Sven Wimnell 3 oktober 2020: Några nyheter och debattartiklar 26 september - 3 oktober 2020 och utrikes och inrikes artiklar 21 september - 3 oktober.

http://wimnell.com/omr36-39zzzzzzq.pdf

Sven Wimnell 3 oktober 2020:
Några nyheter och debattartiklar 26 september - 3 oktober 2020 och utrikes och inrikes artiklar 21 september - 3 oktober.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzzzq.pdf

Innehåll:

Sida

3 **Kapitel 1: Några nyheter 26 september - 3 oktober 2020**

4 Introduktion
5 Det är huvudsakligen människornas verk-samheter som styr utvecklingen i världen.
7 Politikområden för politiken. Regeringens ministerområden 1 oktober 2019

9 Innehållet i :Sven Wimnell 15 september 2020: Riksdagens öppnande. Kungen, regeringsförklaring, partiledardebatt. politik 8-14 september. Debattartiklar. Utrikes och inrikes artiklar 4-14 september. Utredningar om politik sedan början av mars 2020.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzzzo.pdf

10 Innehållet i:Sven Wimnell 26 september 2020: Välfärden. Sveriges och världens historia. Mänskliga verksamheter. Statsbudgeten, riksdagsdebatt och kommentarer. Debattartiklar 15- 25 september. Utrikes och inrikes artiklar 15-20 september.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzzzp.pdf

12 Artiklar om raffinaderi och energi

32 Artiklar om arbetsmarknad

46 Om peensionärer

50 Artiklar om migration och bostäder

53 **Kapitel 2: DN debattartiklar 26 september - 3 oktober 2020**

74 **Kapitel 3: Utrikes och inrikes DN-artiklar 21 september -3 oktober 2020**

74 **Utrikes DN-artiklar 21 september - 3 oktober 2020**

700 -1949 **Inrikes DN-artiklar 21 september - 3 oktober 2020**

Kapitel 1: Några nyheter
26 september - 3 oktober 2020

Introduktion

Sammanställningarna i projektet om samhällsplaneringens problem måste vara under 10 MB för att kunna tas emot av regeringen, enligt vad de skrivit och veterligen inte ändrat.

Den föreliggande sammanställningen måste därför begränsas till att sluta med förhållandena den 3 oktober. När detta skrivs är det den 5 oktober och DN 4-5 oktober innehåller mycket som är intressant men inte kan komma med.

De närmast föregående sammanställningarnas innehållsförteckningar införs härefter, de är betecknade zzzzzzo och zzzzzzp och har samband med statsbudgeten. I den första av dem finns om riksdagens öppnande och i den andra om statsbudgeten . Det var tänkt att sammanställningen nu skulle innehålla partiernas budgetmotioner, nen de har ännu inte lämnat in dem, de ska komma i veckan nu. Det blir därför inte nu något om budgetmotionerna.

Som vanligtvis innehåller kapitel 2 debattartiklar i DN och kapitel 3 DN-artiklar om utrikes och inrikes förhållanden. De utrikes är mycket viktiga och nu innehåller de bl a om den stora debatten mellan presidentkandidaterna i USA och Trumps coronasjukdom. Det sägs att Trump nu är så frisk att han kan åka hem till Vita huset. Men det är inte helt säkert.

Bland de inrikes förhållandena finns om raffinaderiet som vill bygga i Lysekil. men ändrat sig och nu inte vill bygga, något som är en lättnad för statsministern, och om arbetsrätten där man hoppats på en överenskommelse mellan Svenskt näringsliv och LO m fl. men som inte blev av till stort bekymmer för statsministern.

Energi, migration och bostäder är också stora ämnen för regeringen

I kapitel 3 finns utvalda artiklar om inrikes förhållanden som läsaren kan läsa efter eget tycke. Bland artiklarna finns sådana av stor betydelse för regeringens arbete och sådana som är av mindre betydelse men orienterar om hur det är i Sverige.

I kapitel 3 har hittats några DN-artiklar som också kan passa att ta med i kapitel 1.

Här ska påminnas om människornas alla verksamheter.

Det är huvudsakligen människornas verksamheter som styr utvecklingen i världen.

Kunskaps- och värderingsverksamheter:

Samlade kunskaper och övergripande värderingar
Samhällenas arkiv, bibliotek och gällande kunskaper och värderingar. Bl a Mänskliga Rättigheter.Kunskapsforskning. Överblickande samhällskunskap. Lärdomshistoria.

Individernas inre verkligheter.
Tankar om hur det var, är, kan bli och bör bli. Framtidsvisioner. Individens känslor, värderingar o d. Estetik. Ideologi, uppfattningar om samband o d. Psykiska mekanismer. Psykologi od. Individens logik. Vetenskapsteori od. Individens moral och tankar om moral.

Religiösa verksamheter od.

Politiska vetenskaper.
Statistik. Demografi. Statvetenskap. Nationalekonomi. Internationell ekonomi. Lagar och förordningar, traktat, juridik

De demokratiska församlingarnas verksamheter.
Riksdag. Kommun- och landstingsfullmäktige. Regering. Mellanfolkliga centrala organ, FN, EU od.

Politiska krav och politiska planeringar.
Poltiska partier o d om indidviernas kroppsliga förhållanden, utbildning o d, fysiska miljöer och ekonomiska verksamheter, sociala miljöer o d.

Sambandsforskningsverksamheter.
Samband och samordning mellan olika verksamheter

Naturforsknings- och matematikverksamheter.
Naturkunskap. Matematik. Astronomi, rymdforkning. Fysik. Kemi. Geologi. meteorologi, hydrologi o d. Arkeologi o d. Biologi, ekologi, naturgeografi, utvecklingslära, ärftlighet. Botanik, Zoologi.

Teknologiska/ ekonomiska verksamheter:

Allmänt om Teknologiska / Ekonomiska verksamheter.

Hälso- och sjukvårdsverksamheter, räddning o d. Veterinär.

Ingenjörsverksamheter, konstruktion o d.

Biologisk produktion. Jordbruk, skogsbruk, jakt, fiske od.

Hushållsverksamheter.
Mat, boende. El-, gas- värme-, vatten-, avloppsförsörjning o d. Sophantering. Användning av inventarier od. Personlig hygien och verksamheter i hemmet. Hushållsekonomi, inkomster och utgifter o d. Städning od. Personvård: barnuppfostran, hjälp till gamla och sjuka i hemmet.

Kontorsarbete o d. Datoranvändning.

Opolitisk offentlig civil förvaltning.

Militära verksamheter. Fredsarbete.

Handelsverksamheter.

Telekommuniationsverksamheter.

Förlagsverksamheter o d.

Transportverksamheter. Resebyrå. Lagringsverksamheter o d.

Penningverksamheter. Finans. Försäkring. Skatter.

Allmän företegsekonomi. Arbetsförmedling. Arbetsmarknad.

Marknadsförings- och reklamverksamheter o d.

Tillverkning av varor.

Tillverkning / byggande av byggnader och anläggningar.

Kulturella verksamheter:

Allmänt om fysiska och sociala miljöer och konst och kultur

Övergripande formgivning av fysiska miljöer.
Klimatproblem. Jordens geologi. Växt- och djurvärd. Världsplaner. Riksplaner. Länsplaner. Stadsplaner. Vägar, ledningar. Kvartersplaner. Kulturvård.

Formgivning av byggnader och anläggningar. Arkitektur.

Formgivning av föremål och ljud.
Skulptur. Museer. Konsutställningar. Konsthantverk. Bruksföremål. Konstmåleri. Grafisk konst. Teckenkonst. Fotografi. Musik

Sociologi. Seder och bruk.

Film, radio, TV, offentliga fester m m. Teater. Opera. Konserter. Revyer. konstdans, Sällskapsnöjen. Sällskapsdans. lek. Spel. Lotteri. Tips etc.

Socialvård.

Äldre sociala miljöer.

Vissa sociala miljöer. Bl a brott och kriminalvård m m

Undervisning o d. Forskning.

Sociala verksamheter i boendet.

Verksamheter i allmänna grupper od.

Sport. Idrott od.

Språkvetenskap.
Litteraturvetenskap.
Skönlitteratur.

Tidningar o d.

Allmän geografi. Lokalhistoria. Reseskildringar.

Biografiska verksamheter.

Historieskrivande verksamheter, allmän historia.
Allmänt om allmän historia. Världs- och forntidshistpria. Medeltidens och nya tidens historia i allmänhet och i Europa. Medeltidens och nya tidens historia i Asien. Medeltidens och nya tidens historia i Afrika. Medeltidens och nya tidens historia i Nord- och Mellanamerika Medeltidens och nya tidens historia i Sydamerika. Medeltidens och nya tidens historia i Oceanien. Poler. Rymden.. (Från omr36-39zzzzzu)

Politikområden för politiken 1 oktober 2019

Regeringens ministerområden. http://www.regeringen.se

*** Partiledaren/statsministern Stefan Löfven.**
*** Allmänt om regeringens politik.**
Statsminister Stefan Löfven
statsradsberedningen.registrator@regeringskansliet.se

*** Europapolitik.**
Politik för EU
EU-minister Statsrådsberedningen Hans Dahlgren
sb.registrator@regeringskansliet.se

*** Utrikespolitik.**
Politik för en utrikesminister.
Utrikesminister Ann Linde
utrikesdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Politik för juridik och migration.**
Politik för en justitie-och migrations)minister.
Justitie- och migrationsminister Morgan Johansson
justitiedepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Försvar.**
Politik för en försvarsminister.
Försvarsminister Peter Hultqvist
forsvarsdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Miljö och klimat.**
Politik för fysiska och sociala miljöer i regioner och kommuner. Politik för klimat.
Miljö- och klimatminister samt vice statsminister Isabella Lövin
m.registrator@regeringskansliet.se Miljödepartementet

*** Transporter och infrastruktur.**
Politik för en infrastrukturminister.
Infrastrukturminister Tomas Eneroth
n.registrator@regeringskansliet.se (Infrastrukturdepartement ?)

*** Energi- och digitalisering.**
Politik för energi och digitalisering
Energi- och digitaliseringsminister Anders Ygeman
n.registrator@regeringskansliet.se (Infrastrukturdepartement ?)

*** Landsbygdspolitik.**
Politik för en landsbygdsminister.
Landsbygdsminister Jennie Nilsson
naringsdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Internationellt utvecklingssamarbete. Bistånd.**
Minister för internationellt utvecklingssamarbete. Peter Eriksson
utrikesdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Sjuk- och hälsovård o d.**
Politik för en socialminister med hälso- och sjukvård.
Socialminister Lena Hallengren
socialdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Hushållet.Mat, boende, konsumtion, hushållsekonomi o d**
Politik för en socialförsäkringsminister. som borde ha ansvar för hushållsverksamheter.
Socialförsäkringsminister Ardalan Shekarabi
socialdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Jämställdhet. Diskriminering. Segregation**
Politik för jämställdhet och mot diskriminering och segregation
Jämställdhetsminister samt minister med ansvar för arbetet mot diskriminering och segregation Åsa Lindhagen
arbetsmarknadsdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Utbildning.**
Politik för utbildning i skolor. Ungdomspolitik
Utbildningsminister Anna Ekström
utbildningsdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Högre utbildning och forskning.**
Minister för högre utbildning och forskning Matilda Ernkrans
utbildningsdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Information, konst, kultur o d. Demokrati. Idrott.**
Politik för en kultursminister. Med demokrati och idrott
Kultur- och demokratiminister samt minister med ansvar föridrottsfrågorna Amanda Lind
kulturdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Jobb.**
Politik för en arbetsmarknadsminister.
Arbetsmarknadsminister Eva Nordmark
arbetsmarknadsdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Näringar.**
Politik för en näringsminister.
Näringsminister Ibrahim Baylan
naringsdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Handel.**
Politik för en handelsminiser.
Utrikeshandelsminister och minister med ansvar för nordiska frågor Anna Hallberg
utrikesdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Polisen. Brott. Kriminalvård.**
Politik för en inrikesminister för brott och polis o d
Inrikesminister Mikael Damberg
justitiedepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Politik för statens finanser och statens stöd till regioner och kommuner o d.**
Politik för finans- finansmarknads- och civilministrar.

Finansminister Magdalena Andersson
finansdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

Finansmarknads- och bostadsminister, biträdande finansminister
Per Bolund
finansdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

Civilminister Lena Micko
finansdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Andra aktörer**
Partisekreterare (S) Lena Rådström Baastad
Socialdemokraterna Partiet info@socialdemokraterna.se

Gruppledare för S i riksdagen. annelie.karlsson@riksdagen.se

Karl-Petter Thorwaldsson. F d ordförande i LO
karl-petter.thorwaldsson@lo.se
Ny ordförande **Susanna Gideonsson@lo.se**

Vänsterpartiledare Jonas Söstedt
Sjöstedt Jonas <jonas.sjostedt@riksdagen.se>

Ulla Andersson, vänsterpartiet. <ulla.andersson@riksdagen.se>

Ordf. Annie Lööf. Centerpartiet.se, info@centerpartiet.se

Ordf. Nyamko Sabuni. Liberalerna.se, info@Liberalerna.se
Med på listan finns inte moderater, krisdemokr.Sverigedemo-krater som inte hyllar demokratin, motarbetar regeringen och vill störta den

Sven Wimnell 15 september 2020: Riksdagens öppnande. Kungen, regeringsförklaring, partiledardebatt. politik 8-14 september. Debattartiklar. Utrikes och inrikes artiklar 4-14 september. Utredningar om politik sedan början av mars 2020.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzzzo.pdf

Innehåll:

Sida

3 **Kapitel 1: Något om politiken 8-14 september 2020**

4 Riksdagens öppnande. Kungens tal
5 Regeringsförklaringen
14 Partiledardebatt
61 Några artikar med anknytning till regeringen och partiernas politik
163 Sven-Eric Liedman 7 september om utvecklingen i världen

166 **Kapitel 2 : Debattartiklar i DN 4 - 14 september 2020**

189 **Kapitel 3: Utrikes och inrikes DN-artiklar 4 - 14 september 2020**

190 **Utrikes DN-artiklar**

701 **Inrikes DN-artiklar**

1525 **Kapitel 4: Sven Wimnells hemsida på Internet: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen ? Sammanställningar fr o m 7 mars 2020**

1564 **Tillägg 17 september 2020: Sverigedemokrater och Kristdemokrater vill att Trump ska vinna i presidentvalet i USA den 3 november 2020**

Sven Wimnell 26 september 2020:
Välfärden. Sveriges och världens historia. Mänskliga verksamheter. Statsbudgeten, riksdagsdebatt och kommentarer. Debattartiklar 15- 25 september. Utrikes och inrikes artiklar 15-20 september.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzzzp.pdf

Innehåll:

Sida

4 **Kapitel 1: Välfärden. Sveriges och världens historia. Mänskliga verksamheter. Statsbudgeten, riksdagsdebatt och kommentarer.**

5 Välfärden får ytterligare 30 miljarder nästa år

8 Sveriges kungalängd

11 Riksdagens historia

14 Regeringskansliet genom tiderna

28 Så betalade Sverige inte av sin statsskuld

36 Sveriges historia

40 Vänstervåg. Högervåg.

44 Svensk politik 1889- 2014.

46 Sveriges regeringar under 100 år

48 Makthavare i världen efter andra världskriget.

50 Världskarta

51 Världshistorien på nio sidor

59 Innehållet i:Människornas verksamheter och grunderna för planering av framtiden för världen och Sverige.

60 Efter sekler av acceleration – nu måste människan sakta ner

63 Så bidrog ingenjörerna till den svenska framgången

65 Sverige från franska revolutionen 1789 fram till slutet av 1970-talet

68 Det är nu vi väljer hur Sverige ska se ut efter pandemin

71 Mänskligheten har förändrats mycket sedan tidernas begynnelse.

71 Människornas levnadsförhållanden och utvecklingens krafter

75 Utvecklingens krafter.

76 Systemet för mänskliga verksamheter.

79 Den fundamentala påverkanskedjan

81 Det är huvudsakligen människornas verksamheter som styr utvecklingen i världen.

83 Innehållet i Sven Wimnell 20 mars 2018 del 1 av 3: Samhällsplaneringens problem. Områden 1-5 samt 1-9 med myndigheter och professorer, yrken och utbildningar m m. **http://wimnell.com/omr40zl.pdf**

89 Innehållet i:Sven Wimnell 15 september 2020: Riksdagens öppnande. Kungen, regeringsförklaring, partiledardebatt. politik 8-14 september. Debattartiklar. Utrikes och inrikes artiklar 4-14 september. Utredningar om politik sedan början av mars 2020. **http://wimnell.com/omr36-39zzzzzzo.pdf**

90 Politikområden för politiken 1 oktober 2019 Regeringens ministerområden.

92 Budgetpropositionen för 2021: Jobba Sverige ur krisen tillsammans Publicerad 21 september 2020. Prop. 2020/21:1

94 Budgeten för 2021 på fem minuter

95 Ur budgeten: Finansplanen.

96 Riksdagens snabbprotokoll 2020/21:11 den 21 september 2020
96 Debatt med anledning av budgetpropositionens avlämnande

145 Några DN-artiklar med anknytning till statsbudgeten.

229 **Kapitel 2: Debattartiklar i DN 15-25 september 2020**

254 **Kapitel 3: Utrikes och inrikes DN-artiklar 15 - 20 september 2020**

255 **Utrikes DN-artiklar 15- 20 september 2020**

552 -1099 **Inrikes DN-artiklar 15-20 september 2020**

Artiklar om raffinaderi och energi

" Preem ansökte om att få tillbaka skattemiljarder för att rädda ekonomin

DN TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Oljejätten Preem har sedan i våras varit i en svår ekonomisk - situation och fått anstånd av Skatteverket med moms och arbetsgivaravgifter på 1,5 miljarder kronor. När Preem dessutom ville ha tillbaka och få uppskov på energi- och koldioxidskatter på sammanlagt 2,27 miljarder sa Skatteverket nej – det finns en risk att bolaget inte ska kunna betala tillbaka, visar DN:s granskning.

Efter det plötsliga beskedet från Preem om att avbryta utbyggnaden av raffinaderiet i Lysekil kan Dagens Nyheter nu avslöja flera omständigheter om bolagets ekonomiska svårigheter.

DN har under en tid granskat Preems ekonomi och funnit att bolaget dras med likviditetsbrist och tvingats pausa en rad investeringar.

Redan tidigt i förra veckan började DN ställa frågor till Preem om den ekonomiska situationen. På en rak fråga om framtiden för utbyggnaden i Lysekil svarade Mattias Backmark, chef för investerarrelationer på Preem, i ett mejl:

”Våra långsiktiga strategier och klimatmål ligger fast, trots det pressade konjunkturläget.”

På en rad andra frågor har bolaget ännu inte återkommit.

På måndagsförmiddagen uppgav presstjänsten att de hade kontakt med styrelseledamöter och revisor, samt att svar skulle komma under dagen. Vid lunchtid skickade i stället Preem ut ett pressmeddelande om att hela projektet i Lysekil avbryts.

Förra året omsatte Preem 84 miljarder kronor. Men lönsamheten har minskat de senaste tre åren.

I samband med coronapandemin blev den ekonomiska situationen för bolaget mer akut, enligt handlingar från Skatteverket.

För att klara verksamheten har oljebolaget ansökt om flera bidrag från staten. Enligt beslut från Skatteverket har Preem fått anstånd med 1,5 miljarder kronor för moms, arbetsgivaravgifter och inkomstskatter för de anställda för perioden januari till och med mars i år. Utöver det har bolaget ansökt om det statliga omställningsstödet som ska hjälpa bolag i kris att täcka fasta kostnader – något de fick avslag på.

Handlingar från Skatteverket visar dessutom att Preem försökt få tillbaka 1,5 miljarder kronor i så kallade punktskatter – skatt på bland annat energi och koldioxid – som de betalat in för sin bränsle-försäljning i januari och februari.

Bolaget ville även få uppskov på inbetalningen för motsvarande skatter för mars månad på drygt 800 miljoner kronor. Totalt försökte Preem få anstånd på punktskatter med 2,27 miljarder kronor. Preem förnekar i sina svar till DN att de skulle ha fått avslag:

”Vi fick inte avslag, tvärtom fick vi anstånd med skatten för alla delar som gick att söka för och för den fulla tid som regeringens initiativ medgav,” skrev Mattias Backmark förra veckan.
Men att det rör sig om avslag bekräftar både Skatteverkets handläggare och dokumenten som DN tagit del av.

I sin ansökan till Skatteverket hänvisade Preem till kraftigt sjunkande oljepriser orsakade av den globala coronapandemin. Men myndigheten ansåg inte att argumenten var tillräckliga:

”Ni har dock inte visat att era betalningsproblem enbart utgörs av covid-19-pandemin utan att det till en inte oväsentlig del är sjunkande världsmarknadspriser på olja som orsakat era betalningsproblem”, står det i handlingarna.

Skatteverket slog också fast att sjunkande världsmarknadspriser på olja är ett normalt risktagande i Preems näringsverksamhet.

I handlingarna beskrivs hur Preem försöker rädda ekonomin:

”Preemkoncernen har vidtagit kraftfulla åtgärder för att på kort sikt stärka kassaflödet och på lång sikt skapa bättre lönsamhet genom att avsluta i princip samtliga konsultavtal, dra ner på rörliga kostnader för allt utom produktion och pausa alternativt cancellera planerade investeringar.”

Punktskatterna – energi- och koldioxidskatter – finns inte med i regeringens åtgärdspaket med anledning av coronapandemin. Preems ansökan prövades därför mot den gamla lagen, men myndigheten bedömde att kreditriskerna för staten var för stora. Skatteverket skriver i sitt beslut:

”Skatteverkets bedömning är att detta inte visar att ni kommer att ha medel att kunna återbetala skattebeloppet efter anståndstidens utgång.” De skriver också att det är oklart hur stor del av betalningsproblemen som härrör från covid-19-pandemin och hur stor andel som härrör från sjunkande världsmarknadspriser på olja.

Josefin Sköld
josefin.skold@dn.se
Mattias Carlsson
mattias.carlsson@dn.se "

”Ingen politisk påtryckning bakom beslutet”

DN TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

"Beslutet att dra tillbaka sin ansökan om att bygga ut olje-raffinaderiet Preemraff i Lysekil fattades av Preems styrelse i söndags.– Det här är ett beslut fattat på rent kommersiella grunder, säger koncernchefen Magnus Heimburg till DN.

Utbyggnaden av Preems raffinaderi i Lysekil har mötts av starka protester och under året kommit att bli rikspolitik. Eftersom beslutet om en utbyggnad anses påverka möjligheten att nå Sveriges nationella klimatmål blev det upp till regeringen att ta beslut om en utbyggnad. På måndagen kom beskedet att Preem avbryter utbyggnadsplanerna och avvecklar det så kallade ROCC-projektet.

– Det här beslutet som styrelsen fattat är taget helt och hållet på kommersiella grunder. Det handlar om projektets lönsamhet men också dess tekniska genomförbarhet, säger Magnus Heimburg och förklarar att även covid-19-pandemin har haft betydelse.

ROCC-projektet syftade till att omvandla tjockolja till mer miljövänligt bränsle bland annat inom sjöfarten. Samtidigt skulle koldioxidutsläppen vid raffinaderiet fördubblas.

Miljöpartiet har motsatt sig utbyggnaden, och det har under hösten spekulerats i om beslutet kring utbyggnaden i Lysekil skulle kunna spräcka regeringen, då Socialdemokraterna enligt DN:s källor lutat åt ett ja.

Heimburg förnekar att företaget utsatts för påtryckningar från regeringen.

– Nej, återigen, det handlar om kommersiella skäl, men generellt sett upplever vi på Preem att vi har ett starkt politiskt stöd för vår existerande verksamhet men också för framtida utvecklingsplaner för våra raffinaderier, säger Magnus Heimburg.

Jens Littorin
jens.littorin@dn.se
Lovisa Herold
lovisa.herold@dn.se
Hugo Ewaldhugo.ewald@dn.se "

" Starka reaktioner i Lysekil efter oljejättens vändning

DN TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Glädjeskutt och framtidstro, eller oro och ovisshet. Knappt två veckor efter att kommunen gett klartecken drog Preem tillbaka sin ansökan om att bygga ut raffinaderiet i Lysekil. I samhället på västkusten togs beskedet emot med blandade reaktioner.
Lysekil.

– Var ska vi få alla jobb ifrån då?
Rynkan är djup mellan Jan-Åke Bladhs ögonbryn. Han var med och byggde raffinaderiet i Lysekil i början av 70-talet och hoppades på en framtid där även kommande generationer skulle kalla det sin arbetsplats. Nu är han orolig att samhällets unga ska flytta härifrån.
– Det här är ett slag i ansiktet. Naturligtvis är jag besviken på Preem, säger Jan-Åke Bladh.

Maria Granberg, gruppledare för Miljöpartiet i Lysekil, känner precis tvärtom.

– Det här är fantastiska nyheter. Preem har tagit sjumilakliv i och med att de övergett planerna på den här fossila investeringen, säger hon.
För Maria Granberg står beskedet för en början på något nytt. Hon säger att industrin nu ser att det varken är miljömässigt eller ekonomiskt hållbart att investera i fossila bränslen.

– Det har att göra med de politiska beslut som fattas nu, som kräver att vi måste ställa om. Marknaden följer strömningarna i samhället, säger hon.

Debatten om raffinaderiets framtid har väckt starka känslor i Lysekil. På sociala medier har tonläget varit högt och personer som DN pratat med vittnar om att de undviker att diskutera frågan med grannar och bekanta. Miljöaktivister har rest till västkustsamhället från olika delar av landet för att protestera mot utbyggnaden.

Kommunstyrelsens ordförande Jan-Olof Johansson (S) såg positivt på Preems planer. Bolagets mål att fasa in en större andel förnybart bränsle gav hopp om arbetstillfällen som skulle finnas kvar i kommunen under en lång tid framöver. Lysekils folkvalda hade planerat för nya bostäder och vägar för att klara en befolkningsökning.

Är du besviken på Preem?
– Nej, det kan jag inte säga. Vi har förstått att luften gått ur marknaden nu på grund av corona. Folk flyger knappt, det går åt mindre diesel och bränsle. Att i det läget planera för en mångmiljardinvestering måste vara svårt, säger Jan-Olof Johansson.

Preem har meddelat att man kommer att lämna in en ny ansökan under hösten, ”för att möjliggöra storskalig produktion av förnybara drivmedel vid raffinaderiet”. Vad det innebär för Lysekil är i nuläget oklart.

– Just nu är det en tid av ovisshet för kommunen, konstaterar Jan-Olof Johansson.
Bakom kassan i en fiskebutik i hamnen står Gustav Ljung. Han är född och uppvuxen i Lysekil, med en pappa som är anställd på raffinaderiet, och kan se både för- och nackdelar med Preems ändrade planer.
– Men framför allt tycker jag att det är bra. Visst, en utbyggnad hade inneburit en boost med inflyttning. Men Lysekil är ändå en levande kommun, säger han.

Lovisa Herold
lovisa.herold@dn.se "

"14 december 2016: Preem ansöker om nytt miljötillstånd hos mark- och miljödomstolen vid Vänersborgs tingsrätt.

9 november 2018: Domstolen godkänner ansökan. Beslutet överklagas av bland annat Naturskyddsföreningen.

17 juni 2019: Mark- och miljööverdomstolen meddelar prövningstillstånd. Naturskyddsföreningen skickar en underrättelse till regeringen, som enligt organisationen borde ta över prövningen av tillståndet.

27 juni 2019: Även Naturvårdsverket skickar en underrättelse till regeringen.

23 augusti 2019: Regeringen beslutar att ta över det slutgiltiga beslutet om Preem miljötillstånd.

30 oktober 2019: Preem kompletterar sin tillståndsansökan. Bland annat minskas den planerade utbyggnaden av raffinaderiet med 20 procent.
10–12 mars 2020: Mark- och miljööverdomstolen håller sin förhandling.

15 juni 2020: Domstolens yttrande blir offentligt.

16 september 2020: Lysekils kommunfullmäktige säger ja till Preems utbyggnad av oljeraffinaderiet.

28 september 2020: Preem drar tillbaka sin ansökan om att få bygga ut oljeraffinaderiet i Lysekil.

TT "

" Preems beslut ger anledning till reserverad optimism

DN TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Att det inte lönar sig med en tung investering i en industri för att raffinera fossila bränslen är på många sätt ett välkommet besked. Preems tillbakadragna ansökan om miljötillstånd för expanderad verksamhet i Lysekil kan därför vara goda nyheter.

Men det är för tidigt att utropa klimatseger. Preems beslut skulle kunna innebära att samma volym bränsle framställs under mindre nogräknade villkor på andra ställen i världen. Då är det en förlust för klimatet, hur mycket svenska miljövänner än jublar över beskedet. Givet att den förekommer är det bättre om raffinaderiverksamhet bedrivs i länder som Sverige, under strikta miljökrav och där miljöskadliga utsläpp är kostsamma.

Det kan fortfarande vara så att det verkliga skälet till Preems beslut är den utdragna tillståndsprocessen och Miljöpartiets försök att få regeringen att förbjuda utbyggnaden. I så fall är risken stor att samma verksamhet bara omlokaliseras.

Men om de anledningar Preem anger för sitt beslut verkligen stämmer ger det anledning till viss optimism. Coronakrisen har inneburit en minskad efterfrågan på diesel och bensin, och när den sjunker finns heller inte tillräckligt av de restprodukter som Preem tänkt sig utvinna fartygsbränsle ur. Det gör investeringen mindre lönsam.

Preems ekonomi är dessutom, som DN nu avslöjar, så pass ansträngd att det rimligen påverkar alla slags investeringsplaner.

Lägg till detta en framtid som genom EU:s klimatpolitik innebär att utsläppspriset på koldioxid stiger. Samt att allt fler transporter ser ut att drivas av el eller förnybara bränslen i framtiden. Då anpassar sig företag inom bränslesektorn, vilket är hela poängen med en dynamisk marknadsekonomi.

Är det i stället för utvinning av tjockolja och andra restprodukter läge att gå direkt på investeringar i förnybara bränslen, så är det goda nyheter för Lysekil, för Sverige och världen. Men det återstår som sagt att se. Är det något den här processen påminner om, är det att få saker är klara förrän spaden sätts i jorden.

Men det allvarliga klimathotet till trots börjar det finnas allt fler små ljuspunkter kring möjligheterna att ställa om moderna ekonomier efter klimatkrav, precis som de kunnat anpassas efter tidigare miljökrav. Senare decenniers dramatiska prisfall på förnybar energi från sol och vind, bilföretagens tävlan om att introducera elbilar till överkomliga priser, och förväntningar på vad som kan följa av förbättrade batterier är några exempel. Till samma trend kan vi förhoppningsvis addera oljebolag som ställer om till drivmedelsföretag, med förnybart i sina tankar.

Mattias Svensson
mattias.svensson@dn.se "

" Björn Wiman: Preems beslut är inte bara en seger för miljörörelsen, utan för alla vettiga människor

DN TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Preem drar tillbaka sina hårt kritiserade planer på att bygga ut raffinaderiet i Lysekil. Men utan en upplyst opinion hade det första spadtaget redan varit taget, skriver DN:s kulturchef Björn Wiman.

Min pappa hade, när jag var liten, en vän som var övertygad motståndare till socialdemokratin. Inte bara till den, förresten, utan till allt vad den stod för. Så övertygad ska han ha varit att han vid ett tillfälle, då bilen fick slut på bensin, tvingade fru och barn att hoppa ur och skjuta fordonet förbi kooperationens OK-mack och vidare till den privatägda motsvarighet som låg 500 meter längre fram längs vägen. Det är en ironi att en del av OK:s bensinstationer i mitten av 1990-talet köptes av den saudiske affärsmannen Mohammed Al-Amoudi.

Numera går bolaget under namnet Preem och har på senare år blivit ett av Sveriges sannolikt mest belastade varumärken. Företagets planer på att bygga ut raffinaderiet i Lysekil har skapat kontrovers, inte bara för att Preems egna koldioxidutsläpp skulle öka kraftigt, utan för att utbyggnaden i praktiken skulle omintetgöra Sveriges möjligheter att leva upp till sina åtaganden enligt Parisavtalet. Med samma argumentation som internationella vapenhandlare (”Om inte vi gör det så gör någon annan det”) har Preem blivit sinnebilden för vår tids kalkylerade vansinne, där den fossila energin byggs ut trots att alla vet att den måste minska. Den gröna och glada isbjörnen på företagets logotyp har visat sitt rätta ansikte som brutal klimatmarodör.
I själva verket var det nog en tidsfråga innan företaget skulle förstå vartåt vindarna på den svenska västkusten blåser. Eller i alla fall i vilken riktning pengarna är på väg. I dag skriver världens finanstidningar om hur ”big oil” är på väg att dra sin sista suck och om hur förnybar energi kommer att omskapa världens geopolitiska förutsättningar. Oljejätten BP har förklarat att de ska minska sin produktion av olja och naturgas och i stället investera många miljarder varje år i förnybar energi. Fler och fler banker tillkännager att deras utlåningspolicy i framtiden måste stämma överens med Parisavtalet. Den fossila industrins tid är på väg att rinna ut.

Preems beslut att dra tillbaka ansökan om att bygga ut raffinaderiet i Lysekil möts nu med glädje. ”SEGER! Tack alla som har protesterat, fossila investeringar har ingen plats i vår gemensamma framtid”, jublade exempelvis Naturskyddsföreningens klimatchef David Kihlberg omedelbart efter beskedet. Att bolaget självt drar sig ur en investering som tiden har gjort omöjlig är förmodligen av större symbolisk vikt än om planerna hade stoppats i sista stund genom ett diskutabelt juridiskt ingrepp av regeringen. Preems beslut är ju inte bara en seger för ”miljörörelsen” eller för ”klimatengagerade”, utan en seger för alla vettiga människor.

Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att beskedet inte minskar - utsläppen av koldioxid i atmosfären med ett enda milligram. Tiden må vara på väg att ta slut för fossilföretagens strateger, men detsamma gäller dessvärre för oss alla så länge utsläppen inte minskar.

Coronapandemin har förvisso öppnat ett möjlighetsfönster för världen att ta en annan riktning än den hittillsvarande. Men det kommer inte att hållas öppet av sig självt.
Liksom i all historisk utveckling finns det även i detta fall en stark dynamik mellan individen och strukturen. Utan en upplyst opinion hade det första spadtaget i Lysekil redan varit taget; den inställda utbyggnaden visar att medborgares engagemang är en oundgänglig del av demokratins sätt att fungera. När affären äntligen kom upp på den mediala agendan kunde även den breda allmänheten se det direkt förnuftsvidriga i projektet – och till slut blev det alltså uppenbart även för bolagets ägare. Vem vill se familjer som i avsmak skjuter sina elbilar förbi Preems laddstationer i framtiden?

Lika lite som ett motordrivet fordon rör sig världen framåt av sig själv. Preems beslut är en liten knuff på vägen. Men det är upp till oss alla att skjuta på i rätt riktning.

Björn Wiman
bjorn.wiman@dn.se "

" **Jannike Kihlberg: Preems beslut är klimathistoria**

DN ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Beskedet att Preem avbryter utbyggnaden av raffinaderiet i Lysekil är ett historiskt beslut i en redan historisk fråga. Det är helt i linje med andra beslut internationellt och ett tecken på att tiden rinner ut för fossila bränslen. Beslutet är rimligen en lättnad för regeringen.

Utbyggnaden av Preems raffinaderi var redan historisk – det är första gången som klimatet har angetts som skäl för att regeringen tar över beslutet i ett ärende. Nu har det avgjorts i förväg. Företaget drar tillbaka sin ansökan och det kan ses som tecken på att klimatförändringen har gjort att vi befinner oss i en ny era. En era där utsläpp räknas och kan avgöra investeringar.

Det har gått fyra år sedan Preem lanserade sina planer på en utbyggd verksamhet i Lysekil. Under de fyra åren har mycket hänt, även om det kanske inte ser ut så på ytan och även om många unga klimataktivister gärna skulle se att det går ännu snabbare.

Snaran har börjat dras åt kring fossila bränslen. Ska klimatmålen i Parisavtalet nås måste utsläppen minska drastiskt och mycket snabbt. Hittills har de långt ifrån minskat i den takt som krävs, men det finns tydliga signaler på att attityder förändras i grunden.

Tecknen på att investeringar i fossila verksamheter är alltför riskabla och inte har någon framtid har varit många och duggat allt tätare den senaste tiden.

Ett tydligt tecken kom i våras när oljepriset störtdök under coronapandemin och till och med låg under nollan en stund. Preem skriver i sin motivering att krisen och ”dess effekter på världsekonomin har bidragit till att projektet inte längre är kommersiellt hållbart”.

Oljejätten BP har deklarerat att de ska minska sin produktion av olja och naturgas och i stället investera mångmiljardbelopp årligen i förnybar energi. För två veckor sedan meddelade det finska oljebolaget Neste att de planerade att lägga ned sitt raffinaderi i Nådendal och i stället helt satsa på förnybart.

I det sammanhanget är Preems beslut att inte driva igenom en utbyggnad som skulle öka utsläppen med en miljon ton koldioxid årligen och göra raffinaderiet i Lysekil till Sveriges enskilt största utsläppskälla helt logisk och företagsekonomiskt rimlig.

Nyligen sa Björn Sandén, professor i innovation och hållbarhet vid Chalmers till DN att ”utbyggnaden är en ytterst riskfylld investering, den typen av stora investeringar som görs nu i fossila bränslen är väldigt riskfyllda både ur ett klimatperspektiv och ur ett företagsekonomiskt perspektiv”.

För fyra år sedan fanns redan Parisavtalet men sedan dess har Sverige fått ett klimatpolitiskt ramverk med bland annat en klimatlag. Enligt ramverket ska klimatet genomsyra den politik som förs och också leda till att de svenska klimatmålen nås.

Bland annat ska Sverige senast år 2045 inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser och efter det ha negativa utsläpp.

Preems utbyggnad skulle göra de målen betydligt svårare att nå och det har också varit en anledning till de omfattande protester mot bygget.

För regeringen har Preemfrågan varit ett stort dilemma. Beslut om utbyggnaden hade väckt internationell uppmärksamhet. Ett ja hade varit förödande för Sveriges profil som föregångsland när det gäller klimatarbetet. Och då Stefan Löfven i flera tal har deklarerat att Sverige ska bli det första fossilfria välfärdslandet hade det blivit svårt att förklara ett ja till en utbyggnad. Vid ett nej riskerade regeringen kritik mot bland annat missade arbetstillfällen.

För politikerna var det troligen en stor lättnad att Preem själva fattade ett beslut.

Jannike Kihlberg
jannike.kihlberg@dn.se"

Energi

”Regeringens uppgörelse med Eon är onödig”

DN MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

Eon har en uppgörelse med regeringen som ger bolaget åtta miljarder extra under tolv år för att lösa effektbristen i södra Sverige. DN kan nu avslöja att myndigheten Svenska kraftnät redan löser elproblemet för en bråkdel av summan på 20 miljoner kronor. Flera tunga experter säger att miljarduppgörelsen därför inte behövs.

Svarta rubriker om Skånes effektbrist har fyllt tidningarna under flera år och hotat företagsexpansioner och jobbtillväxt. Pågen AB i Malmö och Polykemi i Ystad har klagat och frågan har debatterats.

Den 25 oktober förra året kallade energiminister Anders Ygeman (S) till presskonferens. Leendena var lättade inne på Pågens bageri i Malmö där energiministern stod invid vd:n för Eon Energidistribution AB Johan Mörnstam. De sade sig nu ha löst effektbristen ända fram till 2024 i en ny uppgörelse som tog många på sängen.

Eon skulle kunna starta ett reservgasverk i Malmö - Heleneholmsverket. I en bisats nämndes att nätföretagen skulle tillåtas använda så kallade outnyttjade intäkter från tidigare år under vissa betingelser. Bisatsen skulle bli sprängstoff. I somras kunde DN avslöja innebörden: Eon skulle få ta 8 miljarder kronor mer av elkunderna i vinster mellan 2020 och 2027 i Skåne. Uppgörelsen med Eon är nu en omstridd regeringsproposition som gäller samtliga elnätsföretag och 28 miljarder kronor.
Regeringens andemening var att nätbolagen skulle investera mer i näten. Men det stämde inte enligt remissvar från tillsynsmyndigheten Energimarknadsinspektion (Ei) och Konkurrensverket

DN kan nu berätta att regeringens uppgörelse inte behövs alls. Den ansvariga myndigheten Svenska kraftnät skulle nämligen lösa problemet med ett eget åtgärdsprogram.

Enligt mejlväxlingar som DN tagit del av på infrastrukturdepartementet var den ansvariga myndigheten Svenska kraftnät i princip klar med en stor åtgärdsplan samtidigt som energiminister Anders Ygeman stod inför kamerorna hösten 2019.

– Vi kommer att erbjuda ett större effektuttag än Eon behöver i regionen redan nu från november, säger Daniel Gustafsson, chef för avdelning kraftsystem på Svenska kraftnät.

Det rör sig om en åtgärdsplan som löser exakt de problem som Ygeman sa att han skulle lösa ihop med Eon: hela effektbristen i Skåne fram till 2024, men till en bråkdel av kostnaden – mellan 15 och 20 miljoner kronor.

– Vi kallar arbetet för Åtgärdspaket Skåne. Det är en sjupunktslista. Vi ökar effekten med nära 500 Megawatt, vilket är i paritet med en stad i Uppsalas storlek. Det hanterar hela Eons prognostiserade effektuttag fram till 2024, säger Daniel Gustafsson.

Huvuddelen är att Sverige får större möjlighet att låta el stanna i landet istället för att åka utomlands. Även Eon är med i två punkter på sjupunktslistan.
Ändå presenterade Eon och energiministern en egen uppgörelse inför medierna på Pågens.

– Jag personligen hade ingen kännedom om uppgörelsen, säger Daniel Gustafsson på Svenska kraftnät, som är ytterst ansvarig och ordförande i styrgruppen för den sjupunktsplan som nu löser flaskhalsarna i transmissionsnätet.

– Vad jag kan bedöma är regeringens uppgörelse med Eon faktiskt onödig och låter närmast som en dyr lösning på ett problem vi inte har, det vill säga för långsam investeringstakt i region- och lokalnäten, säger Hannes Sonnsjö, som det senaste året varit huvudförfattare till den 160 sidor långa länsstyrelse-rapporten ”Trygg elförsörjning i Skåne län” som lämnades till regeringen den 7 september.

Han har nu lämnat Länsstyrelsen och är doktorand i miljö- och energisystem vid Lunds universitet. Hannes Sonnsjö fortsätter:
– Svenska kraftnäts sjupunktslista är tillräcklig – den löser med råge problemet med att överföra elen norrifrån.

Hannes Sonnsjö delar inte heller uppfattningen om att uppgörelsen skulle bidra till en lösning på de skånska problemen:

– Flaskhalsarna och trängseln förekommer på det större transmissionsnätet där Svenska kraftnät är ansvarig - inte Eon vars rådighet över problemet är väldigt begränsad. Detta är också något som Eon återkommande lyfter upp själva.

DN kan nu avslöja att det ligger mer gömt bakom detta beslut än vad som tidigare varit känt. Energiministern avslöjar i en DN-intervju i anslutning till denna artikel att Eon ställde som krav att Ygeman måste godkänna den så kallade ”överrullningen” av intäkter för att de skulle vara med och lösa den akuta effektbristen i Skåne med Svenska kraftnäts sjupunktsprogram – där Eon bland annat ska bidra med 7 miljoner kronor i investeringar.

Eon är det bolag som i särklass berörs mest av få nyttja gamla intäkter – 8 miljarder kronor. Där är Johan Mörnstam sedan årsskiftet chef för Eons hela nätverksamhet i Europa.

Stämmer det som Ygeman säger?
– Det är en hypotetisk fråga.

DN ställer om samma fråga tre gånger – utan att få svar på själva frågan.

Du kan inte dementera det?
– Nej.

Exakt vilka investeringar hade uteblivit om Eon inte fick göra denna överrullning?
– Jag kan inte svara på det eftersom vi alltid utgått ifrån förutsättningar med tillgänglig överrullning.

Förslaget om överrullning gick på remiss och där avstyrker tillsynsmyndigheten Energimarknadsinspektionens generaldirektör Anne Vadasz Nilsson regeringens förslag i starka ordalag:

”Eftersom elnätsbolagen redan får täckning för sina investeringar i den nuvarande regleringen, så kommer det föreslagna regelverket endast att leda till utökade vinster i elnätsverksamheten.”
Hon får medhåll av Sveriges ledande expert på området, professor emeritus Stefan Yard vid Ekonomihögskolan vid Lunds universitet. Han pekade i sitt remissyttrande på att det skulle leda till att ”i princip alla elnätsbolag kan utnyttja gamla outnyttjade intäktsramar utan att öka sina investeringar”.

Elpriserna – och elnätbolagens vinster – har ökat i betydligt högre takt än vad konsumentprisindex gjort, och betydligt mer än vad tillsynsmyndigheten Ei ansett vara rimligt. Det har varit möjligt genom att elnätbolagen systematiskt klaga hos förvaltningsdomstolen som gett dem rätt.

Men 2018 genomförde regeringen en nätreglering där nätavgifterna skulle sänkas med 20 procent och börja gälla under 2020.

Regeringen beslöt också att stoppa elnätsbolagen från att skjuta upp outnyttjade intäkter genom en lagändring. Mellan 2012 och 2015 fanns mycket outnyttjade intäkter – totalt 28 miljarder kronor varav Eon stod för det allra mesta: 8 miljarder.

Det var dessa miljarder som nu stod på spel för elnätsbolagen. Eon har i dag sålt av nästan alla andra verksamheter och får i princip enbart sina intäkter från elnätsavgifter.

Ygemans uppgörelse innebär att nätbolagen får möjlighet att öka intäkterna med 28 miljarder, vilket går rakt emot denna lagändring. Tillsynsmyndigheten Ei:s generaldirektör Anne Vadasz Nilsson är också starkt kritisk mot detta och skriver i sitt remissvar att ”lagändringen helt förlorar sin betydelse”. ”Förslagen kan sägas strida mot varandra” och att det varken är ”förutsägbart eller rättssäkert”. Hon skriver vidare att regeringens kommande proposition ”förefaller endast vara en konstruktion för att ge elnätsföretagen möjlighet att ta ut de intäkter de inte hunnit ta ut under tidigare tillsynsperioder”.

Regeringen valde vid regeringssammanträdet den 17 september att gå vidare och göra en proposition av lagförslaget som nu ska gå till Riksdagen för beslut.

Hannes Sonnsjö, huvudförfattare till länsstyrelsens rapport ”Trygg elförsörjning i Skåne län”

Jonas Fröberg
jonas.froberg@dn.se"

"Fakta. Därför kan det bli effektbrist
El är en färskvara.
Effektbrist uppstår när efterfrågan på el i Sverige vid en viss tidpunkt är större än vad utbudet är.

Det produceras helt enkelt inte tillräckligt mycket el vid vissa tider på året när behovet är som störst."

"Anders Ygeman: Energimarknads-inspektionen har fel

DN MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

Energiminister Anders Ygeman (S) försvarar sin uppgörelse där elnätsbolagen får miljardintäkter med att han vill undvika rättsprocesser. Han sågar därmed den egna tillsynsmyndigheten Energimarknadsinspektionen. Ygeman berättar också att Eon hotade med att omkullkasta en stor del av nätutbyggnaden i Skåne – såvida de inte fick igenom att få nyttja 8 miljarder av tidigare intäkter.

Energiministern har hamnat på kollisionskurs med sin egen tillsyns-myndighet Energimarknadsinspektionen (Ei).

– Track record i teorin ger dem rätt. Track record i verkligheten talar för att jag har rätt, säger Anders Ygeman.

Ei totalsågade hans lagförslag som bygger på en uppgörelse med elnätsbolagen som ska ge mer effekt i elnäten i Skåne.

Uppgörelsen har i dagarna blivit proposition som ska gå till riksdagen. Förenklat gav Ygeman elnätsbolagen okej att ta med sig tidigare outtagna intäkter på totalt 28 miljarder kronor de närmaste 12 åren framåt – mot att de ska investera i elnäten.

I remissvaret skrev Ei: ”Eftersom elnätsbolagen redan får täckning för sina investeringar i den nuvarande regleringen, så kommer det föreslagna regelverket endast att leda till utökade vinster i elnätsverk-samheten.”

– Jag tycker att Energimarknadsinspektionen har fel, säger Anders Ygeman och pekar på att elnätsbolagen vunnit i rättsprocesser mot Ei i nära 30 år och därigenom kunnat höja priserna.

DN avslöjar i en anslutande artikel att myndigheten Svenska kraftnät redan löser effektproblemet i Skåne fram till 2024 för en bråkdel av de summor som elnätsbolagen kan ta in i extra intäkter – 20 miljoner kronor.

Men Svenska kraftnäts paket bygger på att Eon är med och betalar vissa delar. När DN frågar Ygeman om hans miljarduppgörelse med elnätsbolagen behövs säger han:

– Jag tror inte att vi hade löst kapacitetsproblemen i Skåne utan den här uppgörelsen.

Vad menar du?
– Det är ett antal saker som nätägaren Eon betalar i Svenska kraftnäts paket. De hade inte gjort det utan vårt gemensamma initiativ.

Energiministern kommer också med en nyhet visar sig vara sprängstoff. Enligt Ygeman hotade Eon med att vägra bygga ut effekten i Skåne ihop med Svenska kraftnät om man inte fick igenom sina krav på ytterligare miljarder i intäkter – som nu Ygeman lagt fram som lagförslag.

Är det rimligt att ett elnätsbolag med vinstmarginal på 51 procent i ett monopolnät agerar så?

– Nej, det är inte rimligt.

Det står nu klart att han ändå valt en ny strategi gentemot elnätsbolagen: Dialog och samarbete i stället för rättsprocesser. Det är en totalvändning. Företrädaren Ibrahim Baylan använde lagvapnet för att sänka priserna med 20 procent och därmed elnätbolagens intäkter. Nyligen ändrande regeringen också i ellagen för att elnätsbolagen inte skulle få skjuta upp tidigare vinstmedel. Det är detta som nu Ygemans nya lagförslag river upp.

Han värjer sig emot att han går rakt emot regeringens tidigare hållning.
– Nej, elnätsbolagen får nu använda outnyttjade tidigare intäkter under förutsättning att de gör investeringar och skjuter till ytterligare 25 procent medel.

Men Ei säger att det enbart kommer att leda till extravinster för elnätsbolagen.

– Jag menar att de har fel. Deras uppfattning bygger på att man inte tar hänsyn till berättigade uppfattningar och vinner i domstol. Jag är i grunden stolt över den här uppgörelsen.

En av Sveriges ledande experter på området, professor emeritus Stefan Yard vid Ekonomihögskolan i Lunds universitet pekade i sitt remissyttrande att Ygemans lagförslag skulle leda till att ”i princip alla elnätsbolag kan utnyttja gamla outnyttjade intäktsramar utan att öka sina investeringar”.

Har professor Stefan Yard fel också?
– Jag har inte läst exakt vad han skrivit, men om det rör detta gör vi en annan bedömning.

Det dominerade elnätsbolaget i Skåne är Eon Energidistribution vars rörelsevinstmarginal år 2019 var 51 procent.

Vad är lämplig vinstnivå – 10 procent?
– Till och med det är lite högt. Där delar jag i grunden Energimarknadsinspektionens hållning. Problemet är hur man når dit. Han kan inte svara på när Eon Energidistribution kan ha en vinstmarginal på under 10 procent och exakt hur det ska gå till.

Men han säger att han tror på en bredare dialog – utan domstolsprocesser.

Men ni har ju möjlighet att stifta lagar - som ju ligger till grund för domstolarnas domar. Kan ni inte göra det?
– Vi har ju gjort det i de här 26 år. Jag tror inte att det är en bra ordning att vi sitter i ett torn och stiftar lagar, att elnätföretagen sitter i ett annat och överklagar våra lagar och konsumenterna sitter bredvid och får betala.

Om det här inte funkar. Skulle du vara öppen för att förstatliga?
– Ja det är klart. Om du har en situation där elnätsbolagen inte har kapacitet till kunderna och inte bygger ut elnäten och har stora vinster.
Är du öppen för det?
– Ja självklart, men vi är inte där.

Vem ska styra?
– Politiken ska styra. Men vi måste ha verktyg att göra det så att inte domstorkarna de facto styr – som det varit.

Jonas Fröberg
jonas.froberg@dn.se "
51 procent uppgick Eons rörelsevinstmarginal till 2019 enligt årsredovisningen. Omsättningen var 10 123 miljoner kronor, varav 5 172 miljoner kronor i rörelsevinst."

" Eonchefen vägrar svara på Ygemans anklagelse

DN TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Eon hotade med att punktera effektlösningen i Skåne om de inte fick igenom sitt krav på extra miljarder i intäkter, enligt energiminister Anders Ygeman (S). Eons högste nätchef Johan Mörnstam vill inte svara på DN:s frågor om det. Han försvarar att de ska få nyttja extra miljarder till investeringar – trots att tillsynsmyndigheten dömer ut förslaget.

Den 25 oktober 2019 stod Johan Mörnstam på Pågens bageri i Malmö med energiminister Anders Ygeman. De presenterade en lösning på den akuta effektbristen i Skåne.

I den ingick att elnätsbolagen, där Eon ingår, skulle få använda så kallade outnyttjade intäkter från tidigare perioder på mellan 30 och 40 miljarder kronor – mer än dubbelt så mycket som statens kulturbudget i år.

Elnätsbolagen skulle kunna nyttja miljarderna precis när regeringen lagvägen tvingat ner elpriserna – och därmed bolagens intäkter – med 20 procent i elnäten från 2020.

Energiminister Anders Ygeman (S) har uppgett för DN att Eon Energidistribution ställde som krav att regeringen måste godkänna miljardrullningen till elnätsföretagen. Annars vägrade Eon vara med och lösa den akuta effektbristen i Skåne ihop med Svenska kraftnät.

Johan Mörnstam var då chef för Eon Energidistribution, men sedan årsskiftet är han chef för Eons hela nätverksamhet i Europa.
Stämmer det som Ygeman säger?

– Det är en hypotetisk fråga, säger Johan Mörnstam.

Sedan säger han att han ser en överenskommelse med regeringen i två delar; den kortsiktiga akuta lösningen i Skåne som Eon nu löser ihop med Svenska kraftnät.

– Den andra delen handlar om att på medellång sikt framtidssäkra näten med outnyttjade intäkter, där hela branschen har en överenskommelse med Infrastrukturdepartementet att investera i näten.
DN ställer om frågan ”Stämmer det som Ygeman säger” fyra gånger – utan att få svar.

Du kan inte dementera det?

– Nej.
I det som Johan Mörnstam kallar kortsiktig lösning ska Eon och Svenska kraftnät öka effekten i Skåne från runt 750 till 1 150 megawatt redan från november och fram till 2024. Det är mer än de 1 000 megawatt som Eon själva begärt av Svenska kraftnät.

Så behövs då överrullningen av intäkter som ni kämpar för?
– Sjupunktsprogrammet är en dellösning på problemen i Skåne. Det krävs också kraftfulla framtida investeringar i hela elnätet och överrullningen är svar på det.

Men ett flertal experter säger att de så kallade outnyttjade intäkterna inte kommer att leda till ökade investeringar.

Energimarknadsinspektionens skriver i sitt remissvar:
”Eftersom elnätsbolagen redan får täckning för sina investeringar i den nuvarande regleringen, så kommer det föreslagna regelverket endast att leda till utökade vinster i elnätsverksamheten.”

Trots flera frågor vill inte Johan Mörnstam kommentera Energimarknadsinpektionens analys.

– Nej, jag kan bara lämna vårt perspektiv på det. Det är att vi hela tiden räknat med överrullning när vi ska investera framåt enligt de regler som gällde då.

Han kan inte svara på vilka investeringar som uteblivit om Eon inte fick göra denna överrullning.

Eon Energidistribution AB gjorde 2019 en rörelsevinst på 5,17 miljarder kronor – 51 procents rörelsevinstmarginal. Av det lämnades tre fjärdedelar – 3,81 miljarder kronor – i koncernbidrag till moderbolaget. De agerar på monopolnät.

Ni gav större delen av vinsten i koncernbidrag, kan ni inte använda det till investeringar i stället?

– De som investerar har rätt till en avkastning. Utan avkastning hade vi aldrig kunnat attrahera kapital till investeringar. Jag förstår att storleksordningen i beloppen isolerat kan tyckas stora. Men om man sätter det i relation till hur mycket vi investerar så tycker vi att över tid är detta en fullt rimlig avkastning.

Bolag överlag har ofta 10 procents rörelsevinstmarginal eller mindre. Eon Energidistribution höjde priserna i sina elnät med 38,1 procent mellan 2014 och 2019 – samtidigt som konsumentprisindex gick upp 6 procent under samma period.

Är det rimligt i ett monopolnät?

(tyst)

– Vi har sänkt priserna från 1 januari 2020 med 18 procent för majoriteten av elkunderna.

Men det var efter en lagändring som förre energiministern Ibrahim Baylan (S) genomförde för att få ner priserna med 20 procent – som började gälla 2020.

– Staten sätter de regler och intäktsramar som elnätsföretagen förhåller sig till.

Jonas Fröberg
jonas.froberg@dn.se "

"Bakgrund.
I en intervju i DN avslöjade energiminister Anders Ygeman att Eon bakom kulisserna satte krav för att lösa effektbristen i Skåne tillsammans med Svenska kraftnät. Eon skulle göra det enbart om regeringen rev upp lagen och Eon därigenom åter skulle få ta med sig sina outnyttjade 8 miljarder i intäkter.

Energimarknadsinspektionen sågar uppgörelsen i sitt hårt formulerade remissvar och menar att det inte kommer att leda till mer investeringar utan bara att bolagen kan ta mer intäkter från elkunderna
Regeringen går vidare och har nu en proposition om den så kallade överrullningen av vinster.

Fakta. Koncernbidrag
Koncernbidrag är en överföring mellan företag i en koncern med syfte att utjämna resultatet mellan företagen. Källa: Visma "

" C hotar fälla ministerns lagförslag

DN TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Energiminister Anders Ygeman (S) kallas till Näringsutskottets möte på tisdagen och Centern hotar att fälla lagförslaget. Det sker efter DN:s avslöjanden om att regeringen lagt lagförslag om miljardrullning till elnätbolagen. – Jag känner mig förd bakom ljuset, säger Lars Hjälmered (M), ordförande i näringsutskottet.

På måndagen kom starka reaktioner från flera politiska håll efter DN:s avslöjande om elsituationen i Skåne.

Det var energiminister Anders Ygeman (S) som drev igenom att elnätsbolagen skulle få möjlighet att ta ut mångmiljardbelopp i extra inkomster de närmaste åren. Men DN har kunnat avslöja att myndigheten Svenska kraftnät redan hade en plan som täcker effektbehovet i Skåne med råge.

– Om uppgifterna stämmer är det helt nya uppgifter för mig, säger Lars Hjälmered (M), ordförande i näringsutskottet och näringslivspolitisk talesperson för Moderaterna.

– Detta har över huvud taget inte varit på bordet trots att Anders Ygeman varit flera gånger i utskottet och redogjort för situationen i Skåne.

Centerns energipolitiska talesperson Rickard Nordin (C) sitter med i Näringsutskottet säger att han är beredd att stoppa propositionen.

Jonas Fröberg
jonas.froberg@dn.se "

"Regeringens el-uppgörelse alltmer omstridd

DN ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

DN:s avslöjanden om mystiska turer i energiöverenskommelserna i Skåne gör nu att regerigens energiproposition ifrågasätts alltmer.

Energiminister Anders Ygeman (S) skulle kallas till näringsutskottet på tisdagens möte för att förklara sig – men han får fler med sig.

– Ett enigt utskott beslutade på tisdagen att kalla Anders Ygeman men även Energimarknadsinspektionen och Svenska kraftnät, säger Lars Hjälmered (M), ordförande i näringsutskottet.

Energiminister Anders Ygeman (S) drev igenom att elnätsbolagen skulle få ta ut mångmiljardbelopp i extra inkomster. Samtidigt har DN avslöjat att Svenska kraftnät redan hade en plan som täcker effektbehovet i Skåne. Uppgörelsen med elnätsbolagen har nu blivit en proposition som ska läggas fram för riksdagen.

– För Moderaterna är det en öppen fråga om vi ska stödja propositionen, säger Lars Hjälmered.

Centerpartiet har aviserat att de tänker rösta nej till propositionen och Sverigedemokraterna krävde att de berörda myndigheterna skulle kallas till utskottet.

Jonas Fröberg
jonas.froberg@dn.se "

"Här mäter hon koldioxiden – hundra meter upp i luften

DN MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

På hundra meters höjd i en mast i Norunda utanför Uppsala mäts koldioxidhalten i atmosfären över hela Mellansverige. Här ser man ingen coronaeffekt alls. – För att koldioxidhalten i atmosfären ska minska måste utsläppen halveras, säger Anders Lindroth, professor i naturgeografi vid Lunds universitet.

Där alla grusvägar tar slut i uppländsk John Bauer-skog står en hundra meter hög mast som bland annat mäter koldioxidhalten i atmosfären. Masten har en 300 kilometers mätradie och täcker hela Stockholms län och stora delar av Mellansverige.

Irene Lehner som är forskningsingenjör stationerad på Norunda mätstation tar vant på sig klättersele. Klättring ingår i arbetsuppgiften och en klarblå himmeldag som denna kan hon skymta Uppsala domkyrka i horisonten.

– När man väl kommer över trädtopparna och har allting under sig får man inte svindel längre, efter det kan man klättra hur högt som helst, säger Irene Lehner.

Hon tar masten meter för meter med snabba steg och syns snart mindre än en fågel. DN:s klättervana fotograf Thomas Karlsson följer med upp för att dokumentera en del av sensorerna som mäter koldioxid-halten i atmosfären här sedan 2009.

På hundra meters höjd är luften lika koldioxidtung som vanligt, trots att såväl Stockholm som Sverige stängde ned i våras.

– Vi kan inte se någon coronaeffekt alls. Utsläppsminskningen är 7 procent globalt och 11 procent i EU i år, enligt sajten Carbon monitor. Men nedstängningarna varade en väldigt kort period, några veckor, det är ju bara ett ögonblick. Även om vi skulle stänga ned allt så tar det decennier innan halterna minskar, säger Irene Lehner.

Kollegan Anders Båth övervakar höghöjdsarbetet för att hjälpa klättrarna ned om något händer, det finns inga stegbilar som når över 30 meter. Han berättar att en viss coronaeffekt faktiskt har kunnat mätas på lägre nivå i större städer runt om i världen.

– Jag tror säkert att stockholmare märkt en förbättring i luftkvalitet, på partikelnivå. Förmodligen var också koncentrationen av koldioxid i stadsluften lägre. Man kan se det lokalt i stora städer som stängde ned helt. Men det blir så försvinnande lite när koldioxiden blandas med hela atmosfärshavet, säger Anders Båth.

Han visar mätstationen där höghöjdsluften kontinuerligt analyseras för växthusgaser som varken syns eller luktar. Resultaten skickas varje natt till Italien och delas i det europeiska nätverket ICOS för att ge globala data över utsläppen av koldioxid, metan och andra växthusgaser.

En mätare visar att halten av koldioxid i dag ligger omkring 400 ppm (miljondelar).

– 400 ppm koldioxid var tidigare ett skräckscenario, men nu ligger vi på 410–420 ppm i snitt. Vi kommer sällan ned under 400. Det ska vara en riktigt fin sommardag när träden tar upp mycket koldioxid, säger Anders Båth.

Utsläppen av växthusgaser i Stockholms län har minskat de senaste decennierna från både industri, uppvärmning och transporter. Men i Norunda pekar kurvan stadigt uppåt varje år. Halten är något högre på

vintern när vi eldar mer och lägre på sommaren när skogen tar upp mer koldioxid.

Här ser man inte heller några utslag från enstaka större utsläpps-minskningar. Inte ens när Värtaverket, länets största koldioxidbov, helt stängde sin kolpanna i våras.

– Det är inte alls konstigt, om man eldar biobränsle får man lika mycket koldioxid i atmosfären som med kol. Ved är ju inte noll koldioxidutsläpp. På kort sikt blir det faktiskt mer koldioxidutsläpp om man sågar ned skogen och eldar upp den, säger Anders Båth.

Han guidar i skogen där hundratals mätinstrument registrerar förändringar på ekosystemnivå på marken. Vita tygbyttor, så kallade förnafällor, samlar in allt som faller från träden och på vissa trädstammar sitter plåtsensorer som används för forskning av flera universitet.

– En välbevarad skog har ju plockat upp kol i hundra år och lagrat in den i trädstammar, rötter och organiskt material i marken. Kolet är taget ur atmosfären och bundet ned i mark och biomassa. Därför behöver vi mycket skog och måste både beskoga platser och återplantera där man tagit bort den för att öka koldioxidupptaget, säger Anders Båth.
Kring de hyperkänsliga mätinstrumenten gäller minst tvåmetersregeln. En enda mänsklig utandning kan ge 15 000 ppm i utslag på koldioxidmätaren.

– I Helsingfors finns en station där man kan se att koldioxidhalten ökar när människor är ute och tränar. Vi människor sätter våra spår. Vi kan inte sätta hur stora spår som helst, men vi måste ju leva, och att träna är ju bra för hälsan, säger Anders Båth.

Mätningarna i Norunda stämmer väl överens med globala data. Enligt Anders Lindroth, professor i naturgeografi vid Lunds universitet, har man inte sett någon minskning av koldioxidhalten i atmosfären - någonstans i världen.

– Nej. Det kommer att finnas en coronaeffekt på koldioxidhalten i atmosfären men den blir så liten att den är svår att fastställa med hjälp av mätningar, säger Anders Lindroth.

Trots att koldioxidutsläppen minskar kommer halten i luften att öka i decennier framåt.

– Det beror helt enkelt på att utsläppen av fossil koldioxid från förbränning samt utsläppen från avskogning i tropikerna är ungefär dubbelt så stora som upptagen i ekosystemen och haven och det är skillnaden mellan dessa som syns i atmosfären.

Vad krävs för att koldioxidhalten ska minska totalt sett?

– Att summan av utsläppen blir mindre än upptagen i ekosystemen och havet. I dag innebär det att utsläppen måste halveras för att man ska uppnå detta.
Vilken är den viktigaste åtgärden för att minska koldioxidhalten?

– Oj, det är en tiotusenkronorsfråga. Så här tror jag – omedelbart sätta i gång med att utveckla CCS-tekniken, alltså att ta hand om utsläppen i punktkällor och pumpa ned i geologiskt förvar. Men det räcker inte, vårt energibehov är för stort. Därför måste vi satsa på ny teknologi för kärnkraft som inte har samma problem med kärnavfall som dagens anläggningar. Och fortsätta utvecklingen av fusionskraft. Detta måste vi göra eftersom vi kommer att vara beroende av fossil energi för lång tid framåt. Men det får inte hindra oss från att utveckla klimatsmarta lösningar som vind och sol, säger Anders Lindroth.

För klimataktivisten Greta Thunberg, som besökte Norunda mätstation under sensommaren för en dokumentärserie i brittiska BBC, kommer det ökade koldioxidflödet inte som någon överraskning.

– Det är ju den ackumulerade mängden växthusgaser i atmosfären som räknas. Det är som en ballong man blåser upp. När man blåser in mer och mer luft så växer den. Men när man slutar blåsa in så krymper den inte. Den håller samma form, även om man blåser in lite mindre, säger Greta Thunberg.

Hon är skarpt kritisk till att medierapporteringen mest handlar om klimatet, kryddat med en tjej i flätor och gul regnjacka och en och annan isbjörn, och inte om klimatkrisen som är här och nu – och högst akut.

– Bara det faktum att folk tror att koldioxidhalten i atmosfären skulle minska i och med corona visar på hur mycket man har misslyckats med att kommunicera klimatkrisen. Faktum är att när vi stängde ned vårt samhälle som allra mest i april så var vi ändå bara nere på utsläppsnivåer av koldioxid som vi hade 2006, säger Greta Thunberg.

Är det då någon mening att sluta äta köttbullar eller att sluta flyga?

– Jag har inte slutat flyga för att minska mina egna utsläpp utan det är ju för att påverka omgivningen och signalera att vi är i en kris. Det som måste till nu är den kollektiva krisinsikten som skapas om fler pratar om det och börjar ifrågasätta saker. Men självklart gör varje liten förändring skillnad. Vi har inte längre tid att ställa utsläpp mot varandra. Att det är bättre att bli vegan än att sluta flyga. Vi måste göra allt som vi kan göra, säger Greta Thunberg.

I Norunda har Irene Lehner hittat ned till fast mark igen. Hon tror ändå att coronapandemin långsiktigt kommer att ge en effekt.

– Den visar att det finns möjligheter till förändring. Vi jobbar annorlunda, vi reser mindre, vi är på rätt spår. Jag hoppas att det har förändrat vårt tankesätt, det kan bli en coronaeffekt på sikt, säger Irene Lehner.

Jessica Ritzén
jessica.ritzen@dn.se"

"Fakta. Norunda mätstation
Norunda är en av tre ICOS-mätstationer i Sverige som mäter växthusgaser i atmosfären, tillsammans med Hyltemossa i Skåne och Svartberget i Västerbotten.

Norunda mäter även växthusgaser på ekosystemnivå och ingår i det europeiska forskningsnätverket ICOS – Integrated carbon observation system – som samlar resultaten på en öppen webbplats, www.icos-cp.eu.

Koldioxid
Koldioxid är en växthusgas med den kemiska beteckningen CO2. Den är färglös och luktfri och finns naturligt i atmosfären. Koldioxiden förstärker växthuseffekten som påverkar den globala strålnings-balansen och leder till temperaturökningar och klimatförändringar. Utan växthusgaser skulle jordens medeltemperatur vara cirka 30 grader lägre.

Källa: SMHI "

Artiklar om arbetsmarknad

" Så kan chefen motivera anställda – trots en utebliven löneökning

DN SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

Det är ingen vild gissning att avtalsrörelsen slutar med små löneökningar. Men hur ska då en chef motivera sina anställda när belöningen i lönekuvertet riskerar att utebli? Faktum är att lönen fungerar dåligt som motivationsfaktor – och för ledare är det hög tid att inse att det finns bättre verktyg.

Nivån på nästa års löneökning är ännu inte beslutad. Men risken finns att höjningen kommer bli liten eftersom industrin, som haft ett tufft år, sätter märket för andra branscher. Att få besked om att det önskade lönepåslaget uteblir kan vara svårt för medarbetare.

– Vi kan intala oss att det är annat som spelar roll, men i slutändan jobbar vi för att få in pengar. Därför är lönen central, säger Johan Fogelberg, ansvarig för karriärs- och kompetensutveckling på Unionen.

Att lämna ett sådant besked kan även vara svårt för en chef.
– Det känns naturligtvis inte bra, eftersom lönen är en viktig del för alla medarbetare. Samtidigt är det mycket som är märkligt nu med många som drabbats, så det handlar om att ha förståelse för att det är ett speciellt år, säger Monica Längbo, hr-direktör på Axfood.

Det viktigaste är att lönen är i nivå med jämförbara tjänster, så att den anställda inte känner sig nervärderad. Det menar Eva Willstrand, kommunikations- och ledarskapskonsult som är specialiserad på engagemang och kommunikativt ledarskap.

– Men i övrigt visar forskningen att lönen är en kortsiktig motivator som sjunker relativt snabbt, säger hon.

Det som främst skapar motivation och engagemang hos medarbetare är snarare att de känner sig sedda och uppskattade.

– Vi vill ha en trygg och öppen ledare som involverar och uppmärksammar det vi gör. Ingen ska behöva oroa sig för vad chefen tycker – det ska vara tydligt att chefen litar på de anställda, berömmer det de gör bra och korrigerar om det behövs.

Att, som det kallas på organisationsspråk, ”ge feedback” är dock en konst i sig. Det borde alla träna på, tycker Eva Willstrand.

– Den ska vara konkret, oavsett om det handlar om att förstärka ett positivt beteende eller när vi behöver korrigera något. Det är kanske inte enkelt i början men det är aldrig för sent att börja öva! Finns bara viljan så kan alla individer träna sig i den här förmågan, säger hon.

Den som trots allt vill erbjuda en morot kan föreslå kompetens-utveckling. Om det inte finns utrymme att betala för extern utbildning finns det kanske andra lösningar, som att erbjuda en mentor inom organisationen, tipsar Monica Längbo.

Men alla medarbetare är olika. Därför bör man som chef ta reda på vad som motiverar respektive person.

– Det gäller att ha en nära dialog och ett genuint intresse för dem man leder, så att man vet vad de drivs av och vad de behöver för att det ska kännas bra. Det handlar om att skapa meningsfullhet, där lön

visserligen är en del, men inte nödvändigtvis det som är avgörande, säger Monica Längbo.

Hon tycker att man ska vara transparent och förklara varför löneökningen uteblir.
– Det gäller att medarbetare förstår att det inte handlar om dem, utan visa att jag ser dig, din kompetens och vad du har åstadkommit under året.

Den händelserika våren har stärkt de mänskliga banden och viljan att göra skillnad, tror hon. Det i sin tur kan göra att vi tydligare värdesätter andra faktorer nu.

– Vi har ett internt ledord som är ett av våra kärnvärden att vi är starkare tillsammans, och det har verkligen prövats nu. Vi ställer upp, vi tänker nytt och vi gör det tillsammans, säger Monica Längbo.
Den som övar sig i att få alla medarbetare med på tåget har mycket att vinna.

– Om en chef har förmågan att involvera och engagera är vi ganska toleranta med allt annat, säger Eva Willstrand.

Lovisa Ternby
lovisa.ternby@dn.se"

"Fakta. Att motivera – utan lönepåslag

Var transparent och förklara varför löneökningen uteblir eller blir liten.
Visa att du har sett medarbetarnas prestationer under året och ta reda på vad som driver respektive person.

Lönen må vara viktig, men framför allt vill medarbetare känna sig sedda och uppskattade. Öva på att visa det. "

"Ledare: Givetvis kan LO och Svenskt Näringsliv enas

DN TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

På bilden ovan skrivs svensk historia. Där undertecknas det så kallade Saltsjöbadsavtalet som än i dag, drygt 80 år senare, reglerar hur löner och villkor bestäms på arbetsmarknaden.

Den här veckan kan det vara dags igen. I alla fall om man får tro den fackliga veteranen Anders Ferbe: ”Går man i mål nu är det en lika stor bedrift som 1938”, säger han. Och syftar på de pågående förhandlingarna där Svenskt Näringsliv, LO och PTK, som företräder tjänstemän inom TCO och Saco, senast på onsdag ska enas om ett avtal som ger ”ökad trygghet och flexibilitet på svensk arbetsmarknad”.

Om de inte lyckas väntar lagstiftning, enligt den utredning som presenterades i somras. Detta är en punkt signerad Liberalerna och Centerpartiet i januariavtalet, som i sin tur var en förutsättning för att Stefan Löfven (S) skulle få bilda regering.

”Det ligger mycket i potten. Misslyckas vi att komma överens får den svenska modellen sig en rejäl törn”, som Mattias Dahl, förhandlingschef på Svenskt Näringsliv, uttrycker saken – och detsamma gäller Socialdemokraternas relation med samarbetspartierna.

På grund av hur situationen ser ut är Dahl och hans kollegor beredda att betala ”med det mesta och med mycket” för att det ska bli ”lättare, billigare och mindre riskfyllt att anställa och säga upp folk”. I praktiken handlar det framför allt om att arbetsgivarna ska kunna göra fler undantag från turordningsreglerna och förenkla uppsägningar av personliga skäl. Allt för att underlätta för småföretagare och möjliggöra för nya grupper att komma i arbete, vilket är nödvändigt. Svensk arbetsmarknad 2020 ser inte ut som svensk arbetsmarknad 1938. Däremot fungerar den väl ”för de allra flesta”, som det står i en utredning från Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering.

Problemet är att många faller utanför, som nyanlända och den stora gruppen ungdomar utan fullständiga gymnasiebetyg. Vidare sätter principen ”sist in, först ut” käppar i hjulen för många mindre företag. Med det sagt är ingenting gratis i en förhandling. Om arbetsgivarna får flexiblare las-regler i sin vågskål kommer LO och PTK att kräva samma tyngd i sin. LO vill exempelvis slopa allmän visstid och göra det lättare för inhyrda att få fast jobb. PTK prioriterar ökat skydd för dem som blir av med jobbet och möjlighet till ständig kompetensutveckling så att folk bibehåller sin anställningsbarhet på en arbetsmarknad i förändring.

Här är framför allt det senare viktigt. I dag minskar chansen att bli kontaktad vid en rekrytering redan i 40-årsåldern, och efter 55 är man praktiskt taget oanställningsbar enligt författaren Marcus Priftis som intervjuas i dagens tidning. Detta eftersom arbetsgivarna ofta tänker att äldre är mindre flexibla och har svårt att lära nytt.

Förutom att det är en myt väljer arbetsgivarna därmed att blunda för ihoparbetad kompetens och fördelen med anställda som inte behöver passa tider på förskolan. Vilket visar varför en attitydförändring är nödvändig. En sådan förutsätter dock dels goda fortbildningsmöjligheter under hela yrkeslivet, dels upplättade las-regler som sannolikt leder till ökad cirkulation på arbetsmarknaden.

Därför är det i den andan det uppdaterade avtalet måste landa. Varför inte presentera det på Grand hotel i Saltsjöbaden?

DN 29/9 2020 "

" Ledare: Nu avgör S om det kan bli fler samarbeten med liberaler

DN FREDAG 2 OKTOBER 2020

Det blev ingen historisk uppgörelse mellan Svenskt Näringsliv, LO och tjänstemännens PTK. Las-förhandlingarna strandade på natten till torsdagen och nu väntar lagstiftning som många inte vill ha. Det gäller i synnerhet LO, vars ordförande Susanna Gideonsson menar att förbundet inte kommer att acceptera att utredningen blir lag.

Det är dock vad statsminister Stefan Löfven (S) måste göra. I januariavtalet, som är villkoret för att han ska få regera, står det att las-utredningen ska genomföras om inte parterna kommer överens på ett sätt som ger ökad flexibilitet, vilket de inte har gjort. Därför är det bara för S–MP-regeringen att gilla läget och inse att vänsterledaren Jonas Sjöstedt har fel när han skriver: ”Stefan Löfven kan inte sitta kvar som statsminister om han avser att lägga fram las-utredningens förslag”.

I själva verket är det tvärtom. Löfven kan inte sitta kvar om han bryter januariavtalet och framför allt har han i så fall garanterat att Social-demokraterna inte kommer att komma i närheten av regeringsmakten under det närmaste decenniet. För även om han skulle lyckas klamra sig fast till nästa val, genom att dra ärendet i långbänk, vore Centerpartiets och Liberalernas förtroende för honom därmed förbrukat.

Därför är det nu – när det är dags att genomföra något som S ogillar – som det är upp till bevis för Löfven att visa att viljan att samarbeta över blockgränsen inte bara är löst prat som går ut på att andra ska stödja Socialdemokraternas politik. Alla samarbeten handlar om att ge och ta, annars byggs ingen god relation, och det vet förhandlings-veteranen Stefan Löfven.

Dessutom är det inte bara förtroendet för socialdemokratin som står på spel, utan även framtida möjligheter att bilda stabila regeringar. Januariavtalet kom till efter en historiskt lång regeringsbildning och ingenting tyder på att det kommer att bli enklare framöver.

Här kan Belgien fungera som skräckexempel, där man i veckan enades om en ny regering – ett år och fyra månader efter valet. Senfärdigheten visar på vikten av att partierna förhållandevis snabbt kan ingå överenskommelser i nya konstellationer, vilket bara fungerar om alla inblandade vet att att ingen kommer att stoppa en reform eller hota med att hoppa av om det bränner till en bit in i mandatperioden.

Alternativet skulle vara ett handlingsförlamat Sverige. Och här ser vi redan en oroväckande trend: makthavarna klarar inte att göra upp om besvärliga men avgörande frågor som migrationen, försvaret – och nu kanske arbetsrätten.

Med det sagt var det trist att arbetsgivarna och facken inte klarade av att ta sig i mål när de äntligen hade chansen att reda ut frågor som har ältats i åratal. Ifall överenskommelsen var så nära som det stundtals har låtit bör de få mer tid, vilket alla januaripartier öppnat för.

Mycket tyder dock på att positionerna var låsta, vilket är ett underbetyg för den svenska modellen. Som Svenskt Näringslivs förhandlingschef uttryckte saken bygger den på att parterna orkar ta ansvar.
Om LO drömmer om en framtid med socialdemokratiska statsministrar, eller en där las-utredningens förslag inte är verklighet, finns det alltså bara en sak att göra: Ringa tillbaka arbetsgivarna till förhandlingsbordet.

DN 2/10 2020 "

" Löfven kan gå till historien som fackens fiende

DN FREDAG 2 OKTOBER 2020

Statsminister Stefan Löfven (S) hoppades att bli räddad av sina gamla fackliga kamrater. Det ser inte ut att hända sedan förhandlingarna om arbetsrätten brutit samman. Nu måste regeringen liberalisera arbetsrätten. I förlängningen hotar både proteststrejker och en misstroendeförklaring.

Statsministern har tillbringat större delen av sitt yrkesliv i fackföreningsrörelsen. Hans förhandlingskunskaper har hjälpt honom att få regera sex år i rad, trots en tillbakagång i det senaste valet och trots att det finns en majoritet till höger om S i riksdagen.

Men priset för framgången blev högt. Socialdemokraterna fick lova att liberalisera arbetsrätten, i strid med sitt vallöfte. Ett skäl till att Stefan Löfven accepterade eftergiften var tron på att arbetsmarknadens parter skulle värna den svenska modellen och förhandla fram ett eget avtal som skulle lösa regeringen från löftet till Centern och Liberalerna.

På natten till torsdagen havererade de förhandlingarna och parterna lämnade över till politikerna. Det finns en liten möjlighet att de kan återuppta samtalen. Troligen skulle det underlättas av nya löften från staten om ekonomiska stöd eller annat.

Men sannolikt lyfts frågan till regering och riksdag. Ett färdigt utredningsförslag om arbetsrätten är ute på remiss, ett som de fackliga organisationerna ogillar skarpt och enigt.

Den 26 oktober går remisstiden ut och januaripartierna ska börja förhandla om hur deras lagförslag ska se ut. För Centerpartiet och Liberalerna är det viktigt att det blir just las-utredningen i dess nuvarande form som läggs fram, med nya undantag i turordnings-reglerna. De hänvisar till januariavtalets skrivning om att ifall parterna inte kommer överens ska regeringen gå vidare med utredningens förslag.

Men det står också i överenskommelsen att alla lagändringar ska ske så att ”en grundläggande balans mellan arbetsmarknadens parter upprätthålls”.

Det senare tog arbetsmarknadsminister Eva Nordmark (S) till intäkt för att underkänna utredningsförslaget som lämnades i juni. ”Det är en kraftig slagsida till arbetsgivarens fördel”, sade Eva Nordmark då.

Nu väntar en strid mellan januaripartierna. S pressas hårt av LO att inte acceptera det nuvarande förslaget. Kommunal har hotat med strejker och demonstrationer utanför riksdagshuset och i bakgrunden riskeras LO-förbundens ekonomiska stöd till Socialdemokraternas valrörelser. Det är en mardröm för ett arbetareparti att vara på rak kollisionskurs med hela fackföreningsrörelsen.

Men avtal ska hållas, som statsminister Stefan Löfven själv påpekat. Han har åter gjort socialdemokratin regeringsfähig, det skulle raseras om S svek sitt löfte.

Uttalandena från Centerns Annie Lööf och Liberalernas Nyamko Sabuni på torsdagen signalerar att det inte finns något stort utrymme för socialdemokratiska reträtter.

Samtidigt har Vänsterpartiet lovat att göra sitt bästa för att fälla regeringen om den lägger fram utredningens förslag.

Men Moderaterna vill inte hjälpa vänstern att få igenom sin politiska agenda genom att hota regeringen med en misstroendeförklaring. Partierna har olika intressen i detta.

Moderaterna vill ha en liberalisering av arbetsrätten. Partiet vill samtidigt bli kvitt Löfven och få ta över regeringsmakten. Det är motsatsen till vad Vänsterpartiet vill. Målet för vänstern är att stoppa förändringen av arbetsrätten och behålla Stefan Löfven som statsminister.

Det kan mycket väl sluta i en regeringskris, men utgången är inte självklar. Om Vänsterpartiet verkligen vill fälla regeringen kan V haka på om högerpartierna skulle begära en misstroendeomröstning med anledning av brottsutvecklingen. V kan också samarbeta med KD om att ställa ett misstroende och sedan hoppas att M när det kommer till kritan inte vill rädda kvar Stefan Löfven.

Men M och KD har alla skäl att avvakta lite och låta Socialdemokraterna plågas när de ska försöka minimera skadorna på deras livsviktiga LO-samarbete.

Socialdemokraterna har kämpat hårt och länge för att vara LO-medlemmarnas parti. Det försvåras om de tvingas ge efter för Miljöpartiet och liberalisera migrationspolitiken. Och det försvåras än mer om regeringen ger arbetsgivarna rätt att undanta fler från turordningsreglerna och gör det billigare att säga upp arbetstagare av personliga skäl, om det är sakligt grundat.

Det måste kännas som ett slag i veka livet på en statsminister som fortfarande minns hur det var när hans fackförbund stred för att inte gamla trotjänare ska tvingas bort när orderböckerna glesnade.

Ewa Stenberg
ewa.stenberg@dn.se "

"Fakta. Så fungerar en misstroendeförklaring
Om riksdagen antar en misstroendeförklaring mot en enskild minister så måste hen avgå.

Riktas misstroendet mot statsministern så måste hela regeringen avgå, alternativt utlysa extra val. I bägge fallen krävs att en majoritet, alltså minst 150 ledamöter, röstar för misstroendet.

För att få till stånd en misstroendeomröstning måste den begäras av minst 35 riksdagsledamöter.

Partierna bakom ett misstroende behöver inte ha samma motiv till varför man röstar för att avsätta en minister, eller hela regeringen.

Tio misstroendeomröstningar har hållits i riksdagen men i samtliga fall har en majoritet röstat nej. Ministrar har däremot avgått när de ställts inför hotet om misstroende. "

"Det här betyder kraschen för dig

DN FREDAG 2 OKTOBER 2020

Kommentar
De har beskrivits som de viktigaste förhandlingarna på svensk arbetsmarknad på 80 år. Men vad betyder de kraschade las-förhandlingarna för dig? DN:s Dan Lucas reder ut begreppen.

1 Förhandlarna kunde inte komma överens – på vilket sätt berör det löntagarna?

Det handlar om ett huvudavtal, ett avtal som fungerar som den ram andra avtal har att hålla sig inom. Avtalsparterna är LO och PTK, som förhandlar för tjänstemannafacken TCO och Saco, samt motparten arbetsgivarna i Svenskt Näringsliv. Avtalet berör nästan tre miljoner löntagare.

Arbetsgivarna ville i förhandlingarna få igenom att det ska bli lättare att både anställa och säga upp personal. Facken, i synnerhet LO med Kommunal i spetsen, vägrade att gå med på vad de ser som en uppluckring av anställningstryggheten.

2 Nu ska tydligen regeringen och riksdagen avgöra frågan. Varför det?
Därför att det är den överenskommelse som regeringen slutit med Centerpartiet och Liberalerna i det så kallade januariavtalet, det avtal som reglerar samarbetet mellan dem.

Förhandlingarna utgick från den så kallade las-utredningen av justitierådet Gudmund Toijer. Redan när denne presenterade utredningen i somras kritiserades den av arbetsmarknadsminister Eva Nordmark (S) för att den försköt balansen på arbetsmarknaden till arbetsgivarnas fördel. Toijer föreslog bland annat ökat antal nyckelpersoner som kan undantas från turordningen vid uppsägningar.

Trots att utredaren också föreslog mer generösa villkor för den som blir av med jobbet och för kompetensutveckling, vägde de inte över för facken när det gällde tolkningen av det som kallas för ”saklig grund” vid uppsägningar.

3 Vad är det då?
Enligt lagens om anställningsskydd (las) finns det två grunder. Den första är arbetsbrist, att de arbetsuppgifter som den anställde haft inte längre finns. Det kan handla om nedskärningar på grund av att arbetsgivaren fått ekonomiska svårigheter eller en omorganisation eller något annat skäl som inte har med den anställde som person att göra.

Den andra sakliga grunden kallas för personliga skäl. Det kan handla om att den anställde på något sätt stört arbetet eller misskött sig. Här ville arbetsgivarsidan se bredare definitioner av saklig grund, med andra ord göra det lättare att säga upp anställda. Facken såg det som att maktbalansen på arbetsmarknaden skulle förskjutas på ett sätt som inte har skett på många decennier – och det till motpartens fördel.

4 Betyder det att mitt jobb blir mer osäkert om politikerna stiftar lag efter de här principerna?

Det återstår väl att se – vi är långt från ett lagförslag. Men visst ligger det något i att förändringarna skulle nagga anställningstryggheten i kanten, i synnerhet i mindre företag där varje anställds insatser väger tungt på ett helt annat sätt än i större företag. En felrekrytering får större konsekvenser för mindre företag.
Dan Lucas
dan.lucas@dn.se "

" Statsministern pressas – får en vecka på sig

DN FREDAG 2 OKTOBER 2020

Marken skakar under regeringen Löfven. Efter sammanbrottet i förhandlingarna om arbetsrätten hotas statsministern både av misstroendeförklaring och regeringskris. – Han har en vecka på sig, säger V-ledaren Jonas Sjöstedt.

Efter att arbetsmarknadens parter misslyckats med att komma överens om förändringar av arbetsrätten hamnar nu frågan åter på regeringens bord. Det är mycket som står på spel för statsminister Stefan Löfven. Han kan bli tvungen att blidka både Vänsterpartiet och samarbetspartierna Centerpartiet och Liberalerna för att behålla regeringsmakten.

Plan A för regeringen är att övertala parterna att återuppta förhandlingarna.

– Jag ser väldigt gärna att parterna sätter sig vid förhandlingsbordet igen. Vi uppfattar att parterna stod nära varandra och hade kommit väldigt långt, säger arbetsmarknadsminister Eva Nordmark (S).

Hon tillägger att en dialog inletts med parterna men vill inte spekulera om möjligheterna till nya samtal.

– Det har varit tuffa förhandlingar och man behöver reflektera lite, sen får vi se var det landar.

Både LO och Svenskt Näringsliv är tveksamma till att sätta sig i nya förhandlingar. Mattias Dahl, vice vd på Svenskt Näringsliv, understryker att parterna förhandlat om arbetsrätten från och till sedan 2017.

– Det är inte tidsfaktorn som har fällt det här, det är sakinnehållet. Det är viktigt att komma ihåg, säger Mattias Dahl.

– Vi har inga förhandlingar inplanerade. Sen jobbar inte vi med att stänga dörrar så jag kan inte säga vad som händer i morgon, säger han. LO-ordföranden Susanna Gideonsson är inne på samma linje.

– LO stänger aldrig dörren för förhandlingar, men nu har vi precis avslutat dessa. Om det öppnas nya möjligheter att förhandla kommer vi att ta ställning till dem då. Problemet var inte bristen på tid, problemet var las-utredningen som låg som en blöt filt över förhandlingarna, säger hon.

Utredningen om en moderniserad arbetsrätt som presenterades i juni riskerar därmed att bli Stefan Löfvens nästa stora huvudvärk. Enligt Januariavtalet mellan regeringspartierna och C och L ska utredningens förslag genomföras om arbetsmarknadernas parter inte kommer överens om en annan lösning. Utredningen föreslår bland annat fler undantag från turordningsreglerna och förenklingar för företagen att säga upp personal.

Centern och Liberalerna kräver att utredningens förslag genomförs i sin helhet medan S är missnöjda med förslaget. Både C-ledaren Annie Lööf och L-ledaren Nyamko Sabuni upprepade på torsdagen sina ståndpunkter men öppnade också för att ge parterna mer tid.

– Parterna har haft väldigt lång tid för att komma överens om en mer moderna arbetsrätt. Är det så att parterna ser möjlighet att ändå komma överens, så är det klart att Centerpartiet inte stänger dörren för det. Men lagstiftningsprocessen kommer nu att påbörjas, säger Annie Lööf.

Nästa grynna som statsministern måste undvika är Vänsterpartiets hot om att rikta misstroende mot Stefan Löfven om regeringen går vidare med utredningens förslag. V-ledaren Jonas Sjöstedt kräver nu att

Stefan Löfven ger besked på tre punkter om han ska klara sig undan en misstroendeförklaring:

Att utredningens förslag inte kommer att läggas fram som ett lagförslag.

Om det läggs ett annat lagförslag så ska det präglas av en annan balans mellan arbetsgivarnas och löntagarnas intressen.

Att det även i fortsättningen måste finnas saklig grund för uppsägning utan kryphål.

– Det är rimligt att Stefan Löfven svarar i närtid. Inte mer än en vecka, säger Jonas Sjöstedt.

V-ledaren menar att utredningens förslag är ett frontalangrepp på alla löntagare i Sverige och skulle försvaga fackföreningsrörelsen och strida mot den svenska modellen. Enligt Jonas Sjöstedt är det tillräckliga argument för att riskera ett extraval.

– Det blir fri sparkningsrätt. Människor som har slitits ut under ett långt arbetsliv, dem kan man slänga på sophögen och ta in någon annan, säger Jonas Sjöstedt.
Vänsterpartiets misstroendehot bygger på att man får med sig fler riksdagspartier. Kristdemokraternas partiledare Ebba Busch har sagt att KD är berett att stödja en misstroendeförklaring men Moderat-ledaren säger i nuläget nej. Orsaken är att Moderaterna inte vill stoppa förändringen av las. Men han utesluter inte att rösta bort regeringen i ett senare skede.

– Vi vill ju genomföra förändringarna. Om det sen finns ett läge där Vänsterpartiet även senare vill byta regering så kommer vi att vara med på det, säger Ulf Kristersson.

Ulf Kristersson tror inte att mer tid för parterna att förhandla kommer att lösa frågan.

– Jag tror att de som säger det vill nog mest slippa att ta itu med problemet. Det är inte tidsbrist som lett till det här. De tycker olika i viktiga frågor, säger han.

Hanna Jakobson
hanna.jakobson@dn.se
Sebastian Orre
sebastian.orre@dn.se
Hans Olsson
hans.olsson@dn.se
Hans Rosén
hans.rosen@dn.se "

"Här är några av förslagen till ny lagstiftning som har utretts:
Vid uppsägning ska alla arbetsgivare få undanta fem arbetstagare från turordningen efter anställningstid. I dag gäller högst två endast för företag med högst tio anställda.

Arbetsgivarens skyldighet att erbjuda kompetensutveckling lagstadgas. Som huvudregel ska anställningen inte fortsätta under tiden som det sker en domstolsprövning av om en uppsägning är saklig.

Kostnaden för sakliga uppsägningar ska bli lägre. "

”Klart man blir orolig nu – om det blir regeringskris”

DN FREDAG 2 OKTOBER 2020

"Torslanda. Oktobermorgonen är grå vid Volvo i Torslanda, Göteborg. Under natten stod det klart att förhandlingarna om en ny arbetsrätt hade kraschat. – Är det någon lag som våra medlemmar känner till, så är det ju lagen om anställningsskydd. Så visst är det lite oroligt bland medlemmarna, säger Adrian Avdullahu.

Sedan ett år tillbaka är han vice ordförande för Volvo Car Verkstadsklubb. Den är IF Metalls enskilt största medlemsförening med drygt 8 000 medlemmar och den brukar beskriva sig som Nordens största verkstadsklubb.

Vissa centrala frågor i de kraschade arbetsrättsförhandlingarna i Stockholm har kanske i högre utsträckning berört mindre företag och fackklubbar, som frågan om fler undantag från reglerna om ”sist in först ut”.

– Men det är klart att vi har pratat om det här i vår klubbstyrelse och det har varit lite oroligt bland medlemmarna. Är det någon lag som de känner till, så är det som sagt las (lagen om anställningsskydd), säger Adrian Avdullahu medan några av verkstadsklubbens medlemmar passerar in och ut genom den klassiska så kallade TK-porten.

En annan central knäckfråga för parterna i Stockholm har varit möjligheten att göra det lättare att säga upp av så kallade personliga skäl.

– När det gäller saklig grund-begreppet anser jag att vi redan har klara riktlinjer här, vi vet hur vi ska hantera frågorna. Det har inte varit ett problem här, vi har mötts i förhandlingarna. Sen kan arbetsgivaren förstås ha en annan åsikt. Det är klart att vi inte alltid sett på frågan på samma sätt.

Om de kraschade förhandlingarna säger Adrian Avdullahu att ”parterna ska lösa frågan”.

– Jag hade önskat att de kommit fram till något vi varit nöjda med. Det blir svårare att påverka om politiken tar över, då hamnar det utanför våra händer. Förslagen i den statliga utredningen var inte bra. Tänker du på något särskilt i utredningen?

– Jag har inte gått igenom den i detalj, det ska jag tillstå, men en grundförutsättning skulle vara att inte rubba balansen på arbetsmarknaden och det har man gjort här anser jag. Vi ska ha trygga anställningar, det rubbas här.

Samtidigt som förhandlingarna om en ny arbetsrätt kraschade slutfördes under onsdagen Volvo Cars förhandlingar med tjänstemannafacken om hur Volvo Cars ska ställa om från fossila bränslen till elbilar. På torsdagsmorgonen meddelade ledningen att 650 medarbetare sägs upp.

Under presskonferensen fick hr-chefen Hanna Fager även frågor om de kraschade avtalsförhandlingarna i Stockholm.

– Det är jätteviktigt för Sverige att de kan komma överens i de centrala förhandlingarna. Det är viktigt för Sverige, säger Hanna Fager.

I förslagen som har lagts fram föreslår utredaren Gudmund Toijer att arbetsgivarna får undanta fem personer från principen sist in först ut vid uppsägningar, och det oberoende av företagets storlek.

I dag gäller undantag för två anställda för företag med högst tio anställda.

Hanna Fager säger att det för en stor arbetsgivare är bättre med en procentsiffra än fasta numerärer kring hur många som kan undantas från las.

– Men vi skulle även vilja att frågan om saklig grund förändras, tillägger hon.

En av verkstadsklubbens medlemmar är Gert Jonsson som arbetar på expeditionen. Han säger att han precis har lyssnat på morgonnyheterna – och han är bekymrad.

– Att inte kunna säga upp folk utan saklig grund är ju en av våra grundpelare, så den frågan är absolut viktig. Men den är också svår, förstås. Men att släppa på mer där ska nog kräva mycket till, säger han.

Vad tänker du om läget nu?

– Det är klart att man blir orolig, om det ska bli regeringskris nu eller inte.

Lars Näslund
lars.naslund@dn.se "

" Ovisst bland facken om fortsatt förhandling

DNN FREDAG 2 OKTOBER 2020
Regeringen vill se parterna vid förhandlingsbordet igen, men fackens besked otydliga. – Ärligt talat måste vi fundera, säger Veli-Pekka Säikkälä, avtalssekreterare på IF Metall.

Exakt vad som var orsaken till att förhandlingarna om en ny arbetsrätt kraschade sent natten mot torsdag vill ingen av de inblandade prata om i klarspråk än. Tydligt är åtminstone att de aldrig kom överens, och nu är frågan vilka som över huvud taget vill det.

Regeringen önskar att förhandlingarna ska återupptas så den svenska modellen – där arbetsmarknadens parter kommer överens om spelreglerna utan politisk inblandning – kan upprätthållas. Men bland facken är signalerna otydliga.

Kommunal, LO:s största förbund, säger att de nu kommer att ta bland annat frågan om otrygga anställningar in i de löneförhandlingar som börjar snart.

– Vi kommer att driva frågor avtal för avtal i stället, och köra stenhårt när det gäller att förbättra arbetsvillkoren. Inte minst coronapandemin har visat riskerna med dem. Jag är övertygad om att många andra förbund gör detsamma. LO står starkt efter de här förhandlingarna, säger Tobias Baudin.

Inom PTK, som företräder tjänstemän inom TCO och Saco, ser man alltid förhandling som huvudalternativ, säger förhandlingschef Martin Wästfelt. Samtidigt finns åtminstone två omständigheter som stör.
– Dels har politiken satt en skarp gräns (den 30 september, red anm) och vi tar sådant på allvar. Alla har inte gjort det men PTK har tagit deadlinen på allvar. Dessutom finns ett skäl till: nu börjar vår lönerörelse och de här frågorna accepterar inte arbetsgivarna att de blandas in i varande – och det har vi respekt för, säger Wästfelt.

Veli-Pekka Säikkälä, avtalssekreterare på IF Metall, som också ingår i LO, är mycket tveksam till att fortsätta förhandla.

– Ärligt talat måste vi fundera, vi har suttit i de här förhandlingarna och bytt förslag med varandra och då har det gjorts positioneringar, säger han.

– Vi ska fundera på det. Men i vilka former det skulle gå att dra upp förhandlingarna igen ... Jag vet inte om det är möjligt tyvärr.
Enligt Svenskt Näringsliv är inga nya förhandlingar planerade.

Andreas Lindberg
andreas.lindberg@dn.se
Hans Strandberg
hans.strandberg@dn.se "

" 1 300 varslades i våras – nu sägs 650 tjänstmän och ingenjörer upp

DN FREDAG 2 OKTOBER 2020

Torslanda. Förhandlingarna med tjänstemannafacken om hur Volvo Cars ska ställa om från fossila bränslen till elbilar är färdig. ”Kompetensskiftet” innebär att 650 medarbetare sägs upp.
– ”Tvingas”, det är kanske ändå inte rätt ord för många här, säger Anna Margitin som inte är en fackbas av den traditionella typen.

Fem månaders förhandlingar efter varslet i våras om att 1 300 tjänster måste bort på tjänstemanna- och ingenjörssidan slutade i att 650 personer sägs upp. Men av dessa 650 har omkring nio av tio valt att göra upp om frivillig avgång.

Om hur det skulle se ut har Anna Margitin haft en central roll. Hon är ordförande för Akademikerna Volvo Cars, ett Saco-paraply där Sveriges ingenjörer ingår men även ekonomer och jurister. Föreningen har 3 300 medlemmar och åtta av tio är ingenjörer.

Det hör förstås till att hävda att man kämpat in på mållinjen. Men Anna Margitin säger:

– Vi har verkligen förhandlat om innehållet i uppgörelserna för de som väljer att sluta, genom mbl och las. Men vi har fått företaget att vara flexibla i de frivilliga lösningarna. Sen är det givetvis jättetråkigt med tvingande åtgärder som uppsägningar.

Omställningen som nu sker är den första stora sedan 2008, då finanskrisen ledde till att flera tusen fick sluta. Även då var nu 51-åriga Anna Margitin med, anställd som elingenjör.

– Beskeden som kom då var också en svart dag. Men vi är ju ständigt i rörelse, som företag måste vi vara konkurrenskraftiga, säger den fackliga företrädaren och tillägger att Volvo Cars i ett globalt sammanhang inte är så stora.

Det Anna Margitin säger kanske man normalt hör från moderna managementgurus och hr-chefer.

– Även om jag är elingenjör måste jag titta på hur min kompetens kan användas. Vad har vi för tjänster som kan förändras? Annars kommer någon annan. Alla vill inte köra bil, eller ens ta körkort, nu för tiden. Då måste jag som person också tänka om. Jag måste vara i ständig rörelse, hela tiden tänka kritiskt.

Leder det inte till mycket stress bland dina medlemmar, att ständigt känna att jobbet kan hänga i luften?

– Om du är konkurrensutsatt sker en utveckling hos dig själv, att ständigt vara relevant. Vi som facklig förening vill ju att företaget ska vara relevant. Företaget *är* ju de anställda! Det står ”People Centric” på väggarna här. Jag började alltså här när jag var 25. Det blir upp till dig själv och på vissa områden sker saker långsamt, andra snabbt. Nu behöver vi, till exempel, hitta de bästa batterierna.

Anna Margitin talar om att ”få ut det bästa av alla” och se till att matcha kompetens mot behov.

Det här kanske inte är det typiska sättet som fackliga företrädare brukar uttrycka sig?

– Nja, kanske inte, men det *måste* vara så. Har man en gedigen utbildning i botten kan du i princip hamna var som helst om du vill vara i rörelse. Vi behöver både generalister och specialister.
Det du säger nu skulle väl även personaldirektören säga?

– Ja, visst, men vi i facket vill ju inte att någon ska bli uppsagd.

Lars Näslund
lars.naslund@dn.se "

"Så blir tillvaron meningsfull när arbetslivet är över

DN. ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Det finns personer som upplever att arbetslivets slut ger känslan av att inte längre räknas. Andra ser pensionen som en chans att göra sådant som det tidigare inte fanns tid till. DN träffar fyra personer som har hittat gemenskap och aktiviteter på nya sätt efter yrkeslivets slut.

Seniorens tid är nu
Del 2
Synen på människorna som gått i pension har förändrats över tid – och kan behöva omprövas igen när fler får allt längre liv. Livet för dem som är över 70 år har hamnat i fokus inte minst under coronakrisen. Hur är det att vara senior i dag? Den första artikeln i serien publicerades den 29/9.

På ett kafé intill Tyresö centrum brukar vännerna Birgitta Klement, Anita Jonsson, Bert Ekergarn och Bo Carlberg ses någon gång i veckan. De har precis druckit upp kaffet när samtalet kommer in på tankarna kring hur det är att åldras i Sverige i dag.

– Så länge man är frisk spelar det ingen roll om man är 68 eller 100, säger Anita Jonsson och får medhåll av sina vänner.

Intressen utanför jobb och familj och engagemang i föreningar redan innan pensionen kan göra det lättare att finna en meningsfull tillvaro när arbetslivet är slut, tror Anita Jonsson.

– Annars kan det bli svårt att plötsligt få 50 timmar över varje vecka, säger hon.

Alla fyra har fullt upp på dagarna. Tidigare förskolläraren Birgitta Klement, 82, drogs till pensionärsföreningen PRO Tyresö – där de alla är medlemmar – eftersom den erbjöd bowling. Socionomen Anita Jonsson, 77, sitter i ett flertal styrelser, är politiskt aktiv i Socialdemokraterna och i Tyresö handbolls valberedning. Den tidigare taxichauffören Bert Ekergarn, 69, är passionerad boulespelare och 79-åriga Bo Carlberg arbetade som busschaufför fram till i våras när alla över 70 år togs ur tjänst.

– Det blev problem för bussbolagen eftersom det är pensionärer och invandrare som håller busstrafiken i gång i Stockholm. Vi får komma tillbaka sedan om restriktionerna ändras, säger han.

Vid sidan av jobbet spelar Bo Carlberg dragspel, är aktiv i den lokala friidrottsföreningen, skapar korsord till en lokaltidning och spelar på trav (han har egen travhäst).

– Det får jag inte heller gå på längre, säger Bo.

– Du bara håvar in pengarna, säger Anita.

Bo fortsätter:
– Jag tycker om att röra på mig också. Jag har en kompis, Nisse, han är 94 år och hur pigg som helst. När han fyllde 90 år ringde jag för att gratulera men ingen var hemma. Det visade sig att han hade varit ute och dansat. Det hänger på att man är frisk. Min mamma fick alzheimer vid 70. Har man hälsan och är lite initiativrik kan man se till att göra saker.

Bert Ekergarn rekommenderar föreningslivet.

– Man får mycket gemenskap men också förmåner och försäkringar. Penningen för att gå med är låg och man får mycket för den.

Medlemmarna kämpar med att få med sig yngre pensionärer.

– De som är 65 år säger att de inte är tillräckligt gamla, säger Anita Jonsson.

Birgitta Klement flikar in:
– Jag har vänner som är 80 år fyllda och när jag säger att de ska gå med i PRO säger de att det bara är för gamla människor.

Birgitta, Anita och Bert är med och planerar resor för föreningen som har nästan 1 500 medlemmar och ett stort antal aktiviteter. Resorna ska passa olika typer av plånböcker och har exempelvis gått till Georgien och danska Skagen samt till Hornborgasjön och Göta kanal. Höstens resor har ställts in. I planen fanns julbord i Örebro, Mackmyra whiskyby och fängelsemuséet i Gävle. Julkryssningen med Viking Line däremot, finns fortfarande inplanerad. Omkring 40 personer har redan anmält sig.

– Så folk törs åka? frågar Birgitta.
– Tydligen! säger Anita.

Samtidigt som vännerna enas om att det är viktigt att aktivera sig efter pensionen ser de sina privilegier. I storstäderna finns gott om aktiviteter för alla åldrar, medan det kan vara svårare för någon som bor på landsbygden, säger Birgitta Klement.

– Vi har möjlighet att vara med i föreningar av olika slag, politiska, religiösa ... Bor man på landsbygden och saknar körkort med två mil till närmaste granne har man kanske sin radio och sin tv, säger hon.
– Vi har ett enormt utbud, tillägger Bert Ekergarn.

Är det någon skillnad på att gå i pension om man är man eller kvinna?

Anita: Till våra möten kommer både män och kvinnor. Men vilka män är det som kommer? Jo, de som går med sina fruar. Kvinnorna är oftast ensamma.

Bo: Kvinnor har mycket lättare att ta kontakt. När jag körde buss till olika resmål var det alltid fler kvinnor som åkte med.

Bert: Hur stor procent i klubben tror du att det är som är män och kvinnor?

Anita: Jag tror att det är 35/65.
Bo: Kvinnor har lättare att ta initiativ tror jag.

Anita: Jag tror att män har svårare att finna sig i pensionärslivet.
Bert: Män är trögare.

Anita: Ja, att få upp ur soffan!

Birgitta: Och kvinnor kan boka en resa som sker om fyra–fem månader, män kan inte ha så lång framförhållning. De kan inte tänka att om sex månader ska jag ut på den här resan.

Anita: De vill ha omedelbar tillfredsställelse …
Bert: Det kan ju dyka upp något annat, har man ju fått höra.

För att få med fler män på resorna har föreningen särskilt riktat in sig på att ordna resor som ska tilltala män, exempelvis till Flygvapenmuseum i Linköping, det militärhistoriska museet Arsenalen i Strängnäs samt en fiskeresa. Det har gett resultat. Bo Carlberg tror att män annars gärna avstår från att göra saker på egen hand.

– En man kan följa med på en pardag men vill inte gå ut ensam, då sitter han hemma och dricker öl i stället, säger han.

Bert: Kommer det där att förändras? För mig var mamma hemma och pappa jobbade. Men förhoppningsvis kommer vi närmare varandra nu. Gubbarna kan ju faktiskt stå vid disken.

Anita: Jag gissar att alla våra döttrar och svärdöttrar jobbar.

Bo: Min mamma jobbade också hela tiden.

Anita: I våra barns generation jobbar alla kvinnor.
Bert: Det vore intressant att se hur det kommer bli i pensionärsföreningar i framtiden.

I våras spreds smittan på äldreboenden och i maj var 90 procent av de avlidna i covid-19 över 70 år, enligt Socialstyrelsen. Omkring hälften bodde på äldreboende. Hög ålder är en riskfaktor för att bli svårt sjuk och dö i covid-19 och personer över 70 år har fått rådet att begränsa sina sociala kontakter. Från den 1 oktober hävs besöksförbudet på äldreboenden men rekommendationerna för äldre ligger kvar.

Anita Jonsson tycker att det är bra att äldre har fått riktlinjer att förhålla sig till. Både hon och hennes make har haft viruset.

– Jag hade hög feber i två dagar, säger hon och fortsätter:

– Att vara försiktig är en sak men om man skrämmer folk så de inte vågar gå ut kan det leda till ensamhet och depression i stället som kan bli värre än sjukdomen.

Bo Carlberg flikar in att han har en vän som inte vågat gå ut på flera månader.

Senast i förra veckan presenterade Socialstyrelsen en enkätundersökning som visade på en ökning av ensamhet, oro och ängslan bland äldre jämfört med förra året.

Under sommarhalvåret har möjligheterna att göra saker varit många eftersom det har varit möjligt att vara utomhus, men höst och vinter medför nya utmaningar, säger Birgitta Klement.

– Vi äldre har kunnat gå på promenader, fikat och ätit kräftor och surströmming men vad gör vi när det blir kallare?

Hon anser att kommunerna måste se till att äldre framöver har en chans att komma ut.

– Det är viktigt att det inte är halt och snö så att vi kan ses på promenad. Det blir vår enda möjlighet att träffas, eftersom vi inte ses i lägenheterna. Då måste vi kunna gå säkert, det blir inte kul om det blir massor av benbrott, säger Birgitta Klement.

Hon oroar sig också för om hon inte kommer att kunna hälsa på familjen i södra Sverige till jul.

– Vad gör jag då? Då sitter jag där ensam, säger Birgitta Klement. Att inte kunna träffa och krama barn och barnbarn som vanligt har varit en stor utmaning för flera i sällskapet under pandemin.

– Det har varit skitjobbigt, säger Bert och fortsätter:

– Luftkramar är inte riktigt samma sak. Man är så nära men får inte känna dem.

– Det är värst med de minsta. Jag kramar 3-åringen i alla fall, för han fattar inte att man inte får kramas. Han vill ju kramas när vi säger hej då, säger Bo.

Vad har ni för råd till personer som ska gå i pension?

Bert: Planera lite. Tänk några år framåt. Ta kontakt med bekanta som är pensionärer och se vad de har gjort. Vänta inte till pensionsdagen. Så gjorde jag.

Birgitta: Nu pratar vi om personer som har hälsan ...

Bo: Hälsan är viktig men det finns också många fattigpensionärer som kanske inte har råd att delta i föreningsliv och åka med på resor. De har fullt sjå att klara av att betala hyra och mat för dagen.

Anita: Ja, men om man har jobbat heltid i hela sitt liv har man en relativt bra pension.

Bert: Jag har jobbat heltid i hela mitt liv men har fasen inte mycket pension.

Anita: Har du inte?
Bert: Nej, jag ligger nog längst ner på botten. Men vad gör man då? Jo, man går med i resekommittén för som reseledare reser man gratis!

Ida Yttergren
ida.yttergren@dn.se"

Kommentar:

Den här beskrivningen av pensionårslivet beskriver ett alltför enkelt och begränsat liv. Pensionärerna bör ta del av systemet för nänskliga verksamheter med 129 stora områden och lära sig hur världen är beskaffad.

De bör ha dator, e-postadress och tillgång till internet och följa utvecklingen i världen, utrikes och inrikes. Listan över mänskliga verksamheter i början på kaptel 1 visar att det finns många intressanta områden.

Artiklar om migration och bostäder

" Kvinnojourer kritiska till förslag på ny migrationslag

DN ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Enligt förslaget till Sveriges framtida migrationslag ska det bli svårare att få permanent uppehållstillstånd. Förslaget får nu hård kritik av Sveriges kvinnojourer, som menar att det kan få förödande konsekvenser för utländska kvinnor som lever i våldsamma relationer med svenska män.

I mitten av september lämnade en parlamentarisk kommitté förslag på ny migrationslagstiftning. Tillfälliga uppehållstillstånd ska, enligt förslaget, förlängas två år i taget – på obestämd tid – och kraven för att få permanent uppehållstillstånd ska skärpas.

Enligt Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks, riskerar förslaget att slå hårt mot utländska kvinnor som kommit till Sverige för att gifta sig med svenska män eller män med permanent uppehållstillstånd.

– Vi är väldigt upprörda och oroade över att denna grupp kvinnor inte lyfts och ges ett stärkt skydd, säger Roks ordförande Jenny Westerstrand.

En statlig utredning från 2012 uppskattade att flera tusen utländska kvinnor som kommit till Sverige av anknytningsskäl årligen utsätts för våld. Monica Burman, professor i rättsvetenskap vid Umeå universitet och en av experterna i utredningen, är kritisk till lagförslaget.
– I våldsrelationer försöker männen att kontrollera och förtrycka kvinnor. Om de lyckas hamnar kvinnorna i en situation där det tillfälliga uppehållstillståndet förlängs vartannat år i all evighet, säger hon.

Riksdagsledamoten Rikard Larsson (S), som har varit med och tagit fram förslaget, säger att man har haft de våldsutsatta kvinnorna i åtanke.

– I dag finns det med i förslaget att kvinnan ska få självständigt uppehållstillstånd om den man hon har anknytning till utövar våld och kränker henne. Vi skulle aldrig acceptera en situation där man med hjälp av våld kan försöka hålla kvar en kvinna, säger han.

Monica Burman menar i sin tur att den så kallade våldsparagrafen, som även ingår i nuvarande lagen, är problematisk.

– Ett krav är att kvinnan har utsatts för ganska allvarligt våld för att få stanna. Det är absurt i en svensk kontext. Dessutom får många kvinnor aldrig veta att den här möjligheten finns. En del av förtrycket går ut på att hålla kvinnan okunnig om hennes rättigheter. Skulle hon få tillstånd med stöd av våldsparagrafen så får hon nu enligt förslaget bara tillfälligt uppehållstillstånd i 13 månader.

Utredningen har lämnats över till justitiedepartementet. Målet är att ny lagstiftning ska vara på plats när den tillfälliga lagen löper ut i juli nästa år.

Marina Ferhatovic
marina.ferhatovic@dn.se "

Riksdagspartierna har inte lyckats få ihop en bred överenskommelse om framtida lagar. I stället presenterades 26 förslag med hoppande majoriteter. Huvuddragen i förslagen är:

Tillfälliga uppehållstillstånd blir huvudregel och kan förlängas vartannat år. Permanent uppehållstillstånd går att ansöka om efter tre år men det införs nu krav på svenskkunskaper, samhällskunskap och egen försörjning samt vandelskrav.

Detta gäller även personer som invandrar för att gifta sig eller bli sambo – till skillnad från nuvarande lagen som normalt ger permanent uppehållstillstånd efter två år, förutsatt att relationen består.

Enbart kvotflyktingar får permanent uppehållstillstånd direkt.

Källa: Migrationskommitténs betänkande

"Hundraårig lag kan leda till kraftigt höjda avgifter

DN MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

De äger sina bostäder, men inte marken de står på. Hyran till kommunen har varit densamma sedan 2005, men 2025 ska den räknas upp. Enligt en ny beräkning kan den bli drygt sex gånger så hög. – Det skulle få stora konsekvenser för föreningens ekonomi, säger Kjell Johansson, förvaltningschef för landets största bostadsrättsförening, Brf Masthugget.

Från fönstret i vardagsrummet i fyrarummaren har Mischa Gavrjusjov kunnat se den nya Hisingsbron i Göteborg växa fram. Utsikten över Göta älv, de gröna gårdarna mellan lägenheterna och närheten till stadens centrum gör att en flytt känns avlägsen, även om boendet skulle bli betydligt dyrare.

– Jag är i den ålder och ekonomiska situationen att jag kan bo kvar om jag vill. Men jag tänker på yngre personer, som har lånat mycket pengar och som kanske inte känner till hur det ligger till.

Det som vissa av grannarna kanske inte tänker så mycket på är att deras bostadsrättsförening inte äger marken bostäderna är byggda på. I stället hyr föreningen marken av Göteborgs stad, och betalar så kallad tomträttsavgäld. Stadens modell för att avgöra nivån på hyran utgår från marktaxeringsvärdet, en beräkning av vad marken är värd. För Brf Masthugget gjordes den senaste beräkningen 2005, och 2025 är det dags igen.

Uppräkningen är ett orosmoln på förvaltningschef Kjell Johanssons himmel.
– Mellan 2000 och 2019 har marktaxeringsvärdet ökat med 870 procent. Samma period har konsumentprisindex stigit med 27 procent.

Markvärdet har alltså exploderat i jämförelse med annan prisutveckling, och det är det som skapar problem, säger han.

Om Göteborgs stad står fast vid sin beräkningsmodell skulle en motsvarande höjning av föreningens årsavgifter ligga på 42 procent. Enligt förvaltningschefens beräkningar hade det handlat om i genomsnitt 1 648 kronor per lägenhet och månad.

– Det är självklart att avgälden ökar kraftigt efter att ha legat still i 20 år, det är inget konstigt. Men att på förhand veta att de ska stiga till den nivån vi nu riskerar... Det hade vi inte kunnat förutse.

Nu arbetar Kjell Johansson på en annan lösning. Det är inte hållbart att fortsätta hyra marken av kommunen, säger han.

– Vårt huvudfokus är friköpande av marken. Jag skulle vilja säga att det inte finns någon bostadsrättsförening i dag som skulle teckna ett tomträttsavtal – alla förstår vilken skuldfälla det utgör.

Men att köpa loss marken är inte heller en billig historia. Exakt vad det skulle kosta är en fråga för politikerna i fastighetsnämnden, som just nu arbetar med ett förslag på en ny modell för prissättning. De är inte överens. Vice ordförande i nämnden, Emmali Jansson (MP), är tydlig med var hon står.

”Att låta någon köpa en fastighet för rabatterat pris är olagligt, och det vill vi inte göra”, skriver hon till DN.

Brf Masthugget försöker nu tillsammans med Fastighetsägarna Göteborg, HSB och Riksbyggen få politikerna att gå med på en lägre prisnivå. Ordföranden i fastighetsnämnden, Mats Ahdrian (KD), skriver till DN att han arbetar för att hitta en politisk lösning som kommunfullmäktige kan godkänna.

Lovisa Herold lovisa.herold@dn.se "

Kapitel 2: DN debattartiklar
26 september - 3 oktober 2020

”Sverige bör följa efter och stänga minkfarmerna”

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

"DN. DEBATT 20200926
Politiker i Nederländerna har fattat ett historiskt beslut sedan coronaviruset börjat spridas på minkfarmer där. Om ett halvår ska pälsindustrin vara ett avslutat kapitel i landet. Beslutet är viktigt, både av djurskyddsskäl och nu även av smittskyddsskäl. Svenska politiker borde låta sig inspireras, skriver över 120 veterinärer och akademiker.

Smitta av det nya coronaviruset bland djur på minkfarmer i Nederländerna har fått landets politiker att agera och ta ett historiskt beslut.

Den intensiva djurhållningen riskerar såväl djurvälfärd som människors hälsa och om ett halvår ska pälsindustrin vara ett avslutat kapitel där. I Sverige föds fortfarande en halv miljon minkar upp årligen i små gallerburar, i en industri som länge ifrågasatts av djurskyddsskäl. Det nederländska beslutet är ett välkommet steg som gärna får inspirera svenska politiker.

När sars-CoV-2 kom in på nederländska minkfarmer under våren fick en del minkar lunginflammation och dog. Andra smittades utan att visa symtom. Sedan dess har viruset bekräftats på en tredjedel av de 128 nederländska minkfarmerna, samt på farmer i Danmark, USA och Spanien. Hundratusentals djur har avlivats. Minkarna tros i en del fall även ha smittat människor, vilket väckt en oro för att farmerna ska bli en framtida reservoar för virus.

I Sverige finns runt 40–50 minkfarmer, som sammanlagt föder upp cirka 500 000 djur för päls och pälsprodukter varje år. Det är en intensiv form av djurhållning. Uppfödning av mink bör således ses både ur ett smittskydds- och djurvälfärdsperspektiv. I naturen lever minkar till största delen ensamma, håller stora revir och kan röra sig över flera kilometer dagligen. De tillbringar mycket av sin aktiva tid i och runt vattendrag där de spanar, dyker och jagar. På farmerna lever de hela sina liv i burar som är mindre än en halv kvadratmeter, till största delen på gallergolv.

I burarna kan minkarna inte utföra sådana medfödda beteenden som är viktiga för dem, till exempel att aktivt söka efter föda på land och i vatten. När djur inte får leva enligt sina artspecifika förutsättningar leder det hos en del individer till beteendestörningar, något som regeringen deklarerat nolltolerans mot på sikt. I en svensk studie från 2017 uppvisade upp till 20 procent av minkarna stereotypa beteenden; en form av beteendestörning som tydligt indikerar dålig djurvälfärd och en undermålig miljö. När Jordbruksverket utredde djurvälfärden hos minkar 2019 konstaterade de dock att det krävs mer forskning om minkarnas behov och beteendestörningar innan man ställer några högre krav på deras levnadsmiljö.

Man bör förstås sträva efter ett så gediget vetenskapligt underlag som möjligt, men i den här frågan har bevisbördan landat på fel bord.

Problemet är heller inte främst avsaknaden av forskning utan att mycket av den har gjorts med utgångspunkten att minkar ska fortsätta hållas i bur. Pälsbranschen har till exempel finansierat studier på Sveriges lantbruksuniversitet om hur minkarna reagerar när buren berikas med föremål som en boll. Det är detaljer som är relativt billiga

att implementera men som flyttar fokus från de grundläggande problemen med att hålla ett semiakvatiskt rovdjur i en liten bur.

Vi menar att det i dag finns tillräckligt vetenskapligt underlag för att säga att burhållningen inte tar hänsyn till djurens djupt rotade beteenden och behov. Det innebär också att uppfödningen av minkar i bur är oförenlig med djurskyddslagen, som är mycket tydlig med att djur ska hållas så att de kan bete sig naturligt. Om politiker godtar en djurhållning som strider mot djurskyddslagens uttalade krav och förarbetenas intention – hur ska medborgare då kunna lita på att lagstiftningen över huvud taget spelar någon roll i praktiken?

I stället för att se helheten har debatten om minkuppfödning olyckligt nog fastnat i ett krav på att exakt definiera vilken aspekt av att leva i en liten gallerbur som inte tillfredsställer djurens behov. Men mer forskning kommer sannolikt inte avgöra frågan om minkarnas framtid – för det krävs en politisk vilja att ta vår djurskyddslag på allvar.

Nederländerna har varit en av världens största pälsproducenter vilket inte hindrat politiker från att lagstifta om en avveckling – först initierat av djur- välfärdsskäl och nu påskyndat av smittskyddsskäl. Det är dags för ett liknande ställningstagande i Sverige.

Vi uppmanar svenska politiker att stå upp för djurskyddslagen och förbjuda minkuppfödning i bur.

Bo Algers, leg. veterinär och professor emeritus i husdjurshygien
Jan Hultgren, leg. veterinär, docent och universitetslektor i husdjurshygien
Lina Gustafsson, leg. veterinär
Lina Göransson, leg. veterinär
Kalle Hammarberg, leg. veterinär
Per Jensen, professor i etolog
Jonna Johansson, leg. veterinär
Svea Jörgensen, leg. veterinär
Linda Keeling, professor i djurskydd
Helena Röcklinsberg, docent och universitetslektor i djuretik
Elin Törnqvist, leg. veterinär
Se lista med alla undertecknare på dn.se/debatt "

”Hemarbete får inte leda till ökad psykisk ohälsa”

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

"DN. DEBATT 20200927
Det senaste halvåret har det onormala blivit normalt i arbetslivet. För vissa ger hemarbete förutsättningar till en flexiblare tillvaro. Men det skapar utmaningar för många med psykisk ohälsa eller funktionsnedsättningar. Om hemarbetet är här för att stanna krävs det nytänkande för att alla ska inkluderas, skriver företrädare för två intresseorganisationer.

Folkhälsomyndigheten har varnat för att det ökade hemarbetet i spåren av pandemin kan leda till ökad psykisk ohälsa. Nu flaggar många arbetsplatser för att hemarbetet kan vara här för att stanna. Att vara hänvisad till hemarbete har inneburit påfrestningar för många – inte minst för de grupper som redan tidigare haft problem med psykisk ohälsa och social isolering.

Vi behöver utforma ett arbetsliv som bättre tar tillvara människors olikheter och förmågor. För att möta den nya situationen behöver regeringen och myndigheterna initiera ett samskapande tillsammans med arbetslivets aktörer och civilsamhället kring utformningen av framtidens arbetsmarknad utifrån ett mångfaldsperspektiv där ingen lämnas utanför – oavsett om arbetsplatsen är placerad i hemmet eller i en särskild kontorslokal.

Tillgängliga arbetsplatser har för våra organisationer alltid varit en brännande fråga. Hur vi bygger universell utformning och en hållbar psykosocial arbetsmiljö är inte bara viktiga frågor för våra medlemmars hälsa, utan även för den bredare allmänheten.

Det senaste halvåret har det onormala blivit normalt i arbetslivet.

Svenska arbetsgivare signalerar att trenden med allt mer hemarbete kan vara här för att stanna. Fler än någonsin arbetar hemma och det saknas goda exempel på hur en lämplig arbetsplats ser ut. Många av oss har fått uppleva en del av de hinder och svårigheter som länge varit vardag för många personer med funktionsnedsättning: Utmaningar i form av fysiskt och kognitivt otillgängliga lösningar både på plats och digitalt.

Hemarbetet skapar förutsättningar till ett flexiblare arbetsliv som många kan dra nytta av, bland annat genom en lugnare och mer kontrollerbar arbetsmiljö där man inte behöver bli störd. Men den ställer samtidigt nya krav på oss – inte minst förmågan att organisera arbetsdagen och kunna arbetsleda oss själva. Det här en utmaning för många personer med psykisk ohälsa eller kognitiva funktionsnedsättningar, som ofta kan ha ett stort behov av struktur, rutiner och en daglig arbetsledning. Hemarbetet riskerar också att leda till ökad ensamhet och i värsta fall social isolering, eftersom arbetsplatsen för många människor är den viktigaste platsen för sociala relationer. Förr kunde anställning vara chansen på en nystart och att bryta med utdragen ensamhet – hur ser vi till att detta fortsätter ske när arbetsdagen allt mer sällan lämnar hemmets väggar?

Vi märker att hemarbetet faller in i en utveckling där allt större delar av arbete och arbetsledning är digitaliserade. Under kort tid har många yrken gått från fasta kontorsplatser till nästan helt digitala kontorsmiljöer. Arbetet har blivit mer gränslöst i takt med att det blivit allt

lättare att utföra arbetsuppgifter och att bli nådd på distans. Det är i dag inte ovanligt att överhöra någon ta ett jobbsamtal på pendeltåget på kvällen och yttra den ökända frasen: ”Jag ska titta på det när jag kommer hem.”

På så vis gör det ökande hemarbetet gränsen mellan jobb och privatliv allt mer otydlig. Detta ställer krav på arbetsgivare att finna former för att ha översyn på exempelvis arbetsbelastning och arbetstid för att fånga upp de som behöver mer arbetsledning och stöd. Ett arbetsliv där alla förväntas arbetsleda sig själva är ett arbetsliv där många kommer stängas utanför. Det är avgörande att arbetet med den psykosociala arbetsmiljön integreras i verksamheten.

Arbetsgivaren har ett lagstadgat ansvar för hemarbetarens arbetsmiljö, men det krävs ett nytänkande för att hemarbetet verkligen ska fungera för olika människors behov – fysiskt, psykosocialt och kognitivt.

Arbetsmiljöverket har tagit fram nya föreskrifter för Utformning av arbetsplatser, som gäller från och med årsskiftet. Här betonas att arbetsplatsen ska vara tillgänglig för så många som möjligt redan från början och i sin helhet – de ska vara universellt utformade.

Föreskrifterna kan bidra till att vi får mer tillgängliga lokaler och kontor efter coronapandemin, men problemet är att de främst avser den fysiska utformningen och att de inte gäller för hemarbete. I dag är våra hem inte byggda för att vara bra och tillgängliga arbetsplatser.

Tvärtom går utvecklingen mot allt trängre bostäder där samma yta behöver delas och användas till flera olika göromål i hemmet.
Nu behövs initiativ till samskapande där politiker, myndigheter, arbetsmarknadens parter, forskare och civilsamhällets organisationer kan mötas för att tillsammans hitta innovativa lösningar där ingen lämnas utanför. Det finns redan en intressant modell att titta på – Universell utformning av arbetsplatser, som tagits fram i samverkan mellan Akademikerförbundet SSR, Funktionsrätt Sverige, Vasakronan och många andra aktörer i arbetslivet. En utgångspunkt för samarbetet är insikten om att arbetsplatser behöver planeras och utformas för en fysisk och psykosocial arbetsmiljö som passar alla.

Detta är komplicerade frågor och det finns inga enkla svar. Låt erfarenheterna under pandemin visa vägen mot ett mer hållbart och inkluderande arbetsliv – oavsett om arbetet sker hemma eller på kontoret.

För att bygga ett arbetsliv för alla behöver vi:

- Göra rätt från början – utforma arbetslivet utifrån ett mångfaldsperspektiv.

- Säkerställa att arbetsgivare får tillräckligt stöd för att möjliggöra skäliga anpassningar på arbetsplatsen – oavsett om arbetet sker hemma eller i en arbetsplatslokal.

- Ta fram nya politiska lösningar och stöd till arbetsgivare och rekryterare.

- Säkra en balans mellan frihet, krav och sociala behov i den psykosociala arbetsmiljön – låt inte hemarbetet bli en ny källa till psykisk ohälsa.

Det ökade hemarbetet är både en riskfaktor och en stor möjlighet. För många innebär möjligheten att arbeta hemifrån mindre stress och ett mer tillgängligt arbetsliv. Det kräver däremot att vi som samhälle

identifierar både de möjligheter och utmaningar denna nya distansnorm skapar. Vi behöver tillsammans veta mer om hur dagsläget ser ut, hitta goda exempel och presentera innovativa lösningar på de utmaningar som dyker upp. Så bygger vi ett arbetsliv där alla hörs och får plats.

Barbro Hejdenberg Ronsten, förbundsordförande Riksförbundet för social och mental hälsa
Elisabeth Wallenius, ordförande Funktionsrätt Sverige

”Stora risker med att importera gatuhundar”

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

DN. DEBATT 20200928
Rabies skördar varje år 60 000 människoliv. Även om sjukdomen inte finns i Sverige i dag så kan smittan introduceras till landet igen. Dagens lagstiftning säkerställer inte en riskfri import. Enskilda människors och organisationers agerande tyder på omedvetenhet, och vissa aktörer struntar helt i riskerna, skriver nio företrädare för myndigheter och organisationer.

I dag uppmärksammar vi Världsrabiesdagen, för att höja medvetenheten om en plågsam och dödlig infektionssjukdom. Rabies skördar globalt 60 000 människoliv årligen, men kan förebyggas och bekämpas. Och även om rabies inte finns i Sverige, så angår denna sjukdom också oss i högsta grad.

Det är ingen slump att vi inte har haft rabies hos djur i Sverige sedan 1886, då hos en hund importerad från Ryssland. Sjukdomen går nämligen att förebygga genom systematiskt arbete, vilket i Sverige baseras på krav som ställs vid import av sällskapsdjur. Djur som importeras från länder där rabies är spritt utgör nämligen den enskilt största risken för att smittan ska introduceras till landet igen.

Men tyvärr säkerställer dagens lagkrav inte alltid en riskfri import (mer om detta nedan) och det behöver vi förhålla oss till. Dessutom ser vi att enskilda människors, organisationers och andra aktörers agerande i samband med import av sällskapsdjur och i synnerhet

hundar, tyder på omedvetenhet om risken med rabies. Det finns också vissa aktörer som helt struntar i risker och regelverk.
Det är främst två kategorier av hundimporter som är problematiska.

Det handlar dels om valpar som systematiskt förs in till Sverige illegalt och ofta säljs som om de vore svenskfödda, dels om gatuhundar utan tillfredsställande rabiesskydd som importeras till Sverige för vidare förmedling (adoption).

Studier som gjorts i Norge och Finland, samt resultat från en svensk undersökning från i somras, visar att gatuhundar som importeras till Norden från länder med allvarlig rabiessituation inte sällan saknar skydd mot rabies – trots att de har vaccinationsintyg. Varför hundarna saknar tillfredsställande rabiesskydd vet vi inte, men vi vet att de utgör en risk för introduktion av rabies till Sverige och att de på så vis riskerar att utsätta sin värdfamilj och andra människor och djur för livsfara. Det vi vet är också att det går att minska risken genom att ställa ytterligare krav, både som blivande hundägare och som organisation som förmedlar dessa hundar.

Vad kan man då som blivande hundägare göra? Jo, man kan och bör ta eget ansvar. I grunden handlar det om att vara riskmedveten, ifrågasättande och ställa höga krav då man skaffar hund.

Vid köp av valp är det viktigt att så långt det är möjligt försäkra sig om att det inte rör sig om en illegalt införd hund. Utöver smittorisker finns det för sådana hundar också en allvarlig djurskyddsproblematik, eftersom de föds upp och transporteras under usla förhållanden.

Om man vill ta hand om en hund bör man i första hand välja en hund från ett land med ett bra hälsoläge, främst avseende rabies, men också andra sjukdomar. En hund från Sverige är ett säkert val. Om man ändå väljer att ta hand om en hund från länder med mer problematiskt hälsoläge, är det extra viktigt att vara medveten om att ett till synes korrekt vaccinationsintyg inte garanterar att hunden har ett tillfredsställande rabiesskydd och därmed inte utgör någon risk. Därför bör man alltid ställa krav på en kontroll av att hunden verkligen har vaccinerats mot rabies genom analys av blodprov. Att ställa krav på dubbla vaccinationer minskar också risken för att hunden saknar tillräckligt skydd mot rabies. Seriösa organisationer som förmedlar gatuhundar bör också ställa dessa krav på sina underleverantörer för att minska risken vid import.

Om du som blivande hundägare känner att du vill göra en god gärning och ta hand om en utländsk hund bör du också vara medveten om att det förekommer massuppfödning av ”gatuhundar” för att tillfredsställa efterfrågan och att det kan finnas starka ekonomiska intressen bakom förmedling av gatuhundar.

Varför ställs det inte strängare krav i lagen?

Norge har förbjudit kommersiell import av gatuhundar vilket Sverige lagtekniskt har svårt att göra, men problematiken med rådande regelverk och riskerna det innebär är uppe till diskussion på EU-nivå.

Efter sommarens undersökning där mindre än hälften av de undersökta importerade gatuhundarna hade fullgott skydd mot rabies har Jordbruksverket beslutat att införa stickprovstagning, och åtgärder kommer att vidtas i syfte att minska risken för smittspridning.

Tack och lov har vi i modern tid inte påvisat något fall av klassisk rabies hos djur i Sverige, men i flera andra EU-länder har fall påvisats

hos hundar som förts in illegalt. Åtgärderna blir vid dessa tillfällen mycket omfattande, med smittspårning för att identifiera människor och djur som haft kontakt med hunden, koppeltvång i stora områden, obligatorisk vaccination av djur och behandling av exponerade personer. Människor kan överleva rabies om de får behandling omedelbart efter exponering – men därefter har sjukdomen i princip 100 procent dödlighet. Även i Sverige leder återkommande incidenter med misstänkt rabiessmittade djur till stor oro hos personer som varit i kontakt med hundarna samt utredningar och åtgärder som kostar resurser för samhället, resurser som hade kunnat användas till annat.

Världsrabiesdagen till ära vill vi också lyfta vikten av att akta sig för rabies vid vistelse i länder eller områden där sjukdomen fortfarande sprids. Det senaste dödsfallet vi hade på människa i Sverige var år 2000 av en kvinna som tagit hand om en hundvalp på semestern i Thailand. Ett snarlikt dödsfall inträffade i Norge 2019.

Viveka Hillegaart, föreståndare för Nationellt centrum för djurvälfärd
Andreas Jacks, biträdande smittskyddsläkare, Smittskydd Stockholm
Karin Lundborg, länsveterinär och enhetschef, ordförande Länsstyrelsernas chefsnätverk för livsmedelskontroll, djurskydd och allmänna veterinära frågor

Märta North, smittskyddschef, Jordbruksverket
Maria Nöremark, tf biträdande statsepizootolog, Statens veterinärmedicinska anstalt
Katja Puustinen, ordförande i Sveriges veterinärförbund
Susanna Sternberg Lewerin, professor i epizootologi, Sveriges lantbruksuniversitet
Karl Ståhl, tf statsepizootolog, Statens veterinärmedicinska anstalt
Anders Wallensten, biträdande statsepidemiolog, Folkhälsomyndigheten

”Tusentals hjärtpatienter får inte bevisat effektiv vård”

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

"DN. DEBATT 20200929
Det råder stora regionala skillnader i vilken typ av hjärtsjukvård patienter erbjuds. Skillnaderna är så allvarliga att bostadsort kan ha betydelse för patienternas överlevnad. Nu måste de regionala skillnaderna i hjärtsjukvården granskas, skriver representanter för kvalitetsregistret Swedeheart och intresseorganisationer.

Svensk sjukvård ska vara jämlik – men det råder orimligt stora regionala skillnader i landet beträffande hjärtsjukvården. Skillnaderna är så allvarliga att bostadsort kan ha betydelse för hjärtpatienters överlevnad. Nu kräver vi i kvalitetsregistret Swedeheart tillsammans med representanter från Hjärt-lungfonden, Riksförbundet hjärt-lung och Svenska hjärtförbundet att regionerna granskas för hur de följer lagar och riktlinjer.

Kranskärlsförträngningar vid hjärtinfarkt kan åtgärdas med öppen hjärtoperation, så kallad bypassoperation, eller med ballongvidgning. Ballongvidgning, som genomförs av kardiologer och innebär att förträngningen i kranskärlet vidgas med en ballong och stent via en tunn kateter, har flera fördelar. Det är jämförelsevis snabbt och enkelt.

Patienten är vaken under ingreppet och kan sedan lämna sjukhuset med kortare sjukskrivning. Det är också mycket effektivt vid en akut hjärtinfarkt där tillståndet kan vara kritiskt och det gäller att så snabbt

och skonsamt som möjligt öppna ett tilltäppt kranskärl för att snarast återställa blodförsörjningen till hjärtat.

Bypassoperationer är ett större ingrepp som innebär att hjärtkirurgen i en öppen hjärtoperation kopplar nya förbindelser till hjärtats kranskärl med hjälp av blodkärl från andra delar av kroppen. Denna metod har också fördelar, framför allt för de patienter som har många förträngda kranskärl och/eller diabetes. För denna grupp visar stora vetenskapliga studier att risken att senare drabbas av en ny hjärtinfarkt eller att avlida av sin hjärtsjukdom under de kommande 5 åren är signifikant lägre efter en bypassoperation än efter ballongvidgning.

Nationella och europeiska riktlinjer rekommenderar samstämmigt bypassoperation för den specifika grupp av patienter som har en överlevnadsvinst med bypassoperation. Dessutom betonas i samtliga riktlinjer vikten av en multidisciplinär konferens, det vill säga att både kardiologer och kirurger gemensamt enas om vilken behandling som ska rekommenderas till varje enskild patient.

Riktlinjerna vilar på vetenskaplig grund, och fallen där det bör råda delade meningar om vilken behandling som är den bästa för patienten borde bli allt färre. Ändå är skillnaderna över landet stora. Det är tio gånger så stor chans att man som patient blir rekommenderad en operation i stället för ballongvidgning i den region som gör flest bypassoperationer, jämfört med den region som gör flest ballongvidgningar. Skillnaderna mellan regionerna är konstanta år från år.

Förutom Swedeheart har Socialstyrelsen reagerat. I Nationella riktlinjer för hjärtsjukvård från 2015 lyfte Socialstyrelsen frågan som prioriterad. Man uppskattade att det borde göras ytterligare cirka 1 600 bypassoperationer årligen i Sverige om alla följde riktlinjerna, vilket är en avsevärd ökning (i dag görs knappt 2 500 per år). Trots detta har inget hänt.

Varför följer man då inte riktlinjerna? Det finns flera tänkbara orsaker:
1 Patienters oro för att genomgå en stor operation. Det är naturligtvis skönt om läkaren berättar att det räcker med en ballongvidgning i stället för en stor operation. Men frågan är om man som patient får information om att man tillhör den grupp där risken att avlida i en ny hjärtinfarkt minskar om man väljer operation. Särskilt om man får veta att riskerna med bypassoperation numera är mycket låga.

2 Det kan finnas ekonomiska incitament för en region att inte remittera patienter till bypassoperation. Det är ett välkänt faktum att regioner/landsting ser över sin ”köpta vård” det vill säga den vård man behöver betala för till en annan region. Så oavsett att det är samma skattepengar kan det finnas regionala incitament att undvika att skicka patienter för en bypassoperation. Ballongvidgning kan de flesta regioner däremot erbjuda på hemmaplan. Som regel ser vi i registret att patienter från regioner utan egen hjärtkirurgi har betydligt lägre chans att erbjudas bypassoperation.

3 Vissa thoraxkirurgiska centrum har inte kapacitet att operera tillräckligt många patienter på grund av resursbrist i form av brist på intensivvårdsplatser eller operationspersonal.

Det är svårt att bevisa att regionala ekonomiska incitament bidrar till att det varit i princip omöjligt att påverka den mycket ojämlika vården av kranskärlssjuka patienter i Sverige. Men skillnaderna har bevisligen inte gått att påverka genom att diskuteras bland landets läkare i medicinska eller vetenskapliga sammanhang, inte ens Socialstyrelsens tydliga ställningstagande har haft någon effekt.

Vi anser att blotta misstanken om att bostadsorten styr om man som patient erbjuds den bevisat effektivaste vården eller inte är

alarmerande. Risken finns då att samma fenomen förekommer inom andra specialiteter eller delar av sjukvården. De närmast autonoma svenska regionerna har kritiserats för bristande samverkan i flera sammanhang, vad gäller till exempel de olika parallella datajournalsystemen inom sjukvården eller nu i samband med pandemin. Oförsvarbara ojämlikheter i hjärtsjukvården kan nu läggas till listan såvida inte landstingen/regionerna kan erbjuda en bättre förklaring till skillnaderna vi ser i vårt register.

Vi föreslår att regeringen till att börja med ger Ivo, Inspektionen för vård och omsorg, i uppdrag att granska hur regionerna uppfyller hälso- och sjukvårdslagen, patientlagen och Socialstyrelsens riktlinjer för hjärtsjuka. Granskningen bör syfta till att föreslå åtgärder som kan bidra till att minska skillnaderna mellan olika regioner, med målet att skapa en jämlik vård för hjärtpatienter över hela landet.

Joakim Alfredsson, ordförande Riks-Hia
Maria Bäck, ordförande Vic
Lars Dahlbom, projektledare Swedeheart
David Erlinge, ordförande Scaar
Örjan Friberg, ordförande Hjärtkirurgi
Pelle Johansson, ansvarig för forskning och prevention, Riksförbundet hjärt-lung
Tord Juhlin, ordförande Auricula
Margrét Leósdóttir, ordförande Sephia
Jan Nilsson, ordförande för Hjärt-lungfondens forskningsråd
Andreas Rück, ordförande Swentry
Kristina Sparreljung, generalsekreterare för Hjärt-lungfonden
Anneli Svensson, ordförande Svenska nationella kardiogenetikregistret
Peter Vasko, ordförande Swedeheart, Rikssvikt
Sten Walther, representant Svenska hjärtförbundet

"Fakta. Swedeheart
Det nationella kvalitetsregistret för hjärtsjukvård, Swedeheart, består av åtta delregister:
Scaar – angiografi och PCI (ballongvidgning).
Svenska hjärtkirurgiregistret.
Riks-Hia – akut kranskärlssjukdom.
Sephia – sekundärprevention efter hjärtinfarkt.
Swentry – kateterburna klaffinterventioner.
Kardiogenetik – ärftliga sjukdomar i hjärta/kärl.
Rikssvikt – hjärtsvikt.
Auricula – förmaksflimmer. "

”Ändra reglerna som stoppar nöjesparker och motionslopp”

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

"DN. DEBATT 20200930
Lyft ut regleringen om deltagarbegränsning ur ordningslagen och inför en ny lag som utgår ifrån verksamhetens möjlighet att undvika trängsel. Sveriges kultur- och idrottsliv blöder ekonomiskt på grund av regeringens senfärdighet. Regeringen måste snabbt få en lagstiftning anpassad för pandemin på plats, skriver Annie Lööf (C) och Anders W Jonsson (C).

Under de senaste nio månaderna har Sverige och världen drabbats hårt av den värsta pandemin på 100 år. Den omfattande samhällspridningen i början av året har lett till att nästan 6 000 människor har mist livet i Sverige. Mångdubbelt fler har drabbats av sorgen att förlora en nära anhörig eller vän. Många är de som genomlidit en svår sjukdomsperiod och som fortfarande lider av långvariga symtom.

I våras var Centerpartiet det första partiet som föreslog ett byte av den svenska strategin för coronabekämpning. Vi föreslog att smittan skulle tryckas tillbaka med hjälp av storskalig testning av alla med symtom, att den aktiva smittspårningen skulle återupptas och att fler smittkedjor därigenom skulle kunna brytas. Vi lyfte också fram behovet av regionala och lokala åtgärder i händelse av nya utbrott av viruset.

Mycket av det vi då föreslog har blivit verklighet, även om det tog lång tid och smittan spreds mer än om åtgärderna hade vidtagits snabbare. Att strategin har anpassats är en välkommen utveckling. Om smittan ökar igen och vi tar steg tillbaka mot det vi tvingats uppleva tidigare så drabbar det hela samhället, liv och hälsa, och självfallet också våra företag. Med ett klokt och resolut agerande är det möjligt att undvika en återgång till våren. Ytterst är det regeringen som har ansvaret för att säkerställa att smittan hålls nere under hösten och vintern, och att rätt strukturer finns på plats för att agera kraftfullt vid lokala utbrott.

Samtidigt måste vi acceptera att pandemin inte kommer att få ett snabbt slut, att viruset med största sannolikhet kommer finnas med oss under en längre tid framöver. Det innebär att vi måste hitta vägar för att leva med viruset. Vi behöver klara av att rikta blicken framåt. Mot hur vi kan rivstarta ekonomin, få hjulen att snurra igen, få människor att hitta en framtidstro och ta Sverige framåt, genom krisen.

Det innebär också att vi behöver hitta mer långsiktiga lösningar på smittbekämpningen i förhållande till idrotts- och kulturevenemang. I inledningen av pandemin valde regeringen att, med stöd av ordningslagen, införa ett förbud mot större sammankomster och offentliga tillställningar för att förhindra smittspridningen. En ordning man fortfarande säger sig vilja använda. Det är förståeligt att regeringen inledningsvis, vid pandemins utbrott, behövde upprätta en ordning som snabbt kunde sjösättas inom ramen för en redan existerande reglerings- och tillsynsstruktur.

Den valda ordningen har dock visat sig vara väldigt trubbig i sin träffsäkerhet, med konsekvensen att många branscher och verksamheter som har minst lika goda förutsättningar att motverka smittspridning som de som inte omfattas av förbudet, i praktiken har tvingats stänga ner.

I dagsläget innebär detta att två i övrigt väldigt lika verksamheter nu kan ha totalt olika förutsättningar för att bedriva sin verksamhet.

Exemplet med djurparker och nöjesparker är talande. Skansen, en djurpark som faller utanför ordningslagens tillämpningsområde, kan fortsätta sin verksamhet utan någon begränsning i deltagarantal, medan nöjesparken Gröna Lund, som omfattas av förbudet, tvingas hålla stängt. Båda har liknande förutsättningar för att anpassa sin verksamhet för att begränsa smittspridningen, men bara en av dem kan fortsatt vara i drift. Den andra har i praktiken fått ett näringsförbud av staten.

En liknande bristande logik gäller kulturevenemang – en restaurang med bordsservering har ingen begränsning i antalet sittande gäster, men om en artist samtidigt spelar musik klassas middagen som en konsert och faller därmed under ordningslagens begränsningar.

Även de för folkhälsan så viktiga motionsloppen drabbas av lagstiftningen. I dagsläget kan till exempel varken Lidingöloppet eller Vasaloppet genomföras. Detta på grund av att arenorna för tävlingarna räknas som en plats i lagens mening. Självklart skulle det dock vara möjligt att rymma mer än 50 deltagare på ett smittsäkert sätt på de 30, respektive 90, kilometer som loppen genomförs.

Dessa exempel saknar logik ur ett smittbekämpningsperspektiv och beror enbart på regeringens val av lagrum för att hantera pandemin. Ordningslagens främsta syfte är att ge polisen verktyg för att hantera ordnings- och säkerhetsstörningar och är utformad därefter. Det är därför bara vissa typer av sammankomster och tillställningar omfattas, och inte andra. Att hantera en pandemi med en lagstiftning som inte är anpassad efter syftet innebär en mängd av dessa helt orimliga konsekvenser. Utöver att detta drabbar enskilda undergräver inkonsekvensen också förtroendet för myndigheters rekommendationer för att begränsa smittan. Det är väl känt att framgång i allt folkhälsoarbete till stor del bygger på att det finns ett starkt förtroende för föreslagna åtgärder. Att regeringen väljer att fortsätta med en ologisk lagstiftning är därför helt obegripligt.

Vad som behövs nu är en ny ordning. Möjligheterna att upprätthålla smittskyddsbegränsande åtgärder behöver stå i centrum, inte en i smittskyddshänseende slumpartad indelning av vilken typ av verksamhet som berörs. Centerpartiet föreslår därför att regleringen om deltagarbegränsning lyfts ur från ordningslagen. I stället bör en ny lag införas som utgår ifrån verksamhetens möjlighet att undvika trängsel.

Om omständigheterna möjliggör att människor kan samlas och samtidigt upprätthålla ett smittsäkert avstånd till varandra borde verksamheten vara tillåten. Folkhälsomyndighetens riktlinjer bör ligga till grund för hur en ändamålsenlig reglering bäst kan utformas, det vill säga hur man ringar in de nödvändiga förutsättningarna för att begränsa smittspridning med till exempel krav på vilket fysiskt avstånd som ska upprätthållas mellan deltagarna, hur många som får samlas på en viss angiven yta, med mera. Med en sådan ny ordning skulle regleringen vara mer heltäckande, med samma begränsningar för fler typer av verksamheter. Vissa verksamheter skulle fortfarande ha svårt att verka under dessa regler på grund av att de saknar förutsättningar för att upprätthålla avstånd, men det är då förutsebart och tydligt att det är smittskyddsaspekten som är avgörande.

En sådan ordning bör vara reglerad i lag på grund av de inskränkningar i grundlagsskyddade fri- och rättigheter såsom

rörelsefriheten, mötes- och demonstrationsfriheterna och näringsfriheten som den skulle innebära. Vid pandemins utbrott fanns fog för snabbt vidtagna åtgärder, men när tidsperspektivet nu ser annorlunda ut, måste bättre och mindre betungande lösningar utredas och införas. Sveriges kultur- och idrottsliv har väntat länge nog. Många är de företag, idrottsföreningar och enskilda individer som blöder ekonomiskt på grund av regeringens senfärdighet. Regeringen måste agera för att skyndsamt få en lagstiftning anpassad för en pandemi på plats.

Annie Lööf (C), partiledare
Anders W Jonsson (C), vice partiledare och sjukvårdspolitisk talesperson "

”Låt inte statsmakten begränsa yttrandefriheten”

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

"DN. DEBATT 20201001
Tryck- och yttrandefrihetskommittén vill i sitt förslag göra ytterligare undantag i det grundlagsskyddade området. Risken är att det leder till mediegrundlagar med så stora hål, att det bara skyddar det som är bekvämt, oförargligt och ”ändamålsenligt”. Det här är bekymmersamt, skriver Ewa Thorslund, Per Hultengård, Peter Danowsky och Ulf Isaksson.

Det ligger något oroväckande och problematiskt redan i rubriken till tryck- och yttrandefrihetskommitténs betänkande (SOU 2020:45) – ”Ett ändamålsenligt skydd för tryck- och yttrandefriheten”.

Ett ”ändamålsenligt” skydd? Är inte hela poängen med tryck- och yttrandefriheten och det fria ordet att det ska skydda också det som inte är ändamålsenligt? Det som särskilt behöver grundlagens skydd är det obekväma, det stötande, det oanständiga, det som upprör majoriteten och inte sällan det som statsmakten inte alls tycker är ändamålsenligt.

Tryck- och yttrandefrihetsgrundlagarnas styrka är att de avgränsas med formella kriterier och inte utifrån att bara skydda det som statsmakten vid en viss tid må anse vara ”ändamålsenligt”. Om något uttrycks inom de formella ramarna för tryck- och yttrandefriheten så åtnjuter det grundlagens skydd – punkt. Inom dessa ramar kan det sedan bestraffas som ett tryck- och yttrandefrihetsbrott, men det ska ske

inom ramen – inte bredvid. Detta är en av många viktiga lärdomar från de tryckfrihetssakkunniga som efter andra världskriget, i betänkandet (SOU 1947:60) lade grunden till det som i dag är tryckfrihetsförordningen.

Visst går det att – undantagsvis – i tryck- och yttrandefrihetsgrundlagarna bestämma att vissa frågor, trots att de befinner sig inom ”ramarna”, kan hanteras i vanlig lag. Sådana delegationsregler innebär en balansgång, som kräver stor försiktighet och ska bara införas när man är säker på att ett viktigt yttrandefrihetsintresse inte äventyras.

Dessvärre för yttrandefriheten har den här tekniken med åren gått från att vara just några undantag till en lista som efterhand blivit en katalog. Och delegationsreglerna – inskränkningarna av det grundlagsreglerade, har blivit ett smidigt hanteringssätt för den statsmakt som vill ha bort det icke ”ändamålsenliga”, från det grundlagsskyddade området.

Priset för en vid tryck- och yttrandefrihet är att ibland även det som kan kollidera med ett annat intresse likväl åtnjuter skydd. Problemet med en alltför stor benägenhet att ”delegera ut” det obekväma från tryck- och yttrandefrihetsskyddet är att vi till sist får mediegrundlagar med så stora hål, att de bara skyddar det som är bekvämt, oförargligt och ”ändamålsenligt”. Delegationen är en möjlighet som alltför flitigt utnyttjad skapar luckor i grundlagsskyddet.

Tryck-och yttrandefrihetskommitténs uppdrag var att överväga om det kunde rivas upp nya hål.

Kommittén har lydigt, om än inte på alla punkter, fullföljt sitt uppdrag. Mycket av fokus kring kommitténs förslag har kommit att handla om skyddet för public service-företagens oberoende. Det är en viktig diskussion.

En svag punkt i det nuvarande skyddet för public service är att regeringen (med vissa begränsningar) utser ledamöterna i den granskningsnämnd som, i efterhand, kan kritisera radio- och tv-sändningar. Det har dock funnits en frizon, utanför granskningsnämndens räckvidd, vad gäller public service-företagens verksamhet på till exempel internet. Den frizonen inkorporeras nu i den statliga tillsynen genom just en delegationsregel, där man sprätter upp ett hål i den grundlagsskyddade etableringsfriheten, och underställer även denna verksamhet granskningsnämnden.

Men det finns även andra – och nog så viktiga – tryck- och yttrandefrihetsrättsliga frågor som föreslås bli undantagna (utdelegerade) från det grundlagsskyddade området. Här är två sådana: 2018 föreslog regeringen i en proposition att informationsdatabaser med söktjänster med personuppgifter om brottslighet (lagöverträdelser) skulle fråntas sitt grundlagsskydd i vissa delar.

Frågan är inte okomplicerad, det ska erkännas; den har både yttrandefrihets- och integritetsrättsliga komplikationer, men förra gången blev det stopp i riksdagens konstitutionsutskott. Risken för att den tilltänkta regleringen skulle innebära en begränsning av yttrandefriheten som negativt skulle påverka journalistik och publicistik var tydlig.

Regeringen återkom dock till tryck- och yttrandefrihetskommittén med förnyade direktiv. Och kommittén föreslår nu, om än med en lite annan vinkel (med en delegationsregel) att regler i vanlig lag får tillämpas.

Fast ”bara om det med hänsyn till den offentliggjorda uppgiftssamlingens karaktär står klart att det finns särskilda risker för otillbörliga intrång i enskildas personliga integritet.”
Åter igen en avgränsning till syftet, men inte formen – något som lätt kan ges en ny innebörd i en annan inte avlägsen framtid.

Risken för att informations- och söktjänstföretag och nyhetsbyråer som vänder sig till professionella aktörer – inte bara massmedier utan också offentliga myndigheter, kommuner, rättsdatabaser och säkerhetsföretag – kastas ut från det grundlagsskyddade området är uppenbar. Det är ett grundskott mot fundamentala tryck- och yttrandefrihetsrättsliga principer när det blir en tolkningsfråga vad som faller innanför respektive utanför det grundlagsskyddade området. Osäkerheten blir ett hinder i en helt legitim näringsverksamhet.

Ett genomförande enligt utredningens förslag får negativa konsekvenser, inte bara för de nyssnämnda aktörerna, utan också för lokala nyhetsmedier. Det här hade kunnat hanteras på andra sätt!

I samband med ubåtsjakten utanför Berga i oktober 2014 ingrep militärpolis mot en fotograf från Dagens Nyheter som fotograferat ett vattenområde som var klassat som skyddsobjekt och beslagtog minneskorten till dennes kamera.

I den rättsliga prövning som följde konstaterade Högsta domstolen (NJA 2015, s 298) att skyddslagens regler om så kallat avbildningsförbud och om förverkande och beslag stod i strid med anskaffarfriheten i tryck- och yttrandefrihetsgrundlagarna och upphävde beslaget.
Man kan tycka att rättsläget därmed är klarlagt.

Myndighetsingripandet var felaktigt, och uttolkningen av grundlagen hade tydliggjorts.

Men så var det inte. Sålunda fick tryck- och yttrandefrihetskommittén direktiv om att överväga att ändra på saken och föreslår ännu en delegationsregel. Den innebär att den anskaffarfrihet som grundlagen annars tillförsäkrar medborgare och journalister i sådana här situationer inte ska gälla.

Det här är bekymmersamt. Vi önskar att politikerna, alltså lagstiftaren, inte låter begreppet ändamålsenlighet tunna ut grundlagsskyddet för tryck- och yttrandefriheten på ett sätt som öppnar för inskränkningar, den dagen yttrandefriheten verkligen sätts på prov. En principiell fasthet i dessa frågor är påkallad.

Kommitténs betänkande är nu ute på remiss. Vi hoppas att remissinstanserna och därefter lagstiftaren står upp för yttrandefriheten och inte faller för utredningens överväganden. Det här är frågor är som är alldeles för viktiga för att bara behandlas som teknikaliteter som kan hanteras pragmatiskt för stunden. Grundlagsskyddet för yttrandefriheten förtjänar mer uppmärksamhet än så.

Ewa Thorslund, vd TU – Medier i Sverige
Per Hultengård, jurist, TU – Medier i Sverige
Peter Danowsky, advokat, Time Danowsky Advokatbyrå
Ulf Isaksson, advokat, Time Danowsky Advokatbyrå

Missvisande rapportering av svenska dödsfall i covid

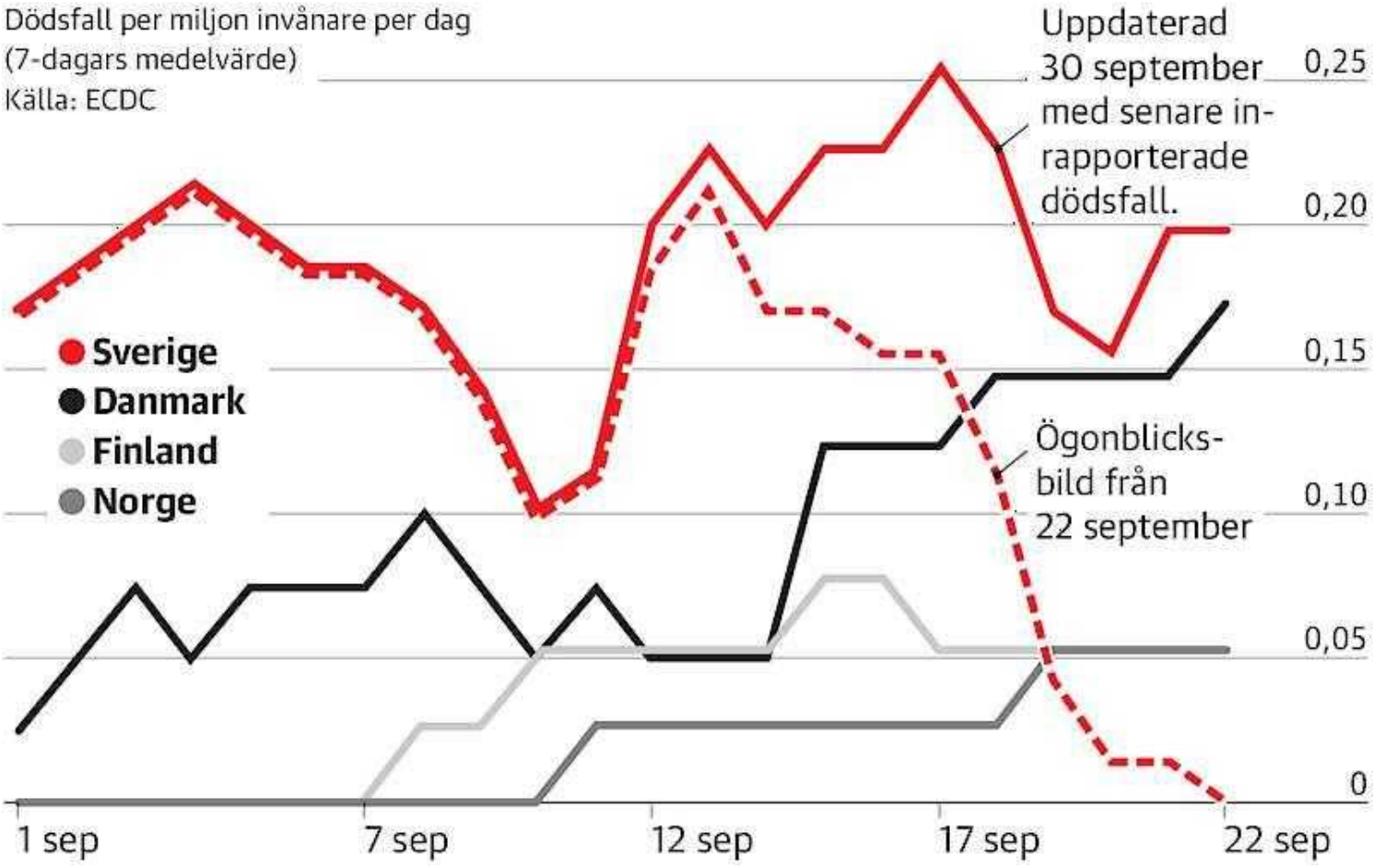

”Svensk coronastatistik ger en skev bild av smittspridningen”

FREDAG 2 OKTOBER 2020

" DN. DEBATT 201002
Det nya sättet att rapportera dödsfall i covid-19 i Sverige ger en felaktig bild av utvecklingen. De dödsfall som rapporteras varje dag placeras in efter dödsfallsdatum. Men eftersom alla fall för de senaste dagarna inte hunnit rapporteras in, kommer det hela tiden att se ut som att den svenska dödsfallskurvan faller mot slutet, skriver nio forskare.

Sverige har nu markant ökat sin testkapacitet för coronaviruset. Det är mycket välkommet, och innebär att vi för närvarande testar ungefär lika stor andel av befolkningen som Norge och Finland (om än fortfarande nästan fyra gånger mindre än Danmark). Därför kan man börja jämföra både antalet sjuka och antalet dödsfall.

Men det är inte så enkelt att jämföra Sverige med andra länder. Låt oss börja med dödsfallen: alla europeiska länder rapporterar sin covid-19-statistik till ECDC, den europeiska folkhälsomyndigheten. Men på ECDC:s hemsida har det nu tillkommit några rader: *”Observera: Från och med slutet av augusti 2020 genomför svenska myndigheter daglig datakonsolidering, vilket leder till retro-korrigering av data.”* Det ser förtroendeingivande ut. Sverige kontrollerar nu dagligen sina data, och korrigerar retroaktivt.

Men problemet med Sveriges nya sätt att rapportera är att det nu nästan alltid ser ut som om antalet svenska dödsfall är på väg nedåt även om det är på väg uppåt. Tidigare rapporterade Sverige, som de flesta europeiska länder, dagligen registrerade dödsfall till ECDC. Det vill säga, sedan föregående dag har x antal döda i covid-19 registrerats i landet. Om inget oförutsett inträffar så ändras inte siffran i efterhand – ett registrerat dödsfall är ett registrerat dödsfall. Men sedan slutet av augusti har Sverige i stället övergått till att till ECDC rapportera dödsfallsdagen för varje enskilt fall. Och eftersom dödsfallen i Sverige nästan aldrig registreras samma dag som de inträffat, och ofta många dagar eller veckor senare, så fördelas varje dags registrerade dödsfall på en rad tidigare datum. Endast en mycket liten andel hamnar under det senaste dygnet.

Detta innebär att det hela tiden ser ut som att den svenska dödsfallskurvan mot slutet faller.

För att ta ett exempel (se figuren ovan), en ögonblicksbild tagen från ECDC den 22 september: mellan 1 och 14 september ser Sverige här ut att ha betydligt fler dödsfall i relation till folkmängd än våra nordiska grannländer. Men så plötsligt, den 18 september, går Danmark om oss. Och den 19 till 22 september verkar Sverige ha lägst dödstal i Norden.

Men tittar vi på exakt samma datum, 1–22 september, fast åtta dagar senare, 30 september, så ser vi detta: Danmarks, Norges och Finlands kurvor ser exakt likadana ut som sist. Men Sveriges har nu stigit kraftigt mot slutet, och vi har hela vägen fram till 22 september fler dödsfall i relation till folkmängd än alla våra grannländer.

Vad beror denna förändrade bild på? Jo, medan de andra nordiska länderna fortsätter att rapportera nyregistrerade dödsfall varje dag, så lägger Sverige sina nyregistrerade dödsfall på dödsdagen, som ligger

flera dagar eller veckor bakåt i tiden. Sverige retro-korrigerar. Och visar därför alltid väldigt få fall i nutid.

Man behöver, i Sveriges fall, hela tiden titta ett par veckor bakåt i tiden för att få en korrekt jämförelse med andra länder.

I den inhemska svenska rapporteringen är retro-korrigering däremot inget nytt (vilket är anledningen till att en debattartikel i våras uppgav i snitt 105 dödsfall per dag under tre dagar i april – vilket var registrerade dödsfall hos ECDC – medan Anders Tegnell uppgav i snitt 60 dödsfall för samma period, och denna siffra sedan successivt uppjusterades till 104).

Det kan finnas en vits med att dödsfallen hamnar på rätt dag. Belgien rapporterar på samma vis, men där är det obligatoriskt för alla sjukhus att registrera covid-19-dödsfall samma dygn de ägt rum. Och äldreboenden har en fördröjning på högst 2–3 dagar. I Sverige, däremot, har endast hälften av dödsfallen registrerats inom 5 dagar.

Det leder till att de sista två veckornas svenska siffror alltid blir för låga, och mot slutet extremt låga. Om Sverige åter får de högsta aktuella dödstalen i världen så kommer detta inte längre att synas. Detta om dödsfallsrapporteringen.

Vad kan vi då säga om rapporteringen av sjukdomsfall? Även i det fallet jämnas siffror ut, och de data som rapporteras till ECDC är mycket mer jämnt fördelade över veckan än de är i den dagliga svenska rapporteringen. Då fördröjningen i detta fall emellertid inte är längre än högst några dagar påverkar det inte i samma höga grad trenderna, eller jämförelser med andra länder. Men här tycks i stället finnas vissa skillnader i testernas utförande. Det är framför allt tre aspekter som kan påverka jämförelserna:

1 Egentesterna. I Sverige sker hela 40 procent av virustestandet genom att personen tar prov på sig själv. I många länder undviker man detta, och även svenska smittskyddsläkare har varnat för egentesternas bristande tillförlitlighet. I en pilotstudie fann Folkhälsomyndigheten att om egenprovtagningen gjordes från saliv såväl som från näsa och svalg så var känsligheten nästan samma som vid provtagning gjord av vårdpersonal. Egentester har dock i allmänhet inte genomförts på detta vis.

2 Hur man mäter virusnivån. Den 25 augusti meddelade Folkhälsomyndigheten att bristande prestanda i ett av de mest använda virustesten hade gett falskt positiva provsvar, och att 3 700 (numera 3 900) positiva svar därför omklassificerats som negativa. Sverige sänkte också känsligheten för testet. Tillverkaren, BGI Biotechnology, vände sig mot detta och ansåg att Sverige nu uteslöt många symtomfria virusbärare. Den svenska justeringen är kanske befogad, men då de flesta andra länder följer testets ursprungliga anvisningar påverkar detta jämförelserna.

3 De långa väntetiderna. Det är väl känt att virusnivåerna är högst dygnet innan och dygnet efter symtomdebut, och det faktum att man ofta behöver vänta en vecka på att göra testet medför att dess tillförlitlighet kan gå ner kraftigt. Detta problem är dock inte unikt för Sverige, så det är svårt att avgöra hur det påverkar jämförande statistik.

Sammantaget kan man konstatera att Sverige i dag, till skillnad från i våras, har en tydlig ambition att hitta dem som smittats med

coronaviruset. Detta är välkommet, och en förutsättning för att kunna kväsa framtida utbrott. Det finns dock fortfarande en tendens till att tona ned varningssignaler.

Ett av uttrycken för detta är det ofta sedda uttalandet att Sverige går mot strömmen och har en bättre trend än de flesta andra länder. Det är förvisso sant att vi befinner oss långt från vårens katastrofala situation. Men jämför vi registrerade dödsfall enligt det ursprungliga rapporteringssättet – dygnets registrerade dödsfall publiceras dagligen i pressen – så finner vi att Sveriges utveckling är väl så oroväckande som Danmarks. Det tyder på att vi troligen har en ansenlig underrapportering när det gäller antalet sjukdomsfall.

För Vetenskapsforum covid-19:
Emil J Bergholtz, professor i teoretisk fysik, Stockholms universitet
Nele Brusselaers, docent i klinisk epidemiologi, Karolinska institutet
Lena Einhorn, med dr i virologi
Andrew Ewing, professor i molekylärbiologi och kemi, Göteborgs universitet
Åke Gustafsson, med dr i virologi, tidigare chef för mikrobiologi och vårdhygien, Region Gävleborg och Region Uppsala
Åke Lundkvist, professor i virologi, Uppsala universitet
Jens Stilhoff Sörensen, fil dr, docent, institutionen för globala studier, Göteborgs universitet
Jakob Svensson, tekn dr, vetenskaplig dataanalys, Max Planck-institutet, Greifswald
Anders Vahlne, professor emeritus i klinisk virologi, Karolinska institutet"

”Klimaträttvisa i stället för regeringens skattesänkningar”

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

"DN. DEBATT 201003
Regeringen lägger 30 miljarder på skattesänkningar, vi investerar i stället 30 miljarder på det gemensamma samhällsbygget för välfärd och klimatomställning. S och MP sitter fast i ett budgetsamarbete med skattesänkningar med C och L som leder till ökade klyftor, skriver Nooshi Dadgostar (V) och Ulla Andersson (V).

Världen befinner sig i klimatnödläge. Den ekonomiska kris som uppstått i coronakrisens spår öppnar ett fönster för en politik som både skapar arbete och påbörjar den nödvändiga klimatomställningen som Sverige och världen nu måste genomgå. Vänsterpartiet lägger i sin höstbudget fram ett förslag på en statlig plan för massiva investeringar i en grön och jämlik väg ur krisen. Med gemensamma satsningar på energiomställning, gröna städer, järnväg, ökat byggande, bredband och trygga gröna livsmedel kan Sverige sättas i arbete samtidigt som vi påbörjar den klimatomställning som så desperat behövs.

En investeringsplan på 2020-talet måste ta sig an större uppgifter än att bara öka tillväxten och få hjulen i rullning igen. Det ligger på vår generation att ställa om hela samhället för att klara klimatet. Det är mycket konkret – Sverige behöver byggas om. Vi måste göra det för att nå nollutsläpp och göra det möjligt för alla att leva bra och rika liv på ett hållbart sätt. Det sätt som vi använder resurser som finns tillgängliga är avgörande för vårt samhälles utveckling. Regeringen

vill via skattesänkningar investera i nya motorbåtar och lyxlägenheter på Östermalm. Vi satsar på utbildning, forskning och infrastruktur. Men vi behöver också möta den andra stora utmaningen för vår tid. Den växande ojämlikheten. Den senaste tiden har såväl regeringens Jämlikhetskommission som den tongivande ekonomen Thomas Piketty slagit fast att Sverige tillhör de länder i världen där klyftan mellan fattig och rik ökar allra mest. Sverige är på väg mot USA-nivåer i ojämlikhet. Den utvecklingen vill vi bryta. Vi vet att mer jämlika samhällen är lyckligare, mer kreativa och mer effektiva.

Coronakrisen visar hur skört vårt samhälle är. År av skattesänkningar har dränerat välfärden på resurser. Besparingar och privatiseringar har lett till en underdimensionerad sjukvård och äldreomsorg, med små marginaler och brist på såväl personal som utrustning. Mycket av det offentliga är så hårt nedbantat att även små störningar leder till stora problem. Centrala samhällsuppgifter har splittrats upp och överlåtits på olika privata företag utan blick för det gemensammas bästa.

Coronakrisen visar också att när vi gör saker tillsammans står vi starkare än när vi gör saker var och en för sig. Gemensamma problem kräver gemensamma lösningar. Därför vänder sig människor till det offentliga och till myndigheterna när det verkligen gäller, medan idén om att marknaden löser alla problem i dag är hopplöst passé. Under lång tid har politiken förhållit sig passiv till samhällets långsiktiga utveckling.

För att möta krisen bör Sverige starta ett omfattande statligt investeringsprogram. Genom att staten över lång tid satsar stora summor på investeringar skapas en mängd arbetstillfällen. Genom dessa investeringar ser vi också till att komma ifatt de stora samhällsbehov som länge har präglat mycket av det gemensamma. Det handlar om alltifrån att se till att tågen går som de ska till att barnen på förskolan får tillbringa sina dagar i vackra och funktionella lokaler. Tillsammans kan vi se till att stad och landsbygd håller ihop och att fungerande samhällsservice är en självklarhet oavsett var i landet man bor. Vi skapar ett robustare samhälle som står starkt också när det blåser.

Över tid handlar det om hundratals miljarder kronor som behöver satsas på statlig nivå. Det bör ske i form av en tydlig investeringsplan där prioriteringar, kostnader och tidsperspektiv finns redovisade. En sådan plan är viktig ur ett demokratiperspektiv. Hur vill vi att samhället utvecklas? Vilka områden ska prioriteras och vad ska få stå tillbaka? Det är beslut som bör formas öppet och demokratiskt av medborgarna, inte överlåtas åt marknadskrafter.

I årets budgetmotion föreslår vi följande investeringar:

1 Klimatanpassa städerna. Fyra miljarder per år till klimatanpassade, jämlika städer. Stöd till exempel utbyggnad av gång- och cykelbanor och ombyggnad av kontor till bostäder eller andra lokaler för allmänt nyttjande. Återuppbygg samhällsservicen i glesbygden och förorten. Rullande bygdegård och servicebussar.

2 En stor satsning på att möjliggöra investeringar i att sätta sol och vindkraft på offentliga byggnader och tomter.

3 Ge statligt investeringsstöd till byggande av framför allt förskolor, skolor och äldreboenden. Det gemensamma är det finaste vi kan ge varandra. När vänstern satsar på byggande så bygger vi gemensamt. Barnen och de gamla ska inte behöva sitta i gamla dåliga förskolor, skolor och äldreboenden. I många kommuner får satsningar på barnens

livsviktiga idrottande stå tillbaka när pengarna inte ens räcker till skola och omsorg. Nya bad och idrottsanläggningar får skjutas på framtiden. Vi storsatsar därför på detta – 10 miljarder kronor 2021 och 15 miljarder kronor för 2022 respektive 2023.

4 Bygg nya bostäder och rusta upp gamla. Vi föreslår en modell för statliga topplån och utökat investeringsstöd för att pressa kostnader i byggandet av hyresbostäder. Krav på rimliga hyror ställs för att få ta del av stöden. Vi föreslår också ett utökat stöd för energieffektivisering och renovering av flerbostadshus och utomhusmiljöer. Detta skulle utgöra den största satsningen på bostadsbyggande i Sverige på flera decennier. Dessutom föreslår vi ett investerings- och upprustningsstöd för idrottsanläggningar över hela landet samt ett tillgänglighetsstöd för bättre tillgång för alla till sådant som möteslokaler, badplatser, lekplatser, idrottsytor, naturområden och kulturlokaler.

5 Satsa på järnväg och bredband. Satsa på järnväg över hela landet, bygg Norrbottniabanan färdig 2030. Stora statliga satsningar på fiber över hela landet. Tre miljarder till regional kollektivtrafik, till exempel nya el- och biogasbussar. Vi lägger cirka fyra miljarder mer än regeringen på järnvägsinvesteringar 2021.

6 Trygga livsmedel. Stärk självförsörjningsgraden av livsmedel. Inför beredskapslager. Investeringsstöd till klimatanpassat jordbruk, främja produktion av växtbaserade livsmedel, stärk stödet till ekologisk produktion och investeringsstöd till lokala och mobila slakterier.

7 Öka de gröna investeringarna. Inrätta en grön statlig investeringsbank med minst 100 miljarder kronor i kapital. Ur den ska stora och små företag kunna låna pengar för gröna investeringar till låg ränta.

När regeringens budget lägger 30 miljarder på skattesänkningar lägger vi 30 miljarder på satsningar på klimaträttvisa. Det är i dag bara Vänsterpartiet som i riksdagen arbetar för både klimatsatsningar och ökad jämlikhet. Socialdemokraterna och Miljöpartiet sitter fast i ett budgetsamarbete med skattesänkningar med Centerpartiet och Liberalerna som i stället leder till ökade klyftor.

Att jämlikheten i Sverige ökade under en stor del av 1900-talet, var ett resultat av röda politiska partiers kamp för demokrati och ekonomisk jämlikhet. På samma sätt är det i dag vår röda politik som står emot när jämlikheten hotas i grunden och klyftorna ökar. Tillsammans med kraftfulla gröna investeringar kan vi ta Sverige ur krisen samtidigt som vi visar att vi har förstått allvaret i klimathotet och agerar därefter.

Ulla Andersson (V), ekonomisk talesperson
Nooshi Dadgostar (V), vice partiordförande och valberedningens förslag till ny partiordförande "

Kapitel 3: Utrikes och inrikes DN-artiklar 21 september - 3 oktober 2020

Inrikes artiklar börjar på sidan 700

Utrikes DN-artiklar 21 september - 3 oktober 2020

Därför bråkar britterna fortfarande om brexit

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

Brexitförhandlingen har tagit fyra år och tre brittiska premiärministrar. Men nu är det finalsäsong i det brittiska drama som har rullat sedan Storbritannien röstade för att lämna EU sommaren 2016.

DN:s Katrine Marçal listar åtta saker som du behöver veta inför höstens avgörande händelser.

1. Brexit är inte över

Storbritannien lämnade visserligen formellt EU den 31 januari i år. Men förutom att brittiska EU-parlamentariker och tjänstemän åkte hem från Bryssel och brexitörerna hade en stor fest förändrades i princip ingenting. Det beror på att skilsmässan egentligen inte blir verklighet förrän den 1 januari nästa år. Först då slutar EU:s lagar och regler att gälla i Storbritannien.

Tanken har varit att Storbritannien skulle ägna 2020 åt att förhandla fram ett nytt frihandelsavtal med EU. Det har visat sig mer komplicerat än man trodde, inte minst för att både EU:s och Storbritanniens chefsförhandlare blev sjuka i covid-19 och Storbritanniens premiärminister Boris Johnson var nära att dö av samma sjukdom. Många trodde därför att Boris Johnson skulle be om mer tid att förhandla, men det har han inte gjort. För den brittiska regeringen är det viktigt att brexit blir verklighet den 1 januari. Trots allt annat som har hänt 2020.

2. Förhandlingen om frihandelsavtal går dåligt

Det finns fortfarande inget frihandelsavtal mellan Storbritannien och EU. Parterna bråkar vidare om hur man ska göra med tillgången till brittiska vatten för fiske, vilket är en mycket känslig fråga.
Det finns dessutom ingen samsyn gällande hur mycket Storbritannien ska få skilja sig från EU gällande miljöstandard och arbetsrätt och inte minst den infekterade frågan om hur mycket

hjälp Storbritannien ska få ge till egna nationella företag utan att förlora tillgången till EU:s gemensamma marknad.
Om man inte lyckas lösa dessa frågor de närmaste veckorna kommer Storbritannien att krascha ut ur EU på nyårsafton med mycket oklara konsekvenser. Ingen har lämnat ett handelsblock över en natt på det sättet tidigare.

3. En avtalslös brexit skulle skada den brittiska ekonomin

En avtalslös brexit den 1 januari skulle innebära att Storbritannien över en natt gick över till att handla med sin största handelspartner utan ett frihandelsavtal. I stället blir det Världshandelsorganisationen WTO:s regler som gäller. Det innebär tullar och tariffer på allt från bilar till choklad och högre priser för brittiska konsumenter. Framförallt skulle det innebära en ekonomisk chock som skulle slå hårt mot den redan skadade brittiska ekonomin.
Storbritanniens tillväxt föll nästan dubbelt så mycket som Tysklands i våras som en effekt av pandemin. I höst väntas arbetslösheten ta fart eftersom regeringen kommer att sluta

hjälpa företag med deras lönekostnader vilket man har gjort under pandemin. En avtalslös brexit skulle addera till den här ekonomiska chocken och skapa stor osäkerhet.
Brexitörerna tänker sig emellertid att de långsiktiga ekonomiska fördelarna med att stå utanför EU och därmed slippa följa Bryssels regler väger upp de negativa effekterna av en avtalslös brexit.

4. En avtalslös brexit kan skapa kaos på gränsen

Blir det inget frihandelsavtal kommer varor som kommer in i Storbritannien från och med den 1 januari att behöva hantera nya tulldeklarationer och papper. Lastbilar kommer att behöva kontrolleras i hamnarna och Storbritannien förbereder stora parkeringsplatser där detta ska kunna göras.
Alltihopa riskerar att orsaka trafikkaos som i värsta fall kan stänga ner stora delar av landet. Risken är att varor från EU helt enkelt inte kommer fram till de brittiska affärerna innan de ruttnar. Regeringen hamstrar medicin och andra förnödenheter så att det brittiska sjukvårdssystemet ska klara en

sådan situation. Men detta är inte enkelt mitt i en global pandemi. Risken för mat och medicinbrist i Storbritannien skulle därför vara hög.

5. Oavsett handelsavtalet kommer mycket att bli annorlunda

Mycket fokus ligger nu på förhandlingen om ett frihandels-avtal med EU. Men det finns ju andra delar av brexit som är minst lika viktiga. Alla EU-invandrare som vill ha rätt att stanna i Storbritannien har till exempel fått söka uppehållstillstånd under året. En svensk som vill åka och arbeta i London kommer nästa år att behöva någon form av visum. Detta kommer att bli fallet oavsett vad som händer med frihandelsavtalet. Boris Johnsons regering vill minska arbetskraftsinvandringen i lågbetalda branscher, det ser brexitörerna som en av de viktigaste fördelarna med brexit. Att likt många svenska ungdomar åka över och arbeta på pub i Storbritannien ett par månader kommer inte längre att vara möjligt på samma sätt från och med nästa år. För många företag

är också den här frågan om arbetskraft en av de riktigt stora.

6. Handelsavtalet måste vara klart innan den 15 oktober

Som alltid när det gäller brexit tickar klockan. EU och Storbritannien har gett sig själva fram till den 15 oktober att komma överens. Når de inte fram till ett handelsavtal innan dess kommer båda parter i stället att börja förbereda sig på en brittisk krasch ut ur EU den 1 januari.

7. Det är dålig stämning just nu

Den senaste veckan har minerna surnat och parterna varit irriterade på varandra. Det beror på att Boris Johnsons regering har sagt att man ämnar bryta internationell lag och backa från delar av det utträdesavtal med EU som man redan har skrivit på. Det gäller specifikt det som rör Nordirlands ställning och som alltid är känsligt på grund av regionens våldsamma historia. Boris Johnsons agerande har brutit ner förtroendet mellan parterna i förhandlingen ytterligare och varit kontroversiellt i Storbritannien. Bland annat har den tidigare premiärministern Theresa May rasat i parlamentet.

8. Boris Johnsons parti fungerar annorlunda jämfört med tidigare konservativa partier

För bara några år sedan hade det varit helt otänkbart att en brittisk premiärminister ens funderade på en avtalslös brexit. Vem tar frivilligt den typen av risk med ekonomin? Därför tror många att Boris Johnsons prat om att Storbritannien minsann är berett att gå den vägen om de inte får som de vill i förhandlingen bara är tomt hot.

Men Boris Johnson har i grunden förändrat det konservativa partiet. I dag är de först och främst ett brexitparti. Sådant som ekonomin kommer på plats nummer två. Partiet har radikaliserats. Enligt källor med god insyn tror flera rådgivare runt premiärministern dessutom inte på de ekonomiska analyser som visar på faran med en avtalslös brexit. Den brittiska regeringen kan därför mycket väl vara beredd att riskera allt den 1 januari nästa år.

Katrine Marçal
katrine.marcal@dn.se

Novitjokforskare ber Navalnyj om ursäkt

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

Ryssland. En av forskarna som under 90-talet var med och tog fram nervgiftet novitjok ber om ursäkt till oppositionspolitikern Aleksej Navalnyj som just nu vårdas på sjukhus i Tyskland efter förmodad novitjokförgiftning.

Den tidigare forskaren, Vil Mirzajanov, framförde ursäkten offentligt i en intervju på den ryska kanalen TV Rain:

– Jag vill ge mina innerligaste ursäkter till Navalnyj för att jag deltog i den kriminella verksamheten att ta fram det ämne som sedan användes för att förgifta honom.

Mirzajanov, som nu bor i USA, var en av flera kemister som arbetade under det topphemliga sovjetiska programmet där novitjokgiftet togs fram.

Den ryske oppositionsledaren insjuknade under en flygning mellan Tomsk och Moskva den 20 augusti. Han fördes sedan till

Tyskland där provtagning, enligt landets regering, visat att han blivit förgiftad med nervgiftet novitjok. Analyser i laboratorium i Sverige och Frankrike har lett till samma slutsats.
Ryssland ifrågasätter att oppositionspolitikern ska ha blivit förgiftad.
TT-AFP

10 000

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

pund, eller runt 110 000 kronor. Det kan de britter som bryter mot de nya brittiska karantänsreglerna få betala. Premiärminister Boris Johnson uppger i ett skriftligt uttalande att böterna gäller från den 28 september för alla i England som fått besked om att de konstaterats smittade av coronaviruset eller varit i nära kontakt med en smittad.
TT-Reuters

Prestigefyllt universitet eldhärjat

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

Uganda. En stor brand förstörde natten till söndagen delar av huvudbyggnaden på Ugandas prestigefyllda Makerereuniversitet, ett av Afrikas äldsta.
– En stor del av fastigheten har förstörts. Utredare håller just nu på att undersöka vad som låg bakom branden, säger Luke Oweyesigire vid huvudstaden Kampalas polis.
Makerereuniversitet grundades 1922 som en skola för tekniker men har i dag ett anseende som ett av den afrikanska kontinentens främsta engelskspråkiga lärosäten.
TT-AFP

Nya massprotester i Minsk

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

Belarus. Enligt människorättsorganisation Vjasna greps fler än 100 personer när tiotusentals oppositionsanhängare på söndagen strömmade ut på gatorna i Minsk för ytterligare en dag av protester mot president Lukasjenko. I lördags frihetsberövades runt 400 demonstranter, mestadels kvinnor. En majoritet av dem hade under söndagsmorgonen släppts.

TT-AFP-Reuters

Det blir en kvinna – en mycket begåvad och fantastisk kvinna.

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

USA:s president Donald Trump kommer i veckan att nominera en kvinna till den plats i Högsta domstolen som avlidna Ruth Bader Ginsburg lämnar efter sig.

TT

Fem kandidater vill bli ny chef för WTO

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

Fem personer gör nu upp om posten som ny chef för Världshandelsorganisationen, WTO. Två av de som återstår är kvinnor från Kenya och Nigeria, rapporterar Reuters.

WTO:s före detta chef, brasilianaren Roberto Azevêdo, lämnade sin post i slutet av augusti, vilket var ett år tidigare än förväntat. Ingen ersättare har ännu utsetts men organisationen går nu in i den andra fasen av processen och letandet där fem möjliga kandidater återstår. Bland de fem är tre av dem kvinnor, varav den ena är den kenyanska ministern Amina Mohamed och den andra den tidigare nigerianska finansministern Ngozi Okonjo-Iweala.

Resterande kandidater är Sydkoreas handelsminister Yoo Myung-hee, Saudiarabiens Mohammad al-Tuwaijri och slutligen den brittiska ex-ministern Liam Fox.
När Roberto Azevêdo i maj överraskande tillkännagav att han slutar i förtid tvingades organisationen att snabba på den i vanliga fall långdragna processen att utse en ny ledare.
Nu återstår fem möjliga kandidater och aldrig någonsin tidigare har en kvinna från ett afrikanskt land utsetts till chef för WTO.

Efterträdarna kommer att möta en betydande utmaning med den fortsatt ökade globala spänningen och de spår som coronakrisen satt i världshandeln. Redan mellan den 24 september och 6 oktober ska 164 medlemmar i organisationen ge sina åsikter om kandidaterna.
Med en begränsad tidsplan beräknar organisationen att en ny WTO-chef kan utses tidigt i november.
Handelsexperter och tidigare tjänstemän för WTO säger dock att presidentvalet i USA möjligtvis kan förlänga processen även om

det strider mot organisationens satta slutdatum.
Hittills har processen varit problemfri då samtliga medlemmar i organisationen har engagerat sig i valet om en ny chef.
– Målet är att processen ska slutföras inom två månader, den började den 7 september så omkring den 7 november väntas vi vara i mål. Det har gått smidigt, säger WTO:s talesperson Ketih Rockwell till Reuters.

Johanna Sundbeck
johanna.sundbeck@dn.se

Trump välsignar Oracles Tiktok-affär

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

Videoappen Tiktok bekräftar att man har förberett ett avtal med amerikanska Oracle och Walmart om den amerikanska delen av företaget.

– Jag har gett affären min välsignelse, säger president Donald Trump.
För att affären ska kunna slutföras måste den först godkännas av Vita huset och myndigheten CFIUS.
Affären måste dessutom godkännas av Kina.
Exakta detaljer om affären är inte kända, men enligt Tiktok ska företaget bygga sitt globala huvudkontor i USA och affären uppges skapa 25 000 nya arbetstillfällen i landet.
Tiktok är i dag en av världens populäraste appar, med hundratals miljoner användare runt om i världen.
Men den har hamnat i fokus på grund av att den samlar in stora mängder information om sina användare, som i många fall utgörs av barn i mellanstadieåldern.
Den amerikanske presidenten Donald Trump anser att företagets nära kopplingar till den kinesiska diktaturen gör det till ett säkerhetshot.
TT-AFP-Reuters

Bidens värsta år kan bli hans styrka

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

Barack Obama skrev om en saknad far, Joe Biden om en förlorad son. Memoaren ”Löften till en son” har sina poänger. Biden vet något om tröst, skriver Niklas Ekdal, och suget efter medkänsla är hisnande i USA.

Joe Biden

”Löften till en son. Ett år av sorg, hopp och mening”
Övers. Joachim Retzlaff. Natur & Kultur, 268 sidor

Barack Obamas väg till Vita huset började inte med ett val, utan med en bok. ”Dreams from my father” (1995) hyllades som de bästa memoarer en amerikansk politiker skrivit.

När den förre vicepresidenten Joe Biden kampanjar med en bok under bältet är jämförelsen oundviklig. Obama skrev om en saknad far, Biden om en saknad son. Den sistnämnde är en sämre författare, men i tävlan mot

Donald Trumps ”The art of the deal” förtjänar ”Löften till en son” Nobelpriset.
Boken till Beau Biden – en lovande politiker i egen rätt när han dog av cancer – kom för tre år sedan. Nu har den översatts till svenska, aktualiserad av presidentvalet. Tyvärr påminns man under läsningen om hur fort politiken snurrar. När Trump pumpar ut hundra tweets om dagen kunde 2015 lika gärna vara 1815. Det hindrar dock inte att denna bok har sina poänger, framför allt som självhjälpslitteratur. Joe Biden vet något om tröst, både att ge och få. Som trettioåring förlorade han också sin fru och dotter i en bilolycka.
Suget efter medkänsla är hisnande i ett USA där två hundra tusen dött av covid-19, arbetslösheten exploderat och skogsbränderna slår rekord. Bidens personliga tragedier reflekterar nationens, med Washingtons monument som berättelsens stumma kuliss.
Medan sonen tynar bort av en hjärntumör håller vicepresidenten masken utåt. Det är hjärtskärande läsning, och politiken känns lika dyster. Man påminns om hur

Obamas reformer maldes ner av populism. När politiken utspelas i sociala medier blir verkligheten suddigare för var dag som går. Medietekniken gör presidenterna. Trump är Twitter så som Reagan var film, Kennedy var tv, Roosevelt radio och Lincoln det tryckta ordet.

Vad är Joe Biden?

Lite av varje, och ingenting. Han är bartendern med känsla för varje kunds behov, som New York Times skrev. ”Hygglig”, är väl det adjektiv som ligger närmast till hands.

Tänk om tåget har gått för den sortens politiker? Bidens varma persona blir hans styrka den 3 november – och samtidigt svagheten. Om åldern ger onda aningar är det inte för att kandidaten är gaggig, utan därför att han är en gentleman. Den sittande presidenten sköljer ner gentlemän med Diet Coke, för att inte tala om kvinnor.

Joe Biden föddes under slaget vid Stalingrad. Levnadsåren är oundvikligen en faktor i valet, och präglar hans bok. Å ena sidan erfarenhet, rentav visdom. Å andra sidan sentimentalitet. En

tendens att blicka bakåt mer än framåt.
Man erinrar sig vad gamlingen Ronald Reagan sade 1984: ”Jag tänker inte göra ålder till en fråga i den här kampanjen. Jag tänker inte utnyttja min motståndares ungdom och bristande erfarenhet.”
Hur gammal var Reagan när han blev president? Inte ens sjuttio fyllda. Åtta år yngre än vad Joe Biden är i dag.
Sorgen står i centrum inte bara för Bidens memoarer, utan för hela hans kampanj. Det kan stundtals kännas intimt i överkant. USA skriker efter en president som tar sig an klimathot, pandemi, orättvisor – inte en inåtvänd grubblare. Men så minns man att Donald Trump spelade golf när hans bror låg för döden. Empati är trots allt centralt.
När Joe Biden beskriver sin döende son kan varje normal förälder relatera till ödmjukheten: ”Beau ägde allt det bästa hos mig, men med buggar och felkopplingar reparerade.” Det närmaste Donald Trump kommer ifråga om kärleksförklaring är: ”Ifall Ivanka inte var min dotter kanske jag skulle dejta henne …”

Presidentval handlar om den svårfångade kvaliteten ”karaktär”. Vad statscheferna gör får ofta historisk betydelse, men de väljs för vad de är. Charmtrollen John F Kennedys och Bill Clintons privatliv rimmade illa med deras polerade image. Joe Biden marknadsförs som en helgjuten familjeman. Klanen ingår i paketet.
Traditionellt har sådant varit viktigt för valutgången. Men 2020? Trump är ett Frankensteins monster för metoo-eran, och hans följare älskar det.

En intressant parallell mellan Trump och Kennedy är också hur de styrts av dominanta fäder med en enda prioritering: Vinn till varje pris. Skillnaden mellan ljusets riddarvakt 1960 och mörkrets furste 2020 säger något om stämningsläget. Joe Biden försöker knyta an till optimismen, men memoarernas tema är förlust. Du behöver varken vara cyniker eller psykoanalytiker för att tolka känslan symboliskt.
Det var bättre förr.
Året när kandidatens karriär lyfte, 1973, hette biosuccén ”The way we were”. På svenska mindre poetiskt

”Våra bästa år”. Låt oss hoppas att Joseph Robinette Biden inte har dem bakom sig.
Niklas Ekdal

Svensk koldioxid kan lagras i Norge

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Norges regering föreslår att mångmiljardbelopp ska satsas på ett storskaligt projekt för infångning och lagring av koldioxid, CCS. Beslutet kan påverka Sverige eftersom det kan innebära att svenska stora utsläppsindustrier får möjlighet

att lagra infångad koldioxid i en norsk anläggning.
Ska klimatmålen nås räcker det inte bara med att snabbt minska utsläppen. Enligt alla scenarier och klimatmodeller måste det även ske någon form av infångning och lagring av koldioxid, så kallad carbon capture and storage, CCS.
På måndagen meddelade den norska regeringen sina planer på att storsatsa på CCS. Dels föreslås ett projekt för lagring av koldioxid långt ner i berggrunden i Nordsjön utanför norska västkusten, dels en fullskaleanläggning för infångning av koldioxid vid en cementfabrik i Brevik i södra Norge. Vid den kan enligt prognoserna 400 000 ton koldioxid fångas in varje år. Ytterligare en infångningsanläggning vid Fortums värmeverk i Oslo kan komma att få stöd om de själva kan bidra till medfinansiering. Totalt beräknas satsningen, investeringar och drift, kosta 25,1 miljarder norska kronor, motsvarande knappt 24 miljarder svenska kronor, under en tioårsperiod. Enligt planen ska staten stå för 16,8 miljarder

norska kronor, knappt 16 miljarder svenska kronor.
– Det är det största klimatprojektet för norsk industri någonsin, säger olje- och energiminister Tina Bru till norska radion.
Som DN tidigare har skrivit drivs sedan några år ett projekt där Norge satsar på att bli världsledande på CCS. Lagringsutrymmet under havsbotten som planeras är så stort att det kan rymma koldioxid från hela Europas utsläpp, och affärsidén är att locka andra länder och aktörer att vara med.
Norges projekt är unikt genom att det försöker hitta en storskalig modell för koldioxidfångst som fungerar med olika aktörer som befinner sig på stora geografiska avstånd. Tanken är att den infångade koldioxiden ska komprimeras i flytande form och kunna transporteras på fartyg till Norge.
Den norska satsningen kan få stor betydelse även för Sverige. När regeringens utredare i januari presenterade förslag på hur Sverige ska klara de nationella klimatmålen att bli koldioxidneutrala 2045 och efter

det uppnå negativa utsläpp var infångning och lagring av koldioxid en av lösningarna som lades fram.
Utredningen gjorde även klart att någon lagring inom svensk område inte var aktuell. Något enskilt land nämndes inte då, men utredningen har varit på studiebesök i Norge.
För stora utsläppsindustrier i Sverige som cementindustrin, raffinaderier och värmeverk kan beslutet ha stor betydelse. Sedan tidigare är till exempel Preem i Lysekil med i en försöksdel i projektet när det gäller att fånga in koldioxid och CCS är även aktuell när det gäller den uppmärksammade utbyggnaden av raffinaderiet. Vid värmeverket i Stockholm pågår också test av att fånga in koldioxid.

Jannike Kihlberg
jannike.kihlberg@dn.se

Låst läge om sanktioner mot Minsk

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Var modigare, manas EU av belarusiska oppositionsledaren Svjatlana Tsichanouskaja. Ändå dröjer det med sanktioner mot Minsk – då Cypern kräver detsamma även mot Turkiet.

Tsichanouskaja åt på måndagsmorgonen frukost med EU-ländernas utrikesministrar – ett tungt bevis på stödet för hennes kamp mot diktatorn Aleksander Lukasjenko, som trots stora protester utropat sig till segrare i det ifrågasatta presidentvalet i augusti. Lite mer än kaffe och smörgås skulle hon dock gärna få med sig.

– Sanktioner är väldigt viktiga i vår kamp, för sanktioner är en del av det tryck som kommer tvinga de så kallade myndigheterna att inleda en dialog med oss, säger den nu landsflyktiga presidentvalskandidaten efter frukosten i Bryssel, enligt nyhetsbyrån AFP.

Än så länge är dock läget fortsatt låst när det gäller de sanktioner mot Lukasjenkos regim som EU-ledarna i princip redan enats om. En lista på 40 namn har tagits fram över personer som ska vägras inträde och få eventuella tillgångar i EU frysta.
Cypern håller emellertid emot och vägrar ge klartecken så länge som EU-ledarna inte samtidigt kan ta liknande beslut även mot Turkiet. Därmed slutade även måndagens utrikesministermöte utan beslut.
– Jag är faktiskt väldigt besviken. När det verkligen behövs så klarar inte EU av att fatta ett sådant beslut. Det är väldigt synd, säger utrikesminister Ann Linde (S) efter måndagens möte.
Den cypriotiska regeringens motstånd beror på Turkiets provborrningar efter olja och gas utanför den icke erkända utbrytarrepubliken Nordcypern. Det har redan medfört EU-sanktioner, som dock Cypern nu vill utöka ordentligt.
Frågan är knivig. Sanktioner mot Turkiet – som är medlem i Nato och av stor betydelse för EU:s migrationspolitik – är betydligt känsligare än sanktioner mot ett redan isolerat Belarus.

Dessutom ska relationerna till Ankara diskuteras i detalj som huvudämne på veckans EU-toppmöte under torsdag-fredag, vilket gör att många länder vill undvika beslut om Turkiet före det.
Svjatlana Tsichanouskaja hade gärna sett snabbare besked från utrikesministrarna.
– Vid mötet bad jag dem att vara modigare i sina beslut, säger hon enligt AFP.
TT

Högerregeringen på väg att spricka

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Analys

Polens styrande högernationalistiska koalition är nära att spricka i sömmarna. Hela måndagen pågick överläggningar mellan Lag och rättvisa, PIS, och ett mindre alliansparti för att försöka rädda regeringen. Misslyckas det kan det bli nyval, vilket är

ett stort risktagande för PIS-ledaren Jaroslaw Kaczynski.
När PIS ledningsmöte var avslutat sent på eftermiddagen gavs inget besked om regeringens överlevnad. ”Ett beslut är fattat”, enligt en läcka från PIS högkvarter, men vad beslutet går ut på offentliggörs inte förrän senare i veckan.
Det ser ut som om Kaczynski har satt hård press på ledaren för det lilla radikala högerpartiet SP, som leds av justitieminister Zbigniew Ziobro. PIS-ledaren har gett Ziobro ett ultimatum (antingen ger han efter, eller så rivs koalitionen upp) och nöjer sig inte med mindre än kapitulation från Ziobros sida.
Han lät tidigare på måndagen sin närmaste man Ryszard Terlecki, ledare för PIS partigrupp i den polska sejmen säga: ”Den polska koalitionsregeringen existerar inte längre i praktiken”.
Ziobro vädjade under måndagen till Kaczynski om en kompromiss, men i vilken mån han fick gensvar var oklart vid denna upplagas pressläggning. Ziobro har för sin del haft stora politiska ambitioner, och skulle helst vilja ta över premiärministerposten

från Mateusz Morawiecki. Det är en tanke som är helt utesluten för Kaczynski. Och oavsett om Ziobro får krypa till korset eller blir utslängd ur regeringen är han klart stukad.

Att Polen nu har kastats in i en regeringskris kan tyckas oväntat. PIS-kandidaten Andrzej Duda vann presidentvalet i juli, något som tillsammans med en parlamentsmajoritet borde ha säkrat högerkoalitionen tre år av lugn och politisk regeringskontroll. Men det dröjde inte många veckor efter sommarens valseger innan sprickorna inom det styrande lägret blottades.

Schismen mellan Kaczynski och det lilla allianspartiet SP (Solidarna Polska), som leds av Ziobro, har gradvis blivit allt mer allvarlig. Nu kan man inte ens utesluta ett nyval – mindre än ett år efter parlamentsvalet i oktober 2019.

Konflikten blev akut i förra veckan när Kaczynski, en engagerad djurvän, drev igenom en lag om att förbjuda pälsdjursuppfödning i Polen. Ziobros parti fronderade och röstade emot. Men lagen röstades igenom i sejmen

(underhuset) med stöd av liberala Medborgarkoalitionen som Vänstern.
I grunden handlar det om en gammal tvekamp mellan premiärminister Morawiecki och Ziobro om ledarskapet för den polska högern.
Den senaste veckan har tvisten trappats upp. Ziobro gick inte bara mot djurskyddslagen, en hjärtefråga för Kaczynski. Allvarligare var att han inte heller stödde en speciallag som ger straffrihet för politiker och tjänstemän som bröt mot lagen när de hanterade coronapandemin.
Lagens måltavla var just Morawiecki. En förvaltningsdomstol i Warszawa fastslog att han fattat en rad beslut (givetvis på partichefen Kaczynskis order) om att organisera poströstning i det tänkta presidentvalet i maj, utan att det fanns laglig grund för det. Därmed begick Morawiecki lagbrott. För att förstå domen bör man minnas att Ziobro är såväl justitieminister som riksåklagare, och att han därmed direkt styr

över domstolsväsendet, åklagarna och sitt justitieministerium. PIS-lagförslaget var skrivet för att rädda Morawiecki ur denna rättsliga knipa, och Ziobro såg nu en chans att fälla sin rival. Problemet var att han därmed hamnade i direkt konfrontation med Kaczynski, den man som styr regeringen från kulisserna och helt backar upp Morawiecki. Återstår att se hur Kaczynski går vidare, om Ziobro är borta och därmed majoriteten i sejmen. PIS kan försöka fortsätta som minoritetsregering. Men det bygger på att PIS får stöd i avgörande frågor, antingen från Ziobro, eller från något annat parti. Få tror att Ziobro, om han kastas ut från regeringen, kommer att fortsätta att stödja PIS. Alternativet är nyval, vilket är ett vågspel. PIS har hittills haft stabila opinionssiffror på kring 36–38 procent, men det är mindre än de 44 procent som PIS fick i valet 2019. Vågar sig Kaczynski på ett nyval som skulle kunna beröva honom den närmast enväldiga makt över Polen som han har åtnjutit sedan 2015?

Michael Winiarski

”Fortsätter det så här riskerar vi 50 000 nya fall om dagen”

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Antalet nya covid-19-fall i Storbritannien dubbleras var sjunde dag, vilket oroar experter:

– Om det fortsätter så kommer vi att ha 50 000 nya fall varje dag i mitten av oktober, säger Patrick Vallance, den brittiska regeringens vetenskapliga rådgivare på en presskonferens.

I flera länder införs åtgärder för att få bukt med nya virus-utbrott.

Den brittiska regeringen väntas i dag, tisdag, ge besked om man ska införa en ny lockdown. Skälet är att smittspridningen den senaste tiden ökat kraftigt. Smittan ökar i alla åldersgrupper och över hela landet. Antalet sjukhusinläggningar ökar också, samt antalet döda till följd av pandemin.

Den brittiska regeringens medicinska och vetenskapliga rådgivare professor Chris Whitty och sir Patrick Vallance varnade på en presskonferens i går för att situationen snart kan vara utom kontroll. På söndagen registrerades 3 899 nya fall av smittade och 18 dödsfall i landet. Men antalet nya smittade dubbleras var sjunde dag. Dessutom är immuniteten hos befolkningen låg: bara 8 procent har antikroppar, visar tester. I London uppskattar man att 17 procent kan ha antikroppar mot coronaviruset.

Chris Whitty konstaterade att coronapandemin är långt ifrån över och att alla i landet kan bli sjuka.

– Vi måste bryta smittkedjorna och vi måste agera snabbt, säger Chris Whitty.

Med nuvarande takt och utan åtgärder uppskattar rådgivarna en ökning med 50 000 nya smittade per dag i mitten av oktober, och drygt 200 avlidna i covid-19 per dag i mitten av november. Fokus måste därför vara att undvika en exponentiell ökning av antalet fall, enligt Whitty.

De uppmanade alla att hjälpas åt i kampen mot coronaviruset.
– Om vi gör för lite kommer det här viruset spridas utom kontroll, säger Chris Whitty.
Den brittiska regeringen överväger att stänga ner samhället igen under två veckor i oktober för att bromsa smittan.
Premiärminister Boris Johnson har kallat till krismöte i dag för att diskutera vilka åtgärder regeringen ska vidta. Johnson var i går i kontakt med ledarna för Nordirland, Skottland och Wales.
Premiärministern har tidigare avfärdat en ny nationell lockdown, på grund av det höga ekonomiska priset för en sådan. Men både han och hälsominister Matt Hancock säger nu att det inte längre går att utesluta.
Ett besked väntas komma efter krismötet när Boris Johnson håller en pressträff.
Under måndagen kom även rapporter om nya lokala restriktioner och karantänsregler från flera håll i Storbritannien där man har upptäckt klustersmitta, bland annat i ytterligare fyra områden i södra Wales som berör 400 000 personer, skriver Guardian.

I norra och mellersta England har strikta restriktioner införts i en rad städer och enligt brittiska medier bor nu omkring tio miljoner britter i områden med någon typ av lokal lockdown. Dessutom råder nationellt förbud mot att samlas fler än sex personer.
I andra europeiska länder pågår också nya virusutbrott med nya restriktioner som följd. I torsdags varnade Världshälsoorganisationen, WHO, för att smittspridningen i Europa nu sker i ”alarmerande takt”. Detta efter att de veckovisa nya fallen har överstigit 300 000. Värst drabbat är Spanien och huvudstaden Madrid. Drygt 625 000 personer har smittats och trenden pekar fortsatt åt fel håll. Lokala stängningar och rörelsebegränsningar infördes på måndagen och kommer att påverka 877 000 personer, skriver El País. Regeringen har även infört krav på munskydd i hela landet.
I Norges huvudstad Oslo blir det förbud för fler än tio personer att samlas hemma och munskydd rekommenderas i

kollektivtrafiken från och med i dag, tisdag, uppger flera norska medier.
Den tyska storstaden München inför krav på munskydd på ett antal gator och torg från och med torsdag samt en maxgräns för folksamlingar på fem personer. Detta efter en ökad smittspridning de senaste veckorna.
Frankrike upplever också en andra våg och väljer nu att införa skarpare restriktioner i flera städer, däribland turistorterna Nice och Marseille, och en gräns för folksamlingar på maximalt tio personer.
Även Danmark, Island, Nederländerna och Grekland ser en ökad smittspridning och har skärpt restriktionerna för folksamlingar och minskade öppettider på barer och restauranger.
I Tjeckien avgick landets hälsominister Adam Vojtech på måndagen efter kritik mot hans tidigare beslut att lätta på restriktionerna. Smittspridningen har tagit ny fart. I relation till befolkningsmängd är Tjeckien det land i Europa med tredje snabbast ökning av nya fall.

Irans biträdande hälsominister varnar för att man står inför en ”tredje våg”, smittan ökar i alarmerande takt och hela landet är rödlistat, rapporterar Reuters. På måndagen registrerades det högsta dagliga antalet smittade sedan början av juni, 3 341 personer och 177 avlidna. Totalt har 425 481 bekräftats smittade och 24 478 dött.

Katarina Lagerwall
katarina.lagerwall@dn.se

Diplomater beordrades spionera på journalister

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Ungerns regering ber landets ambassadörer att spionera på ungerska journalister när de reser utomlands i arbetet. Motiveringen är att man vill ”stoppa utländsk inblandning i

Ungerns interna angelägenheter”.
Ungern rankas på 89:e plats av 180 i organisationen Reportrar utan gränsers årliga pressfrihetsrankning. Det är snäppet sämre än länder som Haiti och Sierra Leone, och näst sämst i EU.
Under de tio senaste åren, med premiärminister Viktor Orbán och hans parti Fidesz vid makten, har public service och de flesta tidningar blivit rena propagandaorgan för makten.
Men tumskruvarna dras åt också för de få oberoende medier som finns kvar.
I förra veckan fick Klubradio, landets enda oberoende radiostation, sitt sändningstillstånd indraget. Och i juli fick chefredaktören för den ledande nyhetssajten Index sparken av en ny ägare med starka band till Orbán.
De flesta av Index journalister har gått över till Telex, en nystartad sajt som nu avslöjar hur regeringen arbetar med att svartlista och spionera på

journalister som inte följer i dess ledband.
I ett brev skrivet av vice utrikesministern József Magyar beordras Ungerns ambassadörer i andra EU-länder att rapportera hem om vad ungerska journalister på resa i dessa länder har för sig. Med andra ord att spionera på sina landsmän.
Det är detaljerad information som efterfrågas. Namn och arbetsgivare, vilka kollegor och organisationer de ungerska journalisterna besökte under sin resa, om de gick några kurser.

Så här säger en reporter på en oberoende sajt till DN:
– Jag vet att det finns listor på ministerier som delar in oss i ”vänligt inställda”, ”neutrala” och ”fientliga”. Utomlands är det tydligen ambassadernas uppgift att ta fram material till listorna.
Som vanligt är Fideszregeringen fixerad vid George Soros, den ungerskfödde miljardären och filantropen som Orbán har utsett till sin fiende nummer ett.
När Telex frågade utrikesministeriet hur de skulle använda informationen om de ungerska journalisternas

arbetsresor fick sajten följande svar:
”Ministeriet gör allt det kan för att förhindra utländsk inblandning i Ungerns interna angelägenheter. Erfarenheten visar att Soros organisationer tenderar att ligga bakom sådana attacker.”
Ingmar Nevéus

Aborträtten och Obamacare på spel när ny domare utses

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Den konservativa domaren Amy Coney Barrett, 48, anses favorittippad att bli Donald Trumps huvudkandidat till Högsta domstolen.

Kritiker befarar att den nationella aborträtten och sjukförsäkringslagen ”Obamacare” kan ryka om Coney Barrett får ta plats i HD innan presidentvalet i november.

Det var 1973 som Högsta domstolen etablerade fri abort i USA med utslaget i rättsfallet Roe mot Wade. Kommer aborträtten att köras över om Donald Trump lyckas tillsätta en ny konservativ ledamot i HD efter den liberala ledamoten Ruth Bader Ginsburgs död i helgen? Miljoner av Trumps socialkonservativa väljare hoppas att det ska bli resultatet av en snabb tillsättningsprocess.

Den favorittippade kandidaten Amy Coney Barrett uppfattas av många amerikaner som besjälad av abortmotstånd. Barrett är 48 år gammal och domare vid en federal hovrätt som omfattar tre delstater i den amerikanska Mellanvästern. Hon är katolik och (åtminstone tidigare) medlem av en liten katolsk församling, People of Praise, som anammat pingstkyrkans tungomålstal och handpåläggning.

Barrett och hennes make har sju barn. En av sönerna föddes med

Downs syndrom, vilket hade framgått av en fosterdiagnos under graviditeten. Två av barnen är adopterade från Haiti. Vid sidan om det krävande arbetet som hovrättsdomare ägnar sig Barrett åt volontärarbete i barnens grundskola i South Bend i Indiana.

Hon fick sin juristexamen vid det kända katolska universitetet Notre Dame och tjänstgjorde som notarie för Antonin Scalia, en legendarisk konservativ ledamot av Högsta domstolen som dog 79 år gammal i februari 2016. Att ha tjänat Scalia är en tung merit i sammanhanget. Scalia ansågs som en ledande företrädare för ”originalism”, den skola som försöker tolka konstitutionen bokstavligen. Barrett är en lärjunge till Scalia därvidlag.

Kombinationen av småbarnsliv i Mellanvästern, toppbetygen från Notre Dame och erfarenheten hos Scalia gör Amy Coney Barrett till en favorit för Trump och för en högerflank av Republikanerna.

Det är senaten i Washington DC, där Republikanerna har majoritet, som skulle konfirmera Barrett. Att hon är kvinna skulle se bra ut för det manligt dominerade partiet –

Ruth Bader Ginsburg, liberalen som hon skulle ersätta i HD, var en feministisk ikon som under 1970-talet som jurist bidrog till att kvinnor och män blev mer lika inför lagen.
En kvinnlig kandidat skulle möjligen göra konfirmationsprocessen något mindre skakig. Trumps förra kandidat till domstolen, domaren Brett Kavanaugh, anklagades sent i processen för att ha trakasserat kvinnor i sin ungdom, då han festade hårt. Tillsättningen av Kavanaugh engagerade människor långt utanför USA. Det blev en metoodramatik i koncentration, som blixtbelyste de två partiernas diametralt olika hållning till anklagelser om sexuella trakasserier.
Men en tillsättningsprocess av Coney Barrett skulle också engagera amerikaner i allmänhet. Redan när hon konfirmerades till hovrätten 2017 kröntes Coney Barrett till något av en juridisk celebritet bland konservativa religiösa.
En liberal senator från Kalifornien sade under processen att Coney Barrett lät sig vägledas av sina religiösa övertygelser. ”Ett dogma

lever starkt inom dig”, sade senatorn Dianne Feinstein till den blivande domaren. Katolska fans av Coney Barrett gjorde orden till sina och tryckte upp frasen på t-shirts och muggar, på samma sätt som anhängare av Kavanaugh senare tryckte upp hans försvarstal i senaten – ”Jag gillar öl” – på sina plagg.

Det är långt ifrån säkert att en tillsättning av Coney Barrett omedelbart skulle upphäva den nationella aborträtten. I ett tal vid ett universitet i Florida 2016 sade Coney Barrett att det var osannolikt att ”Roe mot Wade” skulle köras över av HD. Mer sannolikt, sade Coney Barrett, är att delstatlig abortlagstiftning successivt luckras upp genom olika mindre utslag i HD. Det kan gälla, sade hon, möjligheten att göra abort sent i graviditeten eller hur många restriktioner en delstat kan belägga abortkliniker med.

Från liberalt håll uppfattas Coney Barrett som ett akut hot mot Affordable Care Act, Obamas sjukvårdsreform som Trumpregeringen försöker upphäva. Syftet med ”Obamacare” är bland annat att alla amerikanska medborgare på ett

eller annat sätt ska anslutas till en sjukvårdsförsäkring. Affordable Care Act ska prövas i ett fall i HD redan i november. Det är ytterligare en anledning till att Trump och republikanerna i senaten vill försöka tillsätta en konservativ ledamot av HD redan innan presidentvalet den tredje november.
Trump har sagt att han ska tillkännage ett namn på fredag eller lördag i denna vecka.

117

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

år och 261 dagar blev Kane Tanaka i helgen och därmed den person som levt längst i Japan genom tiderna, enligt landets statistik.
Hon firade helgens rekord med en flaska coca-cola, som beskrivs som hennes favoritdryck.
TT

Cyanobakterier bakom elefantdöd

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Botswana. Det är cyanobakterier som ligger bakom att 330 elefanter plötsligt dött i Botswana, meddelar landets viltvårdsmyndigheter.
Även i grannlandet Zimbabwe har elefanter dött till följd av bakterier. Där har de tolv elefanter som dött varit unga djur, varför forskarna tror att bakterierna finns på marken, eftersom ungdjuren varit för små för att ha nått upp till trädens blad.

TT-Reuters

En gripen för giftbrev till Trump

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

USA. En kvinna har gripits misstänkt för att ha skickat en försändelse med det dödliga giftet ricin till USA:s president Donald Trump.
Den gripna, som tros ligga bakom den giftiga försändelsen till Trump, är kanadensisk medborgare, säger en anonym källa med insyn i den pågående utredningen till nyhetsbyrån Reuters.
Den misstänkta personen greps i Buffalo, i delstaten New York, nära gränsen mellan USA och Kanada. Enligt amerikanska medier ska den misstänkta ha haft en pistol på sig vid gripandet.
TT

Honduras flyttar ambassad

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Israel/Honduras. Honduras hoppas kunna flytta sin ambassad i Israel från Tel Aviv till Jerusalem i slutet av året. Det beskedet kommer från både Honduras president Juan Orlando Hernández och Israels premiärminister Benjamin Netanyahu.

Därmed ser Honduras ut att bli det andra landet, efter Guatemala, att följa USA:s mycket kontroversiella beslut för drygt två år sedan att flytta sin ambassad till Jerusalem.

TT-Reuters

Desperat läge i överfullt läger

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Italien. Den lilla italienska ön Lampedusa larmar åter om ett ohanterligt antal migranter. Ungefär 1 200 båtflyktingar finns nu i distriktet Imbriacolas mottagningsläger – en anläggning med bara 192 platser.
Flera hundra rapporteras ha anlänt i knappt sjödugliga båtar bara de senaste dagarna.

En del har fått hjälp i land av Guardia de Finanza, den italienska poliskår som patrullerar vattnen runt ön.
TT-EFE

Vänstern vinner viktigt regionalval

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Italien. Extremhögern hoppades på seger i den strategiskt viktiga regionen Toscana i Italien, som länge styrts av vänstern.
Men Demokratiska partiet (PD) verkar ha avvärjt oppositionshotet. Val hölls i Toscana, Kampanien, Ligurien, Marche, Apulien, Aostadalen och Venetien. Prognoserna på måndagen visade på ett jämnt val mellan höger- och vänsterblocket. Men PD behöll övertaget i Toscana enligt de första beräkningarna.
Extremhögerpartiet Lega behåller makten i Venetien och Ligurien, medan PD verkar ha segrat även i Kampanien och Apulien, enligt preliminära rapporter.
TT-AFP

Fransk telekomjätte vill köpa polsk konkurrent

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Franska telekomkoncernen Iliad vill köpa den polska mobiloperatören Play. Affären värderas till 3,5 miljarder euro, motsvarande runt 36 miljarder kronor.

Enligt Iliad har man hittills säkrat en andel på 40 procent av Plays aktier från storägare. Den franska telekomfirman planerar att gå ut med ett offentligt uppköpserbjudande där samtliga aktier i Play ger en total värdering på bolaget på 2,2 miljarder euro, eller cirka 24 miljarder kronor. Inklusive Plays 15 miljoner användare skulle bolagen tillsammans ha 41 miljoner användare i Frankrike, Polen och Italien.

TT-Reuters

Krav på luftbro Storbritannien -USA

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Brittiska företagsledare ökar nu pressen mot regeringen för att skapa en så kallad luftbro mellan Storbritannien och USA. De fruktar att bristen på flygresande hindrar företagens affärer, skriver Evening Standard. Företagsledarna vill att regeringen provar ett testsystem för coronaviruset på långdistanslinjer mellan London och New York, för att minska skadeverkningarna av gällande flygrestriktioner. Flygbolagen vill testa passagerarna både vid avgång och ankomst, och sedan ännu en gång fem dagar senare. Om passagerarna testar negativt för viruset två gånger ska de inte behöva vara i karantän i två veckor efter resan.

Erdogans offer väntar på Europa

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Genombrottet för HDP kom i parlamentsvalet 2015. Det kurdiska partiet klarade 10-procentsspärren, varvid Turkiets autokratiske ledare Recep Tayyip Erdogan förlorade sin majoritet.

Erdogan reagerade med en nationalistisk gir och ströp fredsprocessen med PKK, som slagits med våldsamma medel för varierande slag av kurdiskt självstyre i över 30 år. Ett mystiskt kuppförsök 2016 användes sedan som ursäkt för en häxjakt på Turkiets oppositionella, journalister och kurder. Den som inte är med är emot, alltså terrorist.
Det är nu fyra år sedan HDP:s ledarduo fängslades, däribland Selahattin Demirtas. Dussintals av partiets parlamentsledamöter och borgmästare har också låsts in.

Erdogan har tagit över rättsapparaten, som när den får för sig att släppa ut politiska fångar genast åthutas.
I juni sa en domstol i Istanbul att fängelsedomen mot Demirtas borde upphävas. Åklagarnas motmedel var att anklaga honom för nya brott som föranleder fortsatt häktning. Fälls han, alltså om Erdogan finner det lämpligt, väntar ett 142-årigt straff.
Demirtas berättar också i en skriftlig intervju med Financial Times (16/9) om sin besvikelse över Europadomstolen för mänskliga rättigheter. Den sköts av Europarådet, där Turkiet är medlem. Utredningarna går trögt, och trots att domstolen två gånger fastslagit att Demirtas rättigheter kränkts händer ingenting.
Turkiet, liksom Ryssland, ignorerar i praktiken Europadomstolen. Dess ordförande, islänningen Robert Spanó, struntar i sin tur i det. Nyligen lät han sig utnämnas till hedersdoktor vid universitetet i Istanbul, och passade samtidigt på att träffa Erdogan.
Fyra år i Erdogans bojor har satt sina spår hos Demirtas i form av sviktande hälsa. Tusentals andra

sitter också inspärrade i Turkiet för sina åsikters skull. Ett land som gör politiker till politiska fångar hör inte hemma i Europarådet.

Gunnar Jonsson
gunnar.jonsson@dn.se

Frivilligt för EU-länder att ta emot flyktingar

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

I dag, onsdag, lägger EU-kommissionen fram sitt förslag till nya gemensamma migrationsregler.
Det ska vara frivilligt att ta emot asylsökande och länderna som

gör det ska kompenseras, erfar DN.

Först i händelse av en kris ska länder som vägrar tvingas bidra med personal eller ekonomiskt stöd.

Fem år har passerat sedan flyktingkrisen 2015 utan att EU:s medlemsländer har kunnat enas om migrationen. Länder som Ungern, Polen och Slovakien har blockerat förslag om att fördela asylsökande medan ankomstländer som Italien och Grekland vädjat om avlastning. Så när Ylva Johansson fick posten som EU:s nya inrikes- och migrationskommissionär förra året kallades det för ett omöjligt uppdrag.

På onsdagen ska Johansson presentera det som kan bli ett nytt gemensamt regelverk. Hon har redan sänkt förväntningarna genom att intyga att ”ingen kommer att bli nöjd”.

DN erfar att det nya förslaget innebär en frivillig fördelning av asylsökande med förslag på någon form av kompensation till länder som ställer upp. Det skulle till exempel kunna röra sig om ekonomiskt stöd. Först i händelse av en kris, likt hösten 2015, ska en

obligatorisk stödmekanism kunna träda i kraft som tvingar samtliga EU-länder att bidra med till exempel personal eller finansiering. Frågan är hur mycket det nya förslaget i slutändan kommer att skilja sig från Dublinförordningen.
Signalerna om vad som väntar splittrar svenska EU-parlamentariker. Moderaternas Tomas Tobé tror att frivilligheten är nödvändig för att medlemsländerna över huvud taget ska kunna enas. Hans parti vill se ett ökat nationellt självbestämmande över mottagandet.
Centerns Abir Al-Sahlani vill tvärtom hellre se ett obligatoriskt mottagande som tar hänsyn till faktorer som hur många asylsökande ett land tidigare tagit emot, landets arbetsmarknad och bnp. Hon anklagar kommissionen för att ha gett efter för länder som Ungern, Polen och Slovakien.
– Man har gått från en obligatorisk omfördelning mellan länderna till att den ska vara solidarisk med någon form av morot från EU. Det är ett svek

mot flyktingarna och de länder som tar emot flest.
Kommissionen har, enligt DN:s uppgiftslämnare, diskuterat hur de olika delarna av processen kan samordnas för en snabbare hantering: en första prövning vid EU:s yttre gräns, asylansökan och ett eventuellt avslag och återvändande.
I förslaget läggs, enligt uppgifter, fokus på att en första bedömning av asylsökande ska göras vid EU:s yttre gräns. Processen ska gå snabbare – både för de som får avslag och för de som bedöms kunna ha asylskäl. Uppgifter om identitet, till exempel fingeravtryck, ska registreras i en gemensam databas. Syftet med den första bedömningen är, erfar DN, bland annat att minska antalet personer som kommer in i EU samt att öka kontrollen av vilka som släpps över gränsen.
Andra medier har tidigare rapporterat att screeningen ska ske i stora asylcenter vid gränsen.
– Det är farligt för rättssäkerheten om man bara väljer ut några asylsökanden som går vidare till en mer noggrann prövning, säger Centerpartiets Abir Al-Sahlani.

Moderaternas Tomas Tobé säger å andra sidan att hans parti länge krävt en asylprövning vid den yttre gränsen.

– Det möjliggör en snabbare prövning och stärker förutsättningarna för ett ökat återvändande. I dag görs för lite åtskillnad på dem med asylskäl och ekonomiska migranter. Den här ordningen kan bidra till att ändra på det, säger han.

Miljöpartiets Alice Bah Kuhnke ser både för- och nackdelar.

– Vi vill se en första bedömning vid gränsen men då måste det läggas enorma resurser på att få det rättssäkert. Vi vill inte att det ska finnas stora asylcenter vid yttre gränsen där hela asylprocessen sker, det ska ske i något av medlemsländerna, säger hon.

Kommissionen väntas också föreslå en ökad EU-samordning av räddningsinsatserna på Medelhavet.

Sannolikt väntar en lång förhandling i och mellan EU:s olika organ innan ett nytt system kan vara på plats.

Hanna Jakobson
hanna.jakobson@dn.se

Fakta. EU:s asyl- och migrationspakt

I november förra året tillträdde Ylva Johansson, dessförinnan arbetsmarknadsminister, posten som EU:s inrikes- och migrationskommissionär med uppdraget att ta fram förslag på ett nytt EU-regelverk för migration. De olika medlemsländernas syn på frågan har sedan flyktingkrisen 2015 blockerat en ny gemensam asyl- och migrationspolitik. EU-kommissionens tidigare förslag om att fördela asylsökande mellan medlemsländerna stoppades av framför allt Ungern, Polen, Tjeckien och Slovakien.
I dag, onsdag, presenteras det nya förslaget av Ylva Johansson. Hon har tidigare sagt att illegala flyktvägar ska motverkas till förmån för legala vägar till Europa och att det vore bra om EU kunde öka sitt mottagande av kvotflyktingar. Hon har också sagt att man vill ingå samarbeten med fler länder utanför EU, likt de avtal eller samarbeten som finns med Turkiet eller Libyen.

Nya reglerna kan sätta stopp för asyldrömmen

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Hösten 2015 stängdes dörren för många afghaner i Sverige. Sedan dess har minst 3 000 lämnat landet för att söka asyl i Frankrike i stället.
DN har träffat unga afghaner som lämnat Sverige för Paris. En del har fått uppehållstillstånd och jobb, andra drömmer om att få det. Men förslaget till nytt asylsystem i EU kan sätta stopp för drömmen.

Paris.

EU:s migrationskommissionär Ylva Johansson lägger i dag, onsdag, fram sitt förslag om vad som ska ersätta Dublinförordningen – det system som styr EU-ländernas samarbete om asylpolitik.
Det följs med stor spänning i Europa – inte minst av de tusentals kringflackande

flyktingarna och migranterna i unionen.
– Det största problemet för de som kommer hit till Frankrike från Sverige är Dublinförordningen, eftersom den innebär att de ska skickas tillbaka till det land där de först sökte asyl. Att de ändå kommer hit beror säkert på att Frankrike inte är så bra på att verkställa. Bara ungefär 10 procent skickas tillbaka till Sverige, säger Sara Brachet, som i tre år arbetat med afghaner i Paris, först för Svenska kyrkan och nu inom ramen för frivilligorganisationen Svensktalande migranters vänner i Frankrike (Lamsf).
Hon uppskattar att hon varit i kontakt med omkring 3 000 ”svensk-afghaner”. Och med åren har hon lärt sig att det finns en del kryphål i Dublinförordningen.
– För många av de som varit här länge har det gått bra. Av de som jag lärde känna för tre år sedan har nästan alla uppehållstillstånd och jobb.
DN har träffat tre afghaner som kommit olika långt på vägen mot drömmen om Frankrike.
Ashiq

Morgondimman är på väg att lätta i lägret. Det luktar fukt och sopor utanför tältet. Med trötta ögon ser Ashiq, 29 år, sig omkring. En kö har bildats under vägbron. En hjälporganisation delar ut mat.
”Jag har köat i fem år nu”, tänker han. ”Jag vet inte om jag orkar köa mer.”
Han går ner till vattenkranen. Några stänk vatten i ansiktet. Sedan plingar det till i telefonen.
”Hej Ashiq, vi är här nu. Är du i närheten?”
”Hej, jag är i närheten.”
Vi möts på vägbron.
– Det var bråk i natt igen. Någon som försökte slå någon med ett rör, säger Ashiq på felfri svenska. Han har varit här i en månad nu. Efter fem år i Sverige – där han nekats uppehållstillstånd i alla instanser och hotas av utvisning. Ingenting tycktes kunna beveka de svenska myndigheterna. Inte ens intyget från Amnesty om ”verklig risk” för hans liv i Afghanistan.
Nu sätter han sitt hopp till Frankrike i stället.
Första anhalt är detta informella läger vid en motorvägsbro intill nationalarenan Stade de France i

norra Paris. Missbrukare hänger ofta här om natten, bråkar och stjäl. Ashiq har mist ett par byxor. Tältkamraten Hussein ett par skor.
Några killar står och tvättar vid den enda vattenkranen. De har fyllt en grön sopsäck med plagg, blött ner dem, och en av dem kliver ned i säcken och trampar tålmodigt barfota, som en levande tvättmaskin.
Men det här är inte en berättelse om misär och desperation. Det här är en berättelse om hopp. Hoppet om ett liv efter Sverige.
Bilal

Medan Sverige skärpt migrationspolitiken sedan 2015 – ”andrum” kallade statsminister Stefan Löfven (S) det då – har Frankrike hållit dörren öppen för afghanska flyktingar.
2019 beviljades 62,6 procent av alla afghaner asyl i första instans i Frankrike, enligt databasen Eurostat. I Sverige var siffran 37,7 procent, klart under EU:s genomsnitt på 54,4 procent.
Det har successivt lett till att fler afghaner söker sig till Frankrike.
– Skillnaden i beviljanden var ännu större för ett par år sedan, då Frankrike godkände mer än 80

procent i första instans. Det är ett stort rättviseproblem att bedömningarna skiljer sig så mycket åt mellan olika EU-länder, säger migrationsforskaren Bernd Parusel.
Enligt tidningen Le Monde får tre av fyra afghaner som överklagar ett beslut dessutom ja till uppehållstillstånd i Frankrike. Men då måste man först ha kommit in i systemet.
Det knastrar i gruset när 23-årige Bilal Safi bromsar in i Tuileriträdgården, ett stenkast från konstmuseet Louvren.
– Jag tycker om att cykla. Det är ett fint sätt att lära känna staden, säger han.
För knappt ett år sedan sov han i ett tältläger som det som Ashiq bor i vid Stade de France. Nu delar han rum med en annan afghan i ett modulhus i en Parisförort. Varje månad får han 210 euro till mat, telefon och andra levnadsomkostnader. På dagarna studerar han franska och programmering.
Precis som Ashiq blev han dock ett Dublinärende när han anlände.
– Jag minns att jag gick in på en polisstation i Paris med fyra andra

svensk-afghaner. De flaggades inte som Dublinärenden när de gav fingeravtryck, så de fick ansöka om asyl direkt. Flera av dem har uppehållstillstånd nu – medan jag måste vänta längre, säger han.

– Jag vet inte varför myndigheterna gör så. Men det är många svensk-afghaner som slipper undan ”Dublin”, berättar han.

Asylrättsaktivister bekräftar för DN att ett ansenligt antal afghaner tillåtits ansöka direkt om asyl i Frankrike, av oklara skäl. Möjligen vill en del lokala myndigheter undvika den extra arbetsbelastning som Dublinärenden innebär.

Men även om man faktiskt blir ett Dublinfall, som Bilal och Ashiq, finns gott hopp om att få stanna. Under 2019 beviljades 609 förfrågningar om överföranden från Frankrike till Sverige, enligt Migrationsverket. Men bara 73 överföranden verkställdes. Det vill säga drygt 10 procent.

Det beror på flera saker. Besluten går att överklaga och franska domare underkänner ibland överföranden till Sverige, eftersom risken för att utvisas till

Afghanistan anses för stor. Från Frankrike utvisas inte mer än ett tiotal personer per år till Afghanistan, på grund av det pågående inbördeskriget i landet.
– Även om domaren bekräftar överförandet till Sverige händer det att polisen dröjer med verkställandet. Och om det tar mer än sex månader får personen chans att ansöka om asyl i Frankrike, säger asylrättsaktivisten Sara Brachet.
Bilal Safi hör till de ganska många som först blivit Dublinärende, därefter fått nej i domstol och nu närmar sig sexmånadersgränsen.
För en dryg vecka sedan kallades han till polisen.
– Jag misstänkte att de skulle skicka mig till Sverige, så jag fick en panikattack och tvingades åka till akuten, berättar han sammanbitet.
Nu hoppas han att polisen ska acceptera ett intyg från sjukhuset. Men risken är stor att han står inför en tids papperslöshet, eftersom han missat ett möte.
– Jag vill inte åka till Afghanistan, för mitt liv är i fara där. Min bror dödades av talibanerna i somras. Så jag föredrar att stanna här som

papperslös, framför att åka till Sverige och utvisas, säger han. Det är den sista utvägen för många afghaner. Den som varit papperslös i 18 månader i Frankrike efter ett beslut har rätt att ansöka om asyl i landet. I Sverige är gränsen fyra år.

Shayan

En strid ström av gäster kommer in genom dörren och beställer mat. Uteserveringen är inte så stor men välbesökt – den ligger ju mitt i centrala Paris.

Kabul Kitchen går bra, trots pandemin.

På en griffeltavla står att läsa: ”Det som gör vår mat annorlunda är vår historia.”

– Det är sorgligt att jag inte fick göra det här i Sverige. Jag tyckte om Ljusdal och Järvsö, jag hade lärt mig språket och fått vänner där. Men efter tre nej åkte jag vidare, säger Shayan Mohammadi, 22 år, som är en av tre delägare i den lilla restaurangen.

Han kom hit 2017 – efter att ha ägnat ett par år till att stånga sig blodig mot Migrationsverket. Och han hade turen att inte bli ett Dublinärende. Nu har han tioårig

flyktingstatus, talar flytande franska och hoppas kunna få franskt medborgarskap nästa år. Han har arbetat på klädkedjan Zara, lärt känna fransmän och startat en restaurang med afghansk mat.
En dröm som gått i uppfyllelse.
Men Shayan är inte ensam.
DN har träffat afghaner som arbetar i butiker, är kypare eller studerar.
Det är det som är drömmen för många som anländer nu.
Ett vanligt liv.
Sara Brachet och andra asylrättsaktivister är dock oroliga.
– Vi får väl se vad det här nya förslaget innebär. Men av det vi har hört hittills talas det mycket om ökat fokus på av- och utvisningar. Det är oroväckande, säger hon.

Erik de la Reguera
erik@delareguera.se

Skärpta restriktioner delar Johnsons parti

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Med skärpta coronarestriktioner under sex månader hoppas premiärminister Boris Johnson hejda den skenande smittspridningen i Storbritannien. Oppositionen håller i hög grad med om att hårdare tag behövs. Kritiken kommer i stället från högerfalangen i Boris Johnsons eget parti.

London.

Den brittiska familjejulen är inställd skulle man kunna säga. På tisdagen meddelade premiärminister Boris Johnson nya restriktioner för att minska smittspridningen i England och regeringarna i Wales, Nordirland och Skottland har valt att följa efter. De nya reglerna förväntas

gälla i omkring sex månader och bland annat kommer polisen få mer resurser att se till att förbudet om att träffas i grupper större än sex, utomhus som inomhus, verkligen efterlevs.
Där rök farmor och farfar med andra ord från julfirandet.
Alla pubar och restauranger kommer att tvingas stänga klockan 22.00. Alla som kan ska arbeta hemifrån. Försöket att släppa in folk i landets sportarenor skjuts på framtiden, böterna för att inte bära ansiktsmask höjs till 200 pund för en förstagångsförsyndelse och dubbleras därefter varje gång du ertappas. Masktvång kommer även gälla inne på kaféer och restauranger förutom när man sitter ned och äter. Bröllop får enbart ha 15 gäster och begravningar 30. Ingen mat får levereras efter 22.00 och inga - beställningar tas vid några bardiskar.
Boris Johnson var emellertid tydlig om att skolorna ska hållas öppna. Här kan man se en viss förändring av den brittiska linjen: i somras var man förhållandevis sena med att öppna skolorna igen.

Den generella kritik som den brittiska regeringen har fått för sin hantering av pandemin är att man inte vidtog hårdare åtgärder snabbare i våras. Den här gången vill Boris Johnson agera tidigare och därför förhoppningsvis kunna stoppa smittan fortare.
Det är också rent politiskt viktigt för honom att ta initiativet. Han har fått hård kritik för vad som uppfattas som inkompetens och otydlighet under året. Det brittiska folket är med på den övergripande strategin men börjar trötta på alla oklarheter och allt vinglande.

Men det handlar förstås inte bara om det. Att den konservativa regeringen misslyckades med att skydda landets äldreboenden är en av Labourpartiets främsta attacklinjer. Särskilt eftersom Boris Johnson vid åtminstone ett tillfälle skyllde situationen på äldreboendenas ägare. Att på det här sättet skjuta ifrån sig ansvar som politiker uppfattas som något väldigt allvarligt i Storbritannien. Boris Johnson har många gånger fått äta upp vad han sa.
Naturligtvis innebär de nya restriktionerna att den brittiska ekonomiska återhämtningen

kommer att gå långsammare. I alla fall det närmaste halvåret.
Storbritannien var ett av de länder i Europa som drabbades hårdast rent ekonomiskt av nedstängningen i våras.
Den brittiska tillväxten föll över 20 procent andra kvartalet 2020 att jämföra med den tyska som föll 11,6 procent. Det här skedde trots att länderna förde en relativt liknande nedstängningspolitk.
Skillnaden beror på att den brittiska ekonomin är så beroende av detaljhandel, restauranger och kaféer. I länder som Sverige och Tyskland står däremot tillverkningsindustrin för en större andel av BNP.
Boris Johnsons kalkyl är att smittspridningen av alla dessa skäl måste ner nu. Bättre att ta en mindre ekonomisk smäll nu än en jättestor om två månader.
Oppositionen i Labourpartiet håller i princip med. Den principiella kritiken mot Boris Johnsons pandemipolitik kommer i stället från delar av hans eget - konservativa parti.
Det finns en högerfalang som tycker att Boris Johnson borde föra en politik som mer liknar den svenska. För näringslivets skull.

Många av dem tror inte heller på de prognoser som Boris Johnson just nu baserar sina beslut på. Eftersom de nya reglerna kommer gälla i sex månader kommer de också att gälla över brexit. För på något sätt (det är ännu inte klart hur) ska Storbritannien lämna EU:s gemensamma marknad den 1 januari. Allt detta spelar förstås också in i den ekonomiska kalkylen. Oavsett hur skilsmässan från EU blir kommer den i alla fall initialt att innebära en ekonomisk chock. Frågan är bara hur stor eller liten.

Boris Johnson vill helt enkelt undvika det scenario som har döpts till ”brovid”: alltså att brexit och den andra vågen av covid-19 slår samtidigt.

Och vi får se om gårdagens nya åtgärder räcker.

Katrine Marçal
katrine.marcal@dn.se

Ingmar Nevéus: Så hindrar Cypern EU:s sanktioner mot Lukasjenko

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

När lilla Cypern lyckas blockera EU:s sanktioner mot diktaturens Belarus sätter det fingret på en av unionens svaga punkter: oförmågan att föra en gemensam utrikespolitik.

Säkerhetsstyrkor i Minsk misshandlar obeväpnade kvinnor som protesterar mot Aleksandr Lukasjenkos regim. Turkiska fartyg borrar efter gas i grekiska och cypriotiska vatten, eskorterade av flottan.

Två internationella kriser som har dominerat nyhetsförmedlingen de senaste veckorna. Men har de något samband?

Egentligen inte.
Tills nu. För de sanktioner som EU sedan en dryg månad planerar mot ett 40-tal av Lukasjenkos underhuggare ser inte ut att bli verklighet, eftersom Cypern bara går med på att rösta ja om unionen samtidigt inför sanktioner mot Turkiet.
Landet upprepade sin ståndpunkt när EU:s utrikesministrar möttes i måndags, och frågan hamnar nu på stats- och regeringschefernas bord under nästa toppmöte.
Man får utgå från att Cypern nu utsätts för hård press bakom kulisserna i Bryssel. Men att knuten skulle lösas snabbt framstår inte som troligt.
En önation med 0,17 procent av EU:s befolkning omöjliggör alltså en viktig markering mot ett land i vår närhet som trampar på allt vad mänskliga rättigheter heter.
Det är som om kommunstyrelsen i Tranås lade in ett veto mot Sveriges utrikespolitik.
EU:s utrikeschef Josep Borrell var tydligt frustrerad efter måndagens utrikesministermöte och talade om att unionens ”trovärdighet står på spel” om sanktionerna mot Lukasjenkoregimen inte blir av.

Lettlands utrikesminister Edgars Rinkevics var ännu mer tydlig i sin kritik mot cyprioterna:
”Det är beklagligt att vi inte kunde bestämma oss för sanktioner på grund av att en medlemsstat ägnar sig åt att ’ta gisslan’”, skrev han på Twitter.
Men egentligen borde ingen vara förvånad att Cyperns regering agerar som den gör. Landet berörs direkt av Turkiets offensiva aktioner i Medelhavet och har egentligen bara en tydlig linje i sin utrikespolitik – nämligen att stå upp mot det stora grannlandet.

Att ett land, om än aldrig så litet, har vetorätt i utrikespolitiska frågor – det är också en del av EU:s beslutsordning.
Kommissionen har flera gånger, senast under kommissionsordföranden Ursula von der Leyens linjetal i förra veckan, föreslagit att en kvalificerad majoritet av medlemsländerna skulle kunna besluta om exempelvis sanktioner.
Men knappt ett enda land vill släppa sin vetorätt.
Resultatet kan bli att både Lukasjenko och Turkiets president Erdogan slipper

sanktioner, eller åtminstone att besluten drar ut ordentligt på tiden.
För bortom den akuta frågan om Cyperns veto döljer sig en stor oenighet bland medlemsländerna både om Belarus och om Turkiet. EU:s mäktigaste land Tyskland vill egentligen slippa att ta till hårda åtgärder mot Turkiet, eftersom Angela Merkel värnar om Ankaras villighet att stoppa flyktingvågen till Europa.
Frankrike å sin sida har med hull och hår gett sig in i konflikten i östra Medelhavet, på Greklands och Cyperns sida.
Och när det gäller Belarus vill bland annat de baltiska länderna gå betydligt längre än resten av EU – och bland annat införa sanktioner mot Lukasjenko personligen.
Men besluten låter vänta på sig. Samtidigt hinner den belarusiska regimens män flytta sina pengar från Europa, och Erdogan kan fundera vidare på hur han ska vidga sitt inflytande över närområdet.
Så blev det med det nya ”geopolitiska EU” som von der Leyen lanserade inför sitt tillträde i december 2019. I stället för att

vara en tung aktör på den globala arenan framstår unionen som tandlös och handlingsförlamad även när det gäller kriser i sin omedelbara närhet.

Ingmar Nevéus

Dragkampen om Aleksej Navalnyjs kläder fortsätter

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

S:t Petersburg. Den förgiftade oppositionsledaren Aleksej Navalnyj kräver att få sina kläder tillbaka – men de ryska myndigheterna vägrar. Ingen

vet var kläderna är. Nu flyttar beslutsfattare och tjänstemän runt ansvaret.

– Vi sysslar inte med kläder. Det är inte vår profil, säger president Vladimir Putins pressekreterare Dmitrij Peskov till Echo Moskvy på en presskonferens.

När Echo Moskvy påpekar att det handlar om viktiga bevis försöker Peskov flytta över ansvaret på Navalnyjs anställda.

– De förde en mängd bevis ut ur landet tillsammans med patienten. Vi vet inte exakt vad de har fört ut, men vet med säkerhet att det handlade om viktiga bevis. Polisen vill se de här bevisen, säger Peskov.

Det stämmer att Navalnyjs anställda undersökte hotellrummet där han hade sovit och förde viktiga bevis till Tyskland. Avgörande är en vattenflaska där både tyska, franska och svenska laboratorier har hittat spår av nervgiftet novitjok. Brott mot oppositionella, inklusive förgiftningsförsök, blir nästan aldrig utredda i Ryssland. Det var därför Navalnyjs stab beslöt att föra ut bevisen ur landet.

Att giftet har hamnat på vattenflaskan betyder troligen inte att Navalnyj förgiftades via den. Ryska experter på novitjok säger att han sannolikt förgiftades via sina kläder, och att giftet sedan hamnade på plastflaskan via Navalnyj själv.
Kläderna är med andra ord ett väldigt viktigt bevis. Aleksej Navalnyj själv skriver på sin hemsida att han kräver att få sina kläder tillbaka, ”prydligt hopvikta i en plastpåse”. Han påpekar att myndigheterna är förpliktade att återlämna dem eftersom 30 dagar har förflutit sedan de beslagtogs och ingen förundersökning har inletts.
Enligt nyhetsbyrån Interfax har de regionala myndigheterna i Omsk meddelat att sjukhuset inte längre har kvar hans kläder. De beslagtogs av polisen för vidare utredningar. Men ingen brottsutredning har alltså inletts.
Anna-Lena Laurén

Män döms till döden för mordbrand

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Fabrikens ägare vägrade betala ”skyddspengar”. Då brände männen ned fabriken, och över 260 människor miste livet. Nu har två män dömts till döden för händelsen som chockade hela Pakistan 2012.

Det var den dödligaste industribranden i landets historia, när klädfabriken Ali Enterprises i Karachi förstördes i september i 2012. Vittnesmål om hur klädarbetarna inte kunnat ta sig ut när lågorna spred sig återberättades av upprörda anhöriga.

Bakgrunden till eldkatastrofen var till en början oklar. Men nu har specialdomstolen ATC (Anti-terrorism court) kommit fram till att det handlade om utpressning. Två gärningsmän befinns skyldiga till att ha försökt få ägarna att betala motsvarande ungefär en miljon kronor i ”beskydd”. När svaret blev nej tände männen eld

på anläggningen. Straffet blir det strängaste som finns i Pakistan – avrättning genom hängning.
TT Reuters

Skärpta regler i tysk delstat

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Den tyska delstaten Bayern inför nya restriktioner för att stoppa den tilltagande smittspridningen.

I områden där många nya fall av coronasmitta rapporteras utvidgas kravet på att bära munskydd, enligt delstatsregeringens beslut. Även reglerna om hur många personer som får träffas samtidigt skärps, och försäljning och

utskänkning av alkohol inskränks. Ansvaret för att införa reglerna faller på lokala myndigheter i distrikt där fler än 50 nya fall per 100 000 invånare registreras inom loppet av en vecka. Motsvarande regler har redan införts på flera håll i delstaten. I München gäller från och med torsdag krav på munskydd på vissa offentliga platser, och skärpta regler om socialt umgänge – hädanefter får bara fem personer träffas, alternativt medlemmar från två hushåll. Tyskland har cirka 275 000 bekräftade fall och drygt 9 000 döda på 83 miljoner invånare. De senaste veckorna har smittspridningen ökat, och hälsominister Jens Spahn varnade i går för att den oroväckande utvecklingen i flera grannländer inom kort kan spilla över på Tyskland.

TT

Smittskyddschef: Festande ungdomar sprider smittan

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Oslo skärper coronarestriktionerna efter att samtliga stadsdelar klassats som röda – den högsta nivån av smittspridning. Nu förbjuds samlingar på över tio personer i hemmen.

Ungdomsfester i bostaden ligger bakom en betydande del av smittspridningen, enligt Norges smittskyddsdirektör Frode Forland.

– Situationen är oroväckande, säger han.

Smittspridningen eskalerar i den norska huvudstaden. På tre veckor har Oslo gått från 113 till 306 nya fall i veckan och de senaste två veckorna har över 20 av 100 000 personer burit på viruset i samtliga stadsdelar. Hela staden klassas nu som röd, den högsta av det norska smittskyddets olika nivåer.

Oslo kommun beslutade i måndags att vidta kraftigare

åtgärder för att bromsa smittan. Människor uppmanas att bära munskydd när de reser med tåg, tunnelbana, buss eller spårvagn samt på alla platser där det inte är möjligt att hålla en meters avstånd – som i köpcentrum och mataffärer. Alla som kan uppmanas att arbeta hemifrån. Serveringar uppmanas att registrera sina gäster, och folksamlingar över tio personer förbjuds i privata hem.
De nya restriktionerna trädde i kraft klockan 12 i går, tisdag, och gäller i två veckor.

– Situationen i Oslo är allvarlig. Den här utvecklingen måste vi stoppa och vi måste göra det nu, säger kommunalrådet Raymond Johansen enligt NRK.
Oslo kommun har själv fattat beslut om åtgärderna efter att ha samtalat med myndigheten i helgen. Men han står bakom restriktionerna, enligt Frode Forland.
– Smittspridningen ligger på en för hög nivå, därför är det bra att de vidtar åtgärder så att man får ned den på en nivå som är acceptabel, säger han till DN.

Liknande åtgärder infördes i Norges näst största stad Bergen för två veckor sedan och enligt Forland har de gett resultat.
– De har sett en positiv utveckling. Smittalen går ned och trenden är klar att det går i rätt riktning.
Frode Forland beskriver situationen i Oslo som ”oroväckande”, men menar att det inte ser likadant ut i hela Norge. Norrmännens erfarenhet är att det tar två–tre veckor att få kontroll på läget efter man skärper restriktionerna.
– Det är viktigt att man slår till innan det sprids för mycket, annars mister man ju kontrollen. En stor del av smittspridningen äger rum i privata sammanhang – det är skälet till att man inför begränsningar när det gäller folksamlingar i hemmen, säger han.
– Smittspridningen drivs särskilt av privata sammankomster och av unga som festar och har partyn i hemmet.
Svenska Folkhälsomyndigheten är skeptisk till utbredd användning av munskydd, men har öppnat för att de kan vara användbara i vissa

situationer som vid trängsel i kollektivtrafiken eller vid stora lokala utbrott.
Frode Forland är å sin sida övertygad om att munskydden kan ha betydelse för att bromsa smittan. Han säger att de har positiv effekt i situationer då människor inte kan hålla en meters avstånd.
– De hjälper, även om de inte hjälper lika mycket som att hålla avstånd. En meters avstånd reducerar smittrisken med 80 procent. Bär man munskydd minskar risken med 40 procent.
Smittskyddsdirektören betonar att munskydden huvudsakligen minskar risken för att smitta andra.
– Det är en solidaritetshandling.

Marit Sundberg
marit.sundberg@dn.se

Hizbollahs vapenlager exploderade

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Libanon.

En explosion inträffade på tisdagen i en vapendepå i Ain Qana i södra Libanon, enligt tv-kanalen al-Jadid. Flera personer ska ha skadats. Vapenlagret tillhörde den shiamuslimska Hizbollahrörelsen. Explosionen ska ha inträffat på grund av ett tekniskt fel, uppger en säkerhetskälla. Hizbollah har spärrat av platsen enligt en annan säkerhetskälla.

Södra Libanon är ett starkt fäste för Hizbollah och dess allierade.

TT-Reuters

Regimkritiker får 18 års fängelse för korruption

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Den kinesiske regimkritikern och tidigare fastighetsmagnaten Ren Zhiqiang har dömts till 18 års fängelse för korruption, mutbrott och förskingring av allmänna medel, visar domstolshandlingar.

Ren, som tidigare tillhörde det styrande Kommunistpartiets toppskikt, försvann från offentligheten i mars, kort efter det att han skrivit en essä som var starkt kritisk mot diktatorn Xi Jinpings hantering av pandemin.

69-åringen döms nu för att ha förskingrat nära 50 miljoner yuan, motsvarande runt 65 miljoner kronor, och tagit emot mutor värda 1,25 miljoner yuan, drygt 1,6 miljoner kronor.

Enligt rätten har Ren ”frivilligt och sanningsenligt erkänt alla

sina brott” och kommer inte att överklaga domen. Kinas domstolsväsende anses dock allmänt ha stora brister, och landet hamnar på plats 88 av 128 i organisationen World Justice Projects årliga rättssäkerhetsindex 2020, med fallande tendens.
TT-AFP

New York-polis spionerade för Kina

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

USA.
En polis i New York har åtalats för att ha spionerat åt den kinesiska regeringen. Den 33-årige mannen kommer från Tibet och misstänks ha samlat in information om

stadens tibetanska befolkning för Kinas räkning.
Han har också låtit anställda vid Kinas konsulat delta i evenemang organiserade av New Yorks polismyndighet, enligt åklagarna.
Kina uppges ha betalat motsvarande flera hundratusen kronor till polisen.
TT-AFP

Coronakarantän stoppar toppmöte

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

EU.
Veckans EU-toppmöte i Bryssel skjuts upp till den 1–2 oktober sedan permanente rådsordföranden Charles Michel satts i coronakarantän.
”Ordföranden fick veta i dag att en säkerhetstjänsteman, som han var i nära kontakt med i förra veckan,

har testat positivt för covid-19. Som belgiska regler kräver har han gått i karantän i dag”, skrev Michels presstalesman Barend Leyts på Twitter på tisdagen. Michel själv har än så länge inte testat positivt för sjukdomen.
TT

Huskollaps krävde minst 26 liv

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Indien. Räddningstjänsten lyckades rädda 20 människor ur rasmassorna från det hus som kollapsade i indiska staden Bhiwandi, några mil nordost om Bombay.
Minst 26 människor omkom när trevåningshuset rasade samman i måndags, uppger lokala

myndigheter. Ytterligare 12–15 personer tros befinna sig under rasmassorna. Räddningspersonal använder sig bland annat av hundar för att hitta fler överlevande.
TT-AFP

Svenskar kan tvingas till karantän

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Finland.
De som reser från Sverige till Finland kan tvingas sitta i karantän från och med måndag nästa vecka. Den finländska regeringen är på väg att föreslå striktare regler för fritidsresor från Sverige, Estland och Norge,

uppger inrikesdepartements kanslichef.
Nu gäller fria inresor utan karantän för länder som registrerat högst 25 coronafall per 100 000 invånare de senaste 14 dagarna – och både finländare och andra resenärer kan resa fritt mellan Finland, Estland och Sverige.
TT

Oppositions-ledare fri mot borgen

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Zimbabwe. Den zimbabwiske oppositionsledaren Job Sikhala, som frihetsberövades den 21 augusti, har släppts mot borgen. Sikhala är vice ordförande i partiet MDC och misstänks för att ha uppmanat till revolt mot president Emmerson Mnangagwa i sociala medier. Sikhala och drygt

tio andra regimkritiker blev efterlysta av polisen inför en planerad demonstration mot korruption i slutet av juli.
TT-AFP

Per Svensson: Unga amerikaner är chockerande okunniga om Förintelsen

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

En ny undersökning visar att unga amerikaners kunskaper om Förintelsen är undermåliga. Men problemet är inte bara frånvaron av verksam faktaförmedling utan också närvaron av effektiva

lögnspridare på nätet, skriver Per Svensson.
Skolskjutningen på lågstadieskolan Sandy Hook 2012 var en bluff. Hillary Clinton är en av historiens mest ondskefulla seriemördare.
De påståenden man i dokumentären ”Konspirationernas förenta stater”(SVT Play) får se Alex Jones leverera är så bisarra att hans publik inte borde vara större än att den fick plats i en ordinär - rättegångssal. Men konspirationsentreprenören Jones medieplattform Infowars ska fortfarande ha flera miljoner besök per månad trots att nätjättar som Facebook och Youtube numera deklarerat att de inte vill ha med honom att göra. Hur kan det finnas en så uppenbart lukrativ marknad för en yrkeslögnare som Alex Jones? Och hur kan avståndet mellan hans sunkiga studio och det ovala rummet vara så chockerande kort? (Donald Trump har, enligt dokumentären, inte bara låtit sig intervjuas av Alex Jones, han har också låtit sig inspireras.)
Ett delsvar på gåtan skulle helt enkelt kunna vara att ju mindre

man vet om den verkliga världen desto lättare är det att finna sig tillrätta i imaginära världar. Mot den bakgrunden är det än mer alarmerande att så många unga amerikaner tycks leva i en värld utan historia.

Att döma av en stor enkätundersökning som nyligen presenterades av Claims conference, en organisation som tillvaratar Förintelseöverlevandes rättigheter och intressen, vet ”millenniegenerationen” och ”generation Z” i USA, unga vuxna i spannet 18–39 år, chockerande lite om Förintelsen. Nästan hälften av deltagarna var svarslösa när de ombads namnge något läger eller getto; 56 procent kunde inte identifiera Auschwitz-Birkenau, bara 6 procent kände till Dachau och blott 1 procent hade hört talas om Buchenwald, som liksom Dachau befriades av amerikanska trupper i april 1945. Och allra mest oroande: Över 10 procent pekade ut ”judarna” som de ansvariga för Förintelsen. Ett annat av undersökningens resultat tyder på att problemet här inte bara är frånvaron av verksam faktaförmedling utan också närvaron av effektiva lögnspridare.

En stor andel av de unga amerikanerna uppgav att de kommit i kontakt med Förintelseförnekare (49 procent) eller nazistiska symboler (56 procent), inte minst via sociala medier.
Undersökningen omfattar den första generationer som levt hela sina liv på nätet. Det är en tankeställare. I den digitala världen kan alla höra den ensamma galningen skrika. Och vips så är han inte ensam längre.

Per Svensson
per.svensson@dn.se

Ledare: Kanske ett steg närmare en gemensam flyktingpolitik

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

När man pratar om ”EU” och ”flyktingar” känns ordet solidaritet långt borta. De senaste årens försök att få till en gemensam flyktingmottagning har fallit på att solidaritet saknas, både mellan medlemsländerna

och mellan staterna och flyktingarna.
Att tvinga varje land att ta emot en viss kvot, som tidigare har diskuterats, är alltså bara att glömma. Det verkar också EU:s inrikeskommissionär Ylva Johansson till viss del ha gjort.
När förslaget till en migrationspakt presenterades på onsdagen nämndes i stället ”obligatorisk solidaritet”.
Förslaget går ut på att länder som är satta under press, exempelvis på grund av högt asyltryck, ska få hjälp av övriga som då väljer mellan att ta över processen för personer som antas ha asylskäl eller ansvara för något annat.
Främst att skicka tillbaka människor genom att till exempel skaffa fram id-handlingar och idka diplomati med ursprungsländer.
Innan dess har en sållning gjorts vid gränsen, där asylsökande delats in i två grupper. En med dem som sannolikt kommer att beviljas asyl. En där färre antas ha skäl att stanna, vars ärenden prövas individuellt och avgörs inom tolv veckor.
Dessutom betonas vikten av att de som har fått avslag ska åka

tillbaka, vilket nog är den lättaste punkten för EU-länderna att enas kring. Åtminstone i teorin.
I praktiken kommer även flera av avslagen att skapa debatt. Exempelvis när en person inte kan sändas till hemlandet eller om det skulle visa sig att rutinerna brister vid gränsen (där det kommer att behövas betydande resurser). Då riskerar människor som behöver skydd på grund av sin tro, sexuella läggning eller politiska aktivism att skickas till döden.
Samma fortsatta diskussion gäller dem som får stanna. Även om det troligtvis är lättare att förmå fler länder att säga ja till det här förslaget än om det enda som ligger på bordet är en flyktingkvot, är det inte otänkbart att antalet flyktingar kommer att överstiga mottagningsviljan.
Vidare är det rimligt att anta att de mest motsträviga länderna, som Ungern och Polen, enbart kommer att vilja utvisa, oavsett hur regelverket ser ut eller hur mycket länderna får betalt för varje flykting. I så fall blir länder där rättssäkerheten sviktar EU:s egen utvisningsfirma, vilket inte borde vara ett alternativ.

Med det sagt är det mycket i Johanssons förslag som är bra. Inte minst att det nu finns ett paket att utgå ifrån när EU-länderna ska fortsätta diskutera en av unionens hårdast låsta frågor.
Från och med nu räcker det inte att säga att migrationen ska lösas på EU-nivå. Under den närmaste tiden kommer korten att synas eftersom länderna även måste svara på hur, gärna genom att både berätta vad som är önskvärt respektive genomförbart, och här riktas blicken mot de svenska representanterna.
För Sverige både kan och bör ta ansvar för flyktingar som kommer till EU. Det gäller här och nu, genom rättssäkra processer och en ambitiös integrationspolitik. Men det gäller lika mycket i förhandlingarna i Bryssel, där vi är skyldiga att göra vårt yttersta för att Ylva Johanssons migrationspakt inte ska bli en skrivbordsprodukt som samlar damm.
Rätt hanterad kan den vara första steget på vägen mot en ny flyktingpolitik.
DN 24/9 2020

EU vill köpa vaccin med ämne som fanns i Pandemrix

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

EU har tecknat avtal om att köpa ett vaccin mot covid-19 som innehåller en komponent som också ingick i Pandemrix, det vaccin som ökade risken för narkolepsi. Sverige har ännu inte beslutat om man kommer att köpa in vaccinet.

Förra veckan tecknade EU-kommissionen avtal med Sanofi och GSK om en möjlighet att köpa upp till 300 miljoner doser av företagens vaccin mot covid-19. I vaccinet ingår samma adjuvans, ett ämne som stimulerar immunförsvaret, som fanns i Pandemrix. Vaccin användes mot svininfluensan 2009 och har i efterhand kopplats till en ökad risk för narkolepsi hos barn och unga. Exakt varför vaccinet ökade risken för narkolepsi vet man

fortfarande inte. I början misstänktes den adjuvans som användes, men nu tror forskarna snarare att vaccinet innehöll mer virusprotein än andra pandemivaccin. Pandemrix används inte längre.
Sverige har ännu inte beslutat om man kommer att hoppa på avtalet.
– Det här är ett så kallat opt-in-avtal. Vi behöver inte bestämma nu om vi vill köpa ett antal doser eller bestämma om vi över huvud taget ska köpa något. Vi har några månader på oss att analysera avtalet, säger socialminister Lena Hallengren (S).

Vaccinet är, liksom alla andra vaccin mot covid-19, under utveckling. Lena Hallengren påpekar att Sverige bara kommer att använda vaccin som i kliniska studier visar sig vara effektiva och säkra och som blir godkända av EU:s läkemedelsmyndighet, EMA. EMA har tidigare sagt att det kommer att ställas samma höga krav på vaccin mot covid-19 som på andra vaccin.
– Men Sverige har egna erfarenheter av Pandemrix. Därför vill vi följa detta särskilt noga, vi vill att svenska folket ska känna sig trygga med alla de olika

vaccin som Sverige kommer att ha, för vi hoppas att det kommer att finnas flera som klarar ett godkännande, säger Lena Hallengren.
– Samtidigt kan det vara just det vaccin som har den allra bästa skyddsnivån för riskgrupper eller för gruppen äldre. Då är det viktigt att vi har det vaccinet, men kanske just bara för den målgruppen. Varje vaccin ska användas för de grupper eller den del av befolkningen där det fyller den största funktionen och syftet, säger hon.

Lena Hallengren påpekar att ett godkännande främst är en medicinsk fråga, men att det utöver ett EU-godkännande också finns en möjlighet att vaccinet granskas av Läkemedelsverket.
– Det här kan vara ett exempel på att det är viktigt att vi som land också tittar på det ur ett svenskt perspektiv. Frågan om Pandemrix och narkolepsi är specifikt svensk, det kanske inte är en fråga som uppmärksammas i andra länder, säger hon.
Läkemedelsverket får också ytterligare fem miljoner kronor

för säkerhetsuppföljning av vaccin och läkemedel mot covid-19.
– Jag vill verkligen understryka att det inte handlar om att vi tar några chanser eller risker. Men även om man har gjort allt det man kan innan i form av kliniska prövningar och godkännanden så är det också viktigt att man har en nationell säkerhetsövervakning, säger hon.
Sedan tidigare har EU-kommissionen ett avtal med Astra Zeneca och det pågår förhandlingar med fler vaccintillverkare.
Företagen Sanofi och GSK samarbetar om ett så kallat proteinbaserat vaccin mot covid-19, där GSK bidrar med adjuvans. Vaccinet har nyligen börjat testas på människor och företagen planerar att starta den stora fas 3-studien i slutet av året. Om vaccinet visar sig vara säkert och effektivt kan det finnas tillgängligt under andra halvåret 2021.
DN har sökt GSK för en kommentar.
Amina Manzoor
amina.manzoor@dn.se

Ungern och Polen vinnare i EU:s nya migrations-förslag

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

EU-kommissionen och Ylva Johansson anstränger sig för att ge lite till alla medlemsländer i sitt förslag till ny flyktingpolitik. Men det bygger på en besynnerlig arbetsfördelning mellan medlemsländer, där ”vägrare” som Ungern och Polen ser ut som vinnare.

Analys

Hur ska EU:s 27 medlemsländer kunna komma överens om ett sätt att hantera de desperata människor som knackar på unionens dörr?

Kanske genom en arbetsfördelning: de som vill tar emot några av flyktingarna i sitt hem, de som inte vill får i stället hjälpa till att forsla hem resten till länderna de flydde ifrån.

Detta är kärnan i EU-kommissionens migrationspakt, som inrikeskommissionären Ylva Johansson presenterade på onsdagen: att vissa länder får vara generösa och andra får vara tuffa. Det ska också vara möjligt att välja en kombination av både och. Förslaget är ett försök att ge lite till alla, att lösa de knutar som har omöjliggjort ett effektivt samarbete ända sedan den stora flyktingvågen 2015.
”Frontländer” som Grekland och Italien – oftast migranternas första anhalt – ska känna att de får avlastning av resten av unionen. Och de länder som konsekvent vägrar vara med i omfördelningar av flyktingar – som Ungern och Polen – ska slippa göra det.
Det kallas ”balans mellan ansvar och solidaritet”.
Alla 27 medlemsländer måste nu godkänna förslaget för att det ska bli verklighet. Många kommer att vara kritiska. Samtidigt är det tydligt att det är ”vägrarländerna” som EU-kommissionen är mest angelägen om att stryka medhårs. Både Ylva Johansson och hennes kollega, vice kommissionsordföranden

Margaritis Schinas, betonade främst allt som nu ska göras för stoppa och skicka tillbaka flyktingar. Att några över huvud taget skulle få stanna var mer av en parentes i deras presentation. Schinas tog till och med upp ”det som hände vid Evros i mars” som ett exempel på hur EU framgångsrikt skyddar sin yttre gräns.
Det han syftade på var hur grekisk polis stoppade flyktingar med tårgas vid turkiska gränsen samtidigt som regeringen i Aten tillfälligt avskaffade rätten att söka asyl, i strid med folkrätten. Varken humant eller rättssäkert, enligt en rad människorättsorganisationer. Snarare en övertydlig signal om att det inte är någon idé att söka sig till Europa.
Ett liknande budskap är förslaget att dela in asylsökande i ett A-lag och ett B-lag, där de senare ska sållas ut vid gränsen och i de allra flesta fall få ett mycket snabbt avvisningsbeslut. Det handlar om att visa att medborgare i vissa länder inte ens ska försöka ta sig hit. Ylva Johansson nämner Marocko, Tunisien, Nigeria och Senegal i DN:s intervju.

Och om och om igen upprepar hon att de som inte har laglig rätt att stanna här – de vill säga de flesta som söker asyl – måste resa tillbaka hem.
På så sätt blir själva presentationen av den nya flyktingpolitiken ett försök att påverka flyktingströmmarna, att begränsa dem. För om det nya konceptet ska fungera krävs det att antalet ”irreguljära migranter” till EU ligger kvar på dagens relativt låga nivå – ungefär 140 000 människor 2019, varav två tredjedelar har fått nej på sin asylansökan.
Blir det ett nytt 2015 lär det inte gå. Då kom över en miljon, de allra flesta med flyktingskäl.
För det är svårt att se hur länder som Tyskland och Sverige ännu en gång frivilligt ska ta emot hundratusentals flyktingar, medan andra visar sin ”solidaritet” genom att agera gränsvakter och eskortera marockaner och tunisier tillbaka hem.
”Öppna våra hjärtan” och ”vi fixar det” är inga valvinnande slagord i vare sig Stockholm eller Berlin i dag.

Och vad händer om de flesta länder, inte bara de centraleuropeiska ”vägrarna”, hellre vill visa sin solidaritet genom att ta ansvar för hemskickandet av migranter, medan knappt någon vill ta emot dem som bedöms ha asylskäl? Då sitter Grekland och Italien kvar med sin tunga börda. Då kommer skräckläger som Moria att vara ett permanent inslag i EU:s asylpolitik, liksom tårgas och gummikulor vid gränsen. Just sådant som alla säger att de vill få bort.

Ingmar Nevéus
Fakta. EU:s migrationspolitik

2019 kom cirka tre miljoner migranter lagligt till EU och en miljon lämnade EU. Cirka 140 000 kom irreguljärt till EU. Det är dessa människor som nya migrationsförslaget handlar om.
Några av förslagen:
En asylsökande som till exempel arbetat eller utbildat sig i ett EU-land eller har syskon där ska få sin ansökan prövad i det landet, inte i det första EU-land som personen anländer till.

En asylsökande som fått avslag i ett EU-land ska inte kunna söka asyl på nytt i ett annat EU-land.
En asylansökande som har ett visum från ett annat EU-land ska återvisas till det landet.
Utöver det finns ett förslag för särskilda kriser, till exempel om flyktingsströmmen ökar kraftigt vid ett krig i EU:s närområde.
Förslagen ska diskuteras på ett av EU-ländernas rådsmöten i oktober.
För att träda i kraft måste förslaget godkännas av EU-parlamentet och de 27 medlemsstaterna.

Johansson: De som inte har rätt att stanna måste återvända

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Återvända, återvända, återvända. När Ylva Johansson presenterar EU-kommissionens nya migrationspolitik handlar mycket om att få tiotusentals

som fått avslag på sina asylansökningar att åka tillbaka till sina hemländer.
En väg är att inrätta ett snabbspår för dem som inte antas ha asylskäl.
Runt två tredjedelar av alla migranter som tar sig illegalt till EU får numera avslag på sina asylansökningar. Men att få det beskedet kan ta många år, människorna har hunnit rota sig i sitt nya hemland och många vill inte åka tillbaka till sitt ursprungsland.
Det vill inrikeskommissionär Ylva Johansson ändra på. I EU-kommissionens förslag till en så kallad migrationspakt är återvändandet ett genomgående tema.
– Min bild är att medborgarna är beredda att välkomna dem som har rätt att stanna, men inte dem som inte har rätt att stanna. Därför måste vi vara tydliga med att de som får nej måste återvända. Det finns betydande utrymme att förbättra arbetet i det avseendet, säger hon till DN.
I dagsläget är det bara omkring 40 procent av dem som får avslag på asylansökan som lämnar EU.

För att öka andelen vill EU-kommissionen redan vid gränsen dela upp de asylsökande i två grupper. En grupp ska få sina asylskäl prövade precis som i dag. Den andra gruppen ska ha vad Ylva Johansson kallar ett gränsförfarande.
– De som ska hämtas till gränsförfarande är de som kommer från länder med väldigt låg godkännandegrad, under 20 procent, säger hon.
Det handlar om bland annat Marocko, Tunisien, Nigeria och Senegal. För asylsökanden därifrån ska processen vara avgjord inom tolv veckor.
– Du kan få ett ja om du har individuella skäl, men många kommer att få nej. Min poäng är att det ska bli enklare att få människor att frivilligt återvända. I dag har vi människor som har levt i flera år i EU innan de får ett återvändandebeslut. Då är det svårt både för individerna och för myndigheterna att lyckas, säger Ylva Johansson.
Undantagna från detta särskilda gränsförfarande är ensamkommande barn, familjer

med små barn och andra som anses särskilt sårbara.
EU-parlamentariker från bland annat Centerpartiet och Miljöpartiet har uttryckt tvivel om att gränsförfarandet är rättssäkert. Ylva Johansson ser inga risker med systemet.
– För individen är det bara bra att få snabbare besked. Men klarar inte ett medlemsland att avgöra detta inom tolv veckor ska man gå in i den vanliga asylprocessen, säger hon.
I migrationsförslaget som EU-kommissionen lade 2016 var ett av de kontroversiella beskeden att asylsökanden skulle omfördelas mellan medlemsstaterna. Även länder som Polen och Ungern skulle tvingas ta emot asylsökande.
I det nya förslaget talas i stället om obligatorisk solidaritet. I korthet handlar det om när ett land är under press, främst gränsstater som Grekland, Italien, Malta och Spanien, ska man kunna få hjälp av övriga EU.
– Det kan vara att det kommit många migranter, men det kan också vara en olycklig kombination av jordbävning,

migranter och pandemi, säger Ylva Johansson.
Hon exemplifierar med att Malta säger att landet är under press och vill avlastas med 4 000 migranter. I ett första läge blir det EU-kommissionen som värderar detta och kanske bedömer att Malta får hjälp med 3 000.
Dessa 3 000 ska då fördelas mellan andra medlemsstater. Länderna kan välja att ta personer som antas ha asylskäl och ta över den processen. Eller så kan ett land ta ansvar för personer som ska tillbaka till sitt ursprungsland.
– Ska Sverige hjälpa Malta med till exempel 300 migranter kan Sverige säga att vi tar 100 som ska omfördelas och så tar vi 200 som ska återföras till Marocko för vi har ganska bra relation med Marocko. Då vet Malta att de här 300 personerna blir Sveriges ansvar, säger Ylva Johansson.
Fördelningen mellan medlemsstaterna i denna ”obligatoriska solidaritet” görs utifrån bnp och folkmängd. Medlemsstater som tagit emot väldigt många asylsökande de senaste åren får en viss avräkning

för det, enligt kommissionens förslag.
Ytterligare en solidaritetsgärning är till exempel att bygga ett nytt mottagningscenter på Malta.
– Utrymmet att visa solidaritet utöver omfördelning och återvändande är begränsat. Alla kan inte få bygga mottagningscenter på Malta. Då har vi inte löst problemet.
Är det här ett sätt att få länder som Polen och Ungern att vara solidariska?
– Ja, men framför allt är det för att hantera situationen vi har nu. 2015 hade vi över en miljon som kom irreguljärt varav 90 procent var flyktingar. Då var det självklart att ha väldigt fokus på omfördelning.
– Nu har vi 140 000 varav två tredjedelar får nej på sin asylansökan. Vi kan inte hålla på med omfördelning av dem som faktiskt ska återvända, säger Ylva Johansson.
Pia Gripenberg

Lukasjenko har svurit presidented i hemlighet

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Det skedde i hemlighet. Plötsligt kablades det ut bilder på att Aleksandr Lukasjenko har svurits in för en ny mandatperiod som Belarus president. Rapporterna kom från landets statliga nyhetsbyrå Belta.

Enligt belarusisk lag ska ceremonin då presidenten svärs in sändas direkt i de statliga tv-kanalerna. Denna lag bröt nu Lukasjenko emot, då han valde att genomföra ceremonin i hemlighet och ställa folket inför fullbordat faktum.

Enligt Belta, som kontrolleras av Lukasjenkoregimen, var flera hundra människor, bland annat ministrar, höga tjänstemän och kulturpersoner, närvarande vid ceremonin i Självständighetspalatset i Minsk.

Inga andra medier verkar ha varit inbjudna.
I över en månad har tiotusentals belarusier protesterat mot valfusket i presidentvalet den 9 augusti. Inte heller EU godkänner valresultatet. Uppenbar röstmanipulation har förekommit och den ökänt auktoritära Lukasjenko hindrade flera konkurrenter från att ställa upp, bland annat genom att fängsla dem.
Att protesterna fortsätter är ett stort problem för diktatorn. Uppenbarligen ville han inte vänta med ceremonin, trots att den belarusiska presidenten ska sväras in senast två månader efter valet. Det hade gett Lukasjenko tid till den 9 oktober.
Alla de föregående gångerna han har svurits in som president har ceremonin blivit ett verktyg i propaganda-arsenalen. Nu verkar alltså Lukasjenko ha hoppats att ceremonin skulle förbigås med tystnad, för att inte locka fram ytterligare demonstrationer.
Pavel Latusjko, som är medlem i oppositionens så kallade koordinationsråd, uppmanar i sin Telegramkanal belarusierna till civil olydnad.

– För belarusierna och för det internationella samfundet är Lukasjenko ingen alls. Att han nu svärs in som president är att likna vid en maffiaboss som kröns. Vi uppmanar nu alla att omedelbart sätta i gång med civil olydnad, säger Pavel Latusjko.

Stats- och säkerhetsapparaten har svarat på protesterna med att gripa tusentals människor. En lång rad oppositionella ledare hålls ännu fängslade. Flera har drivits i exil av säkerhetstjänsten. Rapporterna och vittnesmålen om tortyr och övergrepp mot demonstranter är många.

Aleksandr Lukasjenko valdes till president i Belarus 1994 och har sedan dess systematiskt monterat ned alla demokratiska institutioner i landet.

Anna-Lena Laurén

Kina skärper målen – pressen ökar på stora utsläppsländer

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Kina har överraskande meddelat att landets klimatmål ska skärpas och att utsläppen ska börja minska före 2030.

Beskedet ses som ett framsteg för klimatarbetet och ett startskott som sätter press på andra stora utsläppsländer, till exempel USA.

I sitt tal i FN:s generalförsamling på tisdagen meddelade Kinas president Xi Jinping att landet skärper sina klimatåtaganden inom Parisavtalet.

Landet har nu som mål att vända sina utsläpp före 2030, och vara koldioxidneutrala år 2060.

Tidigare var målet att utsläppen skulle vara som högst ”runt 2030”.

Uttalandet kom överraskande och har fått stor spridning internationellt. FN:s klimatchef Patricia Espinosa twittrade: ”Ett stort skifte för att bryta utsläppskurvor och ett betydande steg framåt för internationellt samarbete”.
– Det är många som behöver öka ambitionerna nu om världen ska ha en chans. Det är ett steg i rätt riktning att en stor utsläppare som Kina satt datum för koldioxidneutralitet 2060 samt också lyfter fram grön återhämtning och möjligheterna i klimatomställningen. Jag ser fram mot att Kina gör verklighet av sitt löfte och lämnar in ett skärpt klimatåtagande under Parisavtalet. Även EU måste ta ett stort steg nu och skärpa sina klimatåtaganden om vi ska ha en chans att stoppa klimatkrisen, säger klimatminister Isabella Lövin (MP).
Många har länge efterfrågat att Kina ska kliva fram i det internationella klimatarbetet när USA under president Trump har dragit sig undan från Parisavtal och klimatambitioner men fram till nu har det inte kommit några

sådana signaler från den kinesiska ledningen.
Kina är det land som släpper ut mest koldioxid och står för en dryg fjärdedel, 28 procent, av de globala utsläppen, så deras agerande har stor betydelse.
– Även om många önskar långt mer ambitiösa mål från Kina, som världens största utsläppsland, så sätter det här riktningen. Många pekar på att Kina har en historia att sätta mindre ambitiösa mål men uppnå dem i förtid, men det återstår att se, säger Åsa Persson, forskningsledare vid Stockholm environment institute.
– Förutom att påverka Kinas egna utsläpp kommer den här nya målsättningen att ingjuta förtroende hos andra länder att sätta ambitiösa mål.
Xi Jinping gav i sitt tal ingen detaljerad information om Kinas löften men sa: ”Kina kommer att skala upp sina nationella åtaganden (som ingår i Parisavtalet) genom att införa mer kraftfull politik och åtgärder”.
Han manade också världens länder till ”en grön återhämtning” i världsekonomin efter coronapandemin.

Just det här året skulle bli ett ”supermiljöår” då bland annat det viktigaste globala klimatmötet sedan Paris 2015 skulle hållas i Glasgow i november. Till det mötet skulle världens länder presentera uppdaterade och skärpta versioner av de nationella klimatplaner som ligger till grund för Parisavtalet. Något som är nödvändigt om klimatmålen ska nås.

Coronapandemin har gjort att COP26 i Glasgow har skjutits upp ett år men kraven på länder att leverera uppdaterade nationella mål ligger kvar. Men fram till nyligen har det mest varit små utsläppsländer som lämnat in planer medan de stora utsläppsländerna har dröjt.

I förra veckan presenterade EU-kommissionen sitt förslag på att skärpa utsläppsmålen till 2030 från en minskning på 40 procent till minskning på minst 55 procent. USA sticker ut som ett stort utsläppsland utan strategi för att minska sin klimatpåverkan.

– Nu när EU och Kina har satt mål så vänds blickarna självklart mot USA, men det är viktigt att se vad effekterna blir hos andra länder,

inte minst Kinas handelspartners i Asien, säger Åsa Persson.

Jannike Kihlberg
jannike.kihlberg@dn.se

Fakta. Klimatmålen

Inom Parisavtalet har länderna utlovat egna nationella åtaganden för att bromsa klimatförändringen. Nuvarande planer räcker inte för att nå avtalets mål på en uppvärmning väl under 2 grader med sikte på 1,5 grader. Om länderna lyckas uppfylla sina planer kommer uppvärmningen att hamna på 3,2 grader.

Årets stora FN-möte om klimatet, COP26, skulle ha varit det viktigaste sedan Parismötet 2015. I år skulle världens länder lämna in skärpta åtaganden. Mötet har skjutits upp till nästa år men länderna ska trots det lämna in sina klimatplaner i år.

Sex federala avrättningar sedan juli

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

USA.

En 50-årig man, dömd för våldtäkt och mord, blev i tisdags den sjätte personen att avrättas i USA under de senaste tre månaderna.

Mannen dödförklarades klockan 21.06 lokal tid efter att ha fått en dödlig giftinjektion i det federala fängelsesystemets lokaler för avrättning i Terre Haute i Indiana. Kort dessförinnan hade Högsta domstolen avslagit en vädjan om att skjuta upp avrättningen till dess att mannens huvudsakliga advokat, som tillhör en medicinsk riskgrupp, skulle kunna resa dit under säkra former.

De federala avrättningarna återupptogs i juli efter beslut från USA:s regering, efter ett uppehåll på 17 år. Sedan dess har fler federala avrättningar genomförts än under samtliga president Trumps företrädare sedan 1963.

TT-Reuters

Stor risk att räddade valar återvänder till Tasmanien

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Australien. Minst 380 grindvalar har dött efter att ha strandat vid den australiska ön Tasmanien. Ett 50-tal av de upptäckta valarna har kunnat räddas – men risken är stor att de återvänder, varnar experter.

De första upptäcktes i måndags på en sandbank vid Macquarie Harbour, längs Tasmaniens klippiga västkust. Senare i veckan hittades ytterligare hundratals några kilometer därifrån.

Totalt har omkring 460 valar strandat i området, varav en majoritet redan hunnit dö, meddelar lokala myndigheter.

Grindvalar ingår i släktet delfiner och är de näst största efter späckhuggare. Det finns två arter: långfenade grindvalar som lever i Nordatlanten och alla hav på

södra halvklotet och kortfenad grindval som återfinns i subtropiska och tropiska hav.
TT

Smittspridning en tycks ta fart i Norge – R-talet stiger

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Norge. Spridningen av coronaviruset ser ut att öka på nationell nivå, enligt landets folkhälsomyndighet.
I myndighetens veckorapport beräknas varje smittad person

smitta i genomsnitt fler än en person – det så kallade R-talet beräknas till 1,26.
”Smittspridningen är fortsatt på en relativt låg nivå nationellt, även om det har ökat de senaste veckorna”, står det i rapporten.
TT-NTB

Navalnyj utskriven från sjukhuset

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Ryssland.

Den ryska oppositionspolitikern Aleksej Navalnyj, som efter att han förgiftats vårdats på ett sjukhus i Tyskland, har skrivits ut. I ett pressmeddelande skriver sjukhuset Charité att Navalnyj inte längre behöver akut vård och att man tror att han kommer att återhämta sig helt.

Aleksej Navalnyj förgiftades i samband med en flygresa mellan Tomsk i Sibirien och Moskva den 20 augusti. Planet nödlandade i Omsk, nästan 3 000 kilometer öster om Moskva. Senare flögs han till Berlin för vård.
Sedan dess har Tyskland slagit fast att Navalnyj förgiftats av nervgiftet novitjok, med hjälp av tre laboratorier, varav ett är svenska Totalförsvarets forskningsinstitut. Ryssland har hela tiden nekat till att ha varit inblandat i förgiftningen.
Hugo Ewald

Vi kräver rätten att få kalla oss fria människor

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

En månad av protester i Belarus har förändrat allt. Diktatorn Aleksandr Lukasjenkos regim vill knäcka oss. Men vi som protesterar vet att demokratin kommer att segra, skriver den belarusiske

författaren Sasja Filipenko i en personlig text om hoppet som vägrar dö.

Den senaste månaden har vi levt i ett land som tagits över av terrorister. I direktsändning kan vi se hur beväpnade män terroriserar ett helt folk. Varje dag bryter de sig in i våra hem, kidnappar oss på gatan. De tar skolungar som gisslan, kvinnor, journalister. Den senaste månaden har människor i mitt land blivit misshandlade till döds och sedan upphängda i ett träd i någon park i ett bisarrt försök att simulera självmord. Folk blir skjutna – i huvudet, i ryggen, med verkanseld. Folk blir mördade. Och ingen kan hjälpa oss. Vi har ingen polis eller armé eller säkerhetstjänst. Det är de som är terroristerna.

Så ser vårt liv ut. Men vi gör vårt bästa för att inte låta oss nedslås, för att fortsätta känna oss som fria människor. Till exempel går vi på kafé på kvällarna. Och där vi sitter tillsammans med våra vänner (de som ännu inte blivit arresterade och torteras i fängelserna) försöker vi låtsas att allt är som vanligt här i landet. Det går sådär. Runt vårt bord, runt grannbordet,

ja, runt alla bord pratas det bara om en enda sak. Politik. Vi går inte på bio, vi raggar inte, och om vi någon gång pratar fotboll är det de symboliska solidaritetsyttringarna efter målen som intresserar oss, inte målen själva. Ingen har något favoritlag längre – alla är mot Dynamo Minsk (för att det är polisernas lag) och hejar på Krumkatjy (ett korplag som fått två av sina spelare misshandlade efter en fredlig demonstration – en av dem ligger nu med bruten ryggrad).

Alla samtal om flickor handlar numera bara om deras mod, kreativitet och oräddhet. Protesterna har varat i mer än en månad, men hade inte kvinnorna efter de första tre dagarnas brutala våld mot demonstranterna gått ut på gatorna i Minsk med blommor i händerna hade de förmodligen kvästs för länge sedan. Alla på kaféet är ense om att de belarusiska kvinnorna gjort sig förtjänta av Nobelpriset. Utanför kaféet står en cykel fastlåst. Ägaren lämnade den där den 9 augusti för att delta i de fredliga protestaktionerna. Det

har gått en månad nu, ingen vet vad det blivit av honom.
Mina vänner är övertygade om att vi på lite sikt redan har vunnit, men det tär på modet att Lukasjenko fortfarande klamrar sig kvar. De säger att de vill stanna kvar i landet och kämpa för dess framtid, nu när de sett alla dessa begåvade unga människor på gatorna. Men samtidigt berättar den ene att hans bror redan väljer mellan Kiev och Warszawa, ja, och en it-kille han känner också. Och hans syster. Människor lämnar landet.

Ännu en gång gör historien oss till föredetta-barn till vårt eget land. När jag ser på mina vänner ser jag vilken emotionell berg-och-dalbana de åker. Av ren utmattning har de stängt av alla Telegramkanaler som i realtid berättar om allt som händer i Belarus, och samtidigt tar de upp telefonen stup i kvarten för att kolla vilken sajt som blivit blockerad nu eller vem som senast blivit gripen.
Och naturligtvis handlar samtalen runt vårt bord, liksom runt de andra, mycket om rädslan. Om kampen med den, om dess

konsekvenser. Ingen skäms för att kännas vid den. Men killarna berättar också om hur den ger vika, transformeras. När jag frågar dem om deras oro svarar tre av fyra att den försvunnit. Bara en får inte bukt med den. Det är lätt att förstå Sergej. Minsk kan verka fredligt, men många föräldrar väljer att gå ut och handla en och en – för att inte båda ska bli gripna samtidigt. Varje dag blir folk arresterade mitt ute på gatan av civilklädda poliser.

Vi träffar en gemensam vän på kaféet, han är akutläkare. Han berättar det som alla redan vet. Den nionde, tionde och elfte jobbade han natt. Han fick ta emot tortyroffer på alla sina pass. Han talar om 750 misshandlade. Alla med svåra skador. Och nu påstår Lukasjenko att någon tortyr aldrig ägt rum, att kvinnorna smort in sig själva med blå färg. Det är inte längre någon som tvivlar på att vår före detta president förlorat förståndet i klinisk mening. Alla kämpar med rädslan.

En väninna till mig berättar att första gången hon gick med i en kvinnomarsch hade hon med sig bindor och underkläder i

ryggsäcken om hon skulle bli arresterad, och hon tog på sig en bekväm träningsoverall. När kvinnorna nu går ut en tredje, femte, sjunde gång klär de sig i sina färggrannaste och vackraste klänningar.
Den revolution som vi nu går igenom handlar framför allt om stolthet. Det är inte ekonomiska eller politiska krav som står i främsta rummet, utan moraliska, etiska. Vi kräver att kunna kalla oss för fria människor!
Vi pratar om vänner som sitter i fängelse eller tvingats ut ur landet.

Sasja Vasiljevitj känner jag sedan många år, på hans galleri för modern konst brukar jag presentera mina böcker. Nu sitter han inne – han är ett hot.
Vladimir Tsesler är konstnär, varenda belarusier känner igen hans verk, nu har han lämnat landet sedan han utsatts för påtryckningar. Diktatorn ser hans tavlor som ett hot.
Zjenja Sugak, redaktören för Village Belarus, har också lämnat landet. Varför? Hon umgås med Sasja Vasiljevitj – alltså utgör hon ett stort hot.

Denis Dudinskij, den kände programledaren, är arresterad och utsätts för påtryckningar. Han hade mage att delta i en fredlig demonstration – då är också han ett stort hot.
Och Maria Kolesnikova, som seglat upp som oppositionens frontfigur, lärde jag känna för många år sedan, i Stuttgart, när hon kom till en av mina presentationer av den tyska utgåvan av min roman ”Den före detta sonen”. Sista gången vi träffades i Minsk berättade Masja för mig om en ny kreativ plattform där hon jobbade, ett stort galleri, och hon bjöd in min son Roma att komma dit och lära sig mer om robotteknik. Sedan försvann Masja, och nu sitter hon i fängelse – Masja är ett stort hot!
Där vi sitter runt bordet konstaterar vi att om man är konstnär eller författare, gallerist eller bara en fri människa, om man läst mer än en halv sida i sitt liv och dessutom har fräckheten att säga vad man tänker, om man fått för sig att man ska försöka göra landet bättre och mer modernt – då utgör man ett hot mot Belarus.

Och denna regim vill förinta, knäcka oss, men vi förstår att den inte kommer att lyckas. För vi bär inte bara på rädsla, utan också på en stor tro.
Vi tror alla att gator och torg snart kommer att uppkallas efter den här revolutionens hjältar och offer, och att den förbjudna röd-vit-röda flaggan kommer att vaja ovanför våra huvuden. Av hela vårt hjärta tror vi på att vi själva kommer att kunna välja om vi vill tala belarusiska eller ryska i våra dagis, skolor och universitet. Vi tror på att Belarus inte längre kommer att vara ett land av rädsla, utan av drömmar.
Vi tror! Vi tror på att hundratusentals belarusier kommer att återvända hem. Vi vet att otaliga svårigheter ligger framför oss, men vi tror på att vi kommer att övervinna dem! Ja, vi tror till och med på att vårt landslag äntligen kommer att ta sig till finalen i fotbolls-VM och ... Nej, förresten. Vi är ändå realister. Vi förstår mycket väl att det aldrig kommer att hända, och om jag nu ska berätta om vad som pågår här i landet måste jag ärligt säga att våra fotbollsspelare, dem

tror vi inte på. Men på allt det andra!
Och jag hade velat berätta mycket mer om mig själv, om mina vänner, om det här kaféet, men jag börjar med att skicka i väg det här – för man vet aldrig, rätt vad det är stänger de ner internet i hela staden.
Läs mer av Sasja Filipenko. *dn.se/kultur*

Sasja Filipenko
Om författaren.

Sasja Filipenko är belarusisk författare och är född den 12 juli 1984 i Minsk.

Filipenko skriver på både ryska och belarusiska, tog examen vid universitetet i S:t Petersburg och har en bakgrund inom tv som manusförfattare och projektledare. Filipenkos böcker är översatta till flera språk, bland annat franska, ungerska, italienska, tyska och engelska.

Ledare: Dela Högsta domstolen har blivit förstapris i kulturkriget

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Dubbelmoralen är lika iögonfallande som upprörande. 2016 vägrade Republikanerna i senaten att ens förhöra Barack Obamas kandidat till Högsta domstolen, ty inga ledamöter borde godkännas under ett valår. Nu hävdar samma hedersknyfflar, med drygt fem veckor till valdagen, sin rätt att bums dunka igenom Donald Trumps förslag till ersättare för Ruth Bader Ginsburg. Hon var en av USA:s mest hyllade jurister och avled i förra veckan.

Vem som nomineras spelar föga roll. Presidenten antas hitta en pålitlig typ som garanterar konservativ majoritet i ett par decennier. Republikanernas argument är på intet sätt principiella, utan vilar på snöd makt. Trump, som inte ens vill garantera ett fredligt

skifte i Vita huset om han förlorar, säger nu själv att han måste fylla den lediga platsen för att domstolen kan behöva avgöra tvister om valresultatet.

En republikansk bortförklaring är dessvärre relevant: Demokraterna skulle sannolikt agera likadant i motståndarnas ställe. Partierna har gjort Högsta domstolen till förstapriset i kulturkriget.

Rimligen borde andra insikter finnas i vågskålen. Om HD uppfattas som ohjälpligt partiskt, och dess sammansättning resultatet av politisk manipulation, kommer legitimiteten att brista. Saken lär dessutom mobilisera väljare från båda lägren, och vem som tjänar på det är osäkert.

Likväl vet Republikanerna att deras alternativ är att rösta igenom Trumps kandidat, eller leva med någon som demokraten Joe Biden lanserar i händelse av seger den 3 november.

Ett par republikaner tänker inte lyda partilinjen, men Demokraterna tycks chanslösa. Det är delvis deras eget fel. Bidens parti började riva minoritetens skyddsvallar i senaten 2013, i frustration över att

oppositionen ansågs sabotera utnämningar. 2017 skrotade Republikanerna i sin tur kravet på kvalificerad majoritet även för HD-ledamöter. Därmed öppnades vägen för Trumps ymniga handplockande av konservativa domare på olika nivåer. Samtidigt är högsta domstolen inte den samling nickedockor de ibland utmålas som. Även Trumps nomineringar har hittills varit högst kvalificerade. Domstolen är ofta oberäknelig, och den konservative ordföranden John Roberts mån om prejudikat och kontinuitet.

Enklast för Demokraterna vore att vinna några val ibland, så att de får rätten att välja och vraka. Men ett sådant konstaterande understryker bara det grundläggande systemfelet. Amerikanerna är med rätta stolta över sin 233 år gamla författning. Makten balanseras mellan presidenten, kongressen och rättsväsendet, och de tre ska ha tummen i ögat på varandra. Det var aldrig meningen att göra domare till representanter för den president som lyft upp dem. Avsikten var inte heller att USA:s riktning skulle avgöras av vilken 87-åring som

råkar dö och när, eller att politiken ska leta efter unga jurister som lever länge.

I dag tycker alltför många ”liberaler” att endast liberaler borde kvala in i HD. Konservativa har fått för sig att livstidsdomare ska anförtros vidsträckta maktmedel som rätteligen borde ligga hos folkets valda företrädare.

Parlament sköter vanligen ruljangsen i andra västländer. Framgången må vara blandad, men idén sund. I USA bestämde till exempel HD 1973 att abort ingick i författningens skydd av rätten till privatliv, trots att frågan rimligen borde avgöras politiskt.

En tänkbar väg till en lägre konfliktnivå vore tidsbegränsade mandat för HD-domarna. Dessvärre tycks varken republikaner eller demokrater intresserade, trots att alla tjänar på en neutral rättsstat.

Domare rör sig inte i ett vakuum, alla har sin livssyn och verkar i sin tid. Men de ska sköta rättvisan och inte politiken.

DN 25/9 2020

Bråk i Frankrike om nya lokala restriktioner

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

För att få stopp på den ökade smittspridningen vill Frankrikes regering införa ett system med lokala restriktioner. Men det möts nu av växande protester. Borgmästaren i storstaden Marseille, Michèle Rubirola, är upprörd:

– De som fattat beslut om det här har ingen kontakt med verkligheten! dundrar hon.

I onsdags presenterade Frankrikes hälsominister Olivier Verán ett nytt system med lokala restriktioner som han hoppas ska få stopp på det som beskrivs den andra vågen av smittspridning. Avsikten är att göra det utan att krascha hela landets ekonomi. Flera storstäder som Paris, Lyon och Bordeaux placeras i kategorin ”allvarligt nödtillstånd”. Gym och idrottshallar stängs helt, och barer

och restauranger tvingas slå igen portarna senast klockan 22.
Ännu hårdare restriktioner införs i Frankrikes näst största stad Marseille, där ”maximalt nödtillstånd” utropas. Barer och restauranger bommas igen, och nästan alla affärsinrättningar. Bara de som har ”strikta smittskyddsprotokoll” tillåts hålla öppet. Dit räknas bland annat biografer och museer som har särskilda rutiner.
För att ”maximalt nödläge” ska utropas krävs att tre kriterier uppfylls:

Att regionen har mer än 250 smittade per 100 000 invånare.
Att äldre drabbas i hög utsträckning (mer än 100 smittade äldre per 100 000 invånare).
Att mer än 30 procent av intensivvårdsplatserna i regionen upptas av covid 19-patienter.
Enligt regeringen är det för närvarande Marseilleregionen och det franska departementet Guadeloupe i Västindien som ligger så illa till.
– Vårt mål är att de nya restriktionerna inte ska vara i mer än två veckor. Det är så lång tid

det krävs för att konstatera att smittspridningen bromsat in. Under tiden kommer de företag som drabbas att få tillgång till samma typ av statligt stöd som under nedstängningen i våras, sa Olivier Verán.
Men Marseilles gröna borgmästare Michèle Rubirola är upprörd över de nya restriktionerna, som hon fruktar ska förstöra storstadens redan svårt sargade ekonomi.
– Jag är väldigt arg, för jag förstår inte varför man tar de här besluten. I Marseille har antalet fall per 100 000 invånare börjat minska nu. De som fattat beslut om det här har ingen kontakt med verkligheten! säger hon till tidningen La Provence.
– Jag har fått sms från folk som säger sig vara beredda att ”göra motstånd”. Själv ser jag på det här som läkare. Jag vet att om man ska få en patient att acceptera en behandling, så måste denna förstå varför den sätts in. Hur ska de som bor i Marseille förstå de här åtgärderna, som går tvärt emot utvecklingen? säger Rubirola, som liksom hälsominister Verán är läkare till yrket.

Regeringen menar att restriktionerna krävs för att säkerställa nedgången och vill att de träder i kraft redan på lördag. Men tillsammans med Paris borgmästare Anne Hidalgo kräver Rubirola tio dagar till förberedelser. Svaret från regeringen: det finns inte tid till det, smittan sprids för snabbt. Delvis handlar bråket om hur allvarligt man ser på smittspridningen. Antalet covid 19-patienter på franska sjukhus ökar visserligen sedan en månad tillbaka, men är långt ifrån de nivåer som uppmättes i april, då fler än 7 000 covid 19-patienter intensivvårdades.
Samtidigt kommer larm om att platserna är på väg att ta slut på intensivvårdsavdelningar lokalt – bland annat på en del sjukhus i Marseille och Bordeaux.
Så sent som i augusti utbröt en mindre strid om munskyddstvång utomhus i Paris, Marseille och andra storstäder. Den gången gick Paris borgmästare Anne Hidalgo segrande ur striden: hon fick till ett undantag för cyklister och joggare.

Erik de la Reguera
erik@delareguera.se

Fler cyklister i Paris efter borgmästarens masktvångs-protest

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Paris. I Paris är det obligatoriskt att bära mask utomhus – men cyklister slipper det, tack vare borgmästare Anne Hidalgos protester. Cyklandet har nu ökat med 67 procent sedan i maj.

– Jag gillar det här, men det gäller att vara försiktig, för det sker så många olyckor, säger den nyblivna cyklisten Alice Evain.

Paris har aldrig varit någon riktig cykelstad – men nu är det på väg att förändras.

– Det blev för dyrt med månadskort i tunnelbanan för mig – och så kändes det viktigt att göra något för miljön. Under pandemin är det också väldigt skönt att slippa ha mask på sig

utomhus, säger den 30-åriga socialarbetaren Alice Evain, som skaffat ett abonnemang med Paris system för hyrcyklar, Vélib.
Det senaste året har i stort sett varje gata i staden fått någon typ av cykelfil och under månaderna av pandemi har Paris tagit ett rejält steg mot den socialistiska borgmästaren Anne Hidalgos vision om en övergång från bil- till cykeltrafik.
Det var därför Hidalgo protesterade så högljutt när den franska regeringen införde masktvång även för cyklister i augusti, då masker blev obligatoriska utomhus (sedan tidigare är det obligatoriskt i kollektivtrafiken).
Efter några upprörda replikbyten gjordes då undantag för cyklister och joggare. Det har bidragit till att ännu fler har börjat cykla i Paris: 67 procent fler jämfört med i maj när utegångsförbudet hävdes.
Samtidigt har hyrcykelsystemet Vélib i dag fler än 200 000 användare dagligen – en fördubbling mot förra året.
– Jag gillar det, även om det finns problem. Elmotorn i elcyklarna fungerar ibland inte. Och så gäller

det ju att vara försiktig, säger Alice Evain.
DN möter henne i korsningen Boulevard de Sébastopol och Rue Rambuteau. Här är det ett myller av cyklister, fotgängare och bilar. Det blir stundtals smått kaotiskt.
– Vi som tar cykeln vet var vi ska hålla oss. Men bilisterna har inte vant sig vid att det är så många cyklar. Det är inte som i Amsterdam där det finns en cykelkultur. Här har vi precis kommit i gång, och bilarna fortsätter köra som förut, säger Alice Evain.
– Som tur är har jag inte varit inblandad i någon olycka än, lägger hon till med fingrarna i kors.
Cykelolyckorna har ökat med 31,9 procent sedan nyår, enligt Paris-polisen. Och det samtidigt som trafikolyckorna i staden minskat med 16,5 procent, totalt sett.
– Ja, det känns vanskligt i trafiken just nu. Jag har börjat ha hjälm på mig för jag känner mig mer utsatt nu, säger den 76-årige pensionären Olivier.
Då är cykelhandlaren och -reparatören Stephane Cueff desto mer nöjd. Hans kunskaper har

aldrig varit så eftertraktade som nu.

– Vi får in många cyklar som behöver repareras. Och vi säljer begagnade cyklar, nya cyklar, elcyklar, hopfällbara cyklar. Allt är i en positiv utveckling. Jag vet inte exakt, men det är säkert 20–30 procent mer än normalt, säger Stephane Cueff med ett leende.

Erik de la Reguera
erik@delareguera.se

Fördubblat antal fall i Finland på två veckor

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Spridningen av coronasmittan ökar nu i Finland i en takt som beskrivs som oroväckande av de finländska smittskyddsmyndigheterna.

– Smittan accelererar just nu och det oroar oss, säger

Markku Tervahauta, generaldirektör för Institutet för hälsa och välstånd, THL.

Finland registrerar nu 90 nya fall per dag och antalet fall per 100 000 invånare har fördubblats de senaste två veckorna.

– Vi är på väg åt samma håll som de andra nordiska länderna, säger Markku Tervahauta.

I torsdags rekommenderade den finländska smittskyddsmyndigheten THL att munskydd bör användas i kollektivtrafiken. I Helsingforsområdet gäller rekommendationen även i butiker och vid allmänna sammankomster och det kan bli tal om att minska antalet som får samlas från 50.

Ett av områdena som är värst drabbat är Helsingfors där antalet smittade per 100 000 nu är 20. Andra områden som är hårt drabbade ligger på mellan 30 till 45 smittade under de senaste två veckorna. Sverige har 25 för hela landet.

På måndag inför ni reserestriktioner inför resande från Sverige. Restriktionerna gäller dock inte arbetspendlare mellan Haparanda och Torneå till

exempel. Hur kommer det sig att ni gör detta nu igen?
– Det handlar om matematik och statistik. När antalet fall passerar 25 per 100 000 över två veckor då hamnar landet i det röda området och restriktioner införs.
Har ni haft importerade fall från Sverige?
– Kanske några, men knappast särskilt många. De fall vi ser är inhemska.
Sammanlagt har Finland nu 9 379 bekräftade fall. Områden som tidigare haft få fall har nu fått flera. Ungefär hälften av alla nya fall upptäcks i Helsingforsområdet.
Enligt Markku Tervahauta ökar spridningen framför allt bland högskole- och universitetsstuderande men också inom åtminstone en idrott – ishockey. Personer under 30 år står för mer än 50 procent av de nya fallen.
Vad blir nästa steg om smittan fortsätter öka?
– Nya restriktioner, först lokala och regionala. Det är möjligt att vi måste införa nationella restriktioner. Restauranger, barer, nattklubbar och stora samlingar

kommer att bli de första som drabbas av sådana. Risken finns att antalet smittade fortsätter att öka nu när vi går mot en kallare period då folk oftare är inomhus.

Clas Svahn
clas.svahn@dn.se

Dela

Kaczynski stärker sitt grepp

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Analys

Jaroslaw Kaczynski, ledare för Polens högernationalistiska parti Lag och rättvisa, PIS, går in som vice premiärminister och stärker sin direkta kontroll över regeringen. Regeringskrisen är därmed över, och Kaczynski kan

fortsätta att driva landet i odemokratisk riktning.
Det officiella beskedet dröjer ännu några timmar, eller kanske dygn. Men det råder ingen större tvekan om att Kaczynski denna gång har ridit ut den storm som han själv åstadkom i förra veckan. Det blir ingen minoritetsregering och inget nyval.
Kaczynski har haft flera syften med att framkalla en regeringskris och sedan skaka om ministären. Det viktigaste var att stärka sin egen makt över ett ministerkabinett som han under fem år styrt från kulisserna. Ett annat syfte var att dämpa det ständigt pågående skyttegravskriget mellan rivaliserande fraktioner inom den styrande högerkoalitionen.
Att Kaczynski går in i regeringen kan ses som ett vågspel. Han blir formellt vice premiärminister, men ingen lär tveka om vem som har sista ordet under regeringsmöten framöver: Kaczynski är Polens ”starke man”, som annars brukar låta andra vara ansiktet utåt medan han själv drar i alla trådar, likt en politbyrå från landets kommunistiska förflutna. I regeringen blir han nu mer

synlig, och får ett mer direkt ansvar för regerandet.
Enligt flera uppgifter kommer Kaczynski att dessutom leda en nyskapad ”säkerhetskommitté”, och får därmed ett övergripande ansvar för försvarsministeriet, inrikesministeriet och justitiedepartementet.
Det kan inte tolkas på något annat sätt än att justitieministern Zbigniew Ziobro, som är ledare för ett radikalt högerparti i koalitionen, inte bara får reducerad makt utan också får en överrock i form av PIS-ordföranden.
Som tröstpris får Ziobro stanna i den dubbla rollen som justitieminister och riksåklagare. Men att han blir direkt underställd Kaczynski betyder att de som har varnat för att Ziobro har skaffat sig en alldeles för stor makt över hela rättsväsendet kan andas lite lättare.
Redan nu finns det flera frågetecken kring Kaczynskis nya besynnerliga roll: Ska åklagare behöva få hans tillstånd för att inleda brottsutredningar? I så fall öppnar det för ännu mer korruption. Om det finns PIS-politiker som Kaczynski vill

skydda lär de inte råka illa ut.Och kommer premiärminister Mateusz Morawiecki ännu mer än i dag behöva invänta sin partichefs klartecken för olika beslut?
Det kan bara tokas som att även Morawieckis inflytande krymper. Interna förhandlingar har pågått sedan förra veckan inom högerkoalitionen, som förutom PIS består av två småpartier. Det är främst det ena av dem, Ziobros parti Solidarna Polska, SP, som har ställt till problem för Kaczynski.
I slutet på förra veckan gick SP, med 16 parlamentsledamöter, emot två lagförslag som ligger Kaczynski mycket varmt om hjärtat: den ena gällde stopp för pälsdjursfarmer och den andra att ge straffrihet för politiker som har överträtt lagen i samband med coronapandemin. Den senare lagen var specialskriven för att rädda Morawiecki, som i våras fattade en rad beslut om poströstning i presidentvalet utan att ha laglig grund för det.
Ziobro motsatte sig detta, vilket var ett försök från hans sida att komma åt Morawiecki, vars stol han gärna skulle vilja överta. Den

drömmen får han tills vidare begrava.
I uppgörelsen mellan PIS och SP ingår att Ziobro får släppa fram de två lagförslagen, i lätt reviderat form.
PIS-blocket med Kaczynski vid sidan av Morawiecki kommer att få en större tyngd mot Ziobro. Bland annat ska Ziobro och hans justitiedepartement enligt uppgift inte längre få ta självständiga initiativ i ”livsåskådningsfrågor”. Det är oklart hur det ska tolkas, men det blir knappast ett stopp på attackerna mot homosexuella, eller som man framställer det, ”hbtq-ideologin”. På den punkten är Kaczynski och Ziobro, liksom president Andrzej Duda, helt överens.
Kommer då regeringsombildningen påverka politiken?
Det är inte troligt. Det är Kaczynski som har drivit Polen mot ett auktoritärt, katolskt styre, det är han som tvingat igenom partikontroll över domstolar och public service-medier. Och det är hans politik att vända ryggen åt EU:s demokrati- och rättighetsprinciper som han nu får större makt fullfölja.
Michael Winiarski

Johanssons förslag får tummen ner av ”vägrarländer”

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Ungern och de andra ”vägrarländerna” i Centraleuropa sågs som vinnare när EU:s nya migrationspakt presenterades på onsdagen. De slipper ju delta i omfördelning av flyktingar.

Men nu gör de ändå tummen ner och kallar förslaget ”oacceptabelt”.

När inrikeskommissionären Ylva Johansson presenterade EU:s förslag tolkades det som en kompromiss, ett försök att ge något åt alla länder.

Det handlade om att lätta bördan för ”frontstater” som Italien och Grekland, länder dit flyktingarna oftast anländer. Men också om att få med ”vägrarna” på tåget – länder som Ungern, Polen och Tjeckien som envist har sagt nej

till att delta i omfördelning av asylsökande mellan medlemsländerna.
Lösningen var att det inte blir någon tvingande omfördelning, utan att länder i stället kan välja att bidra på annat sätt. Till exempel genom att ta ansvar för att asylsökande som har fått nej förs tillbaka till sina hemländer.
Den mekanismen såg de flesta som skräddarsydd just för de så kallade V4-länderna Ungern, Polen, Tjeckien och Slovakien.
Samtidigt betonade Ylva Johansson vikten av att en stor del av de migranter som söker sig till EU kommer att få avslag och måste återvända hem.
Men efter ett möte på torsdagen, mellan kommissionsordföranden Ursula von der Leyen och tre av premiärministrarna i V4, fick förslaget ändå tummen ner.
– Strategin borde vara att de här människorna ska stanna och leva i sina hemländer, och att vi ska göra allt vi kan för att så sker, sa Tjeckiens premiärminister Andrej Babis.
Trots att det alltså inte är frågan om några obligatoriska flyktingkvoter sa Babis att

”kvoterna och omfördelningen måste stoppas”:
– De här reglerna är oacceptabla för oss.
Uppenbarligen hade V4-länderna velat se ett system som helt avskaffade all asylinvandring till Europa. Ungerns premiärminister Viktor Orbán var mycket kritisk mot kommissionen efter mötet:
– Genombrottet kommer först när man accepterar Ungerns förslag som säger att ingen kan ta sig in på EU:s territorium förrän ett medlemsland har beviljat honom asyl.

EU-kommissionens migrationspakt måste godtas av alla 27 medlemsländer, liksom av EU-parlamentet, för att den ska bli verklighet. Och redan en dag efter att förslaget presenterades ser det mörkt ut.
Även flera av mottagarländerna i Sydeuropa är nämligen också kritiska, men av en annan anledning än V4-länderna. Italiens premiärminister Giuseppe Conte kallar visserligen förslaget ”ett viktigt steg mot en sant europeisk migrationspolitik”, men såväl Grekland som Spanien insisterar på att någon form av

obligatorisk omfördelning av flyktingar mellan medlemsländerna måste med. Bara från EU-tungviktarna Frankrike och Tyskland kommer tydligt positiva signaler. Så anses också den tyska förbundskanslern Angela Merkel ha varit drivande för att få pakten till stånd. Frågan kommer att diskuteras under nästa veckas EU-toppmöte som skulle ha hållits denna vecka men sköts upp i sista minuten sedan de visat sig att Europeiska rådets ordförande Charles Michel måste sättas i covid 19-karantän.

Ingmar Nevéus

Björn af Kleen: Breonna Taylors öde splittrar USA

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Washington. Debatten om strukturell rasism i USA:s rättsväsende flyttade omedelbart till valrörelsens front efter beskedet från Kentucky, där tre vita poliser slipper åtal för ha skjutit ihjäl en 26-årig svart kvinna.

Analys. DN:s korrespondent

Breonna Taylor, en svart kvinna på 26 år, dödades i mars i år i sin lägenhet i Louisville i Kentucky. Tre poliser, på jakt efter hennes pojkvän, då misstänkt för narkotikainnehav, avlossade totalt 32 skott i lägenheten, sex kulor träffade Taylor.

I onsdags beslutade en åtalsjury att inte åtala poliserna för dödsskjutningen av Taylor. Men en av de tre poliserna åtalas för att ha skjutit vårdslöst, ”utan respekt för människoliv”, enligt åtalet. Det gällde dock inte skotten mot Taylor, utan kulor som trängt in i en grannes lägenhet. Ingen människa dog i grannlägenheten, men en glasdörr splittrades.

När beskedet kom i onsdags utlöstes gatuprotester i Louisville, som på kvällen blev våldsamma. Två kravallpoliser blev beskjutna i samband med en konfrontation med aktivister, strax innan klockan nio på kvällen när ett utegångsförbud trädde i kraft i Louisville. Poliserna vårdas på sjukhus utan livshotande skador.

Protesterna var väntade. Breonna Taylor är en av symbolerna för vitt polisvåld mot svarta amerikaner. Hennes namn har synts på skyltar

och klädesplagg och har skanderats av demonstranter under sommarens landsomfattande protester, som tog fart efter att en vit polis kvävde afroamerikanen George Floyd till döds på en gata i Minneapolis i Minnesota i maj.
Domslutet aktualiserade omedelbart den större frågan om huruvida USA:s rättsväsende är präglat av strukturell rasism.
Beskedet från Kentucky flyttade med ens frågan till fronten av presidentvalrörelsen, där den sannolikt lär stanna fram till valdagen den tredje november.
Den splittrar republikaner och demokrater – båda partierna är lika engagerade och fullständigt oense.
Demokraterna reagerade starkt och känslomässigt på beskedet.
Talmannen Nancy Pelosi, långt ifrån någon vänsteraktivist, stannade upp mitt i en pågående intervju med tv-kanalen MSNBC och mässade in i kameran: ”Breonna Taylor, Breonna Taylor, Breonna Taylor. Säg hennes namn”.
Den demokratiska senatorn Chuck Schumer från New York, som leder partiet i senaten, sade

omedelbart att åtalen var ”fel”: ”Hon förtjänar rättvisa. Hennes familj förtjänar rättvisa. Orättvisa lagar leder till orättvisa domslut. Detta måste få ett slut.”
Kongressledamoten Ayanna Pressley dök upp i en t-shirt utanför Kapitolium i Washington DC med trycket: ”Grip poliserna som dödade Breonna Taylor”. En demokratisk guvernör stämplade utfallet i Kentucky som ett ”hån mot hennes liv”.
President Trump, å sin sida, kallade Kentuckys chefsåklagare Daniel Cameron, som motiverade juryns besked under en timme lång presskonferens i Louisville, för ”verkligen briljant” och ”en stjärna”.
Posten som en ”attorney general” – ungefär chefsåklagare eller justitieminister – väljs av folket. Den blott 34-årige Cameron framställs nu som ett framtida affischnamn för Republikanerna, som lider brist på unga minoriteter som företrädare. Camerons mentor i delstatspolitiken är ingen mindre än Mitch McConnell, den mäktige senatorn från Kentucky som leder den republikanska majoriteten i senaten i Washington DC, just nu

i färd med att förbereda tillsättningen av en ny konservativ ledamot av Högsta domstolen. Cameron talade under bästa sändningstid på Republikanernas partikonvent i augusti, en signal om att han är på väg upp i partiets hierarki. 2016 deltog han på ett kampanjevenemang för ”Black voices for Trump”, svarta väljare för Trump, i Atlanta. Den blivande presidenten kallade upp honom på scenen.

Under presskonferensen i onsdags var chefsåklagaren nära att brista ut i gråt när han föreställde sig hur hans afroamerikanska mamma hade reagerat om poliser hade dödat honom. Men i motiveringen använde han också ett språkbruk som Trump sedan omedelbart kunde göra till sitt. ”Mobbens rättvisa är inte rättvisa”, sade Cameron, apropå demonstranternas krav på att poliserna bör åtalas för mord. Krav som det demokratiska partiets ledande företrädare alltså delar.

Polisernas dödande skott mot Breonna Taylor var inte mord, sade Daniel Cameron, eftersom poliserna identifierade sig själva när de tog sig in i lägenheten. De

möttes dessutom av moteld från Taylors pojkvän. Han trodde, säger han, att de civilklädda poliserna var inbrottstjuvar.

Björn af Kleen
bjorn.afkleen@dn.se

Tre år senare – nu har metoo kommit också till Danmark

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Gravid och i direktsänd tv berättade programledaren Sofie Linde om sexuella trakasserier i den danska mediebranschen. Det blev startskottet till den metoo-debatt som nu har blossat upp i Danmark – tre år

efter att rörelsen svepte över resten av världen.
– Jag var 18 år och nyanställd på Danmarks Radio, säger programledaren Sofie Linde från scenen.
Hon har just stått värd för en -direktsänd humorgala på TV2 Zulu och ska bara avrunda föreställningen innan tv-kamerorna släcks ned. Så berättar hon om löneskillnader mellan män och kvinnor i mediebranschen – och om julfesten tolv år tidigare då den store ”tv-kanonen” kommer fram till henne.
– Han griper tag om min arm och säger: ”Om du inte går med mig och suger min kuk ska jag fucking förstöra din karriär. Jag ska förstöra dig.”
Linde vänder sig mot kamerorna och fortsätter.
– Jag är rätt säker på att du tittar just nu. Jag är rätt säker på att du vet vem du är. Och du vet att jag sade nej. Men alltså, det gick ju rätt bra i alla fall.
Efter tv-galan som sändes den 27 augusti har debatten rasat i Danmark. I dagsläget har mer än 1 600 kvinnor verksamma i mediebranschen skrivit under ett

stödbrev till Sofie Linde. Många har trätt fram med egna berättelser om sexuella trakasserier och uppropet har spridit sig till vitt skilda yrkeskårer – från skådespelare till butiksanställda.
Så såg det inte ut hösten 2017. När metoo-rörelsen spred sig som en löpeld över resten av världen var det i stort sett tyst i Danmark. Av de få kvinnor som försökte lyfta frågan kvästes de flesta.
En forskningsstudie publicerad i tidskriften Nordicom om skillnaderna i mediebevakningen visade att den danska debatten präglades av begrepp som ”häxjakt”, ”olaglig folkdomstol” – och få danska politiker kommenterade frågan.
– 2017 var det knäpptyst bland de danska politikerna, det är en av de stora skillnaderna nu, att det har blivit en politisk fråga. Debatten sker inte i en isolerad feministisk miljö, säger Tina Askanius, docent i medie- och kommunikations-vetenskap vid Malmö universitet och medförfattare till studien.
Under de senaste veckorna har kvinnor från i stort sett alla politiska partier kommit med vittnesmål om en rutten kultur

med sexism och kränkande behandling ända inne på Christiansborg, Folketingets hemvist.
Bland dem finns Socialdemokraternas förra statsminister Helle Thorning-Schmidt.
I en intervju med Politiken berättar hon att hon som partiledare under åren 2005–2015 fick hantera flera ”högprofilerade ärenden” och att hon ofta anklagades för att överreagera. Samtidigt ångrar hon i dag att hon inte gjorde mer för att stoppa sexuella trakasserier inom partiet.
– Vi borde ha gjort en mer systematisk genomgång för att ta reda på hur stort problemet var. Jag vet i dag att det skedde incidenter som aldrig rapporterades till någon. För att det var otydligt hur man skulle rapportera och för att många - kvinnor kände sig helt övertygade om att de inte skulle bli tagna på - allvar, säger hon i intervjun.
Även nuvarande statsministern, Mette Frederiksen (S), har i sociala medier gått ut och stöttat protesterna.

Samtidigt har hon fått problem då en av hennes närmaste kollegor, utrikesminister Jeppe Kofod (S), har hamnat i blåsväder för en tolv år gammal skandal kring en sexuell förbindelse med en 15-årig flicka på ett partikonvent.
Kofod, som vid tidpunkten var 34 år gammal och Socialdemokraternas talesperson i utrikesfrågor, har ursäktat sig med att han var ”full och dum” och har hela tiden – även nu – haft partiledningens stöd.
Det är långt ifrån alla som sluter upp bakom metoo-debattörerna. Pia Kjærsgaard, högerpopulistiska Dansk Folkepartis förra partiledare, anklagade Sofie Linde i en tv-debatt för att göra sig själv till offer och Inger Støjberg, integrationsminister i den förra borgerliga regeringen, skriver i ett Facebookinlägg att debatten har gått ”över styr”.
Enligt Tina Askanius är mönstret inte olikt det från 2017.
– Fast i dag är debatten mycket större och konflikterna mer intensiva. Jag måste säga att jag är förvånad över det som händer i Danmarks just nu, vi har plötsligt

fått en diskussion om makt och struktur.
Tina Askanius berättar att när hon under åren 2018–2019 intervjuade kvinnor i den danska mediebranschen ofta fick höra att det som krävdes för att bubblan skulle spricka i Danmark var att någon inom de stora medieorganisationerna vågade ta bladet från munnen.
– Många av dem vi pratade med sa att de hade kunnat göra avslöjanden likt Matilda Gustavssons i Sverige (DN:s avslöjande hösten 2017, red.anm) – men att folk inte vågade träda fram, att källor drog sig tillbaka och att de i stället bara lade locket på.
– Därför tror jag att Sofie Lindes tal blev avgörande för debatten som pågår nu. Hon hade plattformen och är en mediedarling med stor trovärdighet. Eftersom hon är så erkänd var det dessutom svårt att bara avfärda henne som hysterisk feminist, säger hon.

Hanna Grosshög
riksnatverket@dn.se

Fatah och Hamas överens om val

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Mellanöstern.

De rivaliserande palestinska organisationerna Hamas och Fatah har kommit överens om att hålla nya val, bekräftar företrädare för båda sidor. Tanken är att parlaments- och presidentval ska hållas inom sex månader enligt avtalet mellan Fatahs ledare Mahmud Abbas och Hamas ledare Ismail Haniya.

Det senaste palestinska parlamentsvalet hölls 2006. Då vann Hamas oväntat en storseger.

TT-AFP

Aktivistledare gripen – och släppt

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Hongkong.
Joshua Wong, en av ledarna för demokratirörelsen, greps av polisen på torsdagen. Senare under dagen meddelades att Wong släppts. Wong anklagas för att ha brutit mot de kritiserade lagarna från kolonialtiden som återinfördes 2019.

Efter frisläppandet säger Wong till reportrar i Hongkong att han tror att gripandet syftade till att avskräcka stadsborna från att demonstrera – i synnerhet från att delta i den stora protestmarsch som planeras på Kinas nationaldag den 1 oktober.
– Jag kan meddela att jag kommer att fortsätta göra motstånd. Vi bör uppmärksamma världen på att Hongkongs folk inte kommer att ge upp lättvindigt. De kan inte censurera vårt engagemang i kampen för frihet, säger han enligt South China Morning Post.
DN–TT

Navalnyjs bankkonton frysta

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Ryssland.

Den ryske oppositionspolitikern Aleksej Navalnyjs bankkonton har frysts och hans lägenhet i Moskva har beslagtagits under tiden han behandlades på ett sjukhus i Berlin efter en giftattack i Sibirien, enligt hans talesperson Kira Jarmysj. Frysningen av Navalnyjs tillgångar kopplas till ett pågående rättsfall.

– Det innebär att lägenheten inte kan säljas, skänkas eller belånas, säger Jarmysj i en video publicerad på Twitter.

Navalnyj flögs med ambulansflyg från ryska Omsk till Berlin i augusti, efter att tidigare ha insjuknat på en inrikesflygning. Han skrevs ut från sjukhuset i onsdags.

TT-Reuters

Över 300 gripna i våldsamma räder

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Belarus.
Polisstyrkor slog med kraft till mot de protester som utbröt sedan Aleksandr Lukasjenko svurit presidenteden på onsdagseftermiddagen – och hundratals personer fördes bort. Flera tusen personer samlades i centrala Minsk och bildade mänskliga kedjor på gatorna, på oppositionens uppmaning om att protestera genom civil olydnad. Kravallpoliser och militärpoliser bemötte detta med tårgas, vattenkanoner och våldsamma ingripanden där flera människor slogs blodiga och många fördes bort i skåpbilar. Totalt greps 364 personer i hela landet, varav 252 i huvudstaden, enligt inrikes-departementets officiella redogörelse.
TT

Trump häcklades vid domares kista

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

USA.
President Donald Trump häcklades av demonstranter när han tillsammans med sin hustru Melania Trump kom till Högsta domstolen för att kondolera den nyligen avlidna HD-domaren Ruth Bader Ginsburg.

Paret Trump bar båda svarta munskydd när de tyst ställde sig på var sin sida av den flagginsvepta kistan.
Trumpkritiska demonstranter på gatan nedanför byggnaden hördes ropa ”Rösta bort honom” och ”Hedra hennes önskan”, syftande på den liberala Bader Ginsburgs önskan före sin död om att hon inte skulle ersättas förrän efter presidentvalet den 3 november.
TT-AFP

Uncle Ben blir bara Ben efter protester

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Det världsberömda risfabrikatet Uncle Ben's ska byta namn efter drygt 70 år på marknaden. Detta efter protester mot att varumärket är rasistiskt.
Det nya namnet är ”Ben's Original”, och det blir en ”rättvisare” bild på kartongen.

I en intervju med Financial Times säger Fiona Dawson, chef för företaget Mars matdivision, att det är dags för Uncle Ben att ”gå i pension”. Företaget sade redan i somras att namnet skulle ändras, men har sedan dess utrett vad man ska byta till.
Företagets vändning kom efter att bland annat proteströrelsen Black lives matter orsakade nya vågor i den amerikanska rasdebatten. Företaget medger nu att ordet ”uncle” uppfattas av många som en symbol för svartas undergivenhet, och därför ska bort.

Lösningen, blir ”Ben’s Original”. Företaget, skriver Financial Times, har övervägt ”radikalare alternativ”, men stannade vid detta för att ”behålla vad vi kan av historien”. Man kommer dock att ersätta bilden på Ben med en ”mer rättvis” sådan. När bytet sker är inte klart.

Debatten har fått även andra amerikanska företag i USA att skrota kända varumärken som anses rasistiska. Pepsi ska ge nytt namn och logga till pannkaks- och sirapsmärket Aunt Jemina och ägarna av varumärkena Butterworths och Cream of Wheat gör det samma.

Hans Strandberg
hans.strandberg@dn.se

Brittisk satirkung vill lyfta fram humorn hos Charles Dickens

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

”Veep”-skaparen Armando Iannucci har tagit timeout från samtidspolitiken för en avstickare till Dickens viktorianska England. Hans sprudlande filmatisering av ”David Copperfield” med Dev Patel ska ses som ett motgift till brexiterans infekterade samtalsklimat, säger han till -Filmfredags Nicholas Wennö.

London.

Storbritanniens skarpaste satiriker hinner knappt slå sig ner i hotellsoffan innan han börjar ventilera sin politiska frustration genom att tvångsskämta om ”b-ordet”.

– Mitt namn är Armando... Armando Brexit, ler regissören

och blinkar med sina pigga ögon på ett sätt som påminner om en skådespelare under stumfilms-tiden.
Det är kanske inte satirkungens mest odödliga oneliner, men Iannucci har ett fett pluskonto. Ingen annan har lyckats utvinna lika mycket humorguld ur 2000-talets spinngalna politiska cirkus. Ingen annan har samma absoluta gehör för hur maktlystna politiker missbrukar språket för att skapa dimridåer kring sanningen. En superkraft han återanvänt i några av 2000-talets bästa satirer som ”Veep”, ”The thick of it”, ”In the loop” och ”The death of Stalin”. Denna gång har han tagit rygg på en av sina husgudar och spolat tillbaka till 1840-talets viktorianska London. ”David Copperfields äventyr och iakttagelser” är en sprallig, och sprakande film som lyfter fram humorn och humanismen i Dickens självbiografiskt färgade roman.
– Jag ville inte göra något optimistiskt som varken kändes negativt eller cyniskt. Filmen är ett slags motreaktion till den dystra politiska utvecklingen

under de senaste fem åren. En hyllning till det som Storbritannien egentligen handlar om, gemenskap och vänskap – de saker vi egentligen aldrig pratar tillräckligt om i vår stora brexitkonversation, säger den italienskättade skotten.
Filmens multikulturella ensemble understryker ”vi-känslan” i Iannuccis vision om ett mindre polariserat hemland.
– Jag ville att publiken skulle få se en ensemble som känns samtida, inte som något musealt som legat i byrålådan med spindelväv.
Teatern har länge jobbat med representation när det handlar om rollbesättning. Som regissör får jag dessutom möjlighet att välja på 100 procent av alla skådespelare som finns tillgängliga, säger Iannucci.
Redan innan manuset var färdigskrivet hade han bestämt sig för att ge titelrollen till Dev Patel. Den indiskättade britten började sin karriär i tv-serien ”Skins” och blev ett världsnamn genom Oscarsvinnaren ”Slumdog millionaire” (2008). Iannucci imponerades framför allt av ”Lion” (2017) som gav Patel en Oscarsnominering.

– Patel har precis den sortens utstrålning, utseende och charm som jag letade efter. Och han är förstås en fantastisk skådespelare som både kan göra den här tafatta, Chaplinlika figuren för att i nästa stund spela en känslomässigt laddad scen där han har tänkt igenom varenda nyans och vändning. Jag är glad att Dev tackade ja eftersom jag inte hade någon plan B, ler Armando Iannucci.
Strax dessförinnan har Dev Patel suttit i samma svarta skinnsoffa och berättat om sina tvivel när han först fick frågan. Han var visserligen ett stort fan av Iannucci men inte lika tänd på Dickens efter skolårens högläsningar ur ”Oliver Twist” – ”allt var grått, dystert och tråkigt”. Ändå lät han sig genast övertalas på stående fot.
– Armando är en äkta Dickenskonnässör och jag smittades av hans barnsliga förtjusning när han berättade om hur han ville göra filmen. Jag hade heller inget emot att åka häst och vagn och vara på kostymparty tillsammans med alla dessa stora skådespelare, säger Patel med adress till kollegor som Hugh

Laurie, Tilda Swinton, Ben Whishaw, Nikki Amuka-Bird och Peter Capaldi.
Som brittisk skådespelare med indiska rötter har han vant sig vid att ibland bli rasifierad. Till en början var han lite orolig över att hans roll skulle vara som någon slags gimmick.
– Jag är ledsen att behöva säga det, men jag var verkligen överraskad och tacksam över att Armando valde mig. Det var väldigt djärvt och modigt eftersom han kommer att få svara på frågan: ”Varför valde du den där bruna snubben?” Men jag är glad över att vi äntligen befinner oss mitt i det här helt nödvändiga samtalet om representation, samtidigt är det märkligt att vi inte har kommit längre, säger Dev Patel.
Under inspelningen pratade han och Iannucci om att filmen handlar om en man som ägnar större delen av sin tid åt att oroa sig för om huruvida han passar in eller inte.
– Precis så har jag alltid känt! Copperfields allmänna tillstånd av att känna sig socialt obekväm – det är jag! utbrister Dev Patel.

– För mig är detta en berättelse om identitet. Han är en figur som blir framgångsrik först när han accepterar sig själv och varifrån han kommer. Under skolåren provade jag en massa olika masker för att smälta in i olika sällskap. Jag kände mig hela tiden annorlunda och dolde mina indiska rötter av rädsla för att bli mobbad i skolan. Kulturella stereotyper som Apu i ”The Simpsons” gjorde det inte direkt lättare för mig på skolgården, ler Patel.

Han var extra nervös inför inspelningen eftersom han aldrig tidigare hade spelat i ett viktorianskt kostymdrama.

– Haha, jag gjorde misstaget att försöka komma i stämning genom att se om några av BBC:s gamla kostymdramer. På inspelningen stoppades jag genast av Armando: ”Nej, nej, inte så! Var bara sann.” Efter det lossnade allt.

Patel berättar om en lustfylld inspelning trots att Iannucci hela tiden försökte sätta honom på pottkanten för att maxa humorn i varje scen.

– Armando är fantastisk, men också väldigt krävande eftersom han hela tiden jobbade på att

skapa lite obekväma situationer för oss skådespelare. Dessutom skrev han hela tiden om manuset in i det sista. Men, ja, det blev faktiskt roligare, säger Patel.
Även om han tog sig konstnärliga friheter så försökte Iannucci vara Dickens trogen så långt det var möjligt.
– Jag har försökt att återvinna så många av Dickens *oneliners* som möjligt. Boken är modern, surrealistisk och visuell på ett nästan filmiskt sätt. Och, ja, det finns en tydlig udd av politisk satir där han också leker med språket på ett sätt som jag gillar, säger Armando Iannucci som återigen skrivit manus tillsammans parhästen Simon Blackwell (”Veep”, ”The thick of it”, ”Peep show”).
Iannucci kallar Dickens för ”den första tv-författaren” – eftersom hans böcker skrevs som följetonger i tidningarna på ett liknande sätt som tv-serier fungerar i dag.
– I ”David Copperfield…” utforskar han för första gången romankonsten genom att berätta på ett annat sätt. Handlingen är det minst viktiga i denna bok, det handlar mer om språket och

rollfigurerna och deras känslomässiga resa. Den är oerhört fascinerande psykologiskt. Och samtidigt finns alla hans sociala och politiska paradteman med – rättskipningen, sociala klyftor och fattigdom där han ingående beskriver den industriella revolutionen där barn skickas till smutsiga fabriker, säger Iannucci.
Samtidigt slogs han av hur mycket i boken som kändes samtida.
– Jag kände aldrig att filmen var tvungen att fungera som en samtidskommentar, snarare gjorde jag filmen eftersom boken kändes samtida. Den handlar om statusångest till exempel. Ska man skylta med sin bakgrund eller gömma undan den? Har jag gjort rätt livsval med mina vänner och min relation, sånt som sysselsätter oss medan folk blir fattiga och rika runt omkring oss. Och jag tänker på det ärliga och realistiska porträttet av mental ohälsa med rollfiguren Mr Dick, som spelas av Hugh Laurie, säger Armando Iannucci.
Hugh Laurie har också huvudrollen i Iannuccis futuristiska sci-fi-komedierie ”Avenue 5” (HBO) som utspelar

sig i en framtid där rymdturism har blivit standard. Ett slags humorns svar på Harry Martinsons ”Aniara” där en rymdfärja råkar hamna ur kurs under en kryssning till Saturnus och får problem med att ta sig tillbaka till jorden. Hugh Laurie spelar den totalt inkompetenta kaptenen som kämpar med att upprätthålla ordningen bland passagerarna medan han försöker lotsa dem hem på ett säkert sätt – naturligtvis med lika lite kontroll över situationen som sina inkompetenta politiska figurer.

Efter utflykter i viktorianska London och framtidens rymdgalaxer talar mycket för att Iannucci kommer att återvända till den politiska cirkusmanegen. Ett jobb med lysande framtidsutsikter?

– Japp! Den brittiska politiken har varit en enda röra sedan 1200-talet och är värre än någonsin. Vi upplever inte bara döden för den politiska dialogen när ingen längre vill eller orkar diskutera med sina meningsmotståndare. Numera finns det inte ens någon allmänt accepterad uppförandekod. Det

råder numera full anarki inom politiken och det är kaospiloterna som har tagit makten och manipulerar språket på ett Orwellskt, eller sovjetiskt sätt. Det skrämmer mig mer än något annat.

Nicholas Wennö
nicholas.wenno@dn.se

Armando Iannucci.

Född 1963 i Glasgow. Mamma är skotska, pappa kom från Neapel till Glasgow och öppnade pizza-fabrik.

Har bland annat jobbat som radioproducent, komiker, manusförfattare och regissör. Slog igenom i början av 1990-talet med BBC-programmen ”On the hour” och ”The day today” med Chris Morris. Är också med-skapare till Steve Coogans paradfigur – Alan Partridge, det hopplösa tv-ankaret från Norwich. Är också hjärnan bakom tv--succéer som ”The thick of it” och ”Veep”. Han har också skrivit sci-fi-serien ”Avenue 5” för HBO. Har skrivit och regisserat lång-filmerna ”In the loop” (2009) och ”Death of Stalin” (2017).

Dev Patel.

Född 1990 i Harrow utanför London. Hans föräldrar är båda födda i Kenya med indiska rötter. Hans första roll var i tv-serien ”Skins”. Fick sitt stora genombrott i Danny Boyles Oscarsvinnare ”Slumdog millionaire” (2008). Har också spelat i filmer som ”Hotell Marigold (2011) Chappie (2015) och ”Lion” (2016) som gav honom nomineringar både för Oscarsgalan och Golden globe.

Ledare: Donald Trump hotar hela den globala demokratin

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

En narcissist vill sällan tro att något tillkortakommande är hans eget fel. När nu narcissisternas konung i Vita huset ser framför sig en potentiell valförlust är det

därför inte märkligt att han redan talar om fusk och oegentligheter.
Men Donald Trumps senaste utspel är exceptionellt till och med för att komma från honom.
Det var vid en presskonferens på onsdagen som Trump vägrade lova att han skulle lämna ifrån sig makten vid en valförlust: ”Vi får se vad som händer”, svarade han.
Den goda nyheten är att tunga republikaner som Mitch McConnell och Lindsey Graham omedelbart gick ut och garanterade ett lugnt maktövertagande. ”Precis som varit fallet vart fjärde år sedan 1792”, som majoritetsledaren McConnell uttryckte det.
Men man bör inte glömma att republikanska höjdare gått emot Trump tidigare, för att därefter lägga sig som dörrmattor när presidenten framstått som obetvinglig.
Och Trump stod fast vid sitt uttalande. På torsdagen sa han att han ”inte kunde vara säker på” att valresultatet skulle bli legitimt.
Det är framför allt poströstningen han åter skyller på, i bombastiska ordalag. Den är ”en enda stor bluff”, riggad av Demokraterna, lätthackad för främmande makt…

Några belägg för risken att poströsterna manipuleras, eller att det skulle ha hänt förr, finns inte. På torsdagen vittnade FBI-chefen Christopher Wray inför senaten och motsade direkt Trumps påståenden: ”Vi har aldrig sett någon sorts koordinerat fusk i ett nationellt val, vare sig per post eller på annat sätt.”
Wray sa också att det skulle vara en ”stor utmaning” för någon att hacka poströstningen och att väljarna kan ha stort förtroende för det amerikanska valsystemet.

Sådana invändningar viftar Trump bort. Vi har hört honom göra många obehagliga utspel de senaste fyra åren, men detta är av en annan dignitet. Inget är mer grundläggande i en demokrati än att den som förlorar ett val lämnar makten ifrån sig. En amerikansk president som antyder att han inte kliver tillbaka även om han skulle bli bortröstad av väljarna – det låter som en ond dröm.
USA brukade, med alla sina brister, vara en demokratisk fyrbåk för förtryckta människor runt om i världen. Nu finns risken att det blir tvärtom. Folkvalda

ledare kan snegla mot Washington och få idéer: Kan Trump så kan vi.
Redan använder vissa regeringar alla metoder de kan för att ge sitt fortsatta maktinnehav legitimitet. Det kan handla om att skriva om grundlagar, inskränka mediernas frihet, manipulera de instrument som finns för att garantera maktdelning – och maktskiften. Nu kan de med hjälp av Trump få ett obehagligt prejudikat: Att i förväg misstänkliggöra valsystemet, och därmed lägga grunden för att ogiltigförklara alla resultat som går dem emot.

USA har sett en sommar av upplopp fortsätta in i en lika orolig höst. Om den förlorande sidan i presidentvalet vägrar acceptera väljarnas, eller möjligen domstolens, utslag kan de uppflammande oroshärdarna förvandlas till ett eldhav. På fredagen berättade källor i militären för New York Times att det redan diskuteras hur USA:s armé ska agera om Trump vägrar acceptera valresultatet.
En president som ljuger öppet och misstänkliggör fria val, och en militär som kan beordras att öppna eld mot sina egna

landsmän. Turkiet? Kina?
Belarus? Nej, så långt har det gått
i Donald Trumps USA.
DN 26/9 2020

Greta Thunberg vid riksdagen – tusentals strejker världen över

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Över 3 000 planerade skolstrejker genomfördes under fredagen när aktivister

världen över trotsade pandemibegränsningarna för att samlas i en global aktionsdag för klimatet.
För första gången sedan corona-pandemin tog fart genomförde Greta Thunbergs rörelse Fridays for future under fredagen en större, världsomspännande aktionsdag för klimatet.
I Sverige är Greta Thunberg - tillbaka utanför Sveriges riksdag för den skolstrejk som nu är inne på sin 110:e vecka. Men gårdagens aktion var en pandemianpassad version.
”Vi strejkar på över 3 100 platser. I Sverige är folksamlingar över 50 personer inte tillåtna på grund av covid-19, så vi anpassar oss”, skriver Thunberg på Instagram.
Unga aktivister samlades även på ett 80-tal andra platser runtom i landet. Kravet var en rättvis klimatomställning som klarar Parisavtalet.
”Pandemin har visat oss att politiker har makt att agera snabbt och i enlighet med den bästa tillgängliga forskningen. Men inte ens under en pandemi blir klimathotet mindre reellt. Inga åtgärder har tagits för att

minska globala utsläpp av växthusgaser på ett hållbart och rättvist sätt”, säger Alde Fermskog vid Fridays for future Växjö i ett pressmeddelande.
TT

Stort fynd av falska eurosedlar

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Falska eurosedlar till ett värde av motsvarande 600 000 kronor har hittats i en lägenhet i Karlstad. Fyndet gjordes när polisen på torsdagen tog sig in i lägenheten för att leta efter en person, skriver Värmlands Folkblad.
Två män greps i samband med att de falska sedlarna hittades. En 18-

åring är nu anhållen som misstänkt för grovt penningtvättsbrott. Den andre mannen, som är i 50-årsåldern, släpptes efter förhör.
TT

Redan i 1300-talets Venedig var det karantän

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Med coronapandemin har ordet karantän fyllt spalterna. Men vad är egentligen ordets historiska bakgrund? Jo, det är kopplat framför allt till 1300-talets Venedig då staden var en av Medelhavets stora sjömakter

kallad La Serenissima, vilket betyder ”den mest rofyllda”.
Rom.
Venedig var stort och mäktigt och hade flera hundratusen invånare. Venetianarna dominerade den dalmatiska kusten, där de anlade en lång rad handelsstationer utmed kusten. Men 1300-talet var också digerdödens epok. Något som stoppade handeln när de stora skeppen kom med sina laster av vin, sidentyger och kryddor från Orienten.
Ordet karantän är ett venetianskt ord som syftar på det faktum att båtarna tvingades ligga ute på redden i hela 40 dagar. På italienska ”quaranta” som sedan gett upphov till ordet karantän. Från början var karantänen kortare och varade i 30 dagar. Ett dokument från pestens 1377 påbjöd att för komma in i staden Ragusa - det som i dag kallas Dubrovnik och ligger i Kroatien – var såväl resande som besättning tvungna att vänta i 30 dagar. I en del fall fick sjuka personer gå av. Dessa isolerades på små öar utanför kusten i väntan på att smittan skulle försvinna. Men dödligheten var förstås enorm. Först 1448 beslöt den venetianska Senaten att isoleringsperioden

skulle förlängas till 40 dagar. Och först då uppkom ”la quarantina” såsom perioden kallades dialektalt i Venedig.
Venedig var den första staden som systematiskt försökte stoppa sjukdomar genom att nominera tre personer som hade ansvar för stadens hälsovård. Redan 1403 grundade man stadens första lasarett.
Efter pesten, som härjade i flera århundraden i Venedig och många andra städer, så kom en rad andra epidemier som syfilis, lepra, gula febern och för hundra år sedan spanska sjukan.
Bland de historiskt berömda karantänerna finns den i Toscana, skildrad av Giovanni Boccaccio i boken Decamerone. Tio personer drar sig tillbaka till landsbygden för att isolera sig och undvika smitta. För att få tiden att gå berättar de pikanta historier för varandra.
Karantänen har tyvärr inte spelat ut sin roll. Tvärtom! Men såväl utrikeskorrespondenter får i dag genomgå två veckors karantän precis som de första rymdastronauterna fick göra.

Peter Loewe
loewepeter@gmail.com

Marianne Björklund: Två veckor i kinesisk karantän känns som en oändlighet

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Tiden känns ibland oändlig när tillvaron är begränsad till tio kvadratmeter. Men det finns vissa fasta rutiner i den karantän där DN:s Asienkorrespondent Marianne Björklund sitter i två veckor för att kunna ta sig in i Kina. Kroppstemperaturen ska avläsas två gånger om dagen, klockan sju och klockan ett. Men ingen får komma in i rummet och hon får inte gå ut.

Peking/Tianjin.

Jag hör hur det prasslar utanför dörren och snart piper det till i mobiltelefonen. ”Må morgonens frukost ge dig värme”. Klockan är åtta på morgonen och en timme tidigare har jag tagit tempen. Nu är det dags att se vad som är ätbart i plastkassarna, som inte

sällan föregås av försök till poesi från hotellvärden. Ofta kommer den svenska kaviaren jag har packat med väl till pass.
Utanför fönstret hörs glimtar av den verkliga världen. Bilar tutar i morgonrusningen. Solen står lågt. Enligt väderappen är det drygt 20 grader varmt. Det ska bli en klar solig dag, för de som får gå ut.
Jag befinner mig i Tianjin, en hamnstad i nordöstra Kina, tolv mil från Peking. Tianjins storstadsområde har över 15 miljoner invånare och stadens namn betyder fritt översatt Kejsarens vadställe. Allt jag vet om Tianjin har jag slagit upp, trots att jag ska komma att spendera två veckor här.
Det är här jag hamnat efter att ha flugit från Sverige och satts i 14 dagars karantän, som alla andra som anländer från utlandet till Kina. Även kinesiska medborgare blir förvisade till en plats godkänd av staten där de får tillbringa två veckor innan de kan åka hem.
Pearl Orient Hotel heter hotellet jag har förpassats till. Det lever inte riktigt upp till de förväntningar som det exotiska namnet framkallar. Visserligen är spegelväggarna ovanför de två

sängarna ganska tjusiga med sitt snirkliga mönster. Men det mesta är slitet och sängarna hårda som sten, vilket inte borde vara någon överraskning. I Kina är hårda sängar snarare regel än undantag. Men för en skandinavisk rygg blir det en prövning att veckla ut kroppen klockan sju på morgonen när hotellets sjukvårdare kräver att få veta min kroppstemperatur. Till kittet på rummet som ska räcka i två veckor hör en kvicksilvertermometer som jag lydigt stoppar in i armhålan. Här finns också 24 vattenflaskor, tio toalettpappersrullar, 14 par tofflor, myggift, tvålar och några duschmössor.

Det är en tillvaro på drygt tio kvadratmeter i två veckor där tiden ibland känns oändlig, men ändå ramas in av vissa fasta punkter, som vi fått ta del av i noggranna instruktioner. Kroppstemperaturen ska avläsas två gånger om dagen, klockan sju och klockan ett. Den som glömmer får genast en påminnelse i telefonen.

Den enligt uppgift näringsriktiga maten serveras klockan åtta, tolv och sex. Då tillåts vi öppna dörren och kan kika ut i korridoren. Vid

tursamma tillfällen kan jag då se en annan människa i verkliga livet. De som ställer maten utanför dörren ser dock mest ut som rymdvarelser i sina vita skyddsdräkter.
Förutom måltiderna uppmanas hotellgästerna att varje morgon ställa ut en hink och en plastlåda med vatten. Efter frukost har dessa fyllts med fränt doftande rengöringsmedel för att städa badrummet. Vi ska gärna vädra klockan 10 och 15, enligt hotellets anvisningar. Däremot får vi absolut inte öppna dörren klockan 14 och 18, då korridoren lyses upp med uv-strålar, oklart varför.
Utanför det tacksamt stora fönstret med utsikt över ett litet köpcenter och höghus som tornar i fjärran hörs bilarnas brus. Tre hundar leker på parkeringen nedanför. De ryker ihop som i ett garnnystan, trasslar sig loss för att efter någon minut åter ligga ihopklistrade i en boll.
Livet där utanför verkar pågå som vanligt. Långt ifrån alla jag ser gå och cykla har munskydd och i morgonrusningen tutar bilarna ilsket i en disharmonisk kör.

Och så är det nu i stora delar av Kina, där coronaviruset bröt ut. Den spöklika tystnad som bredde ut sig i slutet av januari när myndigheterna officiellt bekräftade virusspridningen är borta sedan månader tillbaka. Covid-19 påverkar inte det vardagliga livet i någon större utsträckning längre. Antalet nya fall av viruset är nere på nivåer som stora delar i resten av världen bara kan drömma om. De senaste veckorna handlar det om ibland ensiffriga tal i antalet dagliga nya smittade, som högst 32 en dag. Det i ett land med 1,4 miljarder invånare.

Skolor har öppnat, företag och fabriker går för fullt. Munskyddskravet är borta på de flesta ställen och det råder inte längre någon begränsning för hur många som får samlas utomhus. Människor flockas till restauranger, marknader och konserter.

I Wuhan, staden där viruset bröt ut, hölls för några veckor sedan en elektronisk musikfestival på ett stort äventyrsbad. Deltagarna stod tätt intill varandra i simbassänger,

utan munskydd och släppte loss till musiken.
Det här är en trend som regimen för allt i världen vill hålla i. Att ekonomin kommer på fötter igen är livsviktigt för det styrande kommunistpartiets legitimitet. En följd är de hårda kontrollerna vid gränser och flygplatser. Alla de senaste fallen är importerade från utlandet och nyligen stängdes en gränsstad till Myanmar ner helt efter att två inresande upptäckts smittade.
För den som flyger till Kina märks det strikta regelverket direkt. Alla passagerare måste bevisa att de inte är smittade med ett högst 72 timmar gammalt negativt covid-19-test. Flygpersonalen bär vita skyddsdräkter och skyddsglasögon som får en att undra om destinationen är Mars. Varje gång någon varit på toaletten går en ur personalen in och desinficerar innan nästa tillåts uträtta sina behov.
Två gånger under flygningen tas tempen på alla passagerare och vid landning får alla sitta kvar medan en trupp i skyddsutrustning och anteckningsblock går igenom flygplanet och frågar alla

passagerare om de känt några symtom.
Efter landning är det snitslad bana mellan olika kontroller på flygplatsen. Det är intervju på länk med en läkare som bland annat frågar passagerare om de har deltagit i evenemang med många människor, varit i närheten av covid-19-sjuka eller gått på restaurang de senaste 14 dagarna.
Ett covid-19-test i näsa och svalg genomförs och blodprov tas innan alla resenärer får stiga på en buss som med poliseskort kör till hotellet – och karantänen.

Det är en befrielse att kliva ut efter två veckor på rummet och tre test på kort tid, ytterligare ett togs dagen innan jag fick åka därifrån. Och myndigheterna släpper inte kontrollen efter det. För att resa, besöka restauranger och shoppinggallerier behöver vi och alla andra i Kina visa upp att vi är friska i en app med uppgifter om senaste covid-test och rörelsemönster.

Marianne Björklund

Donald Trump laddar för juridisk strid efter valet

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Analys

Det kommer absolut att bli ett fredligt maktskifte om Donald Trump besegras av Joe Biden i presidentvalet, bedyrar ledande republikanska företrädare. Många är ändå oroliga för att Trump, genom att snabbt utse en konservativ HD-domare, förbereder en juridisk strid som låter honom stanna vid makten efter en valförlust.

Ett ramaskri utlöstes när Trump i onsdags vägrade svara på en fråga om han godvilligt tänker avgå vid en valförlust. Det var inget av Trumps sedvanliga skandalösa utspel. Här handlade det om ett ifrågasättande av en drygt tvåhundraårig grundpelare i USA:s demokrati. Det har ingen president gjort tidigare i historien. Och Trump brukar inte skämta.

Flera ledande republikaner i USA-kongressen bemödade sig efter Trumps svar på en presskonferens – ”vi får se vad som händer” efter valet – att distansera sig från presidentens uttalande. Samtidigt tog de avstånd från vad de beskrev som ett upphetsat känsloläge bland demokraterna.
Från demokraternas sida var kritiken mot Trump skoningslös, och representanthusets talman Nancy Pelosi sade: ”Du är inte i Nordkorea, Turkiet eller i Ryssland … du är i USA. Det är en demokrati, så varför kan du inte för ett ögonblick försöka vörda Förenta staternas författning?”
Den konservativa ledarsidan på Wall Street Journal skrev att Trumps uttalande visserligen var ”besinningslöst”, men att demokraterna är hysteriska som antyder att Trump överväger att stjäla valet eller till och med en statskupp:
”Det är en orimlig tanke”, skrev tidningen, ”att Trump kan förhindra ett fredligt maktskifte. Den 20 januari avslutas hans mandatperiod. Om kongressen till detta datum inte har auktoriserat en vinnare i

elektorskollegiet ...kommer Nancy Pelosi bli president om hon fortfarande är talman i representanthuset”.
Trots dessa lugnande ord finns det utbredda farhågor för hur långt Trump egentligen är beredd att gå. Presidenten själv tog inte tillbaka sina ord, utan upprepade att röstningen är ett ”stort lurendrejeri” och att han inte var säker på ett rättvist val.
Det är mer oroande att Trump i fyra år har bedrivit en kampanj för att undergräva tilltron till det demokratiska i USA:s valsystem. Bland annat har han upprepade gånger – helt ogrundat – hävdat att valet blir ”riggat” därför att poströstningen detta år blir rekordstor på grund av coronapandemin.
Redan 2016 vägrade han att i en av tv-debatterna säga om han skulle acceptera valresultatet vid en förlust mot Hillary Clinton (i en valdebatt hotade han att fängsla henne).
Och inte ens efter sin seger i elektorskollegiet kunde han smälta att han förlorat ”the popular vote”, och fått 46 procent mot Clintons 48 procent av de amerikanska väljarnas röster. Han

bortförklarade detta med att miljoner ogiltiga röster getts till Clinton. Inte heller det påståendet hade han några belägg för.
Inget av detta hade större praktisk betydelse, eftersom Trump inte satt i någon maktposition. De syftade till att stärka hans ego, när han kände sin legitimitet som president var stukad av att majoriteten av USA:s väljare röstade på hans motståndare.
Men i dag har Trump en verkställande post som statschef, med helt andra maktbefogenheter än han hade 2016. Han kontrollerar den republikanska partiapparaten och de federala myndigheterna, och därmed en rad medel att ta till för att stå i vägen för en ordnad makt-överföring.
Att Trump har skjutit in sig på poströstningen beror på att betydligt fler demokrater än republikaner väntas använda ”absentee ballots” i valet. Med en oklar formulering antydde han på vilket sätt han kan tänka sig att klamra sig kvar i Vita huset.
Påstått tveksamma poströster kan underkännas:
– Om man gör sig av med röstsedlarna (poströsterna, reds.

anm)... så blir det, ärligt talat, ingen maktöverföring. Det kommer att bli en fortsättning. Det Trump sade var mer än en antydan om hans tankegångar. Om han lyckas få ett stort antal av miljoner poströster underkända som ”falska” eller ogiltiga så kan han förklara sig som valsegrare den 3 november.
Det hela bygger på enkel matematik. Biden leder i flera ”swing states”, de mest avgörande delstaterna. Fler demokrater än republikaner poströstar. Om tillräckligt många av dessa poströster ogiltigförklaras kan vägen ligga öppen för ett återval av Trump.
Trump har tidigare sagt att det enda sättet han kan förlora valet på är genom valfusk. Och han är öppen med att han förbereder sig på en juridisk strid efter valet. Det är ett viktigt skäl till att han vill tillsätta den vakanta platsen i Högsta domstolen efter den bortgångna liberala Ruth Bader Ginsburg med en konservativ domare så snart som möjligt, helst före valdagen den 3 november. Det är nämligen HD som är den instans som ytterst kan få ta ställning till om mängder av

poströster skrotas. Det förklarar Trumps brådska. Redan på lördagskvällen ska Trump meddela vem – han har utlovat en kvinna – som nomineras till HD. Då är det 38 dagar kvar till valet. Om senaten hinner godkänna henne innan dess får HD en stärkt högermajoritet: sex konservativa domare mot tre liberala domare. Om valutgången blir omstridd i en eller flera delstater lär ärendet till slut hamna i HD, och då räknar Trump med att få den på sin sida.

Michael Winiarski

Fakta. Ett presidentval som avgjordes av Högsta domstolen

I november år 2000 stod det och vägde jämnt mellan republikanen George W Bush och demokraten Al Gore.

Rösträkningen i den helt avgörande delstaten Florida blev kaotisk, Bush ledde med mycket knapp marginal och Demokraterna begärde omräkning av alla röster i Florida.

Bushs advokater tog då frågan till HD, som avbröt rösträkningen. Därmed ”vann” Bush i Florida, och fick majoritet i elektorskollegiet.

Dela

Shariaskilsmässa väcker upprördhet

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Ett fall i Odense, där en kvinna tvingats skriva på ett religiöst kontrakt för att få skilja sig från sin man, väcker upprörda känslor i Danmark. Flera partier kräver nu lagstiftning för att stoppa företeelsen.

Danmark.

I kontraktet, som bygger på muslimsk sharialagstiftning och har utfärdats av en imam, står att kvinnan måste betala motsvarande drygt 100 000 svenska kronor för att få skilja sig. Hon lovar också att lära sina barn om Koranen, att lära dem arabiska och att be fem gånger om dagen. Enligt kontraktet mister kvinnan också vårdnaden om barnen om hon skulle hitta en ny man.

Avslöjandet i dagstidningen Berlingske har fått flera politiska partier att kräva skärpt lagstiftning. Socialistisk

Folkeparti (SF) kräver att ”social kontroll” förbjuds under samma paragraf som den mot psykiskt våld, vilket kan medföra tre års fängelse.
– Hade vi gjort det tidigare är jag rätt säker på att imamen hade tänkt sig för innan han gick med på något sånt här, säger Halime Oguz (SF).
Invandringskritiska Dansk Folkeparti utkräver svar från regeringen, och har kallat integrationsministern till samtal.
– Han ska tvingas ge en förklaring – men också handling. För det här är inte något vi bara kan se mellan fingrarna på, säger Pia Kjærsgaard (DF).
Socialdemokraten Kaare Dybvad Bek, tillförordnad utlännings- och integrationsminister säger att regeringen ska göra vad den kan för att stoppa ”galenskapen” och skärpa lagstiftningen.
– Vi måste se var skruvarna kan dras åt, så att de här kvinnorna har samma säkerhet som alla andra som bor i Danmark, säger Kaare Dybvad Bek (S).
TT-Ritzau

Akut matbrist på Kuba – den värsta på 25 år

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Coronapandemin har skapat den värsta matbristen på Kuba på 25 år. Den uteblivna turismen har gjort att landet inte längre får tag på hårdvaluta. Även pengarna som kubaner i USA skickar till sina anhöriga har drastiskt minskat.

Det råder utegångsförbud i miljonstaden Havanna mellan klockan 19.00 och 05.00. Endast personer med särskilda tillstånd tillåts vistas utomhus. Regimen har också infört hårdhänta regler för de som smittas av coronaviruset och deras grannar. När fyra personer påträffades smittade i ett kvarter i Havanna för någon månad sedan hämtade regimens blå bussar kvarterets invånare och körde ut dem till särskilda inkvarteringsbostäder utanför huvudstaden. Ingen fick lämna byggnaden på nio dagar.

De drastiska åtgärderna för att stoppa smittspridningen har lett till att endast 117 personer dött i covid-19, enligt den officiella statistiken. Antalet konstaterade smittade är mindre än 5 500, på en befolkning på 11 miljoner.
Däremot har den uteblivna turismen och nedstängningen av samhället skapat den värsta humanitära krisen sedan den så kallade ”särskilda perioden” i början av 1990-talet.
Sovjetunionens fall gjorde då att kommunistregimen på Kuba gick i konkurs. Många förlorade synen på grund av näringsbrist. Andra dog av svält.
– Det var en hemsk tid, minns Andrea Rodriguez, 42.
Hon var tonåring under den ”särskilda perioden” och tillsammans med sina bröder ägnade hon dagarna åt att jaga mat till familjen.
– Nu händer samma sak. För att få tag på min ranson av köttfärs måste jag stå åtta timmar i kö, berättar Andrea Rodriguez.
Det som försvårar hennes jakt på mat är att regimen har förbjudit invånarna i Havanna att resa utanför staden. Tidigare kunde

hennes man köra ut med sin elmoped på landsbygden och hitta livsmedel i butikerna. Nu måste paret köa utanför huvudstadens livsmedelsbutiker.
– Jag bor i Havannas mest trångbodda stadsdel. Vi är mer än 200 000 invånare, men har bara tillgång till sju livsmedelsbutiker, säger Andrea Rodriquez som bor i Diez de Octubre, en av de 15 kommuner som utgör Havanna.
Enda sättet att undgå köerna är att köpa mat i de så kallade dollarbutikerna som regimen öppnat igen för att få in hårdvaluta. I en sådan butik kostar ett kilo skinka 300 kronor och ett kilo hårdost 500 kronor. En normal lön på Kuba är under 400 kronor i månaden, vilket gör att bara är överklassen – som består av familjemedlemmar till regimen och affärsmän som skott sig på svarta marknaden – kan handla där.
Sedan pandemins utbrott¸ är flygplatsen i Havanna stängd för reguljärtrafik. Endast ett par flygplan i veckan tillåts landa. Situationen förvärras av att de så kallade remitteringarna – pengar som kubaner i exil sänder till sina familjer – minskat betydligt.

– Jag har en farbror och två kusiner i USA. De har alltid skickat pengar. Men nu har de förlorat sina jobb i USA på grund av pandemin och kan inte längre sända något, säger Andrea Rodriguez.
USA:s president Donald Trump har också minskat beloppet som amerikanska medborgare tillåts sända till Kuba. Många på Kuba hoppas därför att Joe Biden ska vinna presidentvalet i USA i november.
– Man märker hur missnöjet växer. Både i matköerna och på sociala medier vågar nu personer öppet kritisera regimen, menar Andrea Rodriguez.
Även på landsbygden har befolkningen drabbats hårt. Landet är inte självförsörjande när det gäller livsmedel. Jordbruket är ineffektivt och för att klara befolkningens matbehov måste uppemot 70 procent av maten importeras.
I tobaksprovinsen Pinar del Rio, sydväst om Havanna, bor 26-åriga Dunia Valdes. Hennes son föddes mitt under pandemin. Nu är han tre månader.
– Blöjor kan du glömma. Enda möjligheten är i dollarbutikerna,

men där kostar ett paket lika mycket som en månadslön, säger Dunia Valdes.
Det senaste paketet hon köpte innehöll 36 blöjor. Efter fem dagar hade hon använt alla.
– Regimen måste tillåta fler privatiseringar så att ekonomin kan komma i gång, säger hon.
Krisen har tvingat Kubas president, 57-årige Miguel Díaz-Canel, att tidigarelägga en del ekonomiska reformer. Bland annat har presidenten infört lättnader för privata aktörer att importera varor, vilket ger de ekonomiskt reformvilliga delarna av regimen luft under vingarna.
Det pågår också en diskussion om att införa en valutareform där landets två valutor – den kubanska peson och den dollarkonvertibla valutan CUC – ska bli en och samma valuta.
Fotnot: Andreas namn är fingerat för att skydda hennes identitet.

Henrik Brandão Jönsson

Fakta. Energikris på Kuba

Under Barack Obamas administration normaliserades relationen mellan Kuba och USA och det fanns en diskussion om att lyfta handelsembargot mot ön. Efter att Donald Trump tog över USA har relationerna försämrats avsevärt.
Ett annat problem på Kuba är energiförsörjningen. På grund av USA:s sanktioner mot regimen i Venezuela får Kuba allt mindre venezolansk olja, vilket har lett till en energikris på ön.

Schweiz ska rösta om en brytning med EU

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

En sorts ”schwexit” – det är vad som står på spel när schweizarna går till vallokalerna på söndag. Om ja-sidan vinner i folkomröstningen kan det leda till att alplandet

klipper många av banden med EU.

Schweiz är inte medlem i EU, men helt omgivet av medlemsländer i unionen om man undantar pyttelandet Liechtenstein. Alplandet deltar ändå på många sätt i det europeiska samarbetet. Genom en rad bilaterala avtal är det exempelvis med i Schengensamarbetet som garanterar fri rörlighet. Landet följer också en mängd EU-lagar och regler som gör det möjligt att vara en del av unionens inre marknad.

Men SVP, det nationalistiska högerpartiet som är störst i landets parlament, tycker att EU blandar sig för mycket i Schweiz inre angelägenheter. Framför allt tycker partiet att invandringen från EU-länderna är för stor. Därför har SVP drivit fram en folkomröstning om att riva upp de avtal som landet har slutit med Bryssel om fri rörlighet. Valrörelsen har varit hård, och argumenten som SVP för fram påminner inte så lite om den brittiska brexitkampanjen för fyra år sedan. Man varnar för att utlänningarna tar schweizarnas

jobb, driver upp bostadspriserna och att vissa är kriminella.
Valaffischer visar en stor jeansklädd bakdel med EU-symboler som sätter sig tungt på Schweiz, med texten ”nog nu!”
Alla övriga partier kampanjar för ett nej, och många påpekar att om man river upp ett av avtalen med EU så hotas hundratals andra – vilket kan få katastrofala följder för den schweiziska industrin.
Unionen är förstås Schweiz överlägset största handelspartner, men också för EU är alplandet viktigt: det är fjärde störst i handel efter USA, Kina och Storbritannien.

Nu lutar det ändå åt att förslaget förlorar. I de senaste mätningarna får nejsidan runt 60 procent av rösterna. Men SVP har överraskat förut, och kan vinna på att ha de mest motiverade väljarna om valdeltagandet blir lågt.
Inte mindre än 1,4 miljoner av Schweiz 8,4 miljoner invånare är EU-medborgare. De har anledning att vara oroade för en ”schwexit”.
Liksom kanske de 460 000 schweizare som bor i EU-länder.
Ingmar Nevéus

Söndag den 27 september röstar Schweiz om EU-avtalen.

Belarusisk taxichaufför hyllas som en hjälte

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

I Minsk har en okänd taxichaufför som räddade en demonstrant undan soldater blivit folkhjälte. När polisen slog sönder fönstren på ett kafé för att gripa demonstranter ringlade köerna långa till kaféet dagen efter.

I takt med att demonstrationerna fortsätter i Belarus ger allt fler vanliga människor prov på civilkurage:

Mannen kommer springande i full fart över gräsmattan med en kravallutrustad soldat hack i häl. Han får syn på taxibilen, rusar fram till den och slinker in i baksätet. Bilen står i kö framför rött ljus, men chauffören handlar snabbt. Med gasen i bottnen kör han upp på trottoaren, förbi den häpna soldaten och mot rött ljus.

Därefter försvinner bilen i hög fart.
Räddningsoperationen får ovationer på sociala medier.
– Fem stjärnor och posten som transportminister till Yandex-chauffören, skriver den anonyma twittraren Grustnyj Kolenka.
Fotografen Anton Motolko lovar på sin Telegramkanal att om den okända taxichauffören behöver få sin bil reparerad – den kördes i hög fart över trottoarkanten – så kommer det att ordnas.
Att enskilda personer visar prov på den här sortens civilkurage har visat sig flera gånger under protesterna mot president Aleksandr Lukasjenko.
I början av september låste personalen på kafé O'Petit i Minsk dörren för att skydda demonstranter mot inrikesministeriets maskerade soldater. Soldaterna slog sönder glasdörrarna för att ta sig in.
Nästa dag stod folk i flera hundra meter långa köer utanför kaféet för att visa solidaritet.
Flera kaféer och restauranger har öppnat sina dörrar för att gömma demonstranter. Det är också vanligt att förbipasserande griper in när inrikesministeriets

elitsoldater håller på att gripa demonstranter. Soldaterna ger ofta upp när folk samlas omkring dem mitt under gripandena och ropar åt dem att sluta.
Belarusiska kvinnor har tagit som taktik att slå en ring kring männen under demonstrationerna för att skydda dem. Efter att polisen kritiserades hårt för våld och hot om våldtäkt mot kvinnliga demonstranter i början av augusti försöker de undvika att gripa kvinnor.
Samtidigt har våldet mot demonstranterna tilltagit i Belarus. Över 150 personer greps i onsdags under demonstrationerna som bröt ut efter att Aleksandr Lukasjenko i hemlighet hade avlagt presidenteden.
Flera analytiker anser att situationen igen börjar likna den som rådde precis efter presidentvalet, då inrikesministeriets specialsoldater misshandlade och torterade hundratals demonstranter. Det ledde till en kraftig motreaktion, med hundratusentals belarusier som demonstrerade över hela landet.

Anna-Lena Laurén

Förbittring när Sánchez portar spanske kungen

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Den spanska regeringen har förbjudit kung Felipe VI att delta i det spanska rättsväsendets årliga festligheter i Barcelona som ägde rum på fredagen.

Premiärminister Pedro Sánchez vill dock inte avslöja varför – och möts av förbittrade reaktioner.

Varje år utexamineras nya domare från juristhögskolan i Barcelona, och var gång är statschefen evenemangets hedersgäst och beskyddare. Också i år skickades inbjudningskorten ut i kungens namn. Justitieminister Juan Carlos Campo försökte på torsdagen förklara varför kungen hindrats att delta:

– Vi fattar våra beslut med statens intressen för ögonen och tar med olika faktorer i beräkningen.

Det gåtfulla svaret har satt fart på spekulationer om regeringens motiv.
Socialistkoalitionen förhandlar som bäst med de katalanska separatisterna om stöd för årets budget, och vissa tolkar Sánchez blockering av kungens resa som en present åt separatistpartierna ERC och JPC.
En annan tolkning går ut på att Sánchez velat locka till sig röster från koalitionspartnern Podemos, vars ledare öppet tar parti mot monarkin.
Blotta ryktet om sådana eftergifter har utlöst en våg av protester.
Högsta domstolens president Carlos Lemos aviserade i förväg att han kommer att protestera mot behandlingen av kungen i sitt tal.
Obekvämt nog för regeringen kommer samtidigt flera opinionsundersökningar som visar att kungahusets popularitet ökat sedan Felipe VI:s far, den förre kungen Juan Carlos I, gick i frivillig exil i augusti. 56,3 procent av spanjorerna föredrar monarkin, medan 33,5 procent förklarar sig vara republikaner, enligt den största mätningen.

Sedan han tillträdde sommaren 2018 har Pedro Sánchez behandlat kungen som en underordnad, lagt sig i hans resprogram, förbjudit honom att yttra sig i vissa frågor och ibland låtit sig själv och sin hustru ersätta kungaparet vid högtidliga tillfällen.
Då Sánchez bildade regering ignorerade han den stående rutinen, som ger statschefen en formell roll i proceduren.
Stämningen mellan de bägge är ansträngd, men kungens möjligheter att hävda sig är kringskurna, eftersom regeringen har vetorätt ifråga om hans dagordning och innehållet i hans tal.

Nathan Shachar
naranjal@gmail.com

Tufft krav på Madrid från regeringen

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Spanien.

Det regionala styret i Madrid inför strikta smittskyddsregler i ytterligare ett antal områden – men centralregeringen kräver att huvudstaden går ännu längre. Från och med måndag kommer ytterligare 167 000 personer att omfattas av begränsningar som innebär att de inte får lämna sina bostadsområden annat än för arbete, skola eller av medicinska skäl. Då kommer myndigheternas senaste påbud omfatta över en miljon Madridbor. Madridregionen är epicentrum i den andra våg av smittspridning som drabbar Spanien.

TT-AFP-Reuters

Flera döda när militärflygplan kraschade

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Ett militärflygplan med 28 personer ombord störtade på fredagskvällen i Ukraina. Fyra personer överlevde kraschen enligt tidiga uppgifter, och sent på fredagen pågick ännu sökandet efter två saknade.

Ukraina.

Olycksplanet som var ett transportflygplan av typen An-26 var på väg mot en militärflygplats nära staden Chuhuiv i nordöstra Ukraina när det vid 19.50-tiden svensk tid av hittills okänd anledning kraschade hade nära en väg ett par kilometer från landningsbanan.

Bilder från olycksplatsen visar hur planet fattat eld nära en väg.

Minst 22 personer hade på fredagen bekräftats omkomna.

De ombordvarande var kadetter och piloter från flygvapnets universitet, uppger Ukrainas inrikesdepartement.

Clas Svahn

Kung Harald snart på benen

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Norge.

Kung Harald har lagts in på sjukhus. Orsaken är att den 83-årige norske regenten andats tungt, meddelar hovet. Drottning Sonja ger lugnande besked:

– Jag har träffat honom i dag, och det går bra. Han är snart på benen igen, säger hon.

Det har enligt hovet uteslutits att andningsproblemen har att göra med coronaviruset. Kungen kommer att vara sjukskriven till den 4 oktober. Kronprins Haakon tar tills vidare över formella arbetsuppgifter.

TT

Finska covidhundar har fått napp

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Finland.

I onsdags tog Helsingfors-Vanda flygplats i bruk fyra hundar som kan känna igen covid-19 hos passagerare. Redan dagen efter hade hundarna hittat sitt första positiva fall, enligt Susanna Paavilainen, som leder projektet. Sammanlagt genomförde hundarna 83 tester på onsdagen och 71 på torsdagen.

Under testet får resenären avge ett svettprov. Hunden luktar sedan provburkar och ger ett tecken om någon av burkarna innehåller spår av covid-19.

Den som får ett positivt prov körs till sjukhus och uppmanas göra ett prov som visar om det finns en pågående infektion, ett pcr-prov.

Philip Teir

Knivdåd utreds som terrorbrott

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Frankrike.
Minst två personer skadades, allvarligt men inte livshotande, i en knivattack nära satirtidskriften Charlie Hebdos tidigare lokaler i östra Paris på fredagsförmiddagen. Dådet utreds som terrorbrott. Minst fem personer uppges ha gripits.

– Det rör sig uppenbart om ett islamistiskt terrordåd, säger Frankrikes inrikesminister Gerald Darmanin.
Enligt den premiärministern Jean Castex är de skadade två journalister som vid tillfället tog en rökpaus utanför byggnaden.
Attacken mot satirtidskriften skedde i januari 2015 och krävde tolv liv.
TT

Större fester stoppas

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Danmark.
Från och med lördag stoppas alla sammankomster med fler än 50 deltagare, som bröllop och födelsedagsfester, meddelar den danska regeringen.
Restriktionerna omfattar inte privata hem, men danskarna uppmanas undvika större sammankomster även hemma.
Danmark har den senaste veckan sett rekordnoteringar i antalet bekräftade smittfall.
Sammanlagt har 24916 personer har testats positivt för covid-19, varav nästan 6000 de senaste två veckorna. 645 smittade personer har avlidit.
TT-Ritzau

Jakten på guldet under miljonstaden

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Coronakrisen har pressat upp priset på guld till rekordnivåer. Det får direkta följder i Johannesburg där 30 procent av världens guld producerats. Varje år dör cirka 200 illegala guldletare i underjorden. Liken sveps, släpas upp och läggs på publika platser för att de ska hittas snabbt av polisen. DN:s Erik Esbjörnsson träffar några av landets 30 000 lycksökare när de kommer upp ur de fruktade men lockande gruvorna som varit stängda i decennier.

Tebogo kan skymta dagsljuset för första gången på en vecka. Utrustad med en stålhacka, knäskydd av skumgummi och en enkel pannlampa med batterisparande lysdioder har ynglingen från Lesotho klättrat runt i underjorden på jakt efter en strimma.

– Ibland är jag rädd, men det finns inget annat sätt… jag vill ha pengar.
I de övergivna gruvschakten under Johannesburg är allt som glimmar verkligen guld. Problemet är att det ligger inbäddat i berget.
– Jag vet inte om vi hittat något, det får vi se senare, säger han.
I takt med att livet återgått till någon form av normalitet efter coronapandemins nedstängningar har de boende i Johannesburg återvänt till köpcentrum och restauranger. På Main Reef Road börjar trafiken tjockna inför fredagsrusningen. Är det någon av trafikanterna som skänker en tanke till de hundratals människor som befinner sig 500 meter under deras fötter? Vet de ens om deras existens?
I februari 1886 var prospektören George Harrison på resa genom Transvaal, mot staden Barberton i öster, när han stannade vid farmen Langlaagte som låg vid foten av en bergsrygg, Witwatersrand. Han drämde sin hacka i jorden och i ett prov hittade han spår av guld. Han rapporterade fyndet till Transvaalrepublikens

representanter men hade inte tid att stanna på Langlaagte och sålde därför sin inmutning för 10 pund. Vad han inte visste var att han stött på den största guldådern i historien som under det kommande seklet skulle producera 30 procent av allt känt guld i världen.
I dag ligger en övergiven och igenbommad park på platsen där Harrison gjorde sitt fynd, bara ett par meter från ingången som blivit en utgång för Tebogo när han kravlar sig upp genom dammet med sin säck stenkross som kanske innehåller guld.
Området heter fortfarande Langlaagte, efter den historiskt viktiga platsen. Schaktet är det äldsta i Johannesburg. Det sträcker sig förmodligen ner till 1 500 meters djup men har vattenfyllts upp till 500 meter.
– Det tar en till två dagar att klättra ner, och längre tid att ta sig upp igen, berättar Tebogo.
Han är en av drygt 30 000 så kallade ”zama zamas”, ”lycksökare som trotsar motgång” på språket isizulu, som ständigt arbetar i de övergivna schakten i den geologiska schweizerost som är Johannesburg.

Tebogo försvinner ut i det bländande dagsljuset. DN:s reporter vågar bara klättra ned till den första kammaren som ligger ett 20-tal meter under jord. Ur de nattsvarta gångarna syns först bara pannlampor, sedan trötta ögon och dammiga ansikten på zama zamas som är på väg att bärga sin – kanske – dyrbara last ur djupet, efter veckor i mörkret. Deras verksamhet är livsfarlig. Ständigt underhåll i gruvor är så viktigt att de som är i drift i dag (som ligger längre västerut från Johannesburg) fick ett undantag för att fortsätta verksamheten under den gångna vinterns så kallade ”lockdown”. De utrymmen som Tebogo rör sig i har inte underhållits på decennier. Syrahaltigt vatten har fått trästöttor att ruttna och stål att rosta. Varje år uppskattas över 200 zama zamas dö i underjorden. Liken sveps, släpas upp och läggs på publika platser för att de ska hittas snabbt av polisen.

De som tar sig upp levande riskerar att rånas av brottssyndikat som snuvar dem på den dyrbara lasten, eller av poliser som kräver mutor. När DN pratar

med Thabo och Rorisang, två män som är på väg ned, dyker en grupp poliser upp genom staketet till George Harrison-parken men de försvinner lika fort som de kom. Poliserna har inga mutor att hämta den här dagen, när en journalist närvarar.
Rorisang var anställd i North West-provinsen där han arbetade i en platinagruva men han permitterades 2014 och har varit zama zama sedan dess. Den största skillnaden mot det tidigare arbetet är, säger han, säkerheten som inte är lika rigorös.

– Föreskrifterna i gruvan finns ju inte här, så du måste på egen hand se till att du är säker. Att återvända till ett fast arbete i en laglig gruva är alltid en önskan, säger han.
Och var man är sin egen lyckas smed, utan någon fast månadslön. En riktigt bra månad kan en zama zama tjäna uppemot 15 000 kronor om han hittar mycket guld, en annan månad kan han ha slitit i veckor utan att tjäna ett öre. Maten de har med sig består av konservburkar med chakalaka, en lokal ratatouille, och vattnet dricker de från berget.

– Det finns alldeles för mycket vatten där nere, säger Rorisang. En mil västerut, i stadsdelen Roodeport, reser sig ett svart stålskelett ur gräset som förgyllts av den gångna vinterns torka. Det är det så kallade gruvspelet ovanför jättegruvan Durban Deep som 1989 omsjöngs av Elton John i låten med samma namn.
Efter ett sekel av underbetalt slitjobb, som började i samma stund som guld upptäcktes i Transvaal, fick de sydafrikanska gruvarbetarna sin rösträtt i mitten av 1990-talet när landet demokratiserades. De hade på 1980-talet börjat organisera sig fackligt och förhållandena förbättrades i gruvorna. Men industrin hade inte bara byggt sin produktivitet på underbetald arbetskraft.
Staten hade dessutom subventionerat guldindustrin eftersom guldet var ett sätt för apartheidregimen att kringgå internationella sanktioner. Sedan 1994 har kriserna avlöst varandra inom industrin och en rad gruvor har lagts ned – vilket tvingat arbetarna att arbeta under ännu sämre förhållanden. Och det

gäller inte bara arbetarna under jord.
Durban Deep stängde 2001 på grund av bristande lönsamhet men ännu beräknas 340 ton guld finnas kvar. Ett australienskt konsortium har funderat på att starta upp produktionen igen men av planerna har ännu blivit intet. De boende i området försörjer sig i stället på nästa steg i den illegala gruvdriften – förädlingen. Stenkrosset från gruvan hanteras här av hundratals kvinnor som i grupper om tre maler ned det till sand i cylindrar som byggts av avlagda gasoltuber. Tio stålkulor roterar med stenarna i cylindern som drivs runt av en dieseldriven generator. Därefter blandas sanden med vatten och kvicksilver, som binder guldet och sedan kan ångas bort med en skärbrännare då det har en lägre kokpunkt än guldet.
Hälsofaran här är inte lika påtaglig som den för Rorisang och Tebogo utan kommer smygande över tid.
– Vi har lärt oss arbetet av varandra, berättar Patience, som arbetat tillsammans med väninnorna Esther och Plaxecedes i sex år.

En säck med sprängsten från underjorden har roterat i 45 minuter när de tömmer trumman på sanden som väller ut i en balja. Kvicksilvret förvarar Patience i en liten plastflaska och hon häller tillbaka överskottet från handflatan. Kvar i botten av baljan ligger en legering som väger ungefär ett gram. Guld som är redo att säljas.
– Vi får 500 rand per gram, säger Patience.
I dag går ett gram guld för 1 000 rand på den globala marknaden – motsvarande drygt 500 kronor. Så dyrt har sydafrikaner aldrig kunnat sälja sitt guld tidigare. Men prisökningen har varken kommit gruvarbetarna eller förädlarna till del.
– Vi har som mest kunnat sälja ett gram för 800 rand. Men de extra pengarna vi får äts upp av inflationen. Allt har blivit dyrare under coronakrisen, säger Moisten som tillhör ett annat arbetslag.
Bland de enkla anrikningsanläggningarna promenerar Philip, som är bättre klädd än alla andra i området: svarta kostymbyxor, lågskor och en pikétröja från ett företag som

har en duva i logotypen. Han är på jakt efter kunder och gruvarbetarområdet är tacksamt. Särskilt letar han efter migrantarbetare från Zambia, Moçambique och Zimbabwe för sitt erbjudande:

– Jag säljer begravningsförsäkringar.

Erik Esbjörnsson
erikesbjornsson@gmail.com

Carl Johan von Seth: Guldet har flödat från skattkamrarna till fonderna

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Pandemikrisen har utlöst en global guldrusch. Varför? Svaret har att göra med centralbankernas stimulanspolitik – och fler möjligheter för placerare att

satsa på en nygammal investering.

Analys. Carl Johan von Seth, ekonomisk kommentator

En av världsekonomins allra äldsta placeringsformer har fått en nytändning i pandemikrisen. Priset på guld har stigit med över 30 procent, inte för att efterfrågan på smycken har rusat eller för att gruvorna på något vis har sinat. Orsakerna hänger i stället ihop med stämningsläget på de globala finansmarknaderna. Och sannolikt är det två faktorer – med ett gemensamt ursprung – som ligger bakom guldruschen.

Upphovet finns i centralbankernas krishantering under våren. I ett bestämt hugg sänkte amerikanska Federal Reserve styrräntan till noll redan i mars.

Samtidigt sjösattes ett massivt program för kvantitativa lättnader, en sorts stimulerande obligationsköp.

Det har lett till två saker som kan knytas till guldprisets uppgång. Den första är att stimulanserna har pressat räntorna på statsobligationer till nya bottennivåer. Det är precis poängen. Man kan se det som att

centralbankerna tvingar finansmarknaderna att hitta andra saker att satsa på. Aktier, råvaror och företagsobligationer har därför ökat snabbt i pris. Guldmarknaden har hängt med.
Den andra faktorn är att stimulanserna, som innebär att centralbankerna trycker stora mängder elektroniska pengar, har lett till spekulationer om högre inflation framöver. Just guld sägs i så fall vara en bergsäker placering.
Det mönstret har setts förut. Under de senaste decennierna har guldpriset rusat ordentligt i två omgångar. En gång efter finanskrisen, vilket var en tid som på flera sätt liknade läget i dag. En annan gång var 1980.
Båda tillfällen fanns en ökad oro för stigande inflation. Men ingen av gångerna besannades farhågorna. Inflationen spårade inte ur. Och guldpriset pyste snart ihop som en sufflé.
En aspekt som delvis skiljer årets rusch från de tidigare är att det har blivit enklare att ge sin i guldmarknaden. Det brukade vara kungar, krigsherrar och centralbanker som hamstrade guld. Under en lång period från

1930-talet och framåt var det i praktiken förbjudet för privata placerare i USA. I Sverige fanns också stränga regler. Innehållet i Pippi Långstrumps kappsäck kan ha varit ett brott mot den valutalag som avskaffades 1990. Men i dag finns en rad alternativ för både stora fondhajar och småsparare. Förutom att det är tillåtet att skaffa guldtackor i fysisk form har marknaden för olika finansiella instrument vuxit och blivit mer tillgänglig.
Guldet har alltså lämnat skattekamrarna och gjort entré i olika fondalternativ. Det öppnar också dörren för mer av ren spekulation.

Carl Johan von Seth
carljohan.vonseth@dn.se

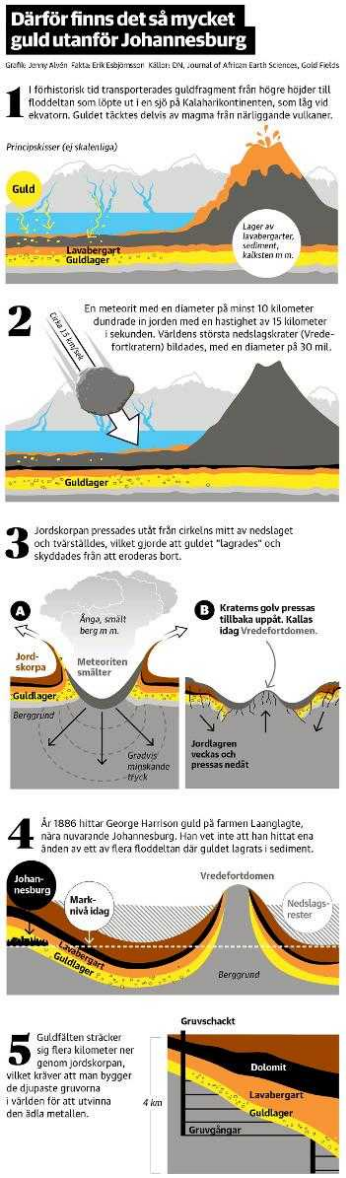

Slumpen gjorde landet ledande inom guld, diamanter och platina

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Slumpen gjorde trefalt att Sydafrika blev världsledande på

guld, platina och diamanter. Men intäkterna slösades bort på att upprätthålla det förhatliga apartheidsystemet. Sedan demokratiseringen har gruvnäringen sakta minskat i betydelse för ekonomin, som i dag är den mest diversifierade på kontinenten.

Det är ett nästan osannolikt geologiskt sammanträffande som gjort att Sydafrika blivit ett av världens viktigaste länder när det gäller metaller och mineraler. Världens största guldåder räddades från erosion för att en meteorit som skapade världens största nedslagskrater träffade jorden söder om Johannesburg för över två miljarder år sedan (se grafik).

Kapitalet som krävdes för att utveckla den djupa gruvbrytningen fanns redan hos magnater som Cecil Rhodes och Alfred Beit, som 20 år tidigare tjänat förmögenheter i diamantindustrin i Kimberley. 1905 skulle dessutom den gigantiska Cullinan-diamanten, Afrikas stjärna, hittas öster om Pretoria. Och som om detta inte var nog påträffades de största tillgångarna i världen av

platinametaller bara ett tiotal mil väster om den sydafrikanska huvudstaden. Syd-afrika har haft en marknadsandel på 70 procent av platinaproduktionen och har historiskt producerat en tredjedel av allt guld.
Den gemensamma nämnaren för dessa skilda geologiska fenomen är att landskapet är flera miljarder år gammalt och en rest av den prekambriska kontinenten Kalahari.
Men gruvnäringen blev en förbannelse för Sydafrikas svarta majoritetsbefolkning. Som mest var 760 000 personer anställda inom gruvnäringen och arbetsförhållandena var miserabla.
Intäkterna upprätthöll det förhatliga apartheidsystemet under decennier och pengar som kunde gått till samhällsutveckling lades i stället på en svällande säkerhetssektor för att hantera den sociala oron.
Guldindustrin var inte anpassad till drägliga arbetsförhållanden och sedan demokratiseringen på 1990-talet har sektorn stått för en allt mindre andel av bnp.
– Systemet skapades för billig arbetskraft och det finns ingen

framtid för storskalig gruvdrift i Sydafrika. Däremot kan man utveckla den småskaliga gruvnäringen, säger David van Wyk, som arbetar på stiftelsen Benchmark Foundation som övervakar företags CSR-arbete. Uppskattningsvis hälften av världens outvunna guldtillgångar finns fortfarande i och kring Johannesburg. Men att bryta guld på fyra kilometers djup, som sker i dag i de ännu öppna gruvorna, är extremt kostsamt och komplicerat.

Van Wyk menar att regeringen borde avkriminalisera zama zamas och hjälpa dem att organisera sig ordentligt. I utbyte skulle staten få en ny sektor att beskatta. Glansdagarna då Sydafrika producerade 1 000 ton om året är över och nu kommer ”bara” 135 ton guld om året från Sydafrika – men zama zama står för sju tons produktion som inte beskattas.

Erik Esbjörnsson
erikesbjornsson@gmail.com

Så blev Trumps svärson hans oväntade trumfkort

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Presidentens 39-årige svärson - Jared Kushner har så stor makt i Vita huset att han har kallats ”ministern för alltsammans”. Fredsavtalen mellan Israel och Förenade Arabemiraten är - Kushners första stora bedrift som diplomat. Vad betyder det för Donald Trumps chanser att bli omvald?

Samma tisdag som avtalen mellan Israel och Förenade Arabemiraten och Bahrain skulle undertecknas i Vita huset hade den republikanska intresseorganisationen the Republican Jewish Coalition infört en helsidesannons i New York Times. ”FREDSMÄKLARE”, står det under ett foto av president Trump i en talarstol. Men i annonsens

centrum befinner sig en ung gänglig man med sidbena och svart kostym: Jared Kushner, presidentens gåtfulle svärson, ansvarig för Vita husets Mellanösternpolitik.
Kushner är en av Vita husets mest hånade medarbetare. Han är blott 39 år gammal och när han och hustrun Ivanka Trump anställdes som seniora rådgivare till presidenten strax efter tillträdet i januari 2017 hade ingen av dem regeringspolitisk erfarenhet. Bristen på meriter till trots fick Kushner i uppdrag att lösa den dödliga amerikanska läkemedelsepidemin och den destruktiva fängelsepolitiken. Vid sidan om dessa avgörande nationella problem skulle han leda handelsförbindelserna med Trumps ärkefiender Kina och Mexiko samt mäkla fred mellan Israel och Palestina.
Portföljen var så tung att Kushner, ”the kid”, ibland kom att refereras till som ”secretary of everything”, *ministern för alltsammans*. I själva verket hade ynglingen varken personalstab eller departement. Han agerade som en fri agent i Vita huset, med ett mandat som vilade på hans

äktenskapliga band till presidentens mest favoriserade dotter. Det var svågerpolitik tagen till en helt ny nivå.
Kushner verkade inbilla sig att han kunde lösa världens mest delikata säkerhetspolitiska problem genom kontaktlistan i sin mobiltelefon. Han odlade personliga relationer med ledare som den saudiska kronprinsen Mohammed bin Salman och Israels premiärminister Benjamin Netanyahu.
Den senare var visserligen inte svårflirtad. Jared Kushner växte upp i en förmögen fastighetsägarfamilj i New Jersey, där pappan Charlie Kushner var känd som delstatens största finansiär av demokratiska politiska intressen (innan han hamnade i fängelse för bedrägeri, brott mot kampanjlagar och för att ha lejt en prostituerad för att förföra en svåger som vittnat mot honom).
Charlie Kushner skänkte också till judiska projekt i USA och Israel. Benjamin Netanyahu var en vän till familjen. I samband med ett besök på en skola i New Jersey, som Charlie Kushner finansierat, övernattade Netanyahu i familjens

palats. Gästen fick Jareds sovrum den natten.
Under uppväxten hade Jared gynnats av sin pappas ställning – den grävande reportern Andrea Bernstein kallar Charlie Kushner för ”a don of surburbia”, *en förortens maffiakung*. Trots medelmåttiga betyg kom Jared in på USA:s finaste universitet Harvard, efter en generös donation till lärosätet från pappan och ett samtal till skolan från en senator.
Innan Jared fyllt 30 ägde han en egen tidning på Manhattan, New York Observer, och en skyskrapa på den klassiska adressen 666 Fifth Avenue, inhandlad för över två miljarder dollar.
När Jared och Ivanka gifte sig den 25 oktober 2009, på Trumps golfklubb i Bedminster i New Jersey, var gästlistan värdig ett presidentbröllop: Jareds mentor mediemogulen Rupert Murdoch var där, liksom New Yorks tidigare borgmästare Rudy Giuliani, nuvarande guvernören Andrew Cuomo och senatorn Cory Booker. Liksom mängder av tungviktare från finans- och fastighetsindustrin.

Jared Kushner är knappast den enda i Vita huset som föddes med guldsked i mun. Trumps regering, hans uppsättning ministrar, är den mest förmögna i amerikansk historia. Men Kushner sticker ändå ut i Vita huset, eftersom han så till den grad vägrat respektera Washingtons upparbetade kontaktvägar. Arrogansen har renderat honom mäktiga fiender. Under covidkrisen har Kushner agerat byråkratisk bromskloss. På eget bevåg har svärsonen bäddat in kompanjoner från privat sektor i statliga katastrofmyndigheter, redan motarbetade av presidenten. Veteraner inom krishantering, de fälträvar som Kushner rundat, har döpt svärsonens privata konsultstyrka för ”the slim suit crowd”, *det smala kostymgänget*.

I journalisten Bob Woodwards nya bok ”Rage” vittnar den tidigare utrikesministern Rex Tillerson om Kushners tillkortakommanden som fredsmäklare i Mellanöstern. Vid Trumps första besök i Israel som president, i maj 2017, utsatte Netanyahu honom för ett spratt. Israelerna visade Trump en ihopklippt film där den

palestinska presidenten Mahmoud Abbas tycks beordra mord på israeliska barn. Trump blev rasande och inledde sammanträdet med Abbas nästa morgon med att vråla ”mördare!” och ”lögnare!” åt palestiniern. Kushners utkast till fredsplaner mellan Israel och Palestina avfärdades som världsfrånvända av USA:s eget utrikesdepartement. De var utformade i nära allians med Netanyahu och den israeliska nationalistiska högern. Under Kushners diplomatiska ledning flyttade USA sin ambassad från Tel Aviv till Jerusalem, ströp amerikanskt bistånd till Västbanken och stängde PLO:s kontor i Washington DC.
Så sent som i april i år konstaterade New York Times att Kushners fredsmäkleri i Mellan-östern ”inte lett någonstans”. Ironiskt nog tycks det vara Kushners mest kritiserade egenskaper som diplomat som nu bidragit till utvecklingen i Mellan-östern – hans opportunism och avsaknad av övergripande strategi, det faktum att han manövrerar utan mandat från UD och Pentagon.

– Kushners team är väldigt litet, säger David Pollock, Mellanösternanalytiker vid tankesmedjan Washington Institute for Near East Policy. Man kan räkna antalet individer i hans grupp på ena handens fingrar. Pentagon, utrikesdepartementet och övriga ministrar hålls utanför. Jag tvivlar på att president Trump själv var särskilt involverad men han gav å andra sidan Kushners team fullt mandat att driva på helt oavsett var processen skulle sluta. Det tyder på god intuition.

I en intervju om sin coronastrategi säger Jared Kushner till New York Times att ”han tidigt lärde sig att runda den existerande regeringsstrukturen, den fungerar sällan”. I fråga om Israel och Palestina struntade han i att underordna sig USA:s officiella linje. Han försökte knappt låtsas agera neutralt. Kolumnisten Thomas Friedman liknar fredsmäklaren Kushner vid en skilsmässoadvokat. Samtalen mellan Kushners klienter ”fru Israel” och ”herr Palestina” var fruktlösa. Men ”fru Israel”, insåg Kushner, hade börjat flirta med

sin lilla granne ”herr Emiraten”, som på sitt håll ville distansera sig från sin våldsamma partner Iran. Kushner, som vet hur man manövrerar i problematiska familjer, såg en öppning. Han dumpade ”herr Palestina” och började bädda för ett nytt äktenskap mellan ”fru Israel” och ”herr Emiraten”. Samtidigt försvagade han Trumps hatobjekt Iran och presenterade en möjlighet för Saudiarabien att normalisera sina relationer med Israel. Det senare vore en fjäder i hatten, då Kushner investerat tungt politiskt kapital i sin relation till saudiska kronprinsen Mohammed bin Salman.

Vad avtalen mellan Israel och Förenade Arabemiraten och Bahrain faktiskt leder till för regionen i stort återstår att se. Men Kushner har gjort något som rimmar med hans självbild: varit en ”disruptor”, skakat om en tillsynes låst spelplan. The Republican Jewish Coalition anser att avtalen förtjänar Nobels fredspris. Uppgörelserna kan förbättra Trumps chanser att bli omvald som president den 3 november, säger David Pollock.

– Någon procentandel av de obeslutsamma väljarna kan ta avtalen som intäkt för att Trump-regeringen faktiskt förmått uträtta något substantiellt inom utrikespolitiken. Det betyder något för judiska väljare – en tredjedel av dessa säger att de är beredda att rösta på Trump. Liksom för de väckelsekristna, som är en långt större och viktigare grupp.
Genombrottet i Mellanöstern förändrar ”stämningen runt” Trump, säger Pollock.
– En liten ljusning under ett svart år, vilken kan stimulera republikanska finansiärer som Sheldon Adelson att skänka kapital. Trump är i stort behov av pengar nu i valrörelsens slutskede.
Men även om den sittande presidenten och hans familj kastas ut från Vita huset i januari kan Jared Kushner lämna Washington med ett avtal som betyder något för honom personligen.
Hans farföräldrar flydde Polen under Förintelsen. Som 17-åring besökte Jared Kushner Auschwitz tillsammans med andra gymnasieungdomar. På plats lyssnade de till Benjamin

Netanyahu som förklarade att ”Förintelsen kunde ha undvikits” om Israel hade grundats vid tiden för Hitlers maktövertagande.
Under ceremonin i Vita huset förra veckan tilldelades Benjamin Netanyahu en nyckel i guld, som skulle symbolisera att Vita huset alltid står öppet för honom så länge som Trump är USA:s president.
Lite som familjen Kushners hem i New Jersey. En cirkel var sluten.

Björn af Kleen
bjorn.afkleen@dn.se

Peter Wolodarski: Donald Trumps farsot drar in över Sverige.

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

Det pågår ett krig mot journalistiken, ivrigt påhejat av världens mäktigaste person. Attackerna resulterar i rädsla och självcensur, även i Sverige.

Ali Velshi är programledare på den amerikanska tv-kanalen MSNBC. I slutet av maj rapporterade han från en fredlig protestmarsch i Minneapolis. Det slutade med att han blev angripen av polis med gummikulor.
Han är inte den enda journalisten i USA som på sistone drabbats av ordningsmaktens knutna näve. Världen har i direktsändning kunnat bevittna hur poliser satt handklovar på tv-team, något vi normalt bara ser i diktaturer och auktoritära stater. Men på sistone har amerikanska reportrar blivit måltavla på hemmaplan, som om journalistik var ett brott.
Hur blev det så?
Ali Velshi på MSNBC trodde möjligen att han skulle få en ursäkt från myndigheterna – han utövade sin konstitutionellt skyddade rättighet: det fria ordet. Men i stället blev han häromveckan hånad av ingen mindre än den amerikanska presidenten.
I ett kampanjtal namngav Donald Trump Velshi, gjorde narr av att han skadat sitt knä och kallade det polisiära ingripandet mot honom för ”något vackert”.

Velshi reagerade på Twitter och frågade presidenten vilken lag han brutit mot.
Det kom inget svar. Trump känner nog inte att han behöver svara. Hans problem är knappast eventuella lagbrott – något sådant var inte aktuellt här – utan den fria journalistiken som sådan.
I tisdags fyllde Trump på med mer: ”De tog tag i en kille – ’Jag är reporter, jag är reporter’ – ’Bort härifrån!’. De kastade i väg honom som ett paket popcorn”, sade presidenten entusiastiskt.
Han möttes av skratt och applåder från sina anhängare.
Trumpismen är en farsot. Att ta del av dessa litanior från USA:s president är inte bara obehagligt. Det tragiska är att budskapet förgiftar offentligheten och drar med sig stora grupper i auktoritärt tänkande.
De som tror att Donald Trumps systematiska försök att diskreditera det fria ordet bara angår USA misstar sig. Hans agerande tenderar att smitta oss alla.
Det som började med anklagelser om ”fake news” under valkampanjen 2016, har inspirerat

många aktörer runt om i världen att försöka sig på något liknande. Inget land är opåverkat av Trumps framfart, inte heller Sverige.
Arbetet som journalist har på ganska kort tid blivit dramatiskt mer utsatt och skört. Hot och hat har alltid förekommit. Men det vi sett de senaste åren är något annat, också i ett land där tryckfriheten för några år sedan firade 250 år.
Att vara programledare i exempelvis SVT:s Aktuellt eller Agenda kan numera vara förenat med en betydande arbetsmiljörisk, i alla fall vid utfrågning av vissa makthavare. När en av Aktuellts programledare nyligen ställde hårda men fullt legitima frågor till Sverigedemokraternas Jimmie Åkesson i en direktsändning, resulterade det i en flod av kränkningar, grova påhopp och dödshot.
Några exempel:
”Det finns en lyktstolpe särskilt reserverad för dig.”
”Din hjärndöda fula vänstersubba ... Jag kommer inom sinom tid att påminna dig om denna intervju.

Var och hur – just wait and see.”
”Du kanske inte har några barn du är rädd om. Det skulle jag absolut vara i dina kläder.”
Om det bara handlade om ett enskilt fall, skulle vi kunnat bokföra incidenten som otäck men icke-representativt för vardagen.
Problemet är att det inte handlar om ett enskilt fall. När det gäller framför allt rapportering om Sverigedemokraterna, mångkultur och invandring vet de flesta journalister vad som kan hända då man beträder dessa minfält.
Och att ”trampa fel” har på senare år varit att inte bekräfta det narrativ som varit dominerande i Sverige sedan flyktingkrisen 2015. I den berättelsen är invandring i regel att betrakta som ett problem. Den som ställer kritiska frågor till SD:s partiledare kan räkna med en skur av digitala påhopp; i värsta fall dödshot.
Jimmie Åkesson har tagit avstånd från vad som hände efter Aktuellt-intervjun, vilket var viktigt. Men faktum kvarstår: Vi har ett tilltagande problem i Sverige med attacker mot journalister som försöker göra sitt jobb. Och

särskilt gäller detta när de rapporterar om just Sverigedemokraterna.
Länge hette det att man inte ”fick säga sanningen om invandring i Sverige”. När jag var ny som chefredaktör på DN 2013 drabbades vi av ett flera dagar långt oväder av fördömanden, en del riktigt obehagliga, efter publiceringen av en invandringskritisk annons. Nu gäller närmast det motsatta.
Det framkallar oro och självcensur hos journalister. Den som vill trygga sin familjs välbefinnande och säkerhet håller sig borta från de ”heta frågorna”.
Det här är en farlig utveckling. Oavsett tidsanda, oavsett vilka politiker som för tillfället är populära måste journalistiken vara fri och oberoende.
På SVT och SR försvåras just nu denna professionalism av en parallell diskussion, där politiker från SD, M och KD talar om att smalna av public services räckvidd.
Det finns fullt legitima motiv för att debattera SVT:s och SR:s uppdrag, men den som inte noterat i vilken kontext denna

diskussion förs – med kraftigt antijournalistiska vindar – är bra okänslig.
Det pågår just nu ett internationellt krig mot journalistiken, framhejat av världens mäktigaste person.
Om man tycker att oberoende nyhetsmedier är centrala för demokratin, kanske viktigare än någonsin, då är detta inte tillfället att flagga för minskade public service-anslag, eller att ägna sig åt konstant krypskytte i sociala medier mot professionella journalister.
Det här är snarare tillfället för alla partier i riksdagen att försvara en programledares rätt att ställa vilka frågor hon vill.
Det börjar med okvädningsord och hot. Men det slutar sällan där. Det som hänt i USA kan också hända här. De svenska partiledarna borde göra gemensam sak och se till att det inte blir så.

Peter Wolodarski
peter.wolodarski@dn.se
chefredaktör

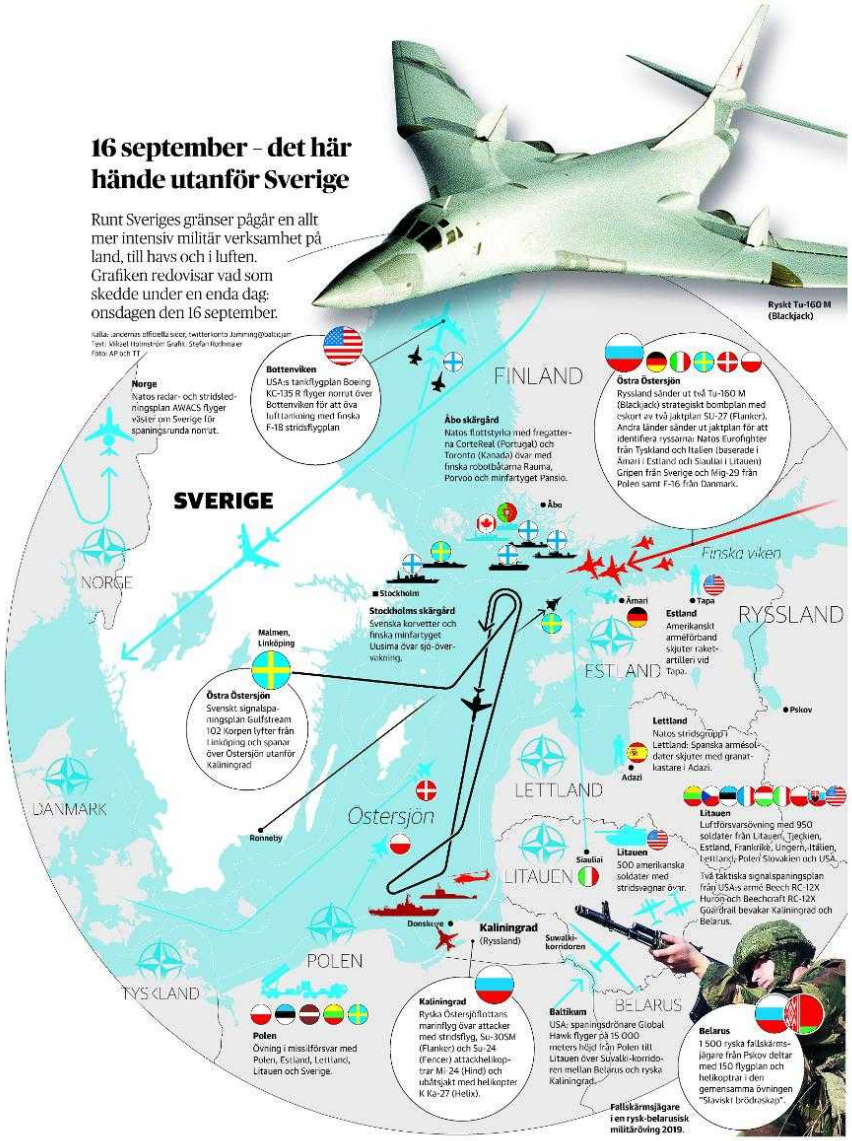

Ökad militäraktivitet försämrar säkerheten

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

Krisen i Belarus har inneburit en ökad militär aktivitet som försämrar säkerhetsläget runt Sverige. Ryssland, USA och

andra stormakter gör militära markeringar vilket ökar risken för farliga konfrontationer.
– Det är ett faktum att Ryssland är berett att använda militär makt för att flytta fram sina positioner, säger försvarsminister Peter Hultqvist (S).
I onsdags blev det känt att två ryska örlogsfartyg i nattens mörker den 14 september kränkt Sverige vid Vinga utanför Göteborg.
Kränkningar av svenskt territorium är numera sällsynta, men det betyder inte att läget är avspänt och lugnt. Tvärtom: I själva verket genomförs dygnet runt militära övningar, operationer och spaningsuppdrag i en omfattning som få känner till.
En enda dag – onsdagen den 16 september – pågick minst 15 militära övningar och operationer runt Sverige, visar DN:s sammanställning. Utöver Östersjöns nio strandstater bedrev ett dussin andra länder också militär verksamhet i vårt närområde.
De senaste åren har den militära verksamheten runt Sverige ökat,

men krisen i Belarus har vridit upp den till en ny nivå.
Niklas Granholm, forskningsledare vid Totalförsvarets Forskningsinstitut, FOI:
– Under sensommaren och tidig höst är det ofta högre militär aktivitet. Men nu försämras säkerhetsläget snabbt, nu tas ytterligare steg, säger han.
Som största Östersjöland måste Sverige reagera. Ryska landstigningsfartyg med eskortfartyg som gick öster om Gotland den 25 augusti utlöste en höjd svensk militär beredskap.
Och den senaste veckan har svenska spaningsplan varje dygn lyft och gått ut över Östersjön.
– Säkerhetsläget har försämrats över tid. Det är ju inte så att de här övningarna och aktiviteterna görs för sin egen skull. Utan varje aktivitet, varje övning innehåller ett säkerhetspolitiskt signalmoment – det måste man förstå, säger försvarsminister Peter Hultqvist.
Mycket sker utan insyn från medier och allmänhet – om inte olyckan är framme. Så skedde i onsdags morse när den ryska korvetten Kazanets kolliderade

med ett handelsfartyg på danskt vatten vid Öresundsbron. Den 72 meter långa korvetten och ett systerfartyg ur Parchim-klassen fångades på bild. Det är samma två fartyg som kränkte Sverige den 14 september, erfar DN.
Den 16 september kom ryskt strategiskt bombflyg ut över Östersjön. I måndags sände USA in ett bomplan B-52 Stratofortress över Estland och i fredags rundade två B-52:or ryska enklaven Kaliningrad genom att flyga i den sex mil smala Suvalki-korridoren mellan enklaven och Belarus.– Läget är spänt och då kan olyckor hända. Ryska jaktplan har gått upp och gjort farliga manövrer kring B-52:orna. Om det går fel och flygplanen kraschar kommer båda sidorna att anklaga varandra och det kan bli farligt, säger docent Tomas Ries vid Försvarshögskolan.
På andra sidan Östersjön har i veckan ryska strategiska bombplan av typ Tu-22 Backfire och Tu-60 Blackjack flugit längs Belarus västgräns. På motsatt sida gränsen, i Polen, cirklade amerikanska B-52:or. Bägge sidors bomplan kan bära kryssningsrobotar med lång

räckvidd och militärt behöver de inte uppträda så långt fram – utan det är frågan om politiska markeringar.
– Ryske presidenten Putin blir nervös hemmavid när folket reser sig i Belarus. Putin uppträder allt mer hårt mot oss och visar sina militära klor. Jag bedömer inte att Putin medvetet planerar en militär konflikt med väst. Men läget i Belarus är så instabilt att det påverkar också Norden, säger Tomas Ries som förklarar:
– Belarus president Lukasjenko har sagt att Nato förbereder ett angrepp och andra tokigheter. De baltiska staterna är väldigt nervösa och vill ha signaler om att Nato står bakom om dem. Det kan hända att amerikanerna uppfattat att det som ryssarna gör är så farligt för balterna att de måste visa sina egna klor och tänder, säger Tomas Ries.
I Belarus övar just nu 1 500 ryska fallskärmsoldater från Pskov, ett specialförband som snabbt kan sändas i olika riktningar. Övningen kallas ”Slaviskt brödraskap”. På andra sidan gränsen i Litauen demonstrerar Nato sin solidaritet. Dit kom ett amerikanskt stridsvagnsförband

tidigare än planerat och ska också stanna där längre.
Den ökade militära aktiviteten märks också till havs norr om Sverige. I Arktis har Ryssland byggt nya baser och genomfört offensiva övningar utanför Norden långt ner i Atlanten – som under kalla kriget. Också i Svarta havet och Stilla havet lurpassar ryska och västliga stridskrafter alltmer på varanda.
– Rent generellt har USA nu börjat markera hårdare mot Ryssland. Man hade ju en nyligen en gemensam liten brittisk-amerikansk flottenhet i Barents hav för att visa att de inte drar sig ur Europa, säger Tomas Ries.
Ryssland har sedan kriget med Georgien 2008 rustat intensivt. Men det var först den den ryska invasionen och annekteringen av Krim 2014 som ledde till västliga motåtgärder.
USA:s president Barack Obama hade 2013 tagit hem de sista amerikanska stridsvagnarna från Europa. Efter Krim skeppades de tillbaka över Atlanten. Nato svarade med att sända små, multinationella, bataljoner på 1 200 soldater vardera till sina

östliga medlemmar Polen, Estland, Lettland och Litauen. Därför finns soldater från 21 andra Natoländer plats på andra sidan Östersjön – en politisk-militär snubbeltråd mot Ryssland. Förstärkningarna har hittills fortsatt under president Donald Trump, trots att denne gång på gång kritiserar de Natoallierade.
– De lägre nivåerna i det amerikanska systemet kämpar för att bevara en militär närvaro och försvarslänkarna till Europa. Men man vet inte alls hur president Trump skulle reagera i en kris, det vore en fullständigt oförutsägbar situation, säger Tomas Ries.
Sveriges riksdag började lägga om försvarspolitiken 2015 med nationellt försvar som huvuduppgift och återinförd värnplikt. Samtidigt som försvaret får mer pengar intensifieras det militära samarbetet med Finland och USA. Så sent som i onsdags skrev Peter Hultqvist avtal med Norge och Finland om övningar och gemensam planläggning på Nordkalotten.
– Vi har för att stabilisera läget ökat den svenska övningsverksamheten och vi har

fördjupat vårt samarbete med andra länder, säger Peter Hultqvist.
Försvarsministern ser Ryssland som det största problemet när det gäller fred och stabilitet i Europa. Han räknar upp Georgien 2008, Krim 2014, de pågående striderna i Syrien, krigföringen i Ukraina, förgiftningen av Aleksej Navalnyj samt desinformation för att undergräva anda länder som realiteter.
– Det vi gör är att tillsammans med andra länder höjer tröskeln inför eventuella konflikter. För det är ett faktum att Ryssland är berett att använda militär makt för att flytta fram sina positioner. Det är någonting man i djupet måste inse: det är en realitet.
Det finns de som hävdar att västmakterna och Nato omringar Ryssland?
– Varken vi eller några andra länder i EU, och det innefattar också Nato, har några territoriella ambitioner. Utan allt som görs handlar om att upprätthålla balansen, att se till att internationell lag och rätt respekteras, svarar Peter Hultqvist.

Riksdagen ska i höst fatta beslut om att rusta upp försvaret till 2030. Det bygger på en analys från Försvarsberedningen från 2019. Men Niklas Granholm, FOI, frågar sig om utvecklingen i omvärlden håller på att köra om Sverige:

– Det finns en svensk nationell politisk logik men det finns också en militär, internationell logik. Frågan är: Räcker det vi beslutar om, och genomförs åtgärderna tillräckligt snabbt?

Mikael Holmström

mikael.holmstrom@dn.se

Ett dygn med Fox – tv: kanalen som går armkrok med Vita huset

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

USA:s största kabelkanal Fox News bildsätter Donald Trumps alternativa verklighet. På tisdag arrangerar kanalen den första av tre presidentdebatter. DN:s USA-korrespondent Björn af

Kleen tillbringade ett dygn framför Fox News.

Morgonen

Vid tjugo i sex på morgonen dyker Sarah Sanders upp i bild. Vita husets tidigare pressekreterare medverkar på länk från Los Angeles. Skyskraporna avtecknar sig vagt i den grå gryningen. Sanders, i svart blus med kråskrage, ger ett gotiskt intryck, som om hon just klivit ur en roman av Jane Austen.

”Ingen vet mer om politik än du”, säger programledaren Brian Kilmeade. Sanders levererar en pessimistisk förutsägelse om den kommande presidentdebatten, den som arrangeras av Fox News på tisdag kväll, lokal tid.

– Om Biden klarar sig genom debatten utan att somna kommer medierna absolut att utropa honom till vinnare, säger Sarah Sanders.

När Sanders pensionerade sig som Vita husets pressekreterare i juni 2019 klev hon direkt in i rollen som politisk kommentator på Fox News. Hennes arbetsuppgifter på kanalen blev inte särskilt annorlunda från i Vita huset. Där begravde Sanders den dagliga presskonferensen och vände sig

direkt till Fox News med sina regeringsbulletiner. Hon gav över trettio exklusiva intervjuer till Fox News, långt fler än till någon konkurrent.
Under Trumps första mandatperiod har Fox News tjänat som presidentens megafon. Nyckelpersonal, som Vita husets tidigare kommunikationschef Hope Hicks, har vandrat fram och tillbaka mellan anställningar i Vita huset och Fox ägarbolag. Förre republikanska talmannen Paul Ryan rekryterades som ledamot till Fox News bolagsstyrelse när han slutade i kongressen.
Nu, under kulmen av valrörelsen, driver Vita huset och Fox News en gemensam kampanj som går ut på att Joe Biden snart är på väg att bli senil.
De gör det i samklang, likt en orkester som spelat tillsammans i årtionden. När regerings-apparaten och den största kabelkanalen verkar i harmoni kan genomslagskraften bli enorm. Det går att mäta på bland annat Facebook, där enskilda opinionsbildare som medarbetar på Fox News regelbundet får

större dagligt genomslag än länkar från liberala mediehus som New York Times och CNN, mätt i antal delningar, reaktioner och kommentarer, så kallat ”engagemang”.
Fox News är USA:s största kabelkanal räknat i antal tittare. Den genererar omkring 25 miljarder kronor i årlig vinst till ägarbolaget, kontrollerat av den australiske mediemogulen Rupert Murdoch, som äger tidningar och tv-kanaler på tre kontinenter.
I USA har Trump och Fox News verkat i symbios sedan mars 2011, då kanalens grundare Roger Ailes lanserade Trump som ständig måndagsgäst hos Fox & Friends. Trump medverkade via telefon, vilket fick det att framstå som om han var för upptagen för att komma in till studion, även om han bodde runt hörnet från kanalens högkvarter på Manhattan.
I mitten av september i år, efter ett 47 minuter långt telefonsamtal med Fox & Friends, sade Trump att han tänkte börja ringa studion varje måndag på nytt under slutfasen av valrörelsen. I en ovanlig gest av självständighet svarade Steve Doocy,

programledartrions magre patriark, att det var Fox News och inte Trump som avgjorde den saken. Men i måndags var Trump tillbaka som vanligt.
Trump använde redan från starten Fox News för att provköra sina propagandanummer. Det var i Fox & Friends som Trump, samma månad som han började medarbeta, lanserade idén om att Obama inte är född i USA. Trump påstod att Obamas ”familj inte ens vet vilket sjukhus han föddes på”. Det var i Fox & Friends som Trump insåg den kommersiella sprängkraften och politiska potentialen som ligger i rasistiska myter, i bitter kritik av etablissemanget, i löften om att återupprätta ett nyligen försvunnet Amerika.
Fox News publik är precis som Trumps gräsrötter en åldrad och företrädesvis manlig skara. Fyra av fem tittare är över 55 år, 54 procent är män. Presidenten ägnar dem mycket tid och energi. Under 2019 twittrade Trump 657 gånger som direkt reaktion på inslag i Fox News eller i systerkanalen Fox Business.
I den nya boken ”Hoax. Donald Trump, Fox News and the

dangerous distortion of truth” skriver CNN:s mediekommentator Brian Stelter att Trump är beroende av Fox News eftersom kanalen hjälper honom att ”upprätthålla murarna kring sin alternativa verklighet”. I måndags morse sade Trump på Fox & Friends, om Joe Biden:

– Jag vet inte om han är fullständigt närvarande, men jag måste förutsätta att han är professionell.

Det är möjligt att Biden kommer att vara dopad under tisdagens debatt, spekulerar Trump. ”Sleepy Joe”, som Trump kallar sin konkurrent, kanske dyker upp klarvaken på scen.

– Man vet aldrig. Man vet aldrig! De ger honom en stor fet spruta i röven och under två timmar är han bättre än någonsin!

Trump föreslår att både han och Biden bör drogtestas inför debatten för att alla misstankar om dopning ska kunna skingras. Sådana ironier, som river ned skrattsalvor från publiken när Trump drar dem på kampanjstråt, tar Fox News gärna hand om och reder ut. Kanalen har en egen husdoktor, den ”medicinska korrespondenten” Marc Siegel.

Under pandemin har Siegel slitit för att bekräfta Trumps föreställningar om coronaviruset. (Den 6 mars sade Siegel i Fox News att covid-19 i ”värsta, värsta, värsta fall kan vara som en influensa”.)
I måndags kväll förklarade Siegel varför Biden så ofta säger fel och varför hans personal kanske måste dopa honom. 1988 klippte läkare två artärer i Bidens hjärna vid en inre blödning som leder till 50 procents större risk för ”långsiktiga kognitiva nedsättningar” i ens ”tänkande, minne och beslutsfattande”, enligt doktorn.
– Så varför pratar presidenten om drogtest inför debatten? Jo, för vet ni vad man tar som bot mot kognitiv nedsättning? Speed! I låga doser kan det hjälpa kortsiktigt…

Dagen

En dissident! Jo, under dygnets ljusa timmar kan oliktänkande ta plats i Fox News. Den här veckan är Trumps före detta nationella säkerhetsrådgivare HR McMaster gäst hos programledaren Martha MacCallum.

McMaster, aktuell med boken ”Battlegrounds: The fight to defend the free world”, ombeds att kommentera Trumps senaste ömhetsbetygelser till Putin: ”Jag gillar Putin, han gillar mig”, sade Trump i ett kampanjtal i måndags.
– Det spelar Putin i händerna… Jag önskar att presidenten vore tuffare mot Putin i offentligheten, säger McMaster i Fox News dagen därpå.
I ankaret Bret Baiers nyhetsprogram ”Special Report” serveras kalla fakta. En korrespondent i mellanvästern säger att jo, Trumps ekonomiska politik bidrog visserligen till 80 000 nya jobb i delstaten Ohio men 400 000 har nu försvunnit med coronaviruset.
Chris Wallace, veteranreportern som modererar presidentdebatten på tisdag, hör till kanalens ifrågasättande och allmänt respekterade journalister. Men Wallace kategori utgör en krympande andel av redaktionen. Som dessutom anklagas för att legitimera Fox News propaganda, på samma sätt tysta och därmed formellt lojala tjänstemän i Vita

huset gör det lättare för Trump att bli omvald.
Opinionsprogramledarna på Fox News krigar också mot etablerade nyhetsjournalister, inklusive egna kollegor. I november 2018 deltog Fox News Sean Hannity på ett kampanjevenemang tillsammans med Trump i Missouri. Hannity, som talar dagligen med presidenten i telefon, bjöds upp till talarstolen av Trump. Hannity pekade mot fållan med nyhetsreportrar. ”Förresten”, skanderade han, ”alla de där är *fake news*”.

Även nyhetsjournalistiken färgas av kanalens ideologi. Den här tisdagsförmiddagen, vid 10.45 på ”America’s Newsroom”, annonserar programledaren Julie Banderas ett inslag om Black lives matter. Aktivisterna, säger hon, är på väg att göra sitt intåg i ”the suburbs”, de vidsträckta villalandskap som utgör symbolen för välordnat amerikanskt medelklassliv.
Demonstranterna närmar sig ”vita grannskap”, säger Banderas. De ställer sig utanför människors hem, ”ylar och höjer näven mot den amerikanska flaggan och gör

boende väldigt nervösa och osäkra i sina hem”. På skärmen: svarta aktivister som går bärsärk mot vita restauranggäster i Pittsburgh i Pennsylvania.
På en scen samma kväll, i en flyghangar nordväst om Pittsburgh, larmar Trump om hotet mot ”suburbia”. Trump har förlorat förstadsväljare under sin första mandatperiod, inte minst universitetsutbildade kvinnor. Nu försöker han locka tillbaka dem. Trump påminner om att han nyligen avskaffade en Obama-reform från 2015 som skulle få städer att jämna ut bodstadssegregationen genom att kartlägga vad som hindrade minoriteter från att flytta in.
– Jag tog bort regleringen som dödade *suburbia*! Om Biden väljs kommer de förstöra *suburbia*. Ni måste bli smarta för ni kommer inte leva er dröm så mycket längre!
För Trump och Fox News är ”rädsla en affärsmodell”, säger Nicole Hemmer, forskare i presidentstudier vid University of Virginia och författare till boken ”Messengers of the right”.
Fox News hittade sin form och publik efter den 11 september

2001. Kanalens grundare Roger Ailes var en mästare på att bildsätta rädslor som terrorattacken utlöste. Trump har hållit ängslan vid liv. Under presidentens första mandatperiod slog Fox News tittarsiffror i taket under oktober 2018, då presidenten och kanalen tillsammans varnade för en ”karavan av invandrare” på väg till USA:s södra gräns genom Latinamerika.

Kvällen

Tucker Carlson leder det mest sedda programmet i kabel-tv:s historia. Han går också längst av Fox News programledare i sin retorik om invandrare, minoriteter och vänstern.

I juli tittade över fyra miljoner varje kväll på ”Tucker Carlson Tonight”, nästan dubbelt så många som på det mer neutrala nyhetsprogrammet under timmen innan.

Carlsons program, som sänds mellan 20 och 21, drar in 16 procent av Fox News totala annonsintäkter, enligt CNN. Han själv tjänar nära 100 miljoner kronor om året i lön.

Tidningen The Guardian lanserade nyligen 51-åringen som en möjlig republikansk presidentkandidat 2024 och potentiell arvtagare till Trump. Det var Carlson som Trump hade tittat på när han talade om ”last night in Sweden” i februari 2017. (Carlson hade intervjuat dokumentärfilmaren Ami Horowitz som sade att brott begångna av invandrare i Sverige mörkläggs.)
– Ni ser vad som hände i går natt i Sverige, sade Trump. Sverige, vem hade trott det?!

Tucker Carlson har utmålat kongressledamoten Ilhan Omar som ett hot den amerikanska ”nationen och arvet”. Men han är också upptagen av klasskillnader. Hans populism påminner om den som Trumps tidigare chefsstrateg Steve Bannon kokade ihop under förra valrörelsen.
Ingen slump att Bannon, som nyligen åtalades misstänkt för bedrägeri, efter gripandet talade ut hos Carlson. Bannon sade att Demokraterna kommer försöka ”stjäla” valet den 3 november med hjälp av Black lives matter och Facebook.

I början av veckan riktade Tucker Carlson sin vrede mot ett mål: den ungerskamerikanske filantropen George Soros, ett hatobjekt för den globala extremhögern. Attackerna mot Soros bär ofta spår av antisemitism. Anledningen, sade Carlson, till att lagen inte respekteras där Black lives matter drar fram är att Soros, genom donationer, har tillsatt vänsterradikala distriktsåklagare som vägrar åtala upploppsmakare.
– Folk dör som resultat. Vårt samhälle faller isär som resultat. Varför vill George Soros det?
Det första programinslaget om Soros ”flaggades” av Twitter när Carlson postade det i måndags. (Twitter tog senare bort sin varning). Det fick Carlson att explodera.
– Jag kan inte tänka mig en rik person som haft större effekt på hur amerikaner lever och hur samhället fungerar under min livstid än George Soros, men ändå hotas nyhetsredaktioner till att inte nämna det, sade Tucker Carlson i tisdagens program.
En ung republikansk senator från Missouri, Josh Hawley, bjöds in för att bekräfta att alliansen

mellan vänsterradikala miljardärer och politiker måste slås sönder.
– Det är inte konstigt att vanliga arbetande människor känner sig utanför, sade senatorn.
Tucker Carlson instämde.
– George Soros är ett offer här, så man får inte kritisera honom. Nej, det är faktiskt vi som är offren här.

Björn af Kleen
bjorn.afkleen@dn.se

Fakta. Fox News

Amerikanerna har mycket skilda åsikter om Fox News
43 procent säger att de litar på Fox News som källa till nyheter.
Samtidigt säger 40 procent att de inte litar på Fox News.
En avgörande faktor är vilket parti man tillhör.
65 procent av de amerikaner som identifierar sig som republikaner uppger att de litar på Fox News.
Medan 61 procent av amerikaner som identifierar sig som demokrater säger att de misstror kanalen.

87 procent av de som tittar på Fox News identifierar sig som vita amerikaner.
Amerikaner som har Fox News som huvudsaklig nyhetskälla har en positiv bild av Donald Trump.
63 procent av dessa bedömer att Trump att har gjort ett utmärkt jobb för att stoppa coronapandemin i USA.
Medan bara 25 procent av amerikaner som har andra nyhetsmedier som huvudsakliga källor säger att Trump hanterat pandemin utmärkt.
Källa: Pew research

De mest sedda kabelkanalerna i USA

(antal miljoner tittare i genomsnitt under 2019. Källa: Nielsen)
Fox News: 2,57
MSNBC: 1,80
ESPN: 1,78
HGTV: 1,32
USA Netw: 1,26
Hallmark: 1,25
History: 1,21
TLC: 1,21
TBS: 1,18
Discovery: 1,16
TNT: 1,12
A&E: 1,09

Så mycket twittrar Trump om Fox

Donald Trump twittrar flitigt – och gärna om Fox. Sedan han tillträdde som president den 20 januari 2017 har han omnämnt kanalen, dess program och profiler 1 568 gånger. Fox är den kanalen Trump twittrar om mest.
(kanal/person - omnämningar)
Fox: 536
Fox & friends: 357
Sean Hannity: 182
Dan Bongino: 146
Mark Levin: 125
Laura Ingraham: 75
Tucker Carlson: 64
Mollie Hemingway: 63
Fox business: 50

(tv-bolag - omnämningar)
Fox: 536
CNN: 282
NBC: 111
MSNBC: 100
ABC: 71
OANN: 69
Fox business: 50
CBS: 36
CNBC: 20

Vad händer nu?

29 september. Första debatten mellan presidentkandidaterna Donald Trump och Joe Biden.

7 oktober. Debatt mellan vicepresidetkandidaterna Mike Pence och Kamala Harris.
15 oktober. Andra debatten mellan Trump och Biden.
22 oktober. Tredje och sista debatten mellan Trump och Biden.
3 november. Valdagen är alltid den första tisdagen efter den första måndagen i november.

9 Foxprofiler som influerar Trump

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

Amerikaner som har Fox News som huvudsaklig nyhetskälla har en positiv bild av Donald Trump. Och banden mellan Fox och Vita huset är täta. (Se bildtexterna.)

Hugo Ewald
hugo.ewald@dn.se

Dela

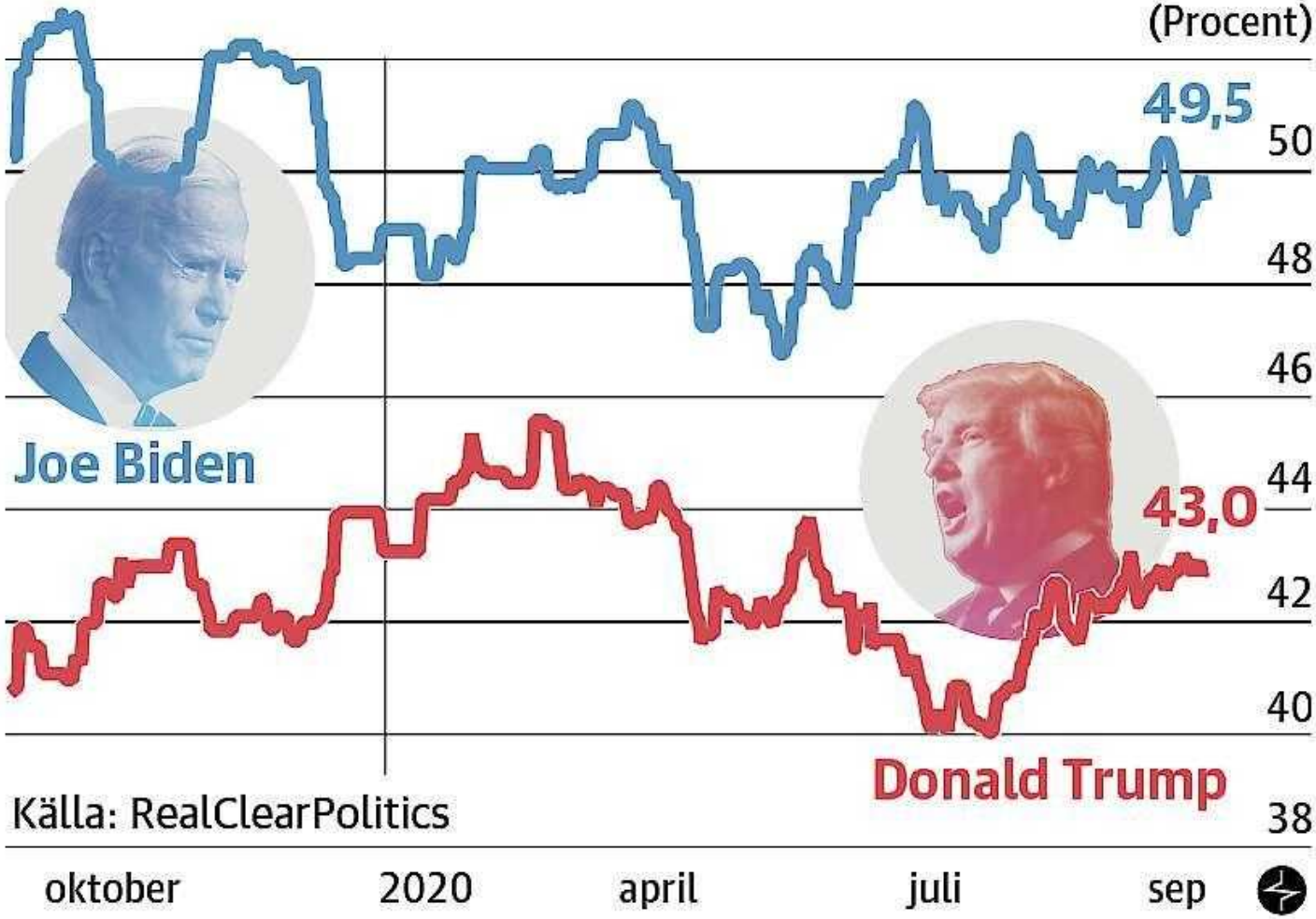
(Procent)
49,5
50
48
46
44
43,0
42
40
38
Joe Biden
Donald Trump
Källa: RealClearPolitics
oktober
2020
april
juli
sep

Nyhetsguiden. Sju saker du behöver veta inför debatten

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

Den första tv-sända presidentvalsdebatten är en chans för Donald Trump att vända ett bekymmersamt opinionsläge. För Joe Biden handlar kvällen om att visa energi, slagkraft och mobilisera väljarna. Under ett år då normala kampanjer inte är möjliga kan debatterna bli viktigare än på länge.

1. Varför är debatten viktig?

Denna debatt är det första tillfället där presidentkandidaterna möts. Hittills har de kampanjat på var sitt håll, de har egentligen aldrig tvingats bemöta varandras kommentarer och utspel direkt – eller svara på sakfrågor av en moderator som pressar dem. I år, när antalet tillfällen för kandidaterna att möta sina väljare är osedvanligt få, kan de tv-sända debatterna få större tyngd.

Vi kan få svar på vad kandidaterna vill göra i enskilda politiska frågor, och det är en möjlighet för väljarna att få en uppfattning om deras dagsform. I ett tydligt delat land som USA är de osäkra väljarna däremot få – och det är ovanligt att en presidentdebatt påverkar utgången av valet, även om det har hänt.

2. Hur går debatten till?

Debatten, som är den första av tre, äger rum i Cleveland, Ohio den 29 september och pågår i 1,5 timme på bästa sändningstid, utan reklampauser. För svensk del innebär det klockan 03–04.30 natten mot onsdag. De övriga debatterna sker den 15 och den 22 oktober.

Vicepresidentkandidaterna möts 7 oktober.

I år genomförs debatterna utan publik, men direktsänds av en rad amerikanska medier. I Sverige sänds den bland annat av DN.se och SVT.

Den tvärpolitiska, icke-vinstdrivande organisationen Commission of presidential debates beslutar om reglerna. Tiden är uppdelad i kvartslånga perioder med ämnen som bestäms

av moderatorn: kandidaternas meriter, Högsta domstolen, pandemin, ekonomin, rasismen och våldet, samt integriteten hos valet.

3. Vem är moderator?

Chris Wallace, mångårig journalist på Fox News. Han är känd för att vara en skicklig, orädd och rättvis utfrågare. Wallace är registrerad demokrat men till skillnad från Fox News mest kända programledare driver Wallace ingen egen politisk agenda.

4. Vilka är rivalernas styrkor och svagheter?

Lika viktigt som vad kandidaterna säger, är *hur* de säger det.
Joe Biden har utarbetade sakpolitiska förslag som han ska lägga fram. Biden har sagt att han vill agera faktagranskare av Trumps påståenden, och förbereder sig därefter. Det kräver att han är kvick och på bettet och det återstår att se hur den snart 78-årige Biden klarar det.
Donald Trump ska ha granskat Bidens debattaktik och svagheter, och letar vassa kommentarer. Trump kan ha problem att svara på raka, tuffa frågor, men i debattsammanhang tycks han ofta

spela efter egna regler – och han har en unik förmåga att få motståndaren ur balans genom förolämpningar eller oväntade påståenden. Han kan också vara fyndig: Trump må sakna självkritik, men han saknar inte humor.

5. Hur smutsigt kommer det att bli?

Få väntar sig annat än en debatt full av personangrepp. Donald Trump är känd för att frångå sina talepunkter, och i stället agera på impuls och med grova, spontana påhopp. 2016 jämförde han Hillary Clinton med en djävul och kallade henne hatfylld. Joe Biden är en erfaren politiker som säkert kan ge svar på tal, men han har sagt att han inte vill dras in i rena gräl med Trump, ”det är det enda tillfälle han känner sig bekväm.” Hur den taktiken kommer att fungera är mer osäkert.

6. Vem tittar?

När Hillary Clinton och Donald Trump debatterade första gången under valåret 2016 sågs tv-sändningen av rekordmånga 84 miljoner tv-tittare (färre tittade på de följande två debatterna). Webbtittare är inte inräknade i

siffran, inte heller de som såg debatten på lokal.
Omkring två tredjedelar av amerikanska tittare anser att debatterna är värdefulla för deras val av kandidat, enligt Pew Research. Men bara en av tio säger att de är avgörande för hur de sedan röstar. Fler än fyra av tio har bestämt sig långt före debatterna.
Journalister dissekerar noggrant varje uttalande och gest. Flera medier faktagranskar i realtid vad som påstås, och analyser av taktik och prestation kan prägla nyheterna i flera dagar efteråt.

7. Biden leder i opinionen

Valsystemet med elektorsröster gör det möjligt att vinna valet utan att få en majoritet av rösterna.

Sanna Torén Björling

Hopp om livet

Flytande vatten, en energikälla och tillgång till kol och andra viktiga ämnen är förutsättningarna för livet på jorden. Samma ingredienser kan även finnas på andra ställen i solsystemet.

Källor: Nasa, Esa, The Conversation.
Fotounderlag: Nasa. Grafik: Helena Ehatrick

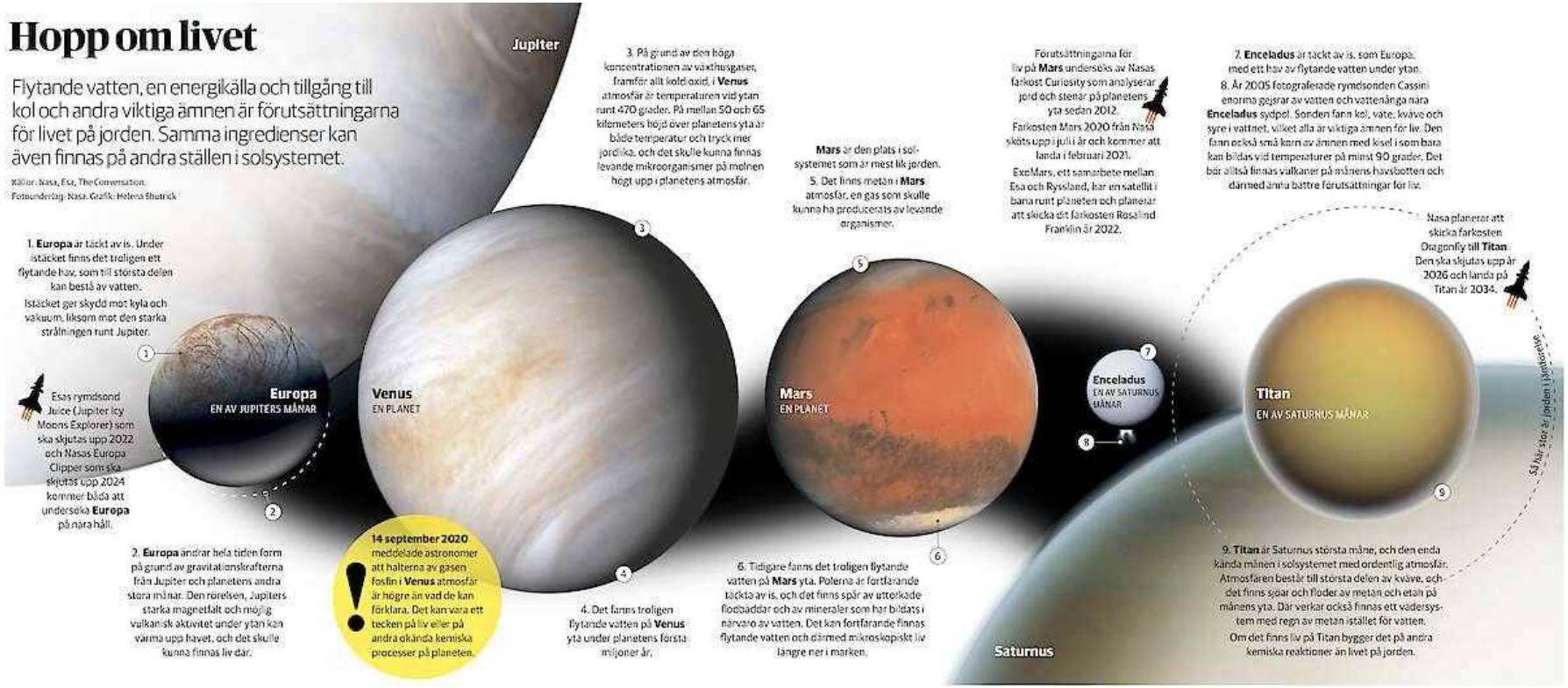

1. **Europa** är täckt av is. Under istäcket finns det troligen ett flytande hav, som till största delen kan bestå av vatten.

Istäcket ger skydd mot kyla och vakuum, liksom mot den starka strålningen runt Jupiter.

Esas rymdsond Juice (Jupiter Icy Moons Explorer) som ska skjutas upp 2022 och Nasas Europa Clipper som ska skjutas upp 2024 kommer båda att undersöka **Europa** på nära håll.

2. **Europa** ändrar hela tiden form på grund av gravitationskrafterna från Jupiter och planetens andra stora månar. Den rörelsen, Jupiters starka magnetfält och möjlig vulkanisk aktivitet under ytan kan värma upp havet, och det skulle kunna finnas liv där.

3. På grund av den höga koncentrationen av växthusgaser, framför allt koldioxid, i **Venus** atmosfär är temperaturen vid ytan runt 470 grader. På mellan 50 och 65 kilometers höjd över planetens yta är både temperatur och tryck mer jordlika, och det skulle kunna finnas levande mikroorganismer på molnen högt upp i planetens atmosfär.

14 september 2020 meddelade astronomer att halterna av gasen fosfin i **Venus** atmosfär är högre än vad de kan förklara. Det kan vara ett tecken på liv eller på andra okända kemiska processer på planeten.

4. Det fanns troligen flytande vatten på **Venus** yta under planetens första miljoner år.

Mars är den plats i solsystemet som är mest lik jorden.

5. Det finns metan i **Mars** atmosfär, en gas som skulle kunna ha producerats av levande organismer.

6. Tidigare fanns det troligen flytande vatten på **Mars** yta. Polerna är fortfarande täckta av is, och det finns spår av utterkade floddaddar och av mineraler som har bildats i närvaro av vatten. Det kan fortfarande finnas flytande vatten och därmed mikroskopiskt liv längre ner i marken.

Förutsättningarna för liv på **Mars** undersöks av Nasas farkost Curiosity som analyserar jord och stenar på planetens yta sedan 2012.

Farkosten Mars 2020 från Nasa skäts upp i juli i år och kommer att landa i februari 2021.

ExoMars, ett samarbete mellan Esa och Ryssland, har en satellit i bana runt planeten och planerar att skicka dit farkosten Rosalind Franklin år 2022.

7. **Enceladus** är täckt av is, som Europa, med ett hav av flytande vatten under ytan.

8. År 2005 fotograferade rymdsonden Cassini enorma gejsrar av vatten och vattenånga nära **Enceladus** sydpol. Sonden fann kol, väte, kväve och syre i vattnet, vilket alla är viktiga ämnen för liv. Den fann också små korn av ämnen med kisel i som bara kan bildas vid temperaturer på minst 90 grader. Det bör alltså finnas vulkaner på månens havsbotten och därmed ännu bättre förutsättningar för liv.

Nasa planerar att skicka farkosten Dragonfly till **Titan**. Den ska skjutas upp år 2026 och landa på Titan år 2034.

9. **Titan** är Saturnus största måne, och den enda kända månen i solsystemet med ordentlig atmosfär. Atmosfären består till största delen av kväve, och det finns sjöar och floder av metan och etan på månens yta. Där verkar också finnas ett vädersystem med regn av metan istället för vatten.

Om det finns liv på Titan bygger det på andra kemiska reaktioner än livet på jorden.

Här kan det finnas liv i solsystemet

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

Mars, Venus och några av Jupiters och Saturnus månar har solsystemets bästa förutsättningar för liv.

Finns det liv på andra håll i universum? Kanske finns det närmare än vi tror, rent av i vårt eget solsystem.

– Det gäller att hitta flytande vatten. De mest intressanta ställena är några av Jupiters och Saturnus månar som har is på ytan. En bit under isen ökar trycket, och flera av dem har antagligen oceaner under istäcket, säger Markus Janson, professor vid institutionen för astronomi vid Stockholms universitet.

En av dem är Europa, den minsta av de fyra månar vid Jupiter som Galileo Galilei upptäckte i januari 1610. Europa är täckt av is och har den slätaste ytan av alla kända himlakroppar i solsystemet, nästan helt utan kratrar. Troligen

finns en saltvattensocean under isen som täcker hela månen. Där skulle det kunna finnas liv, som får energi och näring från vulkaner på havsbotten. Isen ger skydd mot kyla och vakuum i rymden utanför och den starka strålningen runt Jupiter.
Även på Saturnus istäckta måne Enceladus finns ett hav under ytan. Den europeiska rymdsonden Cassini mätte gejsrar av vatten och vattenånga vid månen när den flög förbi 2005, och fann att de innehöll organiska föreningar och andra ämnen som är viktiga för liv.
Astronomer som letar efter liv i rymden söker alltså ofta efter vatten.
– Vi tror ju att det är centralt att det ska finnas vätska, kanske framför allt flytande vatten. Då måste man ha lagom temperatur, och lagom atmosfärstryck. Om de båda komponenterna är på plats kan vi vänta oss att det finns flytande vatten, mest för att vatten är så vanligt, även om det mest förekommer i isform, säger Markus Janson.
Vår grannplanet Mars är den plats i solsystemet som är mest lik jorden.

– Mars har antagligen haft flytande vatten vid ytan när planeten hade en tjockare atmosfär och därför lite mer atmosfärstryck. Numera är trycket för lågt vid ytan, men om man gräver sig ner lite under markytan kan det finnas flytande vatten där, och därmed också förutsättningar för liv.

Det är också förhållandevis lätt att undersöka Mars på nära håll. Nasa, den europeiska rymdstyrelsen Esa, Indien och Ryssland har alla rymdsonder i bana runt planeten. Farkosten Curiosity från Nasa har kört på Mars yta och analyserat jord och stenar sedan 2012. I sommar har både Förenade Arabemiraten, Kina och Nasa skjutit upp fler sonder och farkoster som ska komma fram eller landa under nästa år. Det finns även planer på internationella samarbeten för att hämta hem stenar och grus till jorden och undersöka dem närmare. De flesta av projekten har som mål eller delmål att hitta vatten, studera förutsättningarna för liv eller hitta spår av nuvarande eller utdöda levande organismer.

– Mars, Europa och Enceladus är de troligaste ställena för liv i vårt solsystem. Om vi utökar kriterierna lite kan vi kanske räkna in Venus atmosfär också, och Saturnus måne Titan, som är ett specialfall. Där finns inte flytande vatten utan flytande metan, som också skulle kunna fungera för liv, säger Markus Janson.

Titan är Saturnus största måne, och solsystemets enda månen med en tät atmosfär. På månens yta finns sjöar och floder av metan och etan, och i atmosfären, som består nästan helt av kväve, finns regnmoln av metan i stället för vattenånga. Om det finns liv på Titan bygger det på andra kemiska reaktioner än livet på jorden.

Vår andra grannplanet Venus är däremot allt annat än gästvänlig för liv i den form vi känner det. Planeten har så mycket koldioxid och andra växthusgaser i atmosfären att där är nästan 470 grader varmt, så hett att bly är flytande, och lufttrycket är 90 gånger högre än på jorden. Längre upp i atmosfären, runt 60 kilometer över planetens yta, är både lufttryck och temperatur mer som hos oss, och bland molnen

där skulle det kunna finnas mikroskopiskt liv, i alla fall liv som klarar av en extremt torr och mycket sur miljö.
I förra veckan kom så den oväntade nyheten om att forskare hade hittat gasen fosfin, ett möjligt tecken på liv, i planeten Venus atmosfär. ”Upptäckten av fosfin är det viktigaste framsteget hittills för att visa att det finns liv utanför jorden”, skrev Nasas administrativa chef Jim Brindestine på Twitter.
Ämnet fosfin har molekyler med en fosforatom och tre väteatomer. Allt fosfin som finns på jorden kommer från mikroorganismer i syrefria miljöer eller från industri-processer.
– Det har forskats mycket på vilka gaser som skulle kunna vara tecken på liv, och fosfin är en mycket stark kandidat vid stenplaneter, eftersom man ser en analogi med jorden, där fosfin kommer från en viss typ av bakterier, säger Markus Janson. Men han är tveksam till vad fyndet vid Venus egentligen visar.
– De jämför med bakterierna som producerar fosfin på jorden. Problemet är att om man tog dessa livsformer och placerade

dem i Venus atmosfär skulle de inte ha en chans att överleva. De skulle dö direkt, eftersom det är så hög surhetshalt i atmosfären. Man måste hitta andra sätt att förklara varifrån fosfinet kommer, som med kemiska vägar som vi inte känner till. Om det är liv skulle det vara jättespännande naturligtvis. Men det skulle kunna vara andra orsaker, säger han.
Själv letar Markus Janson efter exoplaneter, alltså planeter utanför vårt solsystem.
– När man väl har upptäckt planeten gäller det att studera atmosfären. Vi tittar på ljuset som kommer från planeten och letar efter fingeravtryck från olika molekyler, säger han.
Molekylerna i atmosfären kan avslöja liv.
– Vissa molekyler är mer intressanta än andra, till exempel syre. På jorden har vi jättemycket syrgas i atmosfären, och allt kommer från levande organismer. Men även andra molekyler, som metan, kan vara en signatur för liv.
Men upptäckten av fosfin vid Venus kan betyda att fosfin inte är en lika stark signal för liv som

astronomerna har trott, menar Markus Janson.
– Vi kan inte använda det argumentet lika starkt nu. Fosfinet vid Venus kan ju inte komma från samma typ av organismer som på jorden, så det kan finnas andra förklaringar, säger han.
Hur länge det dröjer innan vi hittar liv utanför jorden är omöjligt att svara på.
– Den stora begränsningen är att när vi bara har ett exempel, alltså livet på jorden, är det väldigt svårt att försöka förutspå hur vanligt eller ovanligt liv är. Hittar vi ett andra exempel på Mars skulle vi veta mycket mer. Särskilt om livet vi hittar inte är direkt besläktat med livet på jorden. Så skulle det också kunna vara, om liv har färdats med meteoriter mellan jorden och Mars.

Maria Gunther
maria.gunther@dn.se

Karin Bojs: Vi hade sex med neandertalare av båda könen

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

När jag skrev ”Min europeiska familj – de senaste 54 000 åren” inledde jag hela boken med en scen om neandertalsex. Alltså om ett sexuellt möte mellan en neandertalare och en modern människa, vars resultat syns än i dag i vårt dna.

Till skillnad från resten av boken, som strikt bygger på fakta från publicerade vetenskapliga studier, fick jag lägga in en hel del fantasi i den här inledningsscenen. Sedan dess har jag stått på scen många gånger och försökt besvara publikens frågor om bokens innehåll. Just neandertalsex är en fråga som återkommer oftare än någon annan.

”Hur vanligt var det?” ”Var det en neandertalman och en modern kvinna, eller tvärtom?” ”Var det frivilligt eller var våld inblandat?” Jag har även suttit i intervjuer med forskare, världsledande

sådana, som har spekulerat över den senare frågan. ”Knappast frivilligt, det där mötet var över på ett par minuter”, trodde en av dem. ”Det kan vi ju inte veta, de kanske var kära i varandra. Han kanske var stilig, med mycket muskler”, föreslog en annan. Som sagt, det finns fortfarande utrymme för fantasi här.

Men vetenskapen ringar sakta men säkert in vad som faktiskt hände.

Det började med Svante Pääbos epokgörande studie för tio år sedan, som visade att människor i alla världsdelar utanför Afrika har ett par procent neandertal-dna i vår arvsmassa. Den mest rimliga förklaringen är att när sådana som vi, moderna människor, för omkring 55 000 år sedan klev ut från vår ursprungskontinent Afrika, träffade vi på neandertalare och blev lite uppblandade. Blandningen skedde troligen under en kort, begränsad period någonstans i trakterna av Mellanöstern, innan vi började sprida oss till resten av världen.

Sedan dess har dna-forskningen förfinats med stormsteg och

många fler detaljer har kommit fram.
Som att det fanns en tidig våg av moderna människor som försökte kolonisera Europa redan för 46 000 år sedan, som också hann korsa sig med lokala neandertalare, men som sedan dog ut utan att lämna några ättlingar.
Och Svante Pääbo med flera har upptäckt att det fanns en sorts kusiner till neandertalarna, så kallade Denisovamänniskor, som hade en mer östlig utbredning. Nutida människor från östra Asien, Australien, Oceanien och Amerika har dna-spår från möten med dem.
Neandertalare och Denisovamänniskor korsade sig ibland med varandra. I en sibirisk grotta har till och med hittats kvarlevor av en liten flicka som var hälften av varje, hennes mamma var neandertalare och hennes pappa Denisova.
I flera år har forskare också sett signaler om att vår egen gren, ”moderna människor” verkar ha gett avtryck i neandertalarnas dna. Hittills har signalerna varit motstridiga. Det finns nämligen olika typer av dna-test: sådana om

analyserar blandat ursprung av både fäder och mödrar (så kallat autosomalt dna), sådana som analyserar de raka möderne-linjerna (så kallat mitokondrie-dna) och sådana som analyserar de raka fädernelinjerna (Y-kromosom-dna).
Y-kromosomer förekommer bara hos (genetiska) män, och hittills har det varit ett problem att det inte har funnits några tillräckligt välbevarade rester från manliga neandertalare.
Men i veckans nummer av tidskriften Science redovisar forskare från Max Planck-institutet i Leipzig nya resultat. De har lyckats analysera Y-kromosomer från tre neandertalare, från grottorna Spy i Belgien, El Sidron i Spanien och Mezmajskaja i Ryssland.
Resultaten bekräftar att våra och neandertalarnas vägar skildes åt för ungefär 650 000 år sedan. I princip. Men sedan inträffade ett begränsat inflöde från oss till dem. Någon gång för minst 100 000 år sedan, kanske så tidigt som 350 000 år sedan. Kanske i nordöstra Afrika. Dessa möten resulterade bara i några få procents totalt dna, men

neandertalarnas raka fädernelinjer och mödernelinjer ersattes helt med våra.
Så uppenbarligen har det under årtusendenas lopp förekommit sex både mellan neandertalmän och kvinnor av vår sort, och vice versa.
Och de blandade barnen har accepterats och kunnat växa upp i bägge grupperna.

Karin Bojs
vetenskap@dn.se

Nathan Shachar: Frigivna separatister kan bytas mot budgetstöd

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

Det spanska justitiedepartementet har börjat ta ställning till frågan om benådning av nio fängslade

katalanska separatistledare. Högeroppositionen anklagar regeringen för att lägga sig i rättsprocessen i hopp om att vinna separatisternas stöd för budgeten.

Analys

Justitieminister Juan Carlos Campo underströk på lördagen att regeringen ännu inte beslutat om benådning:

– Vi har börjat behandla deras benådningsansökningar, det är allt.

Det är dock föga troligt att regeringen skulle ha vidrört denna eldfängda fråga utan eget intresse i saken, i synnerhet som premiärminister Pedro Sánchez fram till rätt nyligen förkastade allt tal om benådning. De tre spanska nationalistpartierna lovar appellera eventuell benådning inför Högsta domstolen

Under den dramatiska hösten 2017 misslyckades den katalanska ledningen med att bryta loss regionen från Spanien. Pedro Sánchez, då oppositionsledare, och hans socialistparti PSOE ställde sig under krisen bakom högerregeringens kompromisslösa agerande, som slutade med att

separatistledarna hamnade i fängelse eller i exil.
I september 2017 stiftade det katalanska parlamentet en rad lagar som ”kopplade bort” Katalonien från det övriga Spanien. Bland annat sade man upp troheten till spansk författning och spanska lagar.
Den 1 oktober 2017 höll Katalonien en folkomröstning om självständighet. Valet, som hölls trots spanskt förbud, slutade med seger för självständighetsalternativet – ingen överraskning eftersom motståndarna bojkottade valet.
Den 27 oktober lät den katalanske regeringschefen Carles Puigdemont utropa den oberoende republiken Katalonien. Dagen därpå avsattes han genom ett spanskt regeringsdekret och flydde till Belgien, där han verkar sedan dess.
Flera andra prominenta separatister flydde också, till Schweiz, Skottland och Belgien. Spanien har gjort stora ansträngningar för att få dem utlämnade, men förgäves. De separatister som stannade i landet hamnade nästan alla i det katalanska fängelset Lledoniers i

väntan på dom. Domen, med straff på mellan nio och tretton år, föll i oktober i fjol. Sedan början av 2020 får de straffade lämna fängelset under dagtid och ibland längre.
Under 2017 års kris var socialistpartiet enigt med högerregeringen om en hård linje mot separatisterna. Men saken hamnade i annat ljus sommaren 2018, då Pedro Sánchez lyckades fälla högerregeringen i parlamentet och bilda regering utan nyval. Sedan dess har Sánchez lett Spanien, men han har inte kunnat göra det utan stöd från baskiska och katalanska separatister. Socialistpartiets avsky mot separatisterna har tonats ned och på sistone, inför budgetförhandlingarna, har regeringen gjort flera markeringar som tolkats som eftergifter till dem.
Senast på fredagen förbjöd regeringen kung Felipe VI delta i en officiell ceremoni i Barcelona. Separatisterna är extremt avogt inställda till kungahuset och varje kungabesök möts av protester och demonstrationer.
En slutsats av det som nu sker är att Kataloniens separatister valde

fel tidpunkt för sin utbrytning. 2017, då Spanien sjöd av harm över katalanernas tilltag, var de spanska socialisterna tvungna att stödja hårda tag mot dem. I dag, då Sánchez och socialistpartiet är beroende av separatisterna, är stämningen en helt annan. I synnerhet som PSOE:s koalitionspartner, vänsterradikala Podemos, anser separatismen legitim.

Många spanjorer fruktar att dynamiken mellan regeringen och separatisterna gradvis kommer att föra Baskien och Katalonien allt närmare självständighet, fast utan bullersamma proklamationer.

Nathan Shachar
naranjal@gmail.com

Yxman uppges ha erkänt

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

Frankrike.

Den utpekade gärningsmannen vid fredagens blodiga attack i Paris har erkänt, uppger franska poliskällor enligt AFP.

Den sedermera gripne gärningsmannen var beväpnad med en köttyxa, och skadade två personer på gatan. Enligt källorna är han en ung pakistanier som ville hämnas för de karikatyrer av islams profet Muhammed som tidskriften Charlie Hebdo publicerat. Satirtidningen har dock flyttat till hemlig adress, och de två skadade personerna arbetade för ett helt annat företag. Dådet utfördes samtidigt som en rättegång pågår kring det stora terrordådet mot Charlie Hebdos redaktion i den franska huvudstaden 2015, som krävde tolv liv.

TT-AFP

Klart med ny regering

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

Polen.

Den regerande högerkoalitionen i Polen har nått en ny överenskommelse vilket stoppat en hotande regeringskris. En kontroversiell djurrättslag splittrade regeringskoalitionen i förra veckan.

Detaljerna från avtalet mellan det dominerande partiet Lag och rättvisa (PIS) och de två mindre koalitionspartierna har inte offentliggjorts och det är fortfarande oklart om PIS-ledaren Jaroslaw Kaczynski formellt kommer att ansluta sig till regeringen.

– Vi har en stabil regering, vi har en stabil parlamentarisk majoritet, vi har ett program, säger premiärminister Mateusz Morawiecki (PIS), som uttalade sig när avtalet signerades.

TT-AFP

Turist gripen för recension

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

Thailand.

En amerikan som lämnat en negativ recension på sajten Tripadvisor om ett hotell i Thailand riskerar två års fängelse efter att ha anmälts av hotellägaren.”Otrevlig personal” som ”betedde sig som att de inte ville ha någon där” lydde recensionen av hotellet på Koh Chang i provinsen Trat. Enligt hotellägaren var inlägget ”orättvist” och amerikanen anklagas därför för att ha ”skadat hotellets rykte”, säger polisen till AFP.

Mannen, som arbetar i Thailand, greps efter anmälan men har släppts mot borgen. Hotellet hävdar att mannen lämnat rader av liknande recensioner. I en av dem anklagade han hotellet för ”modernt slaveri”.

TT

Björn Wiman: Därför är domarens död en katastrof

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

Utspelet kom möjligen från oväntat håll. Artisten och tv-profilen Peg Parnevik, uppvuxen i Florida, var gäst i SVT:s ”Utrikesbyrån” för att ihop med bland andra tidigare statsministern Fredrik Reinfeldt ge sin syn på presidentvalet i USA. Vilken fråga är valets viktigaste? undrade programledaren. ”För min generation är det ju klimatfrågan”, svarade Peg Parnevik. ”Om vi inte svarar på klimatfrågan gör det ingen skillnad vad som händer med ekonomin och allt det andra – vi måste göra något åt det *nu*!” Peg Parnevik är kanske inte representativ för unga amerikaner. Men det hon säger är helt sant. Och i dag förmodligen även uttryck för en stämning som förstärktes av den 87-åriga Ruth Bader Ginsburgs bortgång förra

helgen. Att följa reaktionerna från USA direkt efter beskedet om den respekterade domarens död var som att stirra ner i en avgrund av förtvivlan och – faktiskt – fasa. Oavsett utgången i presidentvalet kommer det amerikanska samhället nu under årtionden framåt att präglas i starkt reaktionär riktning på snart sagt alla områden: aborter, sjukvård, mänskliga rättigheter, valsystemet.

Även, faktiskt, på det område som Peg Parnevik och hennes generationskamrater pekar ut som det viktigaste. Hur då? undrar kanske någon. Vad har Högsta domstolen med klimatet att göra?

Allt, kan det visa sig. I tidskriften New Yorker gör författaren Bill McKibben, en av den amerikanska klimatrörelsens förgrundsfigurer, en genomgång av hur Högsta domstolens nya sammansättning kan försvåra processen med att begränsa utsläppen av växthusgaser i USA. En stabil konservativ majoritet i Högsta domstolen kan ytterligare lamslå de redan skrala ansatserna till en effektiv klimatpolitik på nationell nivå, menar McKibben.

Mycket av klimatregleringen i USA i dag vilar på utsläppslagstiftningen Clean air act och är beroende av Högsta domstolens utslag i rättsfallet Massachusetts vs EPA från 2007, ett av USA:s viktigaste miljömål någonsin. I fallet slog domstolen fast att växthusgaser är hälsofarliga och uppdrog – med minsta möjliga majoritet – åt den amerikanska miljömyndigheten EPA att skydda medborgarna. Med en ny sammansättning i domstolen kan detta ändras med ett pennstreck. Allt fossilindustrins representanter behöver göra är nu att överklaga ett avslag på en ansökan om en ny pipeline eller en ny oljefyndighet så kommer Högsta domstolen i slutändan, troligen, att ge dem rätt och skapa ett nytt prejudikat. Högsta domstolen försökte sätta käppar i hjulet redan för Franklin D Roosevelts reformprogram The new deal på 1930-talet. I dag skulle även en urvattnad version av det moderna reformprogrammet Green new deal, som har ett växande stöd inom Demokraterna, ha mycket små möjligheter att passera genom en republikanskt

dominerad domstol. Det går inte att säga det på något annat sätt. Ruth Bader Ginsburgs död var en katastrof – också för klimatet. Rädslan och insikten om allvaret börjar sprida sig i USA, inte minst efter årets rekordsäsong av bränder och orkaner. Tre av fyra amerikaner ser i dag sambandet mellan klimatförändringarna och naturkatastroferna, en av fem säger sig vara beredda att flytta för att undkomma fara i framtiden. Bill McKibben pekar på paradoxen att Högsta domstolen med sin nya sammansättning kommer att bli ännu mer ur fas med sin tid. Samtidigt som den folkliga medvetenheten stiger blir de strukturella hindren för förändring allt högre. Ett liknande dilemma visar sig i fallet med Preems förnuftsvidriga utbyggnadsplaner av raffinaderiet i Lysekil, där konflikten mellan svensk lagstiftning och EU:s utsläppsrätter kan göra det svårt för regeringen att driva en progressiv klimatpolitik.
Båda fallen visar att juridiken är ett av de viktigaste verktygen om klimatkrisen ska hindras från att eskalera till en fullskalig katastrof.

Det är lagarna och tillämpningen av dem som i slutändan styr både företags och människors värderingar. I EU är man nu på väg att skärpa utsläppsmålen, samtidigt som fler och fler banker tillkännager att deras utlånings-policy i framtiden måste stämma överens med Parisavtalet. Kalifornien, världens femte största ekonomi, kommer förbjuda all försäljning av fossilbilar från år 2035, vilket i sin tur kommer att få omfattande följder för fordonsindustrin. Det ena påverkar det andra.

Allt handlar, som klimataktivisten Greta Thunberg sade under ett besök på DN i veckan, om tid. Tid som snart inte finns. Att omställningen är här kan alla se som har ögon att se med. Frågan är hur mycket tid vi kommer att förlora. Häromveckan veckan slog Financial Times fast att ”big oil” håller på att dö, samtidigt som tidskriften The Economist – inte känd som ett kamporgan för klimataktivister – ägnade ett nummer åt hur förnybar energi kommer att omskapa världens geopolitiska förutsättningar. ”Det farligaste som kan hända är att

det går för långsamt”, skrev tidningens chefredaktör Zanny Minton Beddoes. Den tidigare moderatledaren Carl Bildt – som inte heller hittills gjort sig känd för sitt motstånd mot fossilindustrin – uttryckte sitt (högst befogade) tvivel på ärligheten i Kinas utspel i FN om att bli klimatneutrala till 2060. Carl Bildt, Economists chefredaktör, Peg Parnevik… Kalla mig fördomsfull, men i min värld är det inte personer som man för för fem år sedan hade trott skulle sätta klimatkrisen högst på agendan.

Men vad de visar är att klimatförnekaren Donald Trump och kretsen av lojala hantlangare kring honom i Washington blir allt mer isolerade. ”Dränera träsket”, sade Trump. Vilken ironi. Världen kommer att fortsätta att röra sig vidare medan han och hans anhang sjunker allt djupare ner i sumpmarken. I dag är frågan hur mycket de hinner dra med sig när de sjunker.

Björn Wiman
bjorn.wiman@dn.se

”Här behöver barnen inte öva på att skydda sig för skolskjutningar”

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

Efter tio år i USA har den hyllade författaren Zadie Smith flyttat tillbaka till barndomens kvarter i London. För DN:s *Martin Gelin* och *Eva Tedesjö* berättar hon om - novellsamlingen ”Grand union” som nu kommer på svenska och om hur spillrorna av den - brittiska välfärdsstaten känns som ett mirakel efter tiden i USA.

USA är trasigt”, säger Zadie Smith. Jag har svårt att hitta något motargument. För vad är det för land som gör sig av med en person som Zadie Smith?

Efter tio år i New York valde den berömda författaren att återvända till uppväxtens England i slutet av maj. Hon flyttade hem i ordets djupaste bemärkelse. Till Kilburn, i nordöstra London, där hon tillbringade sin barndom.

Det var inte bitterljuvt att lämna USA utan bara bittert, berättar

hon. Rädslan för pandemin och Donald Trumps auktoritära regim blev droppen för hela familjen, men den gnagande oron över vardagslivet hade vuxit i många år.
– USA blev bara för mycket. Vi diskuterade ofta att flytta hem, och det här sista året tog kål på mina förhoppningar om landet. England har väl knappast sina bästa dagar just nu, men här känns det som att det finns en botten för hur illa det kan bli. I USA finns det inte längre en botten.

Zadie Smiths bror, Ben Bailey Smith, sade nyligen till brittiska The Independent att systern flyttade hem på grund av den ”rasistiska idioten” i Vita huset. Zadie Smith erkänner att Trump fick henne att längta hem till London, men det var den mer omedelbara vardagen som avgjorde beslutet.
– I mina barns skola hade de två gånger om året övningar där de gömde sig under bänkarna för att skydda sig mot potentiella skjutningar. Det är nu en hel industri där konsulter åker runt till skolor och lär barnen hur de

kan överleva en galning med kulspruta. ”Active shooter drills” kallas det. Och regeringen gör ingenting åt det.
Hon säger att det är ett samhälle som har normaliserat att små barn regelbundet hotas av dårar med kulsprutor.
– Jag märkte efter några år att vi började ta det där för givet. Åh, nu övar de sig för att överleva igen? Det fick mig att inse att det kanske var dags att lämna USA.
I tio år har Zadie Smith varit en av de starkast lysande stjärnorna i New Yorks litterära värld. Jag har nästan tagit för givet att hon dyker upp varje gång det är en intressant bokfestival, releasefest eller paneldiskussion. Hon har en tendens att vara den mest underhållande rösten i rummet.
När jag först hade kontakt med - Zadie Smiths agent i början av det här året var det meningen att vi skulle träffas på nedre Manhattan, där Smith undervisat på New York University sedan 2010.
Sedan kollapsade världen. Zadie Smiths familj (hennes man, poeten Nick Laird, och deras två barn, en elvaårig dotter och en sjuårig son) satte sig på planet tillbaka till London den 28 maj, av

en slump samma dag som George Floyd-protesterna började svepa fram över USA.
När vi nu hörs på telefon är det morgon i New York och eftermiddag i London. Hennes barn har precis gått till skolan för första gången på ett halvår. Hon talar om staden med en röst som närmast låter nyförälskad.
– Vi är tillbaka i mina gamla hemkvarter, runt hörnet bor min mamma och båda mina bröder. Mina barn går i en skola som ligger tvärs över gatan från min gamla skola. De leker på en skolgård med andra barn från i princip hela världen, från varje samhällsklass. Och de behöver inte börja terminerna med att öva för skottlossningar.
Hennes gamla vänner i London har länge varnat henne för att välfärdssamhället som hon växte upp i inte ser ut som det brukade göra. Sjukvården, skolorna, idén om det gemensamma, allt är annorlunda nu. Men när Zadie Smith väl återvände hem blev hon i stället chockad av hur mycket som faktiskt återstod.
– De säger att välfärden är död här. Men efter tio år i USA framstår även spillrorna av den

europeiska välfärdsmodellen som ett mirakel. Jag är ofattbart tacksam för det som finns kvar, säger hon.
Under de tio åren i New York förändrades även Zadie Smiths offentliga image. När hon flyttade hit betraktades hon fortfarande som ett underbarn. Hon fick sitt genombrott som 24-åring, med debutromanen ”Vita tänder”. Länge sågs hon som en av de unga talanger som förnyat samtidslitteraturen. Under de senaste åren har hon vuxit in i en bredare roll som en av samtidens offentliga intellektuella, en av de där auktoriteterna vi andäktigt lyssnar på för att förstå världen omkring oss, som en James Baldwin, Susan Sontag eller Toni Morrison för 2000-talet.
New York Times skrev nyligen att Zadie Smiths senaste essäsamling ”Intimations” innehåller det mest sällsynta som finns i dag: visdom.Det är inget självklart ord för en författare som fortfarande är i början av karriären.
Själv trodde jag inte att jag ville läsa en essäsamling om pandemin, men jag slukar ”Intimations” i ett enda svep. Den är visserligen bara 97 sidor lång,

men det är en av de sannaste böcker jag har läst om 2000-talets USA.
Boken är inte bara ett farväl till det trasiga amerikanska samhället, utan även en kärleksfull skildring av en stad hon faktiskt älskade; essäerna är fulla av oförglömliga detaljer från de färgstarka personligheter som omgav henne i vardagens New York. Men framför allt är diagnosen av landet sylvass och obarmhärtig. Pandemin visade glasklart att ”döden är något man kan skjuta upp i USA bara om man har råd”.

– Du är från Sverige så du vet vad ett socialt skyddsnät är. Jag har aldrig tidigare sett bristen på det illustreras så tydligt som i USA det här året. Det är verkligen varje individ för sig, på ett oerhört brutalt sätt.
Hon skriver om de antirasistiska protesterna, som visat att landet har en president som inte betraktar dödligt våld mot svarta som ett problem att lösa, utan ett system att upprätthålla, under den orwellska parollen ”lag och ordning”. Men hon skildrar även de välbärgade, vita liberaler som hon träffade när hon hämtade

sina barn på skolan i Greenwich Village. De som gärna delar antirasistiska memer på sociala medier, men som sedan betalar några miljoner dollar extra för att placera sina barn i en skola där det går så få svarta elever som möjligt.
De utbildar sig gärna ”om svarta frågor”, skriver hon, ”så länge denna utbildning inte sker i närheten av faktiska svarta barn i deras faktiska skolor”.
– Min dotters skola på nedre Manhattan var en allmän skola, men på grund av området gick nästan bara vita elever där. Skolan hade hela tiden massa *fundraisers* för fattiga svarta elever i Harlem och jag kände mig alltid som en galning när jag var den enda som påpekade hur märkligt det här systemet var. Om målet är jämlikhet, varför blandade de inte bara eleverna? Nej, de föredrog att skicka sina pengar upp till Harlem i stället.
Det var det stora och det lilla som fick henne att tröttna på USA. Det politiska mörkret i Washington men även vardagens hyckleri i hemkvarteren i New York.
– Det var så många välbärgade progressiva föräldrar som pratade

om hur progressiva deras skolor var. Det tog mig flera år att förstå att de pratade om privatskolor. Skolor som kostar 40 000 dollar om året. Men de framställde det som om deras val handlade om omtanke för barnen. De hade anpassat sitt språk. Har du inte råd att sätta dina barn i privatskolan? Åh, då älskar du inte ditt barn tillräckligt mycket. I ”Intimations” skriver du även om hur kriser kan leda till reformer. Som det allmänna skolsystem och sjukvårdssystem som i England tog form i kölvattnet av andra världskriget. Tror du något liknande kan ske i USA?

– Jag tror det kommer ta tid – vi måste komma ihåg att det tog fruktansvärt lång tid i England. I hundratals år tyckte folk att bara pojkar i familjer som ägde land skulle få gå i skola, det tog 800 år att få ett skolsystem som inkluderade alla. Hur länge har USA haft på sig? 40–50 år? De hade slaveri och segregation fram till 1950-talet, egentligen först på 1970-talet började det bli ett samhälle som ens hade möjlighet att ge alla en liknande chans.

Instinkten i USA är fortfarande att sätta upp nya barriärer.
I en tidigare essä, som finns i boken ”Feel free” (2018) skriver Smith om hur vanligt det har blivit att vita journalister frågar henne, med ett slags illmarigt leende, om det ”multikulturella samhällets misslyckande”, som om hennes skildringar av det mångkulturella London vore något slags argument, snarare än beskrivningar av verkligheten hon helt enkelt sett omkring sig. Zadie Smith poängterar att det förstås inte är ”mångfalden” som misslyckats.

Vit medelklass betalar i dag i princip hur mycket pengar som helst för att få bo just i de storstäder som präglas av mångfald. Motståndet mot invandring och global rörlighet finns på landsbygd och i småstäder, sällan i de metropoler som växer. En av samtidens stora paradoxer i USA är att progressiva och liberaler vunnit kulturkriget, men förlorat de viktigaste politiska slagen.
Författare, artister och aktivister, personer som Zadie Smith, har faktiskt lyckats på just den arena där de är verksamma: kulturens.

Även om öppen rasism dominerar den politiska offentligheten har det amerikanska folket blivit mindre rasistiskt och betydligt mer benäget att säga att det behövs åtgärder mot diskriminering mot svarta i rättsväsende, skolor, bostadspolitik, storstadens vardag. Det har heller aldrig funnits fler amerikaner än i dag som ser invandring som något positivt. Samtidigt är den politiska makten koncentrerad hos äldre vita män med en nostalgisk vision om USA som en kritvit villaförort från början av 1950-talet.

– Rasismen i USA är landets själva fundament. Grundläggande, lagstadgad jämlikhet för svarta är bara drygt fem decennier gammal. Segregationen avslutades inte ordentligt förrän på 1960-talet, så själva idén om jämlikhet i USA är fortfarande ett spädbarn.

Det är därmed inte konstigt, säger hon, att det är just konflikterna om fördelningen av resurser och status mellan vita och svarta som ständigt väcker de mest explosiva reaktionerna.

– Jag läste häromdagen om svarta soldater i första världskriget. USA:s armé skrev brev till sina

allierade i Europa och förklarade att de svarta soldaterna under inga omständigheter skulle behandlas som de vita. ”Låt inte dessa soldater komma i närheten av era franska kvinnor”, skrev de. Det är USA. Det var bara ett ögonblick sedan.

Zadie Smiths skönlitteratur har alltid präglats av politiska av teman, men sällan har det varit så tydligt som i den nya novellsamlingen ”Grand union”, som kommer på svenska i höst.

I en av novellerna, ”Lazy river”, skildrar hon ett resorthotell där gästerna flyter runt i en pool formad som en flod, som flödar framåt av sig självt, utan att någon behöver göra något. Ingen verkar förmögen att ta sig därifrån. Många har läst novellen som en berättelse om samtidens digitala tillvaro.

– De kan inte föreställa sig en värld utanför detta. De flyter runt håglöst i en designad flod som ingen kan klättra ur, säger hon.

”Grand union” speglar även hennes bredd som skönlitterär författare, med berättelser som rör sig från konventionell realism till science fiction. Det verkar som att hon själv är på väg att utforska

nya genrer för sitt skrivande. Hon säger att samtidens mörker fått henne att söka sig till skönlitteratur som erbjuder alternativa universum. Hon talar varmt om den amerikanska fantasyförfattaren N K Jemisins ”The city we became” som hon kallar ”den nya Ursula K Le Guin”. För en tid sedan skrev Zadie Smith ett slags försvarstal i New York Review of Books för den konventionella romanen, det hon kallar ”imaginär skönlitteratur”. Många tolkade det som en kritik av autofiktion, men det håller hon inte med om. Hon älskar Rachel Cusks trilogi och Karl Ove Knausgård, som hon är god vän med (han är dessutom gift med en av Smiths närmaste vänner, förläggaren Michal Shavit). Vi pratar om hur det som brukade kallas genrelitteratur, som science fiction, nu växer i anseende, parallellt med den autofiktiva vågen. Det känns som två olika reaktioner på, eller försök att ta sig bortom, den konventionella romanen.

– Ärligt talat så är många realistiska samtidsromaner fruktansvärt tråkiga. Men för mig är en bra roman en bra roman.

Jag kommer inte att kasta den i väggen bara för att den handlar om en familj i Mellanvästern som samlas runt öppna spisen.
Det bästa hon har läst under sommaren, säger hon, är den amerikanska författaren Don - Delillos nya roman ”The silence”, som kommer senare i höst.
– Den beskriver ett slags tredje världskrig. Det ser inte ut som tidigare krig, eftersom omständigheterna och utmaningarna är helt annorlunda, men den skildrar vad som händer när hela den digitala tillvaron bara stannar. Det är bilden av en total systemkollaps och det som kan växa fram efteråt. Delillo har en så djup förståelse för vår civilisations historia vilket gör att han kan föreställa sig vad som kan komma efter den här perioden.
– Boken gjorde mig märkligt optimistisk, för den påminner om att så mycket av det som vi nu betraktar som permanent och oåterkalleligt i själva verket är väldigt nytt. Det politiska tillstånd vi lever i nu kommer inte att vara för evigt. Det kan ofta kännas som att det inte finns någon väg ut, men det gör det.
Martin Gelin

Född 1975 i London. Hennes mamma var jamaicanska, pappan engelsman. Hon har bott tio år i New York men just flyttat tillbaka till London.
Gift med poeten Nick Laird, tillsammans har de två barn.
Slog igenom med debutromanen ”Vita tänder” 1999.
Har sedan dess publicerat ytterligare fyra romaner och tre essäsamlingar.
Sedan 2010 har hon undervisat i litteratur på New York University och skriver regelbundet essäer och litteraturkritik för New York Review of Books, The New Yorker och Harper’s .
Hon har tilldelats The Guardians debutantpris, USA:s National Book Award och Langston Hughes-priset m m.
I somras kom essäboken ”Intimations”, där alla intäkter går till en svart rättighetsorganisation och en krisfond i New York för de som drabbats av pandemin. Hon medverkade också i DN:s antologi ”Corona – 21 författare om krisen” (Polaris).
Aktuell med novellsamlingen ”Grand union” (Albert Bonniers förlag).

Därför tog det 5 000 år innan vi fick resväskor med hjul

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

Genom historien har hjul satts på vagnar, kanoner och bilar. Men först 1972 placerades de under en resväska. DN:s Katrine Marçal rullar tillbaka i tiden och hittar två föreställningar som hindrat innovationen: att kvinnor inte bör röra sig på egen hand och att riktiga män alltid måste bära.

Hur kom det sig att vi inte började sätta hjul på resväskor förrän 1972? I decennier släpade mänskligheten sina väskor fram och tillbaka över jorden i handtag. I dag kan vi inte förstå varför.

Vi skickade två män till månen innan vi kom på att resväskor borde rulla. Med en halv miljon liter fotogen brände Apollo 11 sig fri från jordens dragningskraft och drog i väg i tjugotusen mil per timme mot en främmande himlakropp. Men när Neil

Armstrong, Buzz Aldrin och Michael Collins kom tillbaka till jorden lyfte de sina väskor i handtag. De bar som människan hade burit sedan den första moderna resväskan uppfanns någon gång i mitten av 1800-talet.
I efterhand tycks det oss bisarrt. Hjulet är en teknik som är 5 000 år gammal. Ända sedan vi uppfann hjulet har vi ägnat oss åt att applicera det på det ena tunga problemet efter det andra. Vi satte hjul på vagnar, skottkärror, kanoner och bilar. Till och med hamsterhjulet kom till före den rullande resväskan.
För att inte tala om pariserhjulet. Vi hade vagnar med hjul som vi placerade våra resväskor på och drog runt dem på hotell och järnvägsstationer. Det fanns snurrande automatiska bagagebälten på flygplatsen men inga resväskor med hjul. Den rullande resväskan uppfanns först 1972 och slog inte igenom förrän i slutet av 1980-talet. Allt detta har ekonomer funderat över och den rullande resväskan har blivit något av ett klassiskt exempel på

att innovation kan ta tid i ekonomin.
Robert Shiller, som 2013 tilldelades Sveriges Riksbanks pris till Alfred Nobels minne, konstaterar att många uppfinningar går trögt just eftersom det inte räcker med en bra idé. Marknaden förstår inte alltid sitt eget bästa. Folk såg helt enkelt inte poängen med resväskor på hjul.
Det beror på att vi antar att den teknik som existerar är den bästa möjliga. Det är på många sätt en rimlig utgångspunkt i vårt dagliga liv: om kylskåp tenderar att öppnas framifrån och bilar styras med ratten är det antagligen så av en anledning, tror vi. Det gör att vi missar sådant som att sätta hjul på resväskor.
Nassim Taleb, matematisk statistiker och författare till bästsäljaren ”Den svarta svanen”, har också funderat på rullande resväskor. Han skriver i sin bok ”Antifragile” att ju mer självklar en lösning är desto mindre är sannolikheten att vi ska komma på den med hjälp av komplicerade metoder. Vi människor söker det svåra, det grandiosa och det

komplexa. Därför missar vi ofta det enkla men geniala.
Som rullande resväskor.
Och bara för att vi uppfinner ny teknik innebär det inte heller att vi sedan också implementerar den, konstaterar Nassim Taleb. Det tog 5 000 år från hjulets födelse till att vi kom på att man kunde fästa hjul på en resväska. Det var kanske ovanligt lång tid i sammanhanget. Men inom exempelvis den medicinska vetenskapen är det inte alls ovanligt att flera decennier går mellan en upptäckt och att den mynnar ut i en produkt.

Många ekonomer har i sin tur antagit att förklaringen till den rullande resväskans sena tillblivelse var arbetsmarknaden. Förr i tiden fanns det ju en armé av bärare på järnvägsstationer, hotell och flygplatser. Innan dess var de enda som reste för nöjes skull rika människor, de hade tjänare som kunde packa ner allt de ägde i stora vagnar och därmed behövde deras väskor inte hjul. På samma sätt stoppade Karl Oskar och Kristina sina kläder och snickeriverktyg i jättelika amerikakoffertar med tanken att

aldrig återvända till Duvemåla. De behövde inte heller rulla.
Men antalet bärare på västvärldens järnvägsstationer hade mot mitten av 1900-talet minskat mycket kraftigt. Och att modernt resande innebar att du behövde kånka var ett problem som diskuterades ganska brett i flera decennier innan vi lyckades komma på att hjul skulle kunna vara en lösning.
Det brittiska societetsmagasinet Tatler publicerade 1961 en längre artikel som efterlyste innovation från väskindustrin för att lösa det hela. Detta var en era när folk, även i den överklass som läste Tatler, faktiskt behövde kånka sin egen packning. Varför tog inte väskindustrin sig samman och hittade på en lösning? Tatler efterlyste teknisk innovation i form av mjukare och mer ergonomiska handtag. Att man kunde använda den 5 000 år gamla hjultekniken verkar inte ha funnits på kartan.
Det är nu som allt blir extremt mystiskt. Jag behövde inte tillbringa särskilt lång tid i brittiska tidningsarkiv för att konstatera att det visst fanns rullande resväskor på marknaden

redan på 1940-talet. Fast officiellt uppfanns produkten alltså 1972 och den slog inte igenom brett förrän kanske 15 år senare. Vad var detta?
På 1940-talet fanns till exempel en engelsk produkt med hjul i remmar som du kunde spänna fast på din väska för att få den att rulla fram och på en mässa i London för hushållsprodukter presenterades på 50-talet en väskmodell med långa ben som du kunde dra efter dig. Jag läste en insändare i en lokaltidning från en Fru Sargent år 1967. Hon klagade på hur hon behandlades när hon rullade sin väska. Hon hade spänt fast hjul på den i remmar och rullat in den på bussen. Då hade konduktören tvingat henne att köpa en extra biljett åt väskan. Han hade argumenterat för att ”allt med hjul räknas som en barnvagn”. Fru Sargent höll inte med. Varför skulle hennes väska kosta extra bara för att den hade hjul? Folk gick ju på bussen med rullskridskor helt gratis!
Jag började långsamt förstå vad allt detta handlade om. Det fanns rullväskor på marknaden redan innan produkten officiellt uppfanns. Men alla dessa väskor

var nischprodukter för kvinnor. Och att en idé ”för kvinnor” skulle kunna ta över världen var inget som någon kunde föreställa sig. Även efter att den amerikanske uppfinnaren Bernard Sadow i början av 1970-talet uppfann den rullande resväskan hade han svårt att sälja produkten. Först tackade alla amerikanska varuhus nej. De kunde inte se någon potentiell efterfrågan för rullande resväskor. Till slut köpte Macy’s in väskan. Men de mötte också motstånd. Bernard Sadow sade något när han fortfarande var i livet som ingen av de ekonomer som har skrivit om hans väska riktigt har tagit fasta på:

– Det var någon sorts machogrej. En man skulle bära sin frus resväska. Det var vad som ansågs naturligt.

Alltihopa handlade med andra ord om manlighet. Om att män var tvungna att bära för att bevisa att de var män och att kvinnan inte var en konsument som prioriterades. Om kvinnor reste var det i sällskap med minst en man, tänkte man sig. Och då kunde mannen ju bära kvinnans väska. Det var dessa två antaganden som höll tillbaka

innovationen: att en riktig man måste bära och att kvinnors rörlighet var begränsad.
Dessa idéer hade en lång historia vilket gjorde dem envisa.
Under antiken hade krigare och kungar åkt över slagfält i framdundrande vagnar med hjul. Men sedan kavalleriet ökade i militärstrategisk betydelse hamnade vagnen i onåd hos patriarkatet. Att låta sig dras på hjul var inte längre förenligt med någon form av manlig riddarära, tänkte man sig i Europa.
Du kan hitta föreställningen i medeltida dikter där den ädle sir Lancelot trots sin kärlek till drottning Guinevere faktiskt länge vägrar att ställa sig på en kärra med hjul trots att den kan ta honom till henne. Att rulla fram på detta sätt var nämligen väldigt skamfyllt för en man. Så sent som 1588 reglerade den tyske prinsen Julius von Braunschweig vagnåkandet i sitt rike. Prinsen oroade sig nämligen just för att ”de manliga dygderna av värdighet, mod, ära och lojalitet till den tyska nationen” skulle förfalla om män började fara runt på hjul.

Vi människor kunde helt enkelt inte se att resväskor på hjul var en genial produkt eftersom det inte gick ihop med vår rådande syn på manlighet. Och i efterhand finner vi det hela konstigt. Hur kunde en trots allt ganska slumpmässig idé om att ”en riktig man bär sin egen väska” vara stark nog att stoppa vad vi i efterhand ser som en rätt självklar produktinnovation? Hur kunde vår rådande syn på manlighet vara envisare än marknadens vilja att tjäna pengar? Hur kunde en simpel idé om att män var tvungna att bära tunga saker hindra oss från att se potentialen i en produkt som så småningom skulle omvandla hela den globala väskindustrin?
Fast, är det egentligen så konstigt?
Världen är ju full av människor som hellre dör än ger upp en viss idé om manlighet. Doktriner som ”riktiga män äter inte grönsaker”, ”riktiga män går inte till doktorn för småsaker” och ”riktiga män har inte sex med kondom” dödar riktiga män av kött och blod varje dag. Att upprätthålla en viss idé om manlighet är ofta överordnat till och med döden i vår kultur. Självklart är det därmed också

starkt nog att hålla tillbaka teknisk innovation i en sisådär 5 000 år.
Det är bara det att vi inte är vana vid att tänka på kön kopplat till innovation på det här sättet.
Det var inte bara det att det tog förfärligt lång tid innan vi kom på att väskor borde ha hjul. Det var också så att vi inte förstod att hjulen borde sitta på kortsidan. I över femton år tillverkades rullande resväskor med hjulen på långsidan. Det gjorde att de hela tiden välte. Långsamt och försiktigt behövde de dras fram i ett koppel. Det fanns rentav stödhjul som du kunde köpa.
Det danska väskföretaget Cavalet hade redan i början av 1980-talet förstått att om man placerade hjulen på kortsidan kom man runt problemet. Men eftersom branschjätten Samsonite bestämde sig för att producera sina rullväskor med hjul på långsidan blev detta standard fram till 1987. Då skapade den amerikanske piloten Robert Plath den moderna kabinväskan. Han ställde väskan på högkant och gjorde den mindre. Det var nu

som hjulet till slut revolutionerade väskindustrin på riktigt.
Först marknadsförde Robert Plath sin produkt mot flygbolagens kabinpersonal. I glamorösa uniformer började de rulla packning efter sig mot släta terminalgolv. De vanliga resenärerna stirrade storögt. Det var inte konstigt att det var just flygplanens kabinpersonal som blev den rullande resväskans riktiga pionjärer. Flygbolagens kabinpersonal var i hög grad kvinnor som reste ensamma. Den rullande resväskan slog sedan igenom på bred front när dessa kvinnliga affärsresenärer blev fler och fler. En resväska förvandlades från något som man bär i handtag till något som man rullade efter sig.
Detta påverkade i sin tur hur vi började designa våra flygplan och våra flygplatser. Ja, det mesta i branschen behövde plötsligt både byggas om och tänkas om. Robert Platths kabinväska blev en del av den moderna affärsmannens arsenal och på många sätt en symbol för den era av globaliseringen som tog vid. Dagens manlighet känner sig inte hotad av en uppsättning hjul på

tre centimeter. Men det gjorde den alltså så sent som på 1970-talet.
Resväskan började rulla när vi förändrade vår syn på kön: att män måste bära och kvinnors rörlighet begränsas. Och det är lätt att tänka att vi inte är lika inskränkta i dag. Men alla de strukturella problem som gjorde att vi inte lyckades sätta hjul på resväskor förrän 1972 finns kvar: mansdominerade industrier som inte klarar av att tänka på kvinnliga konsumenter, produkter som byggs för män eftersom all data de konstrueras efter bygger på män och inte minst det finansiella system vi har byggt upp. I dag går 99 procent av allt riskkapital i Sverige till män. Dagens Industri kallade detta för en ”skev” fördelning. Och det är förstås en intressant definition av ”skev”. Vi snackar så att säga om 99 procent mot 1.
Kvinnors idéer finansieras inte, skalas inte och tas inte på allvar i ekonomin.
Historien om den rullande resväskan förvånar oss eftersom vi generellt inte tänker oss att ”det mjuka” (en idé om kvinnor och män) kan hålla tillbaka ”det

hårda” (utvecklingen mot ständiga tekniska framsteg). Men så var det alltså med resväskan och hjulet. Och en sak har alla de ekonomer, innovationsexperter och managementkonsulter som har funderat på rullväskans sena tillblivelse onekligen rätt i: den är ett symtom på ett större innovationsproblem i samhället. Det var bara ett annat problem än vad de kanske trodde.
Det handlade om kön.

Katrine Marçal
katrine.marcal@dn.se

Så kan pandemin påverka modet.

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

Vida kläder som upptar mycket yta är den nya trenden, skriver modevetaren Lisa Ehlin.

Kan pandemier förändra hur vi klär oss? Att anpassa sig till ett nytt offentligt rum handlar inte bara om designade munskydd. Kanske kommer vi till och med att ändra våra silhuetter.

Under 1700 och 1800-talets mest extrema modeuttryck skojade man gärna och ofta om kläders absurditet. Inte minst den så utskällda krinolinen var redan då föremål för vilt skämtande. I dess knäppaste former fick kvinnan äntra rum sidledes, och i skämtteckningar från den viktorianska eran kan man se specialgjorda brickor (extra smala och långa) för att kvinnan ska nå sitt glas med dryck över sin vida kjol. Det historiska modet har oftast setts som hämmande och ibland livsfarliga för kvinnor, hennes kropp bokstavligt talat satt i en bur av stela tyger, ben och stål.

Men krinolinen erbjöd också något som kvinnor annars hade mycket lite kontroll över – personligt utrymme. Det som verkade begränsa henne gav henne också agens, en plats som var hennes egen. I vår tid av social distansering kanske krinolinen kan ses i nytt ljus. Ett sätt att hålla avstånd, såväl från virus som alltför närgångna medmänniskor. Mode är inte det första vi tänker på som verktyg i en pandemi. Frågan är kanske snarare varför vi inte tar ut svängarna mer?

Nyligen sågs en rumänsk skomakare skapa en sko för social distanserings, där den främre delen av skorna är så långa att bäraren inte kommer närmare någon än en halv meter. Tänk dig väldigt långa clownskor. Men de liknar intressant nog också Poulaines, skor som var på modet i det medeltida Europa från 1100-talet och framåt, och som främst bars av överklassen för att visa status, under och även långt efter att pesten härjade. Gemensamt var att skorna bars med samma tanke om att behålla avstånd.

Ett annat koncept utvecklades nyligen under en FN-tävling kring tema välmående i det offentliga rummet, än tydligare inspirerat av krinolinen, men som skyddar hela kroppen. Designern av den konceptuella tygburen Sep Verboom poängterade att ”fysisk distans inte innebär kyla eller frånvaro. Mentalt handlar det snarare om att vara varm och närvarande inför dem som behöver det mest”. Detta, menar han, kan innebära att vara visuellt länkad (connected) med varandra, snarare än fysiskt.

Det har ofta argumenterats för att distansen som tvåmetersregeln mellan människor skapar innebär att vi blir obekväma i sociala möten, eller att vi helt enkelt inte riktigt lyckas mötas alls. Men om - modet breder ut sig, som i en stor fyllig kjol, så finns det ju kontakt, men under kontroll. Utrymmet mellan människor fylls i, men avståndet bibehålls.
Innan covid-19 bröt ut hade modebranschen faktiskt anat dess antågande med att presentera kollektioner från Balenciaga, Comme des Garçons, Marc Jacobs, Puppets and Puppets med flera som alla visade upp kläder som upptar mycket yta och utrymme. Liana Satenstein på Vogue noterade i mars att kläderna som presenterades under modeveckan 2019 kändes absurda och löjliga. Dessa tokiga designers utan verklighetsförankring, vem skulle någonsin kunna tänka sig att bära en kjol lika enorm som en mindre katedral? Eller en hatt som mer påminner om ett biodlarskydd? Liknande uttryck märktes också under krinolinens storhetstid, där man poängterade klädernas enorma plats i rummet. En

tidningsskribent under den viktorianska tiden skrev att det nya modet fick kvinnorna att se ut som ”halverade luftballonger eller nedmonterade kyrkklockor”.
Vi anser ofta mode vara cykliskt, men i närhistoriska termer. Vi sneglar på 1980-talets axelvaddar eller 1990-talets jeans med hög midja. Det är ofta lite svårare att koppla vår samtid till den långa historien. Den blir ett annat land, där kläderna, i alltifrån de feminina männen (minns att klack på skor från början var ett maskulint uttryck) till de hämmande korsetterna arkiveras under ”kostym”, inte något vi faktiskt skulle sätta på oss i dag. Men frågan är om det inte snarare handlar om praktikalitet.
För den extrema siluetten skyddar också kroppen. Artisten Billie Eilish har exempelvis uppmärksammats för att använda *oversize*-modets frihet från den manliga blicken. Via sina stora byxor och t-shirtar upplever hon ett andrum från att bli sexualiserad och kan i stället bli sedd utifrån andra parametrar.
Efter en tid av modernt funktionsmode nära kroppen och följsamt bekvämt, med vindjackor

och slimmade leggings, så verkar det futuristiska modet efter pandemins intåg kanske inte bli som vi tänkt oss framtiden. Tidigare under pandemivåren sågs en man på en marknad i Rom i en egenbyggd social distanserings-outfit, komplett med utstickande ekrar åt alla håll centrerade ovanför hans huvud likt ett jätteparaply – eller som Saturnus omgiven av sina ringar – och en tröja med texten *”social - distancing”*. Kanske har han mer gemensamt med de viktorianska krinolinerna än vi någonsin skulle ha kunnat tro. **LisaEhlin**

Demokraterna får svårt att stoppa Trumps nya domare

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

Demokraterna har i praktiken liten möjlighet att stoppa Amy Coney Barrett, president Trumps nominering till Högsta domstolen. Men utfrågningen i senaten blir politiskt viktig ändå. Oppositionspartiet bör inte göra om misstaget från

2017, då man fastnade i domarens religiositet.

Analys. Björn af Kleen, DN:s korrespondent i Washington

Under lördagens nomineringsceremoni i Vita huset sade Amy Coney Barrett att hon trivs i grupper om nio – antalet ledamöter i Högsta domstolen liksom antalet medlemmar i hennes familj. Domarens sju barn, samtliga under 20 år, var närvarande i Vita husets rosen-trädgård. De tog efteråt plats i Ovala rummet och fyllde upp Trumps två soffor till brädden. Presidenten ser sällan liten ut men intill klanen Barrett gav han ett nästan marginellt intryck. Storleken på Barretts familj är inte oväsentlig i sammanhanget. Hon är katolik. Aktivister som strider mot abort uppfattar henne som en förkämpe för deras sak. Ledaren för March for life, en antiabortorganisation, firade utnämningen: ”Vi känner tillförsikt om att hon rättvist kommer applicera lagen och konstitutionen som den är skriven, vilket inkluderar skydd av de mest sårbara i vår nation: våra ofödda barn.”

De sju barnen bidrar till Barretts attraktionskraft hos en viss typ av konservativ väljare – domaren tycks förkroppsliga sina religiösa ideal. Familjen bor i samhället South Bend i Indiana.
Hon tillhör en liten katolsk - församling som anammat den - amerikanska pingströrelsens - uttryck med tungomålstal och handpåläggning. I Vita huset i lördags presenterade hon sig själv som en person som tillhör en bilpool och planerar födelsedagar, det vill säga en mamma som miljontals andra i USA.

När utfrågningarna av Barrett inleds i senaten i mitten av oktober är det frestande för Demokraterna att rikta in sig på domarens person: vad säger hennes livsstil om hur hon kommer tolka lagen? Har denna djupt religiösa person några teokratiska impulser? Men liberala kommentatorer höjde ett varningens finger i helgen: att fokusera för mycket på Barretts religiositet kan slå tillbaka mot Demokraterna.
Trump nominerade Barrett till en federal domstol i Mellanvästern redan 2017. Hon genomgick då en

liknande utfrågning i senaten som hon kommer bli föremål för nu. Demokraternas mest seniora ledamot av justitieutskottet, 87-åriga Dianne Feinstein från Kalifornien, fällde spekulativa uttalanden om Barretts religiositet som uppfattades som diskriminerande. ”Dogmat lever starkt inom dig”, sade Feinstein till Barrett. Religiösa högerväljare gjorde Feinsteins ord till sina och tryckte upp dem på t-shirts och kaffemuggar.
Demokraterna måste nog skaka av sig den bitterhet som de upplever i detta ögonblick. Ruth Bader Ginsburg, som Barrett ersätter, var en liberal legend, en av USA:s mest beundrade feminister. Nu ersätts hon med en antites, bara några veckor innan ett presidentval som Trump kan vara på väg att förlora.
Republikanerna kommer försöka få Barrett godkänd blixtsnabbt. Om hon ska bli det innan valdagen har partiet 38 dagar på sig. Sedan 1975 har konfirmeringsprocessen av domstolsledamöter tagit dubbelt så lång tid i genomsnitt. Ingen kontroversiell kandidat till HD

har blivit godkänd på så kort tid som 38 dagar sedan 1949. Republikanerna har alla chanser att lyckas, så enat som partiet framstår under Trump. Barack Obamas kandidat till HD, Merrick Garland, stoppades av Republikanerna i februari 2016, med motiveringen att det var valår. Han fick inte ens en chans att höras i senaten. Nu ska partiet godkänna sin kandidat några dagar innan valet. Klart demokratiska senatorer är djupt frustrerade.
David Axelrod, en känd demokratisk strateg, talade häromdagen om ”minoritetens tyranni” – om Trump och Republikanerna får tillsätta Barrett i HD så har denna president fått tillsätta tre av nio ledamöter i HD.
En bedrift som kan förändra USA under generationer framöver.
Men Trump, påminde Axelrod, vann inte ens en majoritet av rösterna vid valet 2016, han fick färre antal totala röster än Hillary Clinton. Och senatens republikanska majoritet, som av allt att döma kommer rösta igenom Barrett i slutet av oktober,

representerar mindre än hälften av den amerikanska befolkningen. Så skevt är systemet i USA.
Det finns i praktiken lite som Demokraterna kan göra för att stoppa tillsättningen av Barrett. Men utfrågningen blir laddad och politiskt viktig ändå. Senatorn Kamala Harris, Joe Bidens vice-presidentkandidat, lär ta stor plats i justitieutskottet under utfrågningen. Strax efter nomineringsceremonin var till ända i Vita huset i lördags kväll twittrade Harris en attack på Trumps kandidat:

”Trumps handplockade efterträdare på Ginsburgs stol gör det tydligt”, skrev Harris, ”att de avser förstöra Affordable care act och köra över Roe. Detta val skulle förflytta domstolen högerut för en generation framöver och skada miljoner amerikaner”.
”Roe” syftar på Roe mot Wade, utslaget i HD som legaliserade abort 1973. Affordable care act är Obamas sjukförsäkringsreform som Trump velat upphäva sedan han installerades som president. En lag som syftar till att köra över ”Obamacare” ska prövas i HD

redan den 10 november, en vecka efter valet.
Barrett har kritiserat domstolens tidigare utslag i sjukförsäkrings-frågan, som skyddade Affordable care act. Demokraterna lär utmåla Amy Coney Barrett som ett hot mot folkhälsan. Kanske är det - effektivare än att exotifiera hennes roll som sjubarnsmor.

Björn af Kleen
bjorn.afkleen@dn.se

Fakta. Amy Coney Barrett

Efter en uppväxt i New Orleans, i den konservativa södern, blev Coney Barrett toppstudent vid University of Notre Dame i Indiana. Hon gick vidare till att bli juridikprofessor och undervisade på sitt gamla lärosäte i 15 år.
2017 utsåg president Trump henne till federal domare vid appellationsdomstolen för USA:s sjunde distrikt (som omfattar Illinois, Indiana och Wisconsin). Där har hon röstat för generösa vapenlagar och ställt sig bakom Trumps hårda migrationspolitik – samtidigt som hon har varit emot Obamacare.
Som domare i appellationsdomstolen har hon inte tagit direkt ställning för eller

emot abort, men hon har varit emot domslut som har avslagit - republikanstödda förslag om abortrelaterade begränsningar, skriver Reuters.
Källa: TT

Så blev USA:s högsta domstol politiskt laddad

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

Vilka som sitter i Högsta domstolen är en av de viktigaste frågorna för många väljare i USA, och dess sammansättning är avgörande för amerikansk politik och lagtolkning.
Men att domstolen är parti-politiskt laddad är relativt nytt.

Om presidenten och republikanerna i senaten lyckas ersätta den nyss avlidna Ruth Bader Ginsburg blir det den tredje domaren Donald Trumps tillsatt sedan han blev president. Inte sedan Ronald Reagan har en president utnämnt så många till USA:s högsta domstol – och Trump gör det under en enda mandatperiod.

En tydlig majoritet av konservativa domare kommer att ha inverkan på USA i decennier, eftersom de utses på livstid. Avgöranden i frågor om till exempel abort, arbetsrätt, invandring, diskriminering, kampanjfinansiering och rösträtt påverkar både folks vardag och landets statsskick.

Domarnas ideologiska hemvist förutsätts i dag färga deras ställningstaganden i laddade ärenden – och det har blivit allt viktigare.

Men så har det inte alltid varit: partipolitikens betydelse för domarna är relativt ny.

En brytpunkt inträffade år 2010, enligt en studie av domstolens politisering utförd av forskare vid William and Mary Law School. Det året valde John Paul Stevens

själv att avgå vid 90-års ålder. Han var en liberal domare som hade nominerats av Gerald Ford, som var republikan.
Stevens ersattes av den liberala Elena Kagan, på förslag av Barack Obama. Det betydde att samtliga domare i Högsta domstolen för första gången hade utsetts av presidenter av samma ideologiska färg som domarna själva. Det var något nytt.
Sedan dess har partipolitiken bara blivit viktigare. De senaste åren har motståndet mot nya domare - varit stort i senaten: Trumps nomineringar, Neil Gorsuch och Brett Kavanaugh, godkändes med minimal marginal och röstsiffrorna 54–45 respektive 50–48, enligt partilinjerna.
Även Obamas två nomineringar möttes av avsevärt motstånd från republikanskt håll.
Går man tillbaka i tiden var läget ett helt annat: när Ruth Bader Ginsburg, som blev en feministisk ikon, godkändes 1993 var det med siffrorna 96–3. Den mycket konservative Antonin Scalia fick 1986 ja-röster av samtliga senatorer.
Under många decennier var det juristens formella kvalifikationer

som avgjorde bedömningen av honom eller henne; inte politisk grundsyn. Eventuellt motstånd hade andra skäl än ideologisk position: motviljan mot Clarence Thomas, som 1991 godkändes med siffrorna 52–48, berodde på anklagelser om sexuella trakasserier.

Förändringen kan kopplas, menar forskarna, till den tilltagande polariseringen av klimatet i Washington. Ända fram till slutet av 1900-talet hade konservativa domare också en tendens att glida vänster ut med åren, sannolikt en följd av den liberala miljön i huvudstaden.

Men på juristutbildningar fanns bland konservativa studenter ett missnöje med vad som uppfattades som en vänsterdominans på universiteten och i skrået, och 1982 bildades The Federalist Society som plattform för konservativa jurister. Organisationen växte och bidrog till större ideologisk bredd i Washington. Samtidigt blev kretsarna allt mer homogena. Federalist Society är svår att överskatta, och blev snart inflytelserik genom att lämna

förlag på jurister organisationen ansåg borde få nyckelpositioner – Trump är inte den första som försetts med långa listor på potentiella domarkandidater. Medlemskap i Federalist Society är i dag ett måste för varje konservativ domare med ambitioner.
I senaten har misstänksamheten mot motståndarsidans namn bara ökat, och de turbulenta utfrågningarna 2018 av Brett Kavanaugh eldade på den partipolitiska politiseringen ytterligare.
Flera domare har dock protesterat mot beskrivningen att de skulle vara partipolitiska, och betonat att de är jurister, inte politikers lakejer:
– När man lever i en politiskt polariserad miljö tenderar folk att se allt i det ljuset. Det är inte så vi i domstolen fungerar, sade Högsta domstolens ordförande John Roberts förra året.
Under den tid då den ideologiska sammansättningen varit jämn har Roberts överraskat genom att ansluta sig till sina liberala kolleger i mål som rört bland

annat abort och samkönade äktenskap.
Den långsiktiga trenden går dock åt motsatt håll, och få tvivlar på att ett förhållande med sex konservativa och tre liberala domare kommer att påverka politiskt laddade mål. Forskare vid Stanford varnar för att utvecklingen skadar tilliten till rättsväsendet, men få tror att den kommer att minska, och spår att Demokraterna skulle göra samma sak som Trump, om de kunde.
Demokraterna står inför ett -vägval. Att försöka utöka antalet domare för att skapa ideologisk motvikt – något Demokraterna kan göra bara om de vinner presidentmakten och får majoritet i senaten – kan lätt straffa sig. En mindre kontroversiell reform vore att tidsbegränsa uppdragen.
Politiseringen av domstolarna får stora konsekvenser. I det polariserade USA hamnar nya lagar, på både federal och delstatlig nivå, allt oftare i domstol. Det kan vara privatpersoner eller kvinnorätts-organisationer som stämmer en delstat för dess abortlagstiftning, eller människorättsorganisationer som drar en delstat inför rätta för

lagar som rör arbetsrätt, diskriminering eller rösträtt. Följden blir att domarna, som är utsedda men inte folkvalda, får allt större politisk makt.
Det gör också presidentvalen allt viktigare för vad som händer med USA:s domstolar.
Sanna Torén Björling

Sedan Ruth Bader Ginsburg gick bort består Högsta domstolen av åtta domare, varav fem har nominerats av republikaner och tre av demokrater. President Donald Trump nominerade på - lördagen Amy Coney Barrett till Ruth Bader Ginsburgs efter-trädare.
John G Roberts, 65 år, utsedd av George W Bush (R). Rättens ordförande.
Clarence Thomas, 72 år, utsedd av George H W Bush (R).
Stephen G Breyer, 82 år, utsedd av Bill Clinton (D).
Samuel A Alito jr, 70 år, utsedd av George W Bush (R).
Sonia Sotomayor, 66 år, utsedd av Barack Obama (D).
Elena Kagan, 60 år, utsedd av Barack Obama (D).
Neil M Gorsuch, 53 år, utsedd av Donald Trump (R).

Brett Kavanaugh, 55 år, utsedd av Donald Trump (R).
Källa: supremecourt.gov.

Helikoptrar nedskjutna – konflikten trappas upp

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

Krigslagar i Armenien och undantagstillstånd i delar av Azerbajdzjan. På söndagen trappades konflikten upp sedan Azerbajdzjan anklagats för att ha attackerat civila i det omstridda området Nagorno-

Karabach och Armenien ska ha skjutit ned två azeriska helikoptrar som svar på attacken. Enligt uppgifter har dödsoffer krävts på båda sidor.

Konflikten mellan de före detta sovjetrepublikerna Armenien och Azerbajdzjan har blossat upp på nytt de senaste månaderna. Tidigare i sommar dödades 16 personer under en tiodagarsperiod längs gränsen mellan länderna. Bägge länderna hävdade då att den andra sidan provocerat fram sammandrabbningarna. På söndagsmorgonen tog konflikten fart på nytt. Den armeniske premiärministern Nikol Pashinyan anklagade då grannlandet för att ha attackerat civila bosättningar i enklaven Nagorno-Karabachs huvudstad Stepanakert.

Armeniens försvarsminister meddelade också att två azeriska helikoptrar och tre drönare skjutits ned som ett svar på attacken.

– Vårt svar kommer att vara proportionerligt, och det militärpolitiska ledarskapet i Azerbajdzjan bär hela ansvaret för

läget, sa försvarsministern enligt Reuters.
Den azeriska försvarsmakten svarade i sin tur med att meddela att en militärinsats nu inleds i området. Landet bekräftade att helikoptrarna skjutits ned, men att personerna ombord överlevt.
Från båda sidor kommer rapporter om fortsatta sammandrabbningar. Men eftersom området saknar internationella observatörer är det svårt att få objektiv information.
Den pågående upptrappningen är den värsta på flera år. Enligt Nagorno-Karabachs styrande har ett antal civila liv krävts och 16 militärer ska ha dödats. Minst 100 personer uppges ha skadats.
Armeniska människorättsaktivister säger att två civila, en kvinna och ett barn, har dödats i beskjutningen från Azerbajdzjan. Från azeriskt håll uppger man att flera medborgare har dödats och sex skadats. Uppgifterna har inte bekräftats.
Både Armenien och området Nagorno-Karabach har utlyst krigslagar efter upptrappningen och samtliga vuxna män mobiliseras. På söndagskvällen lokal tid kom besked om

utegångsförbud och undantagstillstånd i flera områden i Azerbajdzjan.
På söndagseftermiddagen uppmanade också Armeniens premiärminister Nikol Pashinyan det internationella samfundet att se till att Turkiet inte blandar sig i konflikten på Azerbajdzjans sida.
Konflikten mellan länderna är en av världens mest långvariga.
Under Sovjetunionens sammanbrott hamnade länderna i krig om Nagorno-Karabach.
Kriget har aldrig avslutats, men sedan 1994 råder vapenvila. Det har dock inte hindrat nya kortvariga strider.
Området har omkring 150 000 invånare, varav majoriteten är armenier. Området ses däremot fortfarande som en del av Azerbajdzjan, och inget annat land har erkänt staten.
Det ryska utrikesministeriet har i årtionden medlat i ländernas konflikt. Nu kräver de att Armenien och Azerbajdzjan lägger ner vapnen och i stället börja föra dialog. Även Frankrike uppmanade på söndagen länderna att återuppta samtalen med varandra, enligt Reuters.

Stepanakert

Gustav Olsson
gustav.olsson@dn.se

Fakta. Började redan 1988

Upp emot 30 000 människor tros ha dödats i kriget om Nagorno-Karabach, som ägde rum mellan 1988 och 1994. Hundratusentals, både azerier och armenier, tvingades på flykt från sina hem. Nagorno-Karabach var under sovjeteran ett autonomt område inom republiken Azerbajdzjan, bebott främst av etniska armenier. Konflikten bröt ut sedan armenier i området deklarerat att de ville tillhöra Armenien.

Sedan vapenvilan 1994 har området varit en utbrytarstat under namnet republiken Artsach. Men republiken är inte erkänd av något annat land, inte ens Armenien, utan betraktas som en del av Azerbajdzjan. I praktiken fungerar området på många sätt som en provins i Armenien.

Dela

Totalt en miljon döda med covid-19 i världen

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

Antalet dödsoffer med covid-19 är på väg att passera miljongränsen. De senaste veckorna har rekordmånga nya fall registrerats globalt och pandemin har ännu inte kulminerat. Totalt har 33 miljoner människor bekräftats smittade av viruset, men mörkertalet tros vara mycket stort.

Sedan de första covid-fallen i Wuhan i Kina blev kända för nio månader sedan är nu dödssiffran på väg att passera en miljon, enligt Johns Hopkins-universitetets globala sammanställning. USA redovisar flest dödsfall kopplade till coronasmittan, mer än 200 000. Därefter följer Brasilien, Indien och Mexiko. I Europa har flest dödsfall inträffat i Storbritannien

(drygt 42 000), Italien och Frankrike.
För några dagar sedan varnade WHO för att dubbelt så många kan dö innan det finns ett fungerande vaccin om världens länder samarbetar bättre i kampen mot pandemin.
– Om vi inte vidtar några åtgärder, ja, då kommer vi att se den siffran och tyvärr mycket högre siffror än så. Om vi inte gör allt är den siffran inte bara tänkbar, utan tyvärr väldigt sannolik, sa Michael Ryan WHO:s chef för krisberedskap.

Just nu ser trenden olycksbådande ut på flera håll i världen, främst i Sydamerika och Indien. Många länder skärper sina restriktioner och stänger delar av samhället. De senaste veckorna har spridningen tagit fart i Europa, även om dödsfallen är betydligt färre än i våras.
– Det är ganska många länder som har en väldigt dramatisk ökning nu på sistone, sa statsepidemiolog Anders Tegnell på Folkhälsomyndighetens presskonferens i torsdags. Han nämnde Storbritannien och Danmark som exempel.

I Sverige rapporteras något enstaka dödsfall om dagen men när det gäller smittspridningen går utvecklingen enligt Anders Tegnell ”sakta men säkert” åt fel håll. Att dödsfallen är få förklaras med att viruset främst sprids bland yngre människor i hemmen och på arbetsplatser.
Sett till antalet döda per 100 000 invånare toppas listan bland världens större länder av Peru med 100 dödsfall per 100 000 invånare. Sverige är i det avseendet också relativt hårt drabbat och hamnar på en tolfteplats med omkring 58 döda per 100 000 invånare.

Mia Holmgren
mia.holmgren@dn.se

43 studenter mördades – soldater anhållna

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

Mexiko.
Mexiko har utfärdat en arresteringsorder mot flera militärer som misstänks för att 2014 ha varit involverade i bortförandet av 43 studenter, som studerade vid en lärarhögskola.

Det ouppklarade dådet har sänt chockvågor över Mexiko och har fördömts internationellt. Tragedin är fortfarande ett öppet sår i landet.
Arresteringsorderna meddelades av Mexikos president Andrés Manuel López Obrador, som samtidigt gav en rapport om hur den utdragna utredningen fortlöper. Han berättade inte några detaljer kring vad militärerna misstänks ha gjort, eller de formella anklagelserna emot dem.
TT-AFP

Prognos: Schweiz vill behålla EU-rörlighet

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

Schweiz.

Frågan om fri rörlighet mellan Schweiz och det omgivande EU väcktes av högerpopulistiska och främlingsfientliga Schweiziska folkpartiet (SVP). Partiet tycker att avtalen om gränstrafik med övriga Europa öppnar för ett för stort antal utlänningar i landet. Men initiativet om att riva upp detta samarbete med EU röstades ned med stor marginal, 62 - procent röstade nej. Schweizarna har också röstat om att införa två veckors pappa-ledighet, ett förslag som ser ut att gå igenom.

TT-AFP

Macron: ”Libanons - ledare har svikit”

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

Libanon.

Frankrikes president Emmanuel Macron anklagar Libanons ledare för att ha svikit sina löften, sedan försöken att bilda ny regering misslyckats. Iranstödda Hizbollah pekas särskilt ut för att sabotera processen.

När Macron besökte Libanon i början av september lovade landets politiska partier att försöka bilda en ny regering inom två veckor. I lördags gav dock premiärministerkandidaten Mustafa Adib upp. Macron ger nu ledarna ytterligare ett par veckor på sig att komma överens för att ekonomiskt stöd ska komma i fråga.

TT-AFP-Reuters

Mer än 50 gripna efter massprotester

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

Belarus.
Åtminstone 53 personer greps under söndagen i samband med protester, enligt människorättsorganisationen Vjasna. Demonstrationer pågick i flera städer och i landets näst största stad Gomel har polis använt tårgas och chockgranater för att skingra demonstrationen. Protesterna mot president Aleksandr Lukasjenko har nu pågått i sju helger i rad, sedan det kritiserade valet den 9 augusti. I Minsk samlades under söndagen tiotusentals demonstranter för att protestera mot att Lukasjenko i hemlighet svors in som president i onsdags.
TT-Reuters

Utbrott på neonatalen i Oslo – 25 i karantän

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

Norge.
Två anställda på intensivvårdsavdelningen för nyfödda, neonatalavdelningen, på Rikshospitalet i Oslo har smittats av coronaviruset. Totalt 25 anställda har satts i karantän och två patienter isolerats, skriver Oslo universitetssjukhus i ett mejl till nyhetsbyrån NTB. Ingen av patienterna har än så länge visat några tecken på att ha smittats. Avdelningen tar nu endast emot nya patienter som inte kan vårdas någon annanstans, och neonatalen på sjukhuset Ullevål har ökat beredskapen för att kunna ta emot nya patienter.
TT

Katrine Marçal: Därför syns inte Londons finansvalpar längre till

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

Londons finansvärld omfamnar hemarbete. Företag efter företag har under pandemin sett potentialen i att låta folk jobba hemma. Finansvalpen kan därmed ha försvunnit ur Londons gatubild för all framtid. Men vad får det för ekonomiska konsekvenser?

Det som kallas för ”The City” är egentligen Londons gamla medeltida stadskärna. Området som sträcker sig från Chancery Lane i väst mot Towern i öst och från Barbican ner till Milleniumbron är ganska exakt en engelsk mil i kvadrat. Därför kallas Londons finansdistrikt för ”the square mile”. Här arbetar uppemot en miljon människor. Men bara drygt 9 000 människor bor i området. ”The City” är en stad i staden.

Här finns en separat poliskår, borgmästare och rådhus. Och här är det delvis andra lagar som gäller än i resten av London. Jag har till exempel en kompis som efter särskilda insatser för finansdistriktet har erhållit rätten att driva en flock får över London bridge. ”The City” är helt enkelt det riktigt gamla London med allt vad det innebär av excentricitet – och samtidigt förstås ett av världens viktigaste finansdistrikt. Denna höst är dock tågen in till Liverpool Street Station tomma. Många skyskrapor verkar igenbommade och vid Finsbury Square där det vid lunchtid brukar vimla av kontorsarbetare räknar jag till totalt fyra personer. Samtliga verkar vara byggnadsarbetare. De människor som går förbi är på gatorna är klädda i träningskläder eller jeans. Inte en slips i sikte. Detta kan vara den verkligt långsiktiga konsekvensen av pandemin i London: finansvalpens totala försvinnande ur gatubilden. Hemarbetet har nämligen kommit till Storbritannien för att stanna. Ingenstans får det lika stora praktiska konsekvenser som just i finansdistriktet. De flesta jobb

som utförs här går ju att utföra hemifrån. Samtidigt är kontorshyrorna skyhöga.
Jes Stanley, chef för jättebanken Barclays sa redan i april att ”det där att pressa in 7 000 personer i en enda byggnad hör antagligen till det förgångna”. En ny studie gjord av BBC visar att 50 av Storbritanniens största arbetsgivare inte planerar att någonsin flytta tillbaka all sin personal till ett kontor.
På många sätt är det logiskt. Den brittiska ekonomin är tack vare det stora finansdistriktet väldigt centrerad runt London. Här bor 13 procent av befolkningen samtidigt som London generar 23 procent av tillväxten. Men staden är dyr, stökig och konkurrensen om skolplatser är hård. Många barnfamiljer flyr och vissa lägger i stället timmar på att pendla in till jobbet.
Nu börjar många brittiska företag vakna upp för det uppenbara ekonomiska slöseriet med att människan ska transportera sig själv in till ekonomin på det här sättet i stället för tvärtom. Lloyds Banking Group som har 65 000 anställda är ett av de företag som under pandemin har insett att de

flesta av deras anställda klarar av att arbeta alldeles utmärkt hemifrån.
NatWest och HSBC är andra banker som har sagt att de i framtiden kommer att organisera sig på nya sätt. Även John Glen, Storbritanniens finansmarknadsminister sa nyligen under ett seminarium organiserat av en tankesmedja att bankerna ”onekligen kommer att reducera sin fysiska närvaro i The City of London”. Det är bara att gilla läget. Processen är redan i gång. Den kommer att fortsätta även om ett vaccin mot covid-19 dyker upp i morgon.
Detta handlar nämligen inte om pandemin längre utan om att företagen har sett jättelika besparings- och effektiviseringsmöjligheter. En del varnar dock för de större ekonomiska konsekvenserna. Carolyn Fairbairn som är direktör för CBI, Storbritanniens motsvarighet till Svenskt Näringsliv skrev en uppmärksammad debattartikel i The Daily Mail. Där pekade hon på risken att delar av London förvandlas till ”en spökstad”. För

finansdistriktet är förstås inte bara banker och försäkringsbolag utan en hel ekonomi av lunchställen, affärer, kaféer och pubar som bygger på att en miljon människor arbetar här.
Den stora lunchkedjan Pret a Manger som säljer mackor och sallader är till exempel ett av utvecklingens offer. I fredags sa deras vd Pano Christo till BBC Radio 4 att det ”bara är att anpassa sig till folks nya beteenden”. Tio år av tillväxt har i ett slag utraderats för företaget. Men om delar av London riskerar att dö kan andra delar av landet vinna. Bitar av grevskapen runt London kallas ibland för ”aktiemäklarbältet”. De är fulla av små städer dit finansdistriktsarbetarna och deras familjer (långt ifrån bara aktiemäklare) har flyttat i jakt på lugnare liv. I alla fall på helgerna. För i veckan har folk pendlat in till London för att sitta på sina kontor. Detta har gjort dessa stadskärnor ganska tomma. Nu kan de bli ekonomiska vinnare. En del företag diskuterar rentav modeller med lokala kontor som kan fungera som hubbar för de medarbetare som råka bo i

närheten. Det här kan gynna hela Storbritannien. För den brittiska ekonomin behöver flytta sin tyngdpunkt så att den inte bara lutar sig mot London, det är något som samtliga politiska partier har sagt i åratal. De har bara inte vetat vad de ska göra. Nu verkar pandemin ha gjort delar av jobbet åt dem.

Den andra viktiga ekonomiska aspekten har att göra med brexit. Ett av de större ekonomiska problemen med Storbritanniens skilsmässa från EU anses ju vara arbetskraftsfrågan. Här brukade ekonomer lyfta fram just Londons stora lågbetalda servicesektor som en central utmaning. För vem ska arbeta på pubar och i salladsbarer när svenska ungdomar och rumänska språkstudenter inte längre får visum nästa år? Detta är en farhåga som man nu hör betydligt mer sällan efter pandemin.

Boris Johnson har länge sagt att han vill ställa om den brittiska arbetsmarknaden bort från lågbetalda servicejobb. Nu har han sin chans mitt bland salladsbarskonkurserna i London. Världshistoriens första privata kontor uppstod faktiskt just här i

The City of London (på Leadenhall Street). Om det också var hit till The City of London som det moderna kontoret kom för att dö – ja då står Storbritannien inför en rätt stor ekonomisk omställning. Men den verkar onekligen redan vara på gång.

Katrine Marçal
katrine.marcal@dn.se

I ”Idomeni” skildrar han flyktingfamiljers verklighet

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

Sedan regissören David Aronowitsch ställdes öga mot öga med flyktingkrisen 2015 har han försökt skildra en verklighet få kan greppa. I nya dokumentärfilmen ”Idomeni” följer han två familjers flykt undan IS.

David Aronowitsch tar emot på egna produktionsbolaget Story i Stockholm. I ett litet mötesrum berättar han om ”Idomeni”, döpt - efter ett grekiskt flyktingläger.
I fyra års tid har David Aronowitsch och hans kollegor följt två familjer: makarna Nadia och Nawaf och deras sju barn, och Yasir. Yasirs fru Khalida kidnappades av IS samtidigt som parets yngsta son dödades av terroristerna. Vi får följa familjerna ända fram tills att de anlänt i nya hemlandet Tyskland.
– Allt började när vi åkte till en filmfestival i Kosovo i augusti 2015, säger David Aronowitsch. Just då hade många människor börjat ta vägen genom Grekland och upp genom Balkan och vi började filma lite förbehållslöst.
När David Aronowitsch och hans kollegor kom hem till Sverige igen visste de att de behövde återvända. Först i mars 2016 kom dock stödet för att spela in filmen. Under det dryga halvår som passerat hade gränsen hunnit stängas, och kantades nu av stängsel omlindat med så kallad rakbladstråd.
– Vi träffade Nadia och Nawaf i lägret Idomeni. Trots den otroligt

pressade situationen de befann sig i släppte de in oss. De ville verkligen att världen skulle känna till situationen inne i flyktinglägren. Så filmen fick växa fram runt familjen.
Nadia och Nawaf tillhör folkslaget yazidier, en etnisk minoritet i bland annat Irak. Genom makarna fick David Aronowitsch och filmteamet lära sig om förtrycket mot gruppen och om IS folkmord och upprepade övergrepp mot yazidierna.
– Nadia och Nawaf presenterade oss för en man som också bodde i lägret. De kände inte varandra men visste att han också var yazidier. Det var Yasir. Framför kameran lärde de känna varandra och tog del av varandras berättelser.

Vad var viktigast för dig att skildra?

– Jag ville att fokus skulle ligga på familjerna och vad de, specifikt, gått igenom. Men på samma gång ville jag förmedla en generell bild av hur det är att leva på flykt och i flyktingläger.
Även om dokumentärfilmen hela tiden har de två parallella familje-ödena som fokus är det svårt för en film om flyktingkrisen att inte

bli politisk, menar David Aronowitsch.
– Men jag tycker inte att den är uppenbart systemkritisk. Det kritiska smyger sig nog på åskådarna när de får ta del av människornas upplevelser. Själv stod jag där i natten i lägret och tänkte: Här avgörs Europas moraliska öde, och det ser inte bra ut.

Vad i filmen tycker du själv bäst om?

– De långa samtalen. Främst mellan barnen. Jag greps av hur barnen hanterar svåra situationer, pratar med varandra, hur de leker trots allt som sker i lägret.
”Idomeni” har biopremiär på fredagen den 25 september.
Läs recensionen av ”Idomeni” på *dn.se/kultur*.

Johanna Färlin
johanna.farlin@dn.se

108

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

år. Så lång tid har gått sedan paraden under karnevalen i Rio de Janeiro senast ställdes in. I slutet av förra veckan meddelades att den årliga festligheten inte kommer att bli av i februari 2021, rapporterar AP. Än så länge sägs den vara framskjuten, men inget nytt datum är än så länge satt.

Trumpskandalerna du redan glömt men som är kvar att deklarera

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Känslan som infinner sig är att allt är så bekant. Att en amerikansk president inte betalar skatt låter skandalöst, men Donald Trump har väl gjort alla möjliga övertramp? Vi har blivit vana. New York Times stora genomgång av Trumps inkomstdeklarationer och bolagsfinanser är chockerande, även om huvuddragen inte är nya. Publiceringen kommer strax före premiärdebatten mot den demokratiske utmanaren Joe Biden natten mot onsdag.
Oftast betalar Trump ingen federal skatt alls, och både 2016 och 2017 blev det bara 750 dollar. Hans företag går med stora förluster, vilket han utnyttjar för att göra väldiga avdrag. Firman betalar hans privata utgifter, som tiotusentals dollar hos frisören, och kostnaderna kvittas mot intäkter.
Någon vidare affärsman har han aldrig varit, mer en säljare av ett tvivelaktigt varumärke. Redan på

90-talet höll hans imperium på att krascha. Sedan dess lever han på gigantiska lån.
Intressekonflikterna för en president blir massiva; den som är satt i skuld är inte fri.
Alla presidenter de senaste decennierna har offentliggjort sina deklarationer, men inte Trump. Oviljan att betala skatt hänger ihop med oviljan att redovisa sin ekonomi. Så var det redan i valrörelsen 2016, och när han vunnit sa han att frågan var avgjord. Ingen brydde sig, bara korkade medier.

Trumps kärnväljare, särskilt de missnöjda arbetarna i Mellanvästern, borde se en fuskare och charlatan som skor sig på vanligt folk. I stället ser många tydligen en man som vinner mot systemet, som är ”smart” nog att inte betala skatt och pekar finger åt etablissemanget.
Därtill kommer normaliserings-effekten. Skandalerna runt Trump är så många att få orkar hålla reda på dem. Därmed slipper han också stå till svars.
Boken ”A very stable genius” av Carol Leonnig och Philip Rucker, journalister på Washington Post,

ger en påminnelse om hur mycket Trump har hunnit med. Det är en både fascinerande och skrämmande lista.
Redan under valkampanjen kallade han mexikaner för våldtäktsmän, hånade krigsveteraner och skröt i en video om att han fick ta kvinnor mellan benen för att han var en tv-stjärna. Men Leonnig och Rucker fokuserar på de omfattande kontakterna mellan Trumps organisation och Ryssland, som försökte påverka valet till hans fördel.
Presidenten har alltid tagit Putins parti mot de amerikanska underrättelsetjänsterna. FBI-chefen fick sparken för att han inte lade ned sin utredning av saken, och presidenten försökte sedan även bli av med den särskilde åklagaren Robert Mueller.
Trump har skällt på domare som inte lyder hans vilja. Han har benådat krigsförbrytare. Han hävdade att företrädaren Barack Obama hade avlyssnat hans telefoner. Han kallade hela Afrika för ”skitländer”. Han lät sin advokat betala två kvinnor för att

de skulle hålla tyst om otrohetsaffärer. Han har skällt offentligt på allierade länder, och infört tullar mot dem av ”nationella säkerhetsskäl”. Han har gullat med diktatorer som Kim Jong-Un.
Och när nazister ställde till kravaller i Charlottesville 2017 sa Trump att motdemonstranterna var lika goda kålsupare. Rasismen ligger alltid nära till hands.
”A very stable genius” slutar där ännu en skandal börjar.
Sommaren 2019 utövade Trump utpressning mot Ukraina i syfte att komma åt Joe Biden. Militärt bistånd skulle frysa inne om inte en korruptionsutredning mot rivalen sattes i gång. Det landade i en riksrättsprocess där bevisen var solklara men de republikanska senatorerna lät presidenten komma undan.
Årets coronapandemi har Trump tillbringat stilenligt med att växelvis vifta bort riskerna och att föreslå behändiga botemedel som injektion av desinfektionsmedel.
Uppräkningen av bisarra uttalanden och beslut kan fortsätta i oändlighet. Trump ljuger, förolämpar och rallarsvingar sig fram. Just nu är

han i full färd med att på förhand ifrågasätta legitimiteten i valet – demokratin – om han förlorar. Det är lätt att glömma eller vilja förtränga de gångna fyra åren. Förhoppningsvis hinner amerikanerna tänka efter. Avtrubbning får inte segra den 3 november.

Gunnar Jonsson
gunnar.jonsson@dn.se

Avslöjandet om Trump ger Biden gott om ammunition

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

I natt möts de för första gången i en debatt – Joe Biden och - Donald Trump. Entusiasmen för Biden kan öka efter avslöjandet om Trumps kreativa skatteplanering och skulder. Men det är osannolikt att

scoopet utlöser en väljarflykt från Trump.
Avslöjandet ger Joe Biden gott om ammunition: här har vi en president som skatteplanerar så till en grad att han knappt behöver betala inkomstskatt samtidigt som han söker det amerikanska folkets mandat att bli omvald för att kontrollera USA:s offentliga medel.
Artikeln skärper motsättningen mellan kandidaterna ytterligare. Trump framstår som en dubiös affärsmogul som använder sin position som politiker för att rädda spillrorna av sin företagsverksamhet.
New York Times avslöjande som publicerades på söndagskvällen visar att Donald Trump betalar försvinnande små summor i federal inkomstskatt. Under sina första två år i Vita huset, 2017 och 2018, betalade presidenten motsvarande omkring 6 700 kronor i årlig inkomstskatt, att jämföra med George W Bush och Barack Obama som betalade över 900 000 kronor vardera under år som de var presidenter, enligt New York Times.

Donald Trump är dessutom djupt skuldsatt. Han är skyldig låntagare mellan 300 och 400 miljoner dollar, motsvarande 2,7 till 3,6 miljarder kronor. Lån som han till stor del själv står som garant för och som måste betalas tillbaka under kommande tre år. Artikeln visar att Trumporganisationens affärsverksamhet, hans golfbanor och hotell, blöder stora pengar varje år.
Trump är alltså långt ifrån så ekonomiskt oberoende som han vill ge sken av. Tvärtom är presidenten beroende av att intresseorganisationer och politiska vänner bor på hans hotell och betalar för att hålla konferenser på hans egendomar. En viktig kund under hans tid i Vita huset har varit myndigheter som Secret Service, vaktstyrkan som betalar skattemedel för att få bo på presidentens hotell när han befinner sig där för att golfa. Journalister, åklagare och politisk opposition har i åratal eftersökt Donald Trumps deklarationer, som han vägrat lämna ifrån sig, ett brott mot praxis. Avslöjandet, som ger en detaljerad bild av Trumps affärsimperium och

kreativa skatteplanering, kommer med säkerhet att prägla kulmen av valrörelsen.
Joe Bidens kampanjmakare har redan tidigare planerat att framställa valet mellan Biden och Trump som ett val mellan Scranton och Park Avenue. Scranton är den arbetarklassort i Pennsylvania där Joe Biden växte upp. Park Avenue är Manhattans svar på Strandvägen.
Joe Biden leder i nationella opinionsmätningar. En mätning från Washington Post och tv-kanalen ABC, som publicerades i helgen innan New York Times avslöjande rullades ut, indikerar att Joe Biden och Kamala Harris leder med 53 procent över Donald Trump och Mike Pences 43 procent bland registrerade väljare.

Däremot är ”entusiasmen” större bland Trumpväljare än Biden-väljare. 65 procent av registrerade väljare som avser att rösta på Trump säger de är ”väldigt entusiastiska” i sitt stöd för den sittande presidenten. Men bara 47 procent av registrerade väljare som avser att rösta på Biden säger att de är ”väldigt entusiastiska” för demokraten.

Det är möjligt att själva motsättningen mellan männen kan bidra till att höja entusiasmen något för Biden. Han har en 50-årig historia av politiska kompromisser bakom sig. Men han har inget krackelerande affärsimperium i källaren. Tvärtom har Biden haft som regel att inte investera i aktier. Vid sidan om sina hus och intäkter för böcker har han få stora ekonomiska privattillgångar. Det som ofta varit Bidens problem hittills i valrörelsen – att han varit professionell politiker under ett halvt sekel – framstår kanske som mer attraktivt när man ser vilken prekär sits som Trump befinner sig i.

Mindre troligt är att avslöjandet leder till en stor väljarflykt från Trump. Den sittande presidentens kärnväljare är närmast immuna mot ”negativa” nyheter om Trump. Att knappt betala federala inkomstskatter kan nog betraktas som en merit i vissa högerradikala kretsar, där skatt är synonymt med stöld och välfärdsstaten ses som en styggelse som försöker passivisera medborgarna. Som Trump själv sade under en debatt

mot Hillary Clinton 2016: ”att inte betala skatt gör mig smart”.
New York Times undersökning är knappast det första avslöjande som visar att Trump försöker underminera den stat som han leder. Att ”dekonstruera den administrativa staten” är tvärtom ett uttalat mål. Att undanhålla staten skatter ligger i linje med den ambitionen. Presidenten är konsekvent.
Men att familjeföretaget går så dåligt kan möjligen inverka negativt på presidentens image som framgångsrik affärsman. Föreställningen om Donald Trump som smord och kallhamrad affärsmogul är viktig. Det är tack vare den som många tror att han kan leda landets ekonomi. 59 procent säger, enligt Washington Post/ABC, att Trump hanterar ekonomin ”illa” eller ”inte så bra”. En förbättring sedan augusti då 68 procent underkände Trumps hantering av ekonomin. Presidenten har inte råd att halka tillbaka dit.

Björn af Kleen
bjorn.afkleen@dn.se

Fakta. Direktsänds av DN.se

Debatten äger rum i Cleveland, Ohio, i kväll, amerikansk tid, och pågår i 1,5 timme utan reklamavbrott. För svensk del innebär det klockan 03–04 natten mot onsdag.
Ytterligare två debatter hålls den 15 och 22 oktober.
Vicepresidentkandidaterna möts den 7 oktober.
I år genomförs debatterna utan publik, men direktsänds av en rad amerikanska medier. I Sverige sänds den bland annat av DN.se och SVT.

Karin Eriksson: Donald Trump får favoritämnet i första debatten

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Nu möts presidenten och presidentkandidaten för första gången.
Men bråket om debatten började långt innan de anlände till Cleveland.
Trump får sitt favorittema, medan Biden måste fajtas för att säga ett enda ord om

klimatet i sändningen från Fox News.

Analys. DN:s korrespondent

Det är den partipolitiskt obundna stiftelsen Commission on Presidential Debates som finansierar och organiserar de tre presidentdebatterna hösten 2020. Men högerkanalen Fox News sköter sändningen när den sittande presidenten Donald Trump och Demokraternas presidentkandidat Joe Biden möts för första gången i Cleveland, Ohio, natten mot onsdagen svensk tid.

Moderatorn Chris Wallace brukar betraktas som en tuff och självständig utfrågare. Men han möttes av starka reaktioner när han i början på förra veckan presenterade de sex debatt-rubrikerna: Högsta domstolen, pandemin, ekonomin, protesterna, turbulensen i valet och vad Trump och Biden åstadkommit under sina år som politiker.

Presidenten och presidentkandidaten förväntas alltså inte säga ett enda ord om klimatet och bränderna och stormarna som skakat USA under

den senaste månaden. Det är möjligen en lättnad för Donald Trump som har gått den mäktiga fossilindustrin till mötes på punkt efter punkt under åren i Vita huset. Han tycks få svårt att locka väljare med budskap som bygger på klimatförnekelse, när oron för den globala uppvärmningen växer bland väljarna.

Under de senaste veckorna har presidenten gjort flera försök att framställa sig som en stor miljövän. Men det är Demokraterna som satsar stort på klimatet i sin valplattform. Joe Biden har gått kraven på en Green New Deal till mötes med vallöften värda flera tusen miljarder dollar. Under debatten i Cleveland får Demokraternas presidentkandidat försöka använda rubrikerna om ekonomin eller Trumps insatser som president för att få in ett enda ord om de gröna satsningarna. Möjligen bidar han sin tid till duellerna i Miami och Nashville senare i oktober.

Fast det finns inga garantier för att hotet från den globala uppvärmningen får större utrymme då: I presidentdebatterna 2016 ägnades endast fem minuter och 27

sekunder åt miljö och klimat, och det var nästan bara Hillary Clinton som pratade.
Demokraterna vill förhindra att det blir så igen. Därför har 36 senatorer, med den gröne veteranen Ed Markey i spetsen, skickat ett protestbrev till debattkommissionen.
”Klimatkrisen är inte på väg, den är här”, skriver de.
Och kritiken mot upplägget gäller inte bara klimatet, utan också rubriken om protesterna. Chris Wallace planerar att kandidaterna ska prata om ”ras och våld i städerna”. Det betyder att Fox News låter presidenten ta sitt favorittema i valrörelsen 2020: Lag och ordning.
I praktiken avgörs slaget om väljarna i förorterna, och presidenten har ägnat stora delar av sin kampanj åt att varna för hur våldsamheter och social oro skulle drabba villakvarteren om Demokraterna och demonstranterna fick makten över USA.
”Allvarligt?? Är detta en debatt eller ett avsnitt av ’Fox & friends’?”, twittrar Joy Reid från tv-kanalen MSNBC. Hon är en av många som hävdar att debatt-

rubriken gynnar Trumplägret, och tonar ned de omfattande problemen med rasism, segregation och polisbrutalitet i USA.
Möjligen kan Joe Biden och hans anhängare trösta sig med att en kvart av sändningen från Samson Pavilion i Cleveland ägnas åt hanteringen av pandemin – ett ämne som presidenten haft problem med under hela valåret. I diskussionen om valet kan moderatorn Chris Wallace också pressa Trump om antydningarna att han skulle vägra att avgå vid en valförlust.
Och även om Fox News har starka bindningar till Trump förekommer konflikter. Under Republikanernas primärvalsdebatt i augusti 2015 påpekade programledaren Megyn Kelly att Trump brukar avfärda kvinnor som han ogillar som feta grisar, hundar och vidriga djur. ”Det kom ut blod från hennes ögon, det kom ut blod från henne överallt”, kontrade Trump senare i en uppmärksammad intervju med CNN.
Chris Wallace får kanske ha sin kropp i fred. Men presidenten har redan försökt underminera

tillställningen i Cleveland. Dels - genom att kräva att den snart 78-årige motståndaren Biden genomgår drogtester före eller efter debatten. Dels genom att presentera alternativa fakta om programledaren. Enligt Trump kommer Biden att slippa tuffa frågor från Wallace, eftersom ”den radikala vänstern” styr Fox News mångårige medarbetare.
Karin Eriksson

Joe Biden 49,8 procent
Donald Trump 42,9 procent
Källa: Real Clear Politics

Anna-Lena Laurén: Turkiet och Ryssland på motsatta sidor när striderna hårdnar

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Striderna i Nagorno-Karabach rasade vidare på måndagen och ett trettiotal soldater och två civila uppges ha dödats. Det lågintensiva krig som pågått mellan Armenien och Azerbajdzjan i nästan 30 år riskerar att eskalera och bli fullskaligt. Och på motsatta sidor i konflikten står Ryssland och Turkiet.

En av de vackraste platser jag någonsin har besökt heter Nagorno-Karabach. Bergen har en mörkgrön, nästan blå grönska. Att ta sig dit gör man inte hur som helst. Enklaven tillhör de jure Azerbajdzjan, men kontrolleras de facto av Armenien sedan kriget 1992. Vi ansökte och fick ett specialtillstånd i Armeniens huvudstad Jerevan, sedan åkte vi bil genom en smal, välövervakad korridor genom azerbajdzjanskt territorium.
Byarna klängde sig fast på bergssluttningarna eller låg behändigt gömda i små dalar. De urgamla armeniska begravningsplatserna och kyrkorna, liksom den azeriska moskén i staden Shusha, vittnade om en lång närvaro av både armenisk och azerisk befolkning. Moskén stod tom och övergiven. Stadens azeriska invånare hade flytt under inbördeskriget år 1992.
– Nej, de får inte komma tillbaka. Den lokala konstnären vi träffade, som stod och målade i sin trädgård i Stepanakert, var fullständigt kompromisslös.

– Kommer inte på fråga att de får återvända. Vi kommer aldrig att lita på dem mer.

Konflikten i Nagorno-Karabach är inte en produkt av 1990-talet, utan har en mycket längre historia. Armenierna betraktar området som sin kulturvagga. Till saken hör att dagens Armenien geografiskt sett bara täcker en bråkdel av armeniernas egentliga bosättningsområde. Historiskt har de flesta armenier bott i turkiska Anatolien. Under ungturkarnas folkmord på armenier 1915–1917 så gott som utplånades områdets gamla armeniska kultur. Så höll på att ske även i Shusha, Nagorno-Karabachs huvudstad, fram till sovjettiden och fortfarande dess kulturella centrum. År 1920 blev nästan hela dess armeniska befolkning massakrerad av azerbajdzjanska soldater.

Under inbördeskriget 1988–1994 kördes i sin tur azerbajdzjanerna bort från Shusha. Nu är staden armenisk, och den generation som har växt upp där har aldrig upplevt det historiska normaltillståndet med en blandad befolkning.

Sedan Azerbajdzjan förlorade inbördeskriget på 1990-talet har den azerbajdzjanska statsledningen konsekvent sagt att Nagorno-Karabach ska återbördas. För Baku är det en prestigefråga att återfå området. För Jerevan en ödesfråga att inte ge upp en enda tum.
Samtidigt har det internationella samfundet i åratal struntat i konflikten, och i praktiken överlåtit medlaransvaret på Ryssland. Utåt kallar sig Ryssland gärna medlare, i praktiken är man allierad med Armenien, som också har en rysk militärbas. Samtidigt har Moskva alltid haft goda relationer till Baku och till armeniernas förtret rentav sålt vapen till Azerbajdzjan.
Upprustningen i Azerbajdzjan har pågått en längre tid, finansierad av landets oljeinkomster.
Nu kräver Turkiet, som stöder Azerbajdzjan i konflikten, att Armenien ska dra bort sina soldater från området och återlämna det till Azerbajdzjan.
Ryska presidentens presschef Dmitrij Peskov säger att huvudsaken för Ryssland är att få slut på fientligheterna, inte att reda ut vem som är skyldig.

Enligt Thomas de Waal, forskare på tankesmedjan Carnegie och en av världens främsta experter på Kaukasien, har Armenien ett intresse av att status quo fortsätter, medan Azerbajdzjan vill se en förändring snarast. Baku är inte främmande för att använda militär makt. Tidigare har man undvikit direkta anfall, framför allt eftersom Armenien kan begära stöd av Ryssland. Men att Turkiet nu är redo att stödja Azerbajdzjan mer öppet än tidigare har enligt de Waal, som uttalar sig i en intervju i Ahval news, lett till att landets självförtroende växer. Ryssland är inte intresserat av ett krig i området, men kan som allierad med Jerevan i praktiken inte fungera som en medlare. Samtidigt möjliggör det internationella samfundets ointresse att konflikten fortsätter.

Anna-Lena Laurén

Katalonien mot nyval efter HD-beslut

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Katalonien går sannolikt mot nyval, efter att Spaniens Högsta domstol på måndagen avsatte regionens regeringschef Quim Torra för ”olydnad”. Separatist-partierna har kallat till demonstrationer mot beslutet, som komplicerar den spanska socialistkoalitionens försök att närma sig de katalanska separatisterna.

Under fjolårets spanska valkampanj lät Torra smycka ut det katalanska regeringspalatset i Barcelona med separatisternas korslagda gula band och självständighetsflaggan ”la estelada”.

Efter att Torra ignorerat flera uppmaningar från spanskt håll att ta ned symbolerna från fasaden, åtalades han inför Kataloniens Högsta domstol, en riksspansk myndighet. Torra, i samråd med sin uppdragsgivare, den landsflyktige förre katalanske

regeringschefen Carles Puigdemont, vägrade infinna sig till förhandlingarna.
Torra kommer att ersättas på posten av den nuvarande vice regeringschefen Pere Aragones, som är stand-in för det separatistiska ERC:s fängslade ledare Oriol Junqueras. ERC och Puigdemonts JPC har enats om att utlysa nyval i början på nästa år. På sistone har separatistpartierna för första gången någonsin samlat över 50 procent av rösterna i katalanska opinionsundersökningar.

Den spanska socialistkoalitionen i Madrid är besvärad av beslutet, som kommer mitt under en charmoffensiv från premiärminister Pedro Sánchez visavi separatisterna. I förra veckan hindrade Sánchez kung Felipe IV att besöka Barcelona, och på fredagen meddelade justitiedepartementet i Madrid att man börjat behandla benådningsansökningar från de nio fängslade separatistledarna. Då den nu avsatte Torra åtalades ställde sig Pedro Sánchez socialistparti bakom beslutet. Häromdagen sade dock en

anonym regeringskälla att det ”vore onödigt” att avsätta Torra. Sánchez mildrade ton mot separatisterna i Barcelona beror dels på att han behöver deras stöd i kongressen inför viktiga omröstningar framöver, dels på att hans koalitionspartner, vänsterradikala Podemos, stöder Kataloniens rätt att utträda ur Spanien.

Nathan Shachar
naranjal@gmail.com

Tuffare coronaregler i nordöst

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Storbritannien. Den brittiska regeringen har beslutat om striktare regler för samvaro i nordöstra England. Invånarna i Newcastle, Gateshead, Sunderland och Durham får inte bjuda in utomstående personer för sociala samkväm. Man får inte heller träffa personer i hemmet

eller på lokal som inte tillhör den egna familjen, hushållet eller en annars sluten social sfär. Förbudet gäller i hemmet, på pubar och i restauranger.
– Olyckligtvis ökar antalet coronafall kraftigt, säger hälsominister Matt Hancock.
TT-Reuters

1 017 000

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Madridbor omfattas nu av restriktioner som syftar till att bromsa spridningen av corona-viruset. En andra våg av covid-19 sveper över Spanien och värst är situationen kring huvudstaden. De som omfattas av restriktionerna får bara lämna sina stadsdelar för jobb, skola eller av medicinska skäl.
Spanien har registrerat över 716000 bekräftade fall av covid-19 och 31000 döda.

TT-AFP

Jag är väldigt tacksam mot förbundskansler Merkel som besökte mig på sjukhuset.

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Aleksej Navalnyj fick besök av Tysklands förbundskansler Angela Merkel när han låg på sjukhus i Berlin. Den ryske oppositionspolitikern blev förgiftad med novitjok den 20 augusti och fördes till Tyskland för vård. Nu är han utskriven.
TT-Reuters

USA vill kyla ner läget i Medelhavet

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Grekland. USA:s utrikesminister Mike Pompeo är i Grekland i hopp om att kunna bidra till avspänning i östra Medelhavet. Den senaste tiden har spänningarna mellan Natoländerna Grekland och Turkiet trappats upp på grund av oenighet kring gränsdragningar och gasfyndigheter i havet. Pompeo inledde sitt tvådagarsbesök med att träffa sin grekiske motpart Nikos Dendias i Thessaloniki. De rivaliserande territoriella kraven bör lösas ”fredligt i enlighet med internationell lag”, skriver de båda i ett gemensamt uttalande.

TT-Reuters

Många danskar får vård för covid-19

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Danmark. På danska sjukhus var på måndagen 110 patienter inlagda för covid-19. Det är den högsta siffran som har registrerats av Statens serum institut sedan i slutet av maj. 17 personer får intensivvård, varav elva vårdas i respirator.

I går rapporterades 435 nya fall av covid-19. Det innebär att sammanlagt 27072 fall har bekräftats i Danmark.

– Det är bekymrande, både antalet smittade och antalet inlagda, säger statsminister Mette Frederiksen på en presskonferens.

TT-Ritzau

Över 350 gripna i helgens protester

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Belarus. Polisen i Belarus grep fler än 350 personer under helgens protester i Minsk och andra städer runt om i landet, enligt belarusiska inrikesdepartementet.

Tiotusentals personer gick ut på gatorna i helgen för att kräva diktatorn Aleksandr Lukasjenkos avgång. Maskerade poliser släpade in demonstranter i skåpbilar och sköt distraktionsgranater och tårgas för att skingra folksamlingarna. Protesterna mot Lukasjenko har pågått sedan det hårt kritiserade valet den 9 augusti.

TT-AFP-Reuters

Transpersoner får välja fängelse

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

USA. Transpersoner, intersexuella eller icke-binära som sätts i fängelser i delstaten Kalifornien i USA ska framöver få välja om de vill bli placerade i ett kvinno- eller mansfängelse. Detta efter att delstatens guvernör Gavin Newsom undertecknat en ny lag, rapporterar San Francisco Chronicle.

Tidigare har transpersoner i regel placerats i ett fängelse utifrån den könstillhörighet de tilldelats vid födseln.

TT

Här serveras syrsor och gräshoppor till middag

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Insekter som mat till människor. Är det framtiden eller en tillfällig trend? En delikatess eller ett nödvändigt ont? DN åkte till Helsingfors för att besöka syrsfarmare och restauranger med insekter på menyn – för att testa den omtalade proteinkällan.

Hundratals syrsor kryper sakta omkring i de genomskinliga plastlådor som står uppradade i en hylla på företaget EntoCubes huvudkontor i Esbo utanför Helsingfors.

I vd:n Jaakko Korpelas panna syns små pärlor av svett.

– Många är tveksamma till att äta insekter och det är förståeligt, det finns inte i vår kultur. Samtidigt tycker vi att skaldjur, som egentligen är ganska lika insekter,

är fantastiskt gott och exklusivt, säger han.
Företaget tar fram teknik för att skapa den perfekta miljön för att syrsorna ska växa till sig och sedan kunna konsumeras som livsmedel.
– Det finns människor som vill gå före och som är nyfikna, det är de som köper insektsmaten i dag, säger Robert Nemlander, som var med och startade EntoCube.
Innan nya livsmedel får säljas inom EU måste de godkännas – och det tar tid. Inom några månader förväntas Europeiska matsäkerhetsmyndigheten (EFSA) lämna sin bedömning av flera produkter som består av insekter, det är sedan upp till Europeiska kommissionen och medlemsstaterna att godkänna dem. EFSA:s bedömning kan bli ett stort steg mot att till slut öppna upp för massproduktion och försäljning av en rad produkter med insekter inom EU.
Men i Finland kringgick myndigheterna unionens regler och ätbara insekter säljs sedan omkring tre år tillbaka i butikerna.
Jaakko Korpela plockar upp en syrsa ur en av lådorna. Den är

omkring fyra veckor gammal och redo för ”skördning”, som EntoCube kallar det. Av varje ”skörd” sparas tio procent som ska föröka sig.
Varje låda kan rymma 5 000–6 000 syrsor och det behövs inga lock för att hålla dem kvar.
– Så länge miljön passar dem och de har andra syrsor, mat och vatten omkring sig har de inget intresse av att flytta på sig, säger Jaakko Korpela.
EntoCube startades innan det blev tillåtet att sälja ätbara insekter i Finland. Genom små kryphål i lagen lyckades Robert Nemlander och Jaakko Korpela sälja sina produkter. Provsmakning av syrsor såldes som ”upplevelse”, burkar med insekterna som ”köksdekoration”.
– För fem år sedan åkte vi bil till Amsterdam för att hämta syrsor. Vi hade ingen koll på reglerna kring att föra levande insekter mellan nationsgränser och vid den tysk-danska gränsen rymde några av dem. Med lösa syrsor i bilen skulle vi passera en nationsgräns till. Jag var livrädd, berättar Jaakko Korpela och fnissar vid minnet. Sen visar han vägen till ett rum där vi kan sitta ostört.

EntoCubes livsmedelsmärke är döpt efter Disneykaraktären Benjamin Syrsas namn i Finland: Samu Sirkka. Jaakko börjar langa upp produkter på bordet. Naturella syrsor, chilikryddade syrsor blandade med jordnötter och syrsgranola.
Tillsammans med klumpar av rostade havregryn faller syrsorna ur paketet när Jaakko häller upp granolan i en skål. De är ihopkrupna, med ben och vingar tätt intill kroppen, likt en fluga som ligger död på fönsterkarmen.
Det finska livsmedelsverkets beslut att tillåta ätbara insekter fick stor uppmärksamhet både i landet och internationellt. De första månaderna var hypen stor och försäljningen gick bra.
– Lagändringen kom plötsligt, vi blev rätt tagna på sängen. Det blev som en kapplöpning om vem som skulle vara först med att lansera sina varor i butikerna, säger Jaakko Korpela.
Nu finns proteinbarer, bröd, soppa, granola och snacks med syrsa att köpa. Naturella syrsor säljs hela eller i pulverform.
Men långt ifrån alla matbutiker säljer ätbara insekter och med tiden har entusiasmen lagt sig.

Där de finns är flera produkter på rea eftersom de håller på att passera sitt bäst före-datum. En anledning tros vara priset – en påse med 22 gram rostade chilikryddade syrsor kostar drygt 50 kronor. EntoCubes granola kostar nästan 80 kronor.
– Det är en del rubriker nu om att det inte gick så bra som man trott. Men det hade varit väldigt konstigt om den första hypen bara fortsatt uppåt. Vi har landat i något lite mer normalt för nya produkter, säger Jakko Korpela och fortsätter:

– Nu fokuserar vi på att hitta rätt användningsområde. Vi och andra företag har testat oss fram, det finns fortfarande möjligheter. Många restauranger är intresserade och det är glädjande. En av de restauranger som köper EntoCubes syrsor ligger bara ett stenkast bort och Robert Nemlander följer oss dit. Deras mest populära insektsrätt heter ”Hopper taco” – ett något missvisande namn eftersom den innehåller syrsor och inget annat. Men just gräshoppor, eller ”chapulines”, är en vanlig rätt i delar av Mexico.

– Det är bara vi i väst som inte ätit insekter, i många länder är de en del av det traditionella köket och sett som en delikatess, inte en sista utväg när all annan mat har tagit slut som många tycks tro, säger Robert Nemlander och slår sig ned vid ett bord.
Tre små tortillabröd och på dem en hög med friterade syrsor ställs fram på bordet. En klick gräddfil, lite grönt och några bitar chili kompletterar.
Hittills äts 2 000 insektsarter ät runt om i världen. Det vanligaste är att de fångas i det vilda, men det är resurskrävande och tiden då de är klara att ätas är ofta en kort period på våren eller hösten.
FN:s mat- och agrikulturorganisation FAO och företag och universitet runt om i världen studerar nu möjligheterna att etablera insekter som en råvara för människor även i västvärlden av klimatskäl.
Eftersom det ännu inte finns standardiserade produktionskedjor går det inte att göra exakta bedömningar av produktionens klimatpåverkan, men några studier har gjorts.
Det nederländska Wageningen-universietet släppte 2012 en

rapport som jämför produktionen av mjölbaggslarver produktionen av nötkött, fläsk, kyckling och mjölk. Den visade att det går åt ungefär lika mycket energi för att framställa mjölbaggslarver som till fläsk och nötkött – mer än både mjölk och kyckling. Men mjölbaggslarven kan produceras med långt mindre utsläpp av växthusgaser och kräver även en bråkdel av landytan – en stor fördel när behovet av proteinrika livsmedel ökar medan bristen på brukbar mark blir allt större.
Vi är redo att hugga in på vår ”Hopper taco”. På Robert Nemlanders inrådan pressar vi lite lime över syrsorna och tar sedan första tuggan. Det tar emot, men smaken är förvånansvärt angenäm. Det jordiga och nötiga i syrsan gifter sig bra med chili och lime.
Ett ben eller en vinge sticker till i gommen. I den halva tacon på tallriken tittar en av syrsorna med döda ögon rakt på mig. Jag plockar bort den innan jag tar en tugga till.
– Det här är ett perfekt sätt att testa syrsor för första gången. Paketeringen är bekant och när man äter med vänner finns det

också ett litet grupptryck som kan vara bra i de här lägena, säger Robert när vi lämnar restaurangen.
Från Esbo är det bara nio stopp med den skrikigt orangea tunnelbanan till centrala Helsingfors. På södra kajen, i ett k-märkt hus med målningar i taket, huserar en annan av EntoCubes kunder. Restaurangen Ultima öppnades av Henri Alén och Tommi Touminen för snart ett år sedan. Här lagas exlusiv mat, med så liten klimatpåverkan som möjligt.

Trots att det är en vanlig tisdag är restaurangen välfylld. Kockarna lagar maten inför öppen ridå i ett av rummen.
Insekter är en av de råvaror som Ultima använder för att ersätta produkter med större klimatavtryck. Förutom ett kex på syrsor och rismjöl bjuds det på lever från hare, på gädda, svamp som odlats i kaffesump och på en råbiff från djur som slaktats efter att det skadat sig.
– Många vill leva och äta hållbart, men de är inte villiga att offra ett skit. Så är det, det är okej. Men då vill vi hitta vägar att ge folk

samma goda mat på ett mer hållbart sätt, säger Henri Alén och fortsätter:
– Restaurangbranschen är långt efter. De finaste restaurangerna som vinner de stora priserna serverar fortfarande foie gras och tänker att så länge råvaran är den bästa spelar det ingen roll var den kommer ifrån.
Idén till Ultima föddes när Henri och Tommi tog ut soporna, ett berg av matavfall, kartonger och plastförpackningar, efter en kväll i deras förra restaurang Finnjävel.
– Det var då vi började diskutera matsvinn och klimatavtrycken på allvar. Nu är det mycket jobb och det tar tid att anpassa sig, säger Henri Alén.
Just nu håller restaurangen på att förbereda nästa månads rätter. En del råvaror måste hinna odlas i de egna lokalerna. Råvaror som blivit över från tidigare menyer måste tas omhand.
– Det handlar om att hela tiden fråga sig hur vi kan göra menyn mer hållbar.
Överallt på Ultima bubblar det, gror och testas nya saker. Vid de stora fönstren står rader med örter som vattnas genom ett datorstyrt system och varje dag

skördas av restaurangens trädgårdsmästare. I kylskåpen växer svamp ut ur stora klot fyllda med kaffesump, i något som liknar smutsiga akvarier växer organismen spirulina.
Inuti ett par pelare i ett av rummen hänger potatis och dinglar fritt i luften. Den växer i en så kallad hydroponisk odling, ett odlingssätt helt utan jord.
– När du inte behöver jord kan du odla var som helst. Vi som bor i städer kan börja odla vår egen mat – trots att vi inte har plats för stora fält, säger Henri Alén.
Han pekar upp mot en av lamporna – vita futuristiska klot. Vid första anblick ser de ut att vara fyllda med skräp, men sedan syns skuggan av en syrsa som promenerar runt i lampan.
– De är nästan som husdjur, så jag vill inte äta dem. Men vi har experimenterat med dem, säger Henri Alén.
Kockarna på Ultima jobbar nu med att förfina produktionen.
– Vi har gett persilja, tryffel och andra smaksättare till syrsorna, berättar Henri Alén.
Insekterna har då har tagit smak av det som de ätit

– Det finns otroliga möjligheter, säger han och kryssar sig vidare bland borden.

Amanda Dahl
amanda.dahl@dn.se

Fakta. EU:s regler

Försäljningen av ätbara insekter kontrolleras av EU:s reglering av nya livsmedel. Alla nya produkter måste godkännas av den europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet, EFSA, innan den kan säljas som mat till människor.

EU:s skrivning förtydligades under 2018, efter att bland annat Finland och Danmark valt att omtolka unionens regler och tillåta försäljning av ätbara insekter på nationell nivå.

Fakta. Protein

Proteininnehåll i 100 gram syrsor: 25 gram
Proteininnehåll i 100 gram mjölbaggar: 25 gram
Proteininnehåll i 100 gram nötkött: 26 gram
Proteininnehåll i 100 gram kyckling: 27 gram

Proteininnehåll i 100 gram ägg: 13 gram
Proteinhalten som anges gäller färska syrsor och mjölbaggar. Torkade syrsor som mals ned till ett pulver kan användas till exempel för att ge en vegetarisk rätt högre proteinhalt. Ett sådant pulver innehåller över 50 gram protein per 100 gram.
Källa: FAO

"Det visar att många av världens länder vänder sig emot det som händer i Polen och att

det finns ett starkt stöd för de hbtqi-organisationer som kämpar i motvind."

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

RFSL:s ordförande Deidre Palacios applåderar, i ett pressmeddelande, de 43 ambassadörer i Polen som via ett öppet brev uttrycker sitt stöd för landets hbtq-minoritet. Stefan Ullgren, Sveriges ambassadör i Polen, är en av undertecknarna.

Norge föreslår ny Sverigekarantän

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Det norska folkhälsoinstitutet (FHI) föreslår att landets regering återigen ska införa inresekarantän för resenärer från flera svenska regioner, skriver FHI på sin hemsida. Enligt förslaget gäller det resenärer från Blekinge och Södermanland, eftersom antalet som bekräftats ha smittats av coronaviruset överstigit 20 fall per 100 000 invånare under de senaste två veckorna.

I Södermanland uppgår siffran till 20,8 fall per 100 000 invånare under perioden och i Blekinge 57,7 fall per 100 000.

TT

”Förgiftningen gjorde oss ännu mer beslutsamma”

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

– När de förgiftade Aleksej gjorde de mig enbart förbannad. Inte rädd, utan förbannad, säger Irina Fatjanova, Aleksej Navalnyjs stabschef i Rysslands andra stad, S:t Petersburg, i en intervju med DN.

Efter att Putinkritikern blev förgiftad har hans stab sett en tillströmning av volontärer.

S:t Petersburg.

Aleksej Navalnyjs stab i S:t Petersburg ligger centralt, några stenkast från den berömda Isakskatedralen. En stor studio på gatunivå med glasfönster ut mot gatan, inredd med gigantiska sittsäckar och en liten scen. Den tillhör de få Navalnyj-staber i Ryssland som aldrig har blivit vräkta.

– Polisen har varit här flera gånger, vi har haft husundersökningar, våra anställda har gripits. Men än så länge har vi inte varit tvungna att flytta. Det är trevligt, säger Irina Fatjanova torrt.
Sedan den ryska oppositions-ledaren Aleksej Navalnyj förgiftades i slutet av augusti har staben i S:t Petersburg fått en ny tillströmning av volontärer.
– Över tvåhundra personer anmälde sig som valobservatörer, en stor del av dem efter att Aleksej blev förgiftad. Folk står och fotograferar sig utanför vår stab. Nästan varje dag är det någon som tittar in och vill tala om att vederbörande stöder Navalnyj och hoppas att han ska bli frisk, säger Fatjanova.
Medan Navalnyj var sängliggande ringde folk oupphörligen till staben och ville veta hur han mår.
– Alla rykten som går om att Navalnyj egentligen stöds av Kreml, att han verkar få specialbehandling och bara får kortare fängelsestraff, har kommit på skam. Jag hör mycket oftare nu människor säga att den här förgiftningen var droppen, det finns en gräns. Framför allt av

personer som annars alltid är noga med att påpeka att de inte gillar Navalnyj.
Aleksej Navalnyj har skrivits ut från sjukhuset i Berlin och kommer att återvända till Ryssland så fort behandlingen är helt och hållet avslutad. På Instagram tackar han piloterna som nödlandade planet i Omsk och sjukvårdspersonalen som gav honom motgiftet atropin.
– Utan de här människorna hade jag fortsatt min resa i en svart sopsäck, skriver Navalnyj.
Medan oppositionsledaren svävade mellan liv och död säger Fatjanova att hon inte tillät sig tänka tanken att han inte skulle överleva.
– Det enda jag tänkte på var att han skulle klara sig. Han är i god fysisk form, han joggar regelbundet, och han är en kämpe av naturen. Makthavarna håller ju hela tiden på med sådana här saker, de vill distrahera oss, få oss ur balans. Det är vår vardag. Jag visste att det skulle bli så här när jag började jobba för Navalnyj i fjol.
Samtidigt, konstaterar Fatjanova, är hon ”ingen robot”.
Förgiftningen liknar ingenting

annat hon någonsin har varit med om.
– Det var fruktansvärt tungt mentalt ända tills han äntligen flögs till Berlin för vård. Men något annat alternativ än att han skulle bli sig själv igen, återvända till Ryssland och fortsätta jobba – det fanns inte för mig.
Fatjanovas stab fortsatte arbetet. I fjol inledde Navalnyj kampanjen ”rösta smart”, som går ut på att uppmana väljarna att rösta på den motkandidat till Putinpartiet Enade Ryssland som har bäst chanser att bli invald.
I Moskva blev det en succé – Enade Ryssland förlorade nästan hälften av sina mandat.
I årets kommun- och regionval har Navalnyjs kandidater blivit invalda i stadsfullmäktige för Novosibirsk och Tomsk, städerna som Navalnyj besökte på samma resa han blev förgiftad.
Taktiken ”Rösta smart” fungerade dock inte i guvernörsvalet för Leningraddistriktet, som Fatjanova ansvarar för. (Distriktet kring S:t Petersburg har kvar sitt gamla sovjetiska namn.) Det fanns ingen kompetent motkandidat till

sittande guvernör Aleksandr Drozdenko.
De båda motkandidaterna var lojala med makthavarna, och tackade dessutom nej till att låta Navalnyjs volontärer vara med och bevaka valförrättningen. Varje kandidat har rätt att anmäla ett visst antal valobservatörer. Navalnyjs stab erbjöd de båda motkandidaterna flera hundra observatörer, men de tackade nej till en stor del av dem.
Staben tog fram uppgifter om den sittande guvernören Drozdenko, som visade sig ha lyxegendomar i Nice. Trots detta blev det ingen andra omgång. Motgångar är dock något som Irina Fatjanova är van vid.
– Nu förbereder vi oss för dumavalet och kommunvalen i S:t Petersburg nästa år. Vi har ett år på oss, och det är i själva verket en ganska kort tid för att hitta bra kandidater, utarbeta taktik och göra valarbete. Vi rekryterar bara kandidater som verkligen har en chans att bli invalda, vi är inte intresserade av statister. Det mycket möjligt att Kreml tidigarelägger valet för att försvåra situationen för oss, säger Fatjanova.

Staben i S:t Petersburg består av sju anställda personer – förutom Fatjanova jobbar här bland annat två kameramän, en reporter, en undersökande journalist och en jurist. Större delen av Navalnyj-staberna runtom i Ryssland arbetar enligt samma princip. Dels deltar man i val, dels gräver man i lokal korruption och avslöjar lokala makthavares hemliga egendomar – som nästan undantagslöst ligger i EU och USA.

För journalister är det inte särskilt lätt att närma sig Navalnyj. Han är notoriskt ovillig att ge intervjuer, och DN:s förfrågningar om att få besöka staben i Moskva ignoreras. Men Irina Fatjanova säger att organisationen i sig är platt. Alla vet vad de ska göra, och Navalnyj är en person som drar till sig förmågor.

– Ingen behöver ge oss några uppgifter. Det är vår stora fördel i jämförelse med Putinmaskineriet. Där gör folk bara som de är tillsagda. Men vårt arbete är uppbyggt så att även om Aleksej inte kan delta så fortsätter det i alla fall. Vi räknar med att bli trakasserade av myndigheterna, att poliserna knackar på, att de

stör oss på alla tänkbara sätt. De försöker desorientera oss, det är deras huvudsakliga mål, säger Irina Fatjanova.
Har du känt rädsla för vad som kan hända dig själv efter att Navalnyj blev förgiftad?
– Tvärtom. Det gjorde mig bara förbannad. De tror att de kan skrämma mig? Jag kommer bara att jobba ännu hårdare. Och jag vet flera andra som känner det så – de har gått moraliskt stärka ur det här.
Enligt Fatjanova handlar det om en känsla för rättvisa.
– Det intressanta är att många jag känner som tidigare lagt en stolthet i att vara opolitiska har slutat säga saker som ”jag deltar inte i politik”. De har fattat att i dagens Ryssland har man inget val. Man kan inte ställa sig utanför.
Själv är hon beredd på att råka ut för problem förr eller senare. De ryska myndigheterna har en stor verktygslåda när det gäller att trakassera och förstöra livet för - oppositionella.
– Många av Navalnyjs anställda har lämnat välbetalda, prestigefyllda jobb för att arbeta

för honom. Jag tror att de upplever det på samma sätt som jag. De gör det här valet för de är så trötta på dagens system. Risken att få sitt bankkonto blockerat eller att bli gripen känns som ett mindre problem än att sakna frihet. Frihet är bättre än ofrihet. Jag är inte rädd, det är bara så jag upplever det.

När intervjun är över säger den ryska frilansfotografen Aleksandr Belenkij till Fatjanova att demonstrationerna i Belarus inte är uppmuntrande ur den ryska oppositionens synvinkel.

– Titta hur belarusierna kämpar! Men det har ju inte lett till något maktskifte.

Man märker att det här är en fråga Fatjanova har fått tidigare.

– Ni tror att man kan få till stånd ett maktskifte genom att gå ut på gatan några gånger? Så fungerar det inte. Man måste hålla på. En eller två demonstrationer fäller inte makthavarna. Det här är en lång kamp.

Anna-Lena Laurén

Fakta. Navalnyjs nätverk

År 2017 började den ryska oppositionsledaren Aleksej

Navalnyj bygga upp ett nätverk med egna staber över hela Ryssland. Staberna grundades inför presidentvalet 2018.
Navalnyj förde kampanj men tilläts inte delta i valet. Det blev ändå startskottet för hans arbete med staberna.
Stabernas storlek varierar. Oftast är det bara chefen och en handfull som är anställda, resten jobbar som volontärer. En stor del av verksamheten grundar sig på gräsrotsfinansiering.
Navalnyj använder ofta material som staberna har producerat i sin Youtube-kanal, Navalnyj Live, där han rapporterar om korruption över hela Ryssland.

Stalinforskarens straff skärps – döms till 13 år

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Den ryska historikern Jurij Dmitrijev, som har vigt sitt liv åt att kartlägga Stalins massgravar, döms till 13 år i fängelse. Beslutet fattades av Högre domstolen i Karelen.

S:t Petersburg.

Beslutet att skärpa Dmitrijevs straff från 3,5 till 13 år kan i praktiken innebära en dödsdom för den 64 åriga historikern. Förhållandena i ryska fängelser är hårda, och forskaren har redan suttit häktad i över tre år.

Dmitrijev döms för sexuella övergrepp mot sin adoptivdotter. Att domen är politisk är det få som tvivlar på. Ryska författare och kulturpersonligheter har i flera år drivit en omfattande kampanj för att Dmitrijev ska frias.

Historikern har redan blivit friad för anklagelser om innehav av barnpornografi. Den rättegången avslutades för två år sedan. Ett halvt år senare greps Dmitrijev på

nytt och anklagades för sexuella övergrepp mot sin adoptivdotter. Tingsrätten i Petrozavodsk dömde Dmitrijev till 3,5 år i fängelse. Eftersom den sammanlagda häktningstiden dras av hade Dmitrijev i så fall fått lämna fängelset i november.
Både Dmitrijev och åklagaren överklagade domen till Högsta domstolen i Karelen. Åklagaren krävde 13 år, medan Dmitrijev vidhöll att han är oskyldig.
Båda rättegångarna har skett bakom lykta dörrar. Dottern Natasja, vid det här laget 14 år gammal, undanhålls offentligheten. Anklagelserna om sexuella övergrepp har formellt lagts fram av Natasjas biologiska mormor. Det är samma mormor som lämnade henne på barnhem när hon var två år gammal.
Mycket tyder på att det är underrättelsetjänsten som har övertalat mormodern att samarbeta.
Inför rättegången sände den statliga tv-kanalen Rossija-24 ett reportage, som bland annat visade bilder av Natasja avklädd.
Bilderna utgör bevismaterial. Allt tyder på att säkerhetstjänsten har läckt dem.

Dmitrijevs advokat Viktor Anufrijev, som tidigare lyckades få honom friad, kunde inte närvara vid rättegången på grund av sjukdom.
Dmitrijev har i nästan 30 år kartlagt Stalins massgravar i Karelen, ett arbete som setts med oblida ögon av ryska säkerhetstjänsten.
Anna-Lena Laurén

Dödad man tros ha velat hoppa av till Nordkorea

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Den sydkoreanska man som i förra veckan dödades av nordkoreansk militär när han siktades i nordkoreanskt vatten försökte förmodligen fly till Nordkorea, uppger Sydkoreas kustbevakning. Men mannens

lillebror tror inte på uppgifterna och beskriver sin bror som en patriot.

En man som arbetade på det sydkoreanska fiskeridepartementet hittades i tisdags i förra veckan flytande i nordkoreanskt vatten. Nordkorea reagerade med att skjuta mannen och sedan tänt eld på kvarlevorna, enligt uppgifter från Sydkoreas underrättelsetjänst.

Varför mannen iklädd flytväst lämnade sin båt har hittills framstått som oklart.

Den sydkoreanska kustbevakningen uppgav på tisdagen att mannen sannolikt ville fly till Nordkorea, skriver bland annat sydkoreanska Korea Herald. Slutsatsen drar man efter att ha studerat övervakningsbilder och efter att ha tagit in uppgifter från underrättelsetjänsten som tyder på att mannen, kallad Lee, sagt till den nordkoreanska militären att han ville hoppa av.

– Vi har bekräftat att Nord hade säkrat personlig information om honom som bara han kan veta, inklusive hans namn, ålder, hemstad och längd, samt att personen avslöjade att han ville fly till norr, sade Yoon Sung-hyun,

chef för utrednings- och underrättelsearbete vid kust-bevakningen, enligt Reuters.
Yoon tillbakavisade tidigare spekulationer om att mannen ska ha försökt ta sitt liv och hänvisade till att han hade på sig en flytväst när han hittades runt 38 kilometer från platsen där han försvann.
Sydkorea har i starka ordalag fördömt att mannen dödades och i fredags gjorde Nordkoreas ledare Kim Jong-un något ovanligt, han bad om ursäkt. Nordkoreas version om händelsen är dock en annan. Pyongyang har beskrivit sydkoreanen som ”en inkräktare som knappt pratade” när han konfronterades i vattnet.
Den dödade mannen var tvåbarnsfar och ska nyligen ha skilt sig. Hans ekonomi var enligt kustbevakningen körd i botten med skulder på 330 miljoner won, 2,5 miljoner kronor. Det mesta ska han ha spelat bort på nätet.
Mannens yngre bror, Lee Rae-jin, avvisar kustbevakningens slutsats att mannen ville fly till Nordkorea. Enligt honom var hans bror en patriot som var stolt över sitt jobb och som nyss hade köpt en ny båt.
Marianne Björklund

Hjälparbetare anklagas för flyktingsmuggling

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Greklands regering anklagar 33 utländska hjälparbetare på Lesbos för att ha deltagit i flyktingsmuggling. De riskerar nu fängelsestraff.

DN har talat med en svensk volontär på platsen som oroar sig för att när som helst gripas av polis.

I fem år har frivilliga burit upp flyktingmottagandet på ön Lesbos – delat ut mat, skött sjukvård, skola och andra aktiviteter.

Vissa av dem har också patrullerat på stranden när flyktingarnas gummibåtar anlänt från Turkiet, ofta nattetid. Då har de ofta med ljussignaler visat var det är säkert att gå i land, för att förhindra att båtarna driver in mot vassa klippor.

Denna verksamhet har grekiska myndigheter länge jämställt med flyktingsmuggling.

Och det är med största sannolikhet bakgrunden till beskedet att 35 personer, varav 33 utländska hjälparbetare, nu utreds för en rad allvarliga brott. Enligt ett pressmeddelande från myndigheterna har grekisk underrättelsetjänst utrett ”bildande och anslutning till en kriminell organisation, spionage, avslöjande av statshemligheter liksom brott mot migrationslagen”.
En svensk volontär på Lesbos berättar på telefon att hon tror att hon kan vara en av de 33.

– Jag har ju varit med och gjort nattskift längs kusten. Det är något som flera organisationer har samarbetat med, så det är uppenbart vilka de syftar på. DN har vid flera tillfällen de senaste åren varit med på liknande ”nattspaningar”. Det går till så att volontärerna rör sig längs kusten och spanar ut på havet med kikare. De kommunicerar via chatgrupper, och när en gummibåt närmar sig stranden samlas så många som möjligt för att hjälpa de ofta utmattade flyktingarna.

Ibland har de tänt lampor för att lotsa in båtarna den sista biten. Den svenska volontären tillbakavisar bestämt att det skulle röra sig om flyktingsmuggling. Någon kontakt med smugglare på den turkiska sidan har inte skett.
– Så fort vi har sett en båt närma sig har vi ringt kustbevakningen. Men nattpatrullerna upphörde i princip redan tidigt i våras. Dels sinade flyktingströmmen betydligt då, dels är volontärerna oroliga för sin säkerhet.
– I våras började lokala fascister förfölja oss och hota oss. Det var omöjligt att fortsätta. Och lampor slutade vi med långt tidigare. Vi har bara haft reflexvästar.
Inga namn på de brottsmisstänkta hjälparbetarna har publicerats, och enligt DN:s svenska kontakt har ingen gripits eller ens kallats in för förhör.
Ändå publiceras anklagelserna alltså just nu. Troligen som en varning till de ganska få hjälparbetare som finns kvar på Lesbos sedan Moria brann ner för tre veckor sedan.
Av de cirka 12 000 flyktingar som blev hemlösa då har de flesta fått plats i ett nytt läger som drivs av grekiska myndigheter. Andra har

transporterats till fastlandet, senast 724 personer på tisdagen. För de volontärer som finns kvar finns inte mycket att göra.
– Ett tag delade vi ut mat och - vatten till dem som hamnade på landsvägen efter branden, berättar den svenska volontären.
– Nu får vi rapporter från det nya lägret om förhållandena där. Jag får sms från flyktingar som säger att maten är möglig och att det bara är en utdelning per dag. Men det är inte mycket vi kan göra för att hjälpa.
När liknande brottsanklagelser dök upp 2018 greps flera volontärer när de skulle lämna Grekland.
Minst tre av dem dömdes till fängelse.
– Det är klart att jag är lite orolig att något sånt skulle hända mig, - säger den svenska volontären.
Ingmar Nevéus
Fakta. Hit kom de flesta flyktingarna

Under flyktingkrisen 2015 anlände över 850000 flyktingar till Europa via de grekiska öarna utanför Turkiets kust.
Många av dem kom till Lesbos, där de hamnade i flyktinglägret -

Moria, en plats som blivit en symbol för EU:s misslyckade flyktingpolitik.
Populationen i Moria ökade från 3 000 – som det byggdes för – till som mest 20 000. När lägret totalförstördes i en brand den 9 september i år bodde runt 13 000 där.

Britter uppmanas ringa polisen om grannar i karantän fuskar

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Personer som insjuknat i covid-19 måste självisolera sig i Storbritannien – annars hotar

dryga böter. Grannar uppmanas att ringa polisen om de ser någon som bryter mot regeln.

Den senaste tidens ökning av coronasmittade i Storbritannien har lett till att regeringen har infört skärpta restriktioner. I korthet ska alla som kan hålla sig hemma för att hindra smittspridningen och bära munskydd på offentliga platser.

Från och med i måndags är britterna skyldiga enligt lag att självisolera sig om de testas positivt för coronaviruset – eller om de har varit i kontakt med en infekterad person. Lagen har kommit till efter att en studie visade att bara 18 procent av de som hade symtom satte sig i hemkarantän.

För att se till att de nya restriktionerna följs har regeringen avsatt mer resurser till polisen, som ska se till att ingen träffas i grupper större än sex – utomhus som inomhus – och jaga fuskare.

Regeringen uppmanar grannar att kontakta polisen om de ser personer som bryter mot självisoleringen, skriver The Guardian.

– Vi måste göra allt vi kan för att kontrollera spridningen av detta virus, förhindra att de mest utsatta människorna smittas samt skydda sjukvården och rädda liv, sade premiärminister Boris Johnson när han lade fram de skärpta restriktionerna i förra veckan, på en pressträff.
Boris Johnson och hans regering kallar den nya strategin för ”piska och morot”, alltså en blandning av ersättningar och böter för att få folk att stanna hemma.
Personer som inte har möjlighet att jobba hemifrån kan få ekonomisk kompensation om de tvingas till hemkarantän. Medan den som bryter mot lagen riskerar dryga böter: från 1 000 pund upp till 10 000 pund (cirka 11 600 och 116 000 kronor). Runt fyra miljoner personer uppskattas har rätt till ersättning för inkomstbortfall, enligt hälsodepartementet.
Inrikesminister Priti Patel förklarade att de nya böterna var ”en tydlig markering att vi inte tillåter dem som bryter mot reglerna att förstöra de hårdvunna framsteg som gjorts av den laglydiga majoriteten”.

För att effektivisera smittspårningen ska ett nytt system av lokala enheter för provtagning och smittspårning införas och det ska vara igång inom två veckor. Personal ska sedan följa upp med samtal till insjuknade eller de som varit i kontakt med en smittad för att kontrollera om de håller sig hemma.

Hittills har över 441 000 personer bekräftats smittade av coronaviruset i Storbritannien och 42 090 har avlidit i covid-19, enligt Johns Hopkins-universitetets sammanställning på tisdagen.

Katarina Lagerwall
katarina.lagerwall@dn.se

Orbán vill att EU-kommissionär lämnar sin post

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Ungerns premiärminister Viktor Orbán vill att EU-kommissionären Vera Jourová, ansvarig för värderingar och öppenhet, ska avgå. Orbán hävdar att Jourová gjort ”nedsättande” uttalanden om Ungern.

”Enligt vice ordförande byggs i Ungern en ’sjuk demokrati’, och därutöver förolämpade hon EU-medborgare med ungersk nationalitet genom att säga att de inte kan bilda sig en egen åsikt”, skriver Orbán i ett brev till EU-kommissionens ordförande Ursula von der Leyen.

När uttalanden ska ha gjorts är inte känt och en talesperson för EU-kommissionen säger på tisdagen att von der Leyen har fullt förtroende för Jourová.

– Vår oro när det gäller rättstatsprincipen i Ungern är välkänd, säger talespersonen vidare.
Jourová är förutom kommissionär även EU-kommissionens vice ordförande.
TT-Reuters

Vi tyska ingenjörer skäms.

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Engelbert Lütke Daldrup, chef för Berlins nya flygplats, apropå att invigningen den 31 oktober sker utan festligheter. Öppnandet inträffar nio år senare än beräknat och Lütke Daldrup medger att förseningarna och fördyringarna (notan har svällt från 2,7 miljarder euro till 6) har gjort

bygget till föremål för skämt
världen över.

Hizbollah: Macron är inte Libanons ledare

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Hassan Nasrallah, ledare för den shiamuslimska Hizbollahrörelsen, tycker att Frankrikes president Emmanuel Macron lägger sig i Libanons interna affärer alltför mycket.

I helgen anklagade Macron, som lovat hjälpa landet att bilda en ny regering, rörelsen för att sabotera försöken att lösa landets ekonomiska och politiska kris. Inte okej, enligt Nasrallah som uppmanar Macron att sluta agera som landets ledare.

– Vi välkomnar det franska initiativet, men den senaste månadens hotelser kan inte fortgå. Vi avvisar och fördömer det här nedlåtande beteende, säger Hizbollahledaren i ett tv-sänt tal.

På tisdagen anklagade även Israels premiärminister Benjamin Netanyahu Hizbollah för att producera vapen i nära anslutning till en bensinstation i Beirut. Hizbollah tillbakavisar uppgifterna.

TT-AFP-Reuters

Belarusisk nyhetssajt tystas

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Belarus. Den oberoende belarusiska nyhetssajten Tut.by stoppas av landets myndigheter. Sajten beordras stänga i tre månader, från den 1 oktober till den 30 december. Tut.by bekräftar nedstängningen i ett uttalande där man dock uppger att sajten kommer att fortsätta att fungera – men att den förbjuds rapportera från bland annat demonstrationer.

Tut.by har varit en av de ledande nyhetskällorna under protesterna mot den auktoritära ledaren Aleksandr Lukasjenko.

TT-AFP

Finland stramar åt alkoholregler

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Finland. Nu sällar sig Finland till Norge och Danmark och stramar åt coronarestriktionerna. Från och med den 8 oktober tvingas barer och restauranger stänga klockan 01. Dessutom förbjuds alkoholförsäljning efter midnatt. Lokala myndigheter i svårt drabbade områden får dessutom beordra krogar att sluta sälja alkohol redan klockan 22 – och att stänga helt klockan 23.

TT-Reuters

Ville sätta eld på Charlie Hebdo-lokal

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Frankrike. Gärningsmannen vid förra veckans blodiga attack utanför satirtidskriften Charlie Hebdos forna lokaler i Paris ville sätta eld på lokalen, uppger åklagaren.
25-åringen, som föddes i Pakistan och kom till Frankrike 2018, ska inte ha varit medveten om att tidningen bytt lokaler efter den attack som redaktionen utsattes för 2015.
Tillståndet är stabilt för de två personer som skadades i fredagens attack.
TT-Reuters

Över en miljon döda i covid-19

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Världen. Över en miljon människor i världen med bekräftad covid-19 har nu avlidit under pandemin, enligt det amerikanska Johns - Hopkinsuniversitetets sammanställning. Tidigare har bland annat sajten Worldometer kommit över den gränsen i sin räkning.

Värst drabbat räknat i faktiska tal är USA där över 205 000 mist livet. Brasilien har rapporterat över 142 000 döda och Indien och Mexiko tillhör också de hårdast drabbade med drygt 96 300 respektive 76 600 avlidna.

TT

Danska politiker rasar mot illegala fester

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Samtidigt som coronasmittan ökar i Danmark för polisen en kamp mot de illegala rejv som blivit populära under pandemin. Varje helg lockas festsugna ungdomar till de så kallade ”piratfesterna”, som politikerna nu vill stoppa genom höga bötesstraff.

Efter sommaren har Danmark haft en dramatisk ökning av antalet konstaterade fall av covid-19. Under förra veckan nåddes flera toppnoteringar med över 500 fall per dag och på fredagen beslutade regeringen att vidta hårdare restriktioner, bland annat med förbud mot alla sammankomster med fler än femtio personer – offentliga som privata.

Detta hindrade inte en fest-arrangör från att i lördags kväll bjuda in hundratals gäster till ett

slutet event i ett hamnområde i Köpenhamns utkanter.
–Vi fick tips om att det pågick en större fest. När vi kom fram var där uppskattningsvis 200–300 personer. När det gick upp för folk att polisen hade kommit försvann de i alla riktningar. Både till fots och på cyklar, berättar Kristian Rodin från Köpenhamnspolisen i en intervju med den danska nyhetsbyrån Ritzau.
När coronapandemin bröt ut stängdes stora delar av det danska samhället ned. Nattlivet dog ut men snart började festglada ungdomar söka sig till illegala alternativ.
Efter i stort sett varje veckoslut de senaste månaderna har danska medier rapporterat om hur polisen stängt ned olagliga fester. Festerna organiseras ofta i slutna Facebookgrupper där deltagarna strax före festen får information om att överföra en summa i inträdesavgift – och när det väl är gjort får de en adress till festen i retur.
– Det har varit mycket sådant den här sommaren. När klubbar och dansställen inte kunnat hålla öppet som vanligt arrangeras det

privata undergroundfester i stället. Jag tror kanske inte att folk är så noga med att hålla på restriktionerna i de sammanhangen, berättade 30-åriga Köpenhamnsbon Natalia för DN i början av september.
Hon hade själv besökt ett illegalt rejv i huvudstadens utkanter bara dagar tidigare.
Enligt statistik från Statens Serum Institut, Danmarks motsvarighet till svenska Folkhälsomyndigheten, ökar coronasmittan framför allt bland unga danskar, och smittspridningen har i flera fall gått att spåra till privata fester.
Förbudet att samlas fler än 50 personer har därför utvidgats till att gälla även privata tillställningar som bröllop och födelsedagsfester. Privata hem omfattas inte men danskarna rekommenderas att undvika större sammankomster även hemma.
– Vi skruvar ner för festarna för att kunna hålla andra delar av samhället öppet, sade hälsominister Magnus Heunicke (S) på en presskonferens i fredags.

Men bara ett dygn efter hälso-ministerns uttalande avslöjades alltså ännu en illegal fest med hundratals deltagare som trotsade restriktionerna. Och nu rasar de danska politikerna, i Folketinget, Danmarks riksdag.

– Jag är väldigt besviken. Det är helt orimligt att sätta sig själv utanför samhället på det sättet, säger den socialdemokratiske justitieministern Nick Hækkerup till Danmarks radio.

Den som trotsar förbudet att samlas måste i dag betala 2 500 danska kronor i böter. Nu vill flera partier höja beloppet.

Justitieministern vill i dagsläget inte uppge någon exakt summa, men högerpopulistiska Dansk Folkeparti föreslår en dubblering till 5 000 kronor.

Hanna Grosshög
riksnatverket@dn.se

Fransmän vill begrava poeter i Pantheon

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Litteratur. 1800-talspoeterna Arthur Rimbaud och Paul Verlaine är ämne för debatt i Frankrike. En namninsamling har startats för att poeterna ska begravas om i mausoleet Pantheon i Paris, rapporterar The Guardian. Namninsamlingen riktar sig till president Emmanuel Macron, som kan bestämma om kropparna ska flyttas.

I namninsamlingen står det bland annat: ”Det skulle vara rättvist att fira deras minne i dag genom att föra dem samman i Pantheon, bredvid andra stora litterära personer”, skriver The Guardian. Bland annat är Voltaire, Rousseau och Dumas begravda där.

Rimbaud och Verlaine hade en kärleksaffär, och det framhävs att de symboliserar mångfald och fick

utstå ”den obarmhärtiga ’homofobin’ i sin tid”.
Över 5 000 personer har i nuläget skrivit under, bland dessa Frankrikes kulturminister Roselyne Bachelot. Samtidigt finns det de som motsätter sig förslaget, och ytterligare en namninsamling har startats som bestrider planerna.
Jenny Nyman

Fred Perry-tröja blev högerextrem uniform – nu stoppas försäljningen

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Politik.

Det brittiska klädmärket Fred Perry drar tillbaka sina svartgula pikétröjor från försäljning i USA och Kanada. Detta efter att plagget börjat användas som uniform av den högerextrema organisationen The Proud Boys. Det rapporterar tidningen Guardian.

Organisationen The Proud Boys grundades inför presidentvalet i USA 2016 för att stötta Donald Trump. Även inför kommande val är medlemmarna aktiva och arrangerade nyligen ett Trumpmöte i Portland, skriver Guardian.

På sin hemsida tar företaget avstånd från organisationen och skriver att det är ”oerhört frustrerande” att deras logotyp och tröjmodell associeras med den högerextrema gruppen.

”Vi gör vårt bästa för att stoppa associationen”, skriver Fred Perry och berättar att företagets advokater arbetar för att komma åt denna typ av användning av klädmärket, som Fred Perry själva menar är olaglig.

Guardian skriver att det inte är första gången Fred Perrys kläder används av politiska grupper. På 1960- och 1970-talen användes

klädmärket av skinheadrörelsen i Storbritannien.
Johanna Färlin

En president utan meriter har bara ilskan att slåss med

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Det var svårt att tro att bataljen gällde vem som ska leda världens supermakt. Debatten liknade mer ett krig. En ilsken Donald Trump gapade och avbröt, men utmanaren Joe Biden stod upp mot bulldozern.
Moderatorn försökte gång på gång påminna Trump om att hans egen kampanjorganisation accepterat

reglerna. Men det var närmast omöjligt att hålla ordning i kaoset. Nå, detta var förväntat. Vi har sett det förr. President Trumps taktik är att överrösta och prata om annat än den fråga som ställts. Demokraten Biden påpekade att ”det är svårt att få en syl i vädret med den här clownen”.
Men det var Trump som hamnade på defensiven på de flesta punkter, vilket säkert var ett skäl till hans dåliga humör. Trump har få framgångar och oändliga skandaler som facit av sin mandatperiod. Så klart att han helst vill byta samtalsämne.
Kanske skrattade Biden någon gång för mycket åt Trumps vildsinta utfall. Men den som trodde att den 77-årige förre vicepresidenten skulle stamma och tappa tråden fick i stället se honom mer fokuserad och skarp än på länge.
Första ämnet var Trumps omstridda nominering till Högsta domstolen. Biden lyckades få det att handla mest om Barack Obamas sjukförsäkringssystem, som hunnit bli tämligen populärt men som Trump lovat att skrota utan att ha en alternativ plan.

Coronapandemin är inget Trump kan skryta med, men han hävdade ändå att ”alla är överens om att presidenten har gjort ett fantastiskt jobb”. 200 000 döda, kontrade Biden, ”det här är samme man som sa att viruset skulle ha försvunnit vid påsk”. New York Times avslöjande häromdagen om att Trump bara betalar struntsummor i federal skatt blev förstås ett tema. Ekonomin är annars det enda område där presidenten åtnjuter en aning förtroende. Att han byggt ”den mest fantastiska ekonomin i historien” var dock, låt oss säga, en överdrift redan före covid-19. Trump har försökt göra lag och ordning till sin banderoll, efter de kravaller som har åtföljt sommarens protester mot polisens våld mot svarta. Mest uppseendeväckande var nu att han vägrade ta avstånd från provokatörer från vitmaktrörelsen.

Avslutningen blev närmast obehaglig. Moderatorn ville veta om de två rivalerna tänkte respektera valresultatet, vilket Biden garanterade. Trump, som har gjort en stor affär av sin

konspirationsteori om kommande monumentalt fusk, hade inga sådana besked. Däremot hade tydligen alla varit ute efter honom från dag ett av hans mandatperiod: hans motståndare försökte genomföra en kupp.
Så resonerar en man som inte ser någon legitimitet i en demokrati som inte ger honom fyra år till vid makten.

Gunnar Jonsson
gunnar.jonsson@dn.se

Presidenten gav isande besked om valresultatet

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Analys.

Den första presidentvalsdebatten var så grov att Donald Trumps egen rådgivare efteråt tog avstånd från taktiken. Kommentatorer tvivlar på att det blir någon ny

debatt. Men den högerextrema våldssekten Proud Boys firade.

Washington.

Den tidigare republikanske guvernören Chris Christie, som hjälpt Trump att förbereda sig inför debatten, sågade klientens insats: ”Det var för hett”, sade Christie på tv-kanalen ABC News. ”Du kan välja att vara aggressiv, men det blev för hett.”

På Fox News, som ofta går Trumps ärenden, liknade kanalens seniora analytiker Brit Hume presidentens insats vid en rodeohäst som sparkar bakut. ”Jag vet inte hur folk därhemma skulle kunna finna det tilltalande.”

Många politiska kommentatorer efterlyser, inför nästa presidentdebatt den 15 oktober, en teknisk funktion som tystar mikrofonen när motdebattören talar. Trump avbröt och talade i mun på Biden under större delen av kvällen. Kolumnisten Paul Krugman på New York Times föreslår en plexiglastub som sänks ned från taket för att helt och hållet isolera den andra sidan, lite som när man ”kopplar bort buren” i SVT:s ”På spåret”.

Andra anser att Joe Biden helt enkelt bör ställa in sin medverkan i nästa debatt som en protest mot Trumps sabotage. Demokraternas talman i kongressen Nancy Pelosi föreslog detta redan innan tisdagens sammandrabbning. Men Kamala Harris, Bidens vicepresidentkandidat som debatterar den sittande vicepresidenten Mike Pence den 7 oktober i Salt Lake City, säger att ”Biden aldrig skulle avstå en chans att tala till det amerikanska folket”.

Trumps ambition verkade vara att försöka provocera Joe Biden till överord och därmed hetsa sina gräsrötter till engagemang. En falang som faktiskt uppskattade Trumps insats i debatten var Proud Boys, en högerextrem våldssekt.

Mot slutet av debatten försökte moderatorn Chris Wallace få Trump att ta avstånd från vitmaktanhängare, vilket han misslyckades med efter upploppen i Charlottesville 2017. Först vägrade Trump svara på Wallace uppmaning, trots sommarens landsomfattande protester mot rasism. Sedan sade presidenten, på gränsen till

ironiskt: ”Proud Boys, ta ett steg tillbaka, var redo”.
Avståndstagandet var så lojt att Proud Boys själva uppfattade uttalandet som stöd och omedelbart klippte in orden i sitt visuella varumärke.
Det är tveksamt om Trump lyckades attrahera någon ny väljare under debatten, bortom våldsbejakande extremister. Sedan förra valet har Trump förlorat övre medelklassväljare i villaförstäder, inte minst universitetsutbildade kvinnor. ”Om en endaste förortshemmafru, eller kvinna över huvud taget, väljer att rösta på Trump efter debatten skulle jag vilja träffa henne”, skrev kommentatorn Susan Glasser i tidskriften New Yorker.
Även Melania Trump, presidentens egen hustru, verkade en smula spak när hon gick upp på scenen direkt efter slutsignalen för att gratulera maken till vad som allmänt beskrivs som ”den värsta debatten i amerikansk historia”. Det var svårt att utropa någon till vinnare. Publikens applåder efter var knappt hörbara. Susan Glasser beskriver debatten som en middagsbjudning där

Trump spelade rollen som den ”berusade, krigslystna farbrodern som vägrade sluta prata men inte kunde göra en begriplig poäng”.
Alla inblandade – moderatorn, Biden, publiken, tv-tittarna – kände sig nog en smula medberoende efteråt.
”Chris hade en tuff natt”, skrev Trump morgonen efter debatten. Han syftade på moderatorn Chris Wallace. Presidenten menar att han och Biden gaddade ihop sig mot honom. ”Två mot en var inte överraskande, men kul”.
Trump försökte, i ämne efter ämne, utmåla Biden som en nickedocka för den radikala vänstern. I debattens upptakt gick Biden i svaromål: ”Partiet är jag. Jag är det demokratiska partiet just nu.”
Det var en auktoritär reflex, långt ifrån den lyssnande landsfader som Biden försökt framställa sig som under valrörelsen hittills. Biden vill framstå som en ”brygga” till nästa generation demokrater.
Men Trump tvingade honom på defensiven – det var kanske presidentens största framgång. Biden vill inte, sade han, avskaffa privata alternativ i

sjukförsäkringssektorn, står inte bakom vänsterfalangens miljöpolitik i *the Green new deal*. Han vill inte omstöpa polisväsendet utan identifiera den minoritet av poliser som missbrukar sin makt och avskeda dem, sade han. Debatten gjorde nog Bidens mittenposition en aning tydligare, även om han också duckade frågor, som den om vilka ledamöter som han skulle nominera till Högsta domstolen om han fick chansen som president.

Slutminuterna var isande. Det är nu ställt utom tvivel att Trump tänker ifrågasätta valresultatet om han inte vinner den tredje november. Han klippte ihop ett antal historier av närmast anekdotisk karaktär som skulle bevisa för det amerikanska folket att röstningssystemet inte är att lita på.

Trump uppmanade sina väljare att hålla utkik efter oegentligheter. Hans uppmaning till Proud Boys och andra högerextrema grupper att hålla sig vid sidlinjen tycktes få en fördjupad innebörd. Man kunde tolka *”stand back and stand by”*

som en uppmaning till miliserna att vara redo vid en förlust.

Björn af Kleen
bjorn.afkleen@dn.se

Fördel Biden – väljarna ses som de stora förlorarna

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Efter den historiskt kaotiska presidentdebatten står varken president Donald Trump eller utmanaren Joe Biden som solklar vinnare. Två opinionsundersökningar som gjordes direkt efter debatten

talar dock för en seger för demokraten, men flera analyser pekar ut den tydliga förloraren: väljarna.

48 procent av de tillfrågade i CBS News och Yougovs undersökning ansåg att den tidigare vicepresidenten Joe Biden vann nattens presidentvalsdebatt, den första av tre planerade inför valet den 3 november. Med Donald Trumps 41 procent ser ställningen ut ungefär som den genomsnittliga ställningen i väljarundersökningarna.

I en liknande tittarundersökning från CNN och SSRS svarar 60 procent att Biden gjorde bäst ifrån sig och bara 28 att Trump gjorde det. Den ställningen är närmast identisk med tittarnas uppfattning om Hillary Clinton och Trump efter deras första debatt 2016, en valrörelse som Trump ändå gick segrande ur.

Biden höll sig nästan uteslutande lugn medan Trump gjorde ett mer hetsigt intryck, med ideliga instick i Bidens anföranden. Han blev vid två tillfällen tillrättavisad av moderatorn Chris Wallace och en gång blev han i förväg ombedd att vara så god att låta Biden tala ostört.

Den republikanske opinionsundersökaren Frank Luntz hade samlat en fokusgrupp med 16 osäkra väljare för att analysera debatten – ”arrogant”, ”ett arsle, men ett självsäkert arsle”, ”rubbad”, ”oamerikansk”, ”kraftfull” och ”öööhhh” var några av orden som tillskrevs Trump. Omvänt beskrevs Biden som ”kompetent”, ”bättre än väntat”, ”sammanhängande”, ”något undflyende”, ”statsmannamässig” och ”trevlig snubbe, men han saknar visioner”.
Andelen osäkra väljare ligger mellan ett par och 10 procent, men det är svårt att tänka sig att deras beslutsunderlag blivit bättre med denna debatt som snart sagt samstämmigt beskrivs som ett spektakel där tittarna fick klarhet i väldigt få frågor. Många analyser landar i något liknande Sky News USA-korrespondent Cordelia Lynchs slutsats: Kaotiskt, hätskt – och den största förloraren är det amerikanska folket.

Ossi Carp
ossi.carp@dn.se

Kommissionen för presidentvalsdebatterna konstaterar att debatten natten till

onsdag ”tydliggjorde att ytterligare struktur måste till” och lovar nya verktyg för att säkra ordningen.
7 oktober. Debatt mellan vice-presidentkandidaterna Mike Pence och Kamala Harris.
15 oktober. Andra debatten mellan Trump och Biden.
22 oktober. Tredje och sista - debatten mellan Trump och Biden.

Högerextrema firar efter Trumps uttalande

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Den högerextrema organisationen Proud Boys har varit inblandade i flera våldsdåd under året. Efter den första presidentvalsdebatten firade anhängarna på grund av ett uttalande från Donald Trump.

”Proud Boys, ta ett steg tillbaka och var redo”, sa Trump.

Trumps svar kom på en fråga från moderatorn Chris Wallace.

– Är du beredd att i kväll ta avstånd från vit makt-grupper och medborgargarden och säga att de ska ta ett steg tillbaka och inte bidra till mer våld av den typen vi sett i flera städer, som Kenosha?, sa Chris Wallace.

– Visst, jag är redo att göra det, men jag skulle säga att nästan allt jag ser kommer från vänster och inte från höger. Jag är beredd att göra vad som helst, jag vill se fred. Vad vill du kalla dem? Ge mig ett namn, svarade då Trump.

Joe Biden kom då med förslaget Proud Boys.

– Proud Boys, ta ett steg tillbaka och var redo. Men jag vill säga att någon måste göra något åt antifa och vänstern, för det här är inte ett högerproblem, det här är ett vänsterproblem, svarade Trump då.

Donald Trumps uttalande tolkades av de flesta som motsatsen till ett avståndstagande, och hyllades av medlemmar i Proud Boys, som enligt New York Times kallade

uttalandet ”historiskt”. Organisationens anhängare har redan tryckt upp tröjor med citatet.
Proud Boys grundades ursprungligen av Gavin McInnes, en av medgrundarna till medieimperiet Vice, som en mansseparatistisk organisation med syfte att försvara ”västerländska värderingar”. Enbart ”biologiska män” får vara med i Proud Boys, och medlemmar måste följa regler som att de inte får onanera mer än en gång i månaden, enligt The Daily Beast.
Organisationen har genomgående tagit avstånd från benämningar som ”vit makt” och ”alt-right” och hävdat att man enbart är intresserad av att försvara vad man menar är traditionella maskulina värderingar.
Enligt civilrättsorganisationen Southern Poverty Law Center, som fokuserar på rasism och hatbrott, är Proud Boys dock i praktiken en hatgrupp, och organisationen har närvarat på en rad vit makt-evenemang. Medier som The Daily Beast har beskrivit organisationen som nyfascistisk, och enligt den judiska

civilrättsorganisationen Anti-defamation league påminner organisationen om ett kriminellt gäng. Gavin McInnes lämnade organisationen 2018 men fortsätter att opinionsbilda och har stämt Southern Poverty Law Center för förtal på grund av att de benämnt Proud Boys som en hatgrupp.
Proud Boys har framför allt gjort sig kända för våldsamheter när man konfronterat antifascistiska demonstranter.
Två medlemmar i organisationen dömdes till fyra års fängelse i oktober 2019 efter att man tillsammans med andra medlemmar i organisationen misshandlat fyra motdemonstranter som kommit för att protestera mot ett tal Gavin McInnes höll i New York.
Både Gavin McInnes och Proud Boys har nekats tillträde till en rad olika plattformar.
Proud Boys portades från Facebook redan 2018 och så sent som i juli 2020 tog Facebook bort över 100 Facebooksidor och Instagramkonton kopplade till Proud Boys och den före detta Trumprådgivaren Roger Stone.
Det är därför organisationen

kommit att publicera sig framför allt på plattformar som Telegram, en krypterad meddelandeapp. Trumps uttalande mötte snabbt kritik, även på annars vänligt inställda kanaler som Fox News. Joe Biden var snabbt ute och kritiserade Trump efter debatten genom att dela ett Twitterinlägg som dokumenterade organisationens lycka över Trumps formulering.
”Det här. Det här är Donald Trumps Amerika”, skrev Joe Biden.

Hugo Ewald
hugo.ewald@dn.se

Kardinal nära påven tvingas avgå

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

En av påvens närmaste medarbetare, kardinal Angelo Becciu, 72, har oväntat lämnat sina uppdrag. Han säger att påven förlorat förtroendet för honom efter misstankar om att han gett kyrkans pengar till sina bröder.

– Jag har inte stulit ens en euro, säger Angelo Becciu till den italienska tidningen Domani.

Rom.

Angelo Becciu, en av Vatikanstatens mest inflytelserika män, var fram tills förra veckan prefekt för kongregationen för helgonförklaringsprocesser.

Men i torsdags meddelade - Vatikanstaten att påven accepterat Beccius begäran om att avsäga sig sina uppdrag. Inga skäl angavs.

Men Angelo Becciu sade på en presskonferens dagen efter att han tvingats bort eftersom han misstänks ha försett sin familj med kyrkans pengar – en misstanke som han avfärdar.

– Allt detta är surrealistiskt. Fram tills igår kände jag mig som en av påvens vänner, en av påvens hängivna medarbetare.

– Sedan berättade påven att han inte längre hade förtroende för mig eftersom han fått en rapport från förvaltningsmyndigheten om att jag gjort mig skyldig till förskingring.

Misstankarna ska bland annat röra en fastighetsaffär. Kyrkans medel ska ha använts för att

investera i en lyxfastighet i London.
Nyhetsmagasinet L'Espresso har granskat den misstänkta förskingringen.
– Vi har gjort en sammanställning som visar att förskingringen troligen uppgår till över sju miljarder kronor, säger reportern Massimiliano Coccia till DN.
Även om Vatikanstaten ännu inte inlett en rättsprocess mot Angelo Becciu anser påven uppenbarligen att förtroendet för kardinalen inte går att reparera.
Angelo Becciu förblir präst, men han blir utesluten från konklaven och deltar inte när en ny påve väljs nästa gång.
Det var 2014 som Vatikanstatens statssekretariat investerade motsvarande 1,8 miljarder kronor i ett fastighetsprojekt i London.

Peter Loewe
loewepeter@gmail.com

Finland för Sveriges talan om Belarus

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Av privata skäl kan Sveriges statsminister Stefan Löfven (S)inte delta i veckans EU-toppmöte. I stället ska Finlands Sanna Marin föra Sveriges talan.

Hon kommer bland annat framföra att Sverige vill att Aleksandr Lukasjenko omfattas av EU:s sanktioner mot Belarus. Ett beslut som hittills har blockerats av Cypern.

Sedan flera veckor tillbaka finns inom EU en lista på cirka 40 personer som ska drabbas av sanktioner efter valfusket i Belarus.

Men för att sanktioner ska kunna träda i kraft måste de 27 EU-länderna vara eniga. Det har varit omöjligt eftersom Cypern vägrat ge sitt klartecken.

För att stödja förslaget vill Cypern nämligen att övriga medlemsstater samtidigt inför sanktioner mot Turkiet för dess

borrningar efter olja och gas i östra Medelhavet.
Inför EU-toppmötet, som inleds torsdag eftermiddag, finns ett utkast till beslut med innebörden att EU ska införa sanktioner mot Belarus de närmaste dagarna. Det formella beslutet måste sedan tas vid ett ministerrådsmöte.
På sanktionslistan har hittills inte president Aleksandr Lukasjenko ingått. Men bland annat Sverige vill nu driva på för att lägga till hans namn, uppgav statsminister Stefan Löfven inför riksdagens EU-nämnd på onsdagen.
Det som fått Sverige att skärpa tonen är främst att Lukasjenko låtit sig sväras in som ny president efter ett valresultat som EU underkänner.
Införs sanktioner innebär det att medlemsstaterna inte utfärdar visum för inresa till EU för personerna och att ekonomiska tillgångar inom EU blir frysta.
Under toppmötet väntas stats- och regeringscheferna även uppmana att sanktioner införs mot personer och företag som är involverade i Turkiets borrningar i Medelhavet. Detta är en

hjärtefråga för Cypern och Grekland.
I medlemskretsen är irritationen stor att Cypern dragit in Belarus i Turkietfrågan eftersom sakerna inte har med varandra att göra.
– Det ses inte riktigt med blida ögon i medlemskretsen när ett enskilt land spelar ut sitt veto för att länka till en annan fråga man anser viktig, säger Björn Fägersten, chef för Europaprogrammet på Utrikespolitiska institutet.
För att stärka EU:s röst inom utrikespolitiken vill flera, bland annat Stefan Löfven och EU-kommissionens ordförande Ursula von der Leyen, införa majoritetsbeslut istället för enhällighet.
Björn Fägersten tror det kan bli svårt att genomföra.
– Det är lite av ett moment 22 eftersom varje land kan lägga in sitt veto mot ett sådant beslut, säger han.
EU-toppmötet avslutas under fredagen. Inom området utrikes-politik ska ledarna även diskutera striderna i Nagorno-Karabach. Också Kina står på dagordningen – toppmötet väntas uttrycka sin oro när det gäller mänskliga

rättigheter och utvecklingen i Hongkong.
Utöver utrikespolitik handlar toppmötet om inre marknaden, digitalisering, coronakrisen med mera.
Stefan Löfven är på begravning och kan inte närvara. I stället ska Finlands statsminister Sanna Marin få företräda Sverige.
– Vi tycker så lika, Finland och vi, att vi gör detta med trygghet, säger Stefan Löfven.
Pia Gripenberg

Anna-Lena Laurén: Den stränga domen mot Stalinforskaren är säkerhetstjänstens hämnd

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Den ryska historikern och människorättsaktivisten Jurij Dmitrijev, 64, har kartlagt massgravar i 30 år för att ge Stalins offer ett namn och röja identiteten på bödlarna. Nu har han fått en – även för ryska förhållanden – osedvanligt sträng dom: 13 år i fängelse.

Det är ingenting annat än säkerhetstjänstens hämnd.

S:t Petersburg.

För över 20 år sedan träffade jag den sovjetiska dissidenten Sergej Kovaljov i Strasbourg.
Europarådets parlamentariska församling höll session. 1990-talet var nämligen en tid då dissidenter och intellektuella kunde ingå i den ryska delegationen.
En tid som i dag känns mycket långt borta.
– Ryssland är Europas kors att bära, sade då Kovaljov.
I dag, när den ryska historikern Jurij Dmitrijev har dömts till 13 år i fängelse, tänker jag på Kovaljovs ord.
Det känns inte som om det är Europa som bär korset Ryssland. En enda människa gör det. En skinntorr liten man med infallna kinder och vänlig blick: Jurij Dmitrijev.
Två gånger har jag tagit tåget till Petrozavodsk för att närvara under rättegångarna mot Dmitrijev. Fyra gånger har jag sett när han förs till och från rättssalen, genom den trånga korridoren, omgärdad av människor som hurrar och klappar i händerna. Som utropar:

Håll ut, Jura! Som för kampanj, som tror och hoppas på det omöjliga: att en person som har hamnat i säkerhetsstrukturens klor ändå kan klara sig. Därför att anklagelserna är så vettlösa, därför att det är så uppenbart vem Dmitrijev är.
Han är ingen pedofil. Han är en man som har vigt sitt liv åt att kartlägga Stalins massgravar i Karelen. Det är därför han nu blir straffad.
Medan FSB:s arkiv ännu var öppna satt Dmitrijev vinter efter vinter med NKVD-mapparna över arkebuserade på 1920- och 1930-talet och spelade in namn och uppgifter på en magnetofon. Det var varken tillåtet att skriva eller fotokopiera något i arkiven. Enda sättet att ta uppgifterna tillvara var att tala in dem på en magnetofon och därefter gå hem och skriva ut allt material på en dator. En fruktansvärt arbetsdryg metod, den enda möjliga för att få ut uppgifterna ur arkiven. Dmitrijev gjorde det.
Om somrarna grävde han efter massgravar. Han utvecklade med tiden en detaljerad kunskap om hur det brukar se ut på platser där tusentals människor har tvingats

ned i en grop på marken, avrättats med ett skott i nacken och därefter blivit täckta med jord. Dmitrijev hade inte bara uppgifter över de dödade. Han hade också listor över bödlarna på NKVD som utförde massmorden. NKVD var föregångaren till KGB, som var föregångaren till dagens ryska säkerhetstjänst FSB.
FSB i Karelen betraktar Dmitrijev som en personlig fiende. Det är därför förföljelserna av honom inte tog slut, inte ens efter att tingsrätten i Petrozavodsk friade honom från anklagelserna om innehav av barnpornografi för två år sedan. Underrättelsetjänsten gav sig inte. Dmitrijev hade blottlagt vad FSB är: En organisation som utförde Stalins massmord.
Därför straffas han.
Under mina resor i Karelen har jag ofta hört folk säga: Dmitrijev väckte de gamla andarna till liv. Nu hämnas de.
Talet om andar är egentligen en metafor. Vad det handlar om är att Dmitrijev är en ytterst obekväm person för Putinregimen därför att han bokstavligen gräver upp lik. Han går inte med på den utslätade versionen av Rysslands

historia som relativiserar Stalins brott till oigenkännlighet. Han ger offren ett namn, en historia. Och han gör det genom att handgripligen spåra upp dem och ge dem en grav.
Att döda har rätt till en grav och deras anhöriga ett ställe att gå till sitter djupt i de flesta ryssars känsla för rättvisa. Det är därför Dmitrijevs arbete i Karelen har fått så stort stöd bland befolkningen. Den minnesplats som han har grundat i Sandarmoch är välbesökt och välvårdad, och varje år i augusti vallfärdar tusentals människor till platsen, både från Ryssland och från utlandet, för en minnesceremoni. Dmitrijev har gett ryssarna verktyg och en plats för att minnas sitt förflutna utan mellanhänder.
Det är det som Putinregimen inte kan förlåta honom för.

Anna-Lena Laurén

”Ryskledda fredssamtal inte lämpligt just nu”

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Fredsförhandlingar med Azerbajdzjan under rysk medling är olämpligt just nu. Det säger Armeniens premiärminister Nikol Pasjinian sedan striderna om den omtvistade utbrytarregionen Nagorno-Karabach gått in på fjärde dagen.

– Det är inte särskilt lämpligt att tala om ett toppmöte mellan Armenien, Azerbajdzjan och Ryssland i en tid av intensiva stridigheter, säger Pasjinian till ryska nyhetsbyrån Interfax.

– Förhandlingar kräver en lämplig atmosfär och förutsättningar.

Armenien och Azerbajdzjan har trotsat internationella uppmaningar att lägga ner vapnen i Nagorno-Karabach. Den territoriella dispyten har pågått i årtionden men striderna blossade upp på nytt i söndags. Båda sidor

har rapporterat om dödsfall, såväl civila som militära.
TT-AFP

Efter 500 dagars väntan – nu är nya regeringen på plats

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Det tog nästan 500 dagar sedan parlamentsvalet, men nu finns äntligen en ny ordinarie regering på plats i Belgien. -

Koalitionen med sju partier - kallas Vivaldi.
Inget av de stora partierna i Flandern ingår, vilket väcker vrede bland dessa väljare.
Det notoriskt svårstyrda Belgien har till slut fått en majoritets-regering på plats när sju partier har lyckats ena sig.
Premiärminister blir Alexander De Croo, som leder Flanderns liberala parti Open VLD. Han tar över ett land som har drabbats hårt av coronaviruset och där stora väljargrupper i just Flandern är besvikna på regeringens sammansättning.
Inget av Flanderns två största partier, båda finns på högerkanten och är uttalade förespråkare för att regionen frigör sig från Belgien, ingår i regeringen.
Det har lett till protester. Mest högljudd har högerextrema Vlaams Belang varit. Förra veckan blockerade flera av partiets ledamöter gatan utanför parlamentet. Den gångna helgen samlades uppemot 5 000 anhängare i Bryssel under parollen ”inte min regering”.
Natten till onsdagen blev de sju partierna överens om budgeten. -

Valet av De Croo som premiärminister är möjligen ett sätt att försöka blidka väljare i Flandern. Största parti i regeringen är nämligen Valloniens socialdemokratiska parti.
I koalitionen ingår två gröna partiet, två socialdemokratiska och två liberala, ett från varje språkområde. Dessutom finns flamländska kristdemokraterna med. Nya regeringen kallas Vivaldi eftersom partiernas färger påminner om kompositörens mästerverk De fyra årstiderna.
Den senaste ordinarie regeringen kallades den ”svenska” på grund av färgerna gult och blått för de dominerande partierna.
Den koalitionen sprack i december 2018 när flamländska nationalistpartiet NVA hoppade av. Anledningen var en fråga som rörde invandring. Liberala premiärministern Charles Michel fortsatte styra en expeditionsministär.
I maj 2019 var det parlamentsval, men resultatet gav ingen given - majoritet för att bygga en regering över språkgränserna. I Flandern fick högerpartierna flest röster medan vänsterpartier och gröna vann i fransktalande Vallonien.

Räknat sedan valet har det tagit 493 dagar att förhandla om en regering. Sedan regeringskrisen 2018 har det gått över 600 dagar.
Pia Gripenberg
Fakta. Krisen krävde ökade befogenheter

8 december 2018
En lördagskväll hoppar flamländska nationalistpartiet NVA av den ”svenska” regeringskoalitionen. NVA med sin gula partifärg har regerat ihop med två liberala partier (blå) och ett kristdemokratiskt parti (kors). Liberala premiärministern Charles Michel fortsätter leda sin expeditionsministär bestående av ett vallonskt parti och två flamländska.
19 maj 2019
Val till belgiska parlamentet. I Flandern går högerextrema Vlaams Belang kraftigt fram och blir näst största parti efter högernationalistiska NVA. I Vallonien är det i stället vänstern och de gröna som får flest nya väljare. Socialdemokraterna förblir dock största parti i regionen.
27 oktober 2019
Charles Michel avgår som premiärminister för att i stället ta

jobbet som ordförande för Europeiska rådet. Ny premiärminister blir Sophie Wilmès, även hon liberal.
17 mars 2020
Coronakrisen kräver en regering med ökade befogenheter. Sophie Wilmès får stöd av sex oppositionspartier att under ett halvår bilda en krisregering bestående av samma partier som expeditionsministären. Parallellt fortsätter förhandlingarna om en regering utifrån valresultatet 2019.
30 september
Regeringsförhandlingarna är äntligen slutförda. Ny premiärminister blir Alexander De Croo. Tidigare längdrekordet att bilda regering var 541 dagar. Det var efter valet 2010.

40

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

dagar lång är den landssorg som har inletts i Kuwait efter att landets ledare, shejk Nasser al-Mohammad al-Sabah, avlidit efter en tids sjukhusvistelse i USA, 91 år gammal.
Shejk Nawaf al-Ahmad al-Sabah har svurits in på posten som Kuwaits nye emir. Han lovar att jobba för välstånd, stabilitet och säkerhet.
TT-AFP

Breiviks advokat leder nytt parti

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Norge. Den kände juristen Geir Lippestad leder ett nytt parti i Norge, Sentrum.
Lippestad, som blev ett namn även utanför Norge när han - försvarade terroristen Anders Behring Breivik, säger till NRK att det nystartade Sentrum blir

”mycket bredare än Kristelig Folkeparti”.
Tidigare har Geir Lippestad arbetat politiskt för Arbeiderpartiet, Norges socialdemokrater, men startar Sentrum ihop med regional-politiker från Kristelig Folkeparti, alltså Norges kristdemokrater.
TT-NTB

Högljutt militärplan skapade oro i Paris

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Frankrike. Ett stridsplan som sprängde ljudvallen har orsakat viss uppståndelse i Paris. Boende runt om i den franska huvudstaden rapporterade om skakande hus och många ställde

sig frågande till vad det var som orsakade den höga smällen på onsdagen.
”Det var inte en explosion” twittrade Parispolisen och uppmanade människor att sluta ringa till olika nödnummer. Stridsplanet hade ryckt ut för att bistå ett kommersiellt plan som tappat kontakten med flygledningen. Det hade tillstånd att spränga ljudvallen.
TT-Reuters

FN-chef vädjar om pengar till globalt vaccin

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

FN. Världen måste samarbeta ekonomiskt för att få fram ett vaccin mot coronaviruset. Uppmaningen från FN:s generalsekreterare António Guterres kommer med en akut prislapp på 15 miljarder dollar, runt 135 miljarder kronor.

FN-chefens vädjan kom i samband med ett virtuellt toppmöte där insatserna Act-accelerator och Covax diskuterades, båda är delar av försöken att forska fram och sprida ett globalt vaccin. Målet är bland annat att två miljarder doser av ett möjligt coronavirusvaccin ska kunna levereras i slutet av nästa år.
TT-AFP-Reuters

Fler svenska regioner rödlistas i Norge

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Norrmän avråds från alla icke nödvändiga resor till Blekinge och Södermanland i Sverige. De nya reserestriktionerna träder i kraft vid midnatt på lördag. Det innebär också att de som reser till

Norge från dessa platser måste sitta i karantän i tio dagar. Beslutet grundar sig i att dessa områden har gått från gult till rött på infektionskartan för Europa. Det innebär att de har haft över 20 nya bekräftade fall av covid-19 per 100 000 invånare under de senaste två veckorna.

TT-NTB

Marianne Björklund: Därför kan Kina trots allt vinna på fyra år till med Trump

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Analys.

Under Donald Trumps tid som president har relationen mellan USA och Kina nått bottennivåer. Ändå är det inte självklart att Kinas regim föredrar ett skifte på presidentposten.

I Trump ser de en reklampelare för hur illa demokratier i väst kan fungera. Dessutom kan

Kina få chansen att öka sin globala makt när Trump drar sig ur internationella samarbeten.

Peking.

Någon officiell linje om vilken av presidentkandidaterna i USA-valet som Kinas kommunistiska regim föredrar finns inte. Men valet är av högsta intresse för världens andra största ekonomi. USA och Kina interagerar intensivt ekonomiskt och under Trumpregimen har relationen försämrats kraftigt.

Trump har startat ett handelskrig med Kina, han har retat upp regimen med att regelbundet kalla covid-19 för Kinaviruset och han går till hårt angrepp mot kinesiska företag. Bland annat har han förbjudit den kinesiska telekomjätten Huawei från att delta i den amerikanska utbyggnaden av femte generationens mobiltelefonnät.

Så det borde väl vara solklart att Kina vill se en ny president i USA? En president som är mindre irrationell och lättare att läsa.

Nja, så enkelt är det inte.

För det första lär inte heller Biden vara särskilt mjuk mot Kina om han tar över som ledare från USA. Den tid när USA trodde att ökade

kontakter och samarbeten med Kina skulle utveckla landet i demokratisk riktning är förbi.
– Båda kandidaterna är väldigt hårda i sin attityd mot Kina och kritiserar varandra för att vara för svaga mot Kina. Därför tror jag att relationen mellan Kina och USA även i fortsättningen kommer vara en stor utmaning, oavsett vem som blir president, säger Wei Zongyou, professor vid American studies center på Fudan-universitetet.
På vissa sätt kan till och med Kina pressas mer om Biden blir president, enligt flera bedömare. - Medan Trump valt att lämna internationella samarbeten och agera hårt mot traditionella samarbetspartner som EU och Japan har Biden deklarerat att han tänker återknyta kontakten med allierade för att öka pressen mot Kina i frågor som lika spelregler på marknaden och vad gäller mänskliga rättigheter.
– När vi går samman med andra demokratier kommer vår styrka mer än fördubblas. Kina har inte råd att ignorera över hälften av den globala ekonomin, har Biden sagt.

Det kan bli en utmaning för Kina, enligt Wei Zongyou.
– Biden vill bygga en allierad union mot Kina, det kan bli besvärligt. Kina kanske blir en fiende för hela världen, säger han.
Ett annat skäl för nationalistiska kineser att önska att Trump stannar kvar på presidentposten är att hans politik i deras tycke visar på styrkor i Kinas auktoritära styre och svagheter i en demokrati.
”Jag stöder Trump eftersom Trump kan skada USA djupt. Det är bra för Kina”, skriver exempelvis en anonym medlem i diskussionsforumet Zhihu.
Kinesisk propaganda har varit snabb att kommentera hur dåligt USA har hanterat covid-19 och förklarar det med att det politiska systemet i USA är i spillror.
I sociala medier har det gått så långt att Trump fått det hånfulla smeknamnet ”Chuan Jianguo”, ungefär ”Trump hjälper bygga Kina”. Andemeningen är att Trump i själva verket gör Kina och inte USA ”great” igen.
– Ur partiets synvinkel är Trump en rullande reklam för hur dålig demokrati kan vara, säger Kevin

Rudd, före detta premiärminister i Australien och med nära kontakter i Kina till New York Times.
James Green, som tidigare arbetat med USA:s Kina-politik och varit tjänsteman på amerikanska ambassaden i Peking, tror att ur strategisk synvinkel föredrar flera i den kinesiska ledningen att Trump sitter kvar. Anledningen är att när Trump väljer att dra sig ur internationella samarbeten öppnar sig möjligheter för Kina att ta för sig.
– När Trump river upp avtal och drar sig ur internationella relationer ser Kina det som en möjlighet att få nya vänner, säger Green.
Ett exempel är hur Kina gick in med löfte om mer pengar, två miljarder dollar, i Världshälso-organisationen, WHO, när USA valde att lämna organisationen.
Samtidigt skulle ett skifte på presidentposten, enligt Green, välkomnas av de som sköter det dagliga diplomatiska arbetet. De flesta räknar med att Biden skulle vara lättare att läsa än Trump som ena dagen har prisat president Xi Jinping, till och med älskat honom, för att den andra höja

tullarna och beskylla Kina för att lura USA.
Med Biden vid rodret finns förhoppningar om att lättare kunna föra en dialog och öppningar för samarbete i frågor som klimat och hälsa. Biden har exempelvis lovat att riva upp Trumps beslut att lämna Parisavtalet. I sin presidentvalskampanj skrämmer Trump väljarna med att Biden kommer att vara mjuk mot Kina och föra en politik som i slutänden leder till att Kina ”äger” USA.

Men kritiken mot Kina spänner över partigränsen i USA och Biden har i sin kampanj trappat upp Kina-retoriken. Bland annat har han kallat Xi Jinping en ”gangster” och lovat att pressa Kina mer i frågor som behandlingen av etniska - minoriteter, som i frågan om det miljontals uigurer som satts i arbetsläger i Xinjiang. Vad gäller mänskliga rättigheter anses Trumps engagemang mindre. Visserligen har USA under honom infört sanktioner mot ett antal personer och företag som varit involverade i lägren i Xinjiang.

Men privat ska Trump ha sagt till Xi Jinping att han agerat rätt i Xinjiang, skriver tidigare säkerhetsrådgivaren John Bolton i sin bok om tiden i Vita huset.
Oavsett vem som blir president är det få som framför sig ser någon islossning mellan länderna.
– Kina och USA litar inte på varandra längre, och relationen kan bli ännu sämre i framtiden, säger Wei Zongyou.
Marianne Björklund

”Språkkriget” med Bulgarien hotar EU-inträdet

FREDAG 2 OKTOBER 2020
Analys

Nordmakedonien gick med på Greklands krav – att byta namn för att komma med i EU.
Nu hotar Bulgarien att blockera landet på grund av dess språk, makedonskan.

28 år varade konflikten om -namnet Makedonien innan den omdöpta republiken Nordmakedonien föddes i februari 2019. Grekland – där en nordlig region heter just Makedonien – kunde då släppa sitt veto mot grannlandets medlemskap i Nato och EU. Natomedlemskapet blev verklighet i mars i år, och ungefär samtidigt blev Nordmakedonien officiellt kandidatland för EU-medlemskap. Men Bulgarien har synpunkter på såväl språket som talas i Nordmakedonien som tolkningar av ländernas historia.

Därför hotar Bulgarien nu att lägga in sitt veto mot den regeringskonferens, som är tänkt som ett startskott för EU-förhandlingarna. Bulgarien anser att det språk som talas i grannlandet inte är ett eget språk, utan en dialekt av bulgariskan. Dispyten gäller också historien, särskilt Gotse Deltjev, en frihetshjälte som ledde uppror på Balkan mot Osmanska riket för 120 år sedan. Var han bulgar eller makedonier? Det har länderna olika åsikter om.
I officiella dokument använder Bulgarien sedan många år

formuleringar som ”på landets officiella språk” för att undvika att skriva ordet ”makedonska”. Och frågorna kring historien hänvisades 2018 till en gemensam kommission av historiker.
På det stora hela är relationerna mellan de båda grannländerna goda, med omfattande handel och utbyte. Bulgariens premiärminister Bojko Borisov sa härom dagen till sin nordmakedonske kollega Zoran Zaev att han ”stöder landets europeiska framtid”.
Men på hemmaplan har Borisov en betydligt mindre kompromissvänlig attityd. Och vice premiärminister Kassimir Karakatjanov - hotade i förra veckan öppet med att sätta stopp för Nordmakedoniens EU-inträde. Han hävdar att den gemensamma historiekommissionen inte har kommit någon vart, och att detta är nordmakedoniernas fel.
– Ni gick med på att ändra er flagga, att ändra ert namn. Men gentemot det land som alltid har hjälpt er tror ni att ni kan bete er illa.

Ingmar Nevéus

”Att inte återvända innebär att Putin har nått sitt mål”

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Den ryska oppositionspolitikern Aleksej Navalnyj var nära att dö av nervgiftet novitjok. Nu anklagar han Rysslands president Putin för att ligga bakom förgiftningen, men planerar ändå att resa tillbaka till sitt hemland.

– Att inte återvända innebär att Putin har nått sitt mål, säger han till tyska Der Spiegel.

Navalnyj insjuknade i augusti när han satt på ett flygplan mellan sibiriska Tomsk och Moskva. Han fördes till sjukhus, men flögs efter några dagar till Tyskland för behandling på Charitésjukhuset i Berlin, som konstaterade att han hade blivit förgiftad av novitjok.

I sin första intervju efter förgiftningen berättar han nu för

tidningen Der Spiegel om händelsen.
Oppositionspolitikern säger att han blir bättre dag för dag och att läkarna bedömer att han kan bli återställd till 90 procent.
– Kanske till och med till 100 procent, men ingen vet riktigt.
Navalnyj anklagar Rysslands president Putin för förgiftningen.
– Jag hävdar att Putin ligger bakom dådet och har inga andra versioner av händelseförloppet, säger han och menar att han stöder sig på fakta – nervgiftet novitjok.
Ordern att använda giftet kan bara komma från någon av cheferna för de tre säkerhetstjänsterna FSB, GRU eller SWR, men de måste i sin tur ha fått instruktioner av Putin, hävdar han.
Enligt källor till Le Monde har Putin å sin sida lyft möjligheten att Navalnyj kan ha förgiftat sig själv. Det avfärdar oppositionsledaren bestämt.
Frågan är då varför han tilläts lämna Ryssland, om det var så att Putin låg bakom förgiftningen.
Navalnyj säger att han tror att Ryssland var fast beslutet att inte

låta honom lämna landet och att det var därför de sade att han inte orkade med en transport.
– Man väntade på att jag skulle dö, säger han till Der Spiegel. Men hans fru och andra kämpade för att han skulle få vård utomlands och de lyckades.
Samtidigt menar Navalnyj att det är viktigt för ”Putins folk” att han inte får status som offer.
– Om jag skulle ha dött i Omsk eller fått permanenta skador där skulle det helt klart ha legat på hans ansvar. Då kanske man inte skulle ha kunnat bevisa att det var novitjok – men att man inte skulle ha låtit mig lämna landet skulle entydigt ha varit hans skuld. Dessutom väntade de ju 48 timmar, antagligen med förhoppningen om att det inte längre skulle gå att påvisa giftet, säger han till tidningen.
Trots att han säger sig vara säker på att president Putin ligger bakom förgiftningen planerar han att resa till Ryssland.
– Att inte återvända innebär att Putin har nått sitt mål. Och mitt uppdrag nu är att bli den snubbe som saknar rädsla. Och jag är inte rädd! Om mina händer darrar så är det inte av fruktan, utan på

grund av det här, säger han och syftar på giftet.
Frågan om han inte är bekymrad för sin familj är svårare att svara på.
– Självklart oroar jag mig för min familj och människorna omkring mig, säger han till Der Spiegel.
Även om han regelbundet skämtar om förgiftningen så bär han på jobbiga tankar. Vad händer om någon planterar gift i hans lägenhet i Moskva, där hans fru och båda barn bor? Navalnyj fruktar att bli angripen, men menar att allt kommer att bli värre i Ryssland om han inte fortsätter sin kamp.
– De kommer att döda många fler personer, de kommer att spärra in många fler.
På frågan om han kommer att förändra sitt beteende efter händelsen, säger han:
– Jag kommer att fortsätta resa i Rysslands regioner, att övernatta på hotell och att dricka vattnet som står på hotellrummet. Vad ska jag annars göra?
Kremls talesperson Dmitrij Peskov avfärdar Navalnyjs uppgifter och kallar dem för en förolämpning.

– Vi anser att sådana här anklagelser mot den ryska presidenten är helt ogrundade och oacceptabla, säger han enligt den ryska statligt styrda nyhetsbyrån Tass.

Marit Sundberg
marit.sundberg@dn.se

Amerikan fick testa vaccin redan i våras

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Drygt 40 vaccin mot covid-19 testas på människor. Amerikanen Ian Haydon var en av de första som fick ett test-vaccin i våras. Knappt ett halvår senare mår han bra och har inte haft några sjukdomssymtom – men vet

inte om han är skyddad mot viruset.

I april fick Ian Haydon sin första dos av bioteknikbolaget Modernas experimentvaccin. Allt gick bra, men den andra dosen blev betydligt mer dramatisk. Han drabbades av en kraftig reaktion med feber, huvudvärk och illamående – till slut svimmade han i badrummet och tvingades uppsöka sjukvård.

Symtomen gick över på något dygn och drygt fem månader efter sprutan mår han fortfarande bra.

– Jag har inte haft några biverkningar efter det. Jag har inte haft några problem alls, säger han till DN.

Samtliga deltagare i fas 1-studien utvecklade antikroppar, men Ian Haydon vet inte om de fortfarande är kvar i hans kropp. Han lämnar regelbundet blodprover till forskarna som testar det för antikroppar, men tvingas vänta på mer svar tills studien är publicerad.

– Jag kommer inte att få veta förrän alla andra gör det.

Seattlebon vet inte om han är skyddad av vaccinet, men har inte haft några symtom som tyder på -covid-19 sedan han tog sprutorna.

När Ian Haydons sambo började må dåligt, utan att veta vad det berodde på, testade hon sig för sjukdomen och han passade på att göra samma sak. Bådas prover kom tillbaka negativa.
– Jag gör inga antaganden om att jag är immun. Det är ett experimentvaccin, så ingen vet ännu om det fungerar. Även om det fungerar vet ingen vilken dos som är effektiv. Vid den här tidpunkten finns det ingen anledning för mig att anta att jag är skyddad.
Med tanke på hans egen kraftiga reaktion blev han lite förvånad när hans mamma beslutade sig för att anmäla sig till Moderna Therapeutics fas 3-studie. Hon har varit stöttande i hans beslut att delta i studien, men samtidigt den som frågat mest om riskerna.
– Hon var den som var mest orolig för mig.
Fas 3-studien startade i somras och hans mamma har fått båda sprutorna. Efter andra dosen kände hon sig lite hängig, rastlös och sov dåligt, men det gick snabbt över. Det är dock oklart om hon verkligen fick vaccinet eller ett placebo.

– Hon mår bra. Vi vet ännu inte om hon har utvecklat antikroppar.
Ian Haydon följer utvecklingen av covid-19-vaccin runt om i världen och tycker att det var bra att Astra Zenecas studie tillfälligt pausades när en deltagare fick neurologiska symtom, som misstänktes vara kopplade till vaccinet. Studien har nu återupptagits eftersom det bedömdes säkert att fortsätta.
– På ett sätt var det som hände bra, inte att personen blev sjuk men det faktum att försöken pausades så snabbt och granskades. Det gör mig övertygad om att studien görs på rätt sätt så att man inte ignorerar säkerhet och biverkningar.
Det Ian Haydon är mest orolig för nu är att Trumpadministrationen ska utnyttja vaccinen för politiska ändamål. Ian Haydon tycker sig se att forskare på tillsynsmyndigheter utsätts för politisk press och nämner särskilt malarialäkemedlet hydroxiklorokin som snabbgodkändes som behandling för covid-19 i april. USA:s president Donald Trump har propagerat för medicinen och ett tag åt han till och med

hydroxiklorokin i ”förebyggande” syfte.
– Värsta scenariot är om de skyndar på godkännandet och tajmar det med USA-valet innan vi vet om sprutan är säker och effektiv.
Han är inte ensam om sin oro. I USA har det rests farhågor om att presidenten försöker pressa det amerikanska läkemedelsverket FDA att godkänna ett vaccin innan valet den 3 november.
– Farhågan här är att han ska använda standarden för nödgodkännande, sade till exempel Ezekiel Emanuel, professor vid University of Pennsylvania, till The Guardian i somras.
Samma bestämmelse användes vid snabbgodkännandet av hydroxiklorokin, även om tillståndet senare drogs tillbaka. Enligt kritiker visar det att myndigheter är mottagliga för politiska påtryckningar. I samband med att Trump i augusti anklagade delar av FDA för att bromsa vaccinen, i syfte att underminera hans möjligheter att bli omvald, sade emellertid FDA-chefen Stephen Hahn att han

skulle avgå om han upplevde att myndigheten pressades att godkänna ett vaccin i förtid, uppger Reuters.
Ian Haydon är en av få deltagare i vaccinstudier som gått ut och pratat offentligt. Han har varit mycket öppen om sina erfarenheter och intervjuats av stora medier som CNN och Washington Post.

Marit Sundberg
marit.sundberg@dn.se

Fakta. Jakten på ett vaccin

Just nu testas 41 vaccin mot - covid-19 kliniskt på människor medan ytterligare 151 är under utveckling. De olika forskningsstegen när vaccin testas på människor kallas för fas 1, fas 2 och fas 3.
I fas 1 ges vaccin till små grupper av människor.
I fas 2 ges vaccin till en större grupp av personer med olika kännetecken – exempelvis ålder – som liknar dem som vaccinet är till för.
I fas 3 ges vaccin till tusentals - personer och utvärderas för - effektivitet och säkerhet.

Massiv polisnärvaro i Hongkong när Kina firade nationaldag

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Polisen i Hongkong slog ned på varje försök till regimkritiska demonstrationer på torsdagen, Kinas nationaldag. En sorgens dag, anser många Hongkong-bor som under året som gått känt hur Kina stärkt greppet om staden.

Peking.

Kinas nationaldag förknippas traditionellt med flaggviftande i Fastlandskina och protester i Hongkong. Förra året när Folk-republiken firade 70 år låg tårgasen tät i Hongkong när demonstranter och kravallpolis drabbade samman samtidigt som ett jättelikt porträtt på Kinas ledare Xi Jinping bars runt på Himmelska Fridens torg i Peking. Demonstranterna i Hongkong befarade att deras friheter var på

väg bort och ropade slagord som ”befria Hongkong nu”. Ett år senare har de fått flera av sina värsta farhågor besannade. Kina har, utan att konsultera parlamentet i Hongkong, infört en nationell säkerhetslag som kan ge livstids fängelse för bland annat självständighetssträvanden. Yttrandefriheten har beskurits och medier är under stor press.
I år hade alla ansökningar om demonstrationer avslagits, med hänvisning till covid-19. På gatorna fanns kravallutrustad polis som slog ner på varje försök till protester. Väskor genomsöktes och bilar stoppades. Alla som väckte någon som helst misstanke omringades direkt och fördes bort. Där fanns den svartklädda mannen som höll i en gul ballong och som genast stod ensam i ett hav av poliser. Tonåringen som spelade en protestsång på trumpet och direkt motades bort av polis. Ett dussintal greps.
Men några större folkmassor som protesterade var det inte, även om kritiken om att Kina är på väg att beröva invånarna på deras friheter finns kvar.
– Det är Kinas nationaldag men det är Hongkongs dödsdag, sade

en svartklädd kvinna vid namn Jay, till Reuters.
Hon konstaterade att Hongkongs invånare är pressade.
– Men vi måste försöka fortsätta kämpa för frihet.
Under en flaggceremoni på onsdagen sade Hongkongs Peking-stödda ledare att stabiliteten var återställd i regionen.
– Under de tre senaste månaderna är det tydligt att samhället återgått till stabilitet och att den nationella säkerheten är skyddad, vårt folk kan fortsätta åtnjuta sina grundläggande rättigheter och friheter i enlighet med lagen, sade Lam.
Marianne Björklund

Gränssamtal mellan Israel och Libanon väntas

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Libanon och Israel ska under FN:s översyn förhandla om omtvistade land- och havsgränser. Beskedet på torsdagen kom från det libanesiska parlamentets talman Nabih Berri.

Ramverket för förhandlingarna är satta, enligt honom, och USA får en medlande och främjande roll.
– USA har tillfrågats av båda sidor, Israel och Libanon... för att ta fram gränser.
FN och dess fredsbevarande insats Unifil välkomnar beskedet.
Samtalen ska hållas i FN:s högkvarter i Naqoura, en gränsstad i södra Libanon.
Libanon och Israel är formellt sett fortfarande i krig.
TT-AFP

”Macron, lägg dig inte i konflikten”

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Belarus. Rysslands president Vladimir Putin har bett sin franska motsvarighet, Emmanuel Macron, att inte lägga sig i konflikten i Belarus. Budskapet ska ha framförts under ett telefonsamtal. Macron träffade i tisdags oppositionsledaren Svjatlana Tsichanouskaja i Litauen.

TT-AFP

100

FREDAG 2 OKTOBER 2020

ton fiskeredskap har plockats upp från havsbottnen mellan Ålesund och Svalbard i Norge. Den årliga skräpplockningsexpeditionen har pågått i 40 år. Men i år lyckades man städa ett större område än tidigare, enligt Fiskeridirektoratet som uppmanar yrkes- och fritidsfiskare att bli bättre på att rapportera in förlorade redskap.

TT-NTB

Process mot brittisk brexitlag

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Brexit. EU-kommissionen drar i gång en juridisk process mot ett brittiskt lagförslag som anses kringgå det överenskomna utträdesavtalet med EU.
Det väntade beskedet kom på torsdagen, sedan EU-kommissionen krävt ändringar senast den sista september.**TT**

Conte: Nationellt nödläge förlängs

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Italien. Premiärminister Giuseppe Conte kommer att be det italienska parlamentet att förlänga det nationella nödläget till slutet av januari. Regeringen vill undvika den kraftiga ökning av covidfall som många andra länder i Europa bevittnar just nu. Nödläget ger centralregeringen större befogenheter och tjänstemän möjlighet att lättare runda byråkratiska hinder. Ursprungsplanen var att det skulle hävas i mitten av oktober.

TT-Reuters

Hårt drabbat Madrid stängs

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Spanien. Madrid har just nu den allvarligaste covidspridningen i hela Europa. Spaniens regering stänger därför ned huvudstaden. Med 859 konstaterade fall av covid-19 per 100 000 invånare på två veckor är läget i Madrid nu värre än någon annanstans i Europa. Därför måste de restriktioner som hittills bara gällt vissa stadsdelar utvidgas till hela huvudstadsområdet, som har nästan sju miljoner invånare. Man får bland annat inte lämna sin stadsdel utan giltiga skäl, som är exempelvis arbete eller för att söka vård.

TT

”Oacceptabelt ” – H&M:s vd om fackliga larm från fabriker

FREDAG 2 OKTOBER 2020

H&M presenterar en rapport som välkomnas av börsen efter att företaget kapat kostnaderna rejält. Samtidigt kom nyligen larm från fabriker i produktionsländerna där fackligt anslutna ska ha blivit avskedade när efterfrågan på kläderna dök i våras.

– Det är oacceptabelt, säger företagets vd Helena Helmersson.

H&M gör vinst efter att kraftigt ha minskat kostnaderna under pandemin. Försäljningen är betydligt svagare än samma period förra året men lyfte efter att den halverats under våren. Vid börsens stängning hade företagets aktie stigit med 6,1 procent på börsen.

– Det beror dels på att återhämtningen går snabbare och bättre än väntat men också på att vi gjort kraftfulla åtgärder. Vi har också väl mottagna kollektioner som lett till mer fullprisförsäljning. Det i kombination med en stark kostnadskontroll ligger bakom resultatet, säger Helena Helmersson om rapporten.
Nya hyresvillkor, lägre bemanning, en minskning av varuinköp, förkortade arbetstider och i vissa länder permitteringar ligger bakom de minskade kostnaderna.

Men något besvärande för H&M i spåren av pandemin är larmen från produktionsländerna, som DN har skrivit om. När försäljningen störtdök under våren blev textilarbetare i länder där kläderna tillverkas av med sina jobb. I Bangladesh, Indien och Pakistan ska fackligt anslutna i högre grad blivit avskedade i fabriker där H&M-kläder produceras.
Helena Helmersson, som tillträdde som vd för företaget i slutet av januari i år, arbetade i företagets produktionsled i många år och har även bott i just

Bangladesh. Hon ger sin bild av vad som skett:
– När konsumtionen har minskat har produktionsländerna drabbats. I den här frågan är vår ståndpunkt solklar. Det är oacceptabelt att leverantörer säger upp anställda på grund av fackligt engagemang.
Vad gör ni för att förhindra att det blir på det här sättet?
– Vi jobbar ihop med andra inom industrin, facket och ILO för att se hur vi kan hantera frågan. Vi vill alltid få parterna att komma till förhandlingsbordet för att få till en bra dialog mellan arbetare och arbetsgivare. Då är vår relation med facket på de olika marknaderna jätteviktig.
H&M äger inte fabrikerna där kläderna produceras och den rådande situationen har gjort att försäljningen kraftigt minskat. Har det dragits åt för hårt för att företaget ska fortsätta att vara lönsamt?
– När efterfrågan sjunker så här drastiskt är det på ett sätt som nog ingen tidigare erfarit. Vi var tvungna att stänga 80 procent av våra butiker och kunde inte fortsätta producera när det inte fanns en efterfrågan. Jag har själv

jobbat i produktionen i så många år så sociala förhållanden i de här länderna är en hjärtefråga för mig.
– Vad vi gjort är att samarbeta med andra företag i samma situation. Vi har också haft en dialog med facket och ILO (FN-organet International labour organization, reds. anm) för att se vad vi kan göra. I vissa av de här länderna finns inte samma skyddsnät som vi är vana vid här. Till stor del har vi kunnat hantera det bra med våra partner genom att bland annat planera orderläggning framåt. Men det är klart att det har varit en svår situation och jag tror att man måste samarbeta för att lösa en sådan här fråga, säger Helena Helmersson.
I ett kompletterande mejl frågar DN om H&M har avslutat samarbetet med de fabriker där de fackligt anslutna blivit uppsagda.
”Det finns exempel på leverantörer som vi är i dialog med och där vi i vissa fall ser över vår affärsrelation”, skriver H&M:s kommunikationschef Kristina Stenvinkel.
”Innan vi fattar ett beslut om avslut har vi en skyldighet att se

över alla andra möjligheter att hitta en lösning eftersom det annars drabbar arbetare”, fortsätter hon.

Ida Yttergren
ida.yttergren@dn.se

Fakta. H&M:s tredje kvartal, juni-augusti 2020

Försäljningen uppgick till 51 miljarder kronor, en minskning med 16 procent i lokala valutor jämfört med förra året.
Vinst före skatt uppgick till 2,3 miljarder kronor.

Under 2021 ska H&M minska det totala antalet butiker med 250 stycken.
I kvartalet belastas företaget av en bot på 367 miljoner kronor för att ha samlat in känsliga personuppgifter om anställda i Tyskland.
Källa: H&M

Ledare: Tyskland måste bli en riktig tungviktare

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Berlinmuren föll, men ”muren i huvudet” bestod. Tyskar från väst och öst gruffade om historien och samtiden, och det ekonomiska gapet fortsatte att dela medborgarna. Så såg bilden länge ut.

När den tyska återföreningen på lördagen fyller 30 år är allt gammalt groll inte glömt. Men känslan är ny. I dag tycker både Wessis och Ossis mestadels att det som hände var en god sak, och att de andras liv inte är särskilt främmande. Framför allt de yngre har fått landet att växa upp.

Det kommunistiska östblockets kollaps avslöjade ett konkursmässigt DDR. Den politiska nödvändigheten att göra D-marken till alla tyskars valuta knäckte ekonomin i öst. Astronomiska summor lades sedan på att bygga upp och utjämna, och i stort är det en sjusärdeles framgång. Lönerna är lägre österut, men arbetslösheten numera obetydligt högre. Problemet är snarare brist på

arbetskraft på grund av utflyttning.
De regionala klyftorna har europeiserats. De är i dag inte värre än mellan Paris och fransk glesbygd eller mellan svenska storstäder och Norrland.
Demokrati och mänskliga rättigheter är heller ingen dålig vinst för det forna Östtyskland. Sant är dock att de politiska ytterkanterna har klart mer inflytande där. Die Linke, efterföljaren till DDR:s kommunistparti, samlar drygt 15 procent i sitt tidigare revir. Det främlingsfientliga AFD har tagit över vänsterns roll som den största missnöjestratten.
Fast inte heller på det planet skiljer sig östra Tyskland så mycket från andra länder i Europa med obehagliga populister. Det kan tyckas chockerande att Hitler inte blev ett vaccin mot -extremism. Men nej, förbundsrepubliken domineras varken av en brölande nazistpöbel eller av en kommunistisk kader.
Vad som utmärker 30-åringen är snarare stabiliteten, personifierad av förbundskansler Angela Merkel. Först det ekonomiska undret efter andra världskriget

och därefter globaliseringen byggde en motståndskraftig exportmaskin. Den klarade smällen från den internationella finanskrisen. Även om flyktingkrisen 2015 var en påfrestning som vållade starka slitningar kantrade inte skeppet. Och coronakrisen har tyskarna bemästrat bättre än de flesta, med hjälp av organisation och tidig masstestning.
Farhågorna om att Tyskland efter återföreningen skulle bli alltför - mäktigt, och återupptäcka mörka tankar om världsherravälde, har ingalunda besannats. Den ekonomiska jätten beter sig alltför ofta som en utrikespolitisk lättviktare, som inte vill spela någon internationell roll annat än via EU. Andra världskriget och nazismen har stått i vägen, av förklarliga skäl.
Men på många sätt är inställningen inte längre hållbar. De senaste åren har världen blivit mer osympatisk. Ryssland agerar aggressivt, från Ukraina till Syrien till Östersjön. Kina, Tysklands största handelspartner, använder sin växande kraft till att tyrannisera både sin befolkning och andra länder. Och president

Donald Trump har visat att inte ens USA är att lita på längre. Tyskland har levt gott under det amerikanska paraplyet och lät sitt eget försvar rosta sönder efter kalla kriget. Européerna behöver inse betydelsen av att skydda sig själva, men utan tysk tyngd kommer resurserna att saknas. Samtidigt måste Berlin visa vägen i striden mot de auktoritära och nationalistiska småpåvar som underminerar EU:s principer. Det är mycket begärt att Tyskland ska leda västvärlden i stället för USA. Men det är dags att ta ett större ansvar. Ni måste klara det, Angela Merkel.

DN 3/10 2020

Hundratal ska testas efter kampanjmöte

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

USA:s president Donald Trump har testat positivt för coronaviruset. Ett par timmar tidigare mötte Donald Trump minst 100 personer på sin golfklubb i New Jersey för att samla in pengar till sin valkampanj. Samtliga kommer nu att testas.

Beskedet om att USA:s president har drabbats av covid-19 blev snabbt en världsnyhet och fick på fredagen börser runt hela världen att vända nedåt. Donald Trump tillhör riskgruppen när det gäller - coronaviruset. Han är 74 år gammal, 191 centimeter lång och väger drygt 110 kilo vilket gör att smittan kan få svåra följder om den utvecklas i negativ riktning.
På fredagen bekräftade Vita huset bara att presidenten har ”milda symtom”.
Såväl Donald Trump som Melania Trump, som också smittats, har satts i karantän i Vita huset.

I var sina inlägg på Twitter försäkrar båda att de är vid gott mod.
”Vi kommer att ta oss igenom detta tillsammans!”, skrev Trump.
En talesperson för Vita huset sa senare på fredagen att Trump planerar att hålla ett tal till nationen ”inom kort”.
Det är första gången som en sittande amerikansk president och hans fru drabbats av en sjukdom som kan leda till döden. Trump har vid flera tillfällen sagt att han är den mest testade personen i USA och berättat att han tagit den omdiskuterade malariamedicinen hydroxiklorokin för att skydda sig mot viruset. En medicin som har visat sig verkningslös mot coronaviruset, skriver Världshälsoorganisationen WHO.
Ett mycket stort antal personer som träffat presidenten under den gångna veckan kommer nu att testas och smittspåras, liksom de som varit i kontakt med presidentens rådgivare Hope Hicks som bekräftades smittad ett dygn före presidenten och började visa symtom redan på onsdagen.
Enligt president Trump själv tog han och Melania Trump ett test så

snart han fått kännedom om Hicks testresultat.
Förutom personer i Vita huset testas nu även minst 100 som under torsdagseftermiddagen träffade Donald Trump när presidenten besökte Bedminster golf club i New Jersey, som han själv äger, för att samla in pengar till sin återvalskampanj. Bara timmar efter besöket på golfklubben gick Trump ut och bekräftade att han var smittad av viruset.
New Jerseys guvernör Phil Murphy skrev på fredagen att en omfattande smittspårning nu har inletts för att se om Donald Trump har smittat andra. I Minnesota, där presidenten nyligen hållit ett kampanjmöte, uppmanar myndigheterna alla som deltog att testa sig.
Under veckan har presidenten dessutom träffat flera av sina rådgivare då han tränat inför kommande debatter, bland andra den tidigare guvernören Chris Christie, 58, och sin advokat Rudy Giuliani, 76.
En av de första att testas på fredagen var vicepresident Mike Pence och hans fru Karen Pence. Ingen av dem var smittade. Inte

heller Ivanka Trump och hennes man Jared Kushner har smittats eller Donald och Melania Trumps son Barret.
Även Demokraternas presidentkandidat Joe Biden och hans fru testades på fredagen. Också deras provsvar var negativa.
”Vi kommer att fortsätta att be för hälsa och säkerhet för presidenten och hans familj”, skrev Joe Biden på Twitter.
Sjukdomsbeskedet gör att Donald Trump nu ställer in ett kampanjmöte på Orlando Sanford international airport i Florida.
Frågan är även hur det kommer att gå med den andra presidentvalsdebatten mellan Trump och Biden, som är planerad till den 15 oktober i Miami, och den tredje och avslutande debatten i Tennessee den 22 oktober.
Debatten mellan vicepresident Mike Pence och Joe Bidens vicepresidentkandidat Kamala Harris kommer att genomföras den 7 oktober.
På fredagen ställde Vita huset in samtliga presidentens åtaganden. Under fredagskvällen uppgav Trumps läkare att presidenten fick

behandling med läkemedlet Regeneron som ska ge extra antikroppar för att trycka ned en infektion. Medlet har tidigare bara använts på olika försökspersoner.

Clas Svahn
clas.svahn@dn.se

”Bästa hälsningar till president Trump och USA:s första dam. Hoppas att båda återhämtar sig snabbt från coronaviruset.”
Storbritanniens premiärminister Boris Johnson som själv blev svårt sjuk av viruset och intensivvårdades i våras.

”Covid-19 är en strid vi alla fortsätter att utkämpa. Varje dag. Oavsett var vi är.”
EU:s rådsordförande **Charles Michel** hälsar via Twitter.

”Liksom miljoner israelers går mina och (hustrun) Saras tankar till president Donald Trump och första damen Melania Trump.”
Israels premiärminister Benjamin Netanyahu på Twitter.

”Jag är övertygad om att din vitalitet, ditt goda humör och din optimism kommer hjälpa dig att hantera det farliga viruset.”

Vladimir Putin i Moskva har enligt ryska medier skickat ett stödjande telegram till Washington.

”Vi blev väldigt ledsna av att höra nyheten i morse. Min fru Ulla och jag önskar dig och Melania ett fullständigt och snabbt tillfrisknande. Med varma hälsningar, Stefan Löfven.”
Sveriges ambassad i Washington förmedlade hälsningen från **Stefan Löfven** till Trump, enligt TT.

”Jag önskar Donald Trump och alla som är smittade med corona god bättring! Vi står mitt i en pandemi, och detta är ett exempel på hur smittsamt viruset är.”
Norges statsminister Erna Solberg i ett sms till tidningen VG.

Villkoren för valrörelsen ändras i ett slag

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Att presidenten inte har förmått skydda sig själv och sin personal från covid-19 kan kosta Donald Trump presidentskapet, befarar republikanska strateger. Om Trump blir svårt sjuk tvingas han överlämna makten till vice-presidenten Mike Pence, ett episkt nederlag.

President Trumps positiva coronatest förändrar med ens villkoren för valrörelsen. Med bara 31 dagar kvar till valdagen tvingas Trump isolera sig i Vita huset. Under de senaste veckorna har Trump kampanjat över landet i nästan samma frenetiska takt som inför presidentvalet 2016. Att hålla kampanjmöten i anhängarnas egna samhällen, att närma sig väljarna rent fysiskt, har varit ett sätt för Trump att bekräfta sin lojalitet med dem.

Pandemin har gjort det svårare. Men Trump har under hösten trotsat riktlinjer från sina egna myndighetsföreträdare och ibland lockat tusentals anhängare till kampanjmöten.
Nu, när han själv bär på smittan, tvingas han stanna i Vita huset. Under fredagen skulle han egentligen ha rest till Wisconsin och Florida.
Ute på kampanjstråt har Trump regelbundet träffat republikanska finansiärer. Så var fallet under torsdagen, samma dag som han testade positivt för covid-19.
Trump mötte vad New York Times beskriver som ett hundratal personer i samband med ett möte med finansiärer på sin golfklubb Bedminster i New Jersey.
Valrörelser är dyra. Karantänen skulle kunna hejda inflödet av kampanjpengar till presidenten (men kanske också stimulera givare som känner sympati med Trump och hans hustru).
Det är tveksamt huruvida nästa inplanerade tv-debatt mellan Trump och Joe Biden över huvud taget kommer att äga rum den 15 oktober. Vita huset överväger, enligt New York Times, att låta

Trump hålla ett tal till nationen där han visar att han fortfarande kan utföra sina plikter som president.
Insjuknandet sätter omedelbart strålkastarljuset på vicepresidenten Mike Pence, som tar över utifall Trump blir för sjuk för att regera. Pence har testat negativt, enligt uppgift från Vita huset på fredagsmorgonen.
Medlemmar av regeringen kan åberopa konstitutionens 25:e tillägg om ministrarna bedömer att Trump inte kan utföra sina plikter som president.
Skulle Pence insjukna och visa sig oförmögen att styra landet står representanthusets talman, demokraten Nancy Pelosi, näst på tur.
Donald Trump är 74 år gammal och överviktig. Ålder och livsstil innebär att presidenten är sårbar för viruset. (En nära vän till Trump, 77-årige fastighetsutvecklaren Stanley Chera, dog i sviterna av covid-19 i april). Men att frivilligt överlämna makten till Mike Pence skulle vara ett episkt nederlag för Trump.
Att ens erkänna sig sjuk måste ta emot. En bärande del av Trumps

presidentvalskampanj går ut på att utmåla Joe Biden som för svag för att kunna axla bördan som president. Trump hånar återkommande politiska fiender som råkat fysiskt illa ut – han använder sådana anekdoter för att kontrastera sin egen fysik, som han framhäver som exemplarisk.
Den senaste tiden tycks restriktionerna för besökare i Vita huset har varit färre än i många delar av den amerikanska offentligheten. Ute i vanliga klädbutiker tar expediter ibland temperaturen på besökare med en plastpistol. Masktvång råder. Men det har varit lättare att äntra Ovala rummet, enligt Washington Post.
Att presidenten inte har förmått skydda sig själv och sin personal, och därmed gjort landet mer osäkert, kan kosta honom valet, säger den republikanske strategen Rob Stutzman till New York Times:
”Det är svårt att föreställa sig att detta inte skulle släcka hans dröm om att bli återvald.”
Presidenten är nu själv symbol för den sjukdom som han bagatelliserat sedan i februari, en ständig påminnelse om de över

213 000 landsmän som dött med coronaviruset under hans presidentskap, ett tungt argument mot honom.
Det blir än viktigare för Republikanerna att gå vidare med Trumps nominering av en ny domare till Högsta domstolen, vilket skulle kunna rikta fokus från presidentens sjukstuga.
Utfrågningarna av domaren Amy Coney Barrett i senaten är tänkta att inledas den 12 oktober.
Republikanen Lindsey Graham, ordförande för justitieutskottet, sade att han talat med Trump på fredagsmorgonen.
Presidenten, som ska ha varit på gott humör, inledde samtalet med att uppmuntra tillsättningen av domaren. Men Mitch McConnell, Republikanernas ledare i senaten, meddelade samtidigt att utfrågningarna sannolikt kommer att äga rum digitalt.

Björn af Kleen
bjorn.afkleen@dn.se

Maria Gunther: Ålder och övervikt är båda kända riskfaktorer vid covid-19

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

På fredagsmorgonen kom beskedet att Donald och Melania Trump båda testats positivt för covid-19. DN:s vetenskapsredaktör Maria Gunther svarar på tre frågor om vad det kan betyda.

1. Hur kunde Donald Trump bli smittad av det nya coronaviruset sars-cov-2?

Kanske blev han smittad av sin tidigare kommunikationschef Hope Hicks, eftersom de flugit tillsammans och arbetat nära ihop nu under återvalskampanjen. Men som offentlig person är han extra utsatt för risken för smitta även från andra eftersom han träffar många olika människor på många olika platser och dessutom kommer i nära kontakt med dem. Tidigare har ju både Jair Bolsonaro i Brasilien och Boris

Johnson i Storbritannien också smittats av covid-19.
Donald Trump har tonat ner riskerna med sjukdomen och pandemin. Därför kanske han inte har varit så noga med att hålla avstånd eller andra skyddsåtgärder som kan minska smittspridning. Nu under valrörelsen har han också deltagit i möten med stora folksamlingar inomhus, något som vi vet är högriskmiljöer för att sprida viruset.
2. Är det extra farligt för Donald Trump att bli smittad?
Ålder och övervikt är välkända riskfaktorer för att bli svårt sjuk eller dö i covid-19. Män har dessutom ungefär dubbelt så stor risk som kvinnor att bli allvarligt sjuka och dö.
Donald Trump är 74 år, och faran med covid-19 ökar kraftigt med stigande ålder. En person som är mellan 70 och 80 år har fem gånger så hög risk att bli allvarligt sjuk jämfört med någon som är mellan 50 och 60, som Melania Trump, som fyllde 50 i januari. Risken att dö ökar också kraftigt. 8 av 10 av alla covid-19-relaterade dödsfall i USA har varit personer

som är äldre än 65, enligt den amerikanska smittskyddsmyndigheten CDC. Donald Trump är också enligt uppgift överviktig och har högt blodtryck. Covid-19-patienter med fetma har mer än dubbelt så hög risk att hamna på sjukhus, och har nästan 50 procents större risk att dö.

Så Donald Trump tillhör definitivt flera riskgrupper för att drabbas allvarligt och även dö av covid-19. Å andra sidan kommer han att få bästa tänkbara vård, och han kanske till och med får behandling med läkemedel mycket tidigt.

3. Vad betyder det om Donald Trump blir frisk?

Blir han riktigt svårt sjuk, som Boris Johnson som fick intensivvård och nästan höll på att dö, kan han, precis som Johnson, bli populärare än någonsin efteråt. Om han däremot får en mycket lindrig sjukdomstid kan det i stället stärka argumenten för dem som tror att covid-19 är en ofarlig sjukdom. Vilket det verkligen inte är. Vi måste fortsätta att göra vad vi kan för att minska risken för smittspridning: Hålla avstånd, tvätta händerna,

begränsa våra sociala kontakter
och stanna hemma när vi är sjuka.

Maria Gunther
maria.gunther@dn.se

En rad toppolitiker har smittats

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Donald och Melania Trump är inte ensamma – åtskilliga politiska ledare på toppnivå har insjuknat i covid-19. De allra flesta har repat sig, även om det finns några dödsfall.

Några av de politiska ledarna som insjuknat i covid-19 har i likhet

med Donald Trump förminskat riskerna med sjukdomen.
Dit hör till exempel Brasiliens president Jair Bolsonaro, som insjuknade i början av juli, Belarus president Alexander Lukasjenko och även Storbritanniens premiärminister Boris Johnson.
Bolsonaro kallade viruset för en ”liten influensa”, han vägrade bära munskydd, uppmanade till folksamlingar och sparkade ett par hälsoministrar som ville införa restriktioner för att minska spridningen.
Belarus diktator Lukasjenko hävdade å sin sida att pandemin var ”en psykos” och att man kunde råda bot på sjukdomen med bastubad och vodka. Även han bekräftade i juli att han fått sjukdomen, men hävdade att han var asymtomatisk.
Även den armeniske premiärministern Nikol Pasjinjan och den ryske premiärministern Michail Misjustin haft sjukdomen.
Den brittiske premiärministern Boris Johnson blev allvarligt sjuk i covid-19 och vårdades ett par veckor på sjukhus i mars, därav en

tid på intensivvårdsavdelning. Då hade han i det längsta fortsatt med sjukhusbesök och handskakningar, trots varningarna.
Efteråt riktade Johnson ett tack till vården, och konstaterade att han varit så sjuk ”att det hade kunnat gå hur som helst”.
Även hälsoministern Matt Hancock och Nadine Dorries, minister med ansvar för psykisk ohälsa och suicidprevention, insjuknade.
Iran drabbades tidigt av pandemin och är ett av få länder där någon i det politiska toppskiktet avlidit.
Vicepresidenten Masoumeh Ebtekar, den högst uppsatta kvinnan i iransk politik, bekräftades smittad i februari. En mängd parlamentsledamöter och den 81-årige tidigare Vatikanambassadören Hadi Khosroshahi insjuknade. Han avled i sviterna av viruset, liksom flera parlamentsledamöter.
En annan som avlidit i sjukdomen är Mohamed Ben Omar, Nigers arbetsmarknadsminister. Han dog i början av maj.

Burundis president Pierre Nkurunziza misstänks också ha dött i covid-19, även om det inte har bekräftats officiellt. Hans hustru ska ha behandlats på sjukhus för sjukdomen. Officiellt dog 55-årige Nkurunziza av en hjärtattack.

Mia Holmgren
mia.holmgren@dn.se
Juan Flores
juan.flores@dn.se

Här är andra politiska ledare världen runt som drabbats

Alejandro Giammattei, Guatemalas president, insjuknade med milda symtom i september. Hade hosta och ont i kroppen, men ingen feber, och jobbade hemifrån, sade han.
Jeanine Anez, Bolivias interimspresident. Självisolerade sig i juli men uppgav att hon mådde bra.
Pranab Mukherjee, Indiens tidigare president, dog i sviterna av covid-19 i augusti.
Nitin Gadkari, Indiens transportminister och en av premiärminister Narendra Modis

närmsta medarbetare, meddelade tidigare i veckan att han tillfrisknat från covid-19.
M Venkaiah Naidu, Indiens vicepresident, lämnade nyligen ett positivt prov, men hade inga symtom och sattes i hemkarantän, enligt AP.
Yaakov LItzman, hälsominister i Israel testades positivt i april. Han är ledare för de ultraortodoxa judarna, som motsatt sig restriktioner, vilket lett till att många smittats.
Den spanske premiärministern Pedro Sánchez och hans fru Begoña Gomez satt i karantän i mitten av mars efter att hon lämnat ett positivt test.
Flera spanska ministrar har fått sjukdomen, däribland Spaniens vice premiärminister Carmen Calvo, som uppsökte sjukhus den 22 mars och bekräftades vara smittad.
Kanadas premiärminister Justin Trudeau sattes i karantän i residensvillan efter att hans fru Sophie Grégoire-Trudeau smittats i samband med en resa till Storbritannien.
Michel Barnier, EU:s brexit-förhandlare, testades positivt den 19 mars.

I Sydafrika har två ministrar insjuknat.
Flera amerikanska kongressledamöter, däribland Kentuckysenatorn Rand Paul, har också lämnat positiva test.
Australiens inrikesminister Peter Dutton bekräftades smittad i mitten av mars.
Juan Orlando Hernández, Honduras president, vårdades på sjuhus i somras efter att ha insjuknat i covid-19.
Tysklands förbundskansler Angela Merkel sattes i karantän två veckor efter att hon träffat en läkare som senare visade sig vara smittad. Merkel tycks inte själv ha insjuknat.

Presidentparets många möten och resor kartläggs

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

President Trump och hans hustru Melania har träffat ett stort antal personer under den senaste veckan, och Trump har hållit flera kampanjmöten i flera delstater.

Deras senaste resor och vilka människor de träffats kartläggs nu i detalj för att spåra eventuella smittvägar.

Var smittades presidentparet, och vem kan de ha smittat?

Även om årets valkampanjer är mer återhållsamma än vanligt, har Donald Trump haft ett intensivt schema. Alla möten och resor innebär risk att smitta, och bli smittad.

Under hela den vecka som föregick provtagningen har Trump både rest och deltagit i ett stort antal möten.

Trots att Vita huset redan i onsdags kväll ska ha känt till att presidentens medarbetare Hope

Hicks visade symtom, gjordes inga omedelbara ändringar i Trumps planering. Han höll ett insamlingsevent i Florida på torsdagen, dit flera av Hicks medarbetare dock avstod från att åka. Det sista han gjorde innan han konstaterades smittad var en resa till sin golfklubb i New Jersey, där nu smittspårning ska ske.

Gå tillbaka en dryg vecka till: torsdagen den 24 september höll Trump ett kampanjmöte utomhus i Florida. Innan dess hade han besökt Högsta domstolen i Washington för att hedra den nyss avlidna domaren Ruth Bader Ginsburg; därefter flugit till Charlotte, North Carolina där han höll ett tal om sjukvård.

Även dagen efter besökte Trump flera delstater. Han deltog i ett rundabordssamtal med latino-väljare i Miami, medverkade i ett möte med svarta väljare i Atlanta, Georgia och träffade en grupp supportrar i Washington DC.

Samma kväll höll presidenten ett utomhuskampanjmöte i Virginia. På lördagen mötte han en rad religiösa ledare i Vita huset – och han träffade Amy Coney Barrett, som nominerats som ny domare.

På kvällen genomfördes ett kampanjmöte i Pennsylvania, utomhus.
I samband med presidentvals-debatten i tisdags befann sig Trump i över 1,5 timme i närhet av Demokraternas kandidat Joe Biden – som i kraft av sin ålder också tillhör riskgrupperna. De båda tog inte i hand, som brukligt är, och stod på avstånd från varandra på scenen, men utan ansiktsmask.
I onsdags besökte presidenten Minnesota där han bland annat deltog i ett insamlingsevent, och höll ett kampanjmöte. På den resan började Hope Hicks känna sig dålig.
Utöver de större punkterna har Trump medverkat i en presskonferens, ett företagsbesök och en rad möten, inklusive interna sammanträden i Vita huset – bland annat med vice president Mike Pence (som dock testade negativt på fredagen), och flera senatorer. Han har varit i nära kontakt med flera familjemedlemmar, inklusive dottern Ivanka Trump och svärsonen Jared Kushner, liksom ett stort antal medarbetare.

Presidenten och hans följe har ofta synts slarva med att skydda sig och hålla avstånd – tvärtemot rekommendationerna, men i linje med vad Trump fram till nu ofta velat förmedla – nämligen att viruset är överskattat och ”kommer att försvinna”.
Smittan har kommit i närheten av presidenten tidigare. I augusti rapporterades om ett covidutbrott inom säkerhetspolisen Secret service, som ansvarar för personskyddet av presidenten. Minst elva personer testades då positivt vid en träningsanläggning i Maryland, i närheten av DC.
Sanna Torén Björling

Estland ska granska nya uppgifterna

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Estland har beslutat att inleda en preliminär bedömning av de nya uppgifterna om Estonias förlisning. Även svenska Statens haverikommission och Olycksutredningscentralen i Finland och kommer att bistå i bedömningen.

Jonas Bäckstrand, ställföreträdande generaldirektör på Statens haverikommission, ser positivt på beskedet från den estniska haverikommissionen.
– När det kommer fram nya uppgifter av den här karaktären är det naturligt att man bör granska, värdera och bedöma uppgifterna, säger Jonas Bäckstrand.
Vad kommer er roll att vara i bedömningen?
– Det här är en vanlig samarbetsform för haverikommissioner på sjösidan och det innebär att överväganden och värderingar av uppgifterna görs av alla tre tillsammans.
I ett pressmeddelande skriver haverikommissionen att syftet med den preliminära bedömningen är att ta ställning till om de nya uppgifterna ger anledning att ompröva slutsatserna från 1994.
TT

Anna-Lena Laurén: Det överraska

r att många föräldrar inte ber

sina barn hjälpa till

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Mitt barn borde hjälpa till mer hemma. Den saken är jag mycket medveten om.
Hon borde bädda sin säng, om ens en gång i veckan. Städa sitt rum lite oftare. Hon skulle kunna diska efter maten, en rutin jag borde införa men inte orkar eftersom det går mycket snabbare att göra det själv. Hon skulle kunna dammsuga varannan vecka.
Dock är jag ingen curlingförälder. Jag hinner inte. Allt som måste göras hemma avverkar jag enligt devisen ”snabbast är bäst”. Där ingår inte att curla, dessvärre inte heller att involvera barnet särskilt mycket. Men nog att be om hjälp när det behövs.
Jag var genuint överraskad när jag insåg att många föräldrar undviker att be sina barn göra saker. De vet att barnet kommer att protestera och de vill inte skapa otrevlig stämning. Barnpsykologer uppmanar

föräldrar att välja sina strider. Målet verkar vara maximal harmoni.
I vårt hushåll går de harmoniska stunderna att räkna på ena handens fingrar. Konflikter är en del av livet. Jag är inte stolt över mig själv när jag skriker ”Har du glömt ryskaböckerna IGEN, jag kan inte hålla reda på allt nu ger jag upp, jag kan inte ta ansvar för varenda sak, du måste lära dig att kolla läsordningen, varför måste JAAAAAG alltid tänka på allt i den här familjen”. Men åtminstone har barnet lärt sig att a) Det är bra att försöka komma ihåg ryskaböckerna och b) Att vuxna ibland får utbrott är inte hela världen.
Ryska barn får väldigt mycket läxor. De förväntas klara av dem med hjälp av sina föräldrar. En Moskvaväninna till mig har berättat att vissa skoluppgifter har lett till lukrativa möjligheter för kvarterets babusjkor att tjäna en extra slant. Om höstarna får barnen ofta i uppdrag att göra djurfigurer av kottar eller annat material i naturen. Babusjkorna förfärdigar snabbt hela uppsättningar av dessa kottdjur,

som de säljer för billig penning till stressade småbarnsföräldrar.
Jag kan faktiskt förstå dessa föräldrar. Den ryska skolan lassar över enormt mycket arbete på familjerna.
Det leder också till ett omfattande kontrollbehov. En av min dotters lärare i finska skolan i Moskva berättade om hur en rysk mamma krävde att läraren dagligen skulle skriva upp barnets läxor i ett särskilt häfte, där mamman sedan skulle kunna bocka av dem. Läraren vägrade. Barnet måste lära sig att själv ta ansvar för sin skolgång.
När läraren sade att det inte gör något om barnen glömmer läxorna – bara då förstår eleven vikten av att själv skriva upp dem – blev mamman mycket förvånad.
Då jag följer med den svenska skoldebatten från Ryssland känns det ibland som att befinna sig mellan två poler. I Sverige ska inlärningen bara vara en härligt lustfylld process, fri från tråkigt utantillärande. I Ryssland vill man från första början utöva total kontroll och eliminera risken för att barnet gör misstag, med följden att det lär sig att det värsta man kan göra är att begå misstag.

Ändå är just den saken helt fundamental i läroprocessen. Fundamentalt är också att barnet själv förstår när det har gjort ett misstag. Jag är mycket tacksam över att min dotters finska skola ger anmärkning om antalet ogjorda läxor överskrider tre. Det har lett till att hon faktiskt har koll på läxorna utan att jag behöver gå in och säkra.

Kraven från skolan har en vidunderlig effekt – i hennes värld är en anmärkning från läraren en katastrof. Mammas eruptioner är däremot en del av livet. När man lever som ensamstående förälder känns det ibland som att något som inte riktigt liknar relationen mellan mor och dotter blir en del av vardagen. Man blir som ett strävsamt gammalt par som formats efter varandra.

– Mamma, du börjar mer och mer likna Muminpappan, sade min dotter en dag.

– Hur då?

– Jag menar det inte på något negativt sätt. Hans utbrott är nog värre.

Anna-Lena Laurén

30-årsfesten är inställd

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Det kunde ha varit en av de största högtiderna på länge. Men när 30-årsdagen av Tysklands återförening firas den 3 oktober är ingenting som vanligt. Festen är inställd. Coronasmittan gör att inga folkmassor kommer att trängas vid Brandenburger Tor.

Det enda som är sig riktigt likt är att *Tag der Deutschen Einheit* detta jämna årtal är en helgdag. Det betyder att alla livsmedelsaffärer och nästan allt annat är stängt, i enlighet med tysk lag. Många lär ändå ge sig ut under lördagen.

De som vill kan då ge sig av till Tegel och säga ”Danke” och sörja de sista historiska vingslagen på en flygplats som definitivt stänger den 8 november.

Det är ett passande avsked på en plats som bokstavligen är laddad med historiens vingslag. När Sovjetunionen 1948 försökte svälta ut västberlinarna öppnade USA och de västallierade en

gigantisk luftbro. Den befintliga flygplatsen Tempelhofs kapacitet räckte inte för de hundratals plan som dagligen flög in mat och andra förnödenheter. Därför byggdes i rekordfart den nya flygplatsen Tegel.
Moskva gav upp Berlinblockaden efter ett drygt år. Västtyskland och Östtyskland (DDR) grundades 1949. Kommunistregimen i DDR byggde Berlinmuren 1961. Den föll i november 1989, och förre förbundskanslern Willy Brandt förklarade: ”Vad som hör ihop växer nu samman.” Hans ord blev verklighet mindre än ett år senare, den 3 oktober 1990, då de två tyska staterna förenades.
Det förenade Tyskland blev en obestridd ledare i EU, utan att visa några störande tecken på erövringslust.
Vad som sedan följde var ett varm ”speciell relation” mellan Berlin och Moskva. Men 30 år senare har den tysk-ryska relationen märkbart kylts av.
Nyligen besökte Angela Merkel den i Ryssland förgiftade politikern Aleksej Navalnyj på sjukhuset Charité. Och på måndag tar hon emot Svjatlana

Tsichanouskaja, Belarus oppositionsledare, i Berlin. Hur djupt Tyskland är redo att frysa förbindelserna med Ryssland återstår att se.

Michael Winiarski
michael.winiarski@dn.se

Katrine Marçal: Thatcher såg den tyska återföreningen som ett misslyckande

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

London. Margaret Thatcher motsatte sig den tyska återföreningen den 3 oktober 1990. Att man firade i Berlin betydde inte att man också firade i London. Och kunde man verkligen lita på tyskarna?

Kommentar. DN:s korrespondent

När vi i dag ser bilder från den tyska återföreningen för 30 år sedan tycks den som en enda

europeisk fest: ett ögonblick när kontinenten i sorgsen triumf började läka ett av de stora såren från det största kriget. Vi ser det som en historisk självklarhet att Tyskland blev ett land igen. Men det finns förstås inga historiska självklarheter.

Innan saker och ting blir historia är de alltid politik.

Det fanns de som var emot en tysk återförening. Den dåvarande brittiska premiärministern Margaret Thatcher var kanske den främsta. Hon var rädd att ett återförenat Tyskland skulle dominera Europa: kanske genom en ny europeisk valutaunion? Men framför allt för att ett återförenat Tyskland skulle underminera Nato. Margaret Thatcher försökte blockera projektet eller i alla fall balansera den tyska makten. Hon hade rent av tankar på en ny form av europeisk gemenskap som även Sovjetunionen skulle kunna bli en del av. Allt för att väga upp ett nytt och starkare Tyskland.

Margaret Thatchers relation till den dåvarande västtyske kanslern Helmut Kohl var iskall. Han betraktade henne som ”farlig” och

deras förhållande blev så dåligt dessa månader att det rent av oroade amerikanska diplomater. Margaret Thatcher hade nämligen varma relationer till en annan av världsledare: Sovjetunionens Michail Gorbatjov.
Diplomatiska papper som offentliggjordes långt senare pekar framför allt mot ett telefonsamtal med George Bush i februari 1990 som en anledning till amerikansk oro. Margaret Thatcher hade nämligen sagt till den amerikanske presidenten att Sovjetunionen var ”grundläggande för att balansera den tyska makten i Europa”. I Washington satte man i halsen. Detta var trots allt kalla kriget. Sovjetunionen var den gemensamma fienden? Eller?
Brittiska diplomater rapporterade tillbaka ”Mr Bush kunde inte förstå hur du kunde tänka på ryssarna som en möjlig allierad mot Tyskland” men Margaret Thatcher skrev kyligt i marginalen ”1941–45”. Hon syftade på perioden under andra världskriget när Sovjetunionen och Storbritannien var allierade mot tja, Nazityskland.
Hade amerikanerna glömt detta?

De 24 mars 1990 bjöd Margaret Thatcher in några av Storbritanniens mest eminenta historiker till ett hemligt seminarium om den tyska återföreningen. Anteckningar från mötet tagna av hennes nära medarbetare Charles Powell konstaterar:

”Vi började med att diskutera den tyska nationalkaraktären ...Som alla nationer har tyskarna förstås en sådan. Det var enklare och viktigare i rådande läge att diskutera de negativa aspekterna av den.” Och Charles Powell började räkna upp dem:

”tyskarnas okänslighet inför andras känslor (som vi har sett inte minst gällande den polska gränsen), deras besatthet vid sig själva, deras starka tendens att tycka synd om sig själva och deras mycket stora behov att vara omtyckta.”

Historikern Timothy Garton-Ash som var med på mötet har i efterhand sagt att denna lista inte på något sätt reflekterade vad som sades av historikerna i rummet. Den var ett resultat av tyskskräcken i Margaret Thatchers politiska stab. Charles Powell fortsätter i sina

anteckningar: ”En del andra och mindre smickrande drag nämndes, jag kommer här räkna upp dem i alfabetisk ordning.” Till listan hörde ”allmän ångest, aggressivitet, mobbarfasoner, egotism, mindervärdeskomplex och sentimentalitet”.
Men framför allt borde man oroa sig för ”den tyska förmågan att ständigt gå till överdrift och dra saker för långt”. När tyskarna gjorde något gjorde de det helt enkelt ordentligt. Kunde man med andra ord vara säker på att den tyska återföreningen skulle stanna vid bara detta?

Den stora frågan på Margaret Thatchers seminarium var följande: ”Kan vi lita på att Tyskland har förändrats?” Och här konstaterade Charles Powell att ”de närvarande experterna menade att detta var fallet”. Han antecknade ”tyskarna har förlorat sin aptit på militarism och erövrande av andra länder ...ingen närvarande expert såg någon allvarlig anledning till oro gällande den nuvarande generationen av tyska ledare”. Frågan var vad som skulle hända ”10, 15 eller 20 år in i framtiden”?

I sina memoarer skrev Margaret Thatcher om sina försök att bromsa den tyska återföreningen: ”Det var ett utrikespolitiskt projekt där jag helt och hållet misslyckades”.

Katrine Marçal
katrine.marcal@dn.se

Pia Gripenberg: EU håller förhandlingsdörren öppen till Belarus och Turkiet

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Sanktioner mot Belarus, men inte mot Aleksandr Lukasjenko.
Inga sanktioner mot Turkiet, men starka ord om om att stötta Cypern och Grekland.

Kompromissen som slöts på EU-toppmötet håller förhandlingsdörren öppen till såväl Belarus som Turkiet.

analys. DN:s EU-korrespondent

Utrikespolitiken fortsätter att splittra EU:s medlemsstater, inte minst relationen till Turkiet. Efter veckans toppmöte, som avslutades strax efter klockan 13 på fredagen, förefaller Tysklands linje ha vunnit. Förbundskansler Angela Merkel vill hålla kontakterna öppna med Turkiet, som isoleras alltmer i världspolitiken.

Tyskland är ofta försiktigt i utrikesfrågor. Ännu mer när det gäller Turkiet.

EU och Turkiet är beroende av varandra, men sedan turkarna börjat borra efter olja och naturgas i omstridda områden i Medelhavet har spänningarna ökat. EU-toppmötet enades i att om Turkiet fortsätter med sina provokationer kan EU vidta motåtgärder. En sådan är sanktioner mot turkiska företag och personer, även om ordet ”sanktion” inte nämns uttryckligt i slutsatserna från toppmötet.

Vid sidan om den piskan försöker EU locka med morötter, som ökad handel och visumlättnader.
– Det är nu upp till Turkiet att visa att man vill ta en konstruktiv väg tillsammans med oss, säger EU-kommissionens ordförande Ursula von der Leyen.
Den förhoppningen verkar ha grusats. I ett uttalande till nyhetsbyrån AFP säger Turkiets utrikesministerium:
– Det fortsätta användandet av sanktionsspråk är inte konstruktivt. EU måste nu förstå att det inte kommer någonstans med sådant tal.
Skrivningarna om Turkiet gjorde dock Grekland och Cypern nöjda. Och det löste en annan utrikespolitisk knut– Belarus. Cypern har krävt sanktioner mot Turkiet för att gå med på sanktioner mot Belarus. Nu gav Cypern till slut med sig. Redan på fredagen trädde sanktioner i kraft mot 40 personer i den belarusiska administrationen.
Den självutnämnda presidenten Alexandr Lukasjenko ingår inte i skaran. Här har EU valt en försiktigare väg än Kanada och Storbritannien. De länderna införde tidigare i veckan

sanktioner mot just Lukasjenko och delar av hans familj.
EU väljer att exkludera Lukasjenko eftersom man fortfarande hoppas på någon slags dialog. Även här spelar Angela Merkel en nyckelroll som den EU-ledare som har bäst relation med Ryssland. Nästa vecka ska Merkel för övrigt träffa Belarus oppositionsledare Svjatlana Tsichanouskaja i Berlin.
Men EU:s utdragna process är ett misslyckande. De 40 personerna på listan har haft gott om tid på sig att tömma eventuella bankkonton.
Belarus svar lät inte vänta på sig. På fredagsmorgonen meddelade utrikesdepartementet att landet tänker införa motsvarande sanktioner mot EU.
EU-toppmötet skulle egentligen ha ägt rum förra veckan. Mötet flyttades för att Europeiska rådets ordförande Charles Michel var i coronakarantän. Därmed kunde statsminister Stefan Löfven inte delta. Han var i stället på sin mors begravning.
Även andra ledare var tidvis frånvarande, till exempel Belgiens och Tjeckiens premiärministrar. Frankrikes Emmanuel Macron var

inte med på fredagen. Han lät i stället Angela Merkel representera Frankrike.
Finlands Sanna Marin förde Sveriges talan under mötet. Sveriges EU-minister Hans Dahlgren försäkrade på presskonferensen efteråt att ”vi är mycket nöjda med Sanna Marins insats”. Problemet är att hon bara kunde agera i ämnen som förberetts.
På mötet dök en ny fråga upp på dagordningen – läget för covid-19 i Europa just nu. Här har Sverige och Finland helt olika åsikter när det gäller till exempel stängda gränser inom EU. Följden blev att ingen kunde framföra Sveriges position på mötet (även om den är tämligen känd).
Som reglerna ser ut nu får en regeringschef inte ersättas av till exempel en annan av landets ministrar på toppmöten. Den linjen måste nog omprövas om det händer mer frekvent att ledare inte kan närvara.
Pia Gripenberg

Madrid stängs för andra gången

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Spanien. Madrid sätts i karantän på nytt. Hela huvudstaden och nio andra städer i huvudstadsområdet införde på fredagskvällen strikta restriktioner som berör nästan fem miljoner människor. Med mer än 8 509 konstaterade fall per 100 000 invånare under den senaste tvåveckorsperioden är coronasmittan i Madrid värre än någon annanstans i Europa. Därför utvidgas nu de stränga restriktioner som hittills bara gällt vissa socialt utsatta stadsdelar till hela huvudstadsområdet. Madrid blir därmed den första europeiska storstad som stänger en andra gång. Restriktionerna innebär begränsad rörelsefrihet. Folksamlingar får som mest bestå av sex personer och barer och restauranger måste stänga tidigare och tillåts ta emot färre gäster.

Den utvidgade restriktionerna har tvingats fram av centralregeringen, mot regionstyrets vilja.
Mia Holmgren

Reträtt krav för samtal

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Azerbajdzjan/Armenien. Armenien säger sig vara redo att förhandla om vapenvila i Nagorno-Karabach genom Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE). EU:s ledare sällar sig till Rysslands, USA:s och Frankrikes uppmaning om att lägga ned vapnen så snart som möjligt. Azerbajdzjan säger nej.

– Om Armenien vill se ett slut på denna upptrappning av situationen så ligger bollen hos Armenien, säger Hikmet Hajiyev, utrikesrådgivare till den azeriske presidenten Ilham Aliyev, vid en videopresskonferens enligt AFP. **TT**

Advokat i badbyxor fick sparken

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Italien. Uppmärksamheten kring den misstänkta förskingringen av 1,8 miljarder kronor inom Vatikanen har tagit ny fart sedan den avskedade kardinalens advokat dök upp på sociala medier iförd enbart minimala badbyxor. Det blev en jättenyhet i Italien förra veckan när en av

Vatikanens kardinaler, Angelo Becciu, misstänktes för förskingring av konton. Till och med påvens privata konto har plundrats på pengar.
Men mediesvallet blev inte mindre när det visade sig att kardinalens advokat lagt upp en bild av sig själv på sociala medier i minimala badbyxor från en strand på Sardinien.
Han avskedades omedelbart av kardinalen.

Amat Levin: Fallet som visar att polisvåldet har gått för långt

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

De poliser som tog 26-åriga Breonna Taylors liv i Louisville i mars ser ut att slippa undan. Men kanske kan fallet bli det som till slut får fler att inse att polisbrutaliteten i USA är den del av ett system som har spårat ur.

Förra veckan togs beslutet som många fasat för: ingen polis åtalas

för ihjälskjutningen av Breonna Taylor. Nyheten intensifierade de protester mot polisbrutalitet som har pågått i USA sedan i maj.
Det var natten till den 13 mars som Louisvillepolisen stormade 26-åriga Breonna Taylors lägenhet. I tron att de var utsatta för ett inbrott avlossade Kenneth Walker, Taylors pojkvän, ett skott mot den inslagna dörren. Kulan, som sköts från ett vapen han hade licens att bära, träffade en polis i låret. Polisen besvarade elden med över 20 skott in i lägenheten. Walker klarade sig oskadd men Breonna Taylor träffades sex gånger och avled.
Att Walker var den första att skjuta är alla överens om. Desto fler frågetecken finns kring den inslagna dörren. Trots att poliserna hade tillstånd att genomföra en ”no-knock warrant” – en husrannsakan som inte kräver att de ger sig tillkänna innan de går in – hävdar poliserna att de identifierade sig innan dörren rammades.
Walker vidhåller att han inte hörde något. Enligt The New York Times finns ett dussintal vittnen i Taylors byggnadskomplex som

inte heller hörde polisens tillkännagivande. Polisen har i stället förlitat sig på ett annat vittne, den enda av Taylors grannar som säger sig ha uppfattat polisens identifiering. Men enligt nya uppgifter ska det vittnet initialt ha berättat en annan version. Den 21 mars sa han att han inte hört något. Nästan två månader senare, den 15 maj, ändrade han sig.
Något som potentiellt också styrker Walkers version är att hans 911-samtal, ringt samtidigt som Breonna Taylor förblödde på hallgolvet, inte refererar till polisen. ”Någon sparkade in dörren och sköt min flickvän”, säger han panikartat.
Ett annat frågetecken uppstår kring polisens spaningsarbete. Tidigare under kvällen hade de gripit en misstänkt knarklangare som Taylor haft en av-och-på-relation med. Anledningen till att de sedan stormade Taylors lägenhet var att de förmodade att han använt hennes bostad för att ta emot misstänkta paket. Men de hade missat att Taylor hunnit göra slut med honom och skaffat sig en ny pojkvän: Kenneth Walker. Inga droger hittades i lägenheten.

Den enda polis som åtalas i fallet är Brett Hankison, som från gatan sköt in genom Taylors fönster. Eftersom hans kulor penetrerade ytterligare en lägenhet, där en man, ett barn och en gravid kvinna sov, ska han nu åtalas för att ha utsatt grannarna för fara. Beslutet att inte åtala någon av poliserna för Breonna Taylors död var upp till en *grand jury*. Men kritiker påpekar att det var Daniel Cameron – Kentuckys chefsåklagare – som valde att rekommendera juryn att välja Brett Hankisons fönsterskjutning som åtalspunkt framför mord eller dråp. Oron är att Cameron, som beskrivits som en ”stjärna” av president Trump, ska ha gett juryn en ensidig bild av händelseförloppet.

Att ingen åtalas för Taylors död är tragiskt men inte förvånande. Det fanns inte mycket i lagboken som tydde på att poliserna skulle hållas ansvariga för dödsskjutningen. Därför höjs nu allt fler röster om att problemet inte bara ligger i polisbrutaliteten, utan i hur hela systemet är uppbyggt.

För polisernas sköldar är många och stora. Kvalificerad immunitet, som gör att de, till skillnad från

civila, inte personligen kan hållas ekonomiskt ansvariga i civila domstolar. Polisförbundet, som i vissa stater drivit igenom att poliser inte får förhöras förrän 30 dagar efter en incident. Register över tjänstefel som tillåts hållas hemliga och med jämna mellanrum raderas. För att nämna några.

De som tog Taylors liv ser ut att slippa undan. Men kanske kan hennes fall vara det som till slut får fler att inse att ett system som går så långt för att skydda poliser på bekostnad av vanliga medborgare är ett system som behöver göras om från grunden.

Amat Levin

Bokslut för konfliktfylld kommitté

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

På torsdag i nästa vecka tillkännager Svenska Akademien årets mottagare av Nobelpriset i litteratur, den 117:e pristagaren i ordningen.

Nobelkommittén, som för andra året i följd delvis består av externa ledamöter, lämnade enligt DN:s uppgifter sitt slututlåtande till Akademien inför den här veckans sammankomst. Det formella beslutet kring pristagaren tas timmarna före själva tillkännagivandet.

Årets pris markerar samtidigt slutet på den period då Akademien inkluderat externa sakkunniga i Nobelkommittén, den kompromisslösning som togs fram under institutionens kris. När systemet slopas kommer institutionen i stället att återgå till en Nobelkommitté enbart bestående av ordinarie ledamöter.

– Nu blir det inga externa mer. Det här var en överenskommelse

vi gjorde på två år med Nobelstiftelsen. Nu ersätter Akademien dem med interna, säger ledamoten och kommittémedlemmen Per Wästberg till DN.
Han vill inte spekulera i huruvida arbetet med Nobelpriset kommer att förändras när dagens system slopas. Wästberg lovordar dock de tre externa ledamöter som deltagit i arbetet de senaste två åren, Rebecka Kärde, Mikaela Blomqvist och Henrik Petersen, och beskriver dem som ”mycket duktiga”.

Officiellt vill Svenska Akademien inte kommentera hur den nya Nobelkommittén kommer att se ut. Ledamoten och ordföranden i kommittén Anders Olsson skriver i en kommentar till DN att sammansättningen ska presenteras under andra hälften av oktober.
Nobelstiftelsens vd Lars Heikensten förordar att Akademien på något sätt fortsätter att ta hjälp av externa sakkunniga.
”Alla Nobelkommittéer har ordningar som säkrar rotation och förnyelse. I en eller annan form

tar de också hjälp av externa sakkunniga. Det här är viktigt för att upprätthålla kvaliteten i arbetet med att utse Nobelpristagare. Exakt hur det ska ske har vi i Nobelstiftelsen ingen uppfattning om”, säger Heikensten i en kommentar till DN, och fortsätter:
”Svenska Akademien har meddelat att man senare i höst kommer att presentera hur Nobelprisarbetet ska bedrivas framöver. Vi är trygga med att de då kommer att röra sig i den här riktningen.”

Arbetet i den nyutformade Nobelkommittén var under fjolårets premiårår inte friktionsfritt. Två av de från början totalt fem externa ledamöterna, Gun-Britt Sundström och Kristoffer Leandoer, lämnade kort tid före Nobelprisutdelningen sina uppdrag efter missnöje med hur arbetet fungerade.
Leandoer har den senaste veckan kommenterat sitt beslut på nytt, först i en albansk nättidning och därefter mer utförligt i en text i Svenska Dagbladet (29/9). I sitt inlägg skriver han om valet av

pristagaren Peter Handke och svårigheterna med arbetet i kommittén:
”Jag insåg för sent att vi – och med ’vi’ menar jag såväl kommittémedlemmar som kandidater – var brickor i ett internt maktspel”, skriver Leandoer, som avböjt att kommentera frågan för DN.
Gun-Britt Sundström skriver i en kommentar till DN att hon delar den beskrivning som Kristoffer Leandoer gör över de externa ledamöternas roll. Hon tillägger samtidigt att det som ”hände i fjol tillhör historien” då Akademiens sammansättning har förändrats sedan dess:
”’Att gå in i beredda gärningar’ är ett fromt uttryck som användes när någon fick fortsätta vad andra hade skapat förutsättningarna för. Det passar även som beskrivning av de externas roll vid utseendet av Nobelpristagare förra året, med den skillnaden att vi inte kunde veta vad vi gick in i”, skriver Gun-Britt Sundström och fortsätter:
”Jag delar Kristoffer Leandoers bedömning av den funktion vi efterhand fick i maktspelet. Kanske hade ingen inom Akademien avsett eller förutsett

det. Det var säkerligen inte vad Nobelstiftelsen hade velat åstadkomma genom att tvinga Nobelkommittén att ta in utomstående i sina diskussioner.”
Anders Olsson har avböjt att kommentera Kristoffer Leandoers inlägg. Per Wästberg säger att han håller Leandoer högt som kritiker och essäist, samt att han har viss förståelse för att det kan vara svårt att presentera nya namn i diskussionerna kring Nobelpriset.
– Men var och en som kommer med nya namn, som han har gjort, det studerar vi mycket noggrant. Det hinner vi göra. Om han inte fick sin vilja fram beror det på att andra inte tycker att de kunde rankas lika högt just då, säger Per Wästberg.
Kritikern och översättaren Henrik Petersen har varit kvar som extern kommittéledamot. Han beskriver årets arbete som ”väldigt annorlunda” jämfört med i fjol.
”Uppdraget kom oväntat för oss i externa kommittén och situationen var ny och naturligt nog svårplanerad för Akademien. Efter en tid landade vi i samarbetet och i år har det känts betydligt mer samlat. Färre kollisioner bottnande i

hävdelsebehov – inte minst hos mig själv!”, skriver Henrik Petersen i ett mejlsvar.
Ni externa ledamöter avslutar nu ert förordnande, hur känns det för dig att lämna Nobelkommittén?
”Jag har älskat arbetet. Den oavbrutna läsningen av samtida världsklasslitteratur har betytt ännu mer för mig än vad jag trodde. Men jag ser också fram emot att isolera mig, arbeta på två böcker jag har påbörjat.”
Tycker du att det skulle vara bra om Akademien fortsätter med externa ledamöter?
”Det skulle vara med oss i så fall! Det är en speciell situation med sekretessen, svår redan som den är, men ännu svårare om fler involveras.”
För Nobelprisdiskussioner gäller särskild sekretess, som inneburit utmaningar under coronapandemin. I Svenska Akademiens it-policy står att ”ingenting som har att göra med Nobelpriset ska någonsin kommuniceras via e-posten. Allt ska tas i analog form eller via telefon.”
Henrik Petersen beskriver att arbetet i år även förändrats rent

praktiskt. Mötena har varit färre och i stället har de ibland fått ersättas med telefonsamtal där man använt kodord.
Pandemin har, som tidigare rapporterats, även påverkat det ordinarie arbetet i Akademien. Sammankomsterna hölls under våren via e-post men har i höst återupptagits. De ledamöter som inte har möjlighet att fysiskt närvara kan i stället delta med hjälp av digitala lösningar.
Även Nobelceremonierna påverkas av pandemin. Bara ett fåtal journalister får vara på plats i Börssalen när pristagaren tillkännages. Sedan tidigare är det även känt att Nobelbanketten ställs in medan prisceremonin äger rum digitalt.

Hugo Lindkvist
hugo.lindkvist@dn.se

Detta har hänt.

Maj 2018: Nobelpriset i litteratur ställdes in efter flera avhopp och interna stridigheter i Svenska Akademien.
Juni 2018: Nobelstiftelsen krävde, i ett brev till Akademien, att en ny Nobelkommitté med utomstående sakkunniga skulle inrättas.

Augusti 2018: Akademien motsatte sig i ett brevsvar kravet på att externa ledamöter skulle ingå i kommittén.
Mars 2019: Nobelstiftelsen och Akademien kom överens om att fem externa ledamöter skulle ingå i kommittén under en tvåårsperiod.
Oktober 2019: Nobelpriset i litteratur tilldelades Olga Tokarczuk och Peter Handke. Valet av Handke vållade hård kritik, både i Sverige och internationellt.
December 2019: Två av de externa ledamöterna i Nobelkommittén, Gun-Britt Sundström och Kristoffer Leandoer, lämnade sitt uppdrag i förtid.
Maj 2020: Akademiledamoten Kristina Lugn, som ingick i Nobelkommittén, avled. Från Akademien var de andra medlemmarna i kommittén under året Anders Olsson, Jesper Svenbro och Per Wästberg.

”Det är en skadlig erfarenhet att bli behandlad som ett djur”

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

En eftermiddag går Marouf Zeidan och lägger sig för att vila, som han alltid gör under Ramadan. Tillsammans med sina föräldrar och syskon har han flytt från Homs till en grannstad i Syrien.

Året är 2017. Marouf Zeidan är 14 år och medan han sover sprängs hans familj i luften.

Han själv vaknar sönderbränd på sjukhuset.

Men det är bara början på hans resa.

DN:s Sophie Arnö har träffat honom i ett flyktingläger på den grekiska ön Samos.

Det har gått drygt fem år sedan Marouf Zeidan tvingades lämna sitt hem. Han minns fortfarande huset i Homs i Syrien; vardagsrummet, köket, alla syskonen, leken på gatan utanför. Och när han fick följa med sin pappa till jobbet.

– Han hade en liten livsmedelsbutik och det bästa jag visste var att få vara med honom där.
De var tio personer i familjen. Alla han tyckte om fanns omkring honom.
– Man kan inte ha det bättre.
Livet var vackert, berättar Marouf Zeidan.
Det är tidig vårvinter när vi möts på en lerig sluttning i flyktinglägret i Vathy på den grekiska ön Samos. Regnet piskar i sidled, trotsar drömmen om Medelhavet. Han är 16 år men hans blick är mörk som hos den som sett för mycket. Hakan – en väv av ärr. De svarta, blöta hårlockarna ramar in hans runda, lite svullna ansikte.
Så fortsätter han sin historia.
Det är våren 2011 som allt börjar förändras. Tusentals demonstranter går ut på gatorna i Homs, med slagord som handlar om demokrati och frihet. Det är början på långdragna, eskalerande strider mellan rebellgrupper och Assadregimens militära styrkor.
Tre år senare ligger stora delar av staden i ruiner, hundratals människor har dödats, tusentals tvingas lämna sina hem. Marouf

Zeidan har hunnit bli elva år och nu tvingas även han och hans familj att fly för sina liv.
– Allt vi fick med oss var kläderna vi hade på kroppen.
Familjens första mål när de lämnar Homs är Raqqa. En helt vanlig syrisk stad med drygt 200 000 invånare, liksom Homs plågad av både arbetslöshet och politiskt förtryck. Den ligger vid floden Eufrats strand och är känd för sina historiska lämningar.
Men familjen hinner inte mer än fram förrän även denna plats förvandlas till ett inferno när den radikala islamistgruppen IS tar kontroll och utropar området till sitt kalifat. De som inte underkastar sig gruppens fundamentalistiska regler riskerar tortyr, piskstraff, våldtäkter och offentliga avrättningar. Kvinnor får inte gå ut utan att vara helt täckta i svart, unga män rekryteras till de väpnade grupperna.
– De kontrollerade allt, säger Marouf Zeidan.
Det som skulle bli en tillflyktsort och ett stopp på vägen, har blivit en fälla. Men en släkting har hjälpt familjen att hitta en bostad och de lyckas trots allt hålla sig

under radarn till sommaren 2017 då den USA-ledda koalitionen inleder flyganfall för att driva tillbaka de fundamentalistiska islamisterna och befria staden.
– De bombade oss ... säger han och tystnar.
Han orkar inte tänka på det, säger han: ”Då skulle jag bli galen.”
Efter en stund fortsätter han ändå.
– Det var runt klockan tre en eftermiddag, under Ramadan när vi fastade. Vi lade oss för att sova middag. Det är det sista jag minns ...
Två dagar senare vaknar han upp på ett sjukhus.
– Min granne var där och sa att ”din familj väntar på dig i himlen”.
En granat har slagit ner i huset medan de sov. Hans mamma, pappa, fem systrar och två bröder ... alla är borta, sprängda. Själv har han överlevt, men med brännskador över hela kroppen. Han lyfter på tröjan, visar huden, ärren – bröstet, magen, hela bålen ...
– Jag låg kvar på sjukhuset i tre månader och fick behandling

medan bomberna fortsatte falla utanför.
Sedan dess har allt bara handlat om att överleva. Han får låna 2 500 dollar av sin farbror för att fly.
– Jag lyckades ta mig ut ur Raqqa, åkte till Idlib och letade efter en människosmugglare som kunde ta mig till Turkiet.
Väl framme i Izmir betalar han en ny smugglare 1 000 dollar för att ta sig vidare till Grekland. Efter tre timmar på en gummiflotte blir han och de andra flyktingarna upplockade av ett grekiskt fartyg som tar med dem till polisstationen på Samos.
– De fotograferade mig, tog mina fingeravtryck och registrerade mitt namn – sen tog de mig till lägret. De gav mig inget tält, inga filtar eller kläder. Jag fick sova ute, på marken.
Han saknar fortfarande allt utom det mest basala. Hans lite för trånga t-shirt har blivit så blöt i regnet att den skulle gå att vrida ur. På fötterna bär han ett par trasiga plastsandaler som halkar runt i leran.
○ ○ ○

Jag har lyckats ta mig in i lägret bakvägen, genom det som kallas djungeln. När ryktet går om att jag är där strömmar folk till, som skugglika gestalter i skymningsljuset, och vill berätta om sina mardrömmar, sina fysiska ärr, sitt lidande. Det har uppstått ett missförstånd. Någon tror att jag är en doktor och inte att jag är reporter på Dagens Nyheter.

– Kan du hjälpa mig? undrar Marouf Zeidan.

○ ○ ○

Lägret i Vathy på Samos är ett av de fem mottagningscenter – så kallade hotspots – som öppnade i Grekland i samband med det eskalerande kriget i Syrien 2015. (Övriga fyra finns i Vial på Chios, Pyli på Kos, Lepida på Leros och mest omskrivet: Moria på Lesbos som nu brunnit ner).

Tanken var att de som steg i land skulle vara här några dagar för att registreras, lämna fingeravtryck och få besked om ifall de hade tillräckliga skäl att kunna söka asyl inom EU. I praktiken blev det inte så. Det stora antal som kom i kombination med bristande

kapacitet att göra bedömningar och oenighet inom EU kring mottagandet om hur flyktingarna skulle fördelas har gjort att människor blivit kvar i månader – och år. Totalt trängs nu 32 000 individer i de fem lägren som tillsammans har en kapacitet avsedd för 6 000. På Samos trängs närmare 7 000 människor i ett läger som är avsett för 660. Marouf Zeidan har varit här fyra månader.

– Livsvillkoren här är fullkomligt omänskliga, säger han. Vi lever som djur.

Människor trängs under trasiga presenningar mellan olivträden, i bästa fall har de några pappskivor mellan sig och den leriga marken. Här finns inga toaletter inom synhåll. Ingen el. Inget rinnande vatten.

– Det var 15 dagar sedan jag kunde tvätta mig, berättar Amani Zaaror från Syrien som är far till fem barn.

Över alltihopa ligger en tät kväljande rök från alla öppna eldar när mörkret faller på. Någon drar i mig för att rikta min uppmärksamhet mot en pappa som dykt upp med sin lilla

blankögda pojke som har en stor uppfläkt brännskada på benet.
– En vattenkittel tippade över honom, förklarar han. Vad ska vi göra? Här finns ingen doktor.
En ung mamma dyker upp i öppningen till ett tält intill oss, och föser fram sin son för att visa hans stora infekterade utslag på hakan. På armen håller hon en mindre pojke, som har så hög feber att han är i det närmaste okontaktbar. Även hon vill berätta att det inte finns någon doktor här.
– Eller jo, en doktor är på plats, men bara på dagtid.

Under natten när regnet faller kan barnen inte sova. Ljudet från ovädret påminner om kriget. Ofta skriker de rakt ut när de drömmer.
– Det är en mycket svår situation för dem, säger Amani Zaaror.
Hans och hustruns äldsta dotter, 9-åriga Samya, har aldrig gått i skolan. Nu sitter hon mest hemma i tältet. Hon ler blygt och nyfiket mot mig och berättar att hon har fått lite undervisning av sina äldre bröder, och till och med lärt sig läsa. Och hon hjälper sin mamma att tvätta kläder och hämta vatten.

– Men jag är rädd att tvingas stanna här, jag vill härifrån, säger hon.
Samma sak säger min nya vän Masoud Fattahi, 21, från Iran. Han har visat mig vägen in och hjälper mig att översätta samtalen.
– Jag trodde att Grekland var ett bra land. Jag hade inte väntat mig det här, vi får ingen som helst hjälp, säger han.
Även Masoud betalade 10 000 kronor för resan med en liten gummibåt från Izmir. De var 63 personer. Det var oväder och motorn exploderade. 50 dog. En av dem var hans vän.
Han visar en bild av sin mamma och sin bror som är kvar i hemlandet. Längtar efter dem. Nu är även han rädd att bli fast här, på en plats som han upplever som ett fängelse. Han är också rädd för råttorna som springer genom tälten om nätterna.
○ ○ ○
Det är knappast förvånande att förekomsten av psykisk ohälsa är högre i flyktinglägren än i andra sammanhang.

– Uppskattningsvis en av fem lider redan sedan tidigare av någon form av psykiska problem, allt från lättare ångest till kliniskt diagnostiserbara depressioner, psykoser och bipolär sjukdom, säger Pieter Ventevogel, senior rådgivare inom psykisk hälsa för UNHCR, när jag intervjuar honom via mejl lite senare.
– De hälsosystem som finns på plats räcker inte till. Vi har redan sett fler depressioner och ökat självskadebeteende, och fler vädjar om psykologisk hjälp.
Inom vissa grupper av flyktingar är andelen med psykisk ohälsa ännu högre.
Jan Kizilhan är psykolog som arbetar med yazidiska flyktingar i norra Irak, han är också rektor på Institutet för psykoterapi och traumatologi på universitetet i Duhok. Han säger att hälften av dem han möter, som överlevt IS förföljelse och övergrepp i Syrien, lider av posttraumatiskt stressyndrom, ångest och/eller depressioner.
○ ○ ○

Nästa morgon besöker jag UNHCR:s lilla kontor nära hamnen i Vathy stad. Här får jag veta att, trots att många humanitära organisationer vädjat om att människors psykiska hälsa ska prioriteras under asylprocessen, så finns tecken på att utvecklingen går i rakt motsatt riktning. Organisationens jurist på plats, Despoina Anagnastou, berättar att man just har gjort en lagändring i Grekland som innebär att posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) inte längre ska gälla som kriterium för sårbarhet. Tidigare har personer som är djupt skadade av de trauman de upplevt med hjälp av diagnosen kunna få en snabbare väg genom asylprocess och beslut om flytt vidare till fastlandet.

– De har förklarat beslutet med att det saknas tillräcklig psykologisk kompetens här i Grekland för att utreda och bedöma diagnosen hos alla dem som hävdar sig ha PTSD, berättar hon.

Frågan är om bristen på kapacitet att bedöma symtom är en bra orsak att ta bort bedömningen? Många organisationer vänder sig mot det – och flera försöker i

motvind erbjuda både bedömningar och åtminstone basalt psykosocialt stöd.
Ett par kvarter bort från UNHCR har Läkare utan gränser sitt kontor. Det öppnade för drygt ett år sedan, efter att man sett tydliga symtom på ångest, sömnsvårigheter, depression, missbruk, suicidförsök i lägret. Nu finns en psykolog på den egna mottagningen och två psykiatriker placerade på öns sjukhus.
– Men de tar bara emot akuta besök på grund av den höga belastningen, säger Marine Berthet som är nationell koordinator för Läkare utan gränser och har landat på Samos samma dag som jag möter henne. Innan hon började sitt uppdrag i Grekland har hon varit på insatser i Afrika, Asien, Haiti. Men situationen här liknar inget annat hon sett.
– Ingen annanstans har jag sett samma brist på mänsklig värdighet, säger hon.
Hon menar att den psykiska ohälsan i väldigt hög utsträckning är knuten till situationen i lägret.
– Har man inte haft psykiska problem innan så utvecklas de här, eller förstärks. En

välbalanserad person som kommer hit blir totalt deprimerad efter ett par månader. Ingen av oss skulle kunna handskas med sådana omständigheter. Du måste vara väldigt stark.
Många har råkat väldigt illa ut redan under resan hit, särskilt i Turkiet, säger hon.
– Naturligtvis har de flesta PTSD! Och naturligtvis kommer ingen att läka här! Ingen med flashbacks, mardrömmar och sömnproblem kan läka under sådana här omständigheter: de har en latrin för 300 personer, inga basala behov är täckta, de skickas bara DNDNtillbaka till tältet, med PTSD – i regnet, utan den vård och omsorg de behöver.
– Jag är mycket orolig att människor ska kollapsa här.
Att behålla hoppet är en utmaning när man inte har någon som helst koll på varken processen, tidsramarna eller framtiden, understryker hon.
– Att inte veta när man ska få göra medicinsk screening, asylscreening eller när man ska få flytta till fastlandet skapar stress. Sen kan man plötsligt få ett besked samma morgon att man ska flytta – och då har man ingen

tid alls att förbereda sig. Det finns barn som spenderat åratal av sina liv i läger. Skolan får de bara gå i om de är vaccinerade – och det hinns inte med att få fram tillräckligt med vaccin.
– Detta är en medicinsk katastrof!
○ ○ ○
Senare samma eftermiddag besöker jag lägret igen. Längst upp i den steniga backen bland de knotiga olivträden finns ett antal trailers, som från utsidan ser ut att erbjuda lite bättre livsvillkor än tälten och presenningarna längre ner.

En familj från Kuwait bjuder in mig i sin vagn. De bor nio personer på cirka sex kvadratmeter. Det är totalt kaos, kläder och husgeråd huller om buller på golvet, fuktiga filtar upphängda på en lina i taket. Ingenstans, absolut ingenstans finns att göra av någonting. Ett par av systrarna sitter i princip på varandra mellan alla prylar i en av sängarna. En av de små bröderna klättrar rastlöst och oroligt runt i en av överslafarna och dunkar då och då sitt huvud i väggen.

– Jag vet inte vad jag ska göra med honom, säger hans mamma och slår ut med händerna.
Hon visar sedan var vatten läcker in genom taket och berättar att hela familjen dras med ohyra.
– Det är en enorm psykisk stress, konstaterar hon. Här har varit eldsvådor och bråk. Barnen är ständigt rädda. De skriker och gråter, har ingenting att göra. De skulle behöva skola. Jag har svårt att orka med allt det här.
På vägen hem möter jag Marouf igen. Han samlar ved tillsammans med en nyfunnen jämnårig vän från Afghanistan. De har blivit inbjudna att sova i tältet hos en syrisk familj och behöver kunna bidra till elden för att kunna skapa lite värme vid tältet.
– Det är ingen som hjälper oss här, säger han. Allt jag vill är att komma till min faster på Malta.
Vi säger hejdå och byter kontaktuppgifter.

○ ○ ○

Några dagar senare möter jag psykologen Angela Modarelli, som jobbar för Läkare utan gränser på Lesbos, där livsvillkoren för flyktingar är lika alarmerande.
Det uppmärksammade lägret i

Moria finns fortfarande under mitt besök och flera av dem som bor där besöker henne regelbundet.
– Många föräldrar söker hjälp för att deras barn ändrar beteende; blir lättretliga, aggressiva, slutar leka, vägrar äta. Det är normala reaktioner med tanke på omständigheterna, säger hon. Många slår huvudet i väggen som pojken jag mötte på Samos. Andra drar av sig sitt eget hår. Några skriker tills de somnar.
– Lägren här är patologiska platser, dysfunktionella på så många nivåer. Framförallt så möter de inte människors basala behov. Här finns vuxna kvinnor som går med blöjor för att de inte vågar gå ut ensamma och kissa på natten. Det finns ingen plats för privatliv. Ingen plats för barnen att leka. Ingen struktur. Ingen skola. Ingen vila. Överallt är det höga ljud. Skrik och slagsmål blir känslomässiga triggers för dem som varit med om tidigare trauma. Det finns inget utrymme för känslomässig läkning.
– Att orsaka sig själv fysisk smärta kan vara ett sätt att kanalisera allt annat som känns svårt, paradoxalt

nog ett sätt att just i den stunden glömma.
Många gånger är hela familjer ur balans – och då är det också svårt att vara en trygg förälder. Många tar till negativa hanteringsstrategier för att glömma och stå ut, så som alkohol.
Under behandling är det inte ovanligt att patienterna använder den psykologiska mekanism som kallas dissociation, också det ett sätt att mentalt zooma ut från ett yttre eller inre nu som känns allt för svårt att hantera.
– Då försöker jag först och främst hjälpa dem tillbaka till verkligheten, till rummet, platsen de är på, säger Angela Modarelli när jag frågar om hennes jobb med patienterna på mottagningen.
Det finns också de som uppvisar psykotiska drag under behandlingen, är desorienterade, vet inte var de är – trots att de varit på ön ett halvår.
– De säger ibland att de mött vänner som inte finns här. Det är som att de flyr till en plats i sitt inre där livet var okej, där de kunde ha en middag med vänner,

och så försöker de ta med sig något därifrån som var hälsosamt. Det är ett sätt att försöka överleva. Hon berättar att mycket av arbetet på kliniken handlar om att bygga upp en trygghet – innan man kan inleda någon form av terapi, ofta parallellt med medicinering. Fokus läggs sedan på att normalisera reaktioner, på att känna igen vad som utlöser stress och på att utveckla strategier för hantering.
Överallt i lägren, både på Samos och Lesbos, ser jag också människor som på olika sätt försöker förbättra sin tillvaro på de vis de kan och därigenom kanske uppnå en liten känsla av normalitet. Några gör som Marouf Zeidan och samlar ved för att kunna tända en eld, eller ordnar med pappskivor för att isolera mot fukten från marken. Andra drar elledningar kors och tvärs för att kunna tända en lampa, sår några frön i en burk och får inom några veckor en prunkande planta. Barn spelar fotboll, män schack, kvinnor sitter i grupper och flätar varandras hår. Regelrätta frisersalonger uppstår i små skjul och enkla matstånd, där stora fat med ris och hemlagad

kyckling serveras, ställs upp längs lägrens ”huvudgator”. Frön till ett nytt stadsliv har börjat gro med hjälp av de boendes egna initiativ. Det slår mig hur livet pågår ständigt. Som oupphörliga simtag. Det gäller att hålla sig flytande.

○ ○ ○

Europa har misslyckats med att ta migrationsfrågan på allvar, säger Marine Berthet på Läkare utan gränser. Det handlar inte bara om pengar, utan om kapacitet.

– Vi kan inte acceptera den börda som nu ligger på Grekland, Turkiet, Italien, samtidigt som människor i andra länder sover gott för de slipper se det som pågår.

Man kan inte fortsätta förvara människor under så omänskliga villkor säger hon.

– Det är en skadlig erfarenhet att bli behandlad som ett djur.

○ ○ ○

Strax efter att jag landat hemma i Stockholm bryter coronaepidemin ut med full kraft.

– De som bor i lägren är fast utan att kunna hålla distans, utan att kunna sköta sin hygien, utan trygghet och sysselsättning, säger

Pieter Ventevogel på UNHCR, när jag åter mejlar honom.
Enligt Jan Kizilhan har pandemin ökat oron bland flyktingar ytterligare eftersom de vet att det inte finns sjukvård tillgänglig om de skulle bli drabbade.
Redan förra året hade 27 procent av de 416 personer som International Rescue Committee (IRC) behandlade för psykisk ohälsa på grekiska ön Lesbos försökt begå självmord. Och nästan hälften hade övervägt det.
Medan jag fortsätter att samla information får jag regelbundet meddelanden från dem jag mött på Samos. Korta filmer av upplopp och bråk i lägret. Sönderslagna näsor. En bruten arm. Eldsvådor, rök och aggressiva, stressade poliser. Vädjande meddelanden.
Marouf Zeidan skickar bilder av sig själv och dagens lunch – ett par mögliga pitabröd: ”Se vad de ger oss.”

○ ○ ○

Under sensommaren upptäcks de första fallen av covid i flyktinglägret på Chios och kort därefter ett par fall i flyktinglägret Moria på Lesbos.

I början av september bränns flyktinglägret i Moria ner. Fem migranter grips, misstänkta för branden.
Vissa som anses särskilt sårbara flyttas nu till fastlandet. Men fortfarande trängs mångdubbelt fler än vad lägren har kapacitet för på öarna. I Vathy på Samos finns fortfarande drygt 5 000 asylsökande – nästan tio gånger fler än de 660 som lägret har kapacitet för.
– Det är en kränkning av mänskliga rättigheter att låta detta pågå, säger Boris Cheshirkov, talesperson för UNHCR i Grekland.
– Det ser mycket mörkt ut just nu. Jag hoppas att de rika länderna inte glömmer dem som tvingats lämna sina länder och som inte kan resa tillbaka.
○ ○ ○
Senare samma kväll plingar det till i min mobil igen. Det är ett nytt textmeddelande från Marouf: ”Det finns inget här som ger mig lycka, ingenting som ger mig hopp. Jag vill bara komma härifrån. Kan du hjälpa mig?”

Sophie Arnö
sophie.arno@dn.se

Inrikes DN-artiklar 21 september - 3 oktober 2020

Ledare: Tegnells stickspår leder inte Sverige vidare

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

Att det är fel att jämföra länder har både Folkhälsomyndigheten och regeringen gärna upprepat under coronapandemin. Det är inget världsmästerskap, förutsättningarna är olika, och så vidare.

Misstanken har dock infunnit sig att oviljan att jämföra beror på att Sveriges siffror inte får landet att framstå i fördelaktig dager. Trots allt har Sverige nästan 5 900 döda, övriga nordiska länder några hundra. Dödstalet per 100 000 medborgare är tio gånger högre i Sverige än i Norge och Finland, och fem gånger högre än i Danmark.

Men ska det jämföras vill statsepidemiolog Anders Tegnell göra det själv. I fredagens DN-intervju lanserade han en ny förklaring till att svensk statistik ser så illa ut: ”de som hade en hög influensadödlighet, som Norge, under de sista två vintrarna, de har ganska låg covid-dödlighet”.

Som teori betraktad är antagandet inte orimligt. Om färre än vanligt av de skröpligaste dör i influensa kan fler senare falla offer för ett elakare virus.
Riktigt vad Tegnell grundar sitt resonemang på är tyvärr dunkelt. Norges smittskyddsdirektör Frode Forland kliar sig i huvudet: ”vi kan inte se att det är särskilt höga dödstal under de senaste åren knutet till influensa i Norge”. Finlands hälsosäkerhetschef Mika Salminen tror inte heller att ”skillnaden mellan Finland och Sverige hänger på det”.
SvD (18/9) letade hos Eurostat och hittade inget som tydde på att Sverige drabbats lindrigare av influensan förra vintern än grannarna. Tegnell backade lite, men vidhöll påståendet och sa att Eurostats siffror inte var nog precisa.
Och så hänvisade Sveriges statsepidemiolog till Ivor Cummins, en debattör och hobbydoktor utan medicinsk expertis. Denne youtubare brukar ha åsikter om allt från hjärtsjukdomar till pandemier. Han är också en envis kritiker till den skarpa stängning av samhället

som har praktiserats på andra håll i Europa.
Frode Forland säger däremot att huvudorsaken till de olika dödstalen ”ligger i att fler äldre blev smittade av covid-19 i Sverige än i Norge”. Och Mika Salminen säger att Finlands tidiga och kraftfulla insatser var det avgörande för att så pass få dog. Alla gör fel utom Sverige, enligt förre statsepidemiologen Johan Giesecke som fortfarande har stort inflytande på Folkhälsomyndigheten. Och för Tegnell tycks allt som talar för hans egen coronastrategi vara korrekta uppgifter, medan höga dödstal är att hänföra till ren otur. Ingen kommer dock ifrån att smittspridningen i det svenska samhället blev mycket stor. Folkhälsomyndigheten underskattade hotet, dröjde med rekommendationer och utgick felaktigt från att symtomfria personer inte förde viruset vidare. En central punkt i Sveriges metod sades vara att skydda de äldre. Men beredskap i form av skyddsutrustning på boenden fanns inte. Om någon borde den myndighet som ansvarade för

strategin ha vetat hur illa det stod till.
Flera månader gick innan testning i större skala kom i gång. Tegnell var inte intresserad, regionerna tyckte att det lät dyrt. Följden blev att inte heller personal i äldrevården eller hemtjänsten kom i fråga. ”Bredare testning ingick inte i den svenska strategin”, som den kortvariga nationella koordinatorn Harriet Wallberg uttryckte det.
Just nu ökar antalet coronasmittade kraftigt i flera europeiska länder, medan Sverige har relativt få fall. Dödstalen utomlands är trots det hittills låga. I goda fall undgår vi en andra, allvarlig våg. Hoppet om vaccin lever. Misstagen från i våras går dock inte att göras ogjorda. Eller skyllas på flunsan.
DN 21/9 2020

Högerpopulism dominerar trots att sidor stängts ner

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

Sedan valet 2018 har Politiskt inkorrekt och flera av de största högerpopulistiska sidorna på svenska Facebook försvunnit. Men engagemanget för sidor långt åt höger dominerar fortfarande. En uppstickare har nu lyckats bli en av de största nyhetssidorna på svenska Facebook.

Facebook används dagligen av 51 procent av svenskarna som är äldre än 12 år, enligt Internetstiftelsens rapport ”Svenskarna och internet 2019” och är fortfarande det mest använda sociala nätverket i Sverige. Enligt Reuters Institutes Digital news report 2020 använder 32 procent av svenskarna Facebook som nyhetskälla.

Månaderna före riksdagsvalet 2018 dominerade högerpopulistiska sidor

engagemanget på svenska Facebook. De förmedlade en mörk bild av Sverige, ofta med främlingsfientliga och ibland öppet antisemitiska budskap.
I en granskning hösten 2018 kunde DN visa hur flera av de största sidorna, som Politiskt inkorrekt och Sverige tillsammans, publicerade sina inlägg synkroniserat med Sverigedemokraternas officiella Facebooksida. SD:s kommunikationsavdelning förnekade dock samarbetet.
Intresset för de högerpopulistiska Facebooksidorna är fortfarande stort, mätt i det som kallas ”interaktioner”, alltså antal reaktioner, kommentarer och delningar.
Men DN:s granskning visar också en tydlig avmattning sedan smittspridningen av covid-19 tog fart och bevakningen av pandemin började dominera svenska medier och det politiska samtalet.
De högerpopulistiska Facebooksidorna som DN granskade för två år sedan fick hälften så många interaktioner i april 2020 som i februari samma år. Sedan dess har siffrorna pekat

uppåt något, men är fortfarande lägre än före pandemin.
Det finns dock två stora skillnader vad gäller det högerpopulistiska landskapet på Facebook i dag, jämfört med 2018.
Politikfakta, Facebooksidan som, sett till engagemang, dominerade svenska Facebook under valrörelsen 2018, existerar inte längre. Sidan grundades 2012 för att stötta alliansen, men utvecklades med åren i en allt mer radikal riktning och blev i takt med det också större. Under augusti 2018 delades inlägg från sidan 93 268 gånger. Men i september 2019 stängde Facebook ned sidan permanent.
Administratörerna fortsatte att publicera innehåll på en ny Facebooksida, ”Politikfakta 2”, som hade samlat ihop knappt en tiondel så många följare som föregångaren när också den togs bort i september i år. Facebook bekräftar för DN att man tagit ned Politikfakta för att den brutit mot plattformens regler. DN har sökt Politikfakta, men utan svar.
Andra stora högerpopulistiska Facebooksidor, som Skurtposting och Stoppa svenskfientligheten, är inte längre aktiva.

– Det kan bero på många saker, men förmodligen att administratören eller grupperna bakom de här sidorna ser över sina kanaler och tänkta målgrupper. Aktiviteten kommer säkert att öka ju närmare valet vi kommer, i kombination med att coronapandemin bromsas upp, säger Marie Grusell, medieforskare vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation vid Göteborgs universitet.

När DN analyserar vilka Facebookinlägg med länkar som väcker mest engagemang på Facebook i Sverige under 2020 är flera av aktörerna väntade – Aftonbladet, Expressen och Newsner kniper ofta topplatserna.

Men under sommaren och hösten har Facebooksidan NB Nyhetsbyrån ofta nått högt upp på listan över inläggen med mest reaktioner, kommentarer och delningar. NB Nyhetsbyrån har också tagit sig förbi tidigare Facebookgiganter som Politiskt inkorrekt och Sverigebilden.

Under augusti i år fick inlägg från NB Nyhetsbyrån knappt 248 000 interaktioner.

NB Nyhetsbyrån finns också som nyhetssajt och beskrivs av administratören förmedla ”värderingsfria nyheter” som en motvikt mot vad man menar är vinklade nyheter i de traditionella medierna. Sidans fokus är korta nyhetstexter, ofta hämtade från just traditionella medier.
Av drygt 190 texter under augusti handlade omkring 60 procent om invandring, islam och kriminalitet. Grundaren Christopher Jarnvall säger att sidan är partipolitiskt obunden, men att hans egna ledartexter har konservativ inriktning.
DN:s genomgång visar att flera personer som skriver eller tidigare har arbetat för sajten har koppling till Sverigedemokraterna och Medborgerlig samling.
Christopher Jarnvall driver sajten och Facebooksidan från sitt hem i Kolmården tillsammans med ytterligare en person.
Han säger att nyhetsvärderingen framför allt grundar sig i ”vad som klickas bäst”.
– Vi vill tjäna pengar, det är affärsidén. Jag hade gärna skrivit stora och längre politiska reportage, men man ska hitta läsare till det också. Vi har såklart

kontakt med politiker och får en del tips, men vi har inget samarbete med något parti eller organisation.
Christopher Jarnvall var politisk redaktör på Nya Wermlands-Tidningen några år i början av 1990-talet. I huvudsak försörjer han sig som konsult inom ”public affairs”, men säger sig också ha inkomster från donationer och annonser. I dag handlar det i huvudsak om några Google-annonser.
– Hur mycket pengar vi tjänar är en sak mellan oss och Skatteverket.

Vad engagemanget kring NB Nyhetsbyråns Facebooksida betyder och vad det säger om sidans inflytande är svårt att säga, enligt Jonas Andersson Schwarz, docent i medie- och kommunikationsvetenskap vid Södertörns högskola.
– Facebook är oerhört slutna, det är svårt att få ta del av vettig data. Men man måste skilja mellan unika användare och interaktioner, det är två olika saker. I det här fallet har NB Nyhetsbyrån drygt 40 000 följare på Facebook, en tiondel så många

som Aftonbladet, säger Jonas Andersson Schwarz.
– Men om de som använder sidan är väldigt aktiva och interagerar mycket så belönas det av Facebooks algoritmer. Interaktioner ger stor synlighet och kan skapa illusionen av en stor opinion.
Christopher Jarnvalls bolag äger också domänen som tillhör Steget efter, en internetserie som fokuserar på frågor som rör invandring, brottslighet och kritik av public service och är populär i högerkretsar på Twitter.
Enligt Christopher Jarnvall hjälpte bolaget personen bakom Steget efter att samla in pengar. I övrigt finns inget samarbete, uppger han.
Bland politiska partier på Facebook fortsätter Sverigedemokraterna att dominera. Partiets Facebookinlägg har aldrig tidigare fått så många reaktioner, kommentarer och delningar som under augusti 2020: 866 718. Det är högre än partiets tidigare rekordsiffra på drygt 793 000 interaktioner som uppnåddes strax innan valet 2018.

Under perioden januari–augusti 2020 har Sverigedemokraterna varit nästan dubbelt så stora som alla de andra riksdagspartierna tillsammans, sett till interaktioner.
Marie Grusell säger att det delvis kan förklaras av att Sverigedemokraternas kärnfrågor engagerar många. Hon lägger också in en brasklapp för att en del av engagemanget kan grunda sig på fiktiva eller fejkade konton.
– Rent generellt är svenskarna inte särskilt politiskt engagerade. För de flesta är sociala medier underhållning och avkoppling. Men för de som vill se större förändringar i samhället och inte tycker att de når ut på samma sätt i traditionella medier har Facebook blivit väldigt viktigt.

Josefin Sköld
josefin.skold@dn.se
Hugo Ewald
hugo.ewald@dn.se

Så gjordes analysen

Sedan i februari 2018 har DN över tid följt de högerpopulistiska och vänsterorienterade sidorna på svenska Facebook. Metoden beskrivs i boken ”A field guide to

’Fake News’ and other information disorders”, utgiven av Public data lab och faktagranskningsorganisationen First Draft.
DN har med hjälp av verktyget Netvizz skapat fyra olika nätverksgrafer. Graferna har tagits fram genom att spåra de konton som följer de stora antirasistiska och feministiska sidorna ”Lady Dahmer” och ”Inte rasist, men” å ena sidan och ”Politiskt inkorrekt” och ”Politikfakta” å den andra – för att se vilka andra sidor kontona är följare av. Baserat på den datan har flera hundra sidor tagits fram.
Datan importerades sedan in i verktyget Gephi där de olika nätverken visualiserades som två olika kluster.
DN sorterade sedan bort Facebooksidor som tillhör politiska partier representerade på EU- eller riksnivå, politiker som är aktiva i dessa partier, företag, etablerade medier och Facebooksidor med opolitiskt innehåll – till exempel sidor om sport.

Så kan du själv följa vilka sidor som får spridning på Facebook DN har skapat Twitter- kontot ”Top 10 Facebook Sweden” som varje dygn publicerar källorna till de 10 svenska länkinläggen med mest interaktioner (Reaktioner, kommentarer och delningar) på Facebook.
Kontot använder sig av analysverktyget Crowdtangles API och baseras på offentliga Facebooksidor som enligt Facebook har enbart, eller mestadels, administratörer som befinner sig i Sverige. Enbart inlägg på svenska inkluderas.

Kontot är inspirerat av den amerikanska förlagan ” FacebooksTop10”.

Amorella gick på grund – passagerare evakuerade

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

Viking Lines färja Amorella gick på söndageftermiddagen på grund i Ålands skärgård. De runt 200 passagerare evakuerades och fördes till fastlandet.

– Vi hörde en duns och så började båten svaja och luta lite, säger Gustaf, en av passagerarna, till DN.

Finska kustbevakningen fick larmet om grundstötningen söder om Lumparland klockan 11.47 på söndagen.

Enligt uppgifter till Ålands radio ska fartyget ha fått problem och besättningen tvingades köra på grund för att undvika att fartyget skulle fyllas med vatten.

”Fartyget tog sig för egen maskin till öns strand för att stabilisera situationen. Flera fartyg är på plats som förberedelse för

evakuering. För närvarande är situationen stabil och människors liv är inte i omedelbar fara”, skrev västra Finlands sjöräddningssektion på Twitter om vad som skett.
Kaptenen tog beslut om att evakuera alla de omkring 200 passagerare och delar av den 80 personer starka besättningen. Vid 16.30 hade alla passagerare lämnat fartyget, enligt västra Finlands sjöräddningssektion. Passagerarna transporterades till Åland och ska få hjälp att resa vidare till Finland eller Sverige beroende på var de är hemmahörande, enligt Viking Lines informationschef Eleonora Hansi.
– Vi ska ta hand om resenärerna så gott vi bara kan. Efter det får vi utreda orsaker och skador, det är ett helt maskineri som tar vid, säger hon vidare till DN.
Passagerare ombord beskriver att färjan började luta vid grundstötningen.
– Vi satt och åt när vi kände och hörde att det skrapade till rejält. Båten började tilta och motorerna slogs av. Sedan körde vi en liten bit till men efter stund började båten luta ytterligare och larmet

gick. Då fick vi gå upp på konferensplan och ta på oss flytvästar, säger Daniel Norrmén, som befann sig ombord till Ålands radio.
Även passageraren Gustaf som DN talat med hörde larmsignalen. Han var i sin hytt med sina vänner vid tillfället och vaknade av grundstötningen. När larmet började ljuda gick de upp, berättar han.
– Det var lite obehagligt i början, men sedan förstod man att det inte var så allvarligt. Stämningen var rätt lugn, folk skötte sig väldigt bra, säger Gustaf till DN.
När DN talade med Gustaf vid 13.30-tiden på söndagen satt han tillsammans med de andra passagerarna.
– Vissa har flytväst på sig och andra inte. Men läget är under kontroll och det känns lugnt, säger han och berättar att det senaste de hörde från besättningen är att läget är stabilt.
Även Daniel Norrmén sade till Ålands radio att stämningen ombord var lugn, men att en viss panik uppstod hos passagerarna då de fick ta på sig flytvästar.
– De har informerat om att det är lugnt och att de håller på att

undersöka skadorna, sade han till Ålands radio.

En livesändning på Youtube visar att vädret i området på söndagen var klart, med lite blåst men inga höga vågor. Färjan kom från Åbo och var via Mariehamn på väg till Stockholm. Det skulle ha anlänt till Stockholm på söndagskvällen.

Den finska Olycksutredningscentralen Siaf (Safety Investigation Authority in Finland), har inlett en haveriutredning om grundstötningen, skriver de på Twitter.

Det är inte första gången som Amorella går på grund, även 2013 fick fartyget grundstötning, också då utanför Åland. De runt 2 000 passagerarna tvingades tillbringa sex timmar ombord utan ström. En utredningsrapport kom fram till att en störning i fartygets elsystem gjorde att fartyget förlorade styrförmågan.

Katarina Lagerwall
katarina.lagerwall@dn.se
Ossi Carp
ossi.carp@dn.se
Amanda Dahl
amanda.dahl@dn.se

Fakta. Amorella

Amorella byggdes i Kroatien 1988. Färjan är omkring 170 meter lång och 28 meter bred. Djupgåendet är 6,35 meter. Ombord finns 1 946 hyttplatser och plats för 2 480 passagerare och 450 personbilar.
Färjan trafikerar sträckan Stockholm–Åbo på dagliga 23-timmars kryssningar.
Källa: Viking Line
Dela

Nordea pekas ut i ny omfattande penningtvätts-härva

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

Hemliga dokument från USA visar hur enorma belopp med svarta pengar tvättas vita via det internationella banksystemet, uppger SVT Nyheter. Nordea pekas åter ut för penningtvätt, med suspekta

transaktioner på cirka 1,5 miljarder kronor.

Dokumenten uppges visa hur politiker, oligarker, knarklangare och bedragare tvättar pengar. Sammanlagt handlar det om flöden på 17 000 miljarder kronor. Enligt Yle finns det suspekta transaktioner på cirka 1,5 miljarder kronor genom Nordea. Det rör sig om saker som pengar till skatteparadis och brevlådeföretag utan synlig verksamhet. Andra banker har fungerat som mellanhänder för betalningarna – varav de flesta ägde rum 2013–2017 – och rapporterat dem till USA:s finanspolis.

Banken vet enligt läckan ofta inte vilka kunderna är, trots att en bank bör känna till sådana uppgifter. Nordea säger till Yle att de har vidtagit en rad åtgärder mot penningtvätt de senaste fem åren och att de alltid samarbetar med myndigheter, men att det råder sekretess både för kunder och för misstankerapporter. Över 2 000 dokument från så kallade misstanke- eller penningtvättsrapporter, som banker lämnar till USA:s finanspolis Fincen om misstänkt

brottsliga transaktioner, har läckt till sajten Buzzfeed News i USA. Sajten har förmedlat dem vidare till det internationella journalistnätverket ICIJ, där SVT Nyheter ingår.

Marit Sundberg
marit.sundberg@dn.se

Fakta.

2013 fick Nordea en varning av Finansinspektionen och tvingades betala 50 miljoner kronor i straffavgift, sedan banken underlåtit att stoppa misstänkt penningtvätt.

2016 visade SVT:s ”Uppdrag granskning” att Nordea hade 400 kunder i skatteparadis.

Drottning Silvia om isoleringen: ”Jag har aldrig känt mig så mycket 70 plus som nu”

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

För drygt 25 år sedan fick drottning Silvia beskedet att hennes mor led av Alzheimer. I en personlig intervju för stiftelsen Alzheimer Life berättar drottningen om sitt arbete för att sprida kunskap om demenssjukdomar och isoleringen under coronapandemin.

– Jag har aldrig känt mig så mycket 70 plus som nu, säger hon.

Omkring 20 000 svenskar får diagnosen demens varje år. Alzheimers sjukdom är den vanligaste formen och utgör cirka 70 procent av alla fall.

Drottning Silvia har personlig erfarenhet av sjukdomen och inför Alzheimerdagen berättar hon om sitt mångåriga engagemang för att väcka opinion i frågan.

– Det är en oerhört viktig fråga som jag har försökt rikta ljuset mot i 25 år, säger drottningen. Poddsamtalet på Slottet i Stockholm är gjort av journalisten Henrik Frenkel, 70 år, grundare av stiftelsen Alzheimer Life. Han fick själv diagnosen: Lindrig minnessjukdom påsken 2019. Intervjun sker på behörigt coronaavstånd i matsalen. Coronapandemin har, liksom för alla andra, tvingat kungaparet att ändra sin tillvaro och hela våren höll de sig isolerade på Stenhammars slott, helt ensamma.

– Både kungen och jag tillhör gruppen 70-plussare och jag har aldrig känt mig så mycket 70 plus som nu. Innan pandemin hade jag så mycket att göra, organisera, besöka, hålla tal och så vidare, men nu var jag och kungen i karantän i flera månader på Stenhammar.
Drottningen beskriver oron över att någon i familjen skulle insjukna i covid-19, men även över hur pandemin skulle utvecklas i Sverige. De stigande dödstalen tog henne hårt och det var med sorg i hjärtat hon såg hur personerna bara blev en siffra.

I takt med att Folkhälsomyndigheten har släppt på restriktionerna har den 76-åriga drottningen börjat återuppta sitt arbete där demenssjukdomar utgör en viktig del och tog sin början i samband med att hennes mamma fick diagnosen Alzheimer.
– Jag märkte när hon var på besök efter att min far hade gått bort att det hade hänt något med henne. Det var de första symtomen och de första frågetecknen jag fick om att allt inte var som det skulle: Hon kunde inte organisera, inte packa och liknande.
En undersökning visade att mamman led av Alzheimers sjukdom.
– Jag hade hört talas om demens men då, för 25 år sedan, trodde man att vara lite glömsk var naturligt och inte en sjukdom. Mamman flyttade senare hem till kungaparet på Drottningholms slott där de tog hand om henne. Genom att tala offentligt om sjukdomen och sina erfarenheter vill drottningen öka kunskapen och minska stigmat som fortfarande finns kring demens.
– Jag tycker det är viktigt att tala öppet om demens. Man måste få

den anhöriga att förstå varför den som är sjuk gör på olika sätt. Engagemanget gjorde även att drottningen tog initiativ till att grunda Silviahemmet 1996. Stiftelsen utbildar vårdpersonal med en certifiering och bidrar till att utveckla kunskap om demenssjukdomar. Verksamheten har fått mycket uppmärksamhet, även internationellt.

Eftersom Alzheimers sjukdom är ärftligt löper drottningen en ökad risk att själv drabbas, och hon råder den som är osäker, känner sig glömsk eller är riskålder att utredas sig hos läkare.

– Jag tror alla kan utveckla den här sjukdomen och om jag själv drabbas hoppas jag att jag får stöd av en familj som förstår vad det är och kan hantera det på ett professionellt sätt och står vi min sida och inkluderar mig. Det är viktigt så att man inte bara hamnar på en institution utan att man har familjen med sig, säger hon.

Katarina Lagerwall
katarina.lagerwall@dn.se

Engagemang kan trötta ut lärare

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

Lärare som lägger extra tid och engagemang på elever, föräldrar och kollegor riskerar i högre grad att drabbas av stress och utbrändhet, visar en studie bland 800 lärare som genomförts vid Högskolan i Gävle.
– En av tio lärare dras med någon typ av utmattningsproblematik. De som drabbas är de som bryr sig väldigt mycket utanför undervisningen, säger doktorand Ola Nordhall.
Lärare som vill hålla sig friska måste därför sätta gränser.
– De är inga socialarbetare. De ska ägna sig åt undervisning. De sociala frågorna finns det människor som är bättre lämpade att ta hand om, säger Ola Nordhall.
TT

KS kan ta emot covidpatienter från Europa

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

Karolinska universitetssjukhuset i Solna utanför Stockholm, kan ta emot svårt sjuka covidpatienter från Europa, rapporterar Sveriges Radio Ekot.

– Vi har överkapacitet skulle jag säga. Vi kan ta emot svenska patienter och samtidigt hjälpa utlandet, framför allt när vi börjar se en andra våg i Storbritannien, Spanien, Italien och Frankrike, säger Lars Falk, verksamhetschef för Ecmo-centrum vid Karolinska.
En ny pandemisal är precis färdigbyggd på Karolinska och förutom ecmo-maskiner (ett slags konstgjord lunga som syresätter blodet utanför kroppen) har man tillgång till jetflygplan för att frakta svårt sjuka.
I normala fall hjälper Karolinskas ecmo-avdelning andra länder med

patienter. Men under pandemin har man bara fokuserat på patienter i Sverige.
Tills nu, då covidpatienter i Europa kan hämtas för vård i Sverige.
TT

Sverige och Danmark kan vinna på att samarbeta i kampen mot klanerna

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

Analys.

Myndigheternas kunskapsbrist kan ha banat väg för de ”kriminella klanerna”.

Kanske är det dags för Sverige och Danmark att ta varandra i hand och gemensamt trycka tillbaka gränsöverskridande släktnätverk?

”Alla har sin bas och alla har sin klan. Skjuter på varandra som i Afghanistan.”

Så rappar artisten Sinan i sin låt ”Stockholm City”, som visats nästan nio miljoner gånger på Youtube. I videon backas artisten upp av en stor skara maskerade män. Då och då exponeras artistens släktnamn, tatuerat på en mansrygg.

Budskapet, som understryks av avfyrade automatvapen, går inte att missförstå. Det här är en maktsfär man inte ska bråka med. Att det finns ett stort antal släktbaserade nätverk med stort våldskapital är en självklarhet inom den undre världen, liksom att det är ett faktum att Bandidos MC och Hells Angels MC i dag har 22 svenska fästen och drygt dubbelt så många lojala undergrupper.

Men medan Myndighetssverige inte längre ryggar för att agera kraftfullt mot de kriminella mc-gängen råder det fortfarande

osäkerhet om hur släktnätverk och klaner ska hanteras. Detta trots många gemensamma nämnare, som exempelvis parallell rättsskipning, missbruk av bidragssystemen, samhällspåverkan genom hot och våld och utpressning mot enskilda och företagare. Osäkerheten bottnar sannolikt delvis i kunskapsbrist, vilket i sin tur kan bero på att svensk brottsforskning släpar efter.

Mycket talar för att tassandet har gynnat de släktbaserade brottsnätverken och förvärrat samhällshotet. Den hårdhänta samhällskunskapsundervisning som polisen nu måste ägna sig åt, när den till exempel agerar mot kriminellas ”vägspärrar” i Göteborgs förorter, hade kanske inte behövt ske om andra myndigheter tydligare gjort klart hur samhällskontraktet i ett solidariskt välfärdssamhälle ser ut. På liknande sätt hade rättsväsendet förmodligen inte tvingats lägga hundratalas miljoner kronor på att, långt i efterhand, ta itu med assistansersättningsfusk om betydligt mindre belopp.

När Danmark nu diskuterar samma problem som Sverige öppnar sig dörren för samarbete. Flera av de släktnätverk som kartlagts av svensk polis har internationell utbredning och finns representerade i såväl Malmö och Göteborg som Köpenhamn och Berlin. Gränsöverskridande kunskapsutbyte och ett samordnat tryck ter sig både logiskt och effektivt.
En god nyhet vore i så fall att tjänstemän från den svenska Västkusten skulle platsa i verkstan. Som så ofta tidigare i brottsbekämpningssammanhang har nämligen Göteborg redan hittat en modell som verkar börja fungera. På liknande sätt som i Södertälje jobbar Skatteverket, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och Åklagarmyndigheten här tillsammans mot landets mest uppmärksammade släktnätverk, detaljerat beskrivet i den högaktuella boken ”Familjen” av journalisten Johanna Bäckström Lerneby. Att familjens överhuvud, enligt författaren, lär vara ordentligt irriterad talar för att modellen är värd att skicka på export.

Sverige och Danmark länkas samman av Öresundsbron. Kan de två länderna gemensamt trycka tillbaka gränsöverskridande släktnätverk?

Lasse Wierup
lasse.wierup@dn.se

”Kriminella familjer ska kunna kastas ut från sina lägenheter”

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

Masslagsmål, bilbränder och skjutningar har blivit vardag i en liten stad på Själland sedan konflikten mellan två

rivaliserande släktnätverk urartat.
Kriminella familjer ska snabbt kunna vräkas, sade statsminister Mette Frederiksen (S) vid ett besök i Korsør som finns med på Danmarks ”gettolista”.
Efter vice rikspolischef Mats Löfvings uttalande om att det i Sverige finns ett fyrtiotal släktbaserade klaner inom den organiserade brottsligheten, tog det inte många dagar innan debatten blossade upp i Danmark.

– Vi är väl medvetna om att det finns släkter där allt kretsar kring kriminalitet. Det är ett litet antal familjer som skapar stor otrygghet i utsatta bostadsområden, säger Henrik Sønderby, chef för Nationellt Efterforskningscenter vid danska Rigspolitiet.
Bostadskvarteren Motalavej i Korsør, en liten stad vid Stora Bältbrons östra brofäste på Själland, har hamnat i centrum för den danska debatten.
Området, egentligen inte mycket mer än en gata med smutsgula betonghus, har sedan 2013 funnits med på den danska regeringens så

kallade gettolista över utsatta bostadsområden. Sedan några månader pågår här en fullskalig konflikt med skjutningar, bilbränder och masslagsmål mellan två rivaliserande familjer. Nu har konflikten på Motalavej hamnat i de danska toppolitikernas blickfång. Förra veckan gästades kvarteret av flera partiledare och ministrar, däribland statsminister Mette Frederiksen (S) som på torsdagskvällen dök upp på ett möte med områdets bostadsförening.

– Invånarna här vill att kriminella familjer ska kunna kastas ut från sina lägenheter, att de inte ska få bo i området och förstöra för alla andra. Från regeringens sida håller vi med, och det här måste kunna ske snabbt, sade hon till det samlade pressuppbådet efter mötet.

Inger Støjberg, kontroversiell integrationsminister i den förra borgerliga regeringen, nöjer sig inte med det. Hon har kallat till samråd i Folketinget, Danmarks riksdag, kring det hon kallar för ”klanstriden” – och anser att de

som deltar i dessa strider ska kastas ut ur landet.
– Motalavej har blivit ett djupt inflammerat område på grund av kriminella utlänningar som inte kan uppföra sig. Det är dessvärre också en bild vi ser på andra ställen, man tar gamla klankonflikter med sig från hemlandet. Vi måste slå ned hårdare på oron och vi måste slänga ut fler, säger hon till Berlingske – en av flera danska tidningar som den senaste veckan har rapporterat om den svenska klandebatten och lyft frågan i Danmark.

I samma tidning vänder sig Lene Frank, polischef i Sydsjälland, mot att klanbegreppet används för att beskriva situationen på just Motalavej.
– Vi använder inte begreppet klan, det är inte mitt intryck att de här familjerna har ett gemensamt projekt, ett uttalat mål om att begå brott. Det handlar mer om att de inte kan lita på varandra, säger hon.
Även Henrik Sønderby vid Rigspolitiet tycker att man ska vara försiktig med begreppet, liksom att bunta ihop kriminella individer i en familj.

– I den danska polisens arbete har vi inte fokus på familjerna, utan i första hand på att det är individer som begår kriminella handlingar. Sedan blir det ju ofta uppenbart att många har samma efternamn och är familjemedlemmar. Men vi räknar inte antal familjer.
Frånsett den pågående konflikten i lilla Korsør är de kriminella familjenätverken enligt Henrik Sønderby vanligast förekommande i Danmarks tre storstäder – Köpenhamn, Odense och Århus.

Hanna Grosshög
riksnatverket@dn.se

Småföretagare litade på magkänslan under krisen

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

Var tionde småföretag har halverat sin omsättning under pandemin – men närmare hälften av dem har inte drabbats ekonomiskt, enligt en ny undersökning. Få har haft någon krisplan, de flesta litar

på ”magkänslan” för att lösa problem.

Statliga Almi, som hjälper växande företag med rådgivning, lån och riskkapital, har tillsammans med Göteborgs universitet intervjuat 1 000 slumpvis utvalda chefer på små och medelstora företag.

Urvalet gjordes bland företag med 1–250 anställda med en omsättning på mer än 4 miljoner. Intervjuerna gjordes i juni när pandemin rasat i några månader, de svarande fanns i alla branscher och spridda över landet.

– En slutsats är att läget generellt sett inte är så nattsvart, en annan att även de som drabbats hårdast ser positivt på framtiden, säger Jonas Fasth.

Han är universitetslektor i organisation och mangement på Handelshögskolan vid Göteborgs universitet och har jobbat med undersökningen. Han fortsätter:

– Men det är förvånande att krishanteringen har varit ganska passiv. Kanske kan det bero på att vi svenskar inte är så vana vid den här typen av omvälvande händelser eller att man inte

trodde att problemen skulle vara så länge.
Nästan varannan företagsledare uppger att bolaget har haft samma eller till och med ökad omsättning under våren. Var tionde bolag har dock tappat minst hälften av försäljningen.
– Bland de 100 allra hårdast drabbade menar ändå ganska många att de inte lever i en kris och kommer att klara av det. Bara sju trodde att de skulle behöva lägga ner inom ett halvår. Vår plan är att följa upp bolagen i november och i juni nästa år, säger Jonas Fasth.

I enkäten fick företagen svara på vilka åtgärder man vidtagit under pandemin – allt i från att ansöka om korttidspermittering till att ordna med distansarbete. Tre av tio i den mest utsatta gruppen hade inte gjort något alls.
Merparten av alla företag saknade krisplan när pandemin slog till – mycket av besluten togs med hjälp av magkänslan.
– Det är inte sällan den där instinktiva magkänslan ligger bakom snabbväxande bolag, och det är härligt att det finns sådan framtidsoptimism även bland de som haft det svårt. Men även om

man har en god affärsnäsa bör man också jobba med en bättre beredskap, menar Sara Brandt, vice vd på Almi.
Hur kommer ni ha nytta av undersökningen?
– Det blir en hjälp när vi stöttar våra kunder att fortsätta växa. Det är viktigt att de har kontroll över sin ekonomi och har en plan för vad som händer till exempel om vi får en andra coronavåg, säger Sara Brandt.

Hans Strandberg
hans.strandberg@dn.se

Facket begär hjälp för att lösa pressen på lokförarna

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

SJ:s lösningsförslag räcker inte till för att avhjälpa lokförarnas pressade arbetssituation. Det menar SEKO:s huvudskyddsombud som nu begär hjälp från Arbetsmiljöverket.

Skyddsombud på SJ har tidigare larmat om en rad problem på företaget. Lokförarna uppges bland annat lida av stress, ångest och sömnsvårigheter till följd av oförutsägbara schemaförändringar och långa dagar.
I tisdags förra veckan presenterade SJ en handlingsplan med en rad åtgärdsförslag till skyddsorganisationen. Företaget har bland annat tillgodosett önskemålet om månadsscheman, men erkänner samtidigt att det är en chansning eftersom de först 20 dagar innan avgång får turschemat.
Skyddsombuden tycker inte att SJ presenterat lösningar på samtliga problem. Åtgärderna som föreslås anser de dessutom vara både otillräckliga och sakna tidsplan. Därför begär de nu att Arbetsmiljöverket ingriper.
– Åtgärderna är en bit på väg, men vi ser helt enkelt inte att de räcker till, säger Jenny Bergman, skyddsombud.
Hon vill att SJ följer föreskrifterna om organisatorisk och social arbetsmiljö, som dels reglerar arbetsbelastning och arbetstid. På grund av den dåliga

framförhållningen är det nästintill omöjligt att kombinera yrket med ett familjeliv i dagsläget, menar Jenny Bergman.
– Vi anser att situationen är akut för våra lokförare, säger hon.
Anders Holmsten, som ansvarar för lokförarna på SJ, säger att han känner till begäran till Arbetsmiljöverket, men att myndigheten ännu inte kontaktat dem.
”Men, det ändrar inget i sak utan vi jobbar vidare med åtgärder enligt en handlingsplan”, skriver han till DN i ett mejl.
Lovisa Ternby
lovisa.ternby@dn.se

Carl Johan von Seth: En feltajmad skattesänkning från regeringen

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

Skatterna sänks med över 30 miljarder kronor när finansminister Magdalena Andersson lägger fram sin budget i dag.
Men det stora kassaklirret för hushåll och krisande branscher dröjer till 2022.

Nästa års statsbudget – vars helhet presenteras av finansminister Magdalena Andersson i dag, måndag – kommer att bli historisk.
Sammanhanget är speciellt. Pandemin har just orsakat det snabbaste raset i svensk ekonomi sedan Hitler härjade i Europa.
Dessutom är budgetens omfång något utöver det vanliga. Nya åtgärder för 100 miljarder kronor ska läggas fram.
Av innehållet är det mesta redan känt. Bland annat att skatterna ska sänkas med över 30 miljarder kronor, en summa som fördelas ungefär jämnt mellan hushåll och företag.
De fyra största pusselbitarna är som följer:
Sänkt arbetsgivaravgift för unga
Investeringsavdrag för företagen.
Förstärkt jobbskatteavdrag.
Ett nytt förvärvsavdrag.
De tre förstnämnda är tillfälliga.
Det sistnämnda förvärvsavdraget innebär sänkt skatt på lön, pension, a-kassa och andra inkomster.
Det heter att det ska ”återstarta Sverige”. Att jobbskatteavdraget höjs tillfälligt säger regeringen är en ren konjunkturstimulans.

Men som insats i en svag svensk konjunktur är paketet inte överdrivet listigt till sin utformning. I princip alla siffror tyder just nu på att nedgången i ekonomin blir kraftig men kortvarig. Därför vore det vettigt med snabba åtgärder.
Upplägget med skattesänkningarna är lite tvärtom. De drar ut på tiden. Tajmningen riskerar att bli fel.
Av de fyra stora skattesänkningarna är det nämligen bara investeringsavdraget som införs från och med årsskiftet och som är koncentrerat till nästa år.
Arbetsgivaravgiften för unga sänks senare, i april nästa år. Tidigare erfarenheter talar emot att det ger fantastiskt många nya jobb. Men det som ändå talar för idén är att den gynnar både hotell- och restaurangbranschen och butikshandeln, som är hårt krisdrabbade. Det är synd för dem att det stora kassaklirret beräknas komma så sent.
Den största åtgärden för hushållen är förvärvsavdraget. Den skattesänkningen utvidgas stegvis under 2022 och 2023. Med andra ord i takt med att

konjunkturen stärks. Det kan bli en omvänd stimulans.
Dessutom har regeringen gjort något märkligt med jobbskatte-avdraget. Det kommer att förstärkas retroaktivt i en senare budget. Pengarna kommer inte att hamna på hushållens konton förrän 2022, två år efter det stora fallet i svensk bnp.
Förhoppningsvis har konjunkturen hunnit repat sig då. Men det blir sannolikt inte främst tack vare skattesänkningarna.

Carl Johan von Seth
carljohan.vonseth@dn.se

Kraftig ökning av hot mot handlare

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

Stölderna i butikerna ökar och hoten mot personalen blir allt vanligare.

– Det gäller inte bara i de utsatta områdena, säger Svensk Handels säkerhetschef Per Geijer.

Bransch- och arbetsgivarorganisationen Svensk

Handel frågar återkommande sina medlemmar, handlarna, om hur de ser på tryggheten. Riktningen är tydlig, och har så varit i flera år. Handlare flyr vissa områden och låter bli att etablera sig där det upplevs som allt mer otryggt när de kriminella gängen breder ut sig, enligt Per Geijer.

– Det här är väldigt allvarligt. Det smyger sig på, det nöter ner anställda och företagare, säger han.

Det finns en känsla av staten inte mäktar med. Politikerna, oavsett färg på regering, har inte tagit det här på allvar, enligt Geijer.

– Det är ett gemensamt misslyckande.

Den senaste Trygghetsbarometern från andra kvartalet i år visar det mest nedslående resultatet sedan mätningarna började 2018. Coronapandemin har kommit som ett extra slag ovanpå allt annat, enligt Per Geijer. Resultatet visar att lite fler än varannan handlare har varit utsatt för brott den senaste tiden. 17 procent svarar att de har blivit utsatta för hot eller våld i samband med stöld eller snatteri. Föregående kvartal var den siffran åtta procent.

– Det har vi sett en väldigt kraftig ökning av senaste kvartalet, säger Geijer.

Många handlare tar tag i det som de själva kan göra. De ändrar i sortimentet eller ändrar tillgängligheten på de mer stöldbegärliga varorna. Man går samman med lokala aktörer och det investeras betydligt mer i säkerhetsutrustning som övervakning och väktare. Svensk Handel har en önskelista till politikerna: Vardagsbrott som snatteri måste tas på större allvar. Snabbare påföljder för stölder i butik. Fler synliga poliser på gator och torg. Möjlighet att införa tillträdesförbud i butiken.

TT

Fritidsgården för de utsatta pensionärerna

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

Det är Sveriges första fritidsgård för äldre hemlösa och fattigpensionärer. Här kan de som behöver ta en varm dusch, lägga sig att vila eller bara umgås.

– Det här är det bästa jag har gjort i hela mitt liv, säger Jeannette Höglund som startat fritidsgården.

I den nyöppnade fritidsgården för äldre hemlösa och fattigpensionärer i Stockholmsförorten Kärrtorp finns ett vilorum med nybäddade sängar, dusch, vardagsrum och tvättmaskiner. Att ta en varm dusch är för många hemlösa en lyx.

– Dagen som vi öppnade duschade Jari i så varmt vatten att brandlarmet gick, säger grundaren av organisationen Vid Din Sida, Jeanette Höglund.

Hon visar upp en bild på en nöjd Jari Laitinen iklädd morgonrock. Han var en av de första som besökte fritidsgården när den var nyöppnad.
Innan fritidsgården öppnade hittade Jari alternativa lösningar, som att bada utomhus.
– Nu har det gått från noll till allt, jag har alla bekvämligheter, säger Jari Laitinen.
De senaste 19 åren har Jari Laitinen levt i hemlöshet av och till. Han är pianist och har spelat runt om i Sverige, men på fritidsgården är han mest känd för sina ordvitsar.
– Vad heter nattflyget till Moskva? Sov-jet! säger han.
Kent Norén som sitter intill Jari i soffan skakar kärleksfullt på huvudet.
– Man ska akta sig för Jari och hans ordvitsar, säger han.
– Att man är positiv är medicin i sig, säger Jari.
Organisationen Vid Din Sida drivs med gåvor från enskilda personer och företag och har som syfte att hjälpa hemlösa pensionärer och fattigpensionärer. Att vara hemlös är inget krav som ställs på de som besöker fritidsgården. Ingrid Nygren har precis tagit en dusch

och är på väg in i matsalen för att ta en kopp kaffe när Jeanette ropar på henne.
– Har du ätit Ingrid? frågar Jeanette.
– Ja det har jag, svarar hon.
– Så säger du alltid, du behöver äta vet du!
Ingrid Nygren har en bostad men har hamnat efter med hyran och riskerar att bli vräkt. Livet efter pensionen blev inte som hon tänkt sig.
– När jag gick i pension tänkte jag, jag ska åka runt i Stockholm och se mig omkring och då visade det sig att jag har gjort alldeles fel ekonomiskt så nu har jag en massa skulder och lån, berättar hon.
– Min lillebror dog och så blev jag själv sjuk också och det är så svårt. Man kan inte stänga in någon i sin ensamhet och så vågar man inte berätta för folk att man håller på att bli tokig. Jag bestämde mig för att inte stängas in, till varje pris skulle jag gå ut, och det var det fler som gjorde också. Så vi möttes i matköerna till soppköket och jag har ju lätt att prata med människor också. Så hamnade jag på T-centralen där jag träffade Jeanette.

Volontärerna på Vid Din Sida gör mer än att bara hjälpa de som kommer till fritidsgården med mat och kläder. Ingrid Nygren har precis pratat med en volontär som ska hjälpa henne att reda ut sin ekonomi.
– Jag skulle betala tre månadshyror i förväg för att få bo kvar, inte har väl jag råd med det. Men då berättade Jeanette att de har samlat in en massa pengar till mig så jag kan bo kvar. Jag fick se en sån swish som kommit in och jag kunde inte förstå att det var till mig. Man blir lite mer rakryggad när man ser alla som vill hjälpa till, man får lite styrka.
Att ta emot hjälpen som hon fick var inte det lättaste för Ingrid som varit sjuksköterska under större delen av sitt liv och är mer van vid att hjälpa andra.
– Vi har tjatat på henne så länge nu att hon ska ta emot hjälp, nu börjar hon förstå, säger Jeanette
När Ingrid har fått ordning på livet ska hon börja med ett nytt projekt har hon bestämt.
– Jag har sagt att när jag får lite lugnt och ro då ska jag börja skriva. Jag ska skriva om mitt liv,

en historia om mig. Jag ska inte göra den långrandig heller.
I jobbet som ordningsvakt har Jeannette Höglund mött många hemlösa och socialt utsatta personer runt om i staden, men tanken om en fritidsgård för äldre började med ett möte på en tunnelbaneperrong i Stockholm 2016 när hon patrullerade klockan halv två på natten och såg en man som grävde i papperskorgen.
– Jag gick fram till honom och frågade vad han gjorde ute så sent, och han svarade ”Jag kollar inte på klockan, jag är hemlös” Hemlös tänkte jag? Han såg så fin ut, som en morfar. När hans fru dog så hade han inte råd att bo kvar och då vågade han inte be sina barn och barnbarn om hjälp för han skämdes så mycket.
Jeanette Höglund livesände situationen på T-centralen på sin privata Facebook och bad om stöd från sina vänner och följare, hon fick då in över 32 000 kronor i donationer på en vecka. Hon handlade mat och kläder och bad sina vänner om hjälp. En kväll åkte de till centralstationen och delade ut sakerna.
– I bilen efteråt sa jag till min kompis att jag ska öppna en

fritidsgård för pensionärer. Jag hade en ”mission”.
Att hitta en lokal där Jeanette Höglund kunde förverkliga drömmen om en fritidsgård kom att bli en lång process eftersom att många företag tvekade inför att hyra ut.
– Jag tror jag skrev till 150 olika företag och alla hade lokaler men när vi berättade om verksamheten då var det lite så ”nä, det där blir inget bra, det är massa missbrukare och kriminella”. Folk tror ju att det är så, men det handlar om okunskap. Det är en äldre generation som är trötta, fattiga, ensamma och hemlösa.
Efter två år hörde Svenska bostäder av sig till Jeanette Höglund och erbjöd en källarlokal i Kärrtorp i södra Stockholm. Kontraktet som de nu skrivit på gäller i tio år och efter en lång tids renovering kunde de äntligen inviga den efterlängtade fritidsgården.
– Det här är det bästa jag har gjort i hela mitt liv, säger Jeannette Höglund.

Trifeh Amini
trifeh.amini@dn.se

165 personer över 65 år var enligt en kartläggning från 2018 hemlösa i Stockholms stad. Totalt fanns då 2 439 hemlösa personer. Fritidsgården i Kärrtorp har öppet vardagar mellan 12–23.30 och välkomnar alla äldre hemlösa, fattiga eller ensamma.

Portarna till kulturen slås upp på nytt

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

Soppteater, dans, böcker, musik, debatt, schack, konst och mycket mer därtill. Allt kommer att finnas när Kulturhuset Stadsteatern nu öppnar igen efter att ha varit stängt i 18 månader.

Arkitekten Per Ahrbom, som arbetade tillsammans med Peter

Celsing när Kulturhuset uppfördes på 1970-talet, har på en av väggarna i det nyrenoverade huset skrivit om hur arbetet gick till:
”Peter Celsing satt och skissade framför ett notställ. Notraderna föreställde våningsplan och människorna och rörelsen som tog plats på raderna små noter. Men det var inget musikstycke Peter Celsing komponerade, i stället föreställde skissen Stockholms blivande Kulturhus.”
Nya Kulturhuset Stadsteatern ser ut som gamla Kulturhuset – och ändå inte. Framför allt har huset fått en helt ny entré och dessutom mer publik yta (1 628 kvadratmeter för att vara exakt). När tre av Stockholms borgarråd på fredagsmorgonen invigde Kulturhuset Stadsteatern fick de ta del av både ny och gammal verksamhet liksom både ny och gammal inredning.
Hörsalens klassiska draperier, skapade av Olle Bærtling till invigningen av Kulturhuset på 1970-talet, gick inte att renovera, men Handarbetets vänner har tillverkat nya.
Peter Celsings klassiska fåtöljer och soffor renoveras successivt.

Ett 80-tal återstår, men dessa kommer att bli färdiga våren 2021.
Omkring 500 kilo miljöfarliga ämnen och 155 ton asbest har avlägsnats under renoveringen, berättade finansborgarrådet Anna König Jerlmyr (M) vid fredagens pressträff, något hon var mycket glad över.
Fastighetsborgarrådet Dennis Wedin (M) sträckte på sig lite extra när han berättade att man har hållit både tidsplan och budget med råge. Budgeten för totalrenoveringen låg på 990 miljoner kronor och det blev 90 miljoner ”över”.
Kulturborgarrådet Jonas Naddebo (C) talade i sin tur om kampen för demokratin som pågår runt om i världen.
– Ett hus av den här kalibern skulle inte vara möjligt i Kina, Belarus eller Ryssland, sa Naddebo allvarligt.
Desto mer uppsluppen blev han på rundturen efter invigningen då han fick klart för sig att det fanns gott om vinylskivor (13 239 stycken) för utlåning i biblioteket och att det numera går att få ett glas vin inte bara i pausen av

Stadsteaterns föreställningar utan även efteråt.
Hörsalen och de vackra draperierna var en av stationerna på borgarrådens rundtur ledd av Kulturhuset Stadsteaterns vd Jesper Larsson, men där stötte borgarråden på patrull eftersom det pågick stämning av pianot i hörsalen så det gällde det att smyga.
Betydligt mer drag var det på plan 4 i den ambulerande konstverkstan där konstpedagogerna Barbro Fagerlind och Linda Rahm tillverkade färgglad konst av packtejp och de flärpar som utgjorde en installation över Plattan i somras.
Konstverkstan är öppen för alla, från de allra minsta (måndagar och tisdagar) till vuxna (torsdagskvällar), men man måste lösa (gratis)biljett.
Det kanske största lyftet i huset har avdelningen kallad Tiotretton fått. Ingången hit är markerad med tejp med text. Här står det inte skogräns, som brukar vara vanligt, utan vuxengräns.
På Tiotretton ska besökarna numera kunna låna, nyttja datorer och skapa men även kunna låna

hem såväl popcornmaskiner som våffeljärn och glassmaskiner i fyra veckor. Förutsatt att man kan visa upp ett giltigt lånekort är kanske bäst att tillägga.

Eva-Karin Gyllenberg
eva-karin.gyllenberg@dn.se

Så ska Farsta vändas mot vattnet

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

Med 4 500 nya bostäder ska Farsta i södra Stockholm vända sig mot Drevvikens vatten.

– Det är väldigt mycket på gång. Det blir en kombination av bostäder och arbetsplatser, med både tunnelbana och pendeltåg i närheten, säger stadsbyggnadsborgarrådet Joakim Larsson (M).

Hela stadsutvecklingsprojektet beräknas vara klart 2030–2032, samtidigt som de nya bostadsområdena på Lövholmen mellan Gröndal och Liljeholmen och vid Hässelbyverket.

– Farsta skulle bli Söderorts svar på ABC-staden Vällingby men det byggdes inte så många arbetsplatser, Televerket flyttade hit senare. Sedan dess har inte så mycket hänt, säger Joakim Larsson.

På torsdag väntas 2 500 av de nya lägenheterna klubbas igenom i

stadsbyggnadsnämnden. De flesta i Televerkets gamla område vid Mårbackagatan som Telia lämnade 2016. Där ska det också byggas två skolor och förskolor. Strax söder om Magelungsvägen görs en om- och tillbyggnad av en kontors- och hotellfastighet. Det blir cirka 500 nya bostäder samt lokaler i bottenvåningarna för allmänna funktioner som exempelvis förskola, kontor eller andra verksamheter.
Utanför Telias gamla entré får man höja rösten för att samtala. Det är mycket trafik både på Mårbackagatan och närliggande Nynäsvägen och en cirklande polishelikopter underlättar inte.
– Här är byggnaderna blåklassade, polisen och ett vårdboende ska flytta in. De nya bostäderna byggs mellan och intill befintliga byggnader och det blir en del höga hus, säger Joakim Larsson.
Blått är den högsta klassen i Stadsmuseets klassificeringssystem och omfattar bebyggelse av synnerligen högt kulturhistoriskt värde, området fick det prestigefyllda Kasper Sahlin-priset 1969. Televerkets skivhus

en bit norrut längs Nynäsvägen är grönklassade, också särskilt värdefulla enligt Stadsmuseet, men ska rivas och ge plats för ny bebyggelse.
Skönhetsrådet har kritiserat greppet att skapa slutna och storskaliga kvarter mot Nynäsvägen där, rådet anser att det inte går i linje med att omvandla Nynäsvägen till urbant stråk utan snarast stärker dagens motorvägsutformning.
Skönhetsrådet menar också att skärmbebyggelse vid skivhusen – och möjligheten att riva teletornet – förvanskar kulturmiljön.
– Det är en fråga om vad vi behöver bygga för att få ekonomi i projektet. Husen blir också en ljudvall mot Nynäsvägen, det låter ordentligt om den, säger Joakim Larsson.
Under samrådet kom det fram att många Farstabor vill bevara det klassiska landmärket teletornet. Det kan bli svårt att hitta en publik användning av tornet, enligt Joakim Larsson, bland annat är hissen inuti mycket liten.
– Men vi ska försöka hitta en möjlig lösning. Det är en del av områdets historia men det är en knepig avvägning, även om det

inte kan användas till något måste det underhållas. Men det kan ju dyka upp någon som har en idé. Stadsutvecklingsprojektet ska bidra till att utveckla Mårbackagatan till ett urbant stråk som bjuder in till promenad och vistelse, i linje med de ambitioner som uttrycks i programmet för tyngdpunkt Farsta, och därigenom koppla Telestaden och Klockelund mot Farsta strand och skapa en sammanhängande stad.
Hela området påverkas av höga bullernivåer från biltrafik på Nynäsvägen och Ågesta broväg, bullernivåer som antas öka i framtiden. Nynäsvägen ligger dessutom som en kraftfull barriär mellan de bostäder som nu ska klubbas och Drevviken. Enligt Joakim Larsson finns ett förslag på två gång- och cykelbroar över vägen.
I ett tidigare planförslag skulle de enkla campingstugorna från 1930-talet som ligger i en skogsbacke ner mot Drevviken – många stugägare är tredje generationen i området – ge plats för 40 villor med sjöutsikt.
– Så blir det inte, 55 av 84 campingstugor blir kvar som en

del av parken vid Drevviken, en del måste rivas för att uppföra skärmande bebyggelse mot Nynäsvägen, säger Joakim Larsson.

Mia Tottmar
mia.tottmar@dn.se

Fakta. Söderorts Verona

När Farsta skulle byggas i slutet av 1950-talet åkte arkitekterna Sven Backström och Leif Reinius på studiebesök till Italien. Farsta torg har exakt samma oregelbundna form som Piazza delle Erbe i Verona.

Televerkets anläggning uppfördes i flera etapper mellan 1962 och 1972 efter ritningar av Bengt Hidemark och Gösta Danielson.

Maria Schottenius: Avdankade politiker bör inte få åtråvärda poster som ambassadörer

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

Det är inte konstigt att det kokar bland yrkesdiplomaterna när prestigefulla poster inom utrikesförvaltningen delas ut som förläningar till arbetslösa politiker. Varför skulle de vara bättre på jobbet?

Diplomatyrket ställer höga krav på utbildning och kompetens. Få passerar nålsögat och klarar testerna för diplomatprogrammet. Och gör man det vidtar många års hårt jobb på olika poster i utrikesförvaltningen.

Förutom att vara allround och behärska ett antal språk har karriärdiplomaterna ofta ett specialområde, mänskliga rättigheter, eller något annat.

Överst på diplomaternas karriärstege är att bli ambassadör och de mest attraktiva posterna är

en handfull: Washington, London, Paris, Rom, Madrid, Berlin. Plus huvudstäderna i de nordiska länderna, ofta vikta för de mest seniora, som har en glansfull karriär bakom sig.
Därför är det inte konstigt att det kokar bland yrkesdiplomaterna när de allra mest åtråvärda posterna inom utrikesförvaltningen delas ut som förläningar till arbetslösa politiker, som sällan har ens grundläggande kompetens för jobbet. Jämför med våra grannländer där man är ytterst varsam med politiska utnämningar.
Bara de senaste månaderna har vi fått se hur två avgångna partiledare norpar toppjobben från yrkeserfarna diplomater.
Jan Björklund har många förtjänster, men vilka är hans meriter för att leda en ambassad i den italienska huvudstaden Rom?
Eller Håkan Juholt, som nu fått sin andra ambassadörspost och flyttar från Island till Sydafrika.
Oavsett hur illa det går i den egna karriären kan man tydligen med regeringens goda minne snuva andra på sin. Dessutom i ett jobb

som borde vara meritokratiskt, för att ge förutsättningar att välja den mest lämpade.
Det finns gånger när specialkompetens efterfrågas på ambassader, och då bör man kunna skapa en tillfällig placering. Men en gång ambassadör, alltid ambassadör, när man väl är inne i systemet. Och det har sällan varit fråga om att placera före detta politiker på ställen som Burkina Faso eller Nordkorea, där söktrycket är lågt.
Det har under åren funnits flera politiska utnämningar som varit utmärkta och väl går att motivera. Exempelvis Alva Myrdal, som efter en lång internationellt inriktad karriär blev ambassadör i Indien, med de unika kontakter som hon där hade.
Men oavsett det är principen obegriplig. Hur kan regeringarna ringakta just den utrikesdiplomatiska professionen på detta sätt?
Det är svårt att tänka sig att man skulle gå in i den militära organisationen och tillsätta en helt oerfaren person som arméchef eller göra en gammal minister till ämnesprofessor med chefsansvar på en vetenskaplig

institution. Även om det numera gödslas med professorstitlar är det ju aldrig fråga om att personer som dekoreras på detta vis ska in i verksamheten, ansvara för studenter och forskare och ratta ett riktigt jobb.
Missbruket av ambassadörs-utnämningar handlar om att regeringarna vill visa uppskattning eller på ett snyggt sätt göra sig av med personer. De har inte så många alternativ. Deras utnämningsmakt gäller myndighetschefer.
Regeringen har rätt att utse *landshövdingar* – ett jobb som kan vara väl i linje med den kunskap en erfaren politiker har. Liksom *generaldirektörer*. Men de har alltså också rätt att utse *ambassadörer,* där det är ljusår mellan kompetenserna.
Inte för att jag tycker man ska börja adla personer, som i England, men jag börjar sakna ordnarna. Praktiskt och billigt. Och varför inte återinföra överhuset i riksdagen, eller hitta en motsvarande funktion? Konservativt eller ej. Då skulle äldre politiker kunna göra nytta på allvar. Inte som nu kraschlanda på ambassader och börja styra och

ställa med personal som är långt mer kvalificerade för jobbet.

Maria Schottenius
maria.schottenius@dn.se

Leonidas Aretakis: Risken med att dras med i klanyran

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

Gängvåldet blottar ett försvagat samhälle. Klanerna tar vid där staten har misslyckats. Det bör tas på allvar. Men allt kan inte förklaras med kulturflum.

En familj som styr knarkhandeln med polisspejare i varje korsning, och som länsar butikshyllor för att visa vem som bestämmer. Vittnen med sönderskjutna knän. Elduppgörelser utanför sjukhus.

Panoramat över Hammarkullen i Johanna Bäckström Lernebys reportagebok ”Familjen” (2020) är dystert. Men hon visar också hur släktnätverken vinner kredd genom att skapa småjobb och lösa problem.
Jag känner igen delar från min släkts Kreta, som rymmer allt från bortgifte till hämndskjutna boskapsdjur. Men också jättelika bybröllop och en generositet som bara finns hos fattiga. På en ö som ockuperats så många gånger litar en del fortfarande mer på släkten än på statsmän och snutar.

Författaren Per Brinkemo kallar sådana lojalitetsband för klaner. De är inte kriminella i sig, men med ordet vill han understryka anspråket att ersätta staten (DN 11/9).
Som Per Svensson skriver finns risker med att dras med i klanyran genom att upprätta rättsosäkra register över oskyldiga släktmedlemmar (DN 15/9). Andra menar att ordet antyder att vissa är för främmande för att integreras. Per Brinkemo underlättar för sådan kritik när han säger att invandrare utan utbildning inte är vana att ”tänka i

abstraktioner” och därför har svårt att greppa vad staten är (Studio Axess 21/2).
Det är synd att han unnar sig sådant vårdslöst trams när han har så rätt i kärnfrågan: klanerna tar vid där staten misslyckas. Det betyder också att polisiära åtgärder inte är nog, även om de behövs. Vi måste prata om vad vi vill med områden som Hammarkullen på sikt.
Därför är det ironiskt men talande att just Timbro och Svenskt näringsliv kämpar så hårt för att lansera klanbegreppet. Ingen har väl ställt så radikala krav på statens undandragande, från att försvara ett segregerande friskolesystem till att kräva att pengar till studieförbund, kultur och idrott dras in. Klart man nu vill förklara bort allt med kulturflum.
Resultatet är förutsägbart, uppe som nere. Enligt fackliga Katalys ägs sjuttio procent av Sveriges börsvärde av femton svenska familjer (DN 13/4 2018). Vissa påpekar denna ofattbara maktkoncentration för att dribbla bort gängkriminaliteten, vilket knappast gynnar dem som bor i Hammarkullen.

Men nog hänger frågorna ihop. Familjer som Wallenberg är med och driver de skolkoncerner som tömmer kommunkistorna genom att tävla med glädjebetyg och suga upp de mest läsvana eleverna. Krångliga bolagsupplägg och sekretesser gör systemet svårgranskat, och allt mer utländskt ägande smyger in. Så även i de hyreshus och förortscentrum som slumpas ut, med hyreshöjningar och stängda kulturhus som följd.
Sverige kan vara på väg in i den dunkla pengavärld som Financial Times-journalisten Tom Burgis beskriver i ”Kleptopia” (2020), där transnationella bolag både plundrar och destabiliserar stater utan översyn. Inte helt olikt det som kriminella klaner anklagas för, men i en helt annan liga.
”Vad var det vi sa?” ropar nu högern i kör, som om inte fler har förutsett detta. I åratal har Linnea Lindquist, rektor på en högstadieskola i Hammarkullen, sagt att det bästa försvaret mot gängkriminalitet är att alla går ut årskurs nio. Titeln på hennes kommande bok är behändigt krass: ”En tickande bomb”.

Visst behöver polisen resurser att agera, men repression kan knappast vara slutmålet. Gängvåldet visar hur svagt vi har gjort vårt samhälle. Det är hög tid att bygga upp det igen.

Leonidas Aretakis
leonidas.aretakis@dn.se

Så kan ni hantera vardagsbråken i familjen

MÅNDAG 21 SEPTEMBER 2020

Minsta barnet vägrar äta frukost. Stora barnet vill inte klä på sig och samtidigt är alla sena till skola och jobb.
Hur gör man som förälder för att undvika att varje dag blir en kamp?

– Små barn behöver ganska mycket praktisk hjälp, säger psykologen Tova Winbladh, som skrivit en bok om att hantera vardagens alla konflikter.

Under tiden du diskar leker barnet i ett annat rum. När du är klar och det är dags att gå och lägga sig utbryter kaos – barnet vill inte alls lämna leken och gå och sova. Följden blir skrik och gråt.

På morgonen vill barnet verkligen inte gå till förskolan. Frukosten smakar inte gott och hen orkar inte klä på sig kläderna.

Två exempel på vanliga händelser i småbarnsföräldrars liv där konflikt lätt kan blossa upp.

– Oftast uppstår konflikter när barnet är i sin värld, de är här och nu, samtidigt som föräldrar vill att de ska sluta med det ena och göra det andra. Det kan handla om att klä på sig, gå till förskolan, sitta vid bordet, stänga av sin ipad, gå och lägga sig – alla de här sakerna där man behöver gå in och bryta ett litet barn som är i en lustupplevelse.

Det säger Tova Winbladh, leg psykolog som i många år arbetat med barn och familjeliv.

Tillsammans med psykologen Ida Flink har hon skrivit boken ”Hela havet stormar – Småbarnsfamiljens livboj vid trots, konflikter och syskonbråk” (Natur & Kultur). I den beskrivs vanliga vardagsproblem som hon har kommit i kontakt med inte minst genom sina många år på barnavårdscentral, BVC.
För konflikter i vardagen råder det sällan brist på i många familjer. Även om det är små eldar som snabbt kan släckas kan det vara påfrestande för alla inblandade. Och ibland blir ständiga bråk något problematiskt.
– Då kan man behöva olika sätt att hantera det här, säger hon. Inte sällan glömmer föräldern bort att förbereda barnet på en förändring – man har själv tänkt på att barnet ska stänga av ipaden under tiden man diskat, men barnet är helt uppe i sin egen värld och upplever avbrottet som bryskt.
– De sitter ju och har jätteroligt och har inte sammanhanget och överblicken som föräldern har. Det kan vara en ingång till varför det blir konflikter – att man som

förälder har för lite förståelse för vad barnet är i för situation. Konflikter kan också eskalera om man som förälder inte har tillräcklig tolerans för att barnet faktiskt tycker att vissa saker är tråkiga.
– Det gör ju vi också, men som vuxna spelar vi inte ut våra känslor på samma sätt som ett litet barn. Som barn måste man få tycka att det är jobbigt att gå i väg till förskolan på morgonen eller att stänga av det roliga dataspelet, säger Tova Winbladh.
Som förälder kan det då vara bra att påminna sig om tålamod – små barn är sällan följsamma eller samarbetsvilliga. Tova Winbladh framhåller vikten av att ha förståelse för det.
– Det kan hjälpa att man som förälder tillåter barnet att känna att det är jobbigt. Man kan försöka dela känslan med barnet, i stället för att försöka peppa hela tiden. Då kan konflikterna minska också.
Hamnar man i ett läge där konflikter blir vanligare än lugna stunder kan man behöva analysera mer i detalj vad det är som händer.

– Först och främst behöver man ta ett steg tillbaka från situationen och tänka igenom den. Vad är det som händer egentligen? Vad berättar barnet för mig med det här beteendet? Det kan till exempel vara att barnet behöver mer hjälp än vad det får, man kanske har för stora krav på vad barnet klarar av, säger hon.
Det kan också vara något som skaver i relationen, till exempel i hur man uttrycker sig. Kanske låter man för arg eller skäller. Det behöver man vara uppmärksam på.

– Barn är precis som vuxna på det sättet – de tycker inte att det är så kul att samarbeta med någon som är otrevlig eller verkar stressad och otillgänglig. Men barn har inte samma förmåga att uttrycka det med ord, utan visar det med sitt beteende.
Hur ska man då hantera det?
– Om man märker att barnet absolut inte vill gå till förskolan eller klä på sig behöver man först gör en analys av varför. Barn är väldigt olika, de kan behöva olika saker. Ofta tänker vi väldigt generellt kring barn – ”det är trotsåldern” – men när det kör

ihop sig måste man titta mer specifikt på situationen. Märker man att det alltid blir problem just när alla ska klä på sig och lämna hemmet kan man gå in konkret där. När det gäller barn i förskoleåldern är det inte fel att hjälpa dem rent praktiskt.
– Vi vill ofta att de ska bli självständiga, men en vintermorgon när man är trött kan en förälder som hjälper till med att klä på kläder och mata med frukost underlätta jättemycket, säger Tova Winbladh.

Dessutom är det lätt att som förälder tjata mer än man behöver – det kan skapa ett negativt klimat, menar hon.
– Många föräldrar är också rädda för att benämna det som är jobbigt. Man tror att det blir mer problem för att man fokuserar på det. Men utgå då från dig själv – om du pratar med en kompis är det väldigt störande om den hela tiden försöker släta över eller peppa när du behöver prata om något jobbigt, säger hon.
Små barn behöver också få höra att man som förälder förstår. Man kan säga att ”jag vet att det är

jobbigt att gå hemifrån och vi kommer sakna varandra, jag önskar också att vi kunde vara lediga jämt” – det är ett sätt att just dela känsla med barnet.
Men bråken behöver inte bara utspela sig mellan förälder och barn. Konflikter mellan syskon har många familjer med flera barn problem med.
– I många familjer är det fler barn än vuxna, vilket på ett sätt gör att barnen hamnar i ett konkurrensläge när det handlar om uppmärksamhet och ork. Då är det inte så konstigt att syskon hamnar i bråk, säger Tova Winbladh.
Hon upplever att det ibland finns en föreställning hos föräldrar om att det är bra för syskonen att lära sig hantera konflikter, och att man därför inte ska lägga sig i för mycket. Det stämmer till viss del, men det är ännu viktigare att få hjälp av vuxna att reda ut olika situationer, menar hon.
– När man känner mycket behöver man någon som kan guida en och hjälpa till. Många vet också att syskonbråk kan vara starkt kopplade till vanor – så fort man sätter sig i soffan blir det en

konflikt om någonting – då behöver man som förälder vara där och bryta det beteendet. Vardagens konfliktytor har ofta en sak gemensamt – det handlar om övergångar, att ställa om från ett läge till ett annat. Därför kan förberedelser underlätta, till exempel att berätta vad som ska hända om en liten stund, utan att tjata. Men det krävs också praktisk hjälp.

– Man kan hjälpa till med att stänga av ipaden, att komma till matbordet, och ge stöd genom att sätta ord på att vissa saker inte alltid är så roliga. Rutiner hjälper ofta barn med övergångar.

Man kan kanske säga att man behöver vara lite mer praktisk som förälder än man tror?

– Ja, och att vi lätt kan hamna i att vi gärna vill styra våra barn, speciellt när vi kommer hem från en jobbdag och är slitna. Det vore praktiskt om det bara gick att säga till barnen vad de ska göra och så gör de det. Men de små barnen funkar inte så – de behöver ganska mycket praktisk och fysisk hjälp. Det räcker inte med att säga till.

Vad tror du är den största skillnaden mellan hur man tror att det är innan man har barn och när man väl får barn?
– Om jag tänker utifrån alla som jag har träffat är det slående att man inte riktigt har koll på att den här relationen man går in i med sina barn är som vilken kärleksrelation som helst. Det är väldigt starka känslor inblandade, man blir argare än man trodde att man skulle bli och man blir orolig för saker som man kanske inte trodde, säger hon.
Som förälder står man mitt i en starkt känslomässig kärleksrelation med sina barn, och många märker snart att man inte kan vara så pedagogisk som man tänkte innan barnet kom.
– Och man ska inte det heller alltid, det blir för distanserat för barnet, precis som det hade varit för en kärlekspartner. Vi behöver vara autentiska i våra nära relationer och inte spela roller. Men det kan man vara oförberedd på när man blir förälder.
En annan sak som Tova Winbladh lyfter fram är att många föräldrar utgår från sig själva när de förbereder sig på att barnet ska komma.

– Man tänker att ”jag ska göra si och så” och det ska ge en viss effekt. Så funkar det inte. Barnet är en egen individ, och det kan bli helt annorlunda mot vad man hade tänkt, säger hon.
– Det är mer eller mindre lätt att vara förälder åt olika barn. Man kanske har hur goda föräldra-förmågor som helst, men man får väldigt krävande barn som gör att det inte är så lätt ändå.

Sofie Österström
sofie.osterstrom@dn.se

Tips. Fem sätt att undvika bråk i vardagen

1 Förberedelser. Ofta blir det konflikt i stunder i vardagen där något kul ska avslutas till förmån för något annat. Förbered barnet på att det snart är läggdags eller att det snart är dags att klä på sig, men undvik att tjata.
2 Hjälp till. Små barn kan behöva mer praktisk hjälp än man tror. En trött vintermorgon kan man som förälder behöva hjälpa barnet att klä på sig eller mata det, fast det klarar det själv egentligen.
3 Bryt negativa vanor. Blir det alltid bråk när syskonen sätter sig i soffan? Var där som förälder för att bryta den vanan. Syskonbråk

kan lätt eskalera – hjälp barnen att lösa sina konflikter.
4 Prata om det som är tråkigt. Barn behöver precis som vuxna kunna sätta ord på känslor, men har svårare att uttrycka sig. Det kan hjälpa barnet att höra att du förstår att något är jobbigt eller tråkigt.
5 Om bråk eskalerar eller uppstår väldigt ofta – analysera vad det är som händer egentligen. Vad ligger bakom barnets beteende? Är det praktiskt svårt att genomföra något, eller är det något i relationen som behöver förbättras?

Fakta. Tova Winbladh

Gör: Leg psykolog.
Bor: I Lund.
Aktuell: Med boken ”Hela havet stormar” (Natur & Kultur) som hon skrivit tillsammans med psykologen Ida Flink.
Ålder: 41.
Familj: Partner och fem barn i åldrarna 21, 18, 16, 9 och 5.

Ledare: Inte en budget för alla, utan för varje deltagande parti

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Ett problem med den påkostade eurokampanjen 2003, har det konstaterats i efterhand, var att det fanns pengar till allting och att dåliga idéer därför inte stoppades. Dela ut bananer för euron? Absolut! Skicka tio taggade kampanjare till en liten skärgårdsfest? Blås på! Moderata ungdomsförbundet vill gå omkring med en strutsdräkt i Almedalen för att få folk att tycka om EMU? Visst, kör!

Den budget som förhandlats fram av regeringen, Centern och Liberalerna lider av samma problem. Coronakrisen – och behovet att stimulera ekonomin – har skapat en situation där ingen har behövt säga stopp med hänvisning till brist på resurser.

Och det märks, tyvärr.
Alla partier sade sig på måndagen vara vinnare. Delar av budgeten investeras klokt nog i infrastruktur och i framtida fossilfri industriproduktion. På samma sätt har nödvändiga investeringar i välfärden gjorts. Men mycket spenderas på tillfälliga åtgärder som snabbt kan rullas ut. Och detta alldeles oavsett om de är effektiva eller inte – illustrerat av den sänkning av ungas arbetsgivaravgifter som till stora kostnader skapar ett fåtal nya anställningsmöjligheter.

Till detta kommer den politiska situationen. I svensk politik finns en omvittnad förmåga att samarbeta kring långsiktiga beslut, inte minst på det ekonomiska området.
Möjligheterna att i dag spendera för att få fart på ekonomin beror på det ramverk för långsiktiga beslut och budgetansvar som infördes på 1990-talet.
Både den nuvarande regeringen och partierna som utmanar den är dock dåligt rustade att förvalta detta arv. Januaripartierna har förenats för att mandatfördelningen inte skapar

bättre alternativ, och även om partierna kan förstå varandra på många områden så drivs de av olika agendor. Olikheterna skulle bli än mer påtagliga vid ett samarbete mellan Moderaterna, Sverigedemokraterna och Kristdemokraterna. Även det skulle skapa incitament att med miljarder motivera sina nya relationer för de ombytliga väljarna.

Sådana koalitioner har sin sämsta stund i tider av ekonomiskt lättsinne. Då blir alla intresserade av sitt, och ingen har råd att se till helheten och driva igenom impopulära beslut. Att inte försvaret får tillräckligt med pengar ens med dagens unikt vida budgetram illustrerar i sig bristen på långsiktigt ansvarstagande. Och det är jättebra att inkomstskatter sänks, men vem vågar yppa ordet fastighetsskatt? Var är de jobbiga, men nödvändiga besluten?

Många åtgärder i budgeten tycks ha drivits igenom med större hänsyn till partiernas konjunktur än ekonomins. Det är ingen tillfällighet att både a-kassehöjningar och

skattesänkningar tar sikte på valåret 2022.
Prognoserna för ekonomin är förvisso osäkra, men det slår åt båda håll. Skulle krisen förvärras av en ny virusspridning lär vi ha än större anledning att ångra dagens dåligt genomtänkta stimulansförslag.
Statsbudgeten är inte en budget för alla så mycket som en budget för vart och ett av partierna. Det kan bli kostsamt, inte minst i termer av förtroendekapital.
DN 22/9 2020

Vuxna borde börja med att plocka upp en bok själva

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Vi måste tvinga barnen att läsa! Det menar Expressens biträdande kulturchef, Jens Liljestrand (20/9). Han är förtvivlad över att ännu en rapport visat att läsandet minskar bland barn och unga, och nu vill han att vuxenvärlden intar samma inställning till böcker som till vaccin: ”att hålla i ett krampaktigt skrikande barn

medan en främling sticker in en nål i hennes lår är inte roligt”, men man måste! Precis som vi nu måste tvinga ungarna att läsa, för deras eget bästa. ”Det är helt enkelt en fråga om flockimmunitet.”
Jaja. Den som aldrig själv blivit lite för förtjust i en lite för långsökt och förflugen liknelse kan ju kasta den första hånpinnen. Däremot måste man, för samtalets skull, få påpeka att läsning inte heller på ett metaforiskt plan är det minsta likt akten av att injicera en liten dos försvagad eller avdödad sjukdom så att kroppen lär sig känna igen den och skydda sig mot den framöver.
Den enda likheten ligger i just det tvång som Jens Liljestrand tänker sig måste till framöver. Och visst. En massa saker är tvång. Ibland bara måste man, för att det inte finns något annat sätt. Men tvånget har inget egenvärde. Och eftersom det ligger i människans truliga natur att känna instinktivt motstånd mot det som påtvingas henne bör man vara försiktig med den sortens maktmedel. Det gäller även läsning: Ingen vinner på att barn och unga under

”krampaktigt skrikande” pådyvlas böcker, när det finns alternativ. Jag misstänker att önskan om tvång i själva verket handlar om den där frustrationen som uppstår när man ser att det uppväxande släktet inte gör det som är bäst för dem: de äter för lite fibrer, dataspelar för mycket och läser nästan inga böcker alls. Genom att ropa på hårda tag får man åtminstone känna sig lite handlingskraftig, som att man är en som gör något åt alltings förfall.

Men jag har goda nyheter: faktum är att barn och unga egentligen vill läsa mer, det framgår bland annat av en undersökning från Statens medieråd. Det bara blir inte så. Vilket man kan misstänka beror på att små apor gör det små apor ser. Och våra små apor ser stora apor med en mobil i handen. För det är ju nämligen inte bara barn och unga som läser för lite, utan även de vuxna.

Högläsningen har minskat de senaste decennierna, och andelen föräldrar som ägnar sig åt läsaktiviteter med sina barn är betydligt lägre i Sverige än i jämförbara länder. De som vill att ungarna ska läsa mer borde därför

börja med att plocka upp en bok själva.
Det man får med sig hemifrån kanske man förkastar en tid. Men sannolikheten är stor att det förr eller senare börjar pocka på igen – det är den goda vanans makt. Och det gäller även läsning.

Lisa Magnusson
lisa.magnusson@dn.se

Ewa Stenberg: Budgetutrymmet är så stort att alla ser ut som vinnare

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Staten lånar till ett historisk stort krispaket – 105 miljarder kronor. Nästan en tredjedel är skattesänkningar, i strid med S vallöften. Ändå får budgeten ”ett socialdemokratiskt hjärta att ta ett glädjeskutt”, enligt finansministern. Hur går det ihop?

På måndagsmorgonen presenterade en glad finansminister Magdalena Andersson (S) en rekordtjock budget. Hon berättade att presentationen av den skulle ta en timme. ”Njut!”, manade finansministern och satte i gång att redovisa alla förslagen. När skattesänkningarna, a-kassan, utbildningen, klimatåtgärderna och det andra var avklarat visade hon ett färggrant stapeldiagram över hur olika inkomstgrupper gynnas av 105-miljarderssatsningen.
Trots att regeringen lägger förslag som Socialdemokraterna har tillbringat två valrörelser med att häckla, har de lyckats forma om och komplettera de kritiserade skattesänkningarna. Nu gynnar budgeten som helhet låg- och medelinkomsttagare.
Det var detta som fick finansminister Anderssons hjärta att ta ett glädjeskutt. ”Det här är faktiskt sossepolitik när det är som allra bäst”, sade hon.
Socialdemokraterna skällde hela valrörelsen 2014 på den sänkning av arbetsgivareavgifter för unga som regeringen Reinfeldt genomförde. Enligt S var det en

ineffektiv stimulans som inte gav några nya jobb att tala om.
Den var dåligt använda skatte-pengar, menade Magdalena Andersson då. Nu genomför hon precis samma förslag, också denna gång på initiativ av Centerpartiet. Magdalena Andersson vill inte svara på frågan om hur många jobb arbetsgivareavgiftssänkningen kan tänkas skapa denna gång.
Den senaste valrörelsen upprepade Socialdemokraterna att välfärd alltid ska gå före skattesänkningar. Nu använder man 30 miljarder kronor till just skattesänkningar. Vissa av dem är tillfälliga, men huvuddelen kommer att bestå och minska reformutrymmet framöver. Det blir alltså mindre pengar över till välfärden, trots att andelen unga och barn ökar i befolkningen.
Ändå börjar Socialdemokraterna hitta ett sätt att inlemma de liberala förslagen i sin politik. Och det syns hur mittenpolitik skapas mellan C, L , S och MP på vissa områden.
Socialdemokraterna har smält om jobbskatteavdraget, som Liberalerna förhandlat in i budgeten. Det ger nu mer

utdelning längre ner i inkomstskalan än under den borgerliga regeringen Reinfeldt. Efter ett par år ersätts det med ett skatteavdrag som inte bara ska gälla löntagare utan också pensionärer, arbetslösa och sjukskrivna.
Finansministerns varma hjärta kan förstås också förstås som att hon är glad över att budgetförhandlingen gick i hamn och att regeringsunderlaget består. Det har funnits stora motsättningar mellan partierna. Centern och Liberalerna har länge förespråkat en arbetslinje med återgång till en lägre a-kassa och lägre sjukförsäkring. Det ökar drivkrafterna för människor att söka arbete, med deras synsätt. Nu lägger regeringen ungefär fem miljarder kronor per år under de kommande två åren på högre ersättning till de arbetslösa. Också det slopade karensavdraget för första sjukdagen blir kvar en tid. Men också här finns möjligheter för en kompromisslinje. Magdalena Andersson talade om den nya arbetslinjen, med satsningar på utbildning och en mer generös ersättning i a-kassan

än den som gällde före coronakrisen.
Förhandlingarna om försvaret var mycket svåra. Januaripartierna var sinsemellan oense och nu är de inte beredda att gå Moderaterna och Kristdemokraterna till mötes. Sverige ser alltså inte ut att få ett nytt, brett förankrat försvars-beslut, trots att omvärldsläget är det sämsta sedan Berlinmuren föll. Det som finns är en mittenuppgörelse också om försvaret.
Regeringen och deras sam-arbetspartier planerar att fortsätta låna till stimulanser fram till och med valåret 2022.
Den djupa ekonomiska krisen har fått alla svenska politiska partier att göra helt om när det gäller budgetdisciplin.
Inget parti vill finansiera sina reformer helt med besparingar eller skatteökningar. Det minskar förstås påfrestningarna på januarisamarbetet.
Budgetutrymmet är så stort att alla kan utropa sig till vinnare. Magdalena Andersson kan tala sossepolitik när det är som bäst och Annie Lööf kallar budgeten

”klassisk liberal, borgerlig politik”.

Nu är det inte pengar, utan principer som blir stridsfrågor. Januaripartierna har några sådana sammandrabbningar framför sig. Den första kommer att handla om arbetsrätten. Om inte arbetsmarknadens parter kommer överens om ett avtal som lyfter bort frågan hotar den att bli uppslitande. Och då hjälper inte den hjärtevärmande borgerliga sossebudgeten.

Ewa Stenberg
ewa.stenberg@dn.se

Miljardsatsning på jobb och omställning

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Skattesänkningar med 30 miljarder kronor och välfärdssatsningar med ungefär lika mycket. Det är huvudpunkterna när regeringen nu lägger fram sin rekordstora höstbudget.

Med satsningar på sammanlagt 105 miljarder kronor är det en historiskt stor budget som i

coronakrisens spår förhandlats fram mellan regeringspartierna och samarbetspartierna Centern och Liberalerna.
Finansminister Magdalena Andersson menar att budgeten som helhet värmer hennes socialdemokratiska hjärta. Hon pekar på att budgeten fördelningspolitiskt ger mest till dem med lägre inkomster. Hon tillbakavisar också de analyser som på förhand pekat på att S har fått ge upp mycket i förhandlingarna med övriga partier.
– Det här är sossepolitik när det är som allra bäst, säger Magdalena Andersson.
Samtidigt innehåller budgeten skattesänkningar på sammanlagt cirka 30 miljarder kronor, något som knappast stått högst upp på finansministerns önskelista.
Landets företag kan se fram mot rejäla skattesänkningar nästa år, och även privatpersoner kommer att få mer kvar i plånboken efter att S tvingats ge med sig om sänkta inkomstskatter.
– Fördelningsprofilen i den här budgeten har en väldigt socialdemokratisk prägel. Den ger

mest till dem som har lägre inkomster och de som redan är rika får inte på samma sätt ta del av den här budgeten. Men det är klart att budgeten inte har exakt samma prägel som den skulle haft om det var bara en socialdemokratisk regering, säger Magdalena Andersson.
Samtidigt kommer kommuner och regioner att få rejäla tillskott under nästa år. Det handlar både om generella statsbidrag och en rad riktade satsningar på vård, skola och omsorg till en summa av 28 miljarder kronor under 2021.

Gemensamt för mycket av satsningarna i höstbudgeten är att de är av tillfällig karaktär. Cirka 75 miljarder av de totalt 105 miljarderna som budgeten omfattar gäller i första hand under 2021 och sträcker sig ibland in även över följande år. Det handlar alltså om akuta åtgärder för att bromsa effekterna av coronakrisen och innebär att ingen kan räkna med fler statsbudgetar i den här storleksordningen kommande år.
– När krisen är över ska vi tillbaka till överskott i statsfinanserna. Därför har vi lagt mycket av de

här satsningarna tillfälligt. Sedan behöver vi följa utvecklingen, säger Magdalena Andersson.
Hon menar att höstens budget har en tydlig röd linje.
– Syftet är att vi ska jobba Sverige ur krisen. Bedömningen är att det här skapar 75 000 fler jobb.
I samband med budgetpresentationen lade finansministern fram ett S-märkt jobbpaket på sammanlagt elva miljarder kronor. Den största delen av pengarna går till att förlänga höjningen av a-kassan, som infördes som en krisåtgärd tidigare i år. Närmare sex miljarder blir kostnaden för att behålla den högre nivån i a-kassan under nästa år och ytterligare fem miljarder för 2022.
– Det är viktigt att människor inte ska behöva lämna hus och hem när man blir arbetslös utan kan koncentrera sig på att söka jobb, säger Magdalena Andersson.
Oppositionspartierna är inte oväntat kritiska till regeringens budgetförslag. Vänsterpartiets ekonomisk-politiska talesperson Ulla Andersson är till skillnad från finansministern missnöjd med fördelningen i regeringens budget.

– Regeringen har noll handlingskraft när det gäller att bekämpa den ekonomiska ojämlikheten. Det är någon form av beröringsskräck när det gäller att beskatta den ekonomiska eliten, säger Ulla Andersson som efterlyser betydligt högre pålagor på dem som har det allra bäst ställt.

Moderaternas Elisabeth Svantesson riktar i sin tur hård kritik mot bland annat förlängningen av a-kasse-höjningen och rättspolitiken.

– Det är fyra partiers önskelistor. Det är inte vad Sverige behöver, säger Elisabeth Svantesson och fortsätter:

– Vi har presenterat rättspolitik som gör skillnad men pengar spelar också roll. Det är helt obegripligt hur man kan lägga en budget men inte skjuta till nya pengar till polisen eller åklagarmyndigheten. Det är helt obegripligt för mig, säger hon.

Sverigedemokraternas ekonomiskpolitiska talesperson Oscar Sjöstedt kritiserar att delar av tillskotten till kommuner och regioner bara är tillfälliga och försvinner efter ett par år.

– Vad ska de göra sedan då, börja sparka folk? Kommuner och regioner behöver kunna planera sina verksamheter, säger Oscar Sjöstedt.

Hanna Jakobson
hanna.jakobson@dn.se
Sebastian Orre
sebastian.orre@dn.se
Hans Olsson
hans.olsson@dn.se

Snabbguide. Sex saker du måste veta om budgeten

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

1 Vilka är de största satsningarna? Den enskilt största posten är 10 miljarder kronor i höjda generella statsbidrag till kommuner och regioner, inte minst för att kompensera för merkostnader och

sämre intäkter under pandemin. Välfärden får även stora riktade tillskott, till äldreomsorgen, skolan och sjukvården. En stor del av budgetpengarna riktas till företagen i form av sänkta arbetsgivaravgifter för unga och nya skatteavdrag. Syftet är att näringslivet ska få hjälp att lyfta sig ur den lågkonjunktur som pandemin har orsakat. Skattesänkningar till såväl löntagare som pensionärer är en annan stor del, liksom satsningar på klimat och miljö. Pengar till kollektivtrafik och järnvägs-underhåll ska tillsammans med andra åtgärder minska utsläppen från transporter. Naturvården får också nya miljarder.

2 Kom finansministern med någon nyhet? Magdalena Andersson (S) hade sparat ett stort jobbpaket med S-prägel till måndagen. Här finns fortsatt höjd ersättning i a-kassan och utbildningsplatser för de som behöver omskolning i coronakrisens spår.

3 Kommer budgeten att märkas i hushållens plånböcker? Ja, en hel del budgetposter får effekter på svenskarnas privatekonomi. Skattesänkningarna för såväl

löntagare och pensionärer hör dit. Pensionärer med relativt sett låga inkomster får dessutom en höjning. Arbetslösa får fortsatt generösare villkor i a-kassa. Utökade avdrag för ruttjänster och nya avdrag för privatpersoners investeringar i grön teknik finns också med. Alkohol och tobak blir lite dyrare.
4 Varför rekordsumman 105 miljarder kronor? Pandemin har orsakat ett brutalt ras i svensk ekonomi, liksom i många andra länder. Genom att pumpa ut pengar i samhället hoppas regeringen och samarbetspartierna Centern och Liberalerna kunna starta om ekonomin. Det behövs. Enligt finansdepartementets beräkningar backar Sveriges BNP med 4,6 procent i år, arbetslösheten stiger till 9 procent och den offentliga sektorns sparande hamnar på minus 5,5 räknat i procent av BNP.
5 Hur har Sverige råd med detta? Sverige gick in i krisen med mycket starka offentliga finanser, bland de bästa i Europa. Skulden låg på historiskt låga 35 procent av BNP förra året. Trots utgifterna i budgeten beräknar

finansdepartementet att skulden inte växer mer än till knappa 43 procent, vilket fortfarande är lågt i en internationell jämförelse. De goda statsfinanserna gör att Sverige kan låna pengar till låg ränta för att finansiera satsningarna. Sveriges gynnsamma läge beror till stor del på det strikta finanspolitiska ramverk som infördes efter 90-talskrisen och som skapat överskott i goda tider.

6 Hur ser prognosen ut för ekonomin framåt? Raset har bromsats upp. Så kan man beskriva finansdepartementets prognoser. Tillväxten skuttar upp rejält redan nästa år. Arbetslösheten stiger något även 2022 för att sedan vända neråt. Den offentliga sektorn går med underskott i tre år och hamnar på plus först 2023. Statsskulden toppar på 42,7 procent av BNP i år och sjunker därefter sakta. Det kommer dock att ta många år innan skulden når till ner till riktmärket på 35 procent, även kallat skuldankaret. Prognoserna är dock osäkra och många faktorer i omvärlden ligger utom Sveriges kontroll.

Hans Rosén
hans.rosen@dn.se

Pensionärer och arbetslösa får mer kvar i plånboken

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Regeringens coronabudget påverkar privatekonomin för de flesta. Pensionärer med många arbetsår och låg pension får ett extra tillägg och alla som har inkomster får sänkt skatt. Här är en genomgång av plånboksförslagen.

Det mest utmärkande för plånboksförslagen i den här budgeten är att regeringen tillsammans med samarbetspartierna L och C inför en skattesänkning med koppling till coronakrisen. Coronabonusen är direkt riktad till personer med en månadsinkomst som ligger under 50 000 kronor.

Så här påverkas privatekonomin av höstens budget för 2021:

Lägre skatt för alla

Nästa år sänks inkomstkatten för alla med som mest 1 500 kronor

per år. Förutom de som har arbetsinkomster gäller skattesänkningen pensionärer, arbetslösa, sjuka och föräldralediga. Sänkningen gäller från 2021.

Coronabonus

Alla som har arbetsinkomster ska få en skattereduktion 2021 och 2022 som kompensation för ökade utgifter under coronakrisen. Skattereduktionen ska ge mest till låg- och medelinkomsttagare och de som har en inkomst på 50 000 kronor i månaden eller mer får ingen reduktion alls.

Skatten för 2021 reduceras i slutet av året och märks när man får slutskattsedeln 2022. Under 2022 ska skattereduktionen finnas med i skattetabellerna.

Höjt och utökat rutavdrag

Taket för rut-avdraget ska höjas från 50 000 kronor per år till 75 000 kronor per år. Det ska också gå att få avdrag för fler tjänster än i dag.

Bland nyheterna finns transport av tvätt samt kostnaden för själva tvätten. Möblering av bostad liksom montering av möbler i hemmet ska bli avdragsgillt liksom transport av möbler till

andrahandsmarknader och för magasinering. Det samma gäller tillsyn av fritidshus.

Höjt underhållsstöd

Ensamstående föräldrar ska få mer pengar från den 1 juni 2021. Underhållsstödet höjs med 100 kronor i månaden för barn som är yngre än 15 år och med 150 kronor i månaden för barn som är 15 år eller äldre.

Höjda skatter på alkohol och tobak

Regeringen vill höja skatterna på alkohol och tobak från 2023 men än är det inte klart hur stora höjningarna ska bli.

Inkomstpensionstillägg

Pensionärer med en pension på mellan 9 000 och 17 000 kronor i månaden får ett inkomstpensionstillägg. Inkomstgränserna gäller den pension som betalas ut av Pensionsmyndigheten och har sitt ursprung i arbete i minst 40 år. Tillägget är som mest 600 kronor i månaden och trappas av ner till 25 kronor i månaden. Beloppen är före skatt och tillägget betalas ut från 65 års ålder. Inkomstpensionstillägget ska inte påverka andra förmåner som garantipension,

äldreförsörjningsstöd och bostadstillägg. Hemtjänstavgiften ska inte heller påverkas.
Tillägget ska börja betalas ut från den 1 september 2021 och det krävs ingen ansökan för att få det.
Sänkt skatt på pensionsinkomster
Regeringen vill avskaffa skatteskillnaden helt för alla som har pensionsinkomster och har fyllt minst 65 år vid det nya årets ingång. Skillnaden ska vara helt borta för alla den 1 januari 2023 .
Skattereduktion för gröna investeringar
Privatpersoner som investerar i grön teknik ska kunna få en skattereduktion på upp till 50 000 kronor om året för arbeten som utförs efter den 31 december 2020. Reduktionen gäller både arbets- och materialkostnader och blir 15 procent på solceller och 50 procent för lagring av egenproducerad elenergi och laddningspunkter för elfordon.
Dyrare förmånsbil
Regeringen vill justera schablonen som används när man beräknar värdet av bilförmån så att förmånen bättre speglar kostnaden för att äga en bil privat. Hur detta ska gå till får vi veta senare i höst.

Maria Crofts
maria.crofts@dn.se

Carl Johan von Seth: Kris-budgeten har ruckat politikens tankeramar

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Finansminister Magdalena Anderssons höstbudget är den största finanspolitiska satsningen i Sverige på decennier.

DN:s ekonomiska kommentator Carl Johan von Seth svarar på tre frågor om den.

1 Vad är unikt med den nya budgeten?

Den nya höstbudgeten kommer att bli historisk främst för sin storlek. Här talar vi om ett reformpaket på över 100 miljarder kronor. Alltihop är lånade pengar. Underskotten i statens budget väntas nu bli de största på decennier.

Något liknande var egentligen aldrig aktuellt under finanskrisen. Tidigare regeringar har inte sett det som sin uppgift att sjösätta

lånefinansierade stimulanser i den här skalan. Det har betraktats som ineffektivt och riskabelt. Att jämna ut konjunkturen har i stället varit Riksbankens jobb. Men pandemikrisen har rubbat gamla tankeramar. Och finansminister Magdalena Andersson pekar på en förändrad verklighet. Riksbankens styrränta väntas ligga kring 0 procent flera år framöver. Den kan inte stimulera så mycket. Regeringen kan därför göra mer, enligt resonemanget. Och med en låg statsskuld, i en riktig lågkonjunktur, kan lånefinansierade stimulanser ha bra effekt, enligt de senaste tio årens forskning.

2 Kommer budgeten att hjälpa svensk ekonomi ur krisen?

Regeringen räknar med att stimulanserna kommer att leda till 2,3 procent högre svensk tillväxt nästa år. Det är en ganska stöddig kalkyl. Men den ligger faktiskt grovt sett i linje med de effekter som statliga Konjunkturinstitutet tidigare har räknat med.

Samtidigt finns en del frågetecken. Blir tajmningen i stimulanserna rätt? Flera av

skattesänkningarna kommer ganska sent och den stora plånbokseffekten ligger två år framåt i tiden. En annan fråga är om alla pengar verkligen kan användas. Det är vanligt att regeringen avsätter stora summor för projekt som aldrig blir av.
En ytterligare aspekt är om åtgärderna ger någon långsiktig energi åt ekonomin. Många ekonomer hade nog gärna sett en högre ambitionsnivå när det gäller utbildning och omställning, till exempel.
3 Vad innebär det här för statens finanser?
Runt hälften av de 100 miljarderna är permanenta reformer, resten är tillfälliga satsningar. I takt med att stimulanserna löper ut räknar regeringen med att svensk ekonomi också återhämtar sig och att skatteintäkterna växer. Budgeten väntas vara tillbaka i balans framåt år 2023. Då har Sverige, enligt regeringens beräkning, en statsskuld som fortfarande ligger väldigt lågt i ett europeiskt perspektiv.
Men krisbudgeten innebär också att regeringen tar ett kliv ut i det okända. När partierna

budgetförhandlar om ett år igen är det en valårsbudget det gäller. Att styra tillbaka mot balans i finanserna kan bli en större utmaning.

Carl Johan von Seth

carljohan.vonseth@dn.se

Miljarder satsas på nya Gripenplan samtidigt som de används allt mindre

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Hela 181 miljarder kronor ska satsas på att bygga svenska Gripenplan och ubåtar de

närmaste tolv åren. Men samtidigt flyger stridsflygarna allt mindre och det saknas materiel för att utbilda de värnpliktiga. Det framgår av regeringens budget för nästa år.

För första gången redovisas öppet hur mycket skattebetalarna betalar för att utveckla och köpa svenskt stridsflyg och svenska ubåtar. Det sker sedan försvarsberedningen förra året kritiserat bristande transparens om vad dessa två prioriterade områden egentligen kostar.

I budgeten anger regeringen nu att det 2021 ska satsas 7 miljarder kronor på investeringar i stridsflyget, främst på det nya planet Gripen E som nu byggs hos Saab i Linköping.

De årliga summorna ökar sedan hela tiden fram till 2026 (då är nivån 11,5 miljarder). Därefter anges för åren 2027–2032 ytterligare 50 miljarder. När DN summerar alla siffrorna för stridsflyget blir summan 107,9 miljarder kronor.

I Malmö och Karlskrona utvecklar och bygger Saab den nya ubåten A 26 Blekinge. Ubåtsinvesteringarna

kostar nästa år 3,9 miljarder kronor. Även här ökar kostnaderna stegvis till 2026 (då 7 miljarder). Åren 2027–32 tillkommer 41 miljarder och totalsumman för åren 2021–2032 blir 72,9 miljarder kronor.
Sammanlagt kostar stridsflyg och undervattensförmåga därmed 180,8 miljarder till och med 2032.
Satsningarna har motiverats med att områdena är så kallade ”väsentliga säkerhetsintressen” där Sverige måste ha egen kompetens.
Det militära försvarets olika myndigheter har de senaste åren fått ökade anslag. För nästa år föreslås en ökning från cirka 58 miljarder kronor i år till 66 miljarder 2021. Av dem går cirka 20 miljarder till materiel och anläggningar.
Men samtidigt som staten investerar miljarder i framtida system så flyger Gripenplanen allt mindre:
”För Jas 39 har flygtidsproduktionen sjunkit för fjärde året i rad vilket Försvarsmakten uppger beror på bland annat att större tillsyner tagit längre tid än planerat”, skriver regeringen.

Efter Rysslands annektering av Krim 2014 ökade flygtiden för Gripen till toppnoteringen 11 287 flygtimmar år 2015. Men sedan dess har flygtiden dalat och hamnade 2019 på endast 9 624 timmar.

Förutom att planen står på verkstäderna, så har Flygvapnet vakanser bland personalen. Därför har man ”tvingats prioritera insatsverksamhet och utbildning före förmåge-utveckling”, skriver regeringen. I klartext: stridsflyget hinner inte öva tillräckligt på sina stridsuppgifter.

Samtliga Flygvapnets flygplans-typer flög 2019 mindre än 2018 – med ett undantag: radarspanings-planet S 100D/ASC 890 som varit flitigt i luften i ett allt sämre säkerhetsläge. Den nya helikopter 14 som fortfarande levereras och dras med höga driftskostnader flygs alltmer sällan: 1 025 timmar år 2019 mot 1 454 år 2018.

Det råder obalans i Försvarsmakten, vilket både försvarsberedningen och överbefälhavaren påpekat. Trots förbättringar saknas utrustning när de 4 500 värnpliktiga ska utbildas.

”Det finns fortsatt brister vad gäller tillgång till materiel för att bland annat kunna genomföra grundutbildning med värnplikt parallellt med att de stående förbanden utbildar och övar vilket påverkar både förbandsutvecklingen och förbandsproduktionen”, konstaterar regeringen.
I armén räcker inte lastbilar, stridsfordon och stridsvagnar till. Orsaken är att fordonen är gamla med låg tillgänglighet eller håller på att renoveras. Marinen har lyckats öka gångtiden för sina fartyg, men övningarna begränsas av brist på reservdelar ”för ålderstigen materiel”.

Mikael Holmström
mikael.holmstrom@dn.se

Åklagaren yrkar på vård för Nyqvist

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Daniel Nyqvist, som erkänt dubbelmordet i Linköping, bör dömas för två fall av mord till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning, enligt åklagaren under den tredje och avslutande förhandlingsdagen i tingsrätten i Linköping.

Advokaten anser i stället att dubbelmordet ska rubriceras som dråp.

Åklagare Britt-Louise Viklund sade i sin plädering att det saknas tillräckligt förmildrande omständigheter för att kunna rubricera gärningarna som något annat än mord. I stället finns det försvårande omständigheter.

– Det finns en viss planläggning att Daniel Nyqvist ska åka in och begå brott. Han medför ett för syftet lämpligt vapen, letar efter offer och väljer då ett barn.

Nyqvists advokat Johan Ritzer instämmer i att påföljden bör bli

rättspsykiatrisk vård, men anser inte att det ska vara förenat med särskild utskrivningsprövning. Han yrkade även på att gärningen ska rubriceras som dråp.Linköpings tingsrätt meddelar sin dom den 1 oktober.
TT

procent mindre antibiotika har hittills skrivits ut inom öppenvården i år, jämfört med samma period förra året, rapporterar Sveriges Radio Ekot. Anledningen kan vara att infektionerna varit färre eftersom folk följer rekommendationerna mot covid-19.
TT

Amorella körde på en isboj

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Färjan Amorella är skadad efter söndagens olycka i Ålands skärgård. Fartyget körde på en isboj, enligt den finländska Olycksutredningscentralen. Det är oklart om bojen träffades som en följd av att fartyget kom ur sin rutt.

Isbojen är stålkonstruerad och förankrad i botten med kättingar. Den förstördes vid händelsen och har bytts ut under måndagen. Amorella står kvar på grund nära ön Järsö i den åländska skärgården.

Enligt rederiet har fartyget flera hål i olika storlek. Det kommer att ta tid att få klarhet i skadornas omfattning och vad som har lett till händelsen, säger Eleonora Hansi, informationschef för Viking Line Skandinavien.

En bogserbåt finns på plats vid fartyget, som så småningom ska tas till Nådendal för att repareras.

TT

Företagare: Sänkta avgifter gör att vi har råd att anställa unga

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Regeringen aviserar sänkta arbetsgivaravgifter för unga.

– Det gör att det går att anställa och vidareutbilda unga, säger Olle Persson, vd i företaget Allt i plåt.

– För oss gör det inte någon stor skillnad, säger Fredrik Zöögling, vd på Profilgruppen.

Sänkta avgifter och sänkt arbetsgivaravgift för unga är regeringens recept i budgeten för att få fart på näringslivet och minska arbetslösheten.

I den småländska orten Åseda finns flera små och mellanstora företag som drabbats på olika sätt och reaktionerna på de sänkta arbetsgivaravgifterna är blandade, men mest positiva.

Företaget Allt i Plåt, med cirka 130 anställda, tillverkar bland annat hytter till yrkesfordon, färdtjänstbilar eller ambulanser.
– Coronan slog mot taxinäringen och flera andra beställningar minskade så vi har tappat cirka 15 procent av årsomsättningen. Märkligt nog har vi behållit beställningar från flygplatser. Eftersom flyget är parkerat behöver flygplatserna våra dragfordon för att flytta flygplanen på marken, säger Olle Persson, vd på Allt i Plåt.
– Sänkt arbetsgivaravgift för unga har vi haft förut, det gör att vi kan anställa och har råd att vidareutbilda unga. Förra gången det infördes anställde vi flera. Och trots att vi nu har haft lägre omsättning och tagit del av permitteringsstöd så har vi investerat flera miljoner i nya verktyg, säger Olle Persson.
Ett annat företag i Åseda som drabbats av konjunkturen är Spaljisten, vars 150 anställda och 60 robotar årligen producerar fem miljoner platta paket för bland andra ett stort internationellt möbelföretag. Under mars, april och maj gick omsättningen ner med 50 procent. Vd:n Florim

Albborn visar en av de hundra meter långa produktionslinjerna. En fläkt i taket sprider ut en fuktdimma för att luftfuktigheten ska vara konstant.
– Limmet i spånskivorna kräver en viss luftfuktighet.
Florim Albborn hade helst sett lägre arbetsavgivaravgift för alla.
– Det är bättre att göra det billigt att anställa och lägga skatt på annat. Men den sänkta avgiften för unga är välkommen. Vi har målet att fördubbla vår kapacitet i produktionen och vi bygger nu en ny industrilokal för 6 500 kvadratmeter som förväntas blir klar våren 2021 och då kommer vi också att anställa fler, säger Florim Albborn.
På Anebyhusgruppen, som har en omsättning på 700 miljoner kronor är det full fart. På årsbasis har företaget med drygt 200 anställda ökat omsättningen med tio procent.
– Vårt svåra år var 2018, då gjorde vi förlust, men i år räknar vi med en omsättning på 770 miljoner och en högre vinst. Folk har fortsatt att köpa och bygga hus, säger Niklas Lundin, vd på Anebyhusgruppen.

– För oss kommer sänkningen av arbetsgivaravgift att spara pengar direkt och det kommer nog också att påverka våra nyanställningar. Just nu är 16 anställda i den åldersgruppen, fortsätter Niklas Lundin.

Störst arbetsgivare i Åseda är Profilgruppen som tillverkar olika produkter i aluminium och som har närmare 500 anställda.

– För oss är nog inte den sänkta arbetsgivaravgiften avgörande. Det är inte en obetydlig utgift för oss men det viktiga är att det är någon som vill jobba här som vi ser talang i, säger Fredrik Zöögling, vd på Profilgruppen.

Anders Forsström
anders.forsstrom@dn.se

Viss ljusning på arbetsmarknaden

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Läget på arbetsmarknaden har förbättrats något och arbetslösheten har nu minskat till 9,0 procent.
Samtidigt har mer än 100 000 varslats sedan coronapandemins utbrott.

Arbetsförmedlingens nya siffror visar på en liten förändring när det gäller arbetslösheten.
Från att ha legat kring 9,2 procent sedan mitten av juli har den nu tickat ned något, 0,1 procentenheter, sedan veckan dessförinnan.
– Det tyder på att det finns en viss ljusning på arbetsmarknaden. Det är nu ungefär lika många som skriver in sig som också lämnar för arbete, säger Annika Sundén, -analyschef på Arbetsförmedlingen.
Den gångna veckan varslades 1 913 personer om uppsägning vilket gör att det nu är totalt 100 849 personer som varslats sedan början av mars. Under veckan skrev 9 135 personer in sig som

arbetssökande hos Arbetsförmedlingen.
– Vi hade en bedömning före sommaren att arbetslösheten skulle stiga i högre takt, vår fortsatta bedömning är att den kommer att fortsätta stiga men hur mycket är osäkert. Arbetsförmedlingen arbetar för närvarande med en ny uppdaterad prognos som ska presenteras under oktober månad.
– Tittar man var det finns jobb i nuläget så är det inom vård och omsorg och utbildning, men även som transportbud och personliga assistenter.
Ytterligare påverkan får det ökade antalet studieplatser vilket gör att många nu i stället valt att skriva in sig vid exempelvis högskolor och universitet.
– Det är en bra tid att utbilda sig. Många som förlorat jobb är unga människor. En hel del av de jobb som försvunnit inom industrin och handeln är också sådana jobb som inte kommer att komma tillbaka eftersom det pågår en strukturomvandling, säger Annika Sundén.
TT

Finansinspektionen granskar Nordea efter läcka om penningtvätt

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Finansinspektionen (FI) kommer att granska de senaste uppgifterna om misstänkt penningtvätt i storbanken Nordea.

Nordea ingår i avslöjandet i helgen om enorma summor från internationell brottslighet som misstänks ha tvättats i storbanker de senaste decennierna. Avslöjandet ledde till kursfall för bankaktier på de europeiska börserna på måndagen.

Nordea har sitt säte i Finland vilket gör att huvudansvaret för tillsynen av koncernen ligger hos den finländska finansinspektionen.

Men samtidigt handlar det om en stor bank med omfattande verksamhet i de nordiska länderna och Baltikum och det gör att tillsynsmyndigheter i de olika länderna samarbetar om tillsynen av Nordea.

Det görs i vad som kallas för tillsynskollegiet och där kommer helgens avslöjande om att Nordea kan ha medverkat till att ha tvättat 1,5 miljarder kronor åren 2013–17 att bearbetas.
– Det är typisk sådan information som diskuteras och analyseras i tillsynskollegiet, säger Åsa Thalén, avdelningschef för operativa risker på FI.
– Vi använder den i planeringen av våra kommande tillsynsaktiviteter, tillägger hon.
Åsa Thalén går inte in i detalj vad för slags tillsyn som kan bli aktuell i detta fall, men hon säger att de olika myndigheterna koordinerar sina insatser.
Nordea hörde till förlorarna på Stockholmsbörsen. Bankens aktiekurs hade på måndag eftermiddag fallit med 3,5 procent, jämört med fredagens stängningskurs.
Avslöjandet ingick i en del av den gigantiska läcka från den amerikanska finanspolisen som avslöjades av det internationella journalistnätverket, ICIJ, i helgen. Läckan består av bankernas egna misstankerapporter, så kallade SAR, som banker är skyldiga att

göra när de finner misstänkta transaktioner.
De över 2 000 dokumenten handlar om misstänkta affärer under närmare två decennier och sägs omfatta 17 000 miljarder kronor.
Avslöjandet har skakat om bankvärlden rejält. I London, världens största finanscentrum, rasade aktiekurserna för de stora multinationella bankerna.
Europas största bank HSBC har redan tidigare tagit stryk och aktien har tappat halva sitt värde hittills i år då banken räknar med mycket stora kreditförluster i pandemins spår. I och med måndagens press hamnar nu kursen på samma nivå som 1995.
Enligt brittiska BBC flyttade HSBC:s amerikanska bank 80 miljoner dollar, drygt 700 miljoner kronor, i ett misstänkt bedrägerifall till konton i Hongkong.
De straff som banker riskerar om de avslöjas med penningtvätt har skärpts betydigt under senare år. Så sent som i våras fick Swedbank en företagsbot på fyra miljarder kronor av Finansinspektionen – den hittills högsta bötesnivå som någon svensk bank råkat ut får.

Kursrasen för bankerna förklaras därför av att investerare räknar in risken för att flera av bankerna kommer, liksom Swedbank, att drabbas av kraftiga böter från olika myndigheter, inte minst i USA.

Dan Lucas
dan.lucas@dn.se

Astra-läkemedel får tummen upp

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

EU:s läkemedelsmyndighet (EMA) rekommenderar att svenskbrittiska Astra Zenecas cancerläkemedel Lynparza godkänns för marknadsföring för behandling av vissa cancerformer, enligt ett pressmeddelande. I nästa steg är det upp till EU-kommissionen att komma med

det slutgiltiga beskedet om medicinen får grönt ljus eller inte. Generellt brukar EU-kommissionen följa EMA:s rekommendationer, skriver Reuters.
Lynparza är framställt för behandling av vissa former av prostatacancer och en särskild form av äggstockscancer. Läkemedlet är utvecklat tillsammans med läkemedelskoncernen Merck & Co.
TT

”Låt bankerna möta kunder i ett gemensamt kontor”

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Handelsbanken, där jag är nöjd kund sedan många år, har nu övergivit sin tidigare filosofi som den haft i kontrast med andra storbanker med den kundnära relationen. Banken ska på drygt

ett år lägga ner nästan hälften av sina bankkontor, 180 av 380. Banken permitterar cirka 1 000 kontorsanställda för att sänka kostnaderna.
Bankernas enorma vinster, inte mist SHB:s, gör att behovet av denna rationalisering inte imponerar, i synnerhet som den drabbar äldre kunder och de som finns i glesbygd. Räknar bankledningar krasst med att den generation som ännu inte tagit till sig it-tekniken snart ska vara ute ur spelet?
Vad innebär detta beslut för mindre städer och samhällen där banken inte bara står för personlig service, utan också trygghet? Där kapitalet finns är också lag och ordning bättre tillgodosedda, anser nog många, inte minst äldre medborgare, troligen på goda grunder.
Och vad händer med utveckling av det lokala näringslivet i glesbygd när närmaste bank ligger långt borta och där bankrådgivaren rimligen inte kan ha en aning om lokala och personliga förutsättningar? Politiskt borde om inte Socialdemokraterna så i alla fall Centern och

Landsbygdspartiet uppmärksamma detta.
En möjlighet vore att starta ett samarbete mellan storbankerna för att behålla personlig service till betydligt mindre personalkostnader. Bankkontoren utanför storstäder och tätorter skulle enligt detta förslag ha representanter för alla storbankerna, alltså ett och samma kontor för alla banker där kunden i första hand söker sig till den anställde som representerar hens bank. Många banktjänster är desamma för alla banker och ett utbyte av tjänster mellan de anställda från olika banker borde vara möjligt inom de flesta områden.
Handen på hjärtat är väl konkurrensen mellan bankerna inte knivskarp, om än inte en direkt kartell. Vi småkunder, som erbjuds ungefär samma förutsättningar oaktat vilken bank vi vänder oss till, tycker nog att ett samarbete inom samma banklokal vore möjligt, i synnerhet om det gav oss möjlighet att behålla en mer personlig service.
Handelsbankens vd annonserar förändringen med att allt fler kunder efterfrågar digitala

tjänster. Det är inte att undra på eftersom i all kontakt med banken försöker man baxa in oss mot it-kontakter, där det finns ett otal alternativ – men ingen människa att tala med.
Parallellt med permitteringar av kontorsanställda förstärker man med dyra nyanställningar inom kontroll och säkerhet. En verksamhet som är så exklusivt beroende av it är förstås sårbar, men vid ett haveri hjälper nog aldrig så många säkerhetsexperter. Då är vi utlämnade åt manuell service och kontanter.

Om svenska storbanker kunde enas om ett kontorssamarbete i glesbygder och mindre tätorter skulle säkert initiativet vara internationellt unikt. Varför skulle vi inte kunna vara ett föregångsland i detta avseende om det kunde bidra till service, trygghet och näringslivsutveckling i hela vårt land?

Sven Britton, styrelseledamot i Seniorsossarna

Mycket nytt när biblioteket vid Medis slår upp portarna

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

I fyra år har det varit stängt, men på tisdagen öppnar biblioteket vid Medborgarplatsen och det i helt ny kostym, anpassad efter 2020-talet.

Visserligen är den officiella invigningen först på lördag (den 26 september), med ett digert program, men redan på tisdagen ska man kunna komma och låna, lämna tillbaka böcker, läsa tidskrifter – eller varför inte bara insupa atmosfären?

Bibblan i Medborgarhuset bytte namn för några år sedan till Tranströmerbiblioteket efter 2011 års Nobelpristagare i litteratur Tomas Tranströmer (1931–2015) och låg före renoveringen av fastigheten i den västra delen. Placeringen var inte optimal och många hade svårt att hitta dit.

När biblioteket nu öppnar kommer ingen att missa det eftersom det ligger mot Götgatan där besökarna går rätt in i tidskriftsrummet. Här kan man inte enbart gå för att läsa utan även lämna tillbaka det man lånat i två återlämningsmaskiner. Här finns också en gradäng med 25 sittplatser för programverksamhet och på sikt ett café.
En trappa upp öppnar sig en helt ny värld för den som är road av litteratur i alla former.
På vuxenavdelningen är det riktigt högt i tak – i dubbel bemärkelse – eftersom en del av ytan ligger i en av de inglasade ljusgårdarna med en takhöjd på 19 meter.
– Eftersom det heter Tranströmerbiblioteket kommer det att vara fokus på poesi, precis som tidigare, säger kulturborgarrådet Jonas Naddebo (C), som i veckan fick en guidad tur i det nya biblioteket av Susanne Lundström, biträdande bibliotekschef på Södermalm.
Naddebo är lyrisk och det handlar inte enbart över det stora utbudet av poesi utan minst lika mycket över barn- och ungdomsavdelningarna.
Biblioteket har sedan flera år inte

enbart fokuserat på poesi utan även på de yngre besökarna. Punkt Medis, som vänt sig till tonåringar, har sedan länge varit ett begrepp. Avdelningen har fått ett kortare namn och heter numera enbart Punkt, men det är också den enda bantningen.

Här finns numera en ljudisolerad studio med plats för omkring 100 personer (dock ej i coronatider).

– Vi har flera samarbeten på gång. Det är många som är intresserade att att komma hit, säger Susanne Lundström.

Utanför studion är bokhyllorna märkta med serier, klassiker, hbtq, urban fantasy, science fiction med mera. Det ska vara lätt att hitta, men svårt att gömma sig.

– Vi har jobbat mycket med att öka tryggheten på biblioteken och har anpassat höjden på hyllorna, säger Jonas Naddebo så att ingen ska kunna smyga undan.

Inredningsarkitekterna på Nyréns arkitektkontor har haft en hel del att bita i eftersom Medborgarhuset är blåklassat vilket betyder att det är en byggnad av synnerligen högt kulturhistoriskt värde. Här har det handlat om att skapa som det heter rum i rummet och det har

man verkligen lyckats med på barnavdelningen.
I taket hänger förutom ett antal lampor i form av stora vita ekollon en gigantisk lampa och väggarna pryds av flera meter höga blommor: blåklockor, smörblommor, rödklöver och daggkåpa.
Barnavdelningen har vuxit från tidigare 100 kvadratmeter till en yta som är fyra gånger så stor i lokalen där Debaser tidigare låg.
Mycket är nytt i Tranströmerbiblioteket – det är ett som är säkert.
Eva-Karin Gyllenbergeva-karin.gyllenberg@dn.se

Unga Dramaten åker på miniturné på förskolorna

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Den lille girige är en komedi för de allra yngsta, där treåringarna Harpagon och Marianne tar strid om varandras leksaker. - Förskolan Ängstugan fick besök av Unga Dramaten och det blev en succé bland barnen.

– Allt var lika roligt men det var äckligt när Harpagon tänkte äta

en mask, säger Valter, ett av förskolebarnen.

Unga Dramatens föreställning, Den lille girige, extremt fritt tolkad efter Molière, kommer åka ut på en miniturné på förskolor i Stockholmstrakten. Under torsdagen fick förskolebarnen på Ängstugan uppleva humor, igenkänning och det bjöds på en massa skratt.

– Jag tyckte det var roligast när Harpagon sprang runt med telefonen och blev jagad av sin mamma, berättar Einar som går på förskolan Ängstugan.

Den lille girige är en komedi om att vilja ha. Förställningen handlar om Harpagon som är tre år och som verkligen vill ha allt. Allt från alla leksaker till andra barns leksaker i sandlådan. Barnen får i fantasin tillsammans med skådespelarna besöka leksaksaffären och sandlådan. Harpagon möter även Marianne som också är tre år och vill ha allt. Det uppstår då en konflikt. Siri Hamari som spelar Marianne berättar hur det är att spela ett barn:

– Jag tycker inte det är någon skillnad att spela ett barn. Alla har

vi vår fyråring inom sig. Man måste vara beredd på att det kan hända saker när vi spelar inför barn och det är det som är så underbart. De börjar skrika när man kommer in och börjar ta grejerna som finns på scenen, säger Siri Hamari.
Maria Salomaa spelar Harpagons mamma och hon tycker att det är väldigt kul att spela inför barn eftersom responsen kommer direkt.
Siri Hamari håller med och berättar att det märktes på barnen att de fattade humorn men även att de kände igen sig i rollerna. Under föreställningen reagerade barnen på när karaktärerna Harpagon och Marianne bråkade om leksakerna och sa ”min, min”.
– Repsonen var så rolig i dag. Barnen sa verkligen vad de tyckte. Det kändes som de tog mitt parti väldigt mycket, säger Marcus Vögeli som spelar Harpagon.
Föreställningen har spelats tidigare och hade premiär på Dramaten 2018. Sedan dess har den spelats på Parkteatern två somrar i rad.
– Att spela inomhus blir mer intimt, mer koncentration och utomhus blåser det, det kanske

kommer någon bil. Det är liksom som det är. Det som är roligt är att vi är på barnens hemmaplan. Under en föreställning fick ensemblen sällskap av en pojke som plötsligt bestämde sig för att kliva upp på scen.
– Pojken var helt stilla och lugn. Jag tänkte att vi ändå är ute i en lekpark och då lät jag honom stå där tills hans egen mamma kom och hämtade honom. Han ville se lite närmare vad som pågick på scenen, skrattar Maria Salomaa.
Året 2020 har varit ett annorlunda år och många människor har på ett eller annat sätt blivit påverkade av Corona. Hamari påpekar att det är väldigt härligt att spela igen.
– Jag hoppas att det blir mer föreställningar och att fler folk kan komma. Jag har hört att förskolorna inte får åka i kollektivtrafiken vilket gör att de inte kan komma till stan. Därför är vi ute och spelar, så det betyder nog väldigt mycket att vi får komma hit för barnen.
Karaktärerna Harpagon och Marianne vill ha varandras leksaker och vill absolut inte dela på dem. Klara är ett av förskolebarnen som säger att det

är viktigt att dela med sig på förskolan, annars skriker personen.
Varför är det viktigt att dela på saker?
– För om man inte delar med sig så kommer man bli ovänner och det blir orättvist, inflikar Ellie.
Det fanns en sak som var negativ under föreställningen, som alla barnen höll med om.
– Jag fick solen i ögonen hela tiden och jag försökte blunda men då missade jag vad som hände, berättar Ellie.
Men ett av barnen lyckades undvika den starka solen och det var Einar, han drog upp sin luva så att den gav samma effekt som en keps.
– Jag hade liksom inte solen i ögonen för jag hade luva.
Det var väldigt smart av dig?
– Japp, säger Einar.

Bim Jacobsson
bim.jacobsson@dn.se

Fakta. Den lille girige

En komedi för de allra yngsta, där treåringarna Harpagon och Marianne tar strid om varandras leksaker. Den lille girige spelas på förskolor i september/oktober. Spelplats ute på förskolegården

för max 50 barn per speltillfälle. Från 3 år.
Regi: Ada Berger, konstnärlig ledare för Unga Dramaten.
Medverkande: Siri Hamari (Marianne), Michael Jonsson (Harpagon), Maria Salomaa (Mamman Elise).

Färre får skador vid förlossningen

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Andelen allvarliga förlossningsskador har minskat kraftigt i Stockholms län sedan 2014.

– Det har blivit väldigt mycket bättre, vi närmar oss rikssnittet. Vi har arbetat mycket aktivt med att minska skadorna, säger överläkaren Karin Pettersson,

specialistsakkunnig i förlossningsfrågor i Region Stockholm.

Mellan 2014 och 2017 minskade andelen allvarliga bristningar med 35 procent i regionen. Vid vaginal förlossning utan sugklocka har de sedan sjunkit ytterligare, till 2,2 procent 2020. Det handlar om skador på den yttre och ibland den inre ändtarmsmuskeln och väggen i ändtarmskanalen. Motsvarande siffra i riket totalt är 1,9 procent.

Samtidigt ökar andelen förlossningar med medicinska interventioner som kejsarsnitt, sugklocka, värkstimulerande dropp och ryggbedövning.

Vid förlossningar med sugklocka uppstod perinealbristning – skada i den del av kroppen som finns mellan anus och vagina – i 10,9 procent av fallen 2020. Det motsvarar en minskning med 27 procent sedan 2014, rikssiffran 2020 var 10,4 procent.

2016 hade Stockholm näst sämst resultat efter Jämtland–Härjedalen, 6,5 procent av förstföderskorna fick förlossningsskador vid vaginal förlossning.

– Det stämmer, vi var bland de sämsta i landet. Det var ett jätteallvarligt problem och över huvud taget en diskussion om förlossningsvården i hela samhället, säger sjukvårdslandstingsrådet Anna Starbrink (L).
Då satsade regeringen, Sveriges kommuner och regioner och landstingen mycket pengar och gjorde, enligt henne, stora insatser för förlossningsvården.
– Vi är väldigt stolta över vad de har gjort på förlossningsklinikerna, säger Anna Starbrink.
Så vad är det ni har gjort rent konkret?
– Våra två största projekt handlade om att minska allvarliga bristningar och att minska onödiga kejsarsnitt där avsikten från början var att föda vaginalt, säger Karin Pettersson.
Läkare och barnmorskor i förlossningsvården på alla Stockholms sjukhus fick genomgå en mycket omfattande utbildning på tre dagar som kostade miljontals kronor.
– Det var en enorm uppslutning av vårdpersonal. Utbildningen handlade bland annat om

riskfaktorer, åtgärder och uppföljningar.
Vårdpersonalen fick utbildning i hur man skyddar bäckenbotten, hur långsamt en vaginal förlossning ska gå, när man ska använda sugklocka och vilken teknik man använder då.
– Men vi kan aldrig få ner antalet bristningar till noll, de kan uppstå även om barnmorskor och läkare gör allt rätt, säger Karin Pettersson.
Förstföderskorna i Stockholmsregionen är i genomsnitt över 30 år, äldst i landet, kan det påverka statistiken över bristningsskador?
– Ja, ju äldre kvinnan är desto större är risken för bristningar. Man måste också tänka på att kvinnorna i Stockholmsregionen är smalast i landet. Det räknas inte som en riskfaktor men när det gäller bristningar verkar det bra att vara lite tjock, en liten fettkudde tycks skydda.
Omskurna kvinnor har också en mycket högre risk att få bristningar, säger Karin Pettersson.
Det är stora skillnader mellan klinikerna i Stockholm. Vid vanlig

förlossning uppstod allvarliga bristningar i 2,8 procent av fallen vid Karolinska Huddinge men bara 1,1 procent på Södertälje sjukhus. När sugklocka användas var andelen föderskor med allvarliga bristningar 20,4 procent vid Karolinska Huddinge och 6,7 procent på BB Stockholm.

– Vi vill fortsätta arbeta för att minska vårdskador. Nästa led för att ge barnen en så bra start som möjligt i livet är de viktiga amningsmottagningarna, vi bygger upp ett nätverk i regionen. Amningsmottagningar finns nu på Södermalm och i Rotebro, Danderyd och Luna i Södertälje, säger Anna Starbrink.

Mia Tottmar
mia.tottmar@dn.se

Två av tio medarbetare på Sös hade antikroppar

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

I våras deltog 4 000 medarbetare på Södersjukhuset i en studie om covid-19. Resultaten visar att 18 procent av medarbetarna hade antikroppar.

– Ju senare proven togs under studieperioden maj – juni, desto högre andel deltagare hade antikroppar, säger professor Erik Melén, som ansvarat för studien. Vid provtillfället hade två procent av medarbetarna fått diagnosen covid-19 medan 26 procent trodde sig ha haft viruset. 64 procent av deltagarna hade arbetat med covid-19-patienter under den aktuella perioden. Bland medarbetare som vårdat covidpatienter var andelen som hade antikroppar högre.

DN

Upproret speglar en vattendelare i Arkitektursverige

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Modernistisk arkitektur är färglös och fasaderna ser nakna ut. Hus borde i stället se ut som de gjorde före 1920. Det tycker den växande Facebookgruppen Arkitekturupproret. Nu börjar även svenska politiker ha åsikter om i vilken stil hus ska byggas.

I mitten av september kom nyheten att Sverigedemokraterna vill bygga 650 modulbostäder vid universitetet i Stockholm. Husen, som sammanfogas av färdiga sektioner, brukar vanligtvis ha ett enkelt utseende. SD:s förslag bygger däremot på fasader i sekelskiftesstil, med torn och brutna tak.

”Visst, vi kan bygga byggbodar på varandra utan omtanke för det estetiska, men vi tycker att man kan göra det vackert”, säger partiets gruppledare i Stockholms stadshus, Peter Wallmark, i en intervju med SVT.

Under året har Sverigedemokraterna även föreslagit nybyggen i klassisk stil vid bland annat S:t Eriks ögonsjukhus på Kungsholmen. Det tidigare förslaget i modernistisk stil sågades och benämndes av partiet som ”fyrkantiga lådor”.
Inte bara SD engagerar sig i frågan kring arkitektonisk estetik. Styret i Upplands Väsby, som består av Moderaterna, Väsbys bästa, Kristdemokraterna, Liberalerna och Centerpartiet, krävde i samband med en markanvisningstävling att bostadshusen uppförs i så kallad klassisk stil.
Socialdemokraterna i Göteborg hade liknande krav när beslutet om upprustningen av Skeppsbron nyligen klubbades igenom. Samma tendenser går att se i flera andra kommuner runt om i landet.
I slutskedet av intervjun om modulbostäderna konstaterar sverigedemokraten Peter Wallmark att staden utvecklas i fel riktning: ”Vi vill ta tillbaka besluten om den estetiska utformningen till politiken.”

Han är dock fortsatt optimistisk. Partiet har fått god respons bland grupper som vill bevara den klassiska arkitekturstilen, säger han, och refererar till Arkitekturupproret – en kontroversiell rörelse på Facebook med över 40 000 medlemmar. Arkitekturupprorets ordförande Sigvald Freylander började intressera sig för byggnader redan vid ung ålder. Runt omkring honom fanns kunniga släktingar som berättade spännande historier om alla de fastigheter som fascinerade honom.

I början av 2015 upptäckte Freylander, som till vardags arbetar som översättare, den nybildade Facebookgruppen Arkitekturupproret.

– Jag har alltid ogillat modernistisk arkitektur och helt plötsligt snubblade jag över gruppen. Från början var det bara en kul grej på Facebook där man kunde träffa likasinnade. Men gruppen växte snabbt och nu har det blivit en folkrörelse. Förutom huvudgruppen har vi både temagrupper och lokala grupper. Totalt är vi långt över 50 000

personer, kanske till och med 60 000, säger Sigvald Freylander. Den väl uppdaterade hemsidan beskriver Arkitekturupproret som en politiskt obunden rörelse som arbetar för vackrare arkitektur – och mot ”den eskalerande förfulningen av våra städer”. Gruppen är starkt kritisk till modernismen, som uppkom på 1920-talet, och sedan dess varit dominerande inom arkitektur. Eran kännetecknas av avskalade hus, inte sällan med platta tak och sparsmakad dekoration. Och med fokus på rationalitet och funktion.

Modernismen var ett tydligt brott mot klassisk arkitektur, som karaktäriseras av hantverksmässigt utförande och utsmyckade fasader, ofta i stenmaterial med pelare och kolonner.

– Vi är kritiska till att i stort sett all nybyggnation fortsatt sker i modernistisk stil. Det skapar färglösa och nakna hus. Det finns ingenting att fästa blicken på, bara en själlös, livlös kub. Titta bara på Kulturhuset vid Sergels torg, säger Sigvald Freylander och fortsätter:

– Dessutom visar beteendeforskning att vi är

biologiskt betingade att reagera med motvilja och avsky mot trista byggnader. Det ökar på stresshormonerna i blodet och skapar på olika sätt dåligt mående.
Som positivt exempel lyfter han Poundbury, utanför Dorchester i västra England. En stadsdel i klassisk arkitektur, uppförd till största del under 00-talet.
– Jag har varit där på besök. Det är en mångfald av storlekar på husen, färger på fasaderna. Variationen är otrolig och skapar en vacker och harmonisk miljö. Det finns i dag en stor efterfrågan på den typen av arkitektur, säger Sigvald Freylander.
Tobias Olsson är fack- och förbundsdirektör på branschorganisationen Sveriges Arkitekter, vars medlemmar utgör omkring 90 procent av yrkeskåren. Han betonar vikten av att arkitektur diskuteras även av människor utanför branschen och tillägger att han delar upprorets analys om att mycket av dagens nybyggnation inte håller måttet.
– Att höja kvaliteten i den bebyggda miljön är en av våra högst prioriterade frågor. När nybyggnationer blir tråkiga lådor

beror det ofta på kortsiktigt tänkande och snäva ekonomiska kalkyler. Men Arkitekturupproret demoniserar i stället endast arkitekterna. Vilket är kontraproduktivt om du vill ha en bra byggd miljö. Bra arkitektur kräver mer än bra arkitekter. Du måste ha en bra beställare och en bra beställning. Det finns massor av omständigheter som resulterar i att det blir som det blir, säger Tobias Olsson.

Vidare poängterar han att arkitektonisk gestaltning endast utgör en liten del av god arkitektur.

– De reducerar frågan till att bara handla om estetik. Bra arkitektur handlar om så mycket mer – funktion, ekonomi, hållbarhet – och ska förbättra människors liv i vardagen. Ingen köper ett hus bara för att det är snyggt, allt bakom fasaden måste funka också, säger Tobias Olsson och fortsätter:

– Under mina fem år här har jag på olika sätt tvingats förhålla mig till den här situationen. Jag har utan framgång försökt att ha konstruktiva diskussioner med ledande personer i gruppen. Det är frustrerande att deras

förklaringsmodeller ofta är missriktade och ute efter att skapa polarisering och hätsk stämning. Tobias Olsson suckar och samlar tankarna.

– Det handlar faktiskt om ett systematiskt trakasserande av våra medlemmar. Vi har haft incidenter där folk har känt sig hotade. Till exempel har våra arkitekters hemadresser lagts ut på Facebook och människor har stått utanför deras hem och fotat av deras bostäder. Men även riktade attacker på sociala medier. Det finns ett hat i grunden som är svårt att acceptera, säger han.

Arkitekturupprorets ordförande Sigvald Freylander tillbakavisar att gruppen på något vis ofredat branschorganisationens arkitekter.

– Vi såg en undersökning som Sveriges Arkitekter gjort själva där arkitekterna berättade om sina egna hem. Det visade sig att en överväldigande majoritet av yrkeskåren bor i hus byggda innan 1920. Så vi publicerade den informationen med bilder från Google på deras egna bostäder. Jämförelsebilder som visar de fina husen de bor i och de modernistiska lådor de ritar åt

andra. Vi lade dock inte alls ut några hemadresser eller namn. Men ett klick på länken gör ju att man får upp namn och sedan har man arkitektens hemadress. Är inte det ett ohederligt sätt att föra debatt?
– Det är ett sätt att visa på det hyckleri som finns inom stora delar av arkitektkåren. Om du intervjuar en vrålkommunist som pratar om proletariatet, och sen visar sig bo på en herrgård med en Rolls Royce på uppfarten, då skulle du också publicera de uppgifterna, säger Sigvald Freylander.

Sveriges Arkitekters förbundsdirektör Tobias Olsson säger att han de senaste åren märkt av ökad närvaro från politiker i frågor som rör arkitektonisk utformning.
– Politiker ska skapa regler kring exempelvis säkerhet. De ska skapa bra villkor och stå för visioner och idéer. Men de ska inte bestämma hur arkitekturen ska se ut. Det är som att politiker skulle avgöra vilken konst Moderna museet köper in. Jag tror inte att det hade blivit särskilt bra det heller, säger Tobias Olsson.

Arkitekturhistorikern och tidigare sekreteraren i Skönhetsrådet, Martin Rörby, är också negativt inställd till politikens nuvarande inblandning.
– Det blir problematiskt när politiker i stället för att ge goda förutsättningar börjar tala om stil. Jag fick lära mig som liten att om smaken ska man inte diskutera, eftersom man har olika preferenser. Vissa gillar jazz och andra hårdrock, och det ena är inte sämre än det andra. Dessutom finns det både bra och usel arkitektur inom alla stilgenrer, säger Martin Rörby.
Han är också kritisk till att politiker med sådan tydlighet visar vad de inte vill se för arkitektur.
– Då blir det stilpolis över det hela. För mig som har ett historiskt perspektiv blir det svårt att inte associera till exempelvis Tyskland före andra världskriget, då man talade om entarteteKunst, urartad konst, och urartad arkitektur som sedan förbjöds. Vi är långt ifrån den situationen men för mig finns det drag av det där när man talar om hur nya byggnader ska se ut, i stället för

att tala om vilka egenskaper man vill uppnå med dagens arkitektur.

Mohamed Yussuf
mohamed.yussuf@dn.se

Tomas Lauri: Stirra er inte blinda på en viss stil om ni vill ha bättre arkitektur

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Det är en svart-vit bild av staden Arkitekturupproret målar upp: klassiska vackra hus står mot trista moderna lådor. Sanningen vill de inte veta av. Som att den klassiska arkitekturen innehåller otaliga oansenliga hus.
Den moderna arkitekturen har också på hundra år hunnit visa på

många olika inriktningar och en hel del goda exempel. En annan typ av skönhet, inte lika mycket förankrad I dekoration, som före 1920. Vem kan förneka värdet i Sigurd Lewerentz kyrkor i Björkhagen och Klippan, Gunnar Asplunds tilllägg till Göteborgs rådhus eller för den delen Peter Celsings kulturhus i Stockholm?
Arkitekturupproret utser genom inbördes omröstning Sveriges fulaste och vackraste hus. Deras pressmeddelande plockas i sin tur upp av medier som sprider budskapet, som om det bygger på en omröstning som varit schyst.
Den granskning branschtidningen Arkitekten gjorde i fjol visar dessutom på en rörelse som inte drar sig för nätmobbning och hot. Internationellt är de knappast ensamma. En stor inspirationskälla är den nyligen avlidne brittiske kontroversielle filosofen Roger Scruton, i Sverige mest känd för att ha blivit citerad av Jimmie Åkesson. För ett par år sedan fick han i uppdrag av den brittiska regeringen att leda en kommission för att få till stånd vackrare hus.
När allt fler svenska politiker hakar på, tar de sig rätten att veta

vad folket vill ha, att folkets smak är klassisk. De drar sig inte heller för att peka ut arkitekter som en elit som står i vägen för ”vanligt folks” önskemål.
Arkitektur är visserligen ingen fri konst och har alltid varit begränsad, tvungen att följa lagar och regler och vara kulturellt anpassad. Men det som politikerna här gör är att krampaktigt låsa fast resultatet. Det är som om konsten måste utföras på Anders Zorns och Carl Larssons vis, eller att romankonsten stannade där August Strindberg lämnade den.
Om politikerna vill få till stånd vackrare arkitektur borde de justera förutsättningarna för den, så att den blir hållbar, får fina detaljer och byggs i bra material, inte stirra sig blinda på en viss stil.
Det bästa med Arkitekturupproret är att de sätter fingret på behovet av skönhet inom arkitekturen. Vackra byggnader är allas angelägenhet, oavsett stil. Husen bara står där mitt framför våra ögon, de går inte att välja bort dem när de väl är resta och de ska förhoppningsvis stå kvar i ett par hundra år.

Men krav på en bestämd stil löser egentligen inga problem. Många av de exempel som de hittills framhållit som god klassisk nyproduktion visar att de faller på eget grepp. Som det bostadshus i Norrtälje de utsåg till Sveriges bästa 2018. Långt ifrån byggnadskonst. Ett ordinärt hus med påmålad dekoration.
Fotnot: Tomas Lauri är arkitekt och arkitekturskribent och ny medarbetare i DN.
Tomas Lauri

En gravsten över något vackert

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Den stora förtjänsten med Per T Ohlssons biografi om Albert Bonnier är att den tar oss med tillbaka till en epok då böcker fortfarande var högteknologiska. Jens Christian Brandt läser om en svunnen publicistisk tid med lika delar nostalgi och vemod.

Per T Ohlsson
”Albert Bonnier och hans tid”
Albert Bonniers förlag, 317 sidor

Den första publikationen är en tunn satirisk pamflett. På omslaget saknas författarnamn, titeln får tala för sig: ”Bevis att Napoleon aldrig har existerat.” Den marknadsförs med annonser i Aftonbladet som upplyser om att verket ”väckt allmänt uppseende såväl i Frankrike som i Tyskland” och ”inom en kort tid upplefvat flera upplagor”.

Det är hösten 1837 och förläggaren är en artonåring som heter Albert Bonnier. Utgivningen finansieras med egna sparslantar och fortsätter året därpå med ”Pepparkorn för hvar och en i allmänhet och vederbörande isynnerhet”, en stridsskrift i den rabulistiska skolan, spetsigt radikal och vagt samhällsomstörtande.

Små blygsamma trevare, knappast mer. Att de där udda broschyrerna – en portion *fake news*, en nypa nihilistiska aforismer – utgör upptakten till en blomstrande affärsverksamhet märks till en början inte alls. Förlaget driver Albert Bonnier på fritiden, till yrket är han

bokhandelsbiträde, än så länge anställd av sin äldre bror Adolf. En intressant omständighet: vid denna tid finns det alltså tillräckligt med tryckta böcker i omlopp för att de ska kunna utgöra en handelsvara och tillräckligt med potentiella kunder för att en bokhandel ska kunna gå med vinst.
Själva branschen däremot är ny eller nästan ny. Yrkesrollerna ännu under förhandling. Utomlands, särskilt i Paris, börjar den moderna författaridentiteten ta form. Litteratur produceras inte längre i inspirerade ögonblick på ensliga kammare utan är nu något som affärssinnade entreprenörer sysslar med på kontorstid. Ändå oklart hur marknaden ser ut, om det finns en publik och hur köpstark den är.
Den stora förtjänsten med Per T Ohlssons biografi om Sveriges kanske mest kände förläggare är att den tar oss med tillbaka till en epok då böcker var *high tech*. Bonniers 1800-tal är som det sena 1990-talets it-yra. Mycket luft, vilda spekulationer, inteckningar i en framtid som kanske kommer, *fear of missing out*, häpnadsväckande förskott utan

att det finns en produkt. Men också: reell efterfrågan, kloka investeringar, en förmåga att tyda tidens tecken och tolka dem rätt. ”Albert Bonnier och hans tid” är en konventionell biografi, kanske med anglosaxiska förebilder, som korsklipper mellan karriär och privatliv, mellan ekonomisk historia, förläggarliv och familjekonstellationer. Här saknas den myllrande idédiskurs som kännetecknat de senaste säsongernas stora författarporträtt – Anna-Karin Palms Selma Lagerlöf-studie och Jens Liljestrands porträtt av Vilhelm Moberg – men bristen på djup kompenseras av underhållningsvärdet och detaljrikedomen.
Vilken enastående uppfinning den ändå var, den tryckta boken! - Efterhand som Albert Bonnier växer in i rollen som förläggare breddas utbudet av litterära genrer: tyska rövarberättelser, religiösa skrifter och sådana som tvärtom hävdar att religion är nonsens, patriotiska dikter, tidigfeministiska traktat, versdramer – och så naturligtvis paradnumret. Romanen, detta paradoxala någonting: ofta

hyperkommersiell och massproducerad, ändå inte stelnad till hantverk, utan ett fenomen som ständigt skiftar form och kan vara precis allt, från snyftande kitsch till Heidenstams ”Hans Alienus”.
Ohlssons biografi bjuder också på fascinerande inblickar i dåtidens hierarkier, både i fråga om konstnärligt anseende och arvodering. De författare som sålde bäst var också de som personligen stod Albert Bonnier närmast, nämligen Viktor Rydberg och Zacharias Topelius. Ofattbart i dag, men utgåvan av Rydbergs samlade skrifter blir en rejäl försäljningsframgång och leder till att förlagets omsättning skjuter i höjden. I gengäld snålas det inte med honorar, och tydligare än i tidigare forskning framgår på dessa sidor hur förmögna många av dåtidens stjärnor faktiskt blev. Strindberg framför allt, men även en författare som Heidenstam tjänade av allt att döma åtskilligt mer än många av 2000-talets handelsresande i *crime* och ond bråd död.
Vad som i efterhand inger respekt för dynastin Bonnier är förmågan

att läsa, att tidigt identifiera lovande författarskap och ge dem tid att utvecklas. Albert Bonniers son Karl Otto blir så småningom den som tar över företaget och redan som ung knyter han kontakter som först långt senare ska visa sig lukrativa. Många vägar leder till Rom: Strindberg, exempelvis, knyts i första hand till förlaget som lyriker. Det finns marginaler för lekfulla rimpar, marginaler också att vänta in framtida storsäljare.
Samtidigt är en krönika av det här slaget inte komplett om den inte också förtecknar misstagen, felbedömningarna. Det blir en del. Albert Bonnier refuserar följdriktigt hertigen av Östergötlands lyriska utgjutelser om svenska sjöhjältar och marina stordåd, men ser inte heller Ola Hanssons begåvning. Och när denne erbjuder förlaget att på svenska introducera en okänd men möjligen begåvad filosof vid namn Friedrich Nietzsche finns ingen på förlaget (eller i dess omkrets) som ens hört talas om honom. Men det är så det är: beslut ska fattas, det finns inget historiskt facit; i slutänden blir det förbluffande ofta ändå rätt.

Man läser Per T Ohlssons biografi med lika delar nostalgi och vemod. Förmodligen oavsiktligt formar den sig till en gravsten över något mycket vackert, över ett tidsfördriv som fängslade miljoner och åter miljoner läsare och först långt senare, borta i vår digitaliserade tidsålder, miste sin betydelse.

Jens Christian Brandt

Lotta Olsson: Att kunna läsa och skriva är en maktfråga

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

Barn och ungdomar läser allt mindre, enligt Förläggareföreningens rapport ”Läsandets årsringar” som kom i förra veckan. Där går Anna Nordlund och Johan Svedjedal igenom forskning och undersökningar och konstaterar

att, enligt Pisa-undersökningarna, allt fler svenska ungdomar ”läser bara om de måste”. Denna grupp har ökat med 17 procentenheter mellan 2009 och 2018, till cirka 57 procent. ”Den genomsnittliga ökningen för OECD-länderna mellan 2009 och 2018 ligger på omkring åtta procentenheter.”
Dessutom sjunker högläsningen i hemmen konstant: föräldrar läser allt mindre för barnen, och det finns givetvis en korrelation.
Vad gör vi åt det? Tvingar barnen att läsa, säger Expressens Jens Liljestrand i en krönika (20/9), och liknar läsning vid vaccination. När det gäller vaccinationer tvekar de flesta av oss inte inför att göra barnen lite illa med en spruta, för fördelarna överväger. På samma sätt, säger Jens Liljestrand, är läsning en vaccination mot dumhet.
Det vore ju roligt om det vore så, men just den slutsatsen ställer jag mig synnerligen tveksam till. Det är verkligen inte alla läsare som blir empatiska och toleranta människor.
Läsare blir däremot bättre på att argumentera, och förmodligen är det därför andra har så svårt att argumentera emot dem.

Men Jens Liljestrand har rätt, också. Språket är nödvändigt, och ingenting vi kan överlämna åt frivillighet och specialintresse. Alla behöver kunna uttrycka sig begripligt, formulera sina åsikter och förstå skriven text.
Den som inte kan det har alltid löpt stor risk att bli lurad, och faran är numera större än någonsin, när lurendrejarna finns på många nivåer i samhället. Vi behöver inte bara kunna läsa det finstilta i ett avtal, utan även det finstilta i politiska program.
Skriftspråkets inflytande har vuxit kraftigt när så mycket kommunikation sker genom skriftliga meddelanden, och trots att ungdomar kommunicerar mycket i skrift via nätet sjunker den allmänna läs- och skrivförmågan, som programmet ”Skrivglappet” från Utbildningsradion (finns att se på urplay.se) tidigare i höstas konstaterade. Där berättade uppgivna arbetsgivare och universitetslärare om problemen med den allt större grupp ungdomar som inte ens kan uttrycka sig begripligt.
Läsning handlar i grunden om språk, och språk handlar i

grunden om kommunikation. Alla behöver kunna förmedla information utan att den missförstås.
Kanske är det i stället där vi borde börja när det gäller barns och ungdomars läsning? Inte med att tala om hur härligt och utvecklande för själen det är med skönlitteratur, utan med den rent praktiska nödvändigheten av att kunna uttrycka sig så att informationen går fram. Den som är bra på att läsa och skriva har en konkurrensfördel (och riskerar inte att avtala bort sina egna rättigheter, förgifta sina patienter i vården eller krocka i dimma, för att bara ta några exempel).
Det är inte alls en invandrarfråga. Det handlar tyvärr om alla, för det är många i Sverige som har svårt för att läsa och skriva i dag, oavsett etnisk bakgrund.
Och det handlar om hela samhället. Språklöshet föder en farlig frustration.

Lotta Olsson
lotta.olsson@dn.se

Ökad övervakning. Klanbrottsligheten visar att vi måste kompromissa med integriteten, skriver Björn Ulvaeus

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

”Kriminella klaner har lyckats skaffa sig infiltratörer på Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och i kommuner. Till exempel har en infiltratör på Arbetsförmedlingen bifallit ansökan från kriminella - företagare i Södertäljenätverket att få bidrag för att anställa släktingar.” (Aftonbladet 18/9)
Varje solidarisk medborgare och skattebetalare måste känna förödmjukelse och sorg över att se hur institutioner, som vi litar på och som mödosamt har byggts upp av dem, som gick före oss, nu infiltreras och utnyttjas av kriminella.
Det här är naturligtvis rent förfärligt, men väldigt intressant på samma gång. Det ställer nämligen så tydligt saken på sin spets. Själva saken är hur vi ska

definiera begreppet integritet. Det är ett faktum att sekretesslagstiftningen effektivt hindrar samhället från att använda hela sin potentiella arsenal för att göra livet odrägligt för de kriminella gängen. Är vi okej med det eller ska vi undersöka om sekretesskydden är lika relevanta i dag som de var när lagen skrevs?
Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) har en underavdelning som heter: ”Avdelning v. sekretess till skydd för uppgift om enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden.” Denna avdelning har i sin tur cirka tjugo underkapitel och är imponerande heltäckande. Just så som en lag till skydd för medborgare i en mogen, liberal demokrati ska vara. Den skapar tyvärr också fantastiska affärsmöjligheter för organiserad brottslighet genom att under vissa omständigheter göra myndigheter till silos där den ena inte vet vad den andra gör.
Vad består den personliga integriteten i? Människor har vitt skilda uppfattningar om detta och det är verkligen värt att reflektera över. ”Din mor är en hora!”

uppfattas av några som en oerhörd skymf och en kränkning av integriteten om man är föremål för hånet. Andra (det skulle kunna vara jag själv) tycker att orden säger allt om den som yttrat dem och går därför oberörd vidare till den förres stora förtret.
Det är svårt att förstå i dag, men för bara några år sedan var säkerhetskameror på allmänna platser ifrågasatta av just integritetsskäl. Som om det vore problematiskt att bli iakttagen på gator och torg.
Jag skrev själv ett debattinlägg i SvD efter terrorattackerna i Bryssel 2016 (29/3 2016). Då handlade det om jihadister, men kriminella ligor innebär samma hot för samhället som islamister och måste också bekämpas med hjälp av register och databaser. Och säkerhetskameror. Jag använde mig själv som exempel på hur irrationellt och undflyende integritetsbegreppet kan vara: ”Jag har hela mitt vuxna liv varit en så kallad ’publik person’, vilket betyder att var jag än rört mig, så har jag blivit sedd och igenkänd. Långt ifrån av alla, naturligtvis, men av tillräckligt många för att aldrig riktigt kunna vara anonym

och försvinna i mängden. Tidigt i karriären bestämde jag mig för att detta inte skulle få påverka mitt liv. Jag skulle göra allt jag ville i offentligheten utan att bry mig om att människor runt omkring såg vad jag hade för mig. Numera har jag faktiskt ingen aning om folk känner igen mig eller ej. På sätt och vis har jag alltså så länge jag kan minnas levt under övervakning. Om övervakningskameror kan hjälpa oss i kampen mot islamisterna, så säger jag med min personliga erfarenhet utan förbehåll ja till att vi installerar långt fler av dem.”

Numera är det inte många svenskar som tycker att säkerhetskameror är kränkande för integriteten och jag har en känsla att en del inslag i sekretesslagstiftningen skulle kunna vara mogna för modifiering och anpassning till dagens verklighet. Begreppet är tänjbart och kulturellt betingat och vår kultur förändras ständigt. Sverige är inte detsamma i dag som när lagen skrevs.

Som ett tankeexperiment föreställer vi oss en skala från ett till tio där ett representerar en total, anarkistisk personlig

integritet. Myndigheterna vet ingenting om dig, du har nummerkonto i en schweizisk bank och personnummer finns naturligtvis inte. Inte heller några registrerande äganderätter beträffande fastigheter, bilar, båtar eller bolag. Rå, primitiv kapitalism utan inblandning av staten skulle man kanske kunna kalla det.

Tio på skalan betyder att myndigheterna vet absolut allt om alla. Alla tillgängliga databaser och register samkörs så att staten alltid har en totalbild av varje medborgare.

Ingen av extremerna är lyckligtvis tänkbar i vårt land, men var på skalan vill vi och behöver vi vara år 2020? Med tanke på att kriminella gäng håller på att rasera förtroendet för institutioner som är byggda för att skapa trygghet och omsorg om de mest sårbara i vårt samhälle?

Jag tror att det finns en plats på skalan där livet för den kriminelle blir mycket tungt att leva. En pragmatisk mitt i vårt politiska spektrum borde kunna komma överens om var den platsen är. Situationen börjar bli ohållbar.

Björn Ulvaeus

Så startar du en ny rutin

TISDAG 22 SEPTEMBER 2020

På måndag ska du sluta äta onyttigt, i höst ska du lägga dig i tid och nyårslöftet är att börja träna. Ändå äter du godis på onsdagen, somnar sent på torsdagen och vilodagarna från gymmet blir snart till veckor. Varför är det så lätt att falla tillbaka i gamla beteenden? Psykologerna Monica Buhrman och Per Carlbring redogör för hur man bäst lyckas med att få in sina nya rutiner.

Hösten är för många en nystart. Efter sommar och semester, sovmorgnar och aktiviteter som annars kanske inte får plats i vardagens hektiska schema, är det dags att återgå till verkligheten. I höst måste sömnen börja prioriteras, matlådor fixas och vi måste förlita oss på annat än socker och kaffe när energinivåerna sjunker på eftermiddagen. Det är inte heller hållbart, under en tid när distansarbete rekommenderas och många jobbar hemifrån, att inte

komma ut alls vissa dagar. Det är dags för nya rutiner.
Per Carlbring, psykolog, psykoterapeut och professor och specialist i klinisk psykologi vid Stockholms universitet, anser att det viktigaste är att man har bestämt sig.
– Är man själv inte intresserad så är det ingen idé att försöka ändra sig, säger han.
Men sedan då? Hur ska man tänka när man sätter upp mål, hur upprätthåller man en ny rutin, vilka misstag är vanliga att göra och hur hanterar man bakslag på vägen? Ha i åtanke att det kan ta veckor och månader tills ett nytt beteende fastnar och blir en vana.

Förbered och kartlägg

Vi går igenom olika faser när vi står inför en beteendeförändring, menar Per Carlbring.
– I början är vi i förnekelse och vi ser inga anledningar alls att få till den nya vanan. Sedan funderar vi på den lite grann. Nästa fas blir att förbereda sig, säger han.
Monica Buhrman är psykolog, psykoterapeut, specialist i klinisk psykologi och doktor vid Uppsala universitet. Hon utgår från exemplet träning och berättar hur man kan komma i gång med det

utifrån tre steg. Det första steget kallar hon för baslinjemätning.
– Kartlägg först hur du gör och var du befinner dig i dag och hur långt det är från där du vill vara. Vilka hinder finns för att utföra ett nytt beteende? Vad gör att du inte vill träna till exempel?
Hon går därefter in på det andra steget – tillgänglighetsprincipen:
– Sedan vill du eliminera så många hinder som möjligt. Säger man till sig själv att först måste jag skaffa bra skor, gymkort, bra träningskläder, ja då skapar man hinder. Börja med ett beteende som är lättillgängligt, där du inte behöver ett ombyte. Det mest lättillgängliga är att gå ut på en rask promenad på 15 minuter, fortsätter hon.
Det tredje steget är belöningen. Monica Buhrman berättar att den bästa belöningen, generellt sett, är att unna sig en social belöning eller en upplevelse, som ett spabesök, efter att ha tränat några gånger. För en del räcker det att se en förbättring. Det kan vara att man orkar springa längre eller lyfta tyngre.

Planera SMART

Ett vanligt misstag som man gör när man vill få in en ny rutin är att

lägga sig på en väldigt hög nivå. Då blir målet svåråtkomligt.
– Du kan inte säga att du ska leva på gymmet när du jobbar. Den förändring du gör måste vara möjlig i det liv du för, säger Monica Buhrman.
I stället ska det stora målet delas upp i mindre steg, planeras och förberedas, berättar Per Carlbring. Det enligt metoden ”smart” som står för specifikt, mätbart, attraktivt, realistiskt och tidsbestämt.
– Att få bättre kondition eller spara pengar till ett boende är inte så specifikt. Men att lägga undan 500 kronor i månaden i semesterkontot, det är mer specifikt, säger han.
Det är inte heller mätbart att säga att man ska må bra i höst.
– Att gå upp för trapporna utan att bli andfådd är däremot mätbart.
Att slippa andfåddheten blir även en morot, eller belöning, vilket gör målet attraktivt. Målet ska vara rimligt att uppnå just nu och man behöver en långsiktig plan, där man bestämmer sig för när man ska börja med den nya rutinen. Till en början är det ofta svårt att upprätthålla en ny rutin.

– Ett nytt beteende är sårbart då de gamla beteendena finns kvar. Är man stressad och har mycket i livet blir man mer benägen att utföra de gamla beteendena och inte de nya, säger Monica Buhrman.
Enligt henne ska man fråga sig själv vilka ens sårbarheter är och hur man ska tackla dem. För att upprätthålla träningen kan man exempelvis ha andra alternativ till att springa, som att träna hemma med hjälp av en app.

Hamna inte i ”what the hell”-fällan

Det finns dagar då man helt enkelt inte orkar. En dålig dag på jobbet, spöregn och förseningar i trafiken på vägen hem. Det finns inte en chans att du kommer orka laga middag och förbereda en matlåda, tänker du. Sannolikheten att du ska orka ta dig till gymmet är ännu mindre och det enda goda du kan tänka på är chokladen du har kvar från lördagen.
– Det är viktigt att inte hamna i ”what the hell”-fällan och tänka ”äh, nu har jag ätit godis så då kan jag lika gärna fortsätta varje dag”, säger Monica Buhrman.

I stället bör man acceptera bakslaget då det är en naturlig del i en beteendeförändring, menar Per Carlbring.
– Var förberedd på bakslag och se inte så dramatiskt på dem, säger han.
Om man dessutom redan dagen innan förberett sig blir det enklare att utföra rutinen, som att gå till gymmet.
– Lägg exempelvis fram träningskläderna och väskan för att påminna dig själv att du ska träna, säger Per Carlbring.
Även han tipsar om att hitta andra alternativ de dagar man inte orkar. Man kan åtminstone gå till träningsanläggningen och tillbaka. Då kommer man en bit på vägen och visar på god vilja.

Berätta för andra om rutinen

Det finns knep och hjälpmedel för att upprätthålla en rutin. Ett som både Per Carlbring och Monica Buhrman belyser är att involvera andra.
– Det finns en del forskning som visar att man lyckas extra bra om man berättar om sina rutiner för en person som kan vara stöttande och fråga hur det går, om man tagit med matlådan till exempel, säger Per Carlbring.

Träna och promenera kan man göra med någon annan, vilket även är trevligt. Monica Buhrman berättar att man kan lägga in en påminnelse i mobilen vilket kan uppmuntra till beteendet man vill uppnå. För vissa individer kan det även vara stärkande att registrera det man gör och föra någon typ av logg.

– Vi gillar kurvor, i alla fall de som går åt rätt håll, säger hon.

Per Carlbring är inne på samma spår och menar att man kan sätta kryss i en kalender de dagar man utför det nya beteendet.

– Då blir det en kontinuerlig kedja som man inte vill bryta, säger han.

Enklast och svårast

Vissa beteenden är enklare att hålla i gång än andra. Monica Buhrman redogör för vilka.

– Rutiner som är snabbt förstärkta är enklast. Till exempel om man bestämt sig för att kliva upp tidigt på morgonen. I mitt fall har jag två hundar. Går jag upp först i familjen så slipper jag gå ut med hundarna då de sover lite längre och någon annan kommer hinna gå upp och gå med dem. Så det är en belöning för mig. Men om jag däremot älskar att gå ut

med hundarna, då blir det en förlust för mig att gå upp tidigt. Träning är bland det svåraste.
– Träna är bra, det vet alla. Trots det är det en väldigt svår beteendeförändring. De beteenden man har i dag, som att titta på film, är mer belönande i stunden, säger hon.

Det kommer att bli en rutin

Det krävs att något uträttas tillräckligt många gånger och tillräckligt ofta för att det ska bli en rutin.
– Men det kommer en dag då beteendet är rutinerat, säger Monica Buhrman.
Det är också lättare att komma i gång med en rutin om man har haft den tidigare. Det kan vara en tröst för alla som tog en paus från träningen i början av coronapandemin, eller för personer vars vardagsrutiner suddades ut på grund av jobb och studier på distans.
– Då är beteendet inte nytt. Det är lättare att återuppta en rutin som man har haft tidigare. Man har ett minne av hur det var. Det är något man faktiskt lyckats upprätthålla och inget orealistiskt mål, förklarar Per Carlbring.

Christian Youhana

christian.youhana@dn.se

Fem steg för att komma i gång

Planera, förbered och kartlägg. Sätt realistiska mål som även är specifika, mätbara, attraktiva och tidsbestämda. Glöm inte att belöna dig själv.
Se naturligt på bakslag och reflektera över hur du hamnade där. Vad fick dig att äta godiset, skippa träningen och ta sovmorgon?
Inkludera andra, berätta för dem om dina nya rutiner och registrera det du åstadkommer, i en kalender förslagsvis.
Misströsta inte om rutiner du haft tidigare har suddats ut under coronapandemin. Du klarade det då och kommer klara det igen.
Det kommer en dag då beteendet har blivit en rutin. Det behöver bara utföras flera gånger och ofta.

Ledare: Vi har inte råd att snåla i kriget mot gängen

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Det råder relativ enighet inom det politiska Sverige att straffen måste skärpas och fler grovt kriminella hållas inlåsta. Det är något bra. Erfarenheter från vår omvärld visar att man kan nå framgång i kampen mot gängen om samhället bestämmer sig för att kraftsamla, lagar tillämpas bättre eller skärps, brotts-offerperspektivet lyfts fram och rättskedjan får tillräckliga resurser.

Men det går inte att snåla. När måndagens budget presenterats stod det klart att den hårt prövade Åklagarmyndigheten tillhör de instanser som blir utan behövliga resurser. I en budget där alla samarbetspartier tycks få vad de pekar på ska vi alltså spara på kärnområden som försvaret och brottsbekämpningen.

Det är oroväckande, för att inte säga obegripligt.

På tisdagen slog också Kriminalvården larm. I en artikel

på DN Debatt skriver generaldirektören Martin Holmgren att hans myndighet nu går upp i stabsläge. Fängelserna är överfulla. Farorna med det uppkomna läget är uppenbara. Säkerheten äventyras, det förebyggande arbetet försvåras, dömda får längre tid i frihet innan de spärras in. En av de misstänkta bakom den uppmärksammade våldtäkten på kyrkogården i Solna i augusti var dömd för mordbrand men hade ännu inte börjat avtjäna straffet.
I dag måste kampen mot det grova våldet, inte minst i gängmiljöer, prioriteras. Ett problem med prioriteringar är att mjuka och fluffiga ord ofta kommer i konflikt med en hård verklighet.
Vi ska ha nolltolerans i narkotika-politiken, få stopp på alla inbrott och cykelstölder, tillämpa ”trasiga fönster-teorin” som säger att även skadegörelse ska tas på stort allvar, sända signaler genom att gå stenhårt mot sexköpare…
Och märk väl: Inget av ovan nämnt är oviktigt. Man kan argumentera för att ett par av dessa åtgärder dessutom är

medicin mot gängbrottsligheten, på längre sikt.
Men i mitten av augusti sa en polis till radions ”Studio ett” att polisen prioriterar all brottslighet. Det var kanske ett stressat sätt att formulera att inga brott är acceptabla, men samtidigt sätter uttalandet fingret på ett problem: Den som prioriterar allt prioriterar inget.
Och det är klart att med alla dessa prioriteringar kommer hela rättskedjan att utsättas för svåra påfrestningar. Det är dags att fundera på vilka brott som verkligen är viktigast att lägga resurser på – såväl i polisinsatser som i utmätta straff.
Den balansgången kommer att bli extra påfrestande till dess att vi har en bättre rustad poliskår på plats.
Redan i fjol varnade Kriminalvården för fulla fängelser och vädjade om att fler dömda brottslingar skulle avtjäna sitt straff med fotboja i stället för bakom galler. Och ja, det är en väg att gå. Fotbojan kan dessutom användas på flera sätt, inte minst för att förhindra vissa gängmedlemmar att komma tillbaka till gängens kärnkvarter

och hålla dem fysiskt ifrån varandra. En sorts kommunarrest, helt enkelt.

Tillsammans med larmet från kriminalvården visar diskussionen om de bortglömda åklagarmyndigheterna på en tydlig slutsats: Rättskedjan består av många länkar. Det är bra om man förstärker polislänken, men så länge de andra är svaga kommer kedjan ändå inte att hålla.

Den allt grövre gängbrottsligheten är inte något som går att åtgärda på kort tid. Långsiktighet och tålamod kommer att krävas. Den besegras inte heller med aldrig så hårda ord i tv-debatter och på valaffischer. Det kommer att kosta, och det måste få kosta.

DN 23/9 2020

Frivilligt för EU-länder att ta emot flyktingar

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

I dag, onsdag, lägger EU-kommissionen fram sitt förslag till nya gemensamma migrationsregler.

Det ska vara frivilligt att ta emot asylsökande och länderna som gör det ska kompenseras, erfar DN.

Först i händelse av en kris ska länder som vägrar tvingas bidra med personal eller ekonomiskt stöd.

Fem år har passerat sedan flyktingkrisen 2015 utan att EU:s medlemsländer har kunnat enas om migrationen. Länder som Ungern, Polen och Slovakien har blockerat förslag om att fördela asylsökande medan ankomstländer som Italien och Grekland vädjat om avlastning. Så när Ylva Johansson fick posten som EU:s nya inrikes- och

migrationskommissionär förra året kallades det för ett omöjligt uppdrag.
På onsdagen ska Johansson presentera det som kan bli ett nytt gemensamt regelverk. Hon har redan sänkt förväntningarna genom att intyga att ”ingen kommer att bli nöjd”.
DN erfar att det nya förslaget innebär en frivillig fördelning av asylsökande med förslag på någon form av kompensation till länder som ställer upp. Det skulle till exempel kunna röra sig om ekonomiskt stöd. Först i händelse av en kris, likt hösten 2015, ska en obligatorisk stödmekanism kunna träda i kraft som tvingar samtliga EU-länder att bidra med till exempel personal eller finansiering. Frågan är hur mycket det nya förslaget i slutändan kommer att skilja sig från Dublinförordningen.
Signalerna om vad som väntar splittrar svenska EU-parlamentariker. Moderaternas Tomas Tobé tror att frivilligheten är nödvändig för att medlemsländerna över huvud taget ska kunna enas. Hans parti vill se ett ökat nationellt

självbestämmande över mottagandet.
Centerns Abir Al-Sahlani vill tvärtom hellre se ett obligatoriskt mottagande som tar hänsyn till faktorer som hur många asylsökande ett land tidigare tagit emot, landets arbetsmarknad och bnp. Hon anklagar kommissionen för att ha gett efter för länder som Ungern, Polen och Slovakien.
– Man har gått från en obligatorisk omfördelning mellan länderna till att den ska vara solidarisk med någon form av morot från EU. Det är ett svek mot flyktingarna och de länder som tar emot flest.
Kommissionen har, enligt DN:s uppgiftslämnare, diskuterat hur de olika delarna av processen kan samordnas för en snabbare hantering: en första prövning vid EU:s yttre gräns, asylansökan och ett eventuellt avslag och återvändande.
I förslaget läggs, enligt uppgifter, fokus på att en första bedömning av asylsökande ska göras vid EU:s yttre gräns. Processen ska gå snabbare – både för de som får avslag och för de som bedöms kunna ha asylskäl. Uppgifter om

identitet, till exempel fingeravtryck, ska registreras i en gemensam databas. Syftet med den första bedömningen är, erfar DN, bland annat att minska antalet personer som kommer in i EU samt att öka kontrollen av vilka som släpps över gränsen. Andra medier har tidigare rapporterat att screeningen ska ske i stora asylcenter vid gränsen.
– Det är farligt för rättssäkerheten om man bara väljer ut några asylsökanden som går vidare till en mer noggrann prövning, säger Centerpartiets Abir Al-Sahlani.
Moderaternas Tomas Tobé säger å andra sidan att hans parti länge krävt en asylprövning vid den yttre gränsen.
– Det möjliggör en snabbare prövning och stärker förutsättningarna för ett ökat återvändande. I dag görs för lite åtskillnad på dem med asylskäl och ekonomiska migranter. Den här ordningen kan bidra till att ändra på det, säger han.
Miljöpartiets Alice Bah Kuhnke ser både för- och nackdelar.
– Vi vill se en första bedömning vid gränsen men då måste det läggas enorma resurser på att få

det rättssäkert. Vi vill inte att det ska finnas stora asylcenter vid yttre gränsen där hela asylprocessen sker, det ska ske i något av medlemsländerna, säger hon.
Kommissionen väntas också föreslå en ökad EU-samordning av räddningsinsatserna på Medelhavet.
Sannolikt väntar en lång förhandling i och mellan EU:s olika organ innan ett nytt system kan vara på plats.

Hanna Jakobson
hanna.jakobson@dn.se

Fakta. EU:s asyl- och migrationspakt

I november förra året tillträdde Ylva Johansson, dessförinnan arbetsmarknadsminister, posten som EU:s inrikes- och migrationskommissionär med uppdraget att ta fram förslag på ett nytt EU-regelverk för migration. De olika medlemsländernas syn på frågan har sedan flyktingkrisen 2015 blockerat en ny gemensam asyl- och migrationspolitik. EU-kommissionens tidigare förslag om att fördela asylsökande mellan medlemsländerna stoppades av

framför allt Ungern, Polen, Tjeckien och Slovakien.
I dag, onsdag, presenteras det nya förslaget av Ylva Johansson. Hon har tidigare sagt att illegala flyktvägar ska motverkas till förmån för legala vägar till Europa och att det vore bra om EU kunde öka sitt mottagande av kvotflyktingar. Hon har också sagt att man vill ingå samarbeten med fler länder utanför EU, likt de avtal eller samarbeten som finns med Turkiet eller Libyen.

Nya reglerna kan sätta stopp för asyldrömmen

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Hösten 2015 stängdes dörren för många afghaner i Sverige. Sedan dess har minst 3 000 lämnat landet för att söka asyl i Frankrike i stället.
DN har träffat unga afghaner som lämnat Sverige för Paris.

En del har fått uppehållstillstånd och jobb, andra drömmer om att få det. Men förslaget till nytt asylsystem i EU kan sätta stopp för drömmen.

Paris.

EU:s migrationskommissionär Ylva Johansson lägger i dag, onsdag, fram sitt förslag om vad som ska ersätta Dublinförordningen – det system som styr EU-ländernas samarbete om asylpolitik.

Det följs med stor spänning i Europa – inte minst av de tusentals kringflackande flyktingarna och migranterna i unionen.

– Det största problemet för de som kommer hit till Frankrike från Sverige är Dublinförordningen, eftersom den innebär att de ska skickas tillbaka till det land där de först sökte asyl. Att de ändå kommer hit beror säkert på att Frankrike inte är så bra på att verkställa. Bara ungefär 10 procent skickas tillbaka till Sverige, säger Sara Brachet, som i tre år arbetat med afghaner i Paris, först för Svenska kyrkan och nu inom ramen för frivilligorganisationen

Svensktalande migranters vänner i Frankrike (Lamsf).
Hon uppskattar att hon varit i kontakt med omkring 3 000 ”svensk-afghaner”. Och med åren har hon lärt sig att det finns en del kryphål i Dublinförordningen.
– För många av de som varit här länge har det gått bra. Av de som jag lärde känna för tre år sedan har nästan alla uppehållstillstånd och jobb.
DN har träffat tre afghaner som kommit olika långt på vägen mot drömmen om Frankrike.
Ashiq
Morgondimman är på väg att lätta i lägret. Det luktar fukt och sopor utanför tältet. Med trötta ögon ser Ashiq, 29 år, sig omkring. En kö har bildats under vägbron. En hjälporganisation delar ut mat.
”Jag har köat i fem år nu”, tänker han. ”Jag vet inte om jag orkar köa mer.”
Han går ner till vattenkranen. Några stänk vatten i ansiktet. Sedan plingar det till i telefonen.
”Hej Ashiq, vi är här nu. Är du i närheten?”
”Hej, jag är i närheten.”
Vi möts på vägbron.

– Det var bråk i natt igen. Någon som försökte slå någon med ett rör, säger Ashiq på felfri svenska. Han har varit här i en månad nu. Efter fem år i Sverige – där han nekats uppehållstillstånd i alla instanser och hotas av utvisning. Ingenting tycktes kunna beveka de svenska myndigheterna. Inte ens intyget från Amnesty om ”verklig risk” för hans liv i Afghanistan.

Nu sätter han sitt hopp till Frankrike i stället.

Första anhalt är detta informella läger vid en motorvägsbro intill nationalarenan Stade de France i norra Paris. Missbrukare hänger ofta här om natten, bråkar och stjäl. Ashiq har mist ett par byxor. Tältkamraten Hussein ett par skor.

Några killar står och tvättar vid den enda vattenkranen. De har fyllt en grön sopsäck med plagg, blött ner dem, och en av dem kliver ned i säcken och trampar tålmodigt barfota, som en levande tvättmaskin.

Men det här är inte en berättelse om misär och desperation. Det här är en berättelse om hopp. Hoppet om ett liv efter Sverige.

Bilal

Medan Sverige skärpt migrationspolitiken sedan 2015 – ”andrum” kallade statsminister Stefan Löfven (S) det då – har Frankrike hållit dörren öppen för afghanska flyktingar.
2019 beviljades 62,6 procent av alla afghaner asyl i första instans i Frankrike, enligt databasen Eurostat. I Sverige var siffran 37,7 procent, klart under EU:s genomsnitt på 54,4 procent.
Det har successivt lett till att fler afghaner söker sig till Frankrike.
– Skillnaden i beviljanden var ännu större för ett par år sedan, då Frankrike godkände mer än 80 procent i första instans. Det är ett stort rättviseproblem att bedömningarna skiljer sig så mycket åt mellan olika EU-länder, säger migrationsforskaren Bernd Parusel.
Enligt tidningen Le Monde får tre av fyra afghaner som överklagar ett beslut dessutom ja till uppehållstillstånd i Frankrike. Men då måste man först ha kommit in i systemet.
Det knastrar i gruset när 23-årige Bilal Safi bromsar in i Tuileriträdgården, ett stenkast från konstmuseet Louvren.

– Jag tycker om att cykla. Det är ett fint sätt att lära känna staden, säger han.
För knappt ett år sedan sov han i ett tältläger som det som Ashiq bor i vid Stade de France. Nu delar han rum med en annan afghan i ett modulhus i en Parisförort. Varje månad får han 210 euro till mat, telefon och andra levnadsomkostnader. På dagarna studerar han franska och programmering.
Precis som Ashiq blev han dock ett Dublinärende när han anlände.
– Jag minns att jag gick in på en polisstation i Paris med fyra andra svensk-afghaner. De flaggades inte som Dublinärenden när de gav fingeravtryck, så de fick ansöka om asyl direkt. Flera av dem har uppehållstillstånd nu – medan jag måste vänta längre, säger han.
– Jag vet inte varför myndigheterna gör så. Men det är många svensk-afghaner som slipper undan ”Dublin”, berättar han.
Asylrättsaktivister bekräftar för DN att ett ansenligt antal afghaner tillåtits ansöka direkt om asyl i Frankrike, av oklara skäl. Möjligen vill en del lokala

myndigheter undvika den extra arbetsbelastning som Dublinärenden innebär.
Men även om man faktiskt blir ett Dublinfall, som Bilal och Ashiq, finns gott hopp om att få stanna. Under 2019 beviljades 609 förfrågningar om överföranden från Frankrike till Sverige, enligt Migrationsverket. Men bara 73 överföranden verkställdes. Det vill säga drygt 10 procent.
Det beror på flera saker. Besluten går att överklaga och franska domare underkänner ibland överföranden till Sverige, eftersom risken för att utvisas till Afghanistan anses för stor. Från Frankrike utvisas inte mer än ett tiotal personer per år till Afghanistan, på grund av det pågående inbördeskriget i landet.
– Även om domaren bekräftar överförandet till Sverige händer det att polisen dröjer med verkställandet. Och om det tar mer än sex månader får personen chans att ansöka om asyl i Frankrike, säger asylrättsaktivisten Sara Brachet.
Bilal Safi hör till de ganska många som först blivit Dublinärende, därefter fått nej i domstol och nu närmar sig sexmånadersgränsen.

För en dryg vecka sedan kallades han till polisen.
– Jag misstänkte att de skulle skicka mig till Sverige, så jag fick en panikattack och tvingades åka till akuten, berättar han sammanbitet.
Nu hoppas han att polisen ska acceptera ett intyg från sjukhuset. Men risken är stor att han står inför en tids papperslöshet, eftersom han missat ett möte.
– Jag vill inte åka till Afghanistan, för mitt liv är i fara där. Min bror dödades av talibanerna i somras. Så jag föredrar att stanna här som papperslös, framför att åka till Sverige och utvisas, säger han.
Det är den sista utvägen för många afghaner. Den som varit papperslös i 18 månader i Frankrike efter ett beslut har rätt att ansöka om asyl i landet. I Sverige är gränsen fyra år.
Shayan
En strid ström av gäster kommer in genom dörren och beställer mat. Uteserveringen är inte så stor men välbesökt – den ligger ju mitt i centrala Paris.
Kabul Kitchen går bra, trots pandemin.

På en griffeltavla står att läsa: ”Det som gör vår mat annorlunda är vår historia.”
– Det är sorgligt att jag inte fick göra det här i Sverige. Jag tyckte om Ljusdal och Järvsö, jag hade lärt mig språket och fått vänner där. Men efter tre nej åkte jag vidare, säger Shayan Mohammadi, 22 år, som är en av tre delägare i den lilla restaurangen.
Han kom hit 2017 – efter att ha ägnat ett par år till att stånga sig blodig mot Migrationsverket. Och han hade turen att inte bli ett Dublinärende. Nu har han tioårig flyktingstatus, talar flytande franska och hoppas kunna få franskt medborgarskap nästa år. Han har arbetat på klädkedjan Zara, lärt känna fransmän och startat en restaurang med afghansk mat.
En dröm som gått i uppfyllelse. Men Shayan är inte ensam. DN har träffat afghaner som arbetar i butiker, är kypare eller studerar.
Det är det som är drömmen för många som anländer nu.
Ett vanligt liv.
Sara Brachet och andra asylrättsaktivister är dock oroliga.

– Vi får väl se vad det här nya förslaget innebär. Men av det vi har hört hittills talas det mycket om ökat fokus på av- och utvisningar. Det är oroväckande, säger hon.

Erik de la Reguera
erik@delareguera.se

Försvarsuppgörelsen öppnar för stor satsning

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Regeringen, C och L har enats om att Försvarsmakten redan nästa år ska planera för att genomföra hela Försvarsberedningens upprustning. Om riksdagen efter valet 2022 anslår mer pengar kan samtliga satsningar som M, KD och Överbefälhavaren krävt bli verklighet.

DN kan nu avslöja nya, hittills okända delar, i den försvarsuppgörelse som förra veckan slöts mellan S-MP-regeringen och januaripartierna L och C. Principöverenskommelsen är grunden för den försvarsproposition för åren 2021–2025 som regeringen inom kort lägger på riksdagens bord. Utöver de höjda anslag på 13 miljarder kronor som DN rapporterat om förra veckan (se faktaruta) så stakar de fyra partierna ut vägen efter riksdagsvalet 2022. En kontrollstation 2023 ska ange om mer pengar kan anslås åren 2026–2030.

– Planeringsramarna för 2026–2030 var den stora stötestenen under vinterns, vårens och sommarens förhandlingar. Innebörden av kontrollstationen är att man skjuter det ställningstagandet till efter valet 2022. Vi ”agreed to disagree” i en överenskommelse som förhoppningsvis låser upp motsättningen, förklarar Liberalernas försvarspolitiker Allan Widman.

– Det är ett upplägg som borgar för att vi hamnar rätt inför 2030,

bekräftar Centerpartiets försvarspolitiker Daniel Bäckström.
I riksdagen finns i dag en majoritet med de fyra borgerliga partierna och SD för höjda försvarsanslag till 2030, men regeringen gick inte med på hela beloppet. Det som nu saknas fram till 2030 är cirka 35 miljarder kronor. Men ”om den ekonomiska ramen höjs” – står det i uppgörelsen – så ska Försvarsberedningens betänkande Värnkraft från 2019 genomföras ”i sin helhet”.

Redan nästa år ska därför myndigheterna börja planera för att både Försvarsberedningens hela förslag och de kompletteringar som Överbefälhavaren Micael Bydén begärde förra hösten genomförs.
– De kan planera för ökade resurser i nästa försvarsbeslutsperiod och detta skapar förutsättningar för ett högre tempo, förklarar Allan Widman.
”Hela krigsorganisationen ska vara färdigorganiserad 2030”, slås det fast, vilket är snabbare än vad ekonomin hittills tillåtit.

Överenskommelsenmellan S-MP-L och C innehåller också en lista med 17 konkreta åtgärder. I stort sett varje förband i Försvarsmakten påverkas om utökade anslag tillförs från 2026. Flygvapnet får fler robotar och krigsbaser för flyg och helikoptrar, marinen får nya stridsbåtar, armén får handburet luftvärn och samtliga soldater ska få nya eldhandvapen.
Nya ingenjörs- och underhålls-bataljoner sätts upp och förbindelsekompanier inrättas. Utbyggnaden av sambands- och telekrigsförband tidigareläggs. Uthålligheten ökas genom inköp av läkemedel, drivmedel, lastbilar och ammunition.
DN har jämfört överenskommelsen mellan S-MP-C och L med de krav som försvarspolitikerna från M, KD och L framförde på DN Debatt den 30 augusti. Både innehåll och ordval är desamma.
– Det är mer eller mindre identiska listor. Det känns väldigt tillfredsställande som ett slutligt förhandlingsresultat, bekräftar Allan Widman som hoppas på bredast möjliga anslutning i riksdagens försvarsbeslut.

Sonderingar ska nu ske med både M och KD.
– Nu ska propositionen skrivas och vi vill landa i ett bra beslut. Det här kräver mer dialog för att få en ytterligare bredd i riksdagen och den här överenskommelsen är ett viktigt steg framåt, säger Daniel Bäckström, C.
Men med mer pengar följer också ökad kontroll. I uppgörelsen ingår att riksdagen ska slå fast ramar för kostnaderna för stridsflyg och undervattensområdet, som uppgår till 181 miljarder kronor till 2032. Dessutom ska så kallad ”design to cost” hindra att kostnader rusar i väg på grund av nya krav under pågående projekt. En ny myndighet ska också inrättas 2023 för att följa upp och utvärdera utvecklingen i totalförsvaret.

Mikael Holmström
mikael.holmstrom@dn.se

Bakgrund. Satsningar som beslutas i höst

DN avslöjade förra veckan satsningar för 17 miljarder kronor som S-MP-C och L kommer att föreslå i riksdagens försvarsbeslut i höst:

Artilleriregemente i Kristinehamn, två nya infanteriregementen där Östersund, Sollefteå-Härnösand och Falun tävlar om lokaliseringen. Livgardet i Kungsängen utökas och får en reducerad brigad.
Flygvapnets Gripenplan utrustas med långräckviddsrobotar för att bekämpa markmål.
Marinen får fyra nya korvetter och beställningarna tidigareläggs så att korvett 3 och 4 påbörjas före 2030.

Stefan Löfven: V är med och legitimerar SD

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Vänsterpartiet vill stoppa förslaget om nedsatta arbetsgivaravgifter för unga som finns med i budgeten. Statsminister Stefan Löfven är starkt kritisk till V:s agerande. – V är med och legitimerar Sverigedemokraterna som en politisk kraft, säger han.

Under en träff med journalister i riksdagen gav den troliga nya partiledaren för V, Nooshi Dadgostar, besked om att hennes parti kommer att agera för att stoppa sänkningen av arbetsgivaravgiften. Hon uppgav att V kommer att söka stöd hos Moderaterna och Kristdemokraterna för detta, men även Sverigedemokraterna behövs för att det ska lyckas. Detta är statsminister Stefan Löfven är mycket kritisk till.

– Det förvånar mig att de legitimerar Sverigedemokraterna, sade han under ett besök i Rinkeby på tisdagen.

Statsministern menar att V hycklar när de lägger fram förslag som kräver SD:s stöd för att kunna förverkligas.

– V kan prata hur mycket som helst om att de inte förhandlar med Sverigedemokraterna men de är fullt medvetna om vad som krävs och är med och legitimerar SD som en avgörande politisk kraft, fortsätter han.

Nooshi Dadgostar anser inte att Vänsterpartiet kan ställas till svars för hur SD röstar i riksdagen.

– För mig kommer frågan om att bekämpa arbetslösheten alltid vara väldigt viktig. Vi lägger hela tiden mängder med förslag i riksdagen, för att vi vill att andra partier ska rösta på dem, säger Nooshi Dadgostar.
Det är Centern och Liberalerna som drivit igenom förslaget om sänkta arbetsgivaravgifter i budgeten för anställda mellan 19 och 23 år. Socialdemokraterna har tidigare varit emot generella sänkningar av arbetsgivaravgifterna för unga. Det är dyrt och ineffektivt, anser partiet. Vilket också är Nooshi Dadgostars uppfattning.
– Det här är en mycket ineffektiv utgift. Det är mycket pengar. De ska användas på ett sätt som verkligen ger nya jobb, till exempel genom att pengarna går till kommuner och regioner, säger hon.
Sverigedemokraterna stöder V:s förslag enligt partiets ekonomisk-politiska talesperson Oscar Sjöstedt.
– Vi är beredda att göra detta. Vi vill riva ut den här delen ur budgeten, säger han på en pressträff i riksdagen.

Kristdemokraterna är kritiska till reformen men anser att Vänsterpartiets fråga är för tidigt väckt.
– Vi utformar nu vårt eget budgetförslag och när det arbetet är klart, får vi undersöka möjligheter att agera i riksdagen, kommenterar Jakob Forssmed (KD), ekonomisk-politisk talesperson.
Moderaterna avböjer att kommentera V-förslaget i nuläget.
Liberalernas ledare Nyamko Sabuni riktar sig direkt till M och KD med en uppmaning om att de inte ska göra gemensam sak med Vänsterpartiet.
– Oavsett maktambitioner så låt inte dagens ungdomsgeneration bli förlorare för att man inte gillar den sittande regeringen, säger hon.

Hans Olsson
hans.olsson@dn.se
Hans Rosén
hans.rosen@dn.se

Stora skillnader på betyg mellan klasser

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Det är inte bara stora skillnader i elevernas prestationer mellan olika skolor. Även inom en och samma skola skiljer det sig stort, beroende på i vilken klass eleven går, visar en rapport från Skolinspektionen.

– Det gör att eleverna inte får samma förutsättningar att lyckas med skolarbetet, säger Johanna Chung vid Skolinspektionen.

Regering och myndigheter har pekat ut skillnaderna mellan olika skolor som ett av de allvarligaste problemen inom den svenska skolan i dag. Särskilda insatser riktas till de skolor som har flesta lågpresterande eleverna i syfte att bryta segregationen.

Nu visar en rapport från Skolinspektionen att det även finns stora skillnader mellan olika klasser inom en och samma skola.

Johanna Chung, utredare vid Skolinspektionen, står bakom rapporten ”Resultatskillnader inom skolor”. Det är en gjord efter en så kallad kvalitativ inspektion där Skolinspektionen har besökt 23 högstadieskolor mellan oktober förra året och februari i år. Framför allt har man intervjuat rektorer, men även pratat med elevhälsan, och lärare i svenska och matematik.

– Vi valde dessa två ämnen för att avgränsa oss, men vi rekommenderar att man ska följa upp det här i alla ämnen, säger Johanna Chung.

Rapporten visar att en övervägande majoritet av skolorna nöjer sig med att titta på elevernas individuella resultat för att få en bild av hur det ser ut i klassen. Men de missar att jämföra resultaten mellan klasser. Tanken är inte att alla klasser ska ha samma betygsgenomsnitt. Men om man följer klassers resultat över tid kan man se om det finns mönster och systematiska skillnader mellan dem, menar Johanna Chung.

En förklaring till att det inte görs är rädslan att skapa en kultur där vissa lärare pekas ut.

– Ja, det finns en sådan risk om det inte sköts på rätt sätt. Det gäller att rektorn skapar en öppen samarbetskultur där man kan prata om det här, och där rektorn vet hur man gör för att stötta vissa lärare.

Bland skolorna som Skolinspektionen har besökt finns det rektorer som gör analyser och letar efter systematiska skillnader mellan klasser.

– Där beskrivs det inte som ett utpekande av lärare.

Peter Letmark
peter.letmark@dn.se

Spridningen ökar i Stockholm – nya åtgärder kan införas

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

I region Stockholm syns nu tecken på ökad smittspridning. Inom kort kan nya lokala restriktioner träda i kraft i länet för att få bukt med ökningen.

Även i andra delar av landet går smittotalen upp, men det finns skillnader mellan de olika utbrotten, förklarade statsepidemiolog Anders Tegnell på tisdagen.

Spridningen av det nya corona-viruset ligger fortfarande på relativt låga nivåer, både i Stockholm och i Sverige i stort. Men den senaste tiden har en viss ökning skett. Till skillnad från under sensommaren är det inte längre främst bland unga som fler fall hittas, utan ökningen sker nu i flera åldersgrupper.

Statsepidemiolog Anders Tengell påpekar att Folkhälsomyndigheten hade räknat med en viss ökning under hösten, då skolor och arbeten drar i gång igen. Men än är det inte helt klart var ökningen kommer att sluta.

– Vi bedömer det som troligast att vi stabiliserar oss på en ny nivå, som förhoppningsvis inte är högre än vad vi har nu. Men då handlar det väldigt mycket om att man följer rekommendationer och regler. Om det görs är vår bedömning att vi kan ligga på en

stabil nivå igen, sade han på tisdagen.
Förra veckan konstaterades 526 fall av covid-19 i region Stockholm, av 27 535 testade. Att jämföra med 334 av 25 474 testade veckan innan, enligt Folkhälsomyndighetens siffror.
– Stockholm står fortfarande för en ganska stor del av det totala antalet fall i Sverige och har en tydlig ökning nu på slutet, sade Anders Tegnell.
Även regionen påtalade ökningen i huvudstaden på tisdagen, och underströk vikten av att följa myndigheternas rekommendationer.
– Den nedåtgående trenden, att andelen smittade minskar, är bruten. Fortsätter detta uppåt kan vi snart vara i ett allvarligt läge igen, sade Stockholms hälso- och sjukvårdsdirektör Björn Eriksson på tisdagen.
Det kan bli aktuellt att införa nya restriktioner, som kan gälla lokalt i Stockholmsregionen, sade Anders Tegnell på tisdagen.
– Här har vi en diskussion om vi kanske behöver införa ytterligare någon möjlighet till åtgärder för att minska smittspridningen här i

Stockholm. Exakt vad det blir håller vi på att diskutera. Spridningen har ökat även i andra delar av landet, bland annat i Dalarna där framför allt ishockey-klubbar drabbats. Klubbar som Leksand, Mora och Borlänge har alla upptäckt fall av covid-19. I Dalarna finns det däremot inga planer på någon form av lokala restriktioner. Anders Tegnell menar att det delvis handlar om att spridningens natur skiljer sig.
– Det är en skillnad när man har ett väldigt avgränsat utbrott i en viss grupp, då kan man hantera den gruppen i första hand. I Stockholm ser vi ju inte det utan där och i en del andra regioner har man en mer allmän spridning i samhället och då kommer man att behöva en del andra åtgärder på plats, sade han.
Även Östersund har nyligen haft ett utbrott koncentrerat till en viss grupp. Detta hanterades genom att delar av en gymnasieskola stängdes, förklarar Anders Tegnell.
Tidigare i september presenterades ett nytt system för restriktioner på lokal nivå. Folkhälsomyndighetens tror att höstens smittspridning främst

kommer ske i utbrott begränsade till specifika grupper eller geografiska området.
Ännu syns ingen ökning i antalet allvarligt sjuka eller dödsfall. Den nationella tillgängligheten av IVA-platser är fortsatt mycket god, förklarade Socialstyrelsen på tisdagen. Fem nya dödsfall i covid-19 har rapporterats sedan i fredags.

Amanda Lindholm
amanda.lindholm@dn.se
Amanda Dahl
amanda.dahl@dn.se

Greta Thunberg läxar upp medierna

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Greta Thunberg läxar upp medierna för klimatrapporteringen. De förklarar inte hur bråttom det är, utan fokuserar för mycket på henne, menar hon.

– Ni har rapporterat om klimat-aktivister med flätor och gul regnjacka som säger obekväma, klickvänliga citat, säger hon.

Greta Thunberg besökte på tis-dagen DN för att föreläsa om sin syn på klimatrapporteringen. Hon levererade bitvis svidande kritik. Medierna skriver om smältande glaciärer, tinande permafrost och döende skogar. Men det här är bara symtom på klimatkrisen, som är något helt annat, menar hon.

– Den skriver ni i princip aldrig om.

Enligt Thunberg handlar klimatkrisen i dag i princip bara om en sak, nämligen tid. För att verkligen förstå klimatkrisen måste man förklara hur koldioxidbudgetar fungerar – något hon aldrig har sett i nyhetssammanhang, menar hon.

– Det är som att förklara ekonomi utan att nämna valutor, budgetar, börsmarknaden eller räntan. Med andra ord är det fullständigt absurt.

Hon betonar att medierna utgör klimatets sista hopp, att de har ansvar för att informera

människor om hur alarmerande situationen är.
Thunberg anser också att rapporteringen fokuserar alltför mycket på henne själv.
– Om det är ett verktyg för att få upp intresset och öka medvetenheten är det väl bra antar jag, men ibland blir det lite absurt hur man fokuserar på individer narare än på klimat-krisen.
DN har under hösten bjudit in ett antal personer för att föreläsa om klimatkrisen och journalistiken. Senare i år kommer professor Johan Rockström samt The Guardians klimatredaktör Damian Carrington.

Marit Sundberg
marit.sundberg@dn.se

Kristinehamn får EU:s sjukvårdslager

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Ett av EU:s nya sjukvårdslager kommer att förläggas till Kristinehamn. Upphandlingar av materiel och annat har redan påbörjats.

– Vi måste kunna hjälpas åt över landsgränserna, vi vet att vi blir starkare gemensamt, säger socialminister Lena Hallengren (S).

Ett lager på cirka 5 000 kvadratmeter ska byggas till en kostnad av 38 miljoner euro. 33,3 miljoner av budgeten utgörs av materielinköp.

– Lagret ska vara en reserv för överbelastade nationella lager, säger EU:s naturkatastroforgan RescEU:s generaldirektör Paraskevi Michou.

MSB:s EU-uppdrag är att lagra medicinteknisk utrustning och personlig skyddsutrustning, exempelvis ventilatorer, ansiktsmasker och skyddskläder.

Försvarets materielverk ansvarar för att kvalitetsäkra såväl materielen som leveransprocessen.
Ossi Carp

Inga Nobelpris i Konserthuset

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Det blir ingen traditionell utdelning av Nobelprisen i Konserthuset i Stockholm i år. Pristagarna deltar i stället från sina hemländer. Sedan tidigare är det känt att Nobelbanketten ställts in på grund av coronapandemin. Det blir i stället en tv-sänd prisceremoni där presentationerna av priserna varvas med inslag från

pristagarnas hemländer när de tar emot medalj och diplom där. Sändningen sker sannolikt från Stadshuset i Stockholm.
– Vi knyter samman allt i en gemensam sändning, med en studio i Stadshuset. Varje pristagare kan befinna sig på svensk ambassad eller på sitt universitet, säger Nobelstiftelsens vd Lars Heikensten.
TT

27 600

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

personer får skriva årets högskoleprov som genomförs den 25 oktober. På fredag startar möjligheten att anmäla sig, den 1 oktober stängs den. Endast personer utan giltigt provresultat kan anmäla sig, enligt Peter Honeth, regeringens nationella samordnare.
TT

Global jätte ger Eskilstuna nytt självförtroende

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Eskilstuna. Hösten 2020 kan i efterhand komma att ses som en milstolpe för Eskilstuna. Efter beskedet från Amazon är inget sig likt.

– Vi är nedringda av företag, säger Jimmy Jansson (S), kommunstyrelsens ordförande, när han en morgon på kommunkontoret försöker smälta följderna av att den globala jätten slår sig ned på orten.

Det här är historien om en underdog till stad. Eskilstuna har alltid legat i skuggan av Stockholm. Arbetarstaden klarade sig länge själv utan huvudstaden. Fabriker tillverkade verkstadsprodukter av hög kvalitet för hela världen. Utanför kommunhusets fönster står statyn ”Arbetets ära och glädje” som ett tecken på vad som historiskt utmärker regionen.

I modern tid har Eskilstuna drabbats desto hårdare när

ekonomiska kriser dragit runt världen. Oljekrisen på 1970-talet blev en käftsmäll, säger Jimmy Jansson, i ett utfall som vittnar om den energi som hållit honom kvar som kommunstyrelsens ordförande i tio år.
Det fanns ett gytter av småföretagare och underleverantörer som slogs ut för över 40 år sedan. Senare blev exporterande nationer i Asien övermäktiga konkurrenter.
Värst var det i slutet av 1990-talet när han själv gick på gymnasiet. Eskilstuna hade tappat 10 000 invånare och samtidigt förlorat självförtroendet.
– Människor drog härifrån eftersom de inte såg någon framtid. Det fanns inga arbetstillfällen. Då blev det väldigt mycket tomma bostäder, säger Jimmy Jansson.
Så kom den globala finanskrisen 2008. Eskilstuna drabbades av nya bakslag när industrier tvingades rationalisera och säga upp personal.
Det tog tio år innan det fanns lika många jobb i staden igen.
– När människor kom från andra delar av världen till Sverige och

sökte tak över huvudet – var hamnar de då? Jo, i städer där det finns tomma lägenheter till lägsta möjliga hyra, och de fanns här och i Malmö och Södertälje. Däremot hade vi ingen bra arbetsmarknad, säger kommunstyrelsens ordförande i Eskilstuna.

I nästa andetag säger Jimmy Jansson att svensk flyktingpolitik inte kan fortsätta att tvinga på Eskilstuna ännu fler människor – ”som inte ens med orimligt stora medel någon gång kommer att nå arbetsmarknaden”.

Arbetslösheten är 15 procent och tillhör de högsta i landet. Andelen utrikes födda som saknar jobb är 32 procent. Tre stadsdelar brukar hamna på listan över utsatta områden i Sverige. Dagen efter intervjun i kommunhuset skjuts en man till döds i Eskilstuna.

År 2020 kantas centrum av butiker som slagit igen. Klädesbutiken Dea Axelsson tackar ”alla fina kunder för alla dessa år. Nu har vi tyvärr stängt för gott”, står det på A4-papper klistrade på den tidigare butikens fönsterrutor. En växande tomhet breder ut sig i många svenska stadskärnor, men få städer har

som Eskilstuna under så lång tid känt sig akterseglad.
Jimmy Jansson säger att han hade en idé när han tog över det politiska styret i staden.
– Att Eskilstuna ska hitta självförtroendet igen. Och börja ta plats i förhållande till sin storlek. En återgång till fornstora dagar. Vet du hur många invånare vi har i dag?
106 000, svarar han på sin egen fråga.
Sedan Amazons etablering blev offentlig har Eskilstuna fått vittring på framgången i den nya ekonomin. Det ringer i kommunhuset från företag som är intresserade av att bli grannar med Amazon.
Det geografiska läget nära Stockholm och tillgången på mark och arbetskraft har gett staden nya fördelar när handeln på internet och kraven på logistiklösningar växer.
En av dem som hoppas på jobb i Amazons nya lager är Emelie Larsson. Hon är 22 år och har varit arbetslös sedan 2017. Hon har gått på gymnasiets fordon- och transportprogram och har truckförarkort.

– Det skulle kännas jättebra, säger hon, om en anställning.
Hon förbereder sig genom att bland annat träna på att svara på typiska frågor som ställs under en anställningsintervju.
– Som varför jag söker tjänsten, vad jag tror att jag gör om fem år och varför de ska anställa just mig? sammanfattar hon sina lärdomar.
På den sista frågan kommer Emelie Larsson att svara att hon är driven och trevlig.
Samtidigt har kritiken kommit. Inte minst från fackligt håll. Det brittiska fackförbundet GMB Union har kopplat hundratals ambulansutryckningar till psykisk ohälsa och självmordsfall vid Amazons lager i USA och Storbritannien.
Valle Karlsson, fackförbundet Sekos förbundsordförande, är en av dem som varnar för att svenska politiker är naiva i sin syn på Amazon.
– Det kommer många oroväckande signaler runt Amazons personalpolitik och deras vägran att teckna kollektivavtal i andra länder. Det vore bra om politikerna tittade på vad det är för ett företag de

välkomnar. Visst, Amazon är välkommet till Sverige, men i Sverige gäller den svenska arbetsmarknadsmodellen. Tro inget annat, säger Valle Karlsson.

Är det den här typen av jobb som Eskilstuna behöver?
Jimmy Jansson rätar på ryggen och konstaterar att han känner sig trygg. Han pekar på två orsaker.
I Sverige förväntar sig medborgare att bli behandlade juste av sina arbetsgivare.
Samt att Amazons verksamhet ska skötas av det globala transport- och logistikföretaget Kuehne Nagel som verkat i Sverige i årtionden. Bolaget har kollektivavtal.
– Mönstret är att Amazon anpassar sin policy efter vilket land det verkar i. Jag tror att de räknat ut att det är rätt att anpassa sig till svenska villkor. Annars har vi starka fackförbund som då får sin chans att visa vad de är till för, påpekar kommunalrådet.
Det kan komma att handla om 300 jobb i Amazons 15 000 kvadratmeter stora lager.
– Så länge jobben är vita och så länge människor inte blir illa

behandlade är vartenda arbetstillfälle välkommet i Eskilstuna. Det finns egentligen bara ett primärt mål för oss: vi ska knäcka arbetslösheten, säger Jimmy Jansson.

– Vi är en arbetarstad, fortsätter han. Man ska gå till jobbet, bidra med sin kunskap, göra sin plikt, betala sin skatt. Man ska inte begå brott. Det är Eskilstunas själ och dit ska vi tillbaka.

Kommunstyrelsens ordförande skymtar en brytpunkt.

○ ○ ○

Och i höst startar Arbetsförmedlingen i Eskilstuna utbildningar som passar Emelie Larsson och alla andra som söker anställning på lager.

– Det är oerhört positivt med alla arbetstillfällen som kommer i en kommun som har det så svårt som Eskilstuna, säger Kristina Bengtsson, enhetschef vid Arbetsförmedlingen i Sörmland.

Hennes kollega Katarina Enqvist-Bolin slår ifrån sig oron att Amazon som arbetsgivare kommer att pressa sina anställda i Sverige hårt.

– Så lät det också när Skavsta flygplats skulle startas (1991) – och det gick bra. Även Amazon kommer tvingas anpassa sig till Sverige, säger hon.

○ ○ ○

Än så länge står det inte Amazon någonstans på den 300 meter långa gråa lagerladan, där det globala e-handelsföretaget ska flytta in. Exakt när är inte offentliggjort ännu.

Logistikföretaget DHL ockuperar den andra halvan av hangaren i logistiskparken i Kjula en och halv mil utanför Eskilstuna.

– Härifrån nås 3,8 miljoner människor inom 60 minuter, säger David Hofmann – vd på det kommunala bolag som säljer mark och etableringslösningar på platsen – om den lyckliga geografiska omständigheten som gett orten en avgörande fördel i en tid då nya lager- och logistiklösningar driver utvecklingen.

Den täta trafiken av schaktmaskiner på området skvallrar om framtidstron som slagit rot i den sörmländska sandmarken, där det tidigare låg ett militärt flygfält.

– Här har vi totalt 4,2 miljoner kvadratmeter mark och allt är redan offererat till potentiella nya företagsetableringar. Det trodde vi skulle ske först om 30 år, förklarar David Hofmann.
På tomten bredvid Amazons lager pågår redan markarbete. Köparen är densamma som köpte marken och sedan hyrde ut den, varifrån Amazon inom kort ska starta verksamheten som kan komma att stöpa om handeln i Sverige. Planerna är hemliga, men med blotta ögat syns möjligheten till expansion för Amazon.
Torbjörn Petersson
torbjorn.petersson@dn.se

Nollränta blir det nya normala

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Riksbanksbankschefen Stefan Ingves ser ljustecken i svensk ekonomi, men behåller styrräntan på noll och räknar med att den ligger kvar där i tre år. Minst.
Pandemin har fått Riksbanken att lägga idén om att

”normalisera” penningpolitiken på is.

Under nästan hela 2010-talet flaggade Riksbankschefen Stefan Ingves för högre räntor och en ”normalisering” av svensk penningpolitik. Det blev aldrig av. Konjunkturen efter finanskrisen blev för vek. Låg inflation sköt planerna i sank.

Riksbanken kunde aldrig återföra styrräntan till sitt tidigare intervall, kring sådär 2–5 procent. Pandemikrisen, och kanske särskilt tisdagens räntebesked, innebär att den idén till slut har lagts på is.

Styrräntan ligger nu kvar på noll. Enligt Riksbankens räntebana kommer den att vara där i tre år. Minst.

Det ska, som Stefan Ingves ofta påpekar, visserligen inte tolkas som ett löfte. Snarare är räntebanan en prognos som sällan besannas. En liten sänkning eller höjning är långtifrån otänkbar. ”Vi får se”, är budskapet.

Men just nu är det svårt att föreställa sig någon radikalt annan väg framåt än noll.

Precis som andra bedömare anar Stefan Ingves och hans kollegor en ljusning i svensk ekonomi.

Riksbanken räknar med att Sveriges bnp krymper med 3,6 procent i år. Det är en hel procentenhet mer optimistiskt än regeringens senaste beräkning, och en betydligt bättre siffra än de mörkaste scenarierna som målades upp sent i våras.
Samtidigt ser Riksbanken framför sig en långvarig kris. Den varnar för att arbetslösheten kan bita sig fast. Dessutom är farorna många, särskilt om pandemin drabbar vår del av världen i en kraftig andra våg. Viruskrisen blir inget snabbt hack i kurvan utan ”en evig förlust för folkhushållet”, som Stefan Ingves uttryckte det på tisdagen.
Riksbanken räknar med att inflationen kommer att ligga tydligt under 2-procentmålet kommande år. Någon räntehöjning är knappast aktuell om inte prisökningarna oväntat tar fart. Riksbanken konstaterade på tisdagen att den inte kommer att agera i fall inflationen stiger lite över målet.
Noll blir nu alltså det nya normala.

Carl Johan von Seth
carljohan.vonseth@dn.se

Minister sätter press på SAS

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Stora besparingar och krav på sänkta utsläpp blir följderna för SAS efter att bolagets räddningsplan godkänts.

– Jag har förtroende för att ledningen gör sitt yttersta för att förverkliga såväl de ekonomiska målen som de klimatambitionerna man har, säger näringsminister Ibrahim Baylan (S).

Aktieägarna har efter en extra-insatt bolagsstämma på tisdagen gett sitt godkännande för det räddningspaket SAS arbetat med i flera månader. Bland annat med två olika nyemissioner som ger fler aktier i bolaget.

Därmed ser flygbolaget ut att få loss 14,25 miljarder kronor som ska ta dem igenom coronakrisen och hålla likviditeten uppe de kommande två åren.

– Det är en stor glädje att vi fått uppbackning för den här helt nödvändiga rekapitaliseringen av SAS. Nu kan vi jobba vidare utifrån det och se lite mer med

tillförsikt på att ta oss igenom den här krisen, säger vd Rickard Gustafson efter stämman. Beskedet kommer bland annat innebära att SAS får en del nya ägare, men också att både den svenska staten och den danska blir ännu större ägare. Hur mycket större återstår att se.
– Vi får se hur det blir, det beror på hur många som deltar (i emissionerna, red anm). Men att det ökar tror jag nog vi kan säga och det beror uteslutande på en enda sak: att flyget är viktigt för vår infrastruktur och att vi befinner oss i den här pandemin, säger näringsminister Ibrahim Baylan (S) till DN efter stämman. Regeringen har egentligen sedan länge haft för avsikt att avveckla ägandet i SAS, men nu ökar det alltså i stället. Om det påverkar regeringens långsiktiga syn på staten som ägare i SAS vill näringsministern inte svara på.
– När vi är igenom den här pandemin får vi också ta en förnyad diskussion. Anledningen till att jag inte vill spekulera är att vi vet ju inte ens i dag hur den här industrin eller infrastrukturen ser ut efter pandemin, säger Ibrahim Baylan.

En förutsättning för att regeringen skulle gå med på hela upplägget var att SAS förpliktigar sig dels till att genomföra stora besparingar under flera år, dels till skarpare klimatkrav.

I ett första steg ska bolaget sänka sina nettoutsläpp av koldioxid med 25 procent till år 2025 (från 2005) i stället för till 2030 som var målet tidigare. En sådan minskning motsvarar ungefär alla SAS-resor inom Skandinavien förra året.

– När man tar de här stegen kommer det också att stärka SAS konkurrenskraft i flygvärlden, säger Ibrahim Baylan.

Hur regeringen agerar om SAS inte lever upp till målen vill han inte kommentera.

– Vi är precis i ett läge där stämman har enhälligt ställt sig bakom rekapitaliseringsplanen och jag har förtroende för att ledningen gör sitt yttersta för att förverkliga såväl de ekonomiska målen som de klimatambitionerna man har, säger Ibrahim Baylan.

Andreas Lindberg
andreas.lindberg@dn.se

Dela

Hans Strandberg: Det nya SAS får helt nya ägare och blir ännu mer statligt

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Svenska och danska skatte-betalare räddar SAS med hjälp av familjen Wallenberg. Nu ska flygbolaget kunna övervintra i två år – samtidigt förändras ägarbilden i SAS rejält.

DN:s Hans Strandberg svarar på fyra frågor om flygbolagets framtid.

1 Är faran över för SAS nu?

– Det tråkiga svaret är väl ”det vet vi inte”. Den internationella flygbranschen har kraschat och det är mycket osäkert i vilken takt den kommer att återhämta sig till någon typ av nytt normalläge.

Men vd Rickard Gustafson tror att SAS kan övervintra och börja tjäna pengar igen ”när vi tagit oss igenom 2022”.

Förutom ett räddningspaket på drygt 14 miljarder kronor, där svenska och danska staten, står

för huvuddelen, ska bolaget minska sina kostnader med fyra miljarder kronor under två år. Det ska genomföras genom uppsägning av uppemot 5 000 anställda och ökad produktivitet.
2 Vad innehåller räddnings-paketet?
– En speciell nyemission, som ökar antalet aktier i bolaget, på två miljarder kronor riktas till de två huvudägarna. Till dessa görs också en nyemission av hybrid-obligationer, ett mellanting av aktie och lån, på sex miljarder kronor.

Alla befintliga aktieägare får i oktober chansen att med förtur teckna aktier för totalt fyra miljarder kronor. Blir inte den emissionen fulltecknad kan svenska och danska staten gå in här också. Den största privata aktieägaren, Knut och Alice Wallenbergs stiftelse, har redan garanterat att man köper nya aktier för nästan 260 miljoner. Till slut innebär planen att innehavare av hybridobligationer och vanliga obligationer görs om till aktier eller nya hybridobligationer. Detta ska ge SAS 2,25 miljarder kronor i nytt

kapital. Bland ägarna finns en rad räntefonder, bland annat en ägd av investmentbolaget Spiltan. En majoritet av dem har sagt ja till räddningspaketet.
3 Är detta en bra affär för svenska skattebetalare?
– Igen – vi får vänta och se. Men om man ser regeringen och samarbetspartierna som skattebetalarnas företrädare så är svaret uppenbarligen ja här och nu. Och då handlar det inte bara om reda pengar, maximalt 5 miljarder kronor, utan om att värna svensk infrastruktur och svensk exportindustri. ”Vårt land ligger ju där det ligger”, för att citera näringsminister Ibrahim Baylan.
4 Vem kommer att äga SAS efter det här?
– Den som är starkt ideologiskt inriktad på minskat statligt ägande gläds inte, även om hen nog kan förstå det speciella läget. Den svenska och danska staten går från dagens 29 procent till 36 procents ägande, förutsatt att företrädesemissionen fulltecknas och obligationerna omformas till aktier så mycket som är tillåtet. För alla de nuvarande aktieägarna kommer andelarna att spädas ut

ordentligt, eftersom man ger ut så mycket fler aktier.
Wallenbergsstiftelsen kommer att ha mer pengar placerade i SAS, men stiftelsens inflytande minskar.
En lång rad fonder kommer att bli nya aktieägare genom att de äger obligationer i dag. Var för sig blir de kanske inte jättestora, men som kollektiv handlar det om uppemot 28 procent. Vilka de är vill SAS inte berätta.
Hans Strandberg
hans.strandberg@dn.se

Stereotypa könsroller i svensk reklam

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Smala, vita och unga. Det är framför allt sådana personer som är med i svensk reklam. Och även om kvinnor syns mer än män är stereotyperna tydliga, enligt en ny undersökning.

– Jag trodde att vi kommit längre, säger Ricki Rebecka

Petrini, kommunikationschef på Mediekompaniet.

Tidigare versioner av undersökningen Rättvisaren har fokuserat på nyhetsmedier – men nu riktas strålkastarljusen mot reklamen. Undersökningen visar bland annat att åldersgruppen 50 plus är mycket underrepresenterad i annonser. Människor som är 50 år och äldre utgör 38 procent av svenska folket, men bara 10 procent av personerna i reklamen.

– Den äldre målgruppen är en otroligt stor del av vilka som spenderar pengar på exempelvis bilar eller livsmedel, men de finns inte i reklamen. Idealåldern verkar vara 25 till 49, säger Ricki Rebecka Petrini.

Idealet är inte bara ungt – utan också smalt. Överviktiga lyser med sin frånvaro i reklamen, liksom funktionsnedsatta. Personer med synlig utländsk härkomst kan förekomma, men då i vissa roller.

– I reklam kan de jobba inom vården eller med service. Men det är vita som är chefer eller ingår i kärnfamiljen – om man ska tro reklamen, säger Petrini.

Totalt sett är kvinnor överrepresenterade i annonserna, 58 procent mot männens 42. Men det finns stora skillnader i hur män och kvinnor framställs. Till exempel avbildas kvinnor ofta som väldigt glada, medan män nästan aldrig gör det.
I reklamen syns kvinnor ofta nära familjen, och gärna i köket där hon pysslar eller lagar mat. Mannen är däremot väldigt ovanligt förekommande i köket, och verkar till skillnad från kvinnan inte ha nära relationer med varken barn eller vänner.
– Vi pratar mycket om jämställdhet i samhället, men reklamen visar på stereotypa könsroller. Jag trodde att vi kommit längre, säger Ricki Rebecka Petrini.
Varför är det här viktigt?
– Företagen kan vinna på att inkludera fler i sin målgrupp. De kan inte fortsätta att prata om en värdegrund där det är lika för alla, och sedan fortsätta skicka ut den här bilden till omvärlden.
TT

Arg vd: ”Jag förlorar mitt företag”

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

I våras mötte DN Fredrik Kruus vars resebyrå tappade hundra procent av omsättningen. När vi träffas igen säger han att hans bolag går i konkurs inom några veckor. Endast formaliteter återstår.

– Om intäkterna försvinner och man inte får hjälp, då försvinner allt. Jag förlorar mitt företag som jag byggt upp under nio år, säger han.

Fredrik Kruus hade skapat en resebyrå framför allt specialiserad på golfresor till andra länder – en verksamhet som bygger på internationella flygresor och öppna nationsgränser. Det var självklarheter fram till smittutbrottet i början av 2020. Då blev han varse hur bräcklig hans verksamhet var. Hur den hamnade i kläm och sedan, enligt hans åsikt, lämnades vind för våg utan hjälp.

Han är arg och besviken på regeringen, som han menar har blundat för att hela resebyrå- och arrangörsbranschen lidit svårt under pandemin.
– Det jag inte kan förstå är hur en regering bara kan strunta i våra problem när det också drabbar så många oskyldiga kunder som har betalt för sina resor, säger Fredrik Kruus.
Enligt branschorganisationen Svenska resebyrå- och arrangörsföreningen har en tredjedel av branschens 7 800 anställda redan förlorat jobbet. 83 procent av de som har arbetet kvar är permitterade.
– Det är inte lätt att driva företag i min bransch i dag. På den punkten har jag helt tappat förtroendet för Sverige. Man ska betala skatt och vara duktig hela tiden, men när det börjar blåsa och man behöver hjälp finns det ingen där som hjälper till, säger han.
Hans bolag Kruus Travel AB är enligt paketreselagen skyldigt att ersätta alla kunder som inte kom i väg på sina bokade resor i våras. Paketreselagen är framtagen för att rädda kunderna. Det innebär

att om UD avråder från resor till ett visst land ska kunderna få pengarna tillbaka inom tio dagar.
– Skillnaden den här gången är att UD långa stunder avrått från resor i hela världen och det har inneburit näringsförbud för oss resebyråer, säger enmansföretagaren.
Hans kunder hade bokat och betalat till hans företag, som i sin tur i förväg hade betalat flygbolag och hotell. Men när Fredrik Kruus hörde av sig till flygbolagen och hotellen och ville ha tillbaka pengarna möttes han oftast av kalla handen. Beskedet var att pengarna dröjer. I andra fall skedde återbetalning, summor som han därefter betalade sina kunder. Åter andra leverantörer har endast erbjudit honom att få ha pengarna innestående.
Fredrik Kruus har mejlat kunderna och bett om förståelse. Han har bett dem vänta. Men i det senaste utskicket meddelar han att konkursen är ett faktum.
– Det är ett stort ansvar man har för kundernas pengar, det här är jättetråkigt. Vissa av kunderna har jag jobbat med i nästan tio år.
Vad hade krävts för att ditt företag skulle ha klarat sig?

– Antingen ett direktstöd till vår bransch eller ett samlat lån till hela branschen på 6 miljarder kronor som vi föreslog tidigt. Då hade vi kunnat flyta vidare, betalat våra kunder och själva betalat av på lånet under lång tid, säger Fredrik Kruus.
– Men tyvärr har vi ingen minister för turism- och resenäring i Sverige, som många andra länder har, fortsätter han, om en möjlig anledning till bristen på gensvar.
Trots att Fredrik Kruus moderbolag går i konkurs planerar han att fortsätta arrangera golfresor i ett nytt bolag lite längre fram.
– Då kommer kunderna ges större möjlighet att boka om resorna. Och handpenningarna kommer inte att vara lika stora i branschen. Men de som inte fick tillbaka sina pengar av mig i våras kanske inte är lika sugna på att åka med mig igen, säger han.

Torbjörn Petersson
torbjorn.petersson@dn.se

Lägre andel patienter får vård inom 90 dagar

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Region Stockholm ser tecken på att smittspridningen ökar i länet.

– Den nedåtgående trenden, att andelen smittade minskar, är bruten, säger hälso- och sjukvårdsdirektör Björn Eriksson.

Samtidigt går det åt fel håll med vårdskulden. Nya siffror visar att en lägre andel patienter får behandling inom ramen för vårdgarantin.

Under tisdagens presskonferens berättade sjukvårdsdirektör Björn Eriksson att man ser tecken på en ökad smittspridning i länet, även om den fortfarande ligger på relativt låga nivåer. Förra veckan konstaterades 526 fall av covid-19 i regionen, av 27 535 testade. Att jämföra med 334 av 25 474

testade veckan innan, enligt Folkhälsomyndighetens siffror.
– Fortsätter detta uppåt kan vi snart vara i ett allvarligt läge igen, säger Björn Eriksson.
Även statsepidemiolog Anders Tegnell bekräftade, på Folkhälsomyndighetens presskonferens, att diskussioner förs med Stockholm, med anledning av smittspridningen.
– Här har vi en diskussion med Stockholm om vi kanske behöver införa ytterligare någon möjlighet till åtgärder för att minska smittspridningen här i Stockholm. Exakt vad det blir håller vi på att diskutera.
Under Region Stockholms presskonferens presenterades även nya siffror gällande regionens vårdskuld. Enligt dessa ligger andelen mottagningsbesök nu på ungefär samma nivå som den här tiden 2019. Samtidigt är det dock en lägre andel som får sin behandling inom ramen för vårdgarantins 90 dagar. Den siffran har sjunkit från 75 procent och till 61 procent.
– Det är alltid allvarligt att folk har fått vänta. Och vi vet att folk har farit illa för att de fått vänta,

på grund av pandemin. Att man redan i mitten av våren skulle ha fått en ny höft eller ett nytt knä exempelvis. Och det är ju ganska orimligt, säger Björn Eriksson.
Den vård som fått stå tillbaka handlar om vård som flyttats fram på grund av pandemin, men även vårdbehov som uppstått genom covid-19, som eftervård och rehabilitering, vårdbehov som upptäckts genom screening och kontroller samt vård som patienter inte sökt för under pandemin. Björn Eriksson säger att regionens målsättning är att vårdskulden ska kunna betas av inom ett år.
– Men då ska man veta att vi i vanliga fall bedriver massor av vård för att klara vårdbehovet, så detta är på toppen av det. Vi behöver anstränga oss extra för att klara det.
Hälso- och sjukvårdsregionråd Anna Starbrink (L) var också på plats. Hon säger att vården kommer behöva göra medicinska prioriteringar för att de som väntar på vård.
– En del av dem som väntat en tid kommer att få vänta ytterligare en tid eftersom det finns andra som

har större behov. Men en individuell bedömning ska göras i varje fall.
Hon säger att de resurstillskott som regionen får från staten för att täcka vårdskulden, som enligt regionens tjänstemän landar på 1,9 miljarder, verkar räcka, men att stora utmaningar kvarstår.
– De ekonomiska förutsättningarna för att beta av vårdskulden finns, men vi har ju den större bilden också. Det är att våra skatteintäkter dippar, kostnaderna för kollektivtrafiken ökar, biljettintäkterna dippar. Det får vi ju inte kompensation för och det gör att det finns väldiga krav från oss på att effektivisera och spara pengar i regionens verksamheter.
Oppositionsregionrådet Talla Alkurdi (S) anser att regionstyret inte prioriterar de patienter med störst behov.
– Det räcker inte med att säga att dom med störst vårdbehov går först, man måste styra ekonomin dit. Vi vet att det inom primärvården finns en hel del oupptäckt cancer på grund av att folk inte sökt sig till vårdcentralerna, då måste regionen ge dessa mer resurser.

Anna Starbrink håller med om att primärvården behöver satsas mer på.
– Vi ska, med de resurser vi har, prioritera primärvården. Många av de svårast sjuka är patienter i primärvården.
Vad ska ni göra, rent konkret?
– Vi sitter just nu och diskuterar budgeten och fick så sent som i går besked från statsmakten om vilka statsbidrag vi får, så hur vår budget kommer se ut är inte klart än. Mitt besked är att det kommer att bli rätt bistert framöver, men trots det vill vi att se till att primärvården fortsätter utvecklas.
Vem kommer märka att det blir bistert?
– Det är för tidigt att säga än, vi kommer behöva se över arbetssätt och försöka jobba effektivare bland annat. Vi har redan bestämt oss för att skjuta på några saker som vi tycker är viktiga, till exempel de två närakuterna som var planerade.

Amanda Lindholm
amanda.lindholm@dn.se

Fakta. Patientgrupper Regionen anser behöver prioriteras

Personer med kroniska sjukdomar som inte kommit på årskontroller,

till exempel inom diabetes och hjärt- och kärlsjukdom.
Cancerpatienter och screening för att upptäcka cancer, till exempel mammografi och gynekologisk cellprovtagning.
Personer som avstått från att söka vård på grund av rekommendationer om färre kontakter eller rädsla att smittas.
Patienter som fått sina planerade operationer framskjutna och som nu inte kan vänta längre.
Patienter som blivit sjuka av isolering och oro.
Källa: Region Stockholm

Sprickor upptäckta i vagnar på tunnelbanan

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

De tunnelbanevagnar av modellen C20 som köptes in vid millennieskiftet beräknades ha en livslängd på 30 år.
Men tunnelbanevagnarna har redan nu utmattningssprickor i stålkonstruktionerna,

rapporterar tidningen Mitt i. Trafikförvaltningen beräknar kostnaderna för att åtgärda sprickorna till 484 miljoner kronor.

Sammanlagt handlar det om 271 tunnelbanevagnar. De utgör lejonparten av vagnflottan i Stockholms tunnelbana och trafikerar samtliga linjer.

Lokaltidningen Mitt i skriver att utmattningssprickorna upptäcktes för flera år sedan, och att det sedan 2017 pågår en tvist vid Stockholms handelskammares skiljedomsinstitut mellan trafikkontoret och tillverkaren Bombardier om vem som bär ansvaret.

Region Stockholms trafikförvaltning bedömer emellertid att det är så angeläget att åtgärda sprickorna att reparationerna måste påbörjas skyndsamt, alltså innan tvisten avgjorts.

Enligt Mitt i kommer arbetet att utföras av operatören MTR som kör tunnelbanan. Enligt ett förslag ska reparationerna ske i omgångar i Hammarbydepån. Det beräknas ta tre år att få ordning på vagnarna.

– Det handlar om små sprickor som knappt går att se, och de påverkar inte säkerheten. Men jag är glad att vi nu kan ta itu med den här surdegen, säger trafikregionrådet Kristoffer Tamsons (M) till tidningen.
I augusti i år började SL:s nya tåg, modellen C30, rulla i Stockholms tunnelbana. Även dessa tåg levereras av kanadensiska Bombardier. De tillverkas i Hennigsdorf i norra Tyskland. Totalt har 96 nya vagnar köpts in till en kostnad av drygt fem miljarder kronor.
Andreas Nordström
andreas.nordstrom@dn.se

Gott om fortkörare när polisen har extra koll

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Stockholmspolisen inledde förra veckan sin trafikvecka med fokus på hastighet. Bland annat utfördes kontroller vid Järvaområdet.

– Under förmiddagen har vi säkert stannat över hundra

bilar, säger trafikpolisen Johan Sundström.

På en bro ovanför E4 vid Kista står trafikpolisen Roger Nilsson med två kollegor och mäter hastigheten på bilarna nedanför.

– Jag har en vit skåpbil i mittkörfältet, säger Roger Nilsson genom hörsnäckan till sin kollega som befinner sig på väggrenen under oss.

Med hjälp av ett laserinstrument som mäter bilarnas hastighet kontrollerar Roger Nilsson bilarna som kör förbi under honom. Det tar 0,3 sekunder att mäta hastigheten på en bil men trots det hinner han inte kontrollera varenda bil som kör förbi.

– Man får köra lite med ögonmått. Man hinner inte mäta alla bilars hastighet så man får vara uppmärksam på om en bil uppenbart kör för snabbt, säger han.

När Roger mätt hastigheten på en bil som kör över hastighetsgränsen ropar han via hörsnäckan till en av kollegorna som står nere vid motorvägens vägren som därefter följer efter bilen och eskorterar den till kontrollplatsen. Där står poliser redo som gör körkortskontroll och

utfärdar eventuella böter eller återkallar körkort.
I en av bilarna som blivit stoppad och eskorterad till kontrollplatsen sitter Johanna Øygard som kört 31 kilometer i timmen över hastighetsgränsen.
– Det slog mig att jag körde för snabbt precis då när jag gjorde det. Det känns så onödigt, säger hon.
Enligt trafikpolisen Johan Sundström vet de flesta om att de kört för fort men skyller på att de följt trafikrytmen.
– Man hinner inte kontrollera varenda bil, den framför dig kanske också körde för fort. Det är som ett omvänt lotteri, tyvärr blev det du, säger Johan Sundström.
Under tio veckor om året har polisen trafikveckor för att jobba mot nollvisionen. Under förra veckan var hastighet i fokus.
Under veckan utförde polisen hastighetskontroller på olika platser i stan och vid olika tider under dagen.
Johan Sundström genomför ofta trafikkontroller och upplever att olika miljöer och tidpunkter resulterar i olika trafikbrott.
– I en krogmiljö en lördagskväll skulle jag säga att 1 av 100 som vi

kontrollerar har kört för fort eller varit påverkad. Så om man vill undvika problem i trafiken ska man nog inte köra i stan en lördagskväll, säger Johan Sundström.
Under förmiddagen låg rekordet för högsta fortkörningen på 117 kilometer i timmen, 37 kilometer i timmen över hastighetsgränsen. Vid 31 kilometer i timmen över hastighetsgränsen blir man av med körkortet.
–Det är ingen brist på fortkörare, det är brist på resurser, säger Johan Sundström.
Under perioden januari–augusti i år dog 128 personer i bilolyckor. Polisen arbetar med Nollvisionen och siktar på att ingen ska dö i trafiken.
Det räcker med att köra 10 kilometer i timmen över hastighetsgränsen för att orsaka en trafikolycka som påverkar fler än bara föraren enligt Roger Nilsson.
– Om en bil krockar på motorvägen skadas flera av bilarna runtomkring. Det är en fara för andra också att du kör för fort, säger han.
Trifeh Amini

trifeh.amini@dn.se

Fakta.

Nollvisionen är det långsiktiga målet att ingen ska dödas eller skadas allvarligt till följd av trafikolyckor i Sverige.
Flera myndigheter samarbetar för att nå målet.

Ektorp 08.10. Mopedvalet visar en delad tonårs-generation

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Den vita elmopeden hörs knappt när den glider upp från Duvnäsvägen och stannar till vid Ektorpsrondellen i Nacka. En tonårstjej med kompis bakpå är förmodligen på väg till skolan. Från Skuruhållet låter det som om en gigantisk bålgeting är på väg.

Det är en moped av den gamla skolan, driven av bensin och körd av - en kille. Han gasar och får upp motorljudet ytterligare när trafikljuset visar grönt.
Jag vet inte hur många elmoppar jag sett under pandemin. De blir allt vanligare på Stockholms läns gator och cykelbanor, men jag väntar fortfarande på den första manliga tonåringen som kör på el.
En bekant vars barnbarn nyligen fyllt moppe berättar att hon av klimatskäl absolut ville ha eldriven moppe. Argumentet var klimatet. Föräldrarna bet ihop och betalade, även om inköpspriset var dyrare än en vanlig moppe.
Ungdomsbarometern om ”Generation Z” visade i vintras att tjejer 15–24 år bryr sig betydligt mer om miljö och klimat än killar.
På gymnasierna och högstadieskolornas parkeringar hamnar denna könsuppdelade tonårsgenerations mopeder bredvid varandra. I klassrummen sitter tjejerna och killarna sida vid sida.
I framtiden ska de mötas och förhoppningsvis bilda de familjer som utgör framtidens Sverige.
Hur ska det gå?

Den tanken snurrar i mitt huvud när jag på Västerbrons cykelbana blir omkörd av ännu en elmoped – körd av en tjej.

Mats J Larsson
matsj.larsson@dn.se

Mats J Larsson är insändarredaktör och körde sin första och sista moped på den grekiska ön Kos i samband med 20-årsdagen. Det höll på att sluta illa när moppen stegrade sig på en bensinstation.

Rapport: Högstadieelever har ohälsosammare vanor

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Enligt nya siffror har Stockholms högstadieelever mer ohälsosamma matvanor än elever i låg- och mellanstadiet. Att behöva vara hemma i större utsträckning på grund av coronapandemin kan påverka ungdomars matvanor till det sämre.

I en ny rapport från Stockholms läns Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, CES, om högstadieelevers matvanor har man analyserat data från läsåren 2014–2018. Siffrorna kommer från skolor i kommunerna Haninge, Huddinge, Lidingö, Sigtuna, Solna och Sundbyberg. Av rapporten framgår bland annat att ohälsosamma vanor generellt är vanligare bland elever som går i högstadiet än bland mellanstadieelever. De äter för lite frukt och grönsaker och har lågt deltagande i idrottslektioner. Det framkommer även att ohälsosam livsstil kan vara kopplat till föräldrarnas utbildningsnivå.
I Solna kommun ligger grundskolan Ulriksdalsskolan. I kommunen var andelen högutbildade vuxna år 2019 46,8 procent, vilket var den femte högsta andelen i Sverige.
Klass 8:1 i Ulriksdalsskolan har lunchrast och är på väg in till skolmatsalen. Alice Rådö, Filippa Norrby, Lisa Hong och Minna Furustig går i årskurs 8.
– Jag äter frukost när jag hinner, kanske fyra gånger i veckan, säger Alice Rådö.

– Jag äter alltid frukost, ibland hinner jag inte, men jag försöker, säger Filippa Norrby.
Trots en bra början på dagen består mellanmålen efter skolan oftast av snabbmat eller sötsaker.
– Jag brukar bara ta det som finns i skåpet, så kanske en frukt eller några kakor, säger Minna Furustig.
– Snabbnudlar, säger Alice och får instämmande nickar från Lisa och Filippa
Med de flesta fritidsaktiviteter inställda på grund av pandemin spenderar de mer tid hemma och alla fyra håller med om att det har påverkat deras matvanor.
– Jag smääter mer nu när jag är hemma, mer godis och kakor och så, säger Lisa Hong
– Jag försökte sluta äta godis i en vecka, men det gick inte så bra, säger Filippa och skrattar.
– Man blir ju uttråkad, det finns typ inget annat att göra. Så då smääter man, fortsätter hon.
Enligt skollagen ska alla måltider som serveras i skolan vara näringsrika, men utanför skoltid är det svårare att se till att ungdomarna äter hälsosamt. Här menar Sara Raposo, nutritionist

och handläggare på CES, att flera olika institutioner behöver samarbeta på nationell, kommunal och regional nivå för att förändra ungdomars matvanor.
– Man kan styra matvanorna ekonomiskt på nationell nivå genom att införa skatt på ohälsosam mat och subventionera hälsosam mat, säger Sara Raposo. Det är inte bara myndigheterna och samhället som har ansvar att se till att ungdomar äter hälsosamt. Föräldrar kan påverka genom att köpa hem mat som är bra. Det är en av de viktigaste strategierna, enligt Sara Raposo.
– Man får äta det man har hemma nu när man inte kan gå ut lika mycket och där kan föräldrarna påverka. Men man har ju olika förutsättningar för att kunna ge sina barn en bra grund.
Föräldrarnas härkomst och utbildningsnivå påverkar också barnets matvanor, enligt CES rapport. Barn till föräldrar med utländsk bakgrund eller med lägre utbildningsnivå är mer benägna att ha ohälsosamma matvanor än barn med svenskfödda eller

högutbildade föräldrar visar rapporten.
Möjlighet att ta till sig information från myndigheter ser olika ut beroende på vart man rör sig i samhället. Det kan handla om ekonomiska begränsningar eller språkbarriärer.
– Alla har inte samma tillgång till information om hälsosamma vanor, där kan skolan påverka till exempel genom undervisning i hem- och konsumentkunskap, säger Sara Raposo.
Hon menar att sättet att arbeta med denna typ av frågor måste förändras.
– Vi måste ha ett förebyggande perspektiv och inte ett behandlingsperspektiv.

Trifeh Amini
trifeh.amini@dn.se

Fakta. Data från 100 skolor

Rapporten bygger på data från 100 skolor i Haninge, Huddinge, Lidingö, Sigtuna, Solna och Sundbyberg.
Rapporten visar att i årskurs 7–9 har 13 procent av eleverna lågt intag av frukost, det är mer än dubbelt så många om man jämför

med eleverna i årskurs 4–6 (5,3 procent).

Däremot var det ingen större skillnad i förekomst av fetma mellan elever i årskurs 4–6 (4,8 procent) och årskurs 7–9 (3,6 procent).

Källa: Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin

Jan Eklund: Sverige har en lång historia av brott och straff

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Plötsligt talar alla om brottsliga klaner och maffior. Hur illa är det? Allt var inte bättre förr. Kriminaliteten märktes tydligare i centrum. Nu har den flyttat ut till förorten – och ny kunskap krävs för att stoppa den.

Min barndom var full av bankrånare och mördare.

Folkhemmet var inte alltid så stillsamt och tryggt som många påstår. Åtminstone inte i pojkfantasiernas värld när 70-talet grydde.
Dramatiska rån tillhörde vardagen, brutala mord och spektakulära brottslingar sålde kvällstidningar. Överallt löpsedlar om rymningar från Hall eller Kumla. Förhärdade typer som efterlystes med bild och allt jagades i skogarna inte långt hemifrån. De kändes inte lika romantiska som legenden om Tumba-Tarzan.

Under 80- och 90-talen präglades krimdebatten av da Costa-fallet (eller styckmordsmålet), Åmselemorden och Lasermannen. Det följdes av en explosion av brutala värdetransportrån med tunga vapen och polismorden i Malexander 1999. Kulmen för den brottsvågen nåddes med Helikopterrånet i Västberga 2009.
Därefter har det mesta handlat om gängkriminalitet i förorterna. Oroväckande många skjutningar, bilbränder och maffialiknande nätverk som sätter skräck i hela stadsdelar. Det har plötsligt –

men alldeles för sent – fått stort genomslag i den offentliga debatten.
Inte så konstigt att det tagit tid. Vad vet man egentligen om Angereds, Rosengårds eller Rinkebys baksidor?
Allt är inte nattsvart. Sverige har tidigare lyckats trycka tillbaka de grovt kriminella och vända olyckliga trender när det gäller våldsbrott. Kriminologen Jerzy Sarnecki påminner om det i en analys i tidskriften Kvartal (16/9). Hans exempel är just värdetransportrånen. Det tog tio år och krävde massivt samarbete mellan polisen och en rad andra myndigheter och instanser. Höjd säkerhet och samverkan i all ära. Det viktigaste var att minska kontanthanteringen i samhället och strypa tillflödet av snabba cash. Nu märks knappt de stora rånen längre; penningbrotten har flyttat ut på nätet och blivit digitala.
Men hur bekämpar man konkret kriminella nätverk, klaner eller maffior? Ibland med inslag av hederskultur och dolda band över gränserna. Med ett ständigt inflöde av allt yngre män från förorterna, där många redan

kämpar för att klara vardagen. Där arbetslösheten är högre, skolresultaten sämre och bostadssegregationen spär på känslan av utanförskap.
När och hur brister tilliten – och vilken grad av frustration krävs för att hamna i det kriminella träsket?
Det kan man fundera över. För om tillflödet till gängen inte stryps lär ju skärpta straff och drakoniska lagar inte spela någon större roll. Unga killar på glid måste känna att det finns bättre alternativ än att bli lokala spejare, benknäckare och till sist kanske mördare. Om de bryr sig (alla bryr sig inte).
Slappa regler och naiva sociala myndigheter gör inte saken bättre. ”Det är väldigt lätt att vara yrkeskriminell i Sverige”, sade DN:s reporter Lasse Wierup i en intervju här i tidningen (19/9) inför utgivningen av sin nya bok ”Gangsterparadiset”. Det är inget gott betyg till polisen heller.
Hög kriminalitet bland vissa invandrargrupper gör integrationen klart svårare för den stora majoritet som bara vill skapa sig ett annat och friare liv i Sverige.

Utan ny kunskap lär inte trenden kunna brytas. Statsvetarna Peter Esaiasson och Bo Rothstein skrev nyligen på DN Debatt (12/9) att den svenska forskningen har missat de kriminella nätverken. Deras slutsats var att det är ett generalnederlag för tanken att aktuell forskning ska belysa – och i bästa fall korrigera – allvarliga samhällsproblem.
I stället lyfte de fram Johanna Bäckström Lernebys uppmärksammade reportagebok ”Familjen”. Där finns nya berättelser och fakta som inte går att trolla bort.
Åtminstone en glad nyhet om en sorglig historia. Utan envisa och pålästa journalister skulle vi inte veta mycket om samtidens mörka sidor.

Jan Eklund
jan.eklund@dn.se

Folkhälsomyndigheten varnar för ökad smittorisk när rejvfesterna flyttar inomhus i höst

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Coronaviruset stoppade möjligheterna att dansa på klubbarna. Men i sommar flyttade festerna ut i skogarna runt om i Stockholm och blev ännu fler än vanligt. Nu är de på väg inomhus igen.

– Vår strikta rekommendation är att fortsätta undvika den här typen av arrangemang, säger Anders Tegnell.

”Händer det något rejv i kväll?” Frågan har dykt upp titt som tätt i de slutna grupperna på Facebook. Grupperna samlar tiotusentals medlemmar och fungerar som ett slags samordningscentral för de olagliga utomhusfesterna i Stockholm. I sommar har det pågått febril aktivitet.

För efter en stilla vår med social distansering tycks danssuget trots allt ha vuxit sig större än den upplevda risken för att smittas av coronaviruset.

För medlemmarna i dessa Facebookgrupper har det varit relativt enkelt att få vetskap om var festerna hålls, trots hemlighetsmakeriet. Betydligt svårare är det att få människor inom scenen att prata. När DN försöker få kontakt med rejvarrangörer via Facebookgrupperna är det återkommande svaret att det inte är intressant att prata med medier. På frågan om varför svarar en arrangör: ”Vi kör underground.”

– Det mesta som skrivs om vår kultur har trots allt en negativ vinkel. Tidningarnas rapportering stannar liksom vid att några grannar har blivit störda i Nacka. Och förstås förekomsten av droger. Men sedan tar det stopp, säger Carl-Göran Martini.

Han har varit aktiv inom scenen sedan i början på 90-talet och har besökt fester lika länge. Situationen för i år beskriver han som unik.

– Utbudet har varit större än någonsin tidigare, definitivt. Det har verkligen exploderat. Vissa kvällar har det varit fem sex fester, bara i Lill-Jansskogen. De största har lockat över tusen

besökare. Det är tydligt att det finns ett uppdämt behov.
I juli arrangerade han själv ett *open air* ihop med några vänner i skogsområdet bakom universitetet på Norra Djurgården. Under kvällen kom ”omkring 500 vänner och bekanta”, berättar han.
– Vi lyckades hitta en mer avskild plats där vi inte störde några grannar. Vi fick hålla på till stängning eftersom polisen aldrig dök upp. Vid klockan 06 packade vi ihop och städade platsen. Alla var glada för att de hade fått dansa och känna gemenskap.
Vad tänker ni om att arrangera en så stor fest mitt under pågående pandemi?
– Vi ansåg att det var lugnt, eftersom vi höll oss utomhus. Trängseln på ett utomhusrejv är inte värre än vad den är på SL – eller badstränderna i Tanto. En större risk ur smittosynpunkt är faktiskt när polisen kommer och kräver att ett rejv ska stängas. Då måste alla gå samtidigt och då blir det trångt på bussarna. Det är bättre när det är ett jämnare flöde.
När han beskriver scenen talar han om två grupper. De som går ihop några vänner, fixar

ljudutrustning och elaggregat och drar ut i skogen utan syfte att tjäna pengar. Och de som gör det mer organiserat under ett etablerat namn.

Det nya för i år, säger han, är den stora grupp nya arrangörer som dykt upp i kölvattnet av pandemin, när ordinarie klubb-, och utelivsverksamhet gått på sparlåga. Han beskriver dem som ”lycksökare”, som förstått den ekonomiska potentialen. Många arrangerar fester för första gången. Bilden bekräftas av en annan rejventusiast som DN varit i kontakt med, som vill vara anonym.

– Framför allt i början av sommaren var det mestadels nya arrangörer som anordnade fester, eftersom de välkända arrangörerna inte ville smutskasta sitt rykte och framstå som oansvariga mitt under pågående pandemi. Men de nya aktörerna hade inget att förlora, säger personen.

Arrangerar man en redan olaglig fest, tycks man vara mindre benägen att följa Folkhälsomyndighetens riktlinjer. ”Det finns en psykologisk

mekanism som gör att den som redan har genomfört ett större lagbrott lika gärna kan bryta mot mindre regler och konventioner”, som Matilda Gustavsson skrev i en krönika i DN.
– Rejv har nått en ny nivå av folklighet den här sommaren, på gott och ont, konstaterar Martini:
– Det positiva är att förstås att publiken blir mindre homogen och lockar folk från alla delar av stan. Det negativa är att de här arrangörerna ofta sätter ekonomin först och säkerhetstänket allra sist. Detsamma gäller städningen.
Har det blivit farligare generellt att gå på rejv i år, utöver risken att bli smittad?
– Min bild är att det i sommar förekommit fler så kallade smutsrejv med utbredd droghandel och allmänt stök och nedskräpning – folk som bara vill knarka men skiter i musiken. Ingen vettig arrangör vill ha sådana på sin fest. Men det går ju inte att slänga ut dem från en skog som tillhör alla.
Ola Österling är pressekreterare på polisen i Stockholm och har arbetat med frågor gällande offentliga tillställningar ända

sedan klubben Docklands på 90-talet. Eftersom polisen i Stockholm inte för någon övergripande statistik kan han inte svara på om det anordnats fler rejv i år jämfört med tidigare.
– Jag är faktiskt inte så säker. Skillnaden är nog snarare att de som har varit har uppmärksammats mer, med anledning av samhällsdebatten. Det har gjort att allmänheten har en större benägenhet att anmäla. Vi har helt enkelt fått kännedom om fler, och därför har vi också ingripit fler gånger, säger Österling.

Däremot håller han med om att ekonomin runt festerna i år har varit mer organiserad, med arrangerade resor ut i skogen och öppen biljettförsäljning via sajter på nätet, där ett inträde kan kosta uppemot 400 kronor.
– Det är något jag inte har sett förut. Visst har det sålts biljetter tidigare, men de festerna har varit av svartklubbskaraktär och hållits inomhus. Det känns märkligt att ta betalt för något som sker ute i det fria, säger Österling.
Att det skulle vara lätt att bli rik på rejv är dock en alltför enkel slutsats att dra, menar dock vissa.

Att arrangera en fest är ett risktagande eftersom arrangörerna ofta måste ligga ute med stora summor pengar för hyra av ljud, ljus och inköp av alkohol utöver dj-gager – pengar som riskerar att utebli om polisen stänger festen.
”Musikguiden i P3” har i en granskning skrivit om hur pandemin gjort många dj:er och klubbarrangörer arbetslösa då spelningar och klubbarrangemang ställts in. Många har dessutom fallit mellan stolarna i regeringens olika krisstöd. Att börja ta betalt för *open air*-fester i skogen har snarare blivit ett sätt att över huvud taget få en inkomst.
Ola Österling säger att sommarens fester inte utmärkt sig som särskilt stökiga.
– Min bild är att det har gått lugnt och städat till varenda gång. Det blir ju aldrig några upplopp när vi löser upp de här tillställningarna. För oss handlar det om lågintensivt polis- arbete.
Vad rör det sig om för misstänkta brott?
– Brott mot ordningslagen. Det kan säkert finnas ett och annat narkotikabrott eller brott mot alkohollagen, men det är inte

syftet med att ingripa. Syftet är att i enlighet med den tilläggs-förordning som säger att vi ska upplösa den här typen av allmänna tillställningar för att förhindra smittspridning i samhället.
För en dryg månad sedan gick statsepidemiolog Anders Tegnell ut och varnade för att rejv och *open air*-evenemang kan bidra till ökad smittspridning i samhället.
Bakgrunden var att kurvan för inrapporterade fall av covid-19 då börjat peka uppåt igen och att unga vuxna i åldrarna 20–29, som antas gå på rejv, stod för en stor del av den ökningen.
Samma åldersgrupp bidrar just nu till den kraftigt ökade smittspridningen i Norge, där unga som festar uppges vara en av orsakerna. Sedan i tisdags är det förbjudet att samlas fler än tio personer i privata hem i Oslo.
I en uppmärksammad intervju med ”Musikguiden i P3” sade Anders Tegnell för en månad sedan:
”Rejv är ju ett typexempel på en aktivitet där man står väldigt nära varandra. Man hoppar, kanske ropar och sjunger väldigt mycket, och det finns mycket saliv i luften. Det gör att risken att man ska få

en stor smittspridning är ganska stor.”
Nu är det ju sällan sång i den techno- och trancemusik som brukar spelas på *open air*-evenemang. Vad var det egentligen du menade?
– Vi vet ju inte exakt hur det går till, men om man går tillbaka till smittspridningstillfällen i andra länder så är ju en klassiker de här after ski-festerna i Alperna. Helt uppenbart handlar det om alla typer av festligheter när man umgås nära varandra under en lång tid, säger Anders Tegnell till DN.
Många tycks ha struntat i era rekommendationer, med tanke på alla fester. Samtidigt har det varit en nedåtgående trend i antalet smittade under sensommaren, efter en stabil sommar med låg smittspridning. Hur går den ekvationen ihop?
– Bara för att det har gått bra hittills, betyder det inte att det kommer fortsätta göra det. Den här sjukdomen är väldigt oförutsägbar. Det fanns förstås många after ski-ställen i Österrike och Italien där smittan aldrig spreds. Men vid några enstaka tillfällen, som i fallet Ischgl,

skedde enorm spridning. Man måste sätta in sjukdomen i det sammanhanget. Riskmiljöer är inte alltid en risk, men en gång på tio, eller hundra, är de här miljö-erna väldigt farliga och får enorma konsekvenser. Det kan fortsätta in på äldreboenden och skapa väldigt stort lidande och död.

Hur stora uppoffringar kan man egentligen begära av unga?

– Frågar du de äldre samma sak så anser de nog att de har gjort betydligt större uppoffringar än de unga. Vi behöver se det här i ett större perspektiv. Alla behöver ta sitt samhällsansvar och hålla nere på sociala kontakter. Därför är vår strikta rekommendation att fortsätta undvika den här typen av arrangemang, såväl ute som inne.

Skogssäsongen börjar lida mot sitt slut, men det tycks inte hindra festen från att fortsätta – inomhus. I Facebookgrupperna postar medlemmar länkar till höstens arrangemang. Carl-Göran Martini berättar att han och hans vänner hoppas på att fler kontorslokaler i industriområdena snart ska bli tillgängliga, när företag skalar ner sina

verksamheter på grund av pandemin.
– Hyror för lokaler har redan sjunkit eftersom alla numera jobbar hemma. Fester som arrangeras där kommer så klart inte vara coronasäkra. Men vem vet, kanske har vi ett vaccin redan i januari?

Kajsa Haidl
kajsa.haidl@dn.se

Tillstånd krävs för lagliga skogsrejv.

Skogsfesterna, så kallade *open air*, arrangeras oftast av privatpersoner på olika platser runt om i Stockholm, som i skogen kring Stockholms universitet, kring Kaknästornet, kring Hellasgården och Årstaskogen.
För att lagligt få arrangera dem krävs tillstånd från polisen och markägaren om att hålla en offentlig tillställning. Arrangören ska enligt ordningslagen kunna garantera säkerhet, hålla god ordning och ha kontroll på eventuell brandrisk. Den person som ansvarar för tillställningen och saknar tillstånd bryter mot ordningslagen och riskerar att dömas till böter.

Eftersom föreningsfrihet råder i Sverige kan arrangören hävda att en fest är privat om samtliga deltagare blir medlemmar i föreningen.
Privata sammankomster faller inte under ordningslagen, och omfattas heller inte av regeringens förbud mot allmänna sammankomster och offentliga tillställningar för fler än 50 personer, som infördes den 27 mars i år. Att bryta mot det förbudet kan leda till böter eller fängelse upp till sex månader.

Så bidrog ingenjörerna till den svenska framgången

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

I sin nya bok ”Ingenjörerna” tecknar Gunnar Wetterberg en bild av fixarna och uppfinnarna som lade grunden till svensk välfärd. Lars Linder läser en historieskrivning som svävar lite för högt över sitt eget ämne.

Gunnar Wetterberg
”Ingenjörerna”
Albert Bonniers förlag, 350 sidor

I det fredsskadade land där jag växte upp var det ont om hjältar. Vi hade ju inga starka ledare eller modiga motståndsmän som ärrats i landets tjänst. Ett par vid det laget lätt pinsamma gamla kungar, några berömda upptäcktsresande och en handfull fotbollsspelare på export räckte inte så långt.
Men vi hade våra ingenjörer. Gustaf Dalén, till exempel, han som uppfunnit den geniala fyren som med hjälp av solens instrålning automatiskt kunde tändas på natten och släckas på dagen, och som till och med hade offrat synen vid ett olyckligt experiment. Men även Alfred Nobel med sin dynamit och sitt pris, Christopher Polhem med sitt mekaniska alfabet och John Ericsson med båtpropellern. 1950-talets tekniska framsteg – som så att säga byggde vidare på deras gärningar – blåste väl också bort vårt behov av mer traditionella hjältar. Bilar och tvättmaskiner, grammofon och tv gjorde livet lätt och spännande, vägarna blev bredare och hastigheten steg. Teknologi, inte krig, skulle lösa alla problem och det som till äventyrs ännu inte

kändes fullt modernt skulle snart bli det.
Med andra ord var det inte bara politikerna och freden som lade grunden till svensk framgång och välfärd. Det var lika mycket fixarna, planerarna och uppfinnarna. De som klurade ut hur tillvaron kunde göras bättre, rikare och bekvämare.
Ingenjörerna.
”Modernitetens förlossare” kallar historikern och författaren Gunnar Wetterberg dem med nästan religiös ton i sin nya bok ”Ingenjörerna”, byggd på den lockande idén att lyfta fram denna på en gång centrala och förbisedda yrkesgrupp. Alla vet förstås att de varit en bärande del i det svenska framstegsundret, industrialiseringen och urbaniseringen – men vad har de egentligen åstadkommit, och vilka var de?
Som forskare, expert på svensk förvaltning och själv ledamot av Ingenjörsvetenskapsakademien har Wetterberg en närmast perfekt utblick över det fält där landets teknologiska kunnande växt fram. Enklast uttryckt: i det klassiska svenska spelet mellan stat och kapital.

För det är visserligen sant att en handfull snillrika uppfinnare lagt grunden till en rad oerhört framgångsrika svenska storföretag, som Gustaf de Laval med separatorn eller Sven Wingquist med kullagret – för att inte tala om Alexander Lagerman, vars innovativa tändsticksmaskiner kom att bli kärnan i Ivar Kreugers företagsimperium. Han vore värd en egen bok.
Men drivkrafterna bakom det verkligt breda genomslaget för svensk industriell ingenjörskonst var mindre heroiska. Kungens krigsmakt hade sedan länge krävt arkitekter och fartygsbyggare, gruvnäringen måste ha kemister och tekniker och längre fram var det staten som byggde både järnvägar och telenät. Landets planerade behov av utbildade teknikkadrer steg oavbrutet ända från 1700-talet och framåt.
Och lösningen var förstås utbildning; Tekniska högskolan i Stockholm grundades redan 1827, Chalmers i Göteborg två år senare, och i dag har över en miljon svenskar någon form av teknisk utbildning på och över gymnasienivå.

Om den samhällspolitiska sidan av den här historien tycks Gunnar Wetterberg veta praktiskt taget allt. Lite för mycket kanske, eftersom hela den stora utvecklingen med företag, skolor och akademier tar sådan plats i hans berättelse att ingenjörerna själva tenderar att försvinna in i bakgrunden. De mer bemärkta räknas upp och får några rader med namn och uppfinning, sedan skyndar författaren raskt vidare till nästa viktiga steg i historien. Och det gäller inte bara enskilda aktörer, jag hade gärna läst betydligt mer om ingenjörerna som grupp och samhällsskikt också, vilka som valde yrket och vad som drev dem. Var de mest tekniknördar, eller snarare idealister? Har det funnits någon särpräglad yrkeskultur i branschen, och hur har den sett ut?

Än mer nyfiken är jag på hur ingenjörstänkandet påverkat det omgivande samhället – var den ”sociala ingenjörskonst” som brukar tillskrivas folkhemmet en direkt följd av att teknikerna tog plats i statlig och kommunal planering eller var den mest ett

allmänt uttryck för 1900-talets rationella framstegsiver?
Och en fråga som Wetterberg bara snuddar vid är synen på kåren, och hur den skiftat. När det eviga framsteget började ifrågasättas halkade ju även ingenjörernas gloria något på sned. Bilarna korkade igen städerna, kemiska uppfinningar förgiftade naturen, smarta tidsstudier gjorde människor till maskiner vid det löpande bandet, den hägrande kärnkraften mörknade till framtidshot – och plötsligt hade modernitetens nyss så beundrade förlossare fått oroande drag av Dr Strangelove.
Gunnar Wetterberg har alltså en intressant story, men svävar högt över sitt ämne och är lite för allmänt välvillig för att man riktigt ska få syn på människorna och spänningarna i den. Boken känns mer som en något glättad svensk industrihistoria än som en spännande upptäcktsfärd i ingenjörernas liv, konst och gärning – på en gång faktaspäckad och förvånansvärt blek.
En rolig upplysning jag ändå tar med mig handlar om de bidrag

lite utanför boxen som svenska ingenjörer gav åt folkhushållet under världskrigens avspärrningar. När bristen på råvaror och energi blev kännbar utvecklade de med frenesi och kreativitet allt från nya material och industriprocesser till surrogatföda och gengasdrift. En hjälteinsats så god som någon.

Lars Linder

De avgör vem som ska få rättspsykiatrisk vård

ONSDAG 23 SEPTEMBER 2020

Vissa brott ter sig så grova att många tänker att den som utförde det måste varit psykiskt sjuk. Ändå är det relativt få gärningsmän som anses lida av en allvarlig psykisk störning. Vad är det som avgör om någon

ska dömas till rättspsykiatrisk vård?
DN har besökt en av Sveriges två rättspsykiatriska undersökningsenheter, och får veta att det i dag är vanligare att misstänkta brottslingar försöker spela friska än sjuka.
Styckade mördaren sitt offer för att han har en allvarlig psykisk störning eller för att det var ett rationellt sätt att göra sig av med kroppen? Hittar tjuven på att han brukar höra röster för att han tror att det är trevligare på rättspsyk än i fängelset? Och hur kommer det sig att rånaren påstår sig vara nykter inför socialutredaren, men talar ut om sitt alkoholmissbruk inför psykologen?
Det är exempel på frågor som rättspsykiatriska utredare kan behöva ställa sig. En rättspsykiatrisk undersökning (RPU) kommer ibland på tal i samband med medialt uppmärksammade mordfall och andra grova brott. I år dömdes till exempel den 28-åriga kvinna som mördade sina föräldrar i Hjo till rättspsykiatrisk vård. Också 37-åringen som är åtalad för dubbelmordet i Linköping 2004 bedömdes lida av en så kallad

allvarlig psykisk störning, både vid tidpunkten för brottet och i dag. Samma sak med den 51-åriga vd som mördade sin sambo i en nyinköpt vindsvåning på Södermalm.
Men vad är en rättspsykiatrisk undersökning? Hur bedömer rättsväsendet om en misstänkt brottsling har en så pass allvarlig psykisk störning att personen bör få vård i stället för fängelse?
Det vet teamet som arbetar på Rättsmedicinalverkets rättspsykiatriska utredningsenhet i Huddinge. Av Sveriges två rättspsykiatriska undersökningsenheter (den andra ligger i Göteborg) är Huddingeenheten den högst säkerhetsklassade. Byggnaden är placerad som ett fort, högst upp på ett mindre berg, och omgiven av höga elstängsel och övervakningskameror.
”Lägg undan kameran nu!” skriker en man som stannat i trapporna på väg upp från parkeringen och busshållplatsen när han får syn på DN:s fotograf. När han har blivit försäkrad om att han inte kommer att fotograferas passerar han lugnt vidare mot entrén.

För att komma in i byggnaden passerar vi tre tunga ståldörrar. Chefen för den rättspsykiatriska undersökningsenheten, Patrik Backgård, blippar in oss med sitt passerkort. Den rättspsykiatriska utredningsenheten har plats för 16 häktade personer. Den rättspsykiatriska vården i samma byggnad har plats för 60–70 intagna.

Kontorsdelen av lokalerna, den enda del som DN släpps in i, ger dock ett helt annat intryck än den bunkerliknande utsidan. Panoramafönster värdigt ett högfjällshotell, med utsikt mot Södertörns skogar. Designade korgmöbler och en enorm trätrappa som slingrar sig upp till olika våningsplan i en ljus aula. Nyckelpersonerna i Huddinges rättspsykiatriska undersökningsteam sitter och väntar framför en rad med kaffeautomater med pekskärm: rättspsykiatern Axel Haglund, psykologen Tobias Lihoff och den forensiska socialtutredaren Ulrika Haggård.

De genomför i vanliga fall en rättspsykiatrisk utredning på cirka fyra veckor. Det är alltid rättspsykiatern som leder

utredningsarbetet, och fäller avgörandet om det råder delade meningar. Axel Haglund, läkare och specialist på allmänpsykiatri och rättspsykiatri, ansvarar också för den medicinskpsykiatriska delutredningen.

– Det är en utredning som fokuserar både på personens fysiska och psykiska hälsa. Jag gör en noggrann genomgång av personens journaler. I vissa fall finner vi att man behöver utreda med blodprover, och i enstaka fall görs magnetkameraundersökningar av hjärnan, om det till exempel finns misstanke om demensutveckling eller för att utesluta en organisk orsak till att personen har förändrats, säger Axel Haglund, när vi slagit oss ner i ett avskalat konferensrum med okrossbara fönster och utsikt över ett högt elstängsel.

Undersökningen vilar på två ben, förklarar han vidare. Det ena benet består av skrivna handlingar. Det brukar bland annat omfatta förundersökningen med polisförhör om brottet, en så kallad paragraf 7-undersökning där en läkare gjort en första bedömning och journaler från den

misstänktas eventuella tidigare kontakter med vården och sociala myndigheter.
Det andra benet är bedömningen i nutid, som grundar sig i intervjuer, tester och observation. Den forensiska socialutredaren utgår till stor del från det första benet när man sammanställer en livsberättelse om personen som bedöms.
– Det är en berättelse som följer personen från födelsen till i dag, hur den har utvecklats och fungerat genom livet. Om man har haft mycket psykiatriska kontakter sedan tidigare är det relevant, men jag tittar på många olika livsdelar: arbete, socialt nätverk, om man kan sköta ett hem, om man har en bostad och så vidare, säger Ulrika Haggård.
Även teamets psykolog tar stöd av handlingar från ett flertal olika källor i sin bedömning. Tobias Lihoff provar personens berättelse mot andra källor och utför även tester av den intagnas personlighet och begåvningsnivå.
– Begåvningsnivån kan ha betydelse för ens förmåga att förstå konsekvenser av gärningar. Vi använder oss av de vanligt förekommande begåvningstester

där testpersonen får olika typer av uppgifter, svara på frågor och lösa logiska problem. Tanken är att mäta en bred flora av kognitiva funktioner. Sedan får man göra en sammanvägd bedömning där siffrorna ställs mot den tidigare livshistorien, säger Tobias Lihoff.
Mentalskötare och sjuksköterskor observerar hur personerna beter sig under den vanligtvis tre veckor långa vistelsen. Sådana observationer kan spela roll till exempel om en undersökningsperson har försökt framställa sig som mer sjuk, eller mer frisk, än han eller hon är.
– Vissa kan ha en uppfattning om att rättspsykiatrisk vård är en lättare påföljd än fängelse. Åtminstone tidigare har det funnits en föreställning att vårdtiderna är kortare än motsvarande fängelsestraff, vilket inte stämmer. För motsvarande brott är vårdtiden oftast längre än vad det tidsbestämda fängelsestraffet är, säger Axel Haglund.
DN har tidigare berättat om Johnny Karlén, som sitter inspärrad på rättspsyk på obestämd tid trots att både läkare och psykologer bedömt att han

inte har någon allvarlig psykisk störning. Rättsmedicinalverket får av sekretesskäl inte uttala sig om enskilda fall. Men enligt det rättspsykiatriska teamet på Huddinge är det i dag vanligare att intagna försöker spela friska än sjuka. Tobias Lihoff ger ett exempel:

– Det skulle kunna handla om en person som i ett timslångt samtal med utredaren kan hålla ihop sig ganska bra, om man pratar om neutrala saker. Men när man sedan iakttas i ett sammanhang där man tror att ingen ser en, låt säga när man är ute och röker på balkongen, så kanske man pratar högt för sig själv och gestikulerar. En sådan observation skulle kunna få betydelse för värderingen, säger Tobias Lihoff.

Ungefär hälften av alla personer som genomgår en rättspsykiatrisk undersökning bedöms ha haft en allvarlig psykisk störning vid brottstillfället. Det är förutsättningen för att personen ska kunna dömas till vård i stället för fängelse. Men vad är då en allvarlig psykisk störning? Det är ingen diagnos som förekommer i den psykiatriska vården, utan ett juridiskt begrepp.

Vanliga diagnoser som ofta hamnar i facket är schizofreni och bipolär typ 1. Därutöver förekommer vissa typer av autism, personlighetssyndrom, svåra depressioner och demenstillstånd, förklarar utredarna. Vanliga symtom kan vara vanföreställningar, tankestörningar och hallucinationer.

– Allvarlig psykisk störning är en sammantagning både av arten av den psykiska ohälsan, och graden av vilka funktionsnedsättningar och problem den leder till. De som kommer hit har ofta mer än en diagnos, och ovanpå det kan det kan det finnas missbruk och en låg begåvningsprofil, säger Ulrika Haggård.

Är det inte svårt att dra gränsen mellan vad som skiljer en psykisk störning från en allvarlig psykisk störning när det inte finns några fasta kriterier?

– Det kan vara svårt ibland, men vi tittar inte bara på vilken art av psykisk ohälsa det handlar om, utan också om graden av påverkan som den leder till. I vissa fall innebär arten av psykisk ohälsa att det alltid är allvarligt, som med schizofreni och bipolär

typ 1. Men sedan finns andra tillstånd som inte till sin art, men som till sin grad, är så pass allvarliga att det påverkar den här personens sätt att fungera, säger Axel Haglund.

Enligt Marianne Kristiansson, professor i rättspsykiatri vid Karolinska institutet och överläkare vid Rättsmedicinalverket, är nästan ingen som genomgår en rättspsykiatrisk undersökning mentalt helt frisk. Ändå menar hon att bedömningen i majoriteten av rättspsykiatriska undersökningar är ganska enkel.

– De flesta som kommer till oss är välkända av samhället, så att säga. De har redan varit i kontakt med de flesta myndigheter. Vi tittar på hur deras tidigare kontakter med psykiatrin och sjukvården har sett ut och hur de har fungerat ute i samhället. Men det allra viktigaste är mekanismerna bakom brottet. Vi är ingen psykiatrisk mottagning. Att utreda varför personen har begått brottet är vår huvuduppgift, säger Marianne Kristiansson.

Sverker Lenas
sverker.lenas@dn.se

Fakta. Rättspsykiatrisk undersökning

Ungefär 80 procent av de som genomgår en rättspsykiatrisk undersökning (RPU) är häktade. Resten besöker Rättsmedicinalverket på fri fot för att genomgå undersökningarna.
I Sverige finns två rättspsykiatriska undersökningsenheter. En i Huddinge med 16 platser och en i Göteborg med 12 platser. Det görs ungefär 500 rättspsykiatriska undersökningar per år i Sverige.
Det är domstolarna som beställer en RPU av Rättsmedicinalverket (RMV). RMV är en expertmyndighet i rättsväsendet och har flera verksamhetsområden och arbetar på uppdrag åt domstol, polis och åklagare.
Hur en rättspsykiatrisk undersökning ska gå till är reglerat i lagen.
Normalt tar en rättspsykiatrisk undersökning fyra veckor och den intagna (om den är häktad) vistas på undersökningsenheten cirka

tre av dessa veckor. I svåra fall kan RMV begära uppskov för att få mer tid.
Rättsmedicinalverket har inte primärt till uppgift att ställa diagnos, utan har som sitt huvudsakliga uppdrag att fastställa om en person har en allvarlig psykisk störning. Att en person inte bedöms lida av allvarlig psykisk störning betyder inte att RMV har friskförklarat den undersökta.
Grova, organiserade kriminella undersöks oftast inte av Rättsmedicinalverket, eftersom de i allmänhet inte anses lida av allvarlig psykisk störning.
Till skillnad från fängelsestraff döms man till rättspsykiatrisk vård oftast med särskild utskrivningsprövning som innebär att vården i princip är tidsobestämd.

Miljöpartiet borde sluta vara ett sämre vänsterparti

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Så börjar startfältet formera sig med kandidater som vill efterträda Isabella Lövin som grönt språkrör. En sak kan man konstatera: För att vara miljöpartister förefaller de förvånansvärt ointresserade av miljön.
”MP är ett parti som står upp för människor som har det tufft”, skriver Åsa Lindhagen på DN Debatt. ”Vi behöver vara en röst för dem som har det svårt”, säger Annika Hirvonen Falk.
I Sydsvenskan säger Märta Stenevi att partiet ska ”visa människor att vi kan skapa trygghet på gatorna. En jämlik vård. Att vi kan skapa en skola som ser alla elever och skapar samma förutsättningar.” Och så lyfter hon fram en generösare asylpolitik.
Och Rebecka Le Moine lanserar sin kandidatur i Aftonbladet med ord om ”en kamp för rättvisa och mot det som är så orättvist och

fel… de som har sämst möjlighet att höja sin röst”.
Allt jag tänker är att någon snarast borde ruska om dessa kandidater, och hamra in: ”Det är miljön, dumbom!”
Givetvis pratar samtliga också klimat i sina respektive kampanjlanseringar. Men det är som att partiets existentiella fråga bara blir en powerpointbild bland andra i snömoset om folk som har det svårt i ett orättvist liv.
Jag är ledsen, men väljarna verkar inte överdrivet intresserade av vad just de gröna tycker om tryggheten på gatorna och jämlikheten i vården. De som prioriterar de frågorna har många andra partier att välja mellan. MP har en tendens att låta som en vänsterpartist i Graningekängor. Snarare finns risken att många väljare anser att varje timme Miljöpartiet lägger på att prata om skolans orättvisor är 60 förlorade minuter för klimatet. De gröna ska inte ta ansvar för precis vartenda hörn av samhället, de ska vara partiet för isbjörnar, koalor och strandade valar.
De ska inte heller kedja fast sig vid ett maktparti som mest tycker att de är i vägen utan pragmatiskt

samarbeta med dem som för tillfället erbjuder bäst politik för miljön.
Det är nästan så att man vill sammanfatta tipset till blivande språkrör med: Har du inte något att säga om Greta Thunberg eller Antarktis är det bättre att vara tyst. När väljarna ser Oregons skogar brinna får de andra funderingar än huruvida ni är för eller emot vinster i äldrevården. Ja, det finns gott om orättvisor och det nationella och internationella solidaritetsarbetet är inte i bästa skick. Men ärligt talat klarar det sig nog varken bättre eller sämre med Miljöpartiets hjälp.
Klimatet däremot. Det är där ni behövs. För att prata sportspråk: Håll ögonen på bollen, på det jordklot där fortfarande alltför få har vettiga svar om vår långsiktiga överlevnad.

Erik Helmerson
erik.helmerson@dn.se

”Jag har känt hopplöshet – ingen vet vad som ska hända”

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

I januari påbörjade 25-åriga Pegah Khakuei sin sista termin på Stockholms universitet. Planen var att ta steget direkt från studier till arbetsliv.

Så kom coronakrisen.

– Det slog ner som en bomb, säger hon.

Pegah Khakuei började söka jobb redan i januari. Då läste hon sista terminen på masterprogrammet i informationssäkerhet, och ville säkra att hon skulle ha ett jobb efter examen. Det såg lovande ut. Men så kom coronakrisen. I takt med att restriktionerna blev hårdare, och människor uppmanades att arbeta hemifrån såg Pegah Khakuei hur hennes möjligheter blev allt färre.

– Väldigt många företag hade anställningsstopp, och frös sina rekryteringsprocesser, säger hon. Ett halvår har gått. Pegah Khakueis intåg i arbetslivet har inte blivit av än. Från sin bärbara dator i ettan i Älvsjö i södra Stockholm försöker hon att hålla fast vid sina rutiner från studietiden. Arbetssökandet har blivit ett heltidsjobb. Men ingenting har hänt ännu.
– Jag har känt hopplöshet. Ingen vet riktigt vad som ska hända, hur det här ska utvecklas, och när det kommer att ta slut.

Hon har funderat på att hoppa på någon ny utbildning, byta bana, eller skaffa sig en yrkesutbildning med garanterat jobb efter examen.
– Många företag verkar dra sig för att satsa på nyutexaminerade och ny kompetens. De tänker mer på att hålla sig över ytan än att satsa på nya rekryteringar.
Även om hon tycker att hon sett en ljusning sedan den värsta tiden under våren finns hennes oro kvar.
– Jag försöker vara positiv, men det finns en inneboende oro för vad som kommer att hända.

Någonstans måste man vara realistisk med sina egna planer, hur man ska ta sig vidare och vilka alternativ man har.
Pegah Khakuei uppskattar att hon sedan i våras har sökt mellan 100 och 200 jobb. Förutom att ständigt leta efter jobb har hon hoppat på en ny masterutbildning på distans, mest för att kunna behålla sitt extrajobb som studentkonsult.
– Ibland har man ju svackor och undrar när det ska ta slut. Man blir nedslagen av alla avslag, men jag försöker bara att fortsätta söka jobb. Jag tror ändå att den kompetens jag har är eftertraktad.
Hon har haft tur, säger hon. Hon har besparingar, ett skyddsnät och ett extrajobb.
– Jag har det bättre ställt än många andra. Men någonstans kommer ju mina besparingar att ta slut.
Om ett år hoppas Pegah Khakuei att hon kommer att ha fått en anställning, och att hon kommer att kunna se tillbaka på den här perioden på ett annat sätt.
– Jag har lärt mig att ha tålamod. Det är nog den största lärdomen: att man måste försöka tänka

långsiktigt och inte hela tiden tänka på det som händer på kort sikt.

Evelyn Jones
evelyn.jones@dn.se

100 000 unga har blivit arbetslösa under pandemin

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Över 100 000 ungdomar mellan 18 och 24 år har skrivit in sig på Arbetsförmedlingen sedan coronakrisen slog till i våras. Det är nästan dubbelt så många

som under samma period förra året.

– Forskning på unga som drabbades under 90-talskrisen visar på tydliga bestående men. Att vara arbetslös i början av sin karriär påverkar framtiden, säger myndighetens analysdirektör Annika Sundén.

Förra veckan översteg varselvågen 100 000 personer sedan coronakrisen slog ner som en bomb på svensk arbetsmarknad i våras. En stor del av varslen har ännu inte verkställts vilket gör att man kan vänta sig fortsatt stigande arbetslöshet en tid framöver.

Men många har redan förlorat jobbet, inte minst ungdomar. Totalt hade nästan 80 000 personer mellan 18 och 24 år skrivit in sig som arbetslösa hos Arbetsförmedlingen mellan mars och sista augusti. Nu, i slutet av september, är siffran över 100 000 visar siffror som Arbetsförmedlingen tagit fram åt DN.

Den här krisen är annorlunda på många olika sätt, konstaterar Arbetsförmedlingens analysdirektör Annika Sundén.

– När pandemin med alla restriktioner kom slog det direkt mot hotell och restaurang, bemanning, handel och transport. Alla är sektorer där ungdomarna ofta arbetar. Det är där ingångsjobben finns, säger hon. Ingångsjobben blev till utgångsjobb. Det syns i varseltalen som Arbetsförmedlingen rapporterat vecka för vecka sedan krisen blev ett faktum. Branscher som hotell- och restaurangnäringen och handeln, där många får sin första post på cv:t, ligger högt på listan över sektorer där flest berörts av varsel.

– Tittar man på hotell och restaurang som exempel så är det över 40 procent som har tillfällig anställning där, en övervägande del av dem är unga, säger Annika Sundén.

Den här krisen handlar, till skillnad från tidigare kriser, om ett virus och det är fysiska problem som ställer till det snarare än strukturella problem i ekonomin.

– Det var i hög grad en annan typ av personer som blev arbetslösa både vid 90-talskrisen och

finanskrisen. Det var industriarbetare och personer som var etablerade på arbetsmarknaden, förklarar Annika Sundén.

Vad innebär det här för den stora grupp ungdomar som plötsligt fallit av karriärstegen och får börja om igen? Annika Sundén tror att de kommer att få ställa om, förlika sig med att den bransch de tidigare var i kanske inte längre kommer att se ut som förut, och att de kanske behöver utbilda sig till något annat trots att det inte var planen från början.

– Är man ung och har jobbat några år i handeln till exempel, så kanske man måste tänka att det här jobbet inte kommer tillbaka, eller att det åtminstone blir betydligt färre jobb där. Då är det bättre att vidareutbilda sig till något där det kommer att finnas en efterfrågan – till exempel inom vård och omsorg.

Även om den här krisen är annorlunda så finns det saker som alltid består. Som faktumet att förändringar skyndas på i tider av kris. I det här fallet digitaliseringen av handeln och den omtalade butiksdöden.

– Har du jobbat i kassan på en butik så är det inte säkert att det jobbet kommer tillbaka efter krisen, i grova drag, sammanfattar Annika Sundén.
– Det är jätteviktigt för de ungdomar som blir arbetslösa nu att de verkligen funderar på vilka jobb som kommer finnas när krisen är över.
Framför allt gäller det unga personer utan högre utbildning. De har generellt sett svårare att hitta tillbaka till arbetsmarknaden.
Den grupp Annika Sundén bekymrar sig mest för är de som inte gått klart gymnasiet – företrädelsevis unga män. De som hoppat av gymnasiet under året eller gått ut utan fullständiga betyg har svårt att hitta jobb i vanliga fall men får det ännu svårare nu, när det finns fler arbetslösa än vanligt med högre utbildning och bättre meriter.
Och det är inte bara nu det innebär ett problem. Luckor i cv:t kan ge konsekvenser för resten av arbetslivet.
– Forskning som är gjord på ungdomar som drabbades under 90-talskrisen visar på tydliga ”scarring effects” som man säger,

eller ärr. Att vara arbetslös i början av sin karriär påverkar framtiden, säger Annika Sundén.
I studierna hon syftar på har forskare följt ungdomar som blivit arbetslösa i tidigare kriser och kunnat konstatera att resten av deras karriär präglats av mer arbetslöshet och lägre inkomster jämfört med de som inte förlorade jobbet i krisen.
– Ju längre du är arbetslös desto svårare är det att komma tillbaka. Det påverkar hur arbetsgivare betraktar dig när du har en lucka i cv:t. Du har också blivit äldre men inte fått mer erfarenhet, och det har kanske kommit ut nya personer med färskare utbildningar som man hellre anställer, förklarar Annika Sundén.
Under 90-talskrisen var det många högutbildade som blev av med jobbet och hade svårt att ta sig tillbaka. Den gruppen har hittills klarat sig bättre i den här krisen. Av alla nyinskrivna mellan 18 och 24 år är det knappt 9 procent som har eftergymnasial utbildning.
Men blir krisen långvarig riskerar även den gruppen dras med tror Annika Sundén.

– Man hör ju nu hur många väljer att läsa en kurs till på universitetet, man tar en extra termin eller söker till ett masterutbildning om man redan har en kandidat för att använda tiden till utbildning. Men blir det här långvarigt, om återhämtningen inte kommer i gång, då är det klart att det blir svårt även för dem, säger hon.

Andreas Lindberg
andreas.lindberg@dn.se

Fakta. Om reportaget

Generation paus – del 1

Nu är en hel generation satt på paus. Unga med framtida jobb-drömmar har hamnat i limbo och introduktionen in i universitets-världen blir inte som man tänkt sig.
Hur drabbas en ungdomskull av krisen?
I en ny serie speglar DN hur samhällskriser har slagit mot olika generationer.

Kriserna påverkar ungdomars framtida världsbild

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Kriser och samhällsförändringar som inträffar då människor är unga vuxna påverkar deras framtida syn på världen.

Så vad händer med generation corona?

”Generation C har ingenstans att vända sig”. Det är rubriken till en artikel i den amerikanska tidskriften The Atlantic från april i år. Där beskrivs hur en ung student sitter på ett stängt universitetsområde och ser hur hans praktik på ett internetbolag omintetgörs på grund av covid-19-pandemin.

– Politiska generationer formas av de erfarenheter de har under de år där de är mest mottagliga för intryck, mellan sena tonåren och slutet av tjugoårsåldern. Det är då

de skapar de politiska värderingar som de kommer att ha under livet, säger Max Kiefel, forskare vid London School of Economics till DN.

För de som är unga i dag kan därför coronakrisen, och hanteringen av den, bli avgörande för världsbilden även senare. Max Kiefel menar att det faktum att konsekvenserna av finanskrisen 2008 syns än i dag för de som var unga då, gör att de två yngsta vuxna generationerna kan förenas i en misstro mot institutioner och politiker.

– De kan sammanföras till en stor grupp av arga och misstänksamma unga människor. Max Kiefel, som själv bor och forskar i Storbritannien, menar att politiker både där och i andra delar av världen har tenderat att prioritera äldre människor i sin krishantering, eftersom de är mer benägna att rösta.

Max Kiefel säger att unga människor i flera länder i större grad stöttar politiska partier som är emot etablissemanget. Men med en så storskalig kris som denna finns också en möjlighet att luckra upp klyftorna.

– Så mycket måste återbyggas, och tar man då beslut som även gynnar de unga kan man vinna tillbaka det förlorade förtroendet, säger Kiefel.

Anders Parment är generationsexpert och forskare vid Stockholms universitet. Han menar att den nuvarande krisen skulle kunna skapa en politisk vänsterskiftning bland den yngre generationen, som ser behovet av en stark stat för att tackla samhällskriser.

– Vi har attitydklyftor redan när det kommer till ekonomi, stad och land och generationer, och all polarisering hänger ihop.

Samtidigt tror han inte att coronakrisen kommer att drabba den yngsta generationen mer än tidigare kriser drabbat unga människor.

– Vi har haft krig runt om i världen, energikrisen på 70-talet, kärnkraftsolyckor. Jag tror inte att den här krisen är värre än någon annan kris som unga har upplevt. Men hur man drabbas kommer att sätta en stark prägel på många människor i den åldern säger han.

Evelyn Jones
evelyn.jones@dn.se

Stockholm vill se familjekarantän mot smittan

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Region Stockholm ser tecken på att smittspridningen ökar i länet. Nu pågår diskussioner med Folkhälsomyndigheten om hur regionen ska agera för att hindra att smittspridningen ökar. Hälso- och sjukvårdsdirektör Björn Eriksson utesluter inte familjekarantän i hemmet.

Sverige har likt många andra länder börjat använda sig av lokala åtgärder och restriktioner för att få bukt med spridningen av det nya coronaviruset.

Det är i första hand Folkhälsomyndigheten och de regionala smittskydden som kommer att samverka kring införandet av lokala restriktioner, men även fler aktörer på lokal och regional nivå kommer att vara med.

– Åtgärderna kan vara väldigt lokala, det kan handla om en arbetsplats eller en stadsdel. Överallt där man ser en spridning

och där man tror att det finns åtgärder som kan stoppa den, säger statsepidemiolog Anders Tegnell.
Det nya coronaviruset kommer troligen inte att orsaka en andra våg av smittspridning på samma sätt som svenska och utländska epidemiologer trodde i våras, har både svenska Folkhälsomyndigheten och andra aktörer sagt. I stället förutspås att mindre utbrott kommer att blossa upp.
De lokala åtgärderna ska endast gälla under en begränsad tid, för att bryta smittkedjorna på en plats där spridningen ökar.
– Vi har tänkt oss ganska korta insatser, för att bryta smittspridningen behövs kanske ett par till tre veckor på sin höjd, säger Anders Tegnell.
Region Stockholms hälso- och sjukvårdsdirektör Björn Eriksson tycker däremot att ökningen är mycket oroande.
– Vi har sett hur snabbt den här sjukdomen har förvånat oss förut. Ser vi en motsvarande ökning nästa vecka kan det vara en start på en andra våg som gör att fler smittas, fler blir så sjuka att de

behöver sjukhusvård och att fler kommer att avlida.
Björn Eriksson har lyft frågan om familjekarantän.
– I hemmet är det som svårast att hålla avstånd till andra personer och därmed är det också där som smittan sannolikt sprids mest. Därför ser man nu över möjligheten att om en person konstateras smittad att övriga i hushållet stannar hemma tills smittan gått över, säger han till DN.
Anders Tegnell säger att det inte kommer att bli fråga om någon formell karantän.
– Vi håller på att diskutera exakt hur detta ska gå till. Vi får se hur vi landar i detaljerna, säger Anders Tegnell och påpekar att han hade velat vänta med att lyfta frågan om familjekarantän.
I era diskussioner, handlar det om råd eller restriktioner?
– Just nu är allting öppet, vi har aldrig stängt några dörrar. I varje situation gäller det att hitta en så bra lösning som möjligt. Om det är rådande rekommendationer eller lagstiftning får varje situation avgöra, säger Anders Tegnell.

Han påpekar även att det är extra viktigt att man följer de rekommendationer och regler som finns på plats.
– Vi måste ta oss samman allihop, komma tillbaks och följa det ordentligt. Då kan vi få en hyfsat jobbig höst. Gör vi inte det så finns det en risk att vi hamnar i ett sådant läge där vi får det mycket mer besvärligt.
Så vad gäller nu och hur länge kommer diskussionerna att fortgå?
– Det här ska ske snart. Så det här måste vi hitta en modell för inom några dagar, avslutar statsepidemiolog Anders Tegnell.

Bim Jacobsson
bim.jacobsson@dn.se
Amanda Dahl
amanda.dahl@dn.se
Trifeh Amini
trifeh.amini@dn.se

Ytterligare sex personer med bekräftad covid-19 har rapporterats döda i Sverige. Därmed har 5 876 smittade avlidit i landet, enligt Folkhälsomyndigheten.
Totalt har 89 756 personer bekräftats smittade av covid-19.
Källa: TT

Studie: Viruset påverkar inte förlossningar

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Att smittas av coronaviruset under graviditeten tycks inte påverka förlossningen eller barnet negativt.

Det visar en studie av alla barn som föddes på Karolinska universitetssjukhuset i våras. Om kvinnan blir svårt sjuk, däremot, kan både kvinnans och barnets hälsa påverkas negativt.

Den 25 mars i år införde Karolinska universitetssjukhuset screening för covid-19 av alla kvinnor som läggs in för förlossning.

– Att bara bära på viruset verkar inte innebära någon risk för vare sig kvinnan eller barnet, säger Mia Ahlberg, barnmorska och forskare vid Karolinska institutet.

Mellan den 25 mars och den 24 juli lades 2 682 kvinnor in för förlossning på sjukhuset. Av dessa testades totalt 156 kvinnor, 5,8

procent, positivt för sars-cov-2, som viruset heter.
Mia Ahlberg och hennes kollegor matchade de båda grupperna av kvinnor avseende ålder, BMI, antal tidigare graviditeter, utbildningsnivå, sjukdomsstatus samt födelseland.
Studien, som nu presenteras i tidskriften Jama, visar bland - annat att två av tre kvinnor som bar på viruset inte uppvisade några symtom alls. Forskarna kunde inte se någon signifikant skillnad mellan de båda grupperna, vare sig vad gällde förlossningskomplikationer eller apgar-poäng.
Detta går lite på tvärs med annan forskning.
– Det kan se annorlunda ut för dem som blir mer sjuka, säger Mia Ahlberg.
TT

Ryska fartyg kränkte svenskt vatten

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Den 14 september kränkte två ryska krigsfartyg svenskt vatten på västkusten vid Vinga. Sverige har protesterat mot Ryssland.

Det var två ryska korvetter som förra måndagen gick in på svenskt territorialvatten.

– Det var vid 9-tiden på kvällen. De var inne under 11 minuter. Man försökte då ta kontakt med dem på radiotelefoni. Det fick man till slut och då lämnade de området, säger försvarsminister Peter Hultqvist (S) till DN.

Hur långt in ryssarna kom kan ministern inte svara på och Försvarsmakten lämnar inte ut några närmare uppgifter.

– Utrikesdepartementet har kallat upp en representant för ryska ambassaden och förklarat att det är en kränkning som strider mot internationellt regelverk. Så vi har

framför vårt missnöje och protest, säger Peter Hultqvist.
Den 16 september gick också ett danskt statsfartyg in på svenskt vatten sydväst om Göteborg, enligt Försvarsmaktens hemsida.

Mikael Holmström
mikael.holmstrom@dn.se

Dela

Lagförslag om nya krav på barns offentliga biträden

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Två nya lagförslag som ska stärka placerade barns rättigheter ska skickas på remiss till lagrådet.

Det handlar bland annat om att införa särskilda lämplighetskrav på offentliga biträden som företräder tvångsvårdade barn i domstol.
– Det här är en mindre men viktig del av ett större reformpaket, säger socialminister Lena Hallengren (S).
Efter rapporteringen om Lilla hjärtat, flickan som inte fick fylla fyra, är riksdagens partier överens om att barnets rätt till stabilitet och trygghet måste prioriteras högre i rättsprocesser kring placerade barn.
I februari nästa år väntas en statlig utredare presentera en rad lagförslag för att stärka tvångsvårdade barns rättigheter, en lex Lilla hjärtat.
Parallellt arbetar också socialutskottet, efter ett utskottsinitiativ från Moderaterna, med flera lagförslag mot samma mål. Några förslag har redan skickats på remiss till lagrådet, men arbetas nu om efter att de fått kritik.
– Vi ska bemöta de synpunkter som kom fram i lagrådet och det arbetet pågår just nu, säger Acko

Ankarberg Johansson (KD), ordförande i socialutskottet.
Både regering och oppositionspartier har uttryckt att de vill se ny lagstiftning så snart som möjligt.
På torsdagen väntas regeringen fatta beslut om att skicka två lagförslag på remiss till lagrådet. Det ena handlar om att införa särskilda lämplighetskrav på de offentliga biträden som företräder tvångsvårdade barn i rätten.
– Domstolarna måste då se till att biträdena har den kunskap och erfarenhet som krävs för att företräda ett barn i en lvu-process. I dag behöver man inte göra en sådan prövning. Jag är ganska övertygad om att det kommer att förbättra barnets möjligheter att få sina rättigheter tillgodosedda, säger Lena Hallengren.
Frågan om offentliga biträdens kompetens har bland annat aktualiserats i samband med DN-reportaget om Lilla hjärtat. Flickans offentliga biträde ansåg – när tvångsvården prövades i kammarrätten – att hemförhållanden hade förändrats på ett sådant sätt att det inte förelåg någon påtaglig risk för hennes utveckling om hon skulle flytta hem till föräldrarna. Trots

socialtjänstens oro och uppgifter om missbruk i familjen.
Det andra lagförslaget innebär att socialnämnden ska bli skyldig att pröva frågan om vårdnadsöverflytt, alltså att vårdnaden flyttas från föräldrarna till familjhemmet, varje år – från att barnet varit placerat i tre år.
– Förslaget syftar till att ge placerade barn större trygghet i och med att frågan aktualiseras och prövas regelbundet, säger Lena Hallengren.
– De här lagförslagen hänger ihop med de som arbetats fram i socialutskottet och är en mindre men viktig del i ett större reformpaket.
I budgeten har regeringen avsatt 250 miljoner kronor till kommunernas familjehemsvård.
I mitten av oktober väntas Inspektionen för vård och omsorg presentera sin granskning av socialtjänstens agerande i Lilla hjärtats ärende. Hallengren säger till DN att granskningen är viktig för att kunna dra slutsatser kring eventuella brister i socialtjänstens hantering eller om det finns andra luckor lagstiftaren behöver titta närmare på.

Josefin Sköld
josefin.skold@dn.se

SMHI-affären anmäls till EU-kommissionen

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

SMHI sålde sin globala tjänst Sjöfart till en tidigare chef. Dokument om försäljningen har hemligstämplats – och inte ens lämnat ut till Kammarrätten, när rätten begärde det.
Nu anmäls SMHI till EU--kommissionen.

I somras avslöjade DN att Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, SMHI, sålt ut den verksamhet som säljer prognoser till internationell sjöfart – till en före detta chef för just den verksamheten. Chefen startade i april bolaget Gale Force AB, samma månad som han sade upp sig från SMHI, och bolaget fick köpa verksamheten för 5,5 miljoner kronor.
Affären anmäldes till Konkurrens-verket, som valde att inte starta en utredning.
– Det lades ned för att vi inte hade tillräckliga indikationer på att det

fanns något som vi kunde ingripa mot med stöd av konkurrenslagen. Om det handlar om en avyttring mot potentiellt underpris – vilket vi inte vet eftersom vi inte har utrett det – är det EU:s statsrättsregler som ska gälla, och ska utredas av EU-kommissionen, säger Martin Bäckström, funktionsansvarig på myndigheten.

Hur affären gjordes upp är svårt att följa. Den tidigare chefen, Tom Sandberg, har uppgett till DN att det var SMHI som kontaktade honom, medan SMHI:s chefsjurist tvärtom säger till DN att det var Sandbergs initiativ.

DN har begärt ut dokumentation om förarbetet men har fått veta att det är beslut som ”inte protokollerats”. DN har hittills inte heller fått ut mejlkorrespondens mellan parterna.

Konkurrenten Noor Care AB anmälde affären till Konkurrens-verket, eftersom man ansåg att den gjorts upp utan insyn, i brist på konkurrens och till underpris. Noor Care polisanmälde även saken. Efter att åklagaren valt att inte starta förundersökning har

företaget begärt prövning för att fallet ska tas upp, och åklagarmyndigheten har ännu inte tagit beslut i frågan.
Bolaget har även anmält till Justitieombudsmannen, JO, som behandlar frågan, och nu väljer man att anmäla till EU-kommissionen.
– Vi ser mycket allvarligt på hur SMHI har valt att agera i samband med avyttringen av Sjöfart. Genom sitt handlande bryter SMHI en rad rättsregler, vilka hanteras av olika juridiska instanser, säger Noor Cares vd Eleonor Marmefelt.
Även bolaget Storm Geo AB uppger till DN att man absolut hade varit intresserat av att köpa Sjöfart om man fått chansen.
– Från vårt perspektiv har försäljningsprocessen varit ovanligt bristfällig och utan transparens, säger vd Johan Groth.
Priset, 5,5 miljoner kronor, anser han precis som företrädare för Noor Care, vara för lågt.
SMHI:s chefsjurist Michael af Sandeberg skriver i ett mejl till DN att man inte kommenterar anmälan, då man inte har sett den.

”För det fall anmälan eventuellt skulle leda till en utredning så kommer SMHI självklart att bistå utredningen och besvara de frågor som ställs.”

Lisa Röstlund
lisa.rostlund@dn.se

Fakta. SMHI

Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) har anor från 1873 och grundades 1919. 2019 hade SMHI 670 anställda och omsatte 916 miljoner kronor.
Verksamheten finansieras genom anslag från staten, uppdrag från andra myndigheter, affärsverksamhet (där Sjöfart ingått) samt forskning betald av svenska finansiärer och EU.
SMHI är så kallad kontaktpunkt i Sverige för FN:s klimatpanel.

Övertag för högertrion hos de svenska väljarna

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

De tre högerpartierna befäster sitt övertag över januaripartierna medan L och MP alltjämt kämpar kring riksdagsspärren. Det visar DN/Ipsos septembermätning, där förändringarna är små.

– Skyttegravarna verkar vara grävda och just nu ser väljarna få skäl att byta parti, säger Nicklas Källebring på Ipsos om läget.

Gängkriminaliteten debatteras med högt tonläge, pandemin är en fortsatt utmaning för samhället och regeringen har lagt en historiskt stor statsbudget på riksdagens bord. Politikhöstens inledning har på intet sätt varit händelselös, men det framkallar inga tydliga rörelser i väljarkåren. Den negativa trenden för S bekräftas med ett litet tapp från 27 procent av väljarstödet i

augusti till 26 i september. När coronakrisen var som mest akut i våras lyfte statsminister Stefan Löfvens parti markant med en topp på 31 procent i maj och juni.
– Socialdemokraterna verkar inte ha bottnat än. Partiet ligger fortfarande några procentenheter högre än det gjorde innan coronakrisen slog till, säger Ipsos opinionsanalytiker Nicklas Källebring.
Socialdemokraternas uppgång sammanföll med att andelen väljare som såg positivt på samhällsutvecklingen ökade. Enligt Nicklas Källebring kan det ha hängt ihop med att politikerna lade ner stridsyxorna och samlades kring krishanteringen. Nu blir pessimisterna fler och optimisterna färre igen, visar DN/Ipsos septembermätning.
S tillbakagång har lett till att de tre högerpartierna nu har ett klart övertag på de fyra partierna bakom januariavtalet. Moderaterna, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna samlar 46 procent av väljarna enligt DN/Ipsos. Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Centern och Liberalerna stöds av 42 procent.

Både Ulf Kristersson (M) och Ebba Busch (KD) är numera helt öppna med att räkna in SD i ett eventuellt framtida regeringsunderlag. Jimmie Åkesson redogjorde nyligen i en DN-intervju för sina ambitioner att sitta i en sådan regering.
Skulle de två minsta partierna trilla ur riksdagen nästa val så skulle högertrion med bred marginal förfoga över en majoritet av riksdagens mandat, åtminstone ifall valresultatet blir som DN/Ipsos septembermätning. Och risken är uppenbar för såväl Liberalerna som Miljöpartiet, som bägge får 4 procent i mätningen, avrundat uppåt.
– Jag kan inte påminna mig att vi så länge haft två partier som legat under spärren. Om någon av dem åker ut förändrar det hela maktekvationen, säger Nicklas Källebring.
Det är i nuläget oklart vilket av de två stora högerpartierna som har starkast väljarstöd. Både M och SD landar i mätningen på 20 procent medan KD noteras för 7.
Annie Lööfs återkomst från föräldraledigheten har ännu inte haft någon stor effekt på

Centerpartiets väljarstöd som bara ökar marginellt till 8 procent. Jonas Sjöstedt har endast en dryg månad kvar som ledare för Vänsterpartiet och han ser ut att lämna över partiet med ett stabilt väljarstöd på 9–10 procent.

Hans Rosén
hans.rosen@dn.se

Så gjordes undersökningen

Ipsos har under perioden 8–21 september intervjuat 1 521 röstberättigade väljare. Utifrån ett slumpmässigt urval gjordes 305 intervjuer via talad telefoni och 401 via sms-länk. Dessutom gjordes 821 digitala intervjuer med ett kvoturval från en slumpmässigt rekryterad webbpanel. 1 341 har uppgivit partisympati.

Syftet med kvoturval är att säkerställa representativiteten hos de svarande. Eftersom kvoturval tillämpas kan inte felmarginaler beräknas på traditionellt sätt.

Frågan som ställdes var: ”Om det var val till riksdagen i dag, vilket parti skulle du då rösta på?”

Ministern vill lyfta in genusfrågan i nya planen för infrastruktur

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Regeringen anser att det behövs ett särskilt genusperspektiv när Trafikverket ska ta fram förslaget om var miljarderna ska läggas i den kommande nationella planen för trafik och infrastruktur.

– Den kommer att få ett tydligare fokus på klimatet, på regionförstoring, genus och socioekonomi, säger infrastrukturminister Tomas Eneroth (S).

Eneroth talar om ett skifte jämfört med den nationella plan som regeringen fastställde så sent som i maj 2018, där 622 miljarder fanns att spendera fram till år 2029.

– Om den förra nationella infrastrukturplanen hade ett stort fokus på bostadsbyggande, som

att skapa 40 000 bostäder mellan Stockholm och Uppsala där vi bygger fyrspårig järnväg, vill vi att Trafikverket visar hur den plan som vi ska ta beslut om 2022 verkligen för oss närmare klimatmålen, om hur pendling för både män och kvinnor kan förenklas, säger Tomas Eneroth.
Hans nya direktiv följer på en diskussion om vem som egentligen tjänar mest på allt från förbättringar av bilvägar till den inflammerade frågan om höghastighetsjärnvägar mellan storstäderna. Om att män som åker bil till jobbet eller affärsfolk som vill ta sig snabbt mellan till exempel Stockholm och Göteborg gynnas på bekostnad av kvinnor och unga som mer är i behov av en väl fungerande regional och lokal kollektivtrafik.
Om en dryg månad ska Trafikverket redovisa förslaget till så kallat inriktningsunderlag för perioden 2022–2033 respektive 2022–2037 till regeringen. Underlaget är till för att politiken ska kunna bedöma hur många hundra miljarder som behöver öronmärkas.
Infrastrukturministerns kanske största huvudvärk är sedan länge

hur hela höghastighetsjärnvägs-
frågan ska landa.
Så sent som på onsdagen kom
ytterligare ett inlägg från fem
regionpolitiker i Värmland,
Örebro, Västernorrland och
Norrbotten. De uppmanar i en
debattartikel i Dagens Samhälle
regeringen att byta spår: ”Vi råder
därför regeringen att skyndsamt
beordra en ändrad inriktning.
Fastna inte i en lösning som
bevisligen har svårt att nå målen”,
skrev de. Regionpolitikerna i norr
och väster vill i stället se en
upprustning av befintliga banor
till 250 km/h-standard.
Sedan en tid tillbaka talar också
Tomas Eneroth hellre om ”nya
stambanor” än
”höghastighetsjärnväg”.
Är det så att du medvetet bytt
terminologi?
– Jag tror att det viktiga är att vi
ökar kapaciteten med nya
stambanor, i höga hastigheter
naturligtvis, men kanske inte så
att tågen går i 320 km/h mellan
Borås och Göteborg.
Höghastighetståg är per definition
de som går i 250 eller mer.
Nu är vi inne i en pandemi där
helt nya arbets- och resemönster
visar sig. Kan det finnas skäl att

ompröva hela denna satsning på nya stambanor?
– Nej, tvärtom! Nu finns en risk att vi tappar tempo i omställningsarbetet. Jag tror att vi måste öka tempot. Utgångspunkten är fortsatt Sverigeförhandlingens förslag. Här finns en chans för Sverige, och inte minst Västsverige, att bli världsledande.

Lars Näslund
lars.naslund@dn.se

Farliga leksaker i matbutiker

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Många leksaker som säljs i Sverige har allvarliga säkerhetsbrister, visar en marknadskontroll som Konsumentverket gjort. De 15 leksakerna som kontrollerades köptes i sju butiker som inte huvudsakligen säljer leksaker, till exempel mataffärer och stormarknader. Allvarliga

säkerhetsbrister konstaterades hos fyra av dem. Sex av leksakerna hade inte rätt märkning och varningsinformation, men samtliga var CE-märkta.
TT

Smittspridning på kirurgavdelning

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Region Blekinge har infört ett intagningsstopp på kirurg-avdelning 49 på sjukhuset i Karlskrona, rapporterar Sveriges Radio Blekinge. Beslutet kommer efter att två patienter, båda mellan 70 och 90 år gamla, och två ur personalen har konstaterats vara smittade med covid-19.
– Om det finns ett direkt samband eller inte mellan dessa har vi inte kunnat säkerställa. Men det är

tillräckligt för att vi som försiktighetsåtgärd har infört ett intagningsstopp, säger smittskyddsläkaren Bengt - Wittesjö till SR.
Enligt SR hade samma avdelning även i våras konstaterad smittspridning bland patienterna. Men Bengt Wittesjö hävdar att det inte ska kopplas till bristande säkerhetsrutiner.
– Vi har haft rigorösa skyddsrutiner, vad jag känner till. Men ingenting är hundraprocentigt säkert. Det kan vara olyckliga tillfälligheter, säger han.
TT

Ewa Stenberg: Förslaget räddar inte Sveriges splittrade regering

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Efter flyktingkrisen slätade statsminister Stefan Löfven över den djupa sprickan i regeringen genom att säga att EU skulle lösa Sveriges dilemma. Nu är det uppenbart att det inte kommer att ske.

Analys

Sverige gjorde ett historiskt lappkast senhösten 2015. Socialdemokraterna och Miljöpartiet ledde Sverige från att ha haft EU:s mest generösa migrationspolitik till att strama åt den till EU:s miniminivå. Åtstramningen skedde när det svenska mottagningssystemet av nyanlända höll på att braka samman under flyktingkrisen. Den nya politiken gick stick i stäv med vad regeringspartierna gått till val på, men den hade stöd i väljaropinionen.

Regeringen kallade lappkastet för ett ”andrum”, en tillfällig åtstramningslag. Det lugnade MP och de radikalare delarna av socialdemokratin. Sedan dess har det blivit allt viktigare för S-ledningen att föra en ännu stramare migrationspolitik. Den formel Stefan Löfven (S) använt för att försöka lappa ihop den splittrade regeringen har varit att säga att Sverige ska avvakta att EU tar gemensamt ansvar. Regeringen har hoppats att EU ska skapa en mekanism för att fördela asylsökande jämnt mellan

medlemsländerna under tiden den tillfälliga lagen gäller.
Nästa sommar löper den ut. Görs ingenting kommer den gamla, mer liberala, lagen börja gälla igen. S har upprepade gånger lovat att Sverige inte ska tillbaka till den politiken. MP har lovat motsatsen. Regeringen hotar att spricka när den ska försöka ena sig kring ett nytt förslag.
Och EU kommer inte att rädda den, trots att EU-kommissionen på onsdagen lade fram ett förslag till en ny migrationspakt i EU.
Kommissionen föreslår inte någon tvingande omfördelning som Sverige hade önskat.
I kris, om ett land är under stark press eller om migranter räddats i Medelhavet, ska övriga EU hjälpa till. De länder som hjälper till och tar emot får 10 000 euro per flykting. Men EU-länderna måste inte ta emot flyktingar, de kan istället hjälpa asylsökande som får avslag att återvända till hemlandet.
Förslaget, som den svenska EU-kommissionären Ylva Johansson presenterade, betonar återvändande av de som fått

avslag och noggrannare id-kontroller vid gränserna. Dublinförordningen skrotas samtidigt. I framtiden ska asylsökande om möjligt hänvisas till det land där hen har släktingar eller annan anknytning. Det innebär troligen att Sverige får ta ett större ansvar.

Vad nettot av EU:s förslag än blir för Sveriges del kommer det inte att rädda regeringen undan en kris om migrationspolitiken. EU-kommissionens förslag ska förhandlas med EU-parlamentet och mellan medlemsländerna. Det tar tid innan det blir till verklighet. Och inte ens då kommer de att göra de nationella asyllagarna oviktiga.

Ewa Stenberg
ewa.stenberg@dn.se

Covidhunden Kössi kan lukta sig till om resenärerna är sjuka

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Helsingfors. På Helsingfors-Vanda flygplats testas nu en ny strategi i kampen mot coronaviruset. Specialtränade hundar nosar sig till covid-19 – även hos symtomfria personer. Forskningsteamet bakom försöket tror att metoden kan lämpa sig för fler områden i samhället, som äldreboenden, skolor och teatrar.

– Vi ville se om hundar kunde känna igen covid-19. Det visade sig att de kunde det, dessutom väldigt tillförlitligt, säger Anna Hielm-Björkman, docent vid veterinärmedicinska fakulteten vid Helsingfors universitet. Bredvid henne står labradoren Miina och den spanska vinthunden Kössi. Miina är en gammal diabeteshund som kan känna igen blodsockerfall hos diabetespatienter. Kössi kan

identifiera mögel, cancer, vägglöss – och numera även covid-19.
På Helsingfors-Vanda flygplats inleds den här veckan en ny strategi i kampen mot coronaviruset. I ett pilotprojekt, som pågår till årsskiftet, kommer specialtränade hundar att lukta på svettprover för att avgöra om resenärerna är sjuka.
I Dubai i Förenade Arabemiraten inleddes ett liknande försök häromveckan.
Under våren har forskarna på Helsingfors universitet gjort blindtester på hundarna. Urinprover från personer som testat positivt för covid-19 har blandats med negativa prover. I samtliga fall kunde hundarna identifiera de positiva proverna.
– I vissa fall pekade de ut även negativa prov, och när vi kollade upp saken visade det sig att de här personerna insjuknat efter provtagningen. Det verkar alltså som att hundarna kan lukta sig till covid-19 redan innan de normala testerna kan göra det, säger Anna Hielm-Björkman.
På Helsingfors-Vanda flygplats kommer nu två hundar att finnas på plats varje dag. Ett test tar ungefär en minut att utföra.

I praktiken går det till så att resenären torkar sig runt halsen med en provtagningsservett. Provet läggs i en burk. Hunden nosar på flera burkar. Om någon av burkarna innehåller spår av covid identifierar hunden den. Testningen inleddes i laboratorier i våras, men att genomföra det ute i samhället är en helt annan sak. Det har också krävt en del utredningar.

– Att hundar sniffar på människor är inte förbjudet enligt lag, men det finns heller ingen lag som säger att det är tillåtet. I det här fallet handlar det ju om privata människors hälsa. Därför har vi nu valt en metod där provet förs in i ett bås så att resenären inte kommer i direkt kontakt med hunden. Det är också bra med tanke på allergier och hundskräck, säger Hielm-Björkman.

Förhoppningen är att hundarna ska bli ett stående inslag hos finländska tullen. I bästa fall kan samma hundar ha flera uppgifter samtidigt.

– Vi måste öppna upp gränserna igen för att livet ska bli så normalt som möjligt, och då behöver vi alla metoder för att trygga människors säkerhet, säger

Vandas social- och hälsovårdschef Timo Aronkytö.
Historien bakom den banbrytande finländska hundforskningen är spännande. Hunden Kössis ägare, Susanna Paavilainen, driver ett hundhotell och upptäckte en dag att Kössi, som då var valp, hade en unik talang.
– Han nosade och slickade hela tiden runt underläppen på en av mina andra hundar. Fyra månader senare upptäckte vi en cancertumör på samma ställe. Samma sak hände senare med en av mina katter, säger Paavilainen.
Hon tog kontakt med forskningsteamet, och Kössi fick jobb. Normalt forskar Anna Hielm-Björkman kring hundar och bröstcancer, men när coronaviruset drabbade världen – och Hielm-Björkmans egen släkt insjuknande – tänkte hon att det vore intressant att se om samma hundar kunde känna igen covid-19.
Anna Hielm-Björkman ser många fördelar med covidhundarna.
– Det vore dumt att inte ta i bruk den här typen av testning. Det är enkelt och det är relativt billigt. Ett vanligt coronatest i Finland

kostar just nu 200 euro. En hund kan utföra cirka 200 tester per dag för kanske 100 euro, inklusive personal. Så om du har 50 hundar kan du testa 10 000 personer per dag. Det är lätt att räkna ut hur mycket pengar man sparar, säger hon.

I Finland finns det ett intresse för hundarna på teatrar, operahus och mässhallar. Också svenska hundförarföreningar har hört av sig.

På Institutet för hälsa och välfärd i Finland, THL, är man försiktig med att säga något om hundarna som eventuell framtida testmetod.

– Vi kan inte riktigt ta ställning till hundarna eftersom vi inte har sett några praktiska testresultat eller data om hundarnas förmåga ännu, säger THL:s chef Mika Salminen, till DN.

Philip Teir
philip.teir@gmail.com

Fakta. Hundar kan känna igen cancer och malaria

En människa har ungefär fem miljoner luktsinnesceller, jämfört med en hund som har 220 miljoner.

Hundar kan tränas för att känna igen bland annat cancer,

Parkinsons sjukdom och malaria. Det finns också hundar som kan larma en diabetespatient om blodsockerfall, och hundar som kan varna om ett kommande epilepsianfall.
Den finländska forskningsgruppens hundar har lärt sig känna igen covid-19 med hög tillförlitlighet. I vissa fall kände hunden igen sjukdomen även när laboratorietestet inte gjort det. Finland har hittills haft 9 195 bekräftade fall av det nya corona-viruset, och 341 dödsfall. De senaste veckorna har antalet nya bekräftade fall ökat något.

Kedjan öppnade för många restauranger – nekas viktigt stöd

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Trots att flera av Aaron Colmans restauranger har tappat långt mer än hälften av sin omsättning på grund av coronapandemin får hans företag inget omställningsstöd. Skälet: restaurangkedjan växte för snabbt i fjol.

Småföretagarnas organisation, Företagarna, varnade i våras regeringen för att snabbväxande företag missgynnas av regelverket.
Restaurangkedjan Hawaii Poké startade sin verksamhet 2016 och i fjol våras hade den sju restauranger i Storstockholm. Under sommaren och hösten startades ytterligare fem restauranger. Det skulle visa sig vara ett misstag när coronapandemin fick kedjan att gå på knäna.
Det omställningsstöd som regeringen föreslog och riksdagen klubbade i våras bygger på att företag kan visa att de tappat minst 30 procent av sin omsättning under mars och april, jämfört med motsvarande period i fjol.
Det kan inte Hawaii Poké då de startade ytterligare fem restauranger under fjolåret. Omsättningen växte automatiskt och är ungefär lika stor som för ett år sedan – men på tolv restauranger jämfört med sju i fjol.
Men räknat på de ursprungiga sju restaurangerna så märks krisen tydligt.

– Våra två bästa restauranger har tappat mellan 60 och 70 procent av omsättningen, säger Aaron Colman, delägare och vd för Hawaii Poké.
– De har också de högsta kostnaderna eftersom de ligger i centrala Stockholm där hyrorna är som högst, tillägger han.
DN träffar honom på en av restaurangerna, ett stenkast från Cityterminalen i centrala Stockholm. Det är ett område där kontoren ligger tätt och ger därmed restaurangen en stadig kundkrets av lunchgäster.
Fram till att pandemin fick kunderna att jobba hemifrån vill säga. I mars och april försvann 85 procent av omsättningen från företagscatering och restaurangen som helhet tappade runt 60 procent.
Det har blivit något bättre efter sommaren och lokalen är fylld till nästan hälften när DN är där.
– Ja, det har blivit något bättre, men ändå skulle jag säga att omsättningen här ligger på 50–60 procent under nivån från i fjol, säger Colman.
Förslaget att utsträcka mätperioden för

omställningsstödet till att gälla även maj–juli, hjälper inte Hawaii Poké särskilt mycket. Restaurangerna de öppnade förra sommaren slog upp portarna sent under månaderna. Det finns med andra ord inte så mycket de kan visa i form av omsättning för var och en av de månaderna i fjol.
– Dessutom tar det normalt upp till ett halvår innan en restaurang har satt sig, innan man får upp omsättningen. Under tiden har du utgifterna för hyra, personal och marknadsföring, påpekar Aaron Colman.

På organisationen Företagarna säger experten på skattepolitik och stöd, Patrick Kressen, att de i sitt remissvar påpekade att stödets konstruktion skulle missgynna nystartade företag och snabbväxande företag.
– Vi föreslog i vårt remissvar att det borde finnas en särskild regel där företag skulle kunna få bli bedömda på ett månatligt snitt, byggt på hela årets omsättning för 2019, säger Kressen.
– Men det ville inte regeringen, delvis för att det skulle bli för krångligt att bedöma ansökningarna, delvis för att man

ville begränsa antalet månader som stödet skulle gälla. Men det blir godtyckligt med den här konstruktionen, fortsätter han.
Aaron Colman efterlyser ett mer pragmatiskt stödsystem, till exempel att företaget får mäta ett snitt av minskningen av omsättningen på de sju restaurangerna, för att sedan använde det som en schablon för de fem nystartade.
Vid sidan av att ägarna har skjutit till mer kapital har kedjan också utnyttjat andra stödsystem, bland annat ett brygglån från statliga Almi på en halv miljon kronor och de har också utnyttjat möjligheten att skjuta upp skatten.
Almilånet ska betalas tillbaka nästa år, men där räknar Colman med att det går att omvandla det till Almis reguljära företagslån.
Annat är det med den uppskjutna skatten – den ska betalas i februari.
– Det är direkt skrämmande, säger han och påpekar att i hemlandet Storbritannien får företagen flera år på att betala tillbaka motsvarande statliga stöd.

Dan Lucas
dan.lucas@dn.se

Fakta. Omställningsstödet

Stödet kan sökas av företag som har tappat minst 30 procent av sin omsättning under mars–april i år, jämfört med samma månader i fjol.

Regeringen och stödpartierna har även lagt ett förslag om att förlänga mätperioden till maj–juli, men då är kravet på att omsättningstappet ska vara större: 40 procent för maj och 50 procent för juni respektive juli.

Dan Lucas: SEB kommer inte undan frågorna om penningtvätt

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Om ledningen för banken SEB tror att deras långa pressmeddelande skulle sätta stopp för historien om misstänkt penningtvätt, så tar den miste.

Finansinspektionen kommer att granska uppgifterna från SVT:s Uppdrag Granskning.

Baltikum var jungfrulig mark för de skandinaviska storbankerna under 1990- och tidigt 2000-tal. Det gick att växa snabbt och göra stora vinster. Det fanns också pengar, mycket pengar – inte minst från privatiseringen av ryska företag under 1990-talet. Men den gyllene epoken kan sägas ha upphört med finanskrisen och nu kommer i stället baksmällan: insikten om att de skandinaviska bankernas lokala filialer och dotterbolag varit mer eller mindre vidöppna för framför allt ryska oligarker och korrupta politiker och tjänstemän att tvätta vinsterna från brottslig verksamhet.

Under 2018 och 2019 kom avslöjanden slag i slag. Värst var – troligen – Danske Bank, men även Swedbank hade en smutsig historisk byk som kom att kosta banken fyra miljarder kronor i sanktionsavgift, ”böter”, från Finansinspektionen (FI).

Och nu har strålkastarljuset fallit på SEB, som redan i somras fick en miljard i böter för att ha varit för slapp i arbetet mot penningtvätt.

En sak kan sägas på en gång: det är en himmelsvid skillnad mellan

hur Swedbank handlade när den skandalen briserade i februari i fjol, och hur SEB nu reagerar.
Det är å andra sidan inte ett högt betyg för SEB: Swedbanks information i fjol våras var katastrofalt usel och kostade både koncernchefen och styrelseordföranden deras arbeten.
Vid en första anblick lägger SEB korten på bordet. I ett långt pressmeddelande säger banken att uppgifterna i "Uppdrag granskning" är ”inga nyheter” och antyder starkt att de 8,2 miljarderna kronor i misstänkt penningtvätt ska inrymmas i de 260 miljarder kronor som så kallade ”lågtransparenskunder” slussade genom banken i Estland under åren 2005-2018. Det handlar om kunder som dels inte var bosatta i Estland, dels genomförde transaktioner vars syfte banken visste för lite om – om den visste något alls.
Enligt SEB har banken avslutat dessa konton senast 2018. Banken har successivt tagit steg för att klippa av kontakten med misstänkta kunder samt skärpt sina rutiner för att förhindra att banken utnyttjas för penningtvätt.

Men kvar står konkreta och allvarliga påståenden från "Uppdrag granskning". Det handlar om kunder vars beteende borde ha lett till att banken omedelbart bröt förbindelsen med dem – inte väntat flera år.
Kunder som hade adresser till företag utan verksamhet, transfereringar till skatteparadis, transaktioner som saknade tydligt legitimt syfte – allt är varningsflaggor som banken borde ha sett.
SEB duckar frågorna med att hänvisa dels till banksekretess, dels till att de så kallade misstankerapporterna (SAR) är verktyg för finanspolisen och att banken inte får kommentera dem.
När FI i somras delade ut en miljard kronor i sanktionsavgift till SEB var det just för att det fanns brister med arbetet mot penningtvätt. Banken hade, enligt FI:s generaldirektör Erik Thedéen ”agerat för lite för sent” när det gällde riskerna för penningtvätt i Baltikum.
Detsamma kan nog sägas nu när "Uppdrag granskning" har presenterat sitt avslöjande. Banken agerar – men för lite och framför allt för sent.

Koncernchefen Johan Torgeby kan tycka att han har svarat på frågor och varit tydlig. Men det räcker inte. När journalister kommer med så pass konkreta uppgifter, då måste han ställa upp på en intervju. Annars befästs den bild som nu ges: av en bank och en ledning som försöker dölja vad som har varit en smutsig hantering. För penningtvätt är smutsigt, det handlar om att dölja vinster från brott där det alltid finns offer.

Även om banken slipper fler sanktioner från myndigheterna kommer den inte undan frågor kring penningtvätten. Inte minst kommer FI:s granskning, i samarbete med myndigheterna i Estland, att borga för det.

Dan Lucas
dan.lucas@dn.se

Jag har aldrig tidigare sett en sådan här stor ökning av antalet sålda cyklar under ett år.

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Klas Elm, vd för Svensk Cykling, om att cykelförsäljningen har ökat med nära 30 procent under den senaste tolvmånadersperioden jämfört med året innan. TT

Konsumtionen stabil på lägre nivå i september

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Betalkorttransaktioner i Sverige fortsätter att visa en förhållandevis stabil trend, enligt ny data från storbanken Swedbank. Sett över de senaste fyra veckorna ligger den totala konsumtionen på en nivå som är 3 procent lägre jämfört med för ett år sedan. Räknar man bort livsmedel är nivån 10 procent lägre.

”Tillväxttakten i den totala konsumtionen ser ut att ha närmat sig ett nytt normaltillstånd sedan de nuvarande restriktionerna har varit oförändrade sedan början på sommaren”, skriver Swedbank.
TT

”Den psykiska ohälsan ökar vid hemarbete – kvinnor drabbas värst”

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Hemarbete i pandemin innebär risker för hälsan. Ny sjukstatistik visar ett tydligt mönster där allt fler anmäler sig sjuka på grund av psykisk ohälsa.

– Det är en mycket tydlig - ökning och något som vi tidigare inte har sett, säger företagshälsan Previas beteendevetenskapliga rådgivare Maria Steneskog Nyman.

I juli förnyade Folkhälsomyndigheten rekommendationen om hemarbete för de som kan – ända fram till årsskiftet. Men isoleringen kan bidra till psykisk ohälsa hos Sveriges arbetande befolkning, menar Maria Steneskog Nyman.

Sjukrivningarna ökar och Previa, som bevakar sjuk- och friskanmälningar hos 410 olika företag och offentliga organisationer, har aldrig tidigare sett så många uppge psykisk ohälsa som frånvaroorsak.

– Ännu verkar vi inte ha nått en platå och allt fler söker även psykologiskt stöd, säger Maria Steneskog Nyman.

Under den sista veckan i maj registrerades 977 frånvarodagar per 100 000 medarbetare där psykisk ohälsa angavs som skäl. Nu i september har siffran ökat till 2 284 frånvarodagar under den

senaste veckan, enligt Previas statistik.
Jämfört med siffrorna under september i fjol har antalet frånvarodagar för psykisk ohälsa mer än femdubblats.
– Vi ser en skarp och tydlig ökning och det handlar inte längre om frånvaro på grund av förkylningar eller liknande.
– Kvinnorna visar på den största ökningen vad gäller korttidsfrånvaro på grund av psykosociala orsaker medan männen visar på den största ökningen vad gäller korttidsfrånvaro på grund av fysiska orsaker. Det är här en tydlig skillnad som vi kommer att undersöka närmare, säger hon.
Tidigare har det inte funnits säkra data om hur hemarbete under pandemin påverkar den psykiska hälsan, men den nya statistiken pekar tydligt på att folk mår allt sämre, förklarar Maria Steneskog Nyman.
Hon menar samtidigt att siffrorna behöver analyseras för ökad förståelse om de bakomliggande faktorerna. Det kan finnas många riskfaktorer – däribland bristen på social kontakt och

svårigheterna i att utöva ledarskap på distans.
– Arbetssituationen är annorlunda än tidigare. Att vara chef på distans eller under ett pressat läge ställer höga krav, det kan vara svårt att fånga upp om någon börjar må dåligt när kontakten sker på distans, säger Maria Steneskog Nyman.
Maria Steneskog Nyman ser att det är viktigt att fortsatt följa den uppåtgående trenden.
– Vi har inte identifierat ett liknande mönster tidigare, men jag vågar inte jämföra detta med exempelvis finanskrisen då synen på den psykiska hälsan ser annorlunda ut i dag, säger hon.
Monica Buhrman är legitimerad psykolog, psykoterapeut och doktor i psykologi och har även utfört studier på Uppsala universitet om psykisk ohälsa kopplat till pandemin.
– Det som håller på att hända är att den psykiska ohälsan snabbt går upp, det här kan vara knuffen in i riktigt dåligt psykiskt mående för vissa. Det är jätteviktigt att arbetsplatserna skapar exempelvis sociala forum för att snabbt fånga upp dessa personer. Ju mer utdraget det här blir, desto sämre

kommer folk också att må, säger hon.
Vanligtvis kan jobbet och kollegorna vara ett andrum i vardagen, något som bryter tankarna, menar hon.
– Försök att tänka på vad du uppskattade och hur du kan komma i kontakt med det igen.
Många av oss värderar det sociala utbytet på jobbet högt och utan det tappar flera sitt sammanhang.
Att kvinnor mår sämre i större utsträckning förvånar henne inte.
– Ofta kan de uppleva sig ha ett större socialt utbyte i jobbet än män, säger Monica Buhrman.

Försäkringskassan beräknar att utgifterna för socialförsäkringen kommer att öka med 30 miljarder kronor i år jämfört med i fjol – där totalsumman väntas landa på 248 miljarder. Hur stor del av ökningen som utgörs av psykisk ohälsa är dock oklart då kraven på läkarintyg för sjuklöneperioden tillfälligt avskaffats.

Johanna Sundbeck
johanna.sundbeck@dn.se

Fakta. Previa

Previa Sjuk och Frisk omfattar 156 000 personer på 410 företag och offentliga organisationer över

hela Sverige. Sjuk-, vab- och friskanmälan görs via telefon eller online och inkluderar sjukvårdsrådgivning och uppföljning av sjukfrånvaro.

Sundbyberg är Sveriges mest robusta kommun

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Sundbyberg norr om Stockholm är årets vinnare i konsultföretaget WSP:s robusthetsindex.

– Sundbyberg har en bra befolkningsstruktur, arbetsmarknad och

inkomstutveckling och kommer med all sannolikhet att stå stark under lång tid, säger Fredrik Bergström, affärsområdeschef på WSP.

Rapporten ger en ögonblicksbild av läget i landets kommuner och regioner och belyser, baserat på statistik från SCB, riskfaktorer som kan göra en kommun extra sårbar.

Sundbyberg har de senaste åren haft en mycket stark befolkningstillväxt – den överlägset starkaste i landet med 9 procentenheter. Detta kombinerat med en hög andel sysselsatta i kunskapsintensivt näringsliv samt en stigande förvärvsintensitet gör kommunen mycket väl rustad, enligt WSP. Företaget har tittat på nyckeltal som utbildningsnivå, kommunstorlek, inflyttning, andel av befolkningen under 55 år med minst 10 år kvar till pension samt förvärvsintensitet, som ger en fingervisning om regionens förutsättningar på längre sikt. Förvärvsinkomst samt förändring i förvärvsinkomst belyser arbetsmarknaden och företagens utveckling vilket indirekt säger något om den finansiella styrkan i

regionen. Omfattning av kunskapsintensivt näringsliv är också en viktig bestämningsfaktor för den regionala utvecklingen. För att fånga graden av integration och matchningen på arbetsmarknaden kan sysselsättningsgrad för personer födda utanför EU/EFTA användas.

Kommuner med en stor befolkning och hög befolkningstillväxt har i regel stor och ökande köpkraft, vilket i sin tur attraherar företag att etablera sig där. Detta skapar i sin tur efterfrågan på arbetskraft – på så sätt uppstår en positiv spiral där befolkningsökning och ekonomisk tillväxt växelverkar.

Storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö är fortsatt attraktiva platser att bo på. Men under flera år har WSP sett en trend som består i att pendlingskommuner nära storstäderna i vissa avseenden utvecklas ännu starkare. Ökade prisnivåer, bostadsbrist och trängsel i storstäderna har lett till att både människor och företag börjat söka sig ut till kranskommuner. I dessa finns fortfarande möjlighet att ta del av

storstädernas omfattande utbud, samtidigt som det i regel är betydligt enklare och billigare att skaffa bostad eller verksamhetslokal.
Som ensam storstad tar sig Stockholm stad in på robusthetsindexets topp 10. Andelen högutbildade är bland de högsta i landet. Andel sysselsatta inom kunskapsintensivt näringsliv är 41 procent i Stockholm, vilket är högst bland Sveriges kommuner, rikssnittet är 11 procent.

Men hur kommer det sig då att Stockholm tappar mot Sundbyberg?

– Inflyttningen är svagare, 4 poäng på en 10-gradig skala. Det är fler som flyttar ut från Stockholm till resten av landet än som flyttar dit. Det är en liten varningsklocka och kan bli ett långsiktigt problem. Sundbyberg har också en hög andel sysselsatta i kunskapsintensiva företag, 35 procent, det växer fram en hel del kunskapsföretag i Sundbyberg och Solna, säger Fredrik Bergström.
Förvärvsintensiteten – hur många som kan jobba som har ett jobb –

ligger relativt lågt i Stockholm, 75 procent, det finns utanförskapsområden som drar ner siffran. Det är också en av Sundbybergs svagaste grenar medan många välmående kranskommuner har en hög förvärvsintensitet, exempelvis Ekerö med 84 procent.
Ekerö är också den kommun i Sverige där förvärvsinkomsten per capita har ökat mest de senaste tio åren, med 36 procent.
Danderyd hamnar näst sist, före Norrtälje, i robusthetsligan i Stockholms län.

– Danderyd är intressant. Det är relativt få i arbetsför ålder som jobbar, kanske en hemmafrufaktor. Danderyd har väldigt höga inkomster men inkomstutvecklingen har inte varit bra. Inrikes inflyttning får lägsta betyget, 1 av 10 möjliga, det är för dyrt att bo där. Danderyd har också en utmaning i en åldrande befolkning, säger Fredrik Bergström.
Listan över kommunerna med den högsta förvärvsintensiteten toppas av pendlingskommuner nära storstäder och större städer. Nykvarn är ett exempel på en

kommun som utmärker sig i positiv mening.
Den högsta förvärvsinkomsten finns också i pendlingskommuner i anslutning till storstäder, tätt följt av storstäderna själva.
Men rapporten visar tydligt att många kommuner har en potential som är outnyttjad. Huddinge är ett exempel. På många områden presterar kommunen bättre än eller i paritet med genomsnittet – förvärvsintensiteten är dock betydligt lägre. Detta är troligen en av orsakerna till att Huddinge inte hamnar högre totalt sett i jämförelsen.
Om Huddinge skulle få bukt med den relativt låga förvärvsintensiteten finns, enligt rapporten, stora möjligheter för kommunen att klättra – Huddinge står starkt inte minst på utbildningsområdet och en högre förvärvsintensitet skulle möjligen kunna göra att den höga utbildningsnivån i ännu högre utsträckning kom kommunen till gagn.
– Givet Huddinges läge har kommunen inte riktigt fått till näringslivsutvecklingen. Att få fler

kunskapsföretag att etablera sig är en av södra Stockholmsregionens största utmaningar, säger Fredrik Bergström.
En annan mycket viktig faktor, enligt honom, är grundskolan. Det är stora skillnader i meritvärde för niondeklassarna mellan kommunerna.
I Stockholms län ligger Botkyrka och Nynäshamn väldigt lågt. Vingåker i Södermanland ligger lägst i landet med ett genomsnittligt meritvärde på 179 medan Danderyd toppar listan.
– Det behöver inte bara bero på invandring, många kommuner med låga meritvärden är bruksorter utan bildningstradition. Uppdelningen mellan stad och land är bekymmersam i största allmänhet, väldigt många kommuner har hamnat utanför, säger Fredrik Bergström.

Mia Tottmar
mia.tottmar@dn.se

Rankning. Stockholms län

Maxpoäng: 120
Sundbyberg: 114
Nacka: 104
Stockholm: 104
Ekerö: 101

Solna: 100
Tyresö: 99
Vallentuna: 99
Värmdö: 98
Österåker: 98
Täby: 97
Sollentuna: 96
Lidingö: 94
Haninge: 93
Upplands-Bro: 93
Upplands Väsby: 91
Huddinge: 90
Järfälla: 90
Nykvarn: 90
Sigtuna: 90
Vaxholm: 90
Salem: 85
Södertälje: 85
Nynäshamn: 82
Botkyrka: 80
Danderyd: 79
Norrtälje: 77

Kritik mot att husläkarjourer ska läggas ner

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Husläkarjourerna tar emot patienter för inbokade besök när vårdcentralen har stängt. Region Stockholm vill nu renodla strukturen med närakuter, och samtidigt spara pengar. Därför föreslås att husläkarjourerna läggs ner.

– Det är fruktansvärt. Jag får alltid hjälp här, säger Britt-Marie Ringberg om nedläggningsplanerna av Täby husläkarjour.

Det är sen eftermiddag i Täby centrum. Husläkarjouren har just öppnat.

På slaget 17 sitter läkaren Annika Pousette redo vid telefonen.

Det har redan bildats en liten kö som hon effektivt betar av.

– Det är lätt för mig att avgöra situationen och fatta snabba beslut, säger hon.

Två kvinnor med urinvägsinfektion, en patient med ont i örat.
I rummet intill är distriktssköterskan Irmeli Ahlfors fullt sysselsatt med motsvarande samtal.
Det går undan och när klockan blivit 18 är redan 13 patienter inbokade för läkarbesök under kvällen. Tre har redan fått träffa doktorn.
Annika Pousette arbetar normalt på en vårdcentral i området. Tillsammans med kollegor bemannar de husläkarjouren på kvällstid.
– Patienterna är tacksamma. De har oftast inte fått en tid på husläkarmottagningen på dagen. Alla som haft urinvägsinfektion vet hur det känns att vänta.
Det var situationen för Britt-Marie Ringberg från Åkersberga, som just blivit undersökt och fått ett recept för att häva urinvägsinfektionen.
Beskedet om att husläkarjouren ska läggas ner har hon nåtts av tidigare under dagen.
– Det är fruktansvärt, på riktigt. Hade jag inte fått komma hit, så hade jag fått sitta på närakuten i timmar.

Under torsdagen väntas hälso- och sjukvårdsnämnden fatta beslut om att lägga ner husläkarjourerna, som ett led i att renodla vårdstrukturen i regionen.

– Regionen har satsat på att bygga ut närakuterna, där patienten kan få hjälp på en högre vårdnivå. I nuläget har ju husläkarjourerna delvis samma uppdrag men närakuterna har ju möjlighet att ta även lite sjukare patienterna. Vi vill inte heller betala en fast ersättning för husläkarjourerna när vi har byggt ut närakuterna, säger Christoffer Bernsköld, ansvarig för vårdavtalen på Hälso- och sjukvårdsförvaltningen.

Regionen beräknar att spara 80 miljoner kronor på att avveckla mottagningarna, samtidigt som vården uppges bli mer jämlik då skillnaderna i vårdstrukturen i länet utjämnas.

– Många av de här patienterna ska kunna få hjälp på dagtid, och genom digitala kontakter som har utökats nu.

Nedläggningen av husläkarjourerna ska också underlätta bemanningen av närakuterna och husläkarmottagningarna som

konkurrerar med samma personal. Någon överföring av resurser till primärvården är dock inte inkluderat i beslutet.
Nils-Olov Sandberg, specialist i allmänmedicin, var med och startade husläkarjourerna i fyra norrortskommunerna 1994, kvällsöppna mottagningar som tar emot för enkla besvär på jourtid. Han har tillsammans med verksamhetschefer för två andra husläkarjourer skrivit ett protestbrev till regionen inför nedläggningsbeslutet, med en vädjan om att de husläkarjourer som vill ska få fortsätta.
– Vi förstår tanken med närakuten – att det ska vara lätt att söka rätt. Men med drop-in-verksamhet blir det många onödiga besök och nästan inget triage. Det är långt kvar tills organisationen har satt sig, säger Nils-Olov Sandberg.
Ylva Sandström, ordförande i Stockholms distriktsläkarförening, säger att förslaget att lägga ner husläkarjourerna inte kommer som en överraskning.
– Vi är kritiska till närakuterna, för de löser inte problemen och de kostar mycket. Men eftersom man

låst fast sig vid detta politiskt, så är det logiskt att husläkarjourerna läggs ner – man inte kan ha dubbla jourverksamheter på kvällstid, säger Ylva Sandström. Fackets kritik mot närakuterna handlar bland annat att om att de inte bidrar till kontinuiteten för patienten, medan husläkarjourerna är en förlängning av primärvården. Det hade varit bättre om husläkarmottagningarna fått mer resurser för att bättre klara sitt uppdrag på dagtid, enligt Ylva Sandström.

Efter DN:s besök skickar Annelie Sandberg ett mejl med sammanfattningen av måndagskvällen: 40 samtal, 20 läkarbesök, varav 19 på plats och ett digitalt besök. Den sista patienten kom 21:15.

”Detta hade i stället kunnat generera 40 drop-in på närakuten på Danderyd med kaos som följd”, skriver Annelie Sandberg.

Anna Gustafsson
anna.gustafsson@dn.se

”Jag är väldigt stolt och glad”

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Sundbyberg är till ytan landets minsta kommun men enligt WSP den bäst framtidssäkrade. – Tillsammans med andra utmärkelser är det ett kvitto på att vi gör rätt – och att vi vågar skryta, säger kommunstyrelsens ordförande Peter Schilling (S).

Det handlar enligt honom om tålamod, envishet, engagemang och en tydlig inriktning i politiken.

Sundbyberg har nyligen utsetts av tidningen Dagens samhälle till Sveriges mest hållbara kommun, av fackförbundet Vision till årets kulturkommun och kommit högt på Aktuell hållbarhets rankning av de miljöbästa kommunerna.

– Sammantaget är jag oerhört stolt och väldigt, väldigt glad i dag. Det är ett kvitto på att det inte bara är vi som tycker att vi är bra, säger Peter Schilling, som lyfter fram ett bra samarbete mellan kommunen, företag, föreningar och polisen.

– En kommun ska inte ta på sig att göra allt själv, det är långsiktig hållbarhet.
Er sämsta gren enligt WSP är förvärvsintensiteten, som är låg i stadsdelarna Hallonbergen och Rissne.
– Vi har en mängd åtgärder där men det övergripande målet är att alla barn ska klara skolan. Vi har också praktikplatser för de som står längst från arbetsmarknaden där de kan dokumentera sina erfarenheter för sitt cv.
Samtidigt byggs det nytt och förtätas i både Hallonbergen och Rissne.
– Vi har lyckats med att inte gentrifiera, vi har inte bytt ut folket som bor här, säger Peter Schilling.

Mia Tottmar
mia.tottmar@dn.se

Niklas Wahllöf: Kulturen präglas av dammiga gamla fantasier om landsbygden

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Att exotisera, eller demonisera, landsbygden är verkligen inte nytt. Det intressanta är att det är så livaktigt i kulturen, och detta i tider när allt fler tycker att vi nog borde närma oss landet. Till och med för att bo där.

Vad konstigt det kan bli när man lämnar stan. Som för Sam. Han hamnar av svåra orsaker på en liten ö mycket nära den engelska kusten (man ser bebyggelsen på andra sidan) och det mesta går åt helvete.

Till ön kommer man nämligen enbart genom att köra bil på en landtunga som friläggs vid lågvatten några timmar om dagen. Matchar du inte ebb är du fast här, kompis. Vad händer? Sam måste verkligen hem, men missar med minsta marginal lågvattnet.

Han nödgas stanna till nästa dag. Alternativt simma, som det kargt uttrycks. Ty på öar är man karg. Så han stannar. Och börjar upptäcka allt konstigare saker, och minst sagt mystiska människor. Värdshusparet Martins döljer mer än en svensk deklarant, det sysslas uppenbarligen också med någon sorts ritualslakt av djur (och människor?) här. Vad är det för ränkspel mellan de skvatt galna lantisarna som super på stranden? Och den där lilla pojken som titt som tätt plötsligt uppenbarar sig i det höga gräset, men försvinner lika snabbt, finns han? Hallå, tar alla här svampar?

HBO:s miniserie ”The third day” (bibliskt, läskigt) är egentligen välgjord. Fotot är fint, skådespelarinsatserna (som Jude Laws Sam och Emily Watsons mrs Martin) också. Allt det där som vi har lärt oss närmast kräva av en strömningsjättes produktion finns här. Problemet är att premissinvändningarna, som en preciös a-kursare skulle säga, står i sådan tät kö att man blir alldeles ledsen.

Värst är att ovanpå allt ligger den gamla dammiga fantasin om hur

någon vettig stadsbo hamnar på vischan – där mordiska våldtäktsmän befolkar skogarna, eller där bonniga svenskar sysslar med skrämmande riter under midsommartid, och allt däremellan – och nödgas slå sig i slang med rurala monster. Urgamla kulter. Mordiskt mörker. Så enormt typiskt.
Att exotisera, alternativt demonisera, landsbygden är sannerligen inte nytt. Det intressanta är att det är så livaktigt i kulturen, och detta i tider när allt fler är beredda att skriva under på att vi nog borde närma oss och inte lämna landet. Till och med för att bo på.
Det finaste som finns i medierna är en svindyr pinnsoffa från en auktionslada, en pallkrage-uppdriven rättika eller egen vinstock framför falurött timmer. Blåkläder från 1920-talet, fula kängor. Jättemånga gamla hus renoveras av män i skägg inför tv-kameror, och i med coronapandemin har fler människor än på massor av år tagit steget ut i det gröna, priserna rapporteras skjuta i höjden.
Ändå detta mystifierade kring allt bortom urbaniteten. Så sent som i

förra veckan kunde man i denna tidning läsa att ortsnamn som Alfta, Bollebygd och Lammhult var ”trolskt poetiska” men samtidigt, på något vis, utgjorde exempel på ”det riktiga Sverige”. Så kanske är bygden bara en projicerad bild på en vägg i Stockholmsvitt? Som om inflyttade manusförfattare världen över gått samman för att hämnas på sina uppväxtmiljöer – där alla beskrivs som galna, våldsamma, eller bara mystiska. Och säljer in det med romantik.
Men tänk om staden, där snart allt verkar genomlyst, städat, sedesamt och trist, bär på mer mörker än glesbygden. Vilka hemligheter sysslar man egentligen med i bostadsrättsföreningarnas, protestgruppernas och intresse-organisationernas källare?
Det kanske vore något att fantisera om.

Niklas Wahllöf
niklas.wahllof@dn.se

Nytänkande grupp. Kärlek till jorden och djuren på Sörmlands museum

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

”Åsa Elzén: Träda – Fogelstadgruppen och jord”

Sörmlands museum, Nyköping. Visas t o m 26/1.
Konstnären Åsa Elzéns intresse för den radikala Fogelstadgruppen, bildad 1921, är ett forskningsbaserat projekt, som under drygt ett decennium resulterat i allt från skogsperformancer till en kollektivt tillverkad matta. Den mäter hela 4,7 gånger 6 meter, tillverkad i applikationsteknik av återvunna tyger – och nu ett färggrant blickfång i en annars stramt och stiligt presenterad utställning på Sörmlands museum.

Åsa Elzén beskriver sitt arbete som ”ett växande arkiv”. Här har hon gestaltat historiskt material, nyfunnet i privata hem såväl som i museisamlingar; böcker, brev, dokument, skulpturer och svartvita fotografier av kretsen kring Fogelstadgruppen. Samt den blekta, hårt slitna gobelängmattan ”En träda” av Maja Fjæstad, beställd 1919 av Elisabeth Tamm till godset Fogelstad, där den länge låg i biblioteket. Den är inspirationskällan till Elzéns matta, ”Avskrift av En träda”, som hon kallar sin tolkning. Motivet är en åker som ligger i träda, vilar, för att motverka utarmning av jorden.

Den ekofeministiska och pacifistiska Fogelstadgruppen är känd för att 1925–54 ha drivit Kvinnliga Medborgarskolan vid Fogelstad, i sörmländska Julita. Fjæstads matta har rent konkret nötts ned av första vågens kvinnorörelse och deras hundar – i en glasmonter ligger svarta hår som troligen härrör från Elisabeth Tamms stora, svarta hundar med namnet Pojken, som Elzén hittat på den historiska mattan.

Här blir hundhåren både ett småsnuskigt och lite rörande bevis för gruppens engagemang i djur- och naturfrågor. Elzén har särskilt intresserat sig för Elisabeth Tamms framsynta ekologiska jordbruk (i opposition mot kemiska bekämpningsmedel och konstgödsel), ”Fred med jorden” som det heter i boken hon skrev ihop med Elin Wägner.
I utställningen lyfter Elzén fram den mindre kända ladugårdsutbildningen för kvinnor, i en tid då jordbruket mekaniserades och män ansågs mer lämpade som arbetsledare. En centralfigur var norskan Maren Holebakk, ladugårdsförman som förespråkade lösdrift för kossorna. Dessutom var hon konstnär, som främst arbetade i obränd lera. I en monter visas tre av hennes rätt grovhuggna men ömsinta porträttskulpturer av Elisabeth Tamm, tillverkade av lera från Fogelstads åkrar – jord som Elzén dessutom grävt upp till ett eget verk.
Holebakks privata fotoalbum är intressanta, men här är det nio uppförstorade fotografier av unga ladugårdselever från 1920- och

30-talen som är utställningens roligaste inslag. Det är en serie av den självlärde fotografen Axel Fredriksson, som dokumenterade livet på Fogelstad. Flera personer är så uppenbart queera, kortklippta och klädda som män, frimodigt tittande in i kameran. Axel Fredrikssons negativskatt finns på Nordiska museet men på 1990-talet fick Sörmlands museum dessutom en låda med hans osorterade foton. Det är slående hur kul de verkar ha haft på Fogelstad, en livsglädje, experimentlusta och framtidstro i klass med det som syns i foton från Bauhausskolan.

Elisabeth Tamms engagemang i så kallade åborätter utforskar Elzén i ett videoverk. Det är inte helt lätt att förstå alla juridiska och praktiska problem som uppstod, bland annat för att några bröt mot det solidariska tänkandet. Men curatorn Joanna Nordin (som nyss utsetts till chef för Carl Eldhs ateljémuseum i Stockholm) har tillsammans med konstnären tagit fram ett utmärkt häfte med pedagogisk bakgrundsinformation.

I denna bördiga jord verkar det dock finnas mycket mer att gräva upp. Utställningen ger mig också lust att på egen hand söka mer kunskap om Fogelstadgruppen, helt i linje med inriktningen på Sörmlands museum. En nybyggd och nytänkande institution med inkluderande verksamhet, som häromveckan belönades med utmärkelsen Årets museum.

Birgitta Rubin
birgitta.rubin@dn.se

Plastpåse eller tygkasse? Fyra svar på vanliga klimatfrågor

TORSDAG 24 SEPTEMBER 2020

Är tygpåsar verkligen bättre för miljön än plast? Är det bättre att diska för hand än att använda diskmaskin? Och

skulle vi nå klimatmålen på en gång om alla blev veganer? Som konsumenter ställs vi inför många frågor när det gäller miljö och klimat.
DN har pratat med forskare och experter om hur du kan tänka.
Engångsprodukter eller inte?
EU har beslutat att förbjuda tio typer av engångsprodukter i plast. Det gäller plastbestick, plasttallrikar, sugrör, engångsförpackningar för mat, dryckesförpackningar, take away-muggar, produkter av syrenedbrytbara plaster och bomullspinnar med plastpinne.

Är det bättre för klimatet att använda en tygpåse för matinhandlingen eller en take away-kopp i stål i stället för pappmuggen?
– Vi säger alltid att det är bäst att använda den produkten man redan har, i stället för att skaffa en till, säger Karin Sanne, expert på livscykelanalyser på miljöinstitutet IVL.
Har man en plastpåse hemma är det alltså värdefullt att använda den en extra gång. Har man en tygpåse kan man i stället använda den. Det viktigaste är att man inte köper en ny produkt.

Men om man inte har något av dem?
– Måste man ha en påse så handlar det om att många flergångspåsar har en större påverkan när de produceras, så man måste använda den flera gånger för att tjäna in den. Köper man en flergångspåse utan att använda den särskilt många gånger så är det inte ett särskilt bra val – men använder man den hela året så är det i stället ett bra val, säger Karin Sanne.

Kött eller vegan?

Nötkött är sedan länge känt som den största klimatboven sett till växthusgasutsläpp per kilo livsmedel.
Enligt en studie av forskare vid universitetet i Oxford, publicerad i tidsskriften Science, är det dock stor skillnad på varifrån köttet kommer och hur djuren är uppfödda.
Om djuren är uppfödda på mark som avskogats, till exempel som tidigare varit regnskog, har biffen tolv gånger större utsläpp än den som kommer från kor uppfödda på naturliga betesmarker.

Trots detta genererar de flesta växtbaserade produkter, som bönor och tofu, mindre utsläpp än den minst klimatpåverkande biffen, enligt studien.
Om alla blev veganer – skulle det vara det bästa för klimatet?
– Flera studier har visat att en vegankost ger betydligt mindre avtryck på klimatet jämfört med en köttbaserad kost. Sedan beror det på hur kosten ser ut och vad man ersätter köttet med. Men man skulle i alla fall komma en bra bit på vägen.
Det säger Emma Moberg, doktorand vid SLU i Uppsala. Hon och hennes kollegor har studerat hur svensk matkonsumtion påverkar miljö och klimat.
I studien har de utgått från den omtalade Eat Lancet-rapporten som publicerades 2019. Där finns olika gränser uppsatta för hur mycket maten får påverka miljö och klimat för att vara hållbar. I SLU-studien har man tittat på värden som vattenanvändning, användning av åkermark, biologisk mångfald och växthusgasutsläpp.
Resultatet visade att svenskarnas matkonsumtion på per capita-nivå överskrider både klimat- och

miljömål. Den enda faktor där svenskarnas matavtryck såg ut att ligga inom gränsvärdena var för vattenanvändningen.
– Tar man bort kött- och mejeriprodukter ur sin kost så blir skillnaden i klimatpåverkan stor. Men man måste också se till helhetsbilden – det finns många olika miljöaspekter att ta hänsyn till, säger Emma Moberg.
Till exempel är vissa produkter, som kaffe, kakao, olivolja och nötter, problematiska ur andra miljöperspektiv eftersom produktionen kan kräva mycket mark, använda mycket resurser som fosfor och vatten och även påverka den biologiska mångfalden negativt.
Emma Moberg framhåller att deras studie inte ger några rekommendationer för hur individer ska äta.
Tobias Linné är forskare vid Institutionen för kommunikation och medier vid Lunds universitet, knuten till universitetets tvärvetenskapliga projekt LU Food Faculty. Han äter själv veganskt, och menar att de flesta människor i dag inte lider av någon proteinbrist, även om det finns ett stort fokus på protein

som en mycket viktig del av vår kost.
– Men faktum är att när man gör beräkningar så kan man se att genomsnittssvensken konsumerar nästan dubbelt så mycket protein som vi faktiskt behöver rent fysiologiskt. Snarare äter vi alldeles för mycket protein, säger Tobias Linné.
Livsmedelsverket konstaterar också att det inte är speciellt svårt att få i sig protein som vegetarian eller vegan, förutsatt att man inte äter för ensidigt.
Kommer det gå att förändra våra matvanor? Det är inte omöjligt, menar Tobias Linné. Historien har tidigare visat att människan ibland tvingas att förändra sina kostvanor.
– Men det kommer krävas stora samhälleliga förändringar, och det finns i princip inga stora politiska initiativ på det området. Mat är personligt, det är svårt för politikerna att lägga sig i det.
– Sedan finns det andra värden i att ha en lokal livsmedelsproduktion – man ska inte bara stirra sig blind på utsläppen, understryker Tobias Linné.

Svenskproducerat eller ekologiskt från utlandet?

Frågan är komplex och inte helt lätt att svara på, säger Emma Moberg. När man pratar om ekologisk mat blir det viktigt att ta in fler aspekter än bara klimatet. Ur klimatsynpunkt behöver ekologiskt inte vara bättre än konventionellt odlade produkter. Ibland kan ekologiskt ha en högre klimatpåverkan per kilo produkt, berättar hon. För växtbaserade produkter kan avkastningen, eller skörden, vara lägre än från konventionell odling.

– När det kommer till djurproduktion kan det handla om att djuren har en längre uppfödningstid, vilket till exempel kan leda till högre metanutsläpp, säger Emma Moberg.

Däremot kan det också vara så att ekologiska gårdar i större utsträckning odlar vall (gräs och klöver till foder) som kan ha potential att lagra in kol, vilket minskar klimatpåverkan.

– Så det beror mycket på hur produktionen ser ut, säger hon. Det är aspekter som också är bra att väga in: bättre välfärd för djuren och mindre

bekämpningsmedel i naturen vilket är positivt för den biologiska mångfalden.
Hur är det då med transporten av exempelvis tofu kontra en köttbit från Sverige? Många tänker nog att svenskproducerad mat är bättre ur klimatsynpunkt just på grund av den minskade transporten. Men riktigt så enkelt är det inte.
– För växtbaserade produkter ser man transporternas påverkan tydligare, för produkten har en lägre klimatpåverkan i grunden. Då får transporten en större relativ andel av klimatavtrycket. Men däremot kan totala påverkan från transporten vara ganska låg ändå, förklarar Emma Moberg. Det är produkterna och produktionsmetoderna som påverkar klimatavtrycket mest.
– Ur klimatsynpunkt är tofu från USA ofta betydligt bättre än en svensk biff, även om tofun transporterats långt, säger hon. Att välja lokalproducerat kött från Sverige behöver heller inte betyda att produkten i sig är mer klimatsmart än kött som importerats, och transporten står ofta för en mindre del av klimatavtrycket.

– Sedan kan svenskt lantbruk ha många fördelar jämfört med andra länder, till exempel när det gäller djurvälfärd och antibiotikaanvändning. Den svenska produkten kan alltså vara bättre ur de aspekterna, säger Emma Moberg.

Diska i diskmaskin eller för hand?

Enligt Energimyndigheten är det mycket mer energismart att diska i maskin än för hand. Det beror på att dagens diskmaskiner är såpass energieffektiva att det går åt betydligt mindre energi vid maskindisk än när man diskar för hand. Jämförelsen är gjord mellan någon som diskar för hand med sparsamt med vatten, och dagens moderna diskmaskiner.

Och skillnaden är stor. Diskar man i diskmaskin används runt 200–230 kilowattimmar per år, medan handdisk drar runt 900 kilowattimmar. Anledningen till energianvändningen är just uppvärmningen av vattnet.

– En modern diskmaskin i dag drar någonstans mellan 8 och 14 liter vatten per disk, medan en motsvarande handdisk kan dra upp mot 90 liter, säger Helena

Holm, ansvarig för testet på Energimyndigheten.
Det man jämför med är någon som diskar och sköljer i balja.
– Diskar man under rinnande vatten blir vattenanvändningen ännu högre.
En anledning till att man tror att det är mer energieffektivt att diska för hand skulle kunna vara på grund av att man främst tänker på elanvändningen – men den största elanvändningen kommer i uppvärmningen av vattnet, och den blir alltså högre ju mer vatten som används.

Energimyndighetens test räknar inte på en livscykelanalys av produktionen av en diskmaskin, utan endast på energianvändandet av själva diskandet.
Helena Holm poängterar att testet utförts på moderna diskmaskiner, och att det är viktigt att ha koll på energimärkningen på diskmaskinen. Ska man välja en diskmaskin ska man välja en som är märkt med a++ eller a+++.
– Energimärkningen har funnits länge nu, så det är de diskmaskinerna som används, säger Helena Holm.

För att hålla nere energianvändningen är det viktigt att man inte sköljer disken innan den sätts in i diskmaskinen. Det räcker med att skrapa av matrester innan.

– Det är ju fantastiskt att något som också är bekvämt i vardagen samtidigt är energieffektivast, säger Helena Holm.

Energianvändningen beräknas på en fylld diskmaskin som är ansluten till kallvatten och som värmer vattnet inför sista diskmomentet. Men den stora skillnaden är inte mellan olika effektiva maskiner – utan det är mellan att diska i maskin och diska för hand.

Den 1 mars 2021 kommer en ny energimärkning på diskmaskiner. Då blir skalan A-G, och de effektivaste diskmaskinerna på marknaden kommer till en början vara i energiklass B eller C.

Evelyn Jones
evelyn.jones@dn.se
Sofie Österström
sofie.osterstrom@dn.se

Fakta. Köttkonsumtion

Animalieproduktionen står för 15 procent av de totala växthusgasutsläppen globalt enligt Jordbruksverket.
Förra året, 2019, minskade svenskarnas köttkonsumtion för tredje året i rad och det åts 81,9 kilo kött per person i Sverige.
Trots minskningen äter svenskarna mer kött i dag än på 1990-talet. Källa: Jordbruksverket

Klimatpolitiken tar kliv framåt – ändå långt kvar

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Med skärpta krav på mer biobränsle i bensinen tar Sverige ett tydligt kliv mot utsläppsmålet för transporter. Men årets budget är ändå helt otillräcklig för att göra Sverige klimatneutralt till 2045.

– Det går alldeles för långsamt, säger Ola Alterå på Klimatpolitiska rådet.
Språkrören tog i från tårna. ”En game changer”, sade Per Bolund. ”Nu räddar vi klimatet”, sade Isabella Lövin.
Det var den 14 september och Miljöpartiets ledarduo presenterade ett mångmiljardpaket för klimatet. Sedan dess har statsbudgetens 3 000 sidor landat på riksdagens bord och i det finstilta framträder den osäkra och komplexa verkligheten bakom de gröna slagorden.
En sak har språkrören definitivt lyckats med: klimatbudgeten växer till nya rekordnivåer. I den sista budgeten som den borgerliga alliansregeringen lade fram för 2014 fick utgiftsområdet för miljö och klimat drygt 4 miljarder kronor.
Nästa år ligger det på dryga 16 miljarder. Ökningen har skett konsekvent år för år och på så vis har MP fått bra betalt för sina vedermödor i regeringen, och nu även i förhandlingarna med Centern och Liberalerna.
Pengarna går exempelvis till fler laddstolpar för elbilar, grön

omställning i industrin och mer skyddad natur.
Men är budgeten en ”game changer”?
Om man väljer ett kortare och begränsat perspektiv så kan man med visst fog svara ja på den frågan. Ett kortare perspektiv sträcker sig i klimatpolitiken tio år framåt, till 2030. Då ska ett av Sveriges delmål vara uppnått: en minskning av utsläppen från personbilar, lastbilar och andra inrikes transporter med 70 procent jämfört med 1990 års nivå. Det målet verkar faktiskt vara nåbart.
Ironiskt nog är det inte alla klimatmiljarderna som fått prognosen att ljusna, utan helt enkelt en regelskärpning som regeringen kommit överens med Centern och Liberalerna om och skrivit in i budgeten. Det kallas för reduktionsplikt, eller det mer klatschiga ”bränslebytet” som ministrarna hellre använder.
Fram till 2030 ska OKQ8, Circle K och de andra bränsleleverantörerna tvingas blanda in allt mer biodrivmedel i den bensin och diesel som bilisterna tankar. I dag är kvoten för bensin 4 procent och för diesel

21. Den ska stegvis öka till 28 respektive 66 procent.
I budgetbilagan Klimatredovisning gör regeringen bedömningen att reduktionsplikten kommer att ha minskat klimatutsläppen från inrikes transporter med mellan 4 och 5 miljoner ton på årsbasis 2030 (Sveriges släpper totalt ut cirka 50 miljoner ton i dag). Därmed skulle det ”bara” krävas nya åtgärder som ger utsläppsminskningar på runt 1 miljon ton i transportsektorn. ”2030-målet är inom räckhåll”, slår regeringen fast i budgeten.

Ola Alterå, kanslichef på Klimatpolitiska rådet, håller med. Rådet är ett expertorgan med uppgift att utvärdera regeringens politik.
– Reduktionsplikten är ett starkt styrmedel som ger direkt effekt på utsläppen i närtid. Det här långsiktiga beskedet skapar också mer trygghet för aktörer som kan investera i produktion av biobränsle, säger Ola Alterå.
Med tanke på att inrikes transporter står för en tredjedel av Sveriges utsläpp så är det ingen liten sak. Men prognosen är osäker.

”Regeringen avser återkomma med mer detaljerade beräkningar”, står det i budgeten. Mycket kan rubba kalkylerna, till exempel hur mycket vi kommer att köra bil i framtiden och i vilken mån tillgången på biobränsle räcker. I dag importerar Sverige det mesta. Här finns stora frågetecken, enligt Ola Alterå. Räcker den svenska skogen? Produceras det importerade bränslet på ett klimatvänligt sätt?

– Får man inte tillräcklig fart på andra delar, som elektrifiering och byte från lastbil till tåg, så riskerar vi att bli långsiktigt beroende av orimligt stora volymer biobränsle. Det är inte säkert att det bli hållbart, säger Ola Alterå.

Så, man kan säga att budgeten eventuellt räddar ett av Sveriges klimatmål. Men därifrån till att säga att ”nu räddar vi klimatet” är det långt.

Om Sverige verkligen har gjort sitt för att rädda klimatet ska enligt det klimatpolitiska ramverket visa sig år 2045. De totala svenska utsläppen ska då vara netto noll. Mycket återstår att göra, trots alla miljarder till klimatet.

Faktum är att reduktionsplikten är den enda av nyheterna i årets budget som ger ett avgörande avtryck på utsläppen, enligt regeringens egen tabell i bilagan Klimatredovisning (som dock inte är fullständig).
Med de klimatpolitiska beslut som hade tagits till och med 2019 bedöms gapet till 2045-målet vara 30 miljoner ton. Det förutsätter dock att Sverige till fullo utnyttjar kompletterande åtgärder, som infångning och lagring av koldioxid. Annars missas målet med 41 miljoner ton. Något bättre ser det ut om bränslebytet inkluderas.
”När det gäller målen på längre sikt återstår fortfarande ett betydande gap (...) Ytterligare klimatpolitiska handlingsplaner med åtgärder kommer att behövas framöver”, konstaterar regeringen i budgeten.
Utöver transporterna är det framför allt omställningen i basindustrin som blir avgörande: stålverk, raffinaderier, cementfabriker. Jordbruket spelar också en roll. Att all politik inte finns på plats än är inte konstigt, menar Ola Alterå på

Klimatpolitiska rådet. Men utsläppskurvorna borde peka mycket tydligare neråt.
– De senaste åren har det bara varit enstaka procent i minskning av utsläppen. Problemet är att det inte går tillräckligt fort, säger han. Dessutom kan alla kalkyler grusas av en fråga som nu ligger på regeringens bord: Ska Preem får bygga ut raffinaderiet vid Brofjorden? Det skulle i ett slag addera en miljon ton till Sveriges årliga utsläpp. Inte något som böjer kurvorna neråt.

Hans Rosén
hans.rosen@dn.se

Fakta. Klimatet i budgeten

Större satsningar i budget-förslaget för 2021:
Naturskydd 2,2 miljarder kronor
Stöd till kollektivtrafiken 2 mdr
Minskade klimatutsläpp 1,9 mdr
Omställning av transportsektorn 1,2 mdr
Energieffektivare bostäder 0,9 mdr
Underhåll av järnvägarna 0,5
Laddstationer för ellastbilar 0,5

Bränslebytet får tummen upp av oppositionen

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Vänsterpartiet saknar storskaliga statliga investeringar i järnvägar. Moderaterna vill ha mer fossilfri el från kärnkraft. Men båda oppositionspartierna håller med om att de nya reglerna för bilbränsle är ett steg framåt för klimatet.

Regeringen och samarbetspartierna Centern och Liberalerna har spikat nya regler som ska tvinga in en större andel biobränsle i den bensin och diesel som bilisterna tankar. Effekten blir att Sverige har goda utsikter att nå målet för utsläppsminskningar i transportsektorn till år 2030. Det här är bra, tycker Vänsterpartiets klimatpolitiska talesperson Jens Holm.

– Den stora frågan är var biodrivmedlen ska komma ifrån.

Att importera 85 procent som i dag är inte hållbart när det kommer från palmolja och annat. Vi behöver bygga ut en inhemsk produktion men resurserna är ändå begränsade, säger han.
– Det här måste ses som en övergångslösning tills vi har elektrifiering, vätgas och minskade transporter överlag. Sverige har mycket långt kvar till målet om noll nettoutsläpp till 2045. Det som krävs för att nå dit är betydligt större statliga investeringar, menar Jens Holm. Partiet vill inrätta en grön investeringsbank med ett kapital på 100 miljarder kronor
– På området infrastruktur är behoven enorma. Regeringen skjuter till lite grann till järnvägen men det är alldeles för lite, säger Jens Holm.
Även Moderaternas talesperson Jessica Rosencrantz gör tummen upp för bränslebytet. Den stora skiljelinjen mot regeringen är synen på kärnkraften. Moderaterna vill ha nya reaktorer och förlängd drift av de befintliga.
– Alla prognoser visar på att vi kommer att behöva väldigt mycket mer el. Vi behöver en

politik som ser till att vi får all tänkbar fossilfri energi för nå våra klimatmål, säger Jessica Rosencrantz.
Miljöpartiets klimatpolitiska talesperson Lorentz Tovatt beskriver bränslebytet som helt avgörande för att nå klimatmålet för transporter till år 2030. Han framhåller också bonusmalus-systemet som skärps i budgeten för att göra det ännu dyrare att köpa bilar med stora utsläpp och ännu billigare att köpa elbil.
– Det betyder att vi kan undvika att importera ohållbara biodrivmedel och inte behöver ta för mycket av den svenska skogen. Avståndet till Sveriges mål om nollutsläpp 2045 är fortfarande stort. Omställningen i industrin blir avgörande och Lorentz Tovatt pekar på EU:s system för handel med utsläppsrätter som avgörande i det sammanhanget. Sverige och inte minst klimatminister Isabella Lövin har varit drivande i att systemet har vässats.
– Men vi behöver gå ännu snabbare fram där. Det borde till exempel finnas ett minimipris på

utsläpp. Det gör det inte i dag, säger Lorentz Tovatt.

Hans Rosén
hans.rosen@dn.se

Socialstyrelsen manar till försiktighet på äldreboenden

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Socialstyrelsen uppmanar anhöriga att vara försiktiga i kontakten med äldre när besöksförbudet på särskilda boenden hävs.

– Alla behöver fundera igenom hur man kan ta sitt ansvar för att minimera risken att föra in

smitta på boendet, sade Iréne Nilsson Carlsson, folkhälsoråd på myndigheten under torsdagens pressträff.

Den 1 oktober tas besöksförbudet bort på landets äldreboenden efter beslut från regeringen. Inför ändringen finns det oro för ny smittspridning på verksamheter runt om i landet, sade Iréne Nilsson Carlsson från Socialstyrelsen under torsdagens pressträff.

– Genom att besöksförbudet nu upphör väntas det bli fler kontakter inomhus. Det innebär också en något ökat risk för att smitta kommer in på boendet, sade hon.

Iréne Nilsson Carlsson uppmanade därför anhöriga att tänka igenom hur besöken genomförs och att vara försiktiga i kontakten med äldre.

– Det kan handla om att fundera igenom om det här besöket är viktigt för den man vill besöka. Tidigare kanske man kom en hel familj på besök, men nu kanske det räcker med en person.

Iréne Nilsson Carlsson konstaterade också att samhället ännu inte är tillbaka i ett normalläge, trots att

smittspridningen är låg. Därför är det viktigt att både den som besöker och den som får besök följer Folkhälsomyndighetens riktlinjer.
– Boendet har också ett ansvar. Det kan till exempel handla om att informera om att man ska stanna hemma vid symtom, att man ska hålla avstånd både till personal och till andra på boendet, sade Iréne Nilsson Carlsson.
Enligt statsepidemiolog Anders Tegnell är bedömningen fortfarande att smittspridningen inom äldreomsorgen är så liten att fördelarna med att bryta de äldres isolering överväger. Risken för ökad smittspridning är minimal om Folkhälsomyndighetens rekommendationer följs.
Och även om smittspridningen sakta men säkert ökar ser den annorlunda ut än i våras. Bland äldre och på vårdboenden sker nästan ingen smittspridning alls. Nu är det framför allt yngre som drabbas och smittan sprids i hemmen och på arbetsplatser. Vid ett utbrott på ett enskilt boende kan det dock bli aktuellt att införa lokala restriktioner.

– Det kan handla om att stoppa besök under en kort period, säger Anders Tegnell.

Mia Holmgren
mia.holmgren@dn.se
Gustav Olsson
gustav.olsson@dn.se

Vetenskapsakademien startar egen expertgrupp

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Först kritiserade Kungliga Vetenskapsakademien regeringens coronakommission – nu startar KVA en egen expertgrupp för att granska covid-19. Tidigare statsepidemiolog Annika Linde ingår i gruppen.

– Vi har lyckats få några av de allra mest framstående forskarna och experterna inom området att ställa upp, säger

Göran K Hansson, ständig sekreterare.

Under sommaren tillsatte regeringen en coronakommission för att utvärdera myndigheternas och politikernas hantering av coronakrisen.

Sammansättningen av den åtta personer starka gruppen fick dock kritik från Göran K Hansson, ständig sekreterare i Kungliga Vetenskapsakademin, som ansåg att det saknades tillräcklig medicinsk kompetens bland ledamöterna.

Nu står det klart att Vetenskapsakademien bildar en egen expertgrupp om covid-19.

– Vi tycker att det är väldigt viktigt att samla ihop de lärdomar som man kan dra av det här – om viruset, immunförsvaret, skyddsåtgärder – så att vi kan stå bättre rustade nästa gång, säger Göran K Hansson.

Han är noga med att påpeka att de ska ses som ett komplement – inte en konkurrent – till regeringens kommission. Till skillnad från den ska expertgruppen inte utvärdera regeringens och myndigheternas hantering av pandemin.

– Vi kommer att fokusera på sjukdomen och medicinen. Vi har lyckats få några av de allra mest framstående forskarna och experterna inom området att ställa upp. Det är vi väldigt glada för förstås.
Gruppen ska ledas av Staffan Normark, professor i molekylär mikrobiologi och smittskydd och tidigare ständig sekreterare i Vetenskapsakademien. Även Annika Linde, tidigare statsepidemiolog vid Folkhälsoinstitutet ingår i gruppen.
– Den är en exceptionellt stark grupp och den kommer att förstärkas ytterligare av en referensgrupp där vi inte har alla namn klara ännu, säger Göran K Hansson.
Före utgången av 2021 ska de lämna sin slutrapport.
I arbetet kommer de att samla forskningsrön från hela världen.
– Viruset är inte nationellt – sjukdomen går över hela världen. Det är av intresse att se de smittskyddsåtgärder som har vidtagits här – och jämföra dem med andra länder.

Under coronapandemin har allmänheten fått en inblick i den vetenskapliga processen. Vetenskapsakademiens expertgrupp får även i uppgift att ta ställning till hur forskare bäst kan bidra vid framtida krissituationer.

– Man kan kanske tycka att tonläget från båda håll kunde varit en aning lägre ibland, men att man har olika uppfattningar är bara sunt, det bidrar till utvecklingen. Då får man ta fram mer fakta, mer vetenskap för att så småningom komma fram till en sann bild av verkligheten, säger Göran K Hansson.

Stefan Bjarnefors
stefan.bjarnefors@dn.se

Stefan Löfven varnar för att epidemin inte är över

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Regeringen skärper tonen mot hur svenskarna hanterar coronasmittan. Nu är utvidgningen av folksamlingar från 50 till 500 personer i fara.

– Krisen är inte över, långt därifrån, säger statsminister Stefan Löfven (S). Folkhälsomyndighetens bedömning om att tillåta större publik under ett strikt regelverk ligger dock fortfarande fast.

Från och med den 1 oktober var det tänkt att förbudet mot folksamlingar på fler än 50 personer skulle utökas till 500. Med anledning av att smittspridningen i Sverige ökat den senaste tiden skjuter nu regeringen på beskedet.

– Det här är oroväckande och kräver att vi skärper upp vårt

beteende. På dagens regeringssammanträde har regeringen inte fattat något beslut om lättnader av restriktioner eller rekommendationer. Hamnar vi i ett läge där smittspridningen fortsätter att öka så kommer vi inte att tveka en sekund om att vidta ytterligare restriktioner, säger Stefan Löfven.
Beskedet innebär att arrangörer av sport- och kulturevenemang inte kan vara säkra på att i närtid få öppna upp för en begränsad publik.
– Vi har i dag inte fattat något beslut om att lätta på de här restriktionerna av det skälet att vi ser en ökning av smittspridningen. Vi har en pandemi och tusentals människor har dött. Då måste fokus vara att begränsa smittspridningen och skydda liv och hälsa, säger Stefan Löfven.
Han framhåller att ett beslut om att lätta på restriktionerna för folksamlingar bara kan fattas om det säkert går att fastslå att det inte bidrar till ökad smittspridning.
– Vi gör inget för att göra det besvärligt för människor. Men just nu har vi fortfarande en

pandemi som är långt ifrån över och då måste vi agera utifrån den situationen, säger Stefan Löfven. Statsministern konstaterar att allt fler svenskar har blivit mindre noggranna med att följa restriktionerna kring coronasmittan.
– Den stora försiktigheten som fanns i våras har mer och mer bytts ut mot kramar, kalas, bussresor i rusningstrafik och en vardag som för många sakta tycks återgå till det mer normala, säger Stefan Löfven och fortsätter:
– Hur tråkigt det än är så är beskedet till det svenska folket: vi måste hålla i och hålla ut. Krisen är inte över, långt därifrån.
Han framhåller att Sverige har valt en långsiktig strategi för att hålla nere smittspridningen.
– Det är en strategi som innebär att vi undviker tvära kast, där man stänger ner samhällen, öppnar upp och sen stänger ner igen. Men det förutsätter att vi alla tar vårt ansvar, annars fungerar det inte.
Enligt socialminister Lena Hallengren (S) finns det en tendens i samhället att människor börjar slappna av och inte längre tar situationen på allvar. Hon framhåller att det nu är avgörande

att medborgarna följer de rekommendationer som finns.
– Det är inte läge för stora fester eller att stå och trängas i barer, säger Lena Hallengren.
Enligt statsepidemiolog Anders Tegnell ligger Folkhälsomyndighetens bedömning om att tillåta större folksamlingar fast.
– Vår grundläggande bedömning är att man kan öka gränsen under det väldigt strikta regelverk som vi pekar på i vårt remissvar med ordentliga sittplatser och ordning och reda vid in och utpassering, säger han på Folkhälsomyndighetens presskonferens.
Smittspridningen fortsätter att öka även om Sverige har klarat sig bättre än många andra länder i Europa.
– Det går sakta men säkert åt fel håll, säger Anders Tegnell.
– Den här smittan uppför sig på ett sätt som gör att vi måste kunna vända innan det rasslar i väg så att vi inte får kontroll på det.
En av anledningarna till den senaste tidens utveckling är enligt Folkhälsomyndigheten att fler är tillbaka på sina arbetsplatser i stället för att jobba hemma.

– Det är en av de stora skillnaderna mot tidigare, säger Tegnell.
I Sverige har 90 289 personer bekräftats smittade av covid-19. På torsdagen registrerades 2 nya dödsfall, sammanlagt har 5 878 smittade avlidit.

Mia Holmgren
mia.holmgren@dn.se
Hans Olsson
hans.olsson@dn.se

Fakta. Folksamlingar

Regeringen har infört förbud mot allmänna sammankomster och offentliga tillställningar. Sedan 29 mars är det förbjudet att anordna dessa med fler än 50 deltagare.
I augusti meddelade regeringen att förbudet ska ligga kvar, men lade samtidigt förslag om lättnader på vissa områden, bland annat att göra undantag för vissa arrangemang för sittande publik. Tanken var att förslagen skulle träda i kraft den 1 oktober.
Folkhälsomyndigheten föreslog i sitt remissvar att upp till 500 personer kunde tillåtas, under vissa förutsättningar.
Källa: Regeringen

Funktionsrätt Sverige kräver: Avgå Oscar Sjöstedt

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Riksdagsledamoten Oscar Sjöstedt (SD) var i måndagens budgetdebatt kritisk till att en man med funktionsnedsättning beviljats uppehållstillstånd i Sverige. Nu reagerar Funktionsrätt Sverige kraftigt på uttalandet.

I måndags debatterades regeringens budgetförslag i riksdagen. SD:s ekonomisk-politiske talesperson Oscar Sjöstedt var i sitt anförande kritisk till Socialdemokraternas migrationspolitik. Han tog upp ett exempel om en man från Afghanistan som genomgått en psykologutredning och där resultatet visar att han har en lindrig intellektuell funktionsnedsättning , och som fått tillfälligt uppehållstillstånd.

– Vad säger ni om att i stället för att föra en migrationspolitik där vi attraherar människor med lågt

intellekt, så för vi en politik där vi attraherar människor med högt intellekt.
Oscar Sjöstedts uttalande kritiserades av socialförsäkringsminister Ardalan Shekarabi (S) som krävde en ursäkt till alla med funktionsnedsättning. Till Expressen sa Sjöstedt att det inte finns någon anledning att be om ursäkt.
Även Funktionsrätt Sverige reagerar på Oscar Sjöstedts uttalande.
– Det han säger är en kränkning mot alla som lever med funktionsnedsättning. Ingen människa ska någonsin behöva känna sig mindervärdig på grund av sin funktionsnedsättning. Som vald politiker ska man inte uttrycka såna här tankar., säger Elisabeth Wallenius, ordförande för Funktionsrätt Sverige.
– Vi vill att han ska förlora sina förtroendeuppdrag. Men jag tror inte det är möjligt eftersom andra i samma parti har liknande åsikter.
Oscar Sjöstedt vill inte bemöta kritiken från Funktionsrätt Sverige, men svarar i ett skriftligt uttalande:

”De som behöver hjälp och stöd i sin vardag skall givetvis få detta, exempelvis genom assistansersättningen eller på annat vis. Detta är en prioriterad fråga för Sverigedemokraterna som jag står bakom till hundra procent. Kritiken i mitt anförande riktade sig enbart mot Migrationsdomstolens beslut, inte mot enskilda individer med någon form av funktionsnedsättning.”

Sebastian Orre
sebastian.orre@dn.se

Niondeklassare höjde sina betyg under pandemin

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Sveriges niondeklassare höjde sina betyg under vårens pandemi. Utbildningsminister Anna Ekström tror inte att det handlar om att lärare har satt för höga betyg.

– Det ingår i en trend, jag vill lägga de här resultaten bredvid alla internationella undersökningar som visar att kunskapsresultaten i den svenska skolan ökar.

Sammanlagt gick 114 000 elever ut årskurs nio i våras under den pågående pandemin. 85,6 procent av dem blev behöriga att söka till något av de nationella gymnasieprogrammen. Det är 1,3 procentenheter fler än förra våren, visar nya siffror från Skolverket.

Anna Ekström gläds åt de nya siffrorna som hon menar ligger i linje med andra internationella mätningar som Pisa, Timss och Pirls.

– Jag tycker att det är oerhört positivt att fler klarar skolan. Det är bra för eleverna men det är också väldigt bra för samhället. Det visar att svensk skola går åt rätt håll.

Ökningen gäller samtliga elev-kategorier. Även elever med svagare socioekonomisk bakgrund ökade sina resultat även om de fortfarande ligger efter.

Av de elever som har föräldrar som bara gått högst gymnasiet var 77,0 procent behöriga, jämfört

med 93,2 procent av dem som har föräldrar med eftergymnasial utbildning.
– Det är glädjande att resultaten ökar i samtliga grupper, samtidigt som vi har kvar betydande skillnader när det gäller föräldrarnas utbildningsbakgrund, och pojkarnas studieresultat inte minst, säger Anna Ekström.
Även utländsk bakgrund och antalet år i svensk skola påverkar behörigheten. Bland eleverna med svensk bakgrund fick 91 procent av eleverna behörighet till nationella program, jämfört med bara 85 procent av eleverna med utländsk bakgrund födda i Sverige.
Pojkarna har haft det tuffare än flickorna. De har bara 84,3 procents behörighet jämfört med flickornas 87,0 procent.
Den främsta förklaringen är flyktingvågen 2015 då det kom många pojkar till Sverige som gick direkt in i det svenska skolsystemet, enligt Helena Svensson som är utredare och har sammanställt rapporten vid Skolverket.
– Det resulterade i en djup svacka för pojkars betyg under

kommande år som man nu är på väg att hämta igen.
Våren 2016 var flickornas behörighet 87,7 procent mot pojkarnas 79,0. Ett problem som ofta pekas uti den svenska skolan är det som kallats glädjebetyg.
Regeringens budget som nyligen presenterades innehåller 20 miljoner kronor som ska avsättas varje år för att Skolinspektionen ska granska skolor som har stora skillnader mellan nationella provresultat och betyg.
Den stora betygsutredningen som lades fram för en månad sedan presenterade en rad förslag för att komma till rätta med glädjebetygen.
– Jag är den första att peka på de problem som vi har med betygsinflation i svensk skola. Det är ett problem som vi har haft under många år, säger Ekström som dock inte tror att glädjebetyg är en förklaring till den här ökningen.
– Jag hade ju förstås varit glad om vi hade kunnat genomföra nationella prov som vanligt. Men det kan också vara så att det har frigjorts tid när de nationella proven inte har genomförts, och

att den tiden har använts för undervisning, säger hon.
Skolverkets generaldirektör Peter Fredriksson medger att det finns en hel del problem med betygsättningen och att den inte är helt likvärdig. Men han ser ingen anledning att tro att lärares förmåga att sätta betyg skulle ha blivit sämre under våren.
Precis som utbildningsministern menar han att de ökade resultaten ligger i linje med vad man kan se i internationella mätningar.
– Man ska också också komma ihåg att elevers avgångsbetyg inte bara sätts utifrån vad de har presterat under våren, det sammanfattar vad eleven har åstadkommit under tidigare år i skolan.
En förklaring till ökningen kan också vara att lärare och elever ansträngde sig litet extra under våren för att möta utmaningar sona, menar Peter Fredriksson.
– I ett krisläge kanske det blir extra tydligt hur viktig skolan är.

Peter Letmark
peter.letmark@dn.se

Fakta. Gymnasiebehörighet

Gymnasiebehörighet inom olika grupper:

Totalt – 85,6 procent
Flickor – 87 procent
Pojkar – 84,3 procent
Elever på kommunala skolor – 84 procent
Elever på friskolor– 92,1 procent
Elever med svensk bakgrund – 90,8 procent
Elever med utländsk bakgrund– 71,6 procent
Elever med utländsk bakgrund födda i Sverige – 84,9 procent
Elever med föräldrar med förgymnasial utbildning – 51,6 procent
Elever med föräldrar med gymnasial utbildning – 81,6 procent
Elever med föräldrar med eftergymnasial utbildning – 93,2 procent

Källa: Skolverket

”Ryssland försöker etablera ny normalbild”

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Den ryska kränkningen av svenskt territorialvatten, som Försvarsmakten berättade om på onsdagen, är ett steg uppåt i den aktivitet som den ryska marinen ägnat sig åt de senaste åren, enligt Niklas Granholm, säkerhetspolitisk analytiker på Totalförsvarets forskningsinstitut.

– Det är ett verkligt dilemma att Ryssland kan göra så här utan att det kostar någonting, säger han.

Händelsen inträffade den 14 september då två ryska krigsfartyg passerade Vinga, sydväst om Göteborg. Fartygen saknade diplomatiskt tillstånd och bröt mot bestämmelserna i tillträdesförordningen, som anger under vilka omständigheter utländska fartyg får komma in på svenska vatten.

Försvarsmakten uttalar sig inte om huruvida det rör sig om en olyckshändelse eller om det var en medveten provokation. Enligt Niklas Granholm, säkerhetspolitisk analytiker på Totalförsvarets forskningsinstitut, är det långsökt att tro att den ryska marinen inte vet vad den håller på med.
– Felnavigeringar kan hända, men å andra sidan, om den här ryska flottstyrkan var på väg ut ur Östersjön så varför skulle man gå in på svenskt vatten? Det är ju bara att svänga vänster sen är man ute i Nordsjön. Så det är ju lite märkligt, säger han.
– Man kan ju använda sådana här kränkningar till att testa, att man tar en liten sväng och lyssna på radion och hör vad de gör eller vad reaktionerna blir.
Sverige har framfört sitt missnöje med händelsen via en representant för ryska ambassaden. Men tillrättavisningen gentemot Ryssland är mer av symbolisk karaktär, menar Niklas Granholm.
– Det finns internationella regelverk och de fungerar bra om det finns ett antal stater som

faktiskt följer dem. Ryssland är i det här avseendet inte en status quo-makt, utan de vill pusha linjen och försöker etablera en ny normalbild. Att läget ser ut så här och att vi inte kan göra så mycket åt det. Ryssland kan ostraffat göra så utan att det kostar nånting, och det är ju ett verkligt dilemma.

Jonas Desai
jonas.desai@dn.se

L: Största reformen sedan allmännyttan

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Liberalerna vill införa en form av social housing – både för att hjälpa personer som inte kommer in på bostadsmarknaden och för att bryta bostadssegregationen.

– Det skulle vara den största reformen sedan allmännyttan infördes, säger L:s bostadspolitiske talesperson Robert Hannah.

Liberalerna har som mål att det inte ska finnas några utsatta områden i Sverige 2030. I dag bor en halv miljon människor i de runt 60 områden som definieras som utsatta.

– Samhället har abdikerat, säger partiledaren Nyamko Sabuni.

Partiet har nu tagit fram en rad bostadspolitiska förslag som ska lyfta förorten. Ett av dem handlar om en ny boendeform – behovsbostäder. Tanken är att de ska erbjudas till personer som inte har råd att köpa bostad och heller inte har stått i bostadskö tillräckligt länge för att få en lägenhet, exempelvis våldsutsatta personer som snabbt behöver ny bostad, personer som riskerar akut hemlöshet, har svag ekonomi eller har medicinska skäl.

– Det finns vissa grupper som inte har tillgång till bostadsmarknaden i dag, säger Robert Hannah.

En social bostadssektor finns i många länder, men är en känslig fråga. Ofta finns bostäderna i särskilda områden med låg

standard, där det finns stora sociala problem.
– Med den formen av social housing som vi föreslår – behovsbostäder som är insprängda i andra hyreshus – så får man inte stigmatisering, utan en lägenhet i ett tryggt område, säger Robert Hannah.
Andra förslag för att öka tryggheten i utsatta områden är att kriminella ska kunna bli av med hyreskontrakt och att fastighetsägare ska vara tuffare mot kriminell verksamhet, till exempel föreslås att den som inte anmäler misstanke om att lokaler används av kriminella ska kunna få vite eller böter.

TT

700 självtestade för covid-19 utan provsvar

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Provsvar från cirka 700 personer har kommit bort efter självtestning i Skåne.
Det handlar om personer som testats den 15 september, dock inte samtliga. Vissa har fått svar som de skulle via 1177.se och dessa provsvar är tillförlitliga, understryker Region Skåne.
De som har gjort ett egentest och inte fått svar efter tre dagar rekommenderas att beställa ett nytt test.

TT

Riksåklagaren: Riskerar bli flaskhals

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Inga åklagare kommer att sägas upp, meddelar riksåklagaren Petra Lundh efter beskedet att myndigheten inte får de pengar man begärt i höstbudgeten. Men klart är att myndigheten kommer att skalas ned utan tillskott.

– Det skulle kunna innebära att vi blir en flaskhals i systemet, säger Petra Lundh.

I Åklagarmyndighetens prognos över kostnader de kommande åren varnar man för att personalstyrkan kan behöva minskas med ett hundratal åklagare fram till och med 2023 om inte ytterligare anslag tillkommer.

TT

16-åring häktad för mord i Eskilstuna

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Den 16-åring som misstänks ha mördat en jämnårig pojke i Eskilstuna i förra veckan häktas på sannolika skäl. Han förnekar brott, rapporterar Eskilstuna-Kuriren.

Det var vid åttatiden på kvällen den 17 september som en pojke sköts utomhus inför flera vittnen i Eskilstuna. Han avled senare av sina skador. Den häktade misstänks även för mordförsök på den mördades sällskap vid mordtillfället.

TT

”Allting är inte förlorat – det mesta är möjligt”

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

När Göran Ekeroth började läsa till arkitekt fanns det jobb i överflöd i branschen. Men innan han tagit examen slog 90-talskrisen till.

– Frågan var: Vad gör vi nu? Vi var unga, och många av de som blev arbetslösa var äldre och supererfarna, säger han.

När Göran Ekeroth i slutet av 1980-talet studerade arkitektur på Chalmers i Göteborg såg han fram emot att komma ut på en blomstrande arbetsmarknad. 80-talets högkonjunktur hade gjort efterfrågan på arkitekter stor, och uppdragen haglade.

– Det fanns så många uppdrag att arkitekterna inte räckte på långa vägar. Vi kom från ett läge där alla hade praktikplatser, och fick jobb, berättar Göran Ekeroth.

Men under hans sista tid på universitetet kom 90-talskrisen.

Branschen störtdök. När sysselsättningen i Sverige minskade för nästan 600 000 individer – från 4,5 miljoner i arbete 1990 till drygt 3,9 miljoner 1994 – drabbades arkitektbranschen hårt. Plötsligt såg framtiden oviss ut för de snart nybakade arkitekterna.
– Krisen var ett faktum, det stod helt klart för alla att det här blir väldigt, väldigt tufft. Frågan var: Vad gör vi nu? Vi var unga, och många av de som blev arbetslösa var äldre och supererfarna.
Göran Ekeroth minns i dag att det fanns en oro bland kurskamrater och på skolan. Han själv tänkte inte låta sig upptas av den stressen.
– Jag hade nog ingen idé om att det skulle påverka oss. Jag var fast besluten att prova vingarna och det kändes inte relevant att det skulle sänka oss. Målet var ju att komma ut som arkitekt och jobba.
Göran Ekeroth valde att tillsammans med en studiekamrat starta ett företag. Mitt i krisen hade de ändå lyckats få ett uppdrag, och bestämde sig för att satsa.

– Det var väl någon ungdomlig naivitet som gjorde att vi tänkte att det inte kan vara så svårt.
De flyttade till Stockholm för att få större möjligheter, men insåg snabbt att det inte var så lätt att få fler uppdrag. De nyblivna företagarna förstod att de skulle behöva reda ut situationen själva.
– Vi började ringa runt till potentiella uppdragsgivare. Oj, vad vi ringde! Och det är en viktig del av sensmoralen, att man faktiskt måste ligga på oavsett hur obekvämt det är. Jobben kommer inte av sig själv, och särskilt inte i en sådan situation.

I dag har Göran Ekeroths arkitektfirma Strategisk arkitektur funnits i nästan 30 år. Från att bestå av två nyutexaminerade arkitekter på konstant jakt efter jobb har bolaget utökats. Ett 60-tal medarbetare huserar i lokalerna i Stockholm. Corona-krisen har påverkat bolaget, och man har tvingats till en del uppsägningar och korttidspermitteringar.
Men företaget har ändå klarat sig bättre än vad Göran Ekeroth befarade när pandemin var ett faktum. Hösten ser bra ut och

marknaden är mer som vanligt igen.
Han tror att han har lärt sig mycket av att han kom ut i arbetslivet under en pågående finanskris.
– Jag tror att det har gjort oss väldigt vaksamma – på gott och ont, ibland är man på gränsen till paranoid. När en kris står för dörren måste man agera väldigt snabbt. Det handlar om ren överlevnad.
Han är i dag glad att han inte visste hur djup 90-talskrisen skulle bli när han själv tog examen. Hade han insett vidden av situationen kanske han inte hade vågat satsa.
Göran Ekeroth har sedan 90-talskrisen upplevt flera svängningar i konjunkturen, och upplevde bland annat finanskrisen 2008. Han säger att han är luttrad, men att det inte går att förbereda sig på sådana här situationer.
Men Göran Ekeroth tror att ett viktigt medskick till dem som precis är på väg ut i en bransch är att det mesta är möjligt – även om man befinner sig i en kris. Man kanske får tänka om kring sina

planer, och kanske får ta en omväg.
– Men allting är inte förlorat. Karriären är ju lång och möjligheterna ligger framför oss, säger han.

Evelyn Jones
evelyn.jones@dn.se

Generation paus. Del 2

Nu är en hel generation satt på paus. Unga med framtida jobb-drömmar har hamnat i limbo och introduktionen in i universitets-världen blir inte som man tänkt sig.

Hur drabbas en ungdomskull av krisen?
I en serie artiklar speglar DN hur samhällskriser har slagit mot olika generationer. De första artiklarna publicerades den 24/9.

Pressade företag kan få statligt stöd för att utbilda anställda

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Arbetsgivare som inför korttidsarbete ska kunna få statligt stöd för att vidareutbilda personalen. Ett sätt att rusta sig för när vinden vänder.

– Det är viktigare att öka sin kompetens än att snickra på verandan eller odla tomater, säger utbildningsminister Anna Ekström (S).

Korttidspermitteringen har blivit ett av regeringens viktigaste verktyg för att bekämpa pandemins effekter. Hittills har Tillväxtverkat delat ut närmare 29 miljarder till företag med totalt 576 000 anställda, som dragit ned sin arbetstid men haft kvar sina jobb.

Regeringen räknade tidigare med att åtgärden skulle kosta 95 miljarder för 2020, men prognosen i veckans budgetproposition är 43 miljarder. Från nästa år blir reglerna mindre generösa, det innebär ett större löneavdrag. Men då införs också ett stöd för de företag som vill använda den frigjorda tiden för vidareutbildning.

– Poängen är att när det står stilla på företaget så får du som anställd chansen att öka din kompetens. Jag tycker det är viktigare än att snickra på verandan eller odla tomater, säger utbildningsminister Anna Ekström (S).

Hon fortsätter:

– Det här stödet gör att dina chanser att behålla jobbet ökar, och arbetsgivaren får mer kunnig personal. Detta ger möjlighet till en återstart och gynnar hela Sverige. Vi har medvetet inte begränsat vilken typ av utbildningar man kan använda. Det får bli efter företagens behov.

Staten tar enligt det nya förslaget 60 procent av kostnaden för kompetensutveckling eller validering, alltså att värdera och

dokumentera personalens kunskap. Tanken är att stödja företagen i ett läge när det är svårt att investera. Det kommer att finnas ett maxtak för varje person, det har regeringen inte bestämt än.

– Vi ser inte framför oss några jättesummor för var och en. Jag har jobbat mycket med kompetensutbildning i mina dagar och min bedömning är att för den arbetsgivare som är smart och satsar på kompetens så är detta en bra stimulans.

Ett nytt system för korttidsarbete var på väg till riksdagen när pandemin slog till och det snabbinfördes ett stöd enbart för 2020. Från nästa år gäller de ursprungliga reglerna, men kravet är detsamma: Företaget ska vara ekonomiskt sunt men ha drabbats av tillfälliga och ekonomiska svårigheter.

Regeringen spår i budgetpropositionen att systemet med korttidspermittering kommer att kosta staten 2 miljarder kronor under 2021. Det är utifrån prognosen att 40 000 svenskar omfattas per månad på grund av pandemin.

Man tror vidare att var tionde korttidsarbetare kommer att få kompetensstöd. Det skulle ge en kostnad på 80 miljoner kronor nästa år, i en pandemitid när det mest bollas med miljarder.

– Vi har avsatt en summa i budgeten, men vi kommer att följa utvecklingen noga och vara beredda att skjuta till mer pengar om det behövs, säger Anna Ekström.

Hans Strandberg
hans.strandberg@dn.se

Fakta. Korttidsarbete och utbildning

Stödet är till för företag som i grunden är ekonomiskt sunda men har hamnat under ett tillfälligt ekonomiskt hot. Man kan få stöd i sex månader, med möjlighet till tre månaders förlängning.

Bolagen kan välja mellan 20, 40 eller 60 procents arbetsneddragning. I år gäller speciella regler, den som är permitterad 1 dag i veckan får löneavdrag med 4 procent. Från nästa år blir den siffran 12 procent.

Från 1 januari 2021 kan arbetsgivare med korttidsanställda få 60 procent av de anställdas

vidareutbildning betald av staten. Denna ska reglerras i i skriftligt avtal mellan arbetsgivaren och arbetstagaren.

Företagsakuten förlängs året ut

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Regeringen förlänger den så kallade företagsakuten året ut. Akuten innebär att företag får låna med 70 procent av lånet garanterat av staten.
Hittills har dock intresset varit svalt – bara 2,2 miljarder av möjliga 100 har använts.
– Vi ser att det finns skäl att förlänga i tre månader till, säger finansmarknadsminister Per

Bolund (MP) om regeringens beslut.
TT

25 dödsfall per år kan kopplas till överbelastning på akuten

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Överbelastning på akutmottagningarna i Stockholm är kopplad till ökad överdödlighet motsvarande 25 dödsfall per år visar ny forskning. Studien täcker in alla besök på länets akutmottagningar under fem år.

– För första gången kan vi på ett trovärdigt sätt påvisa ett samband, säger Björn af Ugglas vid Karolinska institutet och en av forskarna.

I Stockholm har omfattande kaos på akutmottagningarna varit återkommande de senaste åren, och månaden innan coronapandemin tvingades Södersjukhuset upp i stabsläge på grund av platsbrist, samtidigt som personal vittnade om stora patientsäkerhetsrisker och till och med dödsfall på akuten.

Nu slår forskare fast: överbelastning av akutmottagningar är kopplade till en högre risk för dödsfall inom 30 dagar. Studien grundar sig på 2,3 miljoner besök på akutmottagningarna i länet som 884 228 vuxna patienter gjort under åren 2012 till och med 2016. Studien täcker 99,4 procent av alla besök, och resultaten har nyligen publicerats i den amerikanska tidskriften för akutsjukvård, JACEP Open.

Studien visar att risken för dödsfall inom 30 dagar är 8 procent högre när akutmottagningen är överbelastad jämfört med i normalläget. Det

motsvarar en statistisk
överdödlighet på 125 dödsfall
under de fem åren, det vill säga i
snitt 25 dödsfall per år eller sex
dödsfall på 100 000 besök.
– Annorlunda uttryckt skulle det
betyda ungefär ett dödsfall
varannan månad på
Södersjukhuset, säger Björn af
Ugglas, verksamhetsutvecklare på
Karolinska universitetssjukhuset
och forskare i epidemiologi vid
Karolinska institutet som
tillsammans med bland andra
Martin Holzmann, överläkare och
professor vid Karolinska
institutet, ligger bakom studien.
Förutom data om tidpunkten har
patienternas ålder, kön, om de
kom gående eller med ambulans,
vilka besvär de sökt vård för
liksom tidigare sjuklighet och
sjukhusvistelser tagits hänsyn till.
Den statistiska modellen tar även
hänsyn till att risk för död är olika
vid olika sjukhus, och
säsongsvariationer som till
exempel influensa och semestrar.
Besöken har delats upp i tre
kategorier utifrån hur hög
belastning som rådde på
sjukhuset när patienten kom in –
normal belastning 0–75 procent,
förhöjd belastning, 75–95 procent

och överbelastning, 95–100 procent.
– Den här studien gör det mycket svårare att hävda att patientsäkerheten inte är hotad när akutmottagningarna blir överbelastade, säger Björn af Ugglas.
Överbelastning på akutmottagningar, så kallad crowding, är ett stort problem i hela världen och tre liknande större studier har gjorts i USA och Kanada, där man också påvisat överdödlighet. Motsvarande resultat har inte tidigare påvisats i Europa i en stor studie där flera stora akutmottagningar ingår, vilket gör studien unik i sitt slag.
– Frågeställningen är väldigt svår – lyckligtvis är det ändå relativt få som avlider inom 30 dagar. Det finns dessutom många naturliga orsaker till att en patient avlider. Det krävs stora mängder data av bra kvalitet för att kunna påvisa sambandet på ett trovärdigt sätt.
Forskarna lyfter att även om dödsfallen i sig är sällsynta så döljer sig andra negativa effekter under ytan, i form av patientsäkerhetsrisker och vårdskador som kan bli följden av

långa väntetider, liksom stress för vårdpersonalen.
– Död är det enda som går att mäta på ett effektivt och tillförlitligt sätt, och det går inte att förklara bort.
Björn Af Ugglas påpekar att sambandet mellan belastning och ökad dödlighet inte är linjärt. Det är bara på den högsta nivån då akutmottagningen är som mest belastad, till 95–100 procent, som det finns en koppling till ökad dödlighet. Han understryker att arbetsbelastningen på en akutmottagning påverkas av flera faktorer; inflödet av patienter men även vårdtyngd och hur komplexa patienternas tillstånd är.
De senaste åren har vissa saker förändrats i sjukvårdssystemet i länet. Karolinska har stängt den öppna akutmottagningen i Solna, vilket i sin tur har ökat trycket på övriga sjukhus. Öppnandet av närakuter har inneburit att antalet besökare visserligen har minskat, men väntetiderna har ändå ökat, då patienterna är sjukare med större behov av att läggas in, visar siffror från Socialstyrelsen.
– Av den anledningen blir tillgången på vårdplatser på rätt vårdnivå en viktig faktor för

belastningen på akuten. Vi har sett en ökad kompetens och nya lokaler men tillgången på vårdplatser på rätt vårdnivå är fortsatt det största problemet.
I Sverige har beläggningen av vårdplatserna på sjukhusen stadigt ökat, mellan 2000 till 2015 från 80 till 94 procent, enligt Socialstyrelsen. 85 procents beläggning brukar beskrivas som en idealisk nivå för en bra balans mellan inskrivning och utskrivning av patienter. Efter de år som studien omfattar har beläggningsgraden på akutsjukhusen i Region Stockholm ökat ytterligare, till 104 procent 2018, enligt kommunernas och regionernas databas.
Johan Styrud, Läkarföreningens ordförande i Stockholm, säger att studien visar hur pressat sjukvårdssystemet är på grund av att allt fler patienter kommer in via akutmottagningarna.
– Här får du ju svart på vitt att mellan 2012 och 2016 så var det en koppling mellan dödlighet och trycket. Det visar hur pressat vårt sjukvårdssystem är. Ledningen i regionen måste se till att det blir luft i systemet, säger Johan

Styrud, som önskar sig en ny akutmottagning.
– Det är en dyr lösning men den enda jag kan se. Våra närakuter är inte lösningen på problemen.
Patrik Söderberg, chefläkare inom Region Stockholm, säger att det är viktigt med forskning, men att mycket har förändrats sedan 2016.
– Vi har byggt ut närakuterna, och antalet sökande är inte lika många som 2016, säger Patrik Söderberg, som medger att väntetiderna ändå inte minskat.
– Det handlar om att de som väntar på akuten är sjukare än tidigare, många äldre och multisjuka som behöver utredas och det tar längre tid.
Enligt Söderberg styrdes ambulanser om mellan sjukhusen vid tre eller fyra tillfällen under 2019 på grund av överbelastning.
Nu är det påvisat att det finns ett samband mellan överbelastningen på akuten och dödsfall. Vad säger du om det?
– Vi gör vårt bästa för att skapa en situation där det är en rimlig och bra nivå inom akutsjukvården hela tiden. Men tyvärr kommer inte patienterna i en jämn ström – har vi en trafikolycka i Södertälje

så blir det tillfälligt överbelastat där. Blir det överbelastat så finns det rutiner för att kalla ner personal, och för chefläkaren att be om hjälp från andra sjukhus. Det är bra att vi har underlag för att kunna fortsätta jobba så bra det går.

Forskarna jämför nivån på den statistiska överdödligheten med antalet dödsolyckor i trafiken, eller människor som råkar ut för dödligt våld – misshandel, mord och dråp, som enligt dödsorsaksregistret orsakade 36 respektive 16 dödsfall årligen i Stockholmsområdet under samma period.

– Vi tyckte att det var bra att relatera siffrorna till något, trafikolyckor och dödligt våld som ju samhället lägger mycket resurser på, säger Björn af Ugglas.

Björn af Ugglas och hans kollegor arbetar nu med en liknande studie som rör 14 akutmottagningar utanför Stockholm som omfattar perioden till och med 2019.

– Vi har i nuläget bara preliminära resultat men det verkar som att det finns en grupp akutmottagningar med kortare

genomsnittliga vistelsetider och där har vi inte kunnat påvisa i samma koppling mellan överbelastning och ökad dödlighet. Om det stämmer så är det väldigt hoppfullt då det visar det att det går att designa akutsjukvården på ett mer patientsäkert sätt.

Anna Gustafsson
anna.gustafsson@dn.se

Äldre kvinna häktad misstänkt för mord i Täby

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

En kvinna i 90-årsåldern häktades på onsdagen vid Attunda tingsrätt, på sannolika skäl misstänkt för mord på en man som hittades död i en bostad i Täby i söndags.

I sin häktningsframställan skrev åklagaren Rebecca Dison att det finns risk att kvinnan undanröjer bevis eller på annat sätt försvårar utredningen.
Sannolika skäl är den starkare graden av misstanke vid ett häktningsbeslut.
Gustav Olsson

Rånare uppgav sig göra enkätundersökning

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Två yngre män uppgav att de gjorde en enkätundersökning och försökte därefter råna en person på Kungsholmen på förmiddagen i onsdags. Offret ska ha hejdats på en gata i Stadshagen av de båda männen. När personen vägrade att ge ifrån sig sina tillhörigheter lämnade männen platsen till fots.

Tidigare samma dag utsattes en person för en liknande händelse vid Norr Mälarstrand på Kungsholmen.
Andreas Nordström

”Ni säger att ni rapporterar om klimatkrisen men det gör ni inte”

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

I stället för att rapportera om den verkliga klimatkrisen skriver medierna om symptom som gör sig bra på bild. I veckan besökte klimataktivisten Greta Thunberg Dagens

Nyheter för att ställa medierna mot väggen. ”Ni är ärligt talat vårt enda hopp. Ingen annan har möjligheten att på den minimala tid vi har på oss nå ut med den information och kunskap som krävs”, skriver hon.

Smältande glaciärer, skogsbränder, stigande havsytor, torka, dödliga värmeböljor, förlusten av den arktiska havsisen, extremväder, tinande permafrost, döende skogar, översvämningar, orkaner, skyfall, förlusten av biologisk mångfald, massutdöende. Allt det här är förstås symptom på klimatförändringar som pågår runt omkring oss hela tiden.

Det är sådant som ni skriver om. Ibland. Ni tror att ni skriver om det hela tiden. Men det gör ni inte. Det är som Vattenfalls reklamfilm ”Fossilfritt inom en generation”. Där en massa unga, dystopiska fotomodeller går runt bland löpsedlar och nyhetsinslag på tv som talar om en stundande klimatkatastrof.

”Vi skriver om klimatet hela tiden”, säger ni. ”Klimatet är vår tids ödesfråga”, säger ni. Klimatkrisen, däremot, är något

helt annat. Den skriver ni i princip aldrig om. Och den verklighet som Vattenfall målar upp har aldrig existerat någonstans.
Klimatkrisen handlar i dag nästan bara om en sak: tid. Om man utelämnar tidsaspekten så är det ju ingen kris.
Tänk er alla nyheter som innehåller meningen ”Vi kämpar mot klockan” och ta sedan bort tidsaspekten. Vad finns då kvar? Brandmän som släntrar till brandbilen och stannar på en *drive through* på vägen till en eldsvåda? Kustbevakningen som väntar med att åka ut till en sjunkande passagerarfärja för att det regnar och blåser så mycket just nu?
Om vi bortser från tidsaspekten i klimatkrisen så kan vi fortsätta precis som nu. Då kan man säga att vi ska satsa på elflygplan, trots att de inte kommer att finnas på en skala som kommer att göra skillnad i närheten av den tidsram vi har för Parisavtalet. Att koldioxidlagring, trädplantering och klimatkompensation är ett realistiskt alternativ till utsläppsminskningar, och att vi ska satsa på fossilgas som en ”övergångslösning”.

Om vi utelämnar tidsaspekten så kan vi låta marknaden, efterfrågan och grön tillväxt driva på nya ”gröna” lösningar, vad nu det betyder. Vi kan säga att vi inte ska skuldbelägga utan att vi i stället ska bygga nytt och inspirera till förändring. Att kärnkraft är lösningen, trots att det kan ta decennier att bygga och att den globala el- och värmeproduktion bara står för cirka 30 procent av våra utsläpp av växthusgaser, och att vi i princip skulle behöva färdigställa några kärnkraftverk i veckan – med start för typ två år sedan.

Om vi bortser från tidsaspekten är klimatkrisen en politisk fråga bland andra frågor – något vi kan investera, köpa eller bygga oss ur. Vi kan säga att vi måste minska våra utsläpp och helt utelämna det faktum att de måste upphöra helt, för att sedan snabbt övergå till minus.

Om vi bortser från tidsaspekten så kan vi säga att vi ska klara 1,5-gradersmålet utan att i samma sekund kasta oss över nödbromsen. Vi kan säga att vi ska satsa på biobränslen och att skogen kan lösa våra energi- och transportproblem, trots att vi

behöver varenda kolsänka vi har eftersom det tar några decennier för en avverkad skog att faktiskt ta upp mer koldioxid än den släpper ut. Decennier som vi – om vi inkluderar tidsaspekten – inte har.
Om vi bortser från tidsaspekten så kan vi fortsätta precis som i dag och säga att klimatet är en ödesfråga men samtidigt undvika alla obekväma beslut och konkreta åtgärder som måste till.
Om man bortser från tidsaspekten kan man dessutom ta ställning för en utbyggnad av Preems raffinaderi i Lysekil med argument tagna från Preems pressmeddelande och på allvar mena att om inte vi bygger ut raffinaderiet så kommer någon annan att göra det, någon annanstans. Och då kommer det bli ännu sämre för miljön.
Och den frågan är självklart väldigt relevant. Det är därför världen har ägnat decennier av diplomati och forskning på högsta tänkbara nivå för att lösa just den och tusentals andra, liknande frågor. Det världen kom fram till är någonting som kallas för Parisavtalet. Det är någonting ni

borde kolla upp, förresten. Ni kan googla.
Men. Om man struntar i tidsaspekten så kan vi ju hoppa över sådana små detaljer och i stället antyda att vi har tid att ta fram ett nytt Parisavtal där länder som Sverige ska exkluderas från sina åtaganden, för vi är ju lite bättre än vissa andra på att göra saker vi måste sluta göra.
Ni säger att ni rapporterar om klimatkrisen, men det gör ni aldrig. Ni rapporterar om symptom som gör sig bra på bild. Ni rapporterar om klimataktivister med flätor och gul regnjacka som får säga obekväma, klickvänliga citat.
Men det är inte att rapportera om klimatkrisen. Klimatkrisen kräver ett holistiskt, långsiktigt tänkande. Det räcker inte att längst ner i högra kanten på hemsidan ha en liten länk som heter ”hur står det till med klimatet?” där man lite diskret presenterar fakta som helt och hållet omkullkastar allt annat innehåll på hela sajten.
När man rapporterar om klimatkrisen så tar man hänsyn till tidsaspekten och utgår från våra resterande kol-

dioxidbudgetar, det vill säga hur mycket växthusgaser vi har kvar att släppa ut innan vi riskerar att passera alltför många oåterkalleliga, självförstärkande kedjereaktioner och så kallade *tipping points* bortom mänsklig kontroll.

Det är omöjligt att göra någonting åt klimatkrisen om man inte förstår den fulla innebörden av detta. Och det är omöjligt att förstå, förklara eller ha någon som helst seriös diskussion om klimatkrisen utan att utgå från våra resterande koldioxidbudgetar. Det är som att förklara ekonomi utan att nämna valutor, budgetar, räntor eller börsmarknaden. Med andra ord – fullkomligt absurt. Men det är precis där vi är.

Vi pratar om att ”hitta lösningar” på klimatkrisen. Men hur ska vi kunna hitta lösningar på ett problem som vi inte ens förstår? Vi befinner oss i förnekelse. Total krisförnekelse.

Koldioxidbudgetarna måste bli vår nya valuta. De måste förklaras gång på gång på ledande nyhetsplats. Även om de är inkompletta och alldeles för försiktiga så är de den bästa

manualen vi har tillgänglig i dag. Det är de här budgetarna som sätter klimatkrisen i ett tidsperspektiv. Ändå har jag fortfarande inte sett dem förklaras, redovisas eller inkluderas i något som helst nyhetssammanhang en enda gång. FN:s generalsekreterare säger att klimatkrisen är mänsklighetens största hot. FN:s klimatpanel IPCC säger att vi behöver ”rapid, far-reaching and unprecedented changes in all aspects of society.” Och det är ingen överdrift. Vi aspergare har en stor överrepresentation inom forskarvärlden. Och tro mig – vi gillar inte att överdriva.
Men när världens ledande forskare säger så här – vad tror ni att de pratar om då? Laddstolpar? Solcellsbidrag? Svenskt naturbeteskött och köttfri måndag? En klimatbudget på 10 miljarder samtidigt som vi varje år satsar 30 miljarder på klimatskadliga subventioner? Att skövla lite mer skog för att blanda i några promille tall- eller palmolja i flygtanken samtidigt som världen missar samtliga tjugo mål för biologisk mångfald, till stor del på grund av

skogsskövling? Att Sveriges så kallade ”klimatmål” ska exkludera mer än hälften av våra faktiska utsläpp?
För att sätta saker i perspektiv. Tidigare i år släpptes en ny forskningsrapport av forskare från Uppsala Universitet och Tyndall Centre i Storbritannien. Den visar att rika länder som Sverige måste minska sina totala utsläpp av koldioxid med cirka 15 procent varje år med start 2020 för att vara i linje med Parisavtalet. Jag har inte sett en enda artikel om det. Trots att det här är något som borde genomsyra vartenda ämne man tar upp, i varenda artikel som skrivs.
Jag har rest runt och träffat människor från hela världen och min absoluta uppfattning är att människor är i princip helt omedvetna om vad klimatkrisen innebär, vilka förändringar som krävs och hur lite tid vi har på oss att genomföra de förändringarna. Det är i dag helt och hållet politiskt omöjligt att ens snudda vid de politiska, ekonomiska och juridiska förändringar som forskningen tydligt visar att vi behöver göra för att ge oss ens en

liten chans att förhindra en klimatkatastrof.
Jag har inte träffat på en enda politiker som är beredd att göra det som forskningen kräver. Opinionen existerar helt enkelt inte. För att människor inte har blivit tillräckligt informerade om allvaret i den situation vi befinner oss i.
Människor är sociala djur. Flockdjur. Om inte våra ledare och vår omgivning uppträder som att vi befinner oss i en kris så kommer vi heller inte att uppfatta att vi är det.
Och om vi inte inser att vi befinner oss i en kris så kommer vi självklart inte heller sätta press på våra makthavare som då kan fortsätta att ignorera frågan. Varför skulle vi till exempel säga nej till en utbyggnad av Arlanda eller Preem när det inte finns någon kris?
Jag har pratat med världsledare, presidenter, kungligheter, företagsledare. Och tro mig, förändringarna kommer inte komma därifrån. De har varken viljan, kunskapen eller den politiska möjligheten att göra någonting. Det som måste till är

information, krisinsikt och förmågan att erkänna vår sårbarhet och vårt misslyckande. Medierna är bland det viktigaste vi har. Vår demokrati kan inte överleva utan fria medier och utan medier kan vi aldrig någonsin lösa klimatkrisen.
Medierna, den tredje statsmakten, har ett ansvar att informera människor om vår situation, om ämnen som är direkt livsviktiga för oss.
Ni är ärligt talat vårt enda hopp. Ingen annan har möjligheten att på den minimala tid vi har på oss nå ut med den information och kunskap som krävs.
Vi befinner oss i ett akut nödläge och klimat- och hållbarhetskrisen måste dominera nyhetsflödet med start i dag och tills vidare. Det här kommer självklart att ske förr eller senare. Frågan är hur mycket mer tid ni är beredda att förlora? Vill ni vara först så har ni fortfarande möjligheten att vara det.
Många av er har barn själva, eller barnbarn. Och ni vet att klimatkrisen inte kommer att minska i betydelse. Ni är smartare

än jag, ni vet att ni har ett moraliskt ansvar.
Om jag och några andra barn kunde åstadkomma vad vi gjorde när det kommer till opinionsbildning och ökad medvetenhet – tänk då vad ni skulle kunna åstadkomma.
Jag hade en skylt av masonit, ett twitterkonto och några flygblad. Medierna har resurserna och möjligheten att kunna förändra allt över en natt. Om ni tänker utnyttja den möjligheten och ta ert ansvar är dock upp till er.
Texten är en kortad version av ett tal som Greta Thunberg höll på Dagens Nyheters redaktion i veckan.
Greta Thunberg

”Hur kan jag hjälpa min bror som har autism?”

FREDAG 25 SEPTEMBER 2020

Hennes vuxna lillebror har en autismdiagnos, har aldrig haft ett jobb och lever på lånade pengar. När hon försöker hjälpa honom blir han irriterad och vägrar samarbeta. Finns det stöd och hjälp att få för att vända en ohållbar situation?

? Fråga:

Hej,

Jag är en kvinna som har en lillebror med autism, och situationen runt honom har förvärrats mer och mer med åren. Det finns mycket information och stöd att få i samhället för barn med autism, men för vuxna är det svårare. Min bror är mycket påverkad av sin diagnos, men han har också alltid varit ovillig att erkänna den. Han har aldrig haft ett jobb, aldrig klarat av studier han påbörjat,

haft svårt med hygien och levt på lånade pengar.
Nu har jag försökt hjälpa honom med att kontakta myndigheter för att få underhållsstöd och eventuellt boende, men han vägrar att samarbeta. Han säger att han ska lösa det ”sen”, och blir ofta märkbart irriterad om vi försöker påpeka allvaret för honom. Ofta undviker han att svara på meddelanden, och låtsas som om han inte fått dem när vi ses. Genom att skylla på oss, och anklaga oss för att vara orättvisa mot honom, slår han ifrån sig allt ansvar och lämnar mig kvar med en klump i magen.
Jag skulle gärna vilja få i väg honom på någon utredning för stödinsats, men eftersom han är myndig har anhöriga ingen rätt till insyn i frågan. Jag kan orosanmäla till socialtjänsten, men får ingen återkoppling efteråt. Det är svårt att övertyga en vuxen man om något han inte vill inse, och inte finner nödvändigt.
Jag är rädd att situationen kan utvecklas i en obehaglig riktning om det fortsätter att skava i våra relationer på det här sättet. Vi har

ansträngt oss för att få honom att vakna i flera år nu, men alla försök går bet. Om ni har något förslag på vad jag kan göra eller vart jag kan vända mig för hjälp och stöd vore jag tacksam.
Hälsningar,
”Uppgiven syster”
! Svar:
Hej uppgiven syster,
Vilken svår situation ni är i! Jag tror den är mycket vanligare än man skulle kunna tro. Jag brukar ta upp ett liknande fiktivt fall när jag föreläser för psykologstudenter och nästan varje gång kommer någon fram efteråt och berättar om likande erfarenheter som de du berättar om. Det är som ett osynligt folk mitt ibland oss, de utan försörjning, som av olika skäl inte fångas upp av diverse insatser utan finns där i skymundan, med eller utan anhörigas stöd.
Riskerna är heller inte små. Att sakna försörjning och bostad är helt enkelt farligt och klumpen i magen är tung hos anhöriga som försöker hjälpa den som inte vill eller klarar att bli hjälpt.
Innan filmen ”Rain Man”, som kom 1989, hade få svenskar hört talas om autism. I filmen spelar

Dustin Hoffman den autistiske brodern Raymond och i en intervju vid den svenska premiären säger Hoffman något som kanske få då trodde skulle bli sant: ”Om några år kommer man kanske fram till att det är en fråga om gradering och att vi alla är mer eller mindre autistiska”. Och precis så blev det. I dag har fem procent av alla tonårspojkar i Stockholm autismdiagnos. Spännvidden hur man fungerar är väldigt stor i dag.
Så samtidigt som din bror, som tycks ha stora svårigheter, inte vill ha diagnosen så finns det många med betydligt mindre svårigheter som uppfattar diagnosen som meningsfull och ser den som en viktig del av sin identitet. Om man önskar använda sig av en diagnos eller inte är naturligtvis inte självklart. Om man kan hitta sätt att fungera med försörjning, bostad och annat så kanske det inte är så viktigt. Det tycks dock som att din bror inte lyckats etablera sig på dessa plan.
Om din bror inte vill ta till sig diagnosen så kanske det beror på att han har en föreställning om diagnosen som med bättre information kan ändras. Kanske

kan det vara så att din bror kan ta till sig någon del av diagnosen? Kan han kanske börja med att lyssna på en podcast eller något liknande som är lätt att ta till sig? För det finns hjälp som han kan ha nytta av. Din bror kvalar troligen in för stöd från kommunen enligt LSS, Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Det vecklas då ut ett skyddsnät som kan bestå av en rad olika insatser men som inkluderar bostad och sysselsättning. Det är kommunens biståndshandläggare som bedömer och beslutar om behovet av stöd efter en utredning. Habiliteringen erbjuder också ett stort utbud av information och insatser. För både din bror och dig som anhörig kan jag också tipsa om föreningarna Attention, Organiserade Aspergare och Autism & Aspergerförbundet.
Det också viktigt att förstå om det utöver autism finns andra neuropsykiatriska funktionshinder (ADHD) eller psykiatriska problem (till exempel depression) som bidrar till din brors svårigheter. Det är vanligt att depressionen ”kidnappar”

personen så man inte ser så mycket positivt med sig själv, andra eller framtiden. Allt känns meningslöst och man undviker alla krav. Så ibland behöver man alltså både stöd från habiliteringen men också behandling av psykiatrin.
Men, anledningen till din fråga är ju att man måste vilja ha dessa insatser, de tvingas inte på en, och söker man inte hamnar man i detta ingenmansland. Så hur ska ni göra då?
En ansats är att låta honom vara i fred och låta honom driva detta själv. Det värnar om hans autonomi som vuxen medborgare men brister i medmänsklighet. Det är alltså inte mitt råd. För om ens svårigheter får en att inte klara att söka hjälp, hur ska man då se på det hela? Och det är väl det som plågar er, att han så uppenbart behöver hjälp.
För att förstå varför han inte tar tag i detta är det viktigt att kolla var hans energi/motivation sitter och om de kan styras om – hitta egen motivation. Vad är det nu som han upplever som fördelen med att lämnas i fred? Finns någon annan som han har förtroende för, som han lyssnar

på, som kan förstå hans situation lite mer? Det är lätt att man som anhörig hamnar i en konflikt kring detta som gör det ännu svårare att hitta fram till den man vill hjälpa. På din beskrivning låter det som att din bror inte förstår allvaret i situationen och/eller inte alls klarar att göra det som ni anser rätt. En gemensam plan med småsteg och många delmål, som han kan tänka sig göra och uppnå, vore det bästa. Om han lever på lån av anhöriga finns ju möjlighet att villkora ytterligare pengar till att ni hittar en gemensam plan. Om det mirakulöst är så att han hittar ett jobb är ju det fantastiskt, men troligare är att insatser via kommunen enligt ovan är det som behövs. Det som talar för att göra så är att ju äldre personen blir, desto svårare är det att förlita sig på stöd från anhöriga.
Föräldrarna blir äldre och en dag står man där utan dem. Så att skjuta upp detta om personen har långvariga och stora svårigheter riskerar att sätta personen i ännu större och mer svårlösta problem senare.
Kanske är din bror omedveten om det som Dustin Hoffman förutsåg,

att diagnosen i dag inte är skamlig, inte sällsynt, och det finns många starka sidor hos personer med autismdiagnos. Världens just nu mest kända svensk, Greta Thunberg, har den, som bekant.

Christian Rück

”Black lives matter har blottat allvarliga problem på Sveriges Radio”

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Black lives matter-rörelsen har orsakat förändringar inom poliskårer, myndigheter och företag i en rad länder.
På Sveriges Radio protesterar 39 medarbetare mot rasism och brist på representation i ett

skarpt upprop till den egna ledningen.
– Jag blev ledsen när jag läste. Det här är mina hjärtefrågor, säger SR:s vd Cilla Benkö, som samtidigt anser att uppropet innehåller faktafel – vilket tillbakavisas av upprops-makarna.
I somras, när Black lives matter-protesterna svepte över världen, fick ett antal medarbetare på Sveriges Radio nog. SR-medarbetarna, som är afrosvenskar eller tillhör andra minoriteter, hade länge känt sig förminskade och misstänkliggjorda på jobbet.
De hade tröttnat på vad de såg som diskriminering vid rekryteringar, inte minst till chefsposter, och ansåg att SR ofta underbevakade nyheter som rörde afrosvenskar och andra minoriteter.
Nu samlade de sig till en protest. På fredagseftermiddagen den 21 augusti skickade de sitt upprop till Cilla Benkö, Sveriges Radios vd. Texten inleds:
”Vi skriver med anledning av att den senaste tidens protester och samtal, under Black lives matter,

har blottat allvarliga och djupgående problem som Sveriges Radio dras med. Problemen, som funnits länge men blivit extra synliga och påtagliga nu, rör både arbetsmiljön inom företaget och själva journalistiken.”

Skrivelsen – med rubriken ”Vems SR? Ett upprop för representation och mot rasism på SR” – skapar nu stora diskussioner inom SR, inte minst efter att tidningen Journalisten och P3 Nyheter rapporterat om dess existens. Uppropet, som DN läst, är en tolv sidor lång anklagelseakt där SR beskylls för att brista i allt från nyhetsvärdering och rekrytering till att inte ta rasism på arbetsplatsen på tillräckligt stort allvar.

”Sveriges Radio speglar inte hela Sverige, varken bland anställda eller i innehållet. Det finns försvinnande få svarta anställda på företaget och även andra grupper med stora diasporor i Sverige är gravt underrepresenterade”, står det.

En av undertecknarna är Kodjo Akolor, som leder Morgonpasset i P3. Han tror inte att SR skiljer sig särskilt mycket från andra svenska medieföretag.

– Jag behöver bara gå runt på kontoren på de stora medieföretagen för att se hur det ser ut. På DN, på Aftonbladet, på Expressen, på SVT, på TV4, på Kanal 5. Det ser exakt likadant ut bakom kameran och i chefsrummen – och i mångt och mycket även framför kameran. Hur ser det ut?
– Vitt! Och som representant för public service tycker jag inte att vi representerar hela vår befolkning på ett sätt som är rättvist och som också visar mångfald.
Kodjo Akolor ser ett hyckleri från de stora mediehusen.
– ”Vi gillar olika”, säger man. Men tittar man på kontoren, i ledningen och på cheferna ser man. Det är fortfarande så homogent, säger Kodjo Akolor.
Peter Wolodarski, DN:s chefredaktör, menar att uppropet på SR lyfter ett allvarligt problem för den svenska mediebranschen.
– Det kan skilja sig lite mellan olika medieföretag, men i grunden speglar vi alla för dåligt hur det svenska samhället ser ut. Att även vi på DN har problem med fördomar, diskriminering och rasism tvivlar jag inte på, säger han.

Vad tänker du göra åt problemet på DN?
– Vi har under en tid talat mycket om detta i vår ledning. Vi är överens om att vi har ett problem och arbetar aktivt med att förändra såväl rekrytering som att säkerställa att alla känner sig respekterade på arbetsplatsen, säger Peter Wolodarski.
Black lives matter (BLM) är en -rörelse som har fått olika form i olika länder. I USA har protesterna handlat mycket om polisvåld. I Belgien, Frankrike och Storbritannien har BLM väckt debatter om ländernas koloniala arv, ibland med krav på rivning av statyer som anses symbolisera rasism och kolonial utsugning.
I Sverige har BLM-debatten ofta rört diskriminering på arbetsmarknaden. I juni kom uppropet ”A call for change”, där över hundra afrosvenskar inom kommunikation, medier, musik och mode i Sverige krävde att branschchefer skulle sluta hyckla och bli bättre på att motverka rasism och diskriminering. Bland undertecknarna fanns artisterna Jason ”Timbuktu” Diakité och Sabina Ddumba, samt författaren och DN-skribenten Amat Levin.

Protestuppropet på SR har liknande tongångar. SR:s vision är ”fler röster och starkare berättelser för en större förståelse” – men den efterföljs inte, anser uppropets undertecknare.
– Egentligen handlar det om vem som ses som svensk, som fullvärdig samhällsmedborgare. Sveriges Radio har inte uppdaterat sin bild av hur Sverige faktiskt ser ut, säger Maya Abdullah, en av initiativtagarna. Sverige är i dag ett mångfaldssamhälle med stora minoriteter med rötter i andra länder. 20 procent av den svenska befolkningen är född utomlands. Mer än var fjärde har ”utländsk bakgrund” enligt SCB:s definition – att man antingen är född utomlands själv eller har föräldrar som båda är födda utomlands. Runt 350 000 beräknas vara afrosvenskar eller svarta.
– Tyvärr märks inte det tillräckligt i den journalistik som SR gör. Vi missar eller underbevakar nyhetshändelser som är viktiga för afrosvenskar och andra minoriteter, säger Palmira Koukkari Mbenga, en annan av uppropets initiativtagare.

Christian Christensen, professor i journalistik vid Stockholms universitet, är inte förvånad över uppropet. Han är amerikan och flyttade till Sverige för tretton år sedan.
– I USA har den här diskussionen pågått länge. På redaktionerna har det varit en väldig kamp. Villkoren för icke-vita journalister har varit svårare än för andra. Och i Sverige ligger diskussionen naturligtvis efter, för att invandring kom in mycket senare i Sverige än i USA, säger Christian Christensen.

39 radiomedarbetare har undertecknat uppropet. 28 jobbar ännu på SR. Fyra kvinnor är initiativtagare: Freshta Dost, Palmira Koukkari Mbenga, Maya Abdullah och Mona Ismail Jama.
”Vi som svarta och andra rasifierade medarbetare känner oss ignorerade, misstänkliggjorda och ifrågasatta på redaktionerna”, skriver de.
Och:
”Det är påfrestande för hälsan att tillhöra en minoritetsgrupp och arbeta på Sveriges Radio. Många har blivit sjukskrivna på grund av den långvariga stress och

utmattning det innebär att arbeta i denna miljö. Många slutar eller funderar på att sluta.”

Uppropets undertecknare vill se en inventering av de anställda på SR utifrån ursprung, och kräver att fler personer med minoritetsbakgrund anställs, inte minst på chefsnivå. De kräver även att SR inför nolltolerans mot rasism, samt gör en plan för att komma åt diskriminering vid rekrytering och lönesättning.

DN har intervjuat personer bakom uppropet och flera andra SR-medarbetare som stöder det, men som valt att inte skriva under. Flera vittnar om djupgående strukturella problem – och om incidenter på jobbet de ser som oacceptabla.

Freshta Dost, reporter på Sveriges Radio i Göteborg, blev uppringd av en SR-reporterkollega, helt okänd för henne, som bad att hon skulle läsa in citat från en bulgarisk tiggare i ett radioinslag.

– Det var viktigt att jag skulle tala bruten svenska. Men jag kan varken bulgariska eller har någon koppling till Bulgarien. Jag är från Afghanistan, mitt modersmål är dari. Jag kände mig jätteobekväm.

Ju mer Freshta Dost tänkte på kollegans förfrågan om att hon skulle spela tiggare, desto argare blev hon.
– Det var som om den som frågade tänkte ”blatte som blatte”. Det var inte så noga vilken brytning jag hade, bara jag bröt.
Freshta Dost tackade nej, krävde en ursäkt – och fick den.
– Men sen hände det igen! En SR-kollega från Stockholm ville att jag skulle spela en IS-sympatisör från Göteborg.
När Freshta Dost pratade med radiokollegor såg hon ett mönster. De med utländsk bakgrund blev nästan uteslutande tillfrågade om att spela kriminella eller personer på samhällets botten, medan övriga kollegor även ombads att läsa in röster till personer högre upp på samhällsstegen.
– Jag tänkte: Är det för det här vi blivit anställda, för att spela tiggare och kriminella i andras inslag?
Mona Ismail Jama, reporter på Radio Sweden som ingår i Ekots redaktion, har tappat räkningen på alla gånger som hon blivit blivit märkligt behandlad av kollegor på grund av sitt somaliska ursprung.

– Jag och mina kollegor på Radio Sweden har fått frågor om vi känner någon som säljer vapen, och om jag känner någon som tuggar drogen kat. Jag tror inte att mina kollegor hade sagt såna saker till en vit kollega, säger Mona Ismail Jama.
Kodjo Akolor säger till DN att han flera gånger på jobbet hört medarbetare använda n-ordet – ibland på ett närmast lustfyllt sätt.
– Det finns en sorts svarta dukar som kallas ”spun” och som läggs på ljusstativ. Då har jag fått höra: ”De brukade kallas neger förut, men det får man ju inte säga längre, höhöhö.” Och jag undrar: Varför säger du det till mig?
Cilla Benkö, som varit SR:s vd i åtta år, säger att hon blev ”superledsen och jäkligt bekymrad” när hon läste uppropet.
– Om det finns någon fråga som jag verkligen har prioriterat, så är det att vi på Sveriges Radio ska få in fler personer med olika bakgrund som får med sig olika perspektiv in i våra diskussioner.
Efter två möten med de fyra initiativtagarna säger SR:s vd att hon delar deras mål om att SR ska bli ännu bättre på att spegla

befolkningen i dess mångfald – men också att bilden som uppropet ger av Sveriges Radio är skev.
– Vi är inte ett företag som genomsyras av strukturell rasism, det vill jag verkligen understryka. 26 procent av våra anställda har utländsk bakgrund. Skulle vi vara ett rasistiskt företag så hade inte de blivit anställda här.
Vad tänker du om det som Freshta Dost råkade ut för, att bli ombedd att spela en bulgarisk tiggare med brytning?
– De som har frågat henne om det har ju inte haft någon rasistisk baktanke med det. Men hon uppfattar att detta var någonting som gjorde att hon inte känner sig respekterad. Cheferna har också agerat i det här fallet.
Ja, Freshta Dost fick en ursäkt. Men hon och flera av uppropets undertecknare ser ett mönster, där de upplever att de behandlas sämre än sina vita kollegor. Tror du att det ligger något i det?
– De personer som har skrivit uppropet upplever att de inte blir sedda och behandlade med respekt. Och vi tar deras upplevelser på största allvar.

Enligt Cilla Benkö har uppropet satt i gång viktiga diskussioner inom SR. Samtidigt anser hon att uppropet innehåller många faktafel.
– Merparten av det som står i det här dokumentet stämmer inte, eller så saknas det relevant fakta. Och det är klart att det påverkar min syn på hur allvarligt problemet är, när jag märker att det finns faktafel i deras beskrivningar. Men oavsett faktafelen är känslorna bakom sanna – vi har medarbetare som inte känner sig sedda, säger Cilla Benkö.

Maya Abdullah, en av uppropets initiativtagare, avfärdar anklagelsen om faktafel.
– I våra möten med vår vd har hon inte kunnat visa vad hon anser är faktafel. Det här ser vi som ett sätt för henne att slippa ta ansvar. Det är det yttersta beviset på de strukturella problemen på SR – när den högsta ledningen, i stället för att ta problemen på allvar, avfärdar våra vittnesmål och dumförklarar oss, säger Maya Abdullah.
Att 26 procent av SR:s anställda har utländsk bakgrund är inget relevant mått, anser hon, eftersom

det inte säger något om hur många som har utomeuropeisk bakgrund eller hur representationen ser ut högre upp i hierarkierna.
– Att det är homogent på arbetsledar- och chefsnivå, och särskilt de högsta positionerna, är ett faktum som inte går att vifta bort, säger Maya Abdullah.
Kodjo Akolor hoppas att uppropet ska förändra något – men cynikern i honom tror inte det. Han har ofta mött rasism under sitt 39-åriga liv. När han gick på lågstadiet i Vallentuna försökte han tvätta bort sin hudfärg genom att gnugga sitt eget skinn med klor.
– Det var efter en ovanligt tuff dag, med mycket n-ord hit och n-ord dit. Så jag tänkte: Jag testar. För att allt skulle vara så mycket enklare om jag var vit. Men det funkade inte. Kloret sved som fan.
Minnet av klortvätten poppade upp hos Kodjo Akolor när hans sexårige son ledsen kom hem från förskolan och frågade: ”Var är jag ifrån?” ”Du är från Sverige”, svarade Kodjo Akolor.
– Någon hade sagt till honom att han inte kunde vara svensk, för

han såg inte svensk ut. Han hade för platt näsa och för mörkt skinn. Kodjo Akolors sexåring har även fått höra att han ”ser ut som en kolbit”.
– Och för mig så blir det en sån jävla smäll. För nu har det gått 33 år sedan jag var i hans ålder och gick i förskolan. Och 33 år senare får han höra samma saker som jag fick höra. Det är en cykel som bara fortsätter.
Ett problem, enligt Kodjo Akolor, är bilden av Sverige som ett land som har lämnat rasismen bakom sig. Mamman till pojken som pekat ut hans son som icke-svensk sa att de absolut inte var rasister i familjen.
– Sen sa hon ungefär: Min son ser inte färger, och han har själv sagt att han vill åka till savannen och jaga lejon. Och jag tänkte: Ditt svar är helt sjukt. Varför börjar du prata om savannen och lejon med mig?
Kodjo Akolor hoppas att svenska mediechefer inte ska slå kritiken ifrån sig.
– Jag hoppas att man *inte* säger som man brukar när sånt här kommer upp: ”Trist, men vi har inte det problemet här.” Jag

hoppas att man sitter ner, lyssnar, förstår – och gör något åt saken.

Niklas Orrenius
niklas.orrenius@dn.se

Fakta. Ur protestuppropet ”Vems SR?”

”Vi som står bakom detta brev är alla nuvarande eller tidigare medarbetare som har en stark tro på public service-uppdraget som ett grundfundament för en fungerande demokrati. Utan oberoende journalistik som på ett balanserat, mångfacetterat och sakligt sätt speglar samhället, hela samhället, undergrävs demokratin.

Sveriges Radio speglar inte hela Sverige, varken bland anställda eller i innehållet. Det finns försvinnande få svarta anställda på företaget och även andra grupper med stora diasporor i Sverige är gravt underrepresenterade. De frågor vi vill ta upp är akuta. De har diskuterats och varit föremål för omfattande satsningar under de senaste decennierna utan att särskilt mycket har förändrats,

eftersom dessa satsningar ofta varit kosmetiska. Därför ser vi inte någon annan utväg än att med detta brev slå larm och kräva ett krismöte och en efterföljande åtgärdsplan.
Vi har under lång tid sett hur företagets vision – ’fler röster och starkare berättelser för en större förståelse’ – inte efterföljs. Ofta har våra publiceringar, direkt eller indirekt, tagit avstamp i frågeställningen ’Finns rasism i Sverige?’ och sedan har det varit upp till medverkande att argumentera för att den gör det. Vi måste höja nivån.”

Ur protestuppropet ”Vems SR? Ett upprop för representation och mot rasism på Sveriges Radio”. 39 nuvarande och tidigare SR-medarbetare har skrivit under.

Fakta. SR:s vision

”Fler röster och starkare berättelser för en större förståelse.”
Så lyder Sveriges Radios vision. På sin webbplats skriver SR:
”Vi vill skildra din vardag och verklighet. Därför finns vi på över 50 platser i landet och i stora delar av världen. Genom att höra

andra berätta om sin historia, sina utmaningar, sin glädje och sin sorg, kan vi också komma närmare varandra som människor. Berättelser som bidrar till en större förståelse – både för det lilla och för världen i stort. Visionen är kompassen som ska leda Sveriges Radio framåt.”

Äldre riskerar att slås ut från arbetsmarknaden

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Äldre riskerar att slås ut medan det blir lättare för unga och nyanlända att få jobb. Det blir konsekvensen om parterna inte kommer överens och förslagen från arbetsrättsutredningen genomförs.

– Vi är medvetna om att det finns en risk för långtidsarbetslöshet för en del av den äldre arbetskraften,

säger utredaren Gudmund Toijer.

Senast den sista september ska arbetsmarknadens parter meddela om de lyckats förhandla fram en ny modell för hur framtidens arbetsrätt ska utformas.

Förhandlingarna sker med kniven mot strupen eftersom ett misslyckande innebär att frågan istället hamnar hos politikerna som då kommer att lagstifta om en ny arbetsrätt.

I juni presenterades utredningen ”En moderniserad arbetsrätt” som bland annat föreslår fler undantag från turordningsreglerna och nya villkor vid uppsägningar. Enligt januariavtalet mellan regeringen och samarbetspartierna Centern och Liberalerna ska utredningens förslag genomföras om inte arbetsmarknadens parter kommer överens.

Här är partierna redan på kollisionskurs. C och L lutar sig mot januariavtalet medan arbetsmarknadsminister Eva Nordmark (S) varit mycket kritisk mot utredningens slutsatser och krävt förändringar.

Enligt utredningens egen konsekvensanalys kommer varken arbetslösheten eller

sysselsättningen att påverkas nämnvärt av förslagen. Utgångspunkten i utredningsdirektiven är att öppna för nya grupper att komma in på arbetsmarknaden, som yngre och nyanlända.

– Vår bedömning är att det här på kort sikt knappast kan öka sysselsättningen. Däremot kan den förändra sammansättningen av arbetskraften till förmån för de yngre och nyanlända därför att det ska göra det lättare att komma in på arbetsmarknaden. Det kan innebära att den äldre arbetskraften i viss utsträckning kan bli arbetslösa, säger Gudmund Toijer som ledde utredningen.

Han framhåller samtidigt att det också finns förslag om kompetensutveckling som gäller för äldre arbetskraft.

– Det skulle kunna underlätta deras situation. Den avvägning vi gjort utifrån direktiven är att vi i första hand måste se på möjligheterna för nya grupper att för första gången komma in på arbetsmarknaden och etablera sig. Den äldre arbetskraften som då i någon mån kan förlora sina arbeten är skyddad av

kompetensutvecklingen och att man har erfarenhet och är etablerad på arbetsmarknaden, säger Gudmund Toijer.
Han återkommer till att grundfrågan är om det kommer att påverka sysselsättningen.
– Det är viktigt att man får in nya grupper på arbetsmarknaden så att de inte hamnar utanför och har svårt att komma in.
– Sen är det väldigt svåra avvägningsfrågor i detta, det ska man vara ärlig och säga. Vi är medvetna om att det finns en risk för långtidsarbetslöshet för en del av den äldre arbetskraften. Det är en avvägning mellan olika intressen, säger Gudmund Toijer.
Liberalernas arbetsmarknadspolitiska talesperson, Gulan Avci, understryker att Arbetsrättsutredningen har haft ett väldigt tydligt uppdrag: underlätta för småföretag. Hon delar inte bilden av att det görs lättnader för unga och nyanlända på bekostnad av äldre.
– Det är oerhört kostsamt att anställa en nyanländ eller ung person som är ett oprövat kort. Så kan vi inte ha det eftersom vi har ett väldigt stort utanförskap, säger

Gulan Avci och framhåller att utredningen även omfattar nya förslag om kompetensutveckling under hela arbetslivet.
Arbetsmarknadsminister Eva Nordmark (S) vill inte ge fler kommentarer om arbetsrättsutredningen innan parterna kommit med sitt besked.

Hans Olsson
hans.olsson@dn.se

Fakta. Arbetsrätten i januariavtalet

S, MP, C och L är överens i januariavtalet om att arbetsrätten ska ”anpassas efter dagens arbetsmarknad samtidigt som en grundläggande balans mellan arbetsmarknadens parter upprätthålls.”
En del är att lagen om anställningsskydd ändras genom tydligt utökade undantag från turordningsreglerna.
Om arbetsmarknadens parter kommer överens om förändringar av arbetsrätten ska regeringen lägga ett förslag i linje med parternas överenskommelse.
Om parterna misslyckas ska regeringen enligt januariavtalet genomföra de förslag som lagts fram i utredningen om en

förändrad arbetsrätt som presenterades den 1 juni. Utredningen om en förändrad arbetsrätt är nu ute på remiss. Svaren ska vara inne senast den 26 oktober.

M, KD och SD kräver mer pengar i försvarsbeslutet

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Moderaterna, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna kräver mer pengar i höstens försvarsbeslut än vad regeringen och januaripartierna enats om. I kronor handlar det om 35 miljarder mer fram till och med 2030.

Som DN avslöjat finns sedan en vecka en uppgörelse mellan S,

MP, L och C inför höstens försvarsbeslut. Regeringen har hittills inte kommenterat uppgörelsen förrän nu:
– Jag bekräftar också från regeringens håll att det finns en överenskommelse med Centern och Liberalerna. Med utgångspunkt från den så arbetar vi nu vidare med att ta fram en försvarsinriktningsproposition. Vår ambition är att den ska beslutas av riksdagen innan jul, säger Peter Hultqvist.
Riksdagen försvarsbeslut ska gälla åren 2021–25. Normalt fattas svenska försvarsbeslut i bred enighet över blockgränsen – det vill säga att både S och M ska stå bakom. M och även KD var med om det nu gällande försvarsbeslutet 2015.
I överenskommelsen med januaripartierna får det militära försvaret tre miljarder ytterligare till och med 2025, men sedan höjs inte den ekonomiska nivån fram till 2030. Detta trots att det under de åren behövs en upprustning för att genomföra hela Försvarsberedningens förslag från 2019, vilket DN rapporterat om.
Oppositionspartierna M, KD och SD har fått se överenskommelsen

och nu svarat. Regeringens bud på kort sikt – att anslagen höjs med tre miljarder kronor fram till 2025 – välkomnas. Det är utvecklingen på längre sikt som de tre partierna vänder sig emot.
– Uppgörelsen fram till 2025 är bra. Men det är den längre sikten som krävs för att få balans i försvarsbeslutet med en ekonomi som är tillräckligt stark med tanke på utvecklingen i omvärlden, säger Moderaternas försvarspolitiker Pål Jonson.
– Våra partier kommer aldrig att gå med på fler underfinansierade försvarsbeslut, säger KD:s försvarspolitiker Mikael Oscarsson.
M och KD vill fram till och med 2030 satsa 35 miljarder kronor mer än regeringen för att Försvarsberedningens förslag ska kunna genomföras i sin helhet. Sverigedemokraterna kan acceptera regeringens nivå 2025. Därefter vill SD ha en kraftig ökning i en trappa upp till 2030.
– Vi vill öka försvarsanslagen så att de når 2 procent år 2030, säger SD:s försvarspolitiker Roger Richthoff.
Peter Hultqvist säger att det efter beskeden från M och KD finns

möjlighet till en samsyn fram till 2025. Däremot är han inte beredd att anslå mer pengar än vad regeringen enats om med januaripartierna. Propositionen som skulle lämnats till riksdagen den 30 september blir försenad.

Mikael Holmström
mikael.holmstrom@dn.se

Janne Josefsson: Jag blev uppkallad till radiochefen när jag sa det förbjudna ordet

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Jag står vid kaffeautomaten på tredje våningen i tv-radiohuset i Göteborg. En ung, svart tjej från P3 kommer fram och säger:
”Jag lyssnade på ditt föredrag som du hade för oss medarbetare för några dagar sedan.”
”Javisst”, svarar jag.

”Du sa n-ordet”, säger hon och stirrar på mig med en anklagande, arg blick.
Det måste ha varit när jag citerade en högt uppsatt vd för ett allmännyttigt bostadsbolag i Malmö. Han hade blivit uppringd av politikervänner som ville att han skulle fixa lägenheter till deras barn. När han svarat att det i så fall fick bli i Rosengård fick han höra att ”i det neger- och blatteområdet vill jag inte de ska bo”.
”Det var för att åskådliggöra hyckleriet jag nämnde detta och det var ett citat”, svarar jag och blir lite stressad över anklagelsen.
”Det spelar ingen roll”, svarar hon bestämt. ”Det är kränkande”.
”Din känsla kan ingen ta ifrån dig, men jag måste kunna citera. Annars har vi väsensskild uppfattning om journalistik”, får jag fram.
Jag vill inte förvanska citat. Då hamnar jag för långt ifrån verkligheten. Det är det råa med citatet som ska fram och då behöver det sägas rakt ut.
Men hon får medhåll från ytterligare ett par medarbetare på radion, som lyssnar. Jag fattar

ingenting. Men det slutar inte med detta. Några dagar senare blir jag uppkallad till ett möte med radiochefen.
Ungefär samtidigt hör jag i Studio ett i P1 om en lärare på universitetet i Uppsala som blir anmäld för att hon under en föreläsning om arkivsökning uppmanat eleverna: ”Sök på det kontroversiella ordet neger”. Hon blir uppkallad till institutions-ledningen, på samma sätt som jag blir uppkallad till radiochefen. Läraren på Uppsala universitet får höra att det hon sagt var olämpligt enligt institutionen.

Det är viktigt att se upp med rasismen och den finns i Sverige, både helt öppen och dold. Men också att i identitetspolitikens och normkritikens tider inte slå över till rena tokerier. Man urvattnar argumentationen mot rasismen. Yttrandefriheten är helt central i en demokrati men jag accepterar vissa inskränkningar, som till exempel ”hets mot folkgrupp”. Det innebär att det är otillåtet med hakkors, uniformer eller att heila. Att däremot förbjuda rasistiska organisationer är mycket mer tvivelaktigt och problematiskt. Det är individers

handlingar och inte partier som ska kriminaliseras.
Ska det vara förbjudet att bränna Koranen? Nej, det är mycket tveksamt. Det ska man ha rätt att göra, lika mycket som man har rätt att bränna Bibeln eller svenska flaggan.
Men att som den svenska polisen stoppa den danske partiledaren för Stram Kurs att sätta eld på Koranen i fem olika förorter i Stockholm, som befolkas av många muslimer, med hänvisning till ordningsstörning kan jag ändå förstå.
Rasmus Paludan lyckades uppnå det han avsåg i Rosengård, att skapa upplopp och förstörelse och att folk blev arga på muslimer. Men kravallerna uteblev i Stockholm. Det var ett misslyckande för de som vill hetsa.
Tillbaka till mitt möte med radiochefen i Göteborg om vad som hänt vid kaffeautomaten. Jag sitter i besöksstolen hos radiochefen och känner att jag vill resa mig och gå. Den underliggande anklagelsen, att jag skulle vara rasist, känns befängd. Det blir inget bra möte. Men

chefen tycker inte att jag gjort något fel. Jag hade rätt att citera ur min journalistik på det sätt jag gjorde under min föreläsning. Hade inte bilden på en vietnames som sköts rakt i huvudet av en Saigonpolis publicerats över hela världen kanske Vietnamkriget aldrig tagit slut.
Det är vår skyldighet som journalister att visa verkligheten. Även om det är obekvämt.
Janne Josefsson

Nytt samarbete ska stoppa kriminella som lurar till sig bidrag

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Göteborgs stad blir pilotkommun i en satsning mot organiserad brottslighet. På uppdrag av regeringen ska tolv myndigheter samverka för att hitta brottslingar som använder falsk folkbokföring för att hålla sig undan eller lura till sig bidrag.

Att skriva sig på fel adress kan vara ett sätt för kriminella att hålla sig undan rättvisan eller lura till sig bidrag. För att öka pressen på kriminella och komma till rätta med de problem som falsk folkbokföring kan föra med sig har regeringen gett Skatteverket i uppdrag att leda ett myndighetsöverskridande arbete där totalt tolv myndigheter ingår. Syftet att är att sätta press på organiserad brottslighet där felaktig folkbokföring används. Göteborgs stad kommer att bli pilotkommun när satsningen sjösätts.

”Alliansen i Göteborg ser mycket positivt på att Göteborg blir pilotkommun för att hitta bättre samarbetsvägar, men också för att kunna påverka vilken ny lagstiftning som behövs för att kunna arbeta mer effektivt mot organiserad brottslighet”, skriver Axel Josefson (M), kommunstyrelsens ordförande i Göteborg, i ett pressmeddelande. I regeringens uppdrag ingår att kartlägga strategiska adresser som misstänks användas för systematiska fel i folkbokföringen, att stärka kontrollen av sådana adresser samt att utveckla

metoder som underlättar myndighetssamverkan för att komma åt felaktig folkbokföring som kan kopplas till organiserad brottslighet.
”Vi måste veta vilka som bor inom kommungränsen och att bidrag betalas ut på rätta grunder. Kriminella inom den organiserade brottsligheten ska inte kunna dölja sin identitet eller ta del av bidrag som de inte har rätt till genom falska adresser”, skriver Axel Josefson i pressmeddelandet.

Carl Cato
carl.cato@dn.se

MP väljer nytt språkrör 31 januari

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Miljöpartiets partistyrelse har beslutat att kalla till en extra kongress den 31 januari 2021. Då kommer partiet att välja ett nytt kvinnligt språkrör efter Isabella Lövin.
Hittills har fem kandidater sagt att de vill ta över som nytt språkrör. Det är

riksdagsledamöterna Janine Alm Ericson, Annika Hirvonen och Rebecka Le Moine, liksom jämställdhetsminister Åsa Lindhagen och partisekreterare Märta Stenevi.

TT

Stärkta misstankar mot 14-åring i mordutredning

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

En 14-årig pojke framstår allt mer som huvudperson i utredningen om mordet på en 17-åring i stadsparken i Huskvarna i somras. En 21-årig man, som suttit häktad för mordet, har däremot släppts.

– Misstankarna mot honom kvarstår. Men anledningen till att han släpptes är att jag gör den bedömningen att misstankarna mot honom försvagats, säger kammaråklagare Adam Rullman.
Tidigare har även en 19-årig man suttit anhållen i ärendet. Han är nu helt avförd ur utredningen. Fokus riktar sig i stället mot den tredje personen, en pojke som är 14 år, som också utreds.
– Konsekvensen är att misstankarna i stället väsentligen har stärkts mot den som är underårig, säger Adam Rullman.
En person under 15 år kan inte anhållas, häktas eller dömas. Han är i stället omhändertagen av sociala myndigheter. Däremot kan det längre fram bli aktuellt med en så kallad bevistalan där en domstol får ta ställning till misstankarna och försöka klarlägga vad som hänt.
– Det är det för tidigt att tala om. Det är den utgången som finns om man vill få någon form av avgörande. Men den bollen ligger inte helt i mina händer, säger Adam Rullman.
En bevistalan kan begäras av bland andra socialnämnden men

eftersom utredningen fortfarande pågår har frågan ännu inte väckts. 17-åringen hittades svårt skadad i stadsparken i Huskvarna en kväll i mitten på augusti. Han hade enligt polisen allvarliga skärskador och avled senare på sjukhus.

TT

Resebolag ser nya restrender inför höstlovet: ”Bokar senare”

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Än finns det höstlovsresor kvar att boka. Det menar flera resebolag, som vittnar om förändrade köpvanor hos resenärer under coronapandemin.

– Osäkerheten gör att man bokar sin resa mycket senare

än vanligt, säger Freja Annamatz, presschef på SAS.

Under normala omständigheter är höstlovet en populär vecka för svenskar att fly vardagen och resa bort; både inom Sverige och utomlands. På grund av coronapandemin ser situationen i år annorlunda ut. Flera resebolag menar att även om fler väljer att resa nu i höst än under våren, så är det en fortsatt lägre efterfrågan än innan pandemin.

Att coronaspridningen återigen ökar i Europa och att restriktionerna stramas åt kan vara en av anledningarna till att resenärer är försiktiga med att boka resor. Det menar SAS presschef Freja Annamatz, som ser ett förändrat konsumtionsmönster bland deras kunder.

– Jag tror att osäkerheten gör att man bokar sin resa mycket senare än vanligt, säger Freja Annamatz.

Normalt har SAS runt 800 flyg-avgångar per dag. Sedan coronapandemin har antalet avgångar mer än halverats och i dagsläget ligger antalet på runt 350. Trots en generellt låg efterfrågan på resor menar Freja

Annamts att de har ett högre tryck under höstlovsveckan.
– Vi har fler bokningar under den veckan än andra. Det kan bero på att många svenskar har boenden i Sydeuropa som de vill besöka, säger Freja Annamatz.
Fartygsjätten Destination Gotlands bokningar har sedan mitten på juni, då restriktionerna släppte, stadigt gått uppåt. I juni tappade företaget 50 procent av resenärerna från året innan jämfört med i augusti, där de i stället tappade runt 20 procent från året innan.
Företaget har under hela sommaren noterat ett förändrat köp- och resbeteende hos kunderna.
– Besökarna stannar längre på ön och gotlänningarna reser mycket mindre. Men det vi framför allt ser är att man efter corona bokar sin resa väldigt sent, säger Adam Jacobsson, marknadschef på Destination Gotland.
Det finns fortfarande platser kvar på Destinations Gotlands avgångar under höstlovet. Adam Jacobsson är inte orolig, utan tror att platserna successivt kommer fyllas upp.

– Varje gång vi går in och tittar en månad framåt ser det ut som att vi är efter i bokningarna, men det blir aldrig så i verkligheten eftersom många bokar så sent, säger Adam Jacobsson.
Han menar att Gotland varit ett populärt resmål under sommaren.
– När vi släppte resorna i juni så brakade våra system ihop, vi har nog aldrig sett ett sådant tryck, säger han.
Men trots det har företaget totalt tappat runt 30 procent jämfört med föregående år, vilket motsvarar över 500 000 resenärer.
– Det beror delvis på att vi måste begränsa kapaciteten på båtarna och lämna platser tomma mellan sällskap, säger Adam Jacobsson.

Maja Andersson
maja.andersson@dn.se

Läsarnas viktiga frågor om elbilar

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Elbilen är här för att stanna. Vi frågade er läsare vad vi ska skriva om och gensvaret blev enormt. Över 200 mejl kom in med frågor och tips om granskningar av den växande elbilsmarknaden. Tack! Vi kommer nu att genomlysa flera av era frågor, med målet att ni ska kunna göra ett klimatsmart och prisvärt val.

Fråga: Som jag förstår det så betalar vi ju en hel del skatt på fossilt bilbränsle i dag som inte tas ut för el. När elbilar blir populärare så kommer ju intäkterna till statskassan att minska och det kan man nog förutsätta inte kommer vara alltför länge. Har ni ställt frågan till berörda hur man tänker sig det framtida betalsystemet för el som används för laddning av batterier för bilar? Vad ser man som ett rimligt pris per kWh?

Björn Jansson

Fråga: Angående er efterlysning om uppslag till reportage om elbilar. Jag skulle gärna vilja att ni försöker få våra riksdagspartier, allra helst de ekonomisk-politiska talesmännen, att berätta hur dom tänker sig beskattningen av drivmedel och elbilar på längre sikt. Vi kan ju utgå ifrån att det inte finns någon finansminister oavsett partitillhörighet som tillåter att vi ”tankar” för 2-3 kr/mil när minskningen av inkomsterna från bensinskatten börjar märkas i statskassan. Det är ju troligt med någon form av kilometerskatt men det vore intressant om någon vill berätta hur dom tänker.
Fredrik Haslestad
Svar: Hej Björn och Fredrik, i en intervju med DN:s samarbetspartner Teknikens Värld för några veckor sedan berättade energiminister Anders Ygeman (S) om ett (enligt honom) givande möte med laddningsaktörer, där målsättningen var att så snart som möjligt komma fram till ett enhetligt betalsystem vid laddstationer. Vi kommer att fortsätta att bevaka och rapportera om detta. Att det

kommer att saknas pengar i statskassan när allt fler kör på el är ett faktum, och åtgärder är redan nu på väg. Dels har MP, stött av S, C och L lagt ett förslag om en 25-procentig höjning av förmånsvärdet på tjänstebilar från och med 1 juli 2021, vilket enligt beräkningar ska ge 2,3 miljarder per år extra i skatteintäkter. Vi kommer att fortsätta granska eventuell kilometerskatt noggrant.
Marcus Engström
Chefredaktör på Vetenskapens Värld.
○ ○ ○

Fråga: Vi är ett gäng 70+-are som har funderingar kring batteridrivna elbilar. Hur miljövänligt är det ”från ax till limpa”? Hur långt tänker forskare och miljöaktivister kring hela processen? Om världens bilägare gå över till elbilar vad händer då med framställning och avfallshantering av batterierna? Det är otroligt svårt för oss att få fram en fullständig bild av det hela. Vore väldigt intressant om ni har möjlighet att göra ett eller flera reportage kring detta!
Eva och Björn Strandberg med vänner

Fråga: Vad jag vill veta om elbilar som jag inte lätt kan googla mig till på annat håll och där jag tror ni kan göra reell skillnad, är varifrån batterierna kommer och vilka uppförandekoder (om någon) som undertecknats för råvarorna.
Mattias Goldmann
Fråga: Kul initiativ! Jag skulle gärna läsa om livscykeln för elbilar. Batterierna är en känslig aspekt av miljövänligheten har jag förstått. Tillverkas de med smutsig el? Varifrån kommer materialen? Finns det tillverkare som satsar på total minskning av miljöbelastningen, och så vidare? Hur är det rimligt att tänka om man ska byta från en fossildriven bil till en eldriven? Tillverkning av en bil drar ju resurser, jämfört med att fortsätta använda den man har.
Gunbritt Geijer
Svar: Hej Eva, Björn, Mattias och Gunbritt, det finns flera undersökningar som tittar elbilsbatteriers klimatpåverkan: Det är ju innan man börjar åka med en elbil som det stora klimatavtrycket sker. IVL Svenska Miljöinstitutet kom med en rapport i november 2019 som

pekade på att klimatavtrycket minskat sedan deras förra rapport 2017. Men det finns fortfarande frågetecken runt bland annat råvaruproduktion. Återvinning är ett stort problem i branschen där alltför få batterier återvinns och där litium bara återvinns i små mängder på grund av höga kostnader. Vi återkommer med djupare reportage där vi ställer ansvariga mot väggen. Vi tittar också på att kunna ge betyg på elbilarna utifrån livscykelanalyser ur klimatsynvinkel.
Jonas Fröberg , DN:s motorredaktör.

Svar: Tillverkning av nya bilar, elbilar, batterier till elbilar och laddhybrider och dess klimatpåverkan är en het och aktuell fråga för hela bilbranschen. EU funderar på hur ett regelverk ska se ut för att bestämma en produkts klimatpåverkan vid tillverkning. Branschen arbetar med att minska utsläppen i varje led och även med klimatkompensation. Produktionen av batterier kräver mycket energi och en rad råvaror som i dag framställs på ett etiskt tveksamt sätt. Även här arbetar flera biltillverkare och

batteriproducenter med att säkra hela råvaruförsörjningen. De gör det framför allt genom att skriva avtal med gruvor och gruvbransch och genom att arbeta i olika kvalitetssamarbeten. Men det är väldigt svårt att säkra hela kedjan då flera gruvor finns i områden som är svåra att kontrollera. Det är heller inte så bra ställt med transparensen, och branschen är hårt konkurrensutsatt så ingen vill avslöja sina hemligheter och varifrån de köper sina råvaror. EU arbetar också med ett regelverk för etisk korrekt import av vissa metaller men hittills har de inte behandlat råvaror för batteriproduktion. Flera batteritillverkare har återvinning av gamla batterier som en viktig del i sin affärsmodell.

Jan-Erik Berggren, DN-medarbetare.

○ ○ ○

Fråga: Jag pendlar men kör ibland även långt i tjänsten, över hela landet. Valet för mig står mellan diesel och laddhybrid. Men en uppgift jag ofta saknar i tester är hur mycket laddhybriden förbrukar när den körs på enbart bensin långa sträckor.

Paul
Svar: Hej Paul, hur mycket bränsle laddhybriden förbrukar när strömmen är slut är en uppgift som varierar beroende på vilken bil det handlar, men vi lovar att bli bättre på att ange detta i våra provkörningar.
Marcus Engström
○ ○ ○
Fråga: DN har massor av artiklar angående laddbara bilar. Nästan alla bilannonser visar också sladden. Allt bygger på att man bor i villa med egen P-plats och har tillgång till eluttag. Jag har nyligen flyttat från en villa till ett nybyggt bostadsområde, Beckomberga, där de flesta kan få en P-plats. Problemet är att det saknas eluttag på parkeringarna trots att husen är yngre än sex år. Inte ens el för motorvärmare finns. Om vi ska ha en fossilfri bilpark så måste man ju börja någonstans. Min diesel börjar bli gammal, 11 år, och jag skulle väldigt gärna köpa en åtminstone en laddhybrid. Kan ni inte undersöka hur myndigheterna tänker när man inte kräver eluttag på P-platser i nya bostadsområden?

Leif Jansson
Fråga: Jag undrar hur branschen ska förhålla sig till alla som inte kan ladda en elbil eller en laddhybrid. Dels tycks bilindustrin tro att alla bor i villa och full tillgång till eluttag. Dels tar inte motorjournalisterna tag i frågan kring varför bostadsrättsföreningar och hyresförening inte installerar laddstolpar. Vilka är de praktiska och ekonomiska hindren? Hur påverkar bristen på laddstolpar våra köpmönster när vi ska välja en ny bil? Hur påverkas elbristen i södra Sverige av ett stigande antal elbilar och laddhybrider? Jag ser fram emot lite alertare journalistik kring elbilar och infrastrukturfrågor.
Stefan Paulsson
Svar: Hej Leif och Stefan. Ja, detta kommer vi att granska. Redan nu finns morötter i systemet, bland annat stöd från Naturvårdsverket som har 46 miljoner kronor som bostadsrättsföreningar och samfälligheter kan söka.
Jonas Fröberg
○ ○ ○
Fråga: Jag vill veta när operatörerna av

snabbladdningsstationer kommer med allmänna betalningsalternativ såsom bank/kredit-kort, Swish. Dessa fungerar i övriga samhället men inte när jag behöver ladda elbilen! Är operatörerna månne rädda att jag ska vara otrogen och ladda hos någon annan kan jag upplysa om att det är jag redan! Bland annat av skälet att de inte verkar bry sig om att se till att laddstationerna fungerar. Alltså måste jag ha en bukett RFID-brickor att tillgå för att vara någorlunda säker på att kunna ladda om jag hittar en station som fungerar!Ställ frågan till operatörerna, kräv svar och skriv om det!
Christer Bäcknert
Svar: Hej Christian, vi upplever samma sak som du. Det är oerhört varierande nivå både på underhållet av snabbladdstationerna och möjligheten att faktiskt betala i dem. Det kan säkert förklaras av att marknaden är ny och omogen med nya aktörer som är i starten av sina respektive verksamheter, men det måste bli bättre. Vi kommer att granska både underhåll av stationerna och den

högst varierande prissättningen av elen.
Marcus Engström
○ ○ ○
Fråga: Hur funkar det med laddning av plug-in hybrider och rena elbilar när man kommer till exempelvis en sommarstuga eller hyrd fjällstuga? Kan man ladda bilen säkert då, eller finns det till exempel brandrisk (på grund av gamla elledningar) eller risk för överbelastning av elsystemet i stugan? Varför finns det inte plug-in hybrider kombinerat med E85? Då skulle det ju kännas någorlunda ok även när elen är slut. Bilbranschen gör beklämmande lite. Volvo hör tyvärr till de sämre. De har alldeles för kort räckvidd, de är för törstiga och på tok för dyra. Skriv gärna om plug-in hybridernas förbrukning när elen är slut.
Henrik Appelgren
Svar: Hej Henrik, om det inte finns en ”riktig” laddbox i den hyrda stugan eller sommarstugan så ska man inte ladda vare sig laddhybrider eller elbilar i det vanliga eluttaget. Det finns en stor risk för överhettning i gamla elkablar. Vad gäller E85 så är det

ett ”dött” bränsle i Europa numera, så det lär inte komma laddhybrider som kombinerar el och E85. Men varför det bara är Mercedes som bygger laddhybrider med el- och dieseldrift i kombination är för mig obegripligt.
Marcus Engström

○ ○ ○

Fråga: Jag funderar på att köpa elbil – antingen en ren elbil eller en laddhybrid. Jag skulle vilja ha grundläggande konsumentfakta inför att välja märke. Vad är det jag ska tänka på som köpare?
Batterikapacitet, motoreffekt, laddmöjligheter, olika parametrar som man bör hålla koll på.
Antingen en upplysande artikel i DN eller tips om var jag kan hitta konsumentfakta.
Svar: Vi ska försöka återkomma med ett sådant ”bra-att-tänka-på-kit”. Bra förslag!

Fakta. Provkörningarna kommer att uppdateras

Tack vare bra inspel från läsarna kommer vi från och med nu att införa följande inslag i våra provkörningar:
Räckvidd.

Batteristorlek.
Pris/Förmånsvärde/Privatleasing
För laddhybrider:
Bensinförbrukning per mil när elen tagit slut.
Har bilen app?
Pekskärm/användarvänlighet.
Apple Car Play/Android Auto.
OTA (Uppdatering av bilen via nätet) Ja/nej/delvis - i så fall vad.

Guide till billigaste bilen i drift – el, bensin och diesel

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Ta fram miniräknaren när vi guidar dig genom de olika kostnaderna för din bil och jämför elbilar och laddhybrider med bensin- och dieselbilar.

1. Värdeminskning

Värdeminskningen är den största och svåraste kostnaden att beräkna. Tillgång och efterfrågan spelar stor roll och skatteregler kan förändra marknaden. En

grundregel är att värdet på bilen halveras på fyra år. Äldre elbilar har mindre batteri och kortare räckvidd än nya och det borde betyda minskad efterfrågan och sjunkande priser. Men i takt med att infrastrukturen för laddning byggs ut blir det lättare att ladda och fler kommer att upptäcka att de klarar sig med en elbil som kommer 15-20 mil på en laddning. De bilarna kan bli eftertraktade som pendlarbilar.

En bil som kostar 400 000 kronor att köpa ny har alltså tappat 200 000 kronor på tre år och 6 000 mils körning. Det ger en värdeminskning på 33 kronor per mil.

Teknikens Världs elbilstester visar att elbilarna har något större värdeminskning under de första 6 000 milen än motsvarande bensin- och dieselbil. Renault Zoe beräknaes tappa så mycket som 68 procent av värdet, en Hyundai Kona drygt 60 procent och en Seat Mii Electric drygt 50 procent. Men i takt med att fler vill ha elbilar kan värdeminskningen sjunka

Vinnare: Bensinbilen, på kort sikt. Men efterfrågan på elbilar kommer att öka och det blir dyrare att köra på fossilt bränsle i

takt med högre och högre avgifter för utsläpp.

2. Bränslekostnad

Elbilen är billigast att köra. Laddar du hemma kan du klara dig på 2,50 till tre kronor per mil. Men elbilen är också allra känsligast för hur du kör. På motorväg ökar förbrukningen procentuellt mycket mer än i motsvarande bensin- eller dieselbil. Vi kan ändå räkna med tio kronor per mil i bränslekostnad för en bil med enbart förbränningsmotor. Laddhybridens styrka ligger i att du kan köra billigt och utan utsläpp i stadstrafik så långt batteriet räcker. Men på landsväg blir förbrukningen högre på grund av det tunga batteriet. Vid blandad körning ger laddhybriden en lägre förbrukning och därmed lägre driftskostnad. Du kan dra bort åtminstone en krona per mil jämfört med en bensin- eller dieselbil.

Vinnare: Elbilen vinner klart.

3. Finansiering

Precis som försäkringsbolagen har finansbolagen inte hängt på elektrifieringstrenden, det finns vad vi vet inga speciella billån för de som vill byta till en elbil eller

en laddhybrid. Det har efterfrågats och vi får se vilket finansbolag som nappar först. Några tillverkare har bra erbjudanden på speciellt elbilar för att få bilköpare att våga prova det nya. Till exempel Hyundai erbjuder privatleasing av elbilen Ioniq under ett års tid, jämfört med den vanliga treårsperioden. Vinnare: Bensin- och dieselbil då elbilar och laddhybrider är dyrare i inköp.

4. Service och underhåll

Elbilsentusiasterna och tillverkarna av elbilar påstår ofta att service och underhåll blir så mycket billigare för en elbil som har betydligt färre rörliga delar. Och det stämmer, till viss del. Tillverkarna har ändå varit duktiga på att ta betalt för regelbunden service även på elbilar.

Laddhybrider är dyrast eftersom du har två motorer i en och samma bil. Du har en förbränningsmotor och du har en elmotor med batteri.

Teknikens Världs omfattande testprotokoll visar ändå på tydliga skillnader mellan elbilar och bilar med förbränningsmotor. Det är också stor skillnad mellan olika

märken där de dyrare bilmärkena också är dyrast att serva.
Ett riktmärke är att en elbil kostar drygt 50 öre per mil i underhåll upp till cirka 9 000 mil och den blir billigare i längden eftersom någon dyr motorservice inte behövs.
Billigare bensinbilar kostar drygt en krona per mil under samma period och en dieselbil något mer. En lyxigare bil kan bli ytterligare en krona dyrare per mil i service och underhåll. Laddhybrider kostar som motsvarande bensin- eller dieselbil.
Vinnare: Elbilen som också blir billigare och billigare över tid.
5. Skatt och försäkring
Elbilar och laddhybrider får en så kallad miljöbilsbonus på upp till 60 000 kronor (som kommer att höjas till 70 000 kronor). De pengarna kommer väl till pass när vi ska räkna på värdeminskningen lite senare.
Den årliga fordonsskatten är 360 kronor för elbilar och laddhybrider men betydligt högre för bensin- och dieselbilar. Dieselbilen är här allra dyrast och kan, beroende på utsläppsvärden, bli dubbelt så dyr som bensinbilen

per år. Bilar som släpper ut mycket koldioxid får en straffskatt (malus) de första tre åren. Dieselbilen har också högre skatt även efter det att straffskatten försvinner på grund av höga utsläpp av kväveoxider. Kör du 1 500 mil per år är skatten från 1,20 till fyra, fem kronor per mil för en normalstor bensin- eller dieselbil. Hittills har försäkringsbolagen inte subventionerat elbilar och laddhybrider på något sätt så kostnaden blir densamma oberoende av drivmedel.
Vinnare: Elbilar och laddhybrider.
Totalt
Elbilen är totalt sett tio till tolv kronor per mil billigare att köra, men värdeminskningen är det stora frågetecknet. Är vi optimistiska så ligger den på samma nivå som en bensinbil, dieselbil och laddhybrid. Elbilen är fortfarande åtminstone 100 000 kronor dyrare att köpa än motsvarande bil med förbränningsmotor, och det tar alltså drygt 8 000 mil att få tillbaka de pengarna. Men skillnaden i inköpspris kommer att jämnas ut de kommande två, tre åren och låga driftskostnader talar för elbilen över tid.

Laddhybriden är svårare att räkna hem. Den är billigare att köra än dieselbilen och bensinbilen i stadstrafik men också betydligt dyrare i inköp.

Jan-Erik Berggren

Erik Wedberg: När el inte räknades som miljöbränsle

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Trafikverket gör nu bedömningen att det behövs många fler snabbladdare för elbilar i Sverige, även i de glest trafikerade delarna av landet. Ekonomiskt stöd ska ges till den som bygger elbilsladdare. Vi hade chansen att göra det redan för 15 år sedan, men avstod.

2005 års pumplag – den som ställde krav på att bensinstationer över en viss storlek var skyldiga att sälja förnyelsebart drivmedel – slog hårt mot vissa mackägare.
Under en kort period ökade försäljningen av etanol, E85, kraftigt eftersom det var det förnyelsebara drivmedel de flesta mackägare satsade på.
Inte helt oväntat eftersom Saab sålde många etanolbilar.
Men snart gick etanolförsäljningen ner kraftigt, Saab gick i konkurs och den bestående effekten av pumplagen blev en väldokumenterad mackdöd då många inte hade råd med den påtvingade investeringen i etanolpumpar.
I dag, med efterklokhetens glasögon på, är det frustrerande att läsa den så kallade pumplagen där de förnyelsebara drivmedlen räknas upp. Elektricitet räknades inte. Däremot kunde ved och pellets i vissa fall gå an.
Märkligt i dag, förståeligt då eftersom antalet eldrivna bilar var i stort sett noll.
Men tänk om. Tänk om mackägarna hade tillåtits investera i laddstationer redan då!

Och tänk om vi är på väg att göra samma misstag nu. Trafikverket har på uppdrag av regeringen identifierat ”vita sträckor” i Sveriges vägnät där staten ska gå in och ge ekonomiskt stöd till den som bygger en snabbladdningsstation för elbilar. 150 miljoner kronor ska delas ut till sju län, främst Norrbottens och Dalarnas.
Det låter vettigt, men tänk om vi om 15 år igen tar oss för pannan och ångrar att vi investerade i fel bränsle. ”Varför satsade vi inte på vätgas?!”

Erik Wedberg

erik.wedberg@teknikensvarld.se

Regeringens förslag om att göra tjänstebilar dyrare riskerar att slå hårt mot försäljningen av nya, miljövänligare och säkrare bilar.

Polisen fick inte sina farhågor besannade – upploppen uteblev

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Alla är glada över att det är över.

Det blev ingen koranbränning och upploppen som väntades ute i förorterna för två veckor sedan uteblev.

Men vad händer nästa gång?

Allt började med en ansökan om allmän sammankomst: ”Vi vill bränna Koranen i fem svenska getton och förnedra religionen islam och profeten Muhammed.” Avsändare till den offentliga handlingen var det danska högerextrema partiet Stram kurs som hade bränt Koraner i Rosengård veckan dessförinnan med våldsamma protester och upplopp som följd. Under

uppploppen hade de som reagerat på Koranbränningen vänt sig mot polisen och räddningstjänsten och tänt på bildäck och kastat sten. Nu befarade man samma utveckling i Stockholmsområdet – fast på fem olika utsatta platser i stället för en.

Den rättsliga behandlingen av ansökan drog ut på tiden. Två dagar före den planerade manifestationen hade fortfarande inget officiellt beslut fattats – trots att den ansökande måste få tid för att överklaga.

Men i själva verket var polisen redan ute i förorterna och mobiliserade för det som skulle hända.

– Vårt analysverktyg gav det här högsta utfallet på skalan över hot och risk. Och det är ingen gissning utan ett professionellt analysverktyg, säger Carolina Paasikivi, som var polisens biträdande kommenderingschef för den särskilda insatsen.

Det höga utslaget på hot och riskskalan baserades dels på händelseförloppet i Malmö men också på underrättelseuppgifter om att det fanns riktiga konkreta hot och risker på gång, samt karaktären på de platser där

Koranen skulle brännas, berättar Carolina Paasikivi.
Därför agerade polisen snabbt. I sitt förebyggande arbete vände man sig direkt till lokalsamhället i de berörda områdena.
– Vi gick ut redan veckan innan och träffade politiker, församlingar och föreningar och berättade vad den här arrangören hade för syfte och vad han ville uppnå med sitt evenemang och hur vi tillsammans skulle kunna undvika en sådan utveckling som i Malmö, säger Carolina Paasikivi.
Rasmus Paludans parti Stram kurs fick nej med hänvisning till att genomförandet av evenemanget på de angivna platserna skulle utgöra ett allvarligt hot mot allmän ordning och säkerhet. Men de skulle ju komma ändå hade Paludan sagt i medier. Precis som de hade gjort i Malmö.
Enligt Carolina Paasikivi är det extremt ovanligt att polisen avslår en ansökan till allmän sammankomst.
– Inga åsikter är förbjudna i det här landet. Du får verkligen tycka och tänka vad du vill till det mest extrema. Polisen måste anstränga sig till sitt yttersta för att låta en

allmän sammankomst komma till stånd. Vi får inte säga att vi inte har resurser att klara av den här demonstrationen för att den kommer att bli så stökig om vi inte verkligen har uttömt vår förmåga att hantera en stökig situation.
Men här bedömde man att den totala hotbilden vid manifestationen var för stor, större än vad polisen skulle kunna hantera.
Poliser från hela landet utbildade i metoden spt, speciell polistaktik, kallades in – en metod för allmänna sammankomster som utvecklades efter kritik mot polisens arbete med demonstrationerna på Hvitfeldtska gymnasiet i samband med toppmötet i Göteborg år 2001.
Sverige var på tårna. Skulle Stockholms förorter explodera under lördagen eller inte?
Men ingenting hände. I alla fall till det yttre. Stram kurs ledare Rasmus Paludan som vid händelsen i Malmö förlades med inreseförbud till Sverige i två år stannade hemma i Danmark. Företrädare från partiet ägnade sig i stället med att bränna

koraner på landets västsida igen, utan några upplopp som följd.
– Det som hände var i stället att väldigt många människor hörsammade församlingarnas och föreningarnas budskap om att inte ställa till bråk och våld utan verka emot det. En superstark signal från Stockholmarna den här helgen var att man verkligen ville bidra till att behålla lugn och säkerhet, säger Carolina Paasikivi.
En av dem som hade stort inflytande på de boende var imamen Hussein Farah från Rinkeby moské. Tillsammans med 14 andra muslimska samfund i Stockholm arbetade han hela veckan för att det inte skulle bli våldsamt upplopp ifall Koranen brändes på torg och gator. Dagliga möten anordnades och fredagsbönen inriktades på att mana till lugn till alla muslimer som bodde i de punktmarkerade områdena i Stockholms förorter. Videos med ungdomar från moskéerna som manade andra ungdomar till lugn spreds viralt på internet.
När DN når Hussein Farah några dagar efter det planerade eller

uteblivna uppploppen är han jätteglad, säger han.
– Det blev ingenting för att folk struntade i det här. Vi gav inte den här mannen det han ville ha.
– För en muslim är det en fruktansvärd sak att någon bränner Koranen. Våra medlemmar reagerade såklart starkt på det men vi sa att de skulle hålla inne med ilskan för att inte ge honom det han vill ha – en dålig bild av muslimer som han kan använda i sin valkampanj – och istället rikta den på att på ett fredligt sätt förändra samhället.
– Alla var överens om att man inte skulle skada honom eller något runtikring. Det måste vara på ett fredligt sätt vi försöker göra något åt det här.
Tillsammans med andra muslimska samfund i Stockholm vill han nu arbeta vidare på att försöka påverka Sveriges grundlag och göra det förbjudet att skända islam och andra religioner, så att sånt här inte uppstår.
– Det kostade alldeles för mycket för Sveriges skattebetalare det här. De pengarna skulle i stället kunna användas till att förebygga kriminalitet bland ungdomarna.

Vad händer om de vill komma och bränna Koranen igen?
– Det kommer inte att hända någonting. Folket förstår nu att de inte ska reagera. Vårt exempel i Stockholm har förändrat muslimers sätt att se på det i hela Sverige. Nu när de på nytt brände koranen i Malmö var det ingen som mötte det med våld. I stället reagerade de fredligt och delade ut 1 000 koraner skrivna på svenska till folket som var där.
Carolina Paasikivi:
– Om det händer igen får vi gå igenom samma process igen. Men vi är jätteglada över hur det blev. Jag ser det som vi fick ett absolut bästa scenario. Samtidigt hade det varit oförlåtligt om vi inte hade tagit höjd för det värsta som kunde hända, jobbat stenhårt för att det inte skulle hända, och samtidigt förberett oss för det.
När DN talade med polisen i mitten av förra veckan pågick insatsen fortfarande.
Josefine Hökerberg
josefine.hokerberg@dn.se
Detta har hänt.

26 augusti: Det danska islamfientliga partiet Stram kurs ansöker om att få bränna Koranen

vid en allmän sammankomst i Malmö. Polisen avslår ansökan med anledning av säkerhetsskäl och partiledaren Rasmus Paludan nekas inträde vid gränsen och beläggs med ett tvåårigt inreseförbud till Sverige.
28 augusti: Anhängare till Stram Kurs möts ändå och sparkar på en Koran vid Stortorget i Malmö. I Rosengård bränns en Koran. Våldsamt upplopp utbryter som en reaktion. Stenar och föremål kastas mot polisen, bengaler avfyras och bildäck sätts i brand. Flera personer grips.
3 september: Stram kurs ansöker om att få använda yttrandefriheten till att ”förnedra och håna religionen islam i 5 svenska ghetton i Stockholm” den 12 september och nämner Fittja, Alby, Tensta, Rinkeby, Akalla, Husby samt Sollentuna och Upplands Väsby i sin ansökan. Man skriver att partiledaren kommer att vara på plats trots inreseförbudet.
10 september: Polisen avslår Stram Kurs ansökan att få bränna Koranen i Stockholms förorter eftersom ”det riskerar att uppstå en situation som innebär så

allvarliga hot mot allmän ordning och säkerhet”. Medier skriver att polisen i själva verket upprättat en särskild händelse och kallat in förstärkning från hela landet. Samma morgon publicerades en film på Youtube där en man med en Stram kurs-keps uppges bränna en koran i Rinkeby. En anmälan om hets mot folkgrupp upprättades.

12 september: Stram kurs partiledare stannar kvar i Danmark och påstår att han har lurat den svenska polisen eftersom han aldrig, enligt egen mening, skulle genomföra aktionen utan tillstånd och skydd.

S: Regionen för en farlig sjukvårdspolitik

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

En studie från Karolinska Institutet visar att risken för dödsfall ökar vid överbelastning på Stockholms akutmottagningar. Sjukvårdsregionrådet Anna Starbrink (L) menar att studien är intressant och att mycket måste göras.

– Man behöver öppna fler vårdplatser för de som inte behöver vara på akutsjukhusen, säger hon.

Överbelastning på akutmottagningarna i Stockholm är kopplad till ökad överdödlighet motsvarande 25 dödsfall per år, visar ny forskning som DN har rapporterat om. Studien täcker in alla besök som gjorts på länets samtliga akutmottagningar under fem år och kan för första gången visa att det finns ett samband mellan en mycket hög belastning på akutmottagningarna och en ökad dödlighet.

– Den här studien gör det mycket svårare att hävda att

patientsäkerheten inte är hotad när akutmottagningarna blir överbelastade, säger Björn af Ugglas, forskare i epidemilogi på KI och en av forskarna bakom studien.

Studien har väckt uppmärksamhet och oppositionen i Region Stockholm reagerar starkt.

– Det här bekräftar den bild vi har sett sedan en lång tid tillbaka på sjukhusen. Det här vet också majoriteten om, det är bara att de inte agerar, säger oppositionsregionrådet Aida Hadzialic (S).

Hon anser att majoriteten för en farlig politik där akutsjukhusen under en längre tid har varit underfinansierade, haft en underkapacitet och saknat vårdanställda.

– Det har lett till en brist på vårdplatser och därmed har inte patientsäkerheten kunnat garanteras under flera år nu, säger Hadzialic och fortsätter:

– Vartenda liv som försvinner är en tragedi. Vi måste akut omdisponera resurserna till sjukhusen för att garantera patientsäkerheten.

Sjukvårdsregionrådet Anna Starbrink (L) säger att regionledningen är medvetna om de problem som studien visar och att det i hög grad präglat de senaste åren i hälso- och sjukvårdsnämnden.
– Det här är en intressant studie som man ska ta på största allvar. Den otroliga pressen på akutmottagningarna har varit en av huvudfrågorna de senaste åren och det har gjorts många åtgärder för att skapa bättre förutsättningar.
Anna Starbrink nämner bland annat närakuterna och deras roll att avlasta de stora akutmottagningarna. Och antalet besökare på regionens akutmottagningar har minskat. Men väntetiderna har inte gjort det, enligt siffror från Socialstyrelsen.
– Det finns verkligen väldigt mycket mer som behöver göras. Sjukhusen har lärt sig under pandemin, att det viktiga för att minska väntetiderna är att öppna fler vårdplatser så att man får ett flöde in på sjukhuset. Man behöver öppna fler vårdplatser för de som inte behöver vara på

akutsjukhusen, framför allt på geriatriken, säger Anna Starbrink. Att patienter faktiskt dör av överbelastningar är något som personal tidigare har larmat om och inspektionen för vård och omsorg, Ivo, gjorde oanmälda inspektioner på samtliga akutmottagningar i januari.
– Jag tycker att vi redan tar patienternas berättelser på allvar. Men det är också viktigt att sådana allvarliga avvikelser även rapporteras i våra system så att vi kan se bristerna. Det är jätteviktigt att vi hela tiden granskar, det får inte finnas någon tystnadskultur eller att man under undanhåller den här viktiga informationen, utan det ska upp på bordet så att vi kan lära av det, säger Anna Starbrink.
Den ansträngda situationen på akutsjukhusen, i kombination med besparingar och varsel som lades i höstas, var också den tändande gnistan för Sjukvårdsuppropet som mobiliserade vårdpersonal till protestmarscher och debatter om det som uppfattas som ett kritiskt läge.
Laura Björnström, ST-läkare och initiativtagare till Stockholms

sjukvårdsupprop, säger att man redan i samband med överbelastningen på akutmottagningarna under trettonhelgen 2020 vittnade om situationen.
– Vår bild på golvet stämmer och den bilden måste tas på allvar för patienternas skull, inte avfärdas och bortförklaras.
Patientsäkerheten är hotad, om man börjar med att erkänna att det är ett problem så kan man tillsammans hjälpas åt för att det ska bli bättre, säger Laura Björnström.
Anna Gustafsson

anna.gustafsson@dn.se
Studien. 2,3 miljoner besök har analyserats

Studien, gjord av Björn af Ugglas och Martin Holzmann, grundar sig på 2,3 miljoner besök på akutmottagningarna i länet som 884 228 vuxna patienter gjort under åren 2012 till och med 2016.
Studien täcker upp 99,4 procent av alla besök och visar att risken för dödsfall inom 30 dagar är 8 procent högre när akutmottagningen är överbelastad jämfört med i normalläget. Det

motsvarar en statistisk
överdödlighet på 125 dödsfall
under de fem åren, det vill säga i
snitt 25 dödsfall per år.
Förutom data om tidpunkten då
patienten kom till sjukhuset har
patienternas ålder, kön, om de
kom gående eller med ambulans,
vilka besvär de sökt vård för
liksom tidigare sjuklighet och
sjukhusvistelser tagits hänsyn till.

20-tal har testat positivt för covid-19

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Den senaste veckan har ett 20-tal boende och personal på äldreboenden i Stockholms län testat positivt för covid-19.

– Det rör sig om fyra, fem äldreboenden på minst fem olika ställen i regionen. Där antingen vi har läkaransvar eller andra aktörer, säger Stefan

Amér, läkare och verksamhetschef på Familjeläkarna.

Var femte av alla äldre på boenden i Stockholms län smittades med covid-19 under pandemins början – 7 procent avled. Men för en tid sedan vände det, och i september var Stockholms stads äldreboenden fria från coronasmitta.

Den senaste veckan har dock flera personer, både boende och personal, blivit diagnosticerade med covid-19 på äldreboenden.

– Fler prover har tagits som ännu inte är analyserade. Så det finns en risk att antalet kan stiga, säger Stefan Amér, läkare och verksamhetschef på Familjeläkarna som ansvarar för läkarinsatserna på ett 70-tal äldreboenden över hela Storstockholm med totalt runt 7 000 boende.

Maria Rotzén Östlund, tillförordnad smittskyddsläkare i Region Stockholm, tror att många vill att pandemin ska vara över och därför har släppt på Folkhälsomyndighetens rekommendationer.

– Trenden vi såg förra veckan med en ökning har fortsatt och det ser

vi allvarligt på. De två metrarna som man ska hålla som distans verkar ha krympt över sommaren, men det är fortfarande två meter som gäller, säger hon.
Maria Rotzén Östlund tycker inte om att använda begreppet ”en andra våg” och menar att man vet för lite om coronaviruset för att kunna förutse hur det kommer att bete sig.
– Det finns olika scenarion. Antalet smittade kan gå upp lite grann och sen minska – eller öka markant för att sen minska, säger hon.
Mellan den 22 september och 24 september ökade antalet smittade med 477 personer totalt i Stockholms län. Sex av Stockholms särskilda och kortidsboenden har minst en boende som testats positivt för covid-19.
Den 1 oktober ska besöksförbudet på landets äldreboenden hävas. Stefan Amér menar att det, trots risken för ökad smittspidning, är bra och naturligt att äldreboenden öppnar för kontakt.
– Det är en väldigt stor inskränkning i både patienternas och de anhörigas liv att man inte

kan träffas när man har kort tid kvar i livet som många har, så då är det ännu viktigare att få mänsklig kontakt. Det sker provtagning vid minsta symtom och vi är vaksamma hur det kommer att utvecklats, säger Stefan Amér.
Även Maria Rotzén Östlund anser att det kan gå bra ändå, trots riskerna med upphävandet av besöksförbudet, så länge det finns trygga riktlinjer.
– Någonstans måste man se helheten. Det finns mycket som talar för att man ska få besöka sina äldre på särskilda boenden. Men i skenet av ökningen får man verkligen tänka efter innan man besöker någon, säger hon.
Stefan Amér påpekar även han att det behövs tydliga riktlinjer från myndigheterna om hur äldreboendena och särskilda boenden bör agera i ett läge som detta. Att det har skett en ökning av fall på äldreboendena i veckan är inte något som förvånar honom.
– Vi ser alltid att smittan på äldreboendena i stor utsträckning följer samhällsspridningen. Det finns dubbelt så många fall i regionen och då är det inte överraskande

att också smittan på äldreboendena ökar.
Anhöriga och personal som är symtomfria kan med all sannolikhet ta in smitta på äldreboendet. Så det är en stor risk att smittan kan följa med någon person som inte vet med sig att de har symtom, konstaterar Amér.
Personerna som har insjuknat i covid-19 på äldreboendena vårdas just nu på olika sätt beroende på vilken sjukdomsbild de har. De som har behov skickas till sjukhus och det finns patienter som vårdas på plats.

Utmärker ni er när det gäller smittade och avlidna jämfört med andra äldreboenden?
– Det är ju helt klart så att de äldre patienterna drabbas mer av corona. Det ser man i andra länder. I Sverige bor hälften av människorna sin sista tid på äldreboende. Så det är klart att äldreboendena drabbas när man får en stor samhällsspridning, säger Stefan Amér.

Bim Jacobsson
bim.jacobsson@dn.se
Trifeh Amini
trifeh.amini@dn.se

Hot mot journalister tvingar mediebolag att betala mer för säkerhet

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

Flera svenska mediebolag tvingas i dag lägga betydligt större resurser än tidigare på säkerhet för medarbetare och arbetsplatsen. Ett viktigt skäl är ett ökat antal hot mot journalister.

I fjol visade en enkätundersökning (JMG, SJF) att nära 30 procent av de journalister som besvarat frågorna mottagit hot den föregående tolvmånadersperioden.

Frågan om journalisters utsatthet har nu fått förnyad uppmärksamhet sedan SVT i dagarna fördömde de hot som riktades mot Aktuelltprogramledaren Nike Nylander, efter en intervju hon

gjorde med SD:s partiledare Jimmie Åkesson.
”Detta är långt bortom all anständighets gräns. Sådant ska ingen behöva utstå i sin yrkesutövning”, skrev SVT:s programchef Charlotta Friborg i en artikel på den egna sajten.
Hon påtalade samtidigt att det inte var första gången medarbetare på SVT, eller andra journalister, utsätts för att de utfört sitt jobb. Och som DN tidigare rapporterat lyfte samtliga public servicebolag (SVT, SR och UR) fram säkerhetskostnaderna i sina budgetunderlag för tillståndsperioden år 2020–2025 – delvis till följd av ett ökat antal angrepp mot medarbetare.
SR uppgav då att man lade 33 miljoner kronor på säkerhet under 2018, medan SVT:s utgifter på området samma år var fyra gånger så höga som 2014.
Exakt hur mycket pengar SVT i dagsläget lägger på säkerhetsarbete vill inte Peter de Verdier, som är bolagets ekonomidirektör med ansvar för säkerhet, berätta. Han säger dock att det handlar om ”ett omfattande belopp”.

– Pengar som skulle kunnat gå till otroligt många timmars barnprogram går nu i stället till säkerhet, säger Peter de Verdier.
Hur ser kostnaderna ut jämfört med tidigare år?
– Kostnaderna för både it-säkerhet och säkerheten för personal har ökat kraftigt de senaste åren. Då ingår bland annat säkerhet vid våra entréer på kontoret. Sedan är det kameraövervakning och andra åtgärder på en skala som går hela vägen upp till personskydd.
Inte heller Sveriges Radio uppger exakt hur mycket pengar som i år läggs på säkerheten, men Gabriel Byström, chef på vd-enheten, säger att det är ”väsentligt mer” i dag än tidigare.
– Det är i hög utsträckning en konsekvens av den förändring som skett när det gäller arbetsklimatet för journalister i Sverige och utomlands, säger Gabriel Byström.
Vilka är mest utsatta?
– Det är en utsatt position som främst våra reportrar och programledare befinner sig i, det är de personer som syns och hörs som oftast hamnar i denna typ av situationer. Antalet incidenter hos

oss har ökat kontinuerligt de senaste åren, det är dessvärre en utveckling som sker på många håll runt om i mediesamhället i dag.
DN har sökt företrädare för flera av de nationella nyhetsmedierna i Sverige. Av dem som besvarar frågorna om säkerhetskostnader uppger samtliga att man i dag tvingas lägga mer pengar på området än tidigare, utan att uppge direkta summor.
– Det är en kostnad som ökat successivt de senaste åren, säger Crister Ohlsson, säkerhetsansvarig på Bonnier News, där tidningarna Expressen, Dagens Industri och DN ingår.
Vilka är de vanligaste incidenterna anställda utsätts för?
– Hot och hat, framför allt digitalt i sociala medier och andra sociala forum.
Bengt Olsson, hr-direktör samt säkerhetsansvarig på Stampen Media, där GP är största tidningen, säger att kostnaden för säkerhet ”definitivt dubblerats” de senaste åren.
– Kostnaden för skalskydd i våra lokaler, för vaktbolag, personskydd, för larm i bostäder och personlarm till våra anställda

plus konsulttjänster med mera uppgår årligen till miljonbelopp, säger Bengt Olsson.
Johan Lindbladh, kommunikationschef på Schibsted Sverige som äger tidningarna SvD och Aftonbladet, skriver i ett mejl att mängden incidenter och dess ”natur/karaktär” har ändrats de senaste åren.
”Vi har noterat ökade volymer generellt, och ökade volymer av nätdrivet hat specifikt, vilket i sin tur har drivit ökade kostnader”, skriver Johan Lindbladh.
I veckan rapporterade Aftonbladet att SVT fått 100 miljoner kronor mer i budgeten inför nästa år. SVT har senare förtydligat i ett blogginlägg att tillägget inte handlar om öronmärkta pengar för säkerhet – utan att beloppet följer sändningstillståndets skrivning kring ett ökat anslag på 2 procent varje år.
Regeringen har tidigare lyft fram säkerhetsfrågorna i propositionen för public service-bolagens nya sändningstillstånd. Säkerhet och beredskap bedömdes vara en av flera orsaker som skulle bidra till högre kostnader för public service-bolagen mellan 2020 och 2025:

”Till följd dels av ett förändrat säkerhetspolitiskt läge och en ökning av antalet hot riktade direkt mot programföretagens verksamheter och anställda, ställs allt högre krav på företagens beredskapsarbete och på deras förmåga att hantera olika säkerhetsincidenter”, stod det i propositionen.
Och att SVT:s utgifter för säkerhet kommer att öka är det inget tvivel om, enligt Peter de Verdier.
– Pressen på oss säkerhetsmässigt har ökat och vi måste ta hand om vår personal. I förlängningen blir det ett hot mot demokratin. Om vi inte har medier som vågar granska politiker och företags makthavare kan man komma undan med mer än vad som är möjligt i dag, säger han.
Framför allt utsätts medarbetarna för näthat, berättar han. Förutom angreppen mot Nike Nylander nämner han även de reaktioner som riktats mot medarbetaren Carina Bergfeldt, efter att nyheten släppts att hon ska leda en ny pratshow.
– Du kan ta ett ganska neutralt ämne och ändå finns det nästan alltid någon som har starka

känslor kring det, och sedan väljer att hota, säger Peter de Verdier.
Du talar om att medarbetarna oftast utsatts för näthat – men hur ofta övergår det i regelrätta hot?
– Jag har ingen bra data på det men i genomsnitt har vi dagligen ungefär 35 ärenden som säkerhetsavdelningen behöver titta på. Av dem är endast ett fåtal it-attacker eller fysiska attacker. Majoriteten av fallen är elektroniska hot där någon skriver hotfullt till våra journalister via mejl eller på sociala medier. Då utreder vi och bedömer vilka hot vi behöver gå vidare med.

Flera av de säkerhetsansvariga på mediebolagen menar att utsattheten för journalisterna delvis handlar om vilka ämnen man bevakar, samt hur pass profilerad medarbetaren är. Enligt Bengt Olsson på Stampen Media är grävande reportrar och kriminalreportrar de mest utsatta.
– Men även exempelvis sportreportrar är periodvis en utsatt grupp. Och kvinnliga reportrar är generellt mer utsatta än män, säger han.

Mohamed Yussuf
mohamed.yussuf@dn.se
Hugo Lindkvist
hugo.lindkvist@dn.se

Mona Sahlin: Allt praktiskt var underordnat det jag såg som mitt kall

LÖRDAG 26 SEPTEMBER 2020

I maj 2016 avslöjades Mona Sahlin med att ha skrivit ett osant löneintyg till sin livvakt och runt nyheten stod en svärm av rykten och obesvarade frågor. Vad var det egentligen som hade hänt?

För DN:s Matilda Voss Gustavsson och Eva Tedesjö berättar hon nu om den egna utvaldheten och utsattheten. Om varför just hon har upprepat de beteenden som gång på gång fått tillvaron att rämna.

Hösten 1995 bröt Mona Sahlin mot Socialdemokraternas outtalade regel om att man inte öppet ska eftersträva makten. Ingvar Carlsson hade just meddelat sin kommande avgång och hon deklarerade att hon ville bli ny partiledare.

Mona Sahlin mötte motstånd men de flesta var överens. I medierna publicerades lyriska kommentarer och snart skulle Sverige få sin första kvinnliga statsminister.
Men så kom Tobleroneaffären och Expressens avslöjanden om hur regeringens kontokort använts för privata inköp. Det följdes av nyheter om obetalda räkningar och betalningsanmärkningar. Även om förundersökningen senare lades ner såg sig Mona Sahlin tvungen att lämna regeringen och ta politiskt timeout.
Men förlusten fick inte den effekt många förväntade sig.
– Jag upplevde i stället en sorts odödlighetskänslor.
○ ○ ○
I septembervärmen 2020 möter jag för första gången Mona Sahlin. Hon har behållit en hyrd Stockholmslägenhet men bor största delen av tiden tillsammans med maken Bo Sahlin i utkanten av Hultsfred. I ett område med vitnande asfalt och rader av kala balkonger där det enda som svagt rör sig i vinden är en blågul flagga. En plats som skulle kunna fungera

som en klyschig tidningsillustration över ett allt mer splittrat Sverige. Över konflikten mellan stad och land.
Fyra år har gått sedan Mona Sahlin närmast spårlöst försvann från offentligheten.
De enda livstecknen har varit rapporteringen om hennes privatekonomi och jag har klickat på artiklar om odeklarerade inkomster som lett till att hon dömts för skattebrott. Om skulderna som gör att hon lever på en statsrådspension som utmäts av kronofogden. Hela Mona Sahlins politiska karriär har kantats av löpsedlar och många förknippar henne mer med kändisminglande än med att ha drivit fram homosexuellas rätt att få gifta sig och adoptera barn. Mer med parkeringsböter än med att ha format idéerna i den svenska socialdemokratin.
Även för mig står de obesvarade frågorna i vägen för politikern Mona Sahlin och när jag står utanför det slitna lägenhetshuset undrar jag över hennes liv. Över de svindlande kontrasterna.
Hur hamnade hon på den här platsen, efter över fyrtio år i maktens och huvudstadens

absoluta centrum? Hur kom det sig att hon plötsligt tystnade – hon som i hela sitt liv haft svar på tal?
Vad fick Mona Sahlin att skriva tre osanna löneintyg till sin före detta livvakt och varför upprepas de beteenden som gång på gång får både hennes och andras tillvaro att rämna?
Jag kommer att träffa henne mer än en gång och när vi säger hejdå till varandra är min bild en helt annan. Men i utkanten av Hultsfred upplever jag Mona Sahlin som den hon själv säger sig ha blivit i allmänhetens ögon: ”en Rubiks kub, en vandrande gåta”.

○ ○ ○

Hon föddes in i partiet och politiken kändes tidigt som ett uppdrag. Ett kall.
Mona Sahlins pappa arbetade på bostadsdepartementet och med att förverkliga folkhemmet. Socialdemokraterna hade haft obruten makt i flera decennier och samhället drevs av en tro på förnuftet och framåtrörelsen.
– Mamma var hemmafru länge. Hon gav upp sina egna ambitioner för familjen och kämpade sig ut på

arbetsmarknaden först vid 45 års ålder. Medan jag alltid har jobbat och fört en ständig kamp för att också kunna vara hemma. Hela den kvinnoförflyttningen skedde inom loppet av en generation. Vi levde på ytan i olika världar. Men med tiden har min beundran växt. Jag såg hur mamma slet för att skapa en trygghet som kändes självklar, säger Mona Sahlin när vi har förflyttat oss till terrassen på ett hotell i centrala Hultsfred. Hon är svartklädd och kisar mot solen.
I sin nya bok ”Makt-Lös” skriver Mona Sahlin att en del av hennes starka självförtroende kom ur pappans intresse för hennes tankar och åsikter.
– Jag har noterat ett liknande mönster hos andra kvinnliga politiker på hög nivå. Att få bekräftelse av pappa innebar att jag själv också skulle kunna ha tillträde till den manliga strukturen som var makten. Hotellet drivs av dottern Jenny Sahlin och hennes man. I slutet av februari kom larmen om corona och under våren har de ofta tvingats jobba sju dagar i veckan. Mona Sahlin har nästan på heltid fått ta hand om de två

barnbarnen. När Jenny Sahlin slår sig ner vid vårt bord berättar hon att de alltid stått nära varandra.
– I uppväxten såg jag att det gick att jobba passionerat och ändå ha familj. Och det är mamma som fått mig att själv våga satsa på krävande projekt.
Hon nämner också de ärvda värderingarna. Om hur hon som barn gick i Pridetåget och lärde sig att homosexuella var helt vanliga människor.
– Nja, lite roligare än vanliga människor, korrigerar Mona Sahlin. Ögonen smalnar.
Skämten har börjat återvända – de som alltid har varit en del av hennes charm. Hon har varit skicklig på att ladda sina budskap med både mörka och ljusa känslor. Men när jag genom åren har sett henne på tv har jag slagits av hur det under ytan nästan alltid finns en sorts skrattlystnad. Som om hon i grunden roas av själva tillvaron.
– Jag har aldrig varit en särskilt allvarlig människa. Tidigare i livet – om något knäppt ropades efter mig – så hade jag omedelbart en kul replik att kasta tillbaka. Nu kommer orden med en annan

långsamhet och i början gällde det hela kroppen. Jag kunde ligga i sängen jättelänge och sedan inte veta hur man reste sig. Hur tar man sig upp och härifrån?
Utanför hemmet bär Mona Sahlin nästan alltid solglasögon och ibland ber hon om att kort få pausa vårt samtal. Hon säger att hon känner sig utsatt. Och det dröjer innan jag förstår vad som skiljer den här intervjun från alla de hundratusentals tidigare.

○ ○ ○

Hon hade knappt fyllt tolv när livet började kretsa kring FNL-rörelsen. Mona Sahlin och den nya vännen Anna Lindh sålde Vietnambulletinen utanför Konsum, och de blev tonåringar i en era då tv-mediet exploderade och världens orättvisor för första gången kunde följas i realtid. Militärkupper och diktaturer blev levande för dem och Olof Palme lyckades kanalisera de starka känslorna av vrede och hoppfullhet.
– Jag och Anna följdes åt in i SSU och vi konkurrerade om uppmärksamheten. Men vi fick också stora möjligheter och uppdrag just för att vi befann oss i

en tid av feminism och förändring. Partiet insåg behovet av kvinnor.
Mona Sahlin beskrevs tidigt som ett politiskt underbarn och i boken skildras hur den spikraka karriären innebar en fostran ”vid fronten”. Hon sökte sig till de snabbaste besluten och de hårdaste debatterna. Hon älskade scenframträdandena och pulsen – och känslan av att som höggravid 21-åring hålla tal inför partikongressen och Olof Palme.
– Att man som svensk socialdemokrat var viktig bekräftades också utifrån. Vilken politiker blev först bjuden till Nelson Mandela? Också jag träffade honom. Vi var opinionsbildare ute i världen och givetvis kunde vår självbild vara överdriven men vi *var* viktiga.
Som 25-åring blev Mona Sahlin Sveriges yngsta riksdagsledamot. Men hennes pappa hade arbetat där så korridorerna kändes välbekanta. Hon liknar sin entré vid överklassens tveklöshet inför att beträda nya rum. Just den sortens berättigande som hon och de andra toppnamnen i Socialdemokraterna brukade

håna. Själva representerade de ju folket.
– Men egentligen var vår elittillhörighet så stor att den sågs som en naturlag. Så fort vi hamnade i opposition var det otur och ett tillfälligt undantag. Snart var vi tillbaka. Jag började väldigt tidigt – och på ett förrädiskt sätt – betrakta makten som en del av mig. Socialdemokraterna blev ett hem och partiet var en familj som skyddade mig, säger Mona Sahlin.
Men ur den starka tillhörigheten föddes också en nödvändig respektlöshet.
– Just min känsla av självklarhet gav mig styrkan att revoltera. Ingen kunde någonsin ifrågasätta att jag var sosse och då kunde jag ta ut stegen.
Hennes karriär har varit full av sådana gränstänjningar. Och även om delar av partiet ofta ifrågasatte henne så förblev hon en del av kärnan. Hon hade mäktiga namn bakom sig och hon skulle komma att få ovanligt många chanser till revansch.
När Mona Sahlin just tackat ja till jobbet som arbetsmarknadsminister kastades hon in i 90-talets ekonomiska

kris. Hon blev den politiker som utåt fick försvara privatiseringarna och avregleringarna. Nedmonteringen av flera av de folkhemsreformer som pappans generation genomfört.
Hon lyfte också tidigt fram småföretagarnas situation.
– Jag såg att väldigt många människor inte längre passade in i våra uppdelningar mellan arbetare och arbetsgivare. Verkligheten bestod av ständiga rörelser däremellan.
I det Sverige där Mona Sahlin växte upp var idén om folkhemmet visserligen radikal. Socialdemokraterna ville skapa ett individualistiskt kollektiv: en gemenskap bestående av fria och oberoende människor som, om de föll, fångades upp av staten.
Men i praktiken var landet homogent. De flesta såg på samma tv-program och hade ungefär samma syn på vad som utgjorde ett bra eller moraliskt liv. Och på vilka medborgare som räknades.
– Striden mot rasism och för homosexuellas rättigheter fanns redan i mina tonår. Och sedan kom kvinnokampen. Jag upplevde

att folkhemmets ”vi” inte rymde alla. Jag tyckte att klassbegreppet borde bli rymligare och jag ville addera nya grupper, säger Mona Sahlin, som njöt av att ”ruska om den goda fina socialdemokratin”.
När hon år 2007 valdes till partiledare i opposition förordade hon samarbeten över de traditionella blockgränserna. Och en allians med Miljöpartiet.
Många menar att det var Mona Sahlin som stakade ut den väg som socialdemokratin och Stefan Löfven tog efter hennes sorti.
– Men man har inte lyckats gifta ihop politiken. Jag, Maria Wetterstrand och Peter Eriksson arbetade intensivt med att få ihop våra olika styrkor till ett vi. Framför mig såg jag en kombination av deras klimatradikalism och frihetssinnade liberalism – och vårt trygga maktbalanserande. Vi hade kunnat hitta något gemensamt. Jag tror fortfarande att det är möjligt.

○ ○ ○

Vintern 1986 upptäckte Mona Sahlin att hon var gravid med sonen Johan. Samtidigt som Olof Palme sköts till döds på

Sveavägen. Och någon månad innan Tjernobylkatastrofen.
– När nyheten kom gick jag med handen över den växande magen och stängde varenda ventillucka. Man kände att därute fanns något farligt. När sedan Johan dog ett år efter födseln kopplade jag på något konstigt sätt ihop de skeendena. Jag tror alla som upplever sorg känner igen det fruktlösa letandet efter svar.
Mona Sahlin valde att tala om sitt förlorade barn i Aftonbladet. Senare har hon också skildrat egna erfarenheter av både missfall och abort.
Antagligen har ingen politiker i modern tid gått längre i att visa sig mänsklig. Särskilt kvinnor över hela landet kände att de kunde relatera till henne – och både Socialdemokraterna och medierna älskade att få ta del av Mona Sahlins genomslagskraft.
– Mitt liv hängde ju ihop med mina åsikter. Så jag kunde i grunden aldrig skilja på politiken och det personliga, säger Mona Sahlin, som ofta förenade dem med framgång.
Som när hon i försvaret av 90-talets nedskärningar kopplade samman de ekonomiska -

argumenten med anekdoter ur det egna familjelivet.
– Men jag fick också väldigt intima frågor och jag ställde upp på allting. För det gav mig snabba fördelar. Jag blev ”Mona”. Allmänt var det en sån tid i politiken. Ingvar Carlsson drog in just personer som mig, Anna Lindh och Margot Wallström. Kvinnor som var annorlunda mot vad som tidigare ansetts vara framtidsnamn. Som tog plats med sig själva, säger Mona Sahlin om en tendens som fortfarande är synlig.

I både traditionella och sociala medier är partiledarna Annie Lööf och Ebba Busch långt mer personliga än sina manliga kollegor.
Mona Sahlin säger att det för henne blev svårare med tiden. Om inträdet i offentligheten som ung kvinna kändes ljust och motståndslöst så var åldrandet mer komplicerat.
Som socialdemokraternas partiledare ville hon att hennes rynkor skulle anses vittna om svåra beslut. I stället kämpade hon med att i andras ögon uppnå pondus.

Men framför allt tror Mona Sahlin att den personliga framtoningen gör kvinnliga politiker mer sårbara för drev.
– Jag kommer ihåg ett samtal med stenograferna i riksdagen. De transkriberar allt som sägs från talarstolen och de berättade att den tydligaste könsskillnaden är att män oftare säger ”vi” – och kvinnor ”jag”. Jag är övertygad om att det stämmer. Och det innebär att problem som uppstår lättare ses som en individuell skuld, säger Mona Sahlin.

Men hon betonar också att hon själv bidragit till att skapa bilderna av sin person.
– Jag har kunnat dra nytta av dem och njuta av rollerna. Även under dreven har jag kunnat behålla kontakten med mig själv. Jag tappade inte kontrollen förrän våren 2016. Det var då jag för första gången kände att det som skrevs handlade om mig och att det som stod på spel var mitt riktiga liv.

○ ○ ○

Som politiker ville Mona Sahlin visserligen spränga

folkhemsföreställningen om ”vanliga” människor. Men det var som en sådan hon fick sin stora lyskraft. Trots att hennes tillvaro med tiden blev allt mer extrem.
I solskenet på terrassen berättar Jenny Sahlin om hakkors som ristades in på ytterdörren och om beväpnade människor som rörde sig runt familjens radhus.
– Men jag landade tidigt i att hoten var tomma. De blev ju aldrig verklighet. Inte förrän mordet på Anna Lindh.
Sveriges dåvarande utrikesminister och en av Mona Sahlins närmsta vänner dog den 11 september 2003 efter att ha knivhuggits på varuhuset NK i Stockholm. Hon blev 46 år gammal. Vid den tiden hade ministrar bara skydd när de arbetade. Inte om de promenerade eller shoppade.
Mona Sahlin minns att också Anna Lindh levde med rädslan.
– Hon ringde hela tiden till sina söner, och i medierna beskrevs det bara som en fin och varm modersomsorg. Men det handlade ofta om att hennes pojkar var livrädda. Liksom hon själv. Samtidigt som hon hela tiden skulle lugna och försäkra dem. I

den spiralen mådde hon bara sämre och sämre. Och rådet vi fick från partiet och säkerhetspolisen var att aldrig prata om sådana känslor, säger Mona Sahlin.
Men också på andra sätt var det personliga villkorat.
Den offentliga bilden av en kvinnlig politiker förväntades inte rymma maktberusning eller sorglöshet. Inte heller den grandiosa jaguppfattning och besatthet som ofta krävs för att utan större tvekan axla de tyngsta uppdragen och snabbt stiga mot toppen.

Mona Sahlin har sällan talat om de sidorna av sig själv.
När hon försvarat sig mot de återkommande granskningarna av hennes privatekonomi har det varit utifrån en position av igenkänning. Hon har framställt sig som ännu en av alla yrkesarbetande mammor vars omöjliga livspussel går ut över räkningarna och radhusstädningen.
Men hennes slarv har varit exceptionellt. Under loppet av två år fick hon 98 parkeringsböter och 32 av dem gick till kronofogden.

I vårt första samtal pratar Mona Sahlins flera gånger om hur man kan förändras och korrumperas av makt. Hon formulerar sig i opersonliga ordalag, precis som i sitt sommarprogram.
Men när vi ses för sista gången – och sitter mittemot varandra i en hotellfoajé nära Stockholms central – byts ”man” ut mot ”jag”. Och då framträder det högre uppdrag hon tidigt upplevde sig ha inom socialdemokratin.
– Solarna i mitt universum var alltid barnen och partiet. Jag levde dygnet runt med politiken och jag var beredd att gå väldigt långt för makten och den glänsande möjligheten att förändra samhället. Jag kände att just jag var avgörande. Jag var den som behövde vara på plats. Jag var den som skulle hitta rätt formulering. Så exakt allt annat i livet var underordnat det jag såg som mitt kall. Olika papper har bara hamnat i högar.

Så i relation till mötet du närmar dig är det oviktigt var du parkerar?

– Ja. Och jag har känt att allt som blir fel kommer ordna sig. Jag fixar det.

För många är den inställningen ett privilegium.
– Självklart. Och jag försvarar inte min nonchalans. Men att inte betala sina räkningar i tid är dyrt och inget man gör för att medvetet tillskansa sig fördelar.
Mona Sahlin växte inte upp i ekonomiskt överflöd. Ändå beskriver hon en bekymmerslöshet som gått i arv.
– Mina föräldrar ägde inte många ören när de dog. Men i sina liv hade de roligt. Om vi plötsligt hade pengar över så körde vi ner till Skagen och hyrde ett hus. Eller också köpte vi en båt – trots att ingen i familjen kunde något om båtar. Inställningen var att äsch, det löser sig. Så fort det fanns pengar hände något kul. Och det blev ett mönster också hos mig. Mona Sahlin säger att hon sparat åt barnen. Men ingenting för egen del.
– Pengar har kommit och gått. När ekonomin var god åkte vi på långa familjeresor och försökte skapa kontraster till en vardag som ofta var komplicerad och annorlunda. Att ha mycket pengar har aldrig varit en drivkraft för mig. Men när de fanns var de ett

medel för att göra livet roligt, säger Mona Sahlin.
Hon har genom åren ofta uttryckt en vrede gentemot den betydelse medier tillmätt hennes privatekonomi. En sorts genuin oförståelse inför hur beteendet uppfattats utifrån.
– I Sverige sägs det ibland att man aldrig får fråga vad någon röstar på – eller hur mycket personen tjänar. Som om det skulle säga lika mycket. Jag har aldrig begripit den där laddningen kring pengar. Jag har kunnat känna skam över mina misslyckanden. Men jag har aldrig köpt att relationen till ekonomi säger vem man är som människa.
Det var i maj 2016 som Mona Sahlin kontaktades av en reporter på Expressen. Hon arbetade som nationell samordnare mot våldsbejakande extremism och han bad om en intervju. När de sågs visade han henne ett intyg. Hon hade skrivit att hennes före detta livvakt tjänade 120 000 kronor per månad. I verkligheten hade han en lön på 43 000 kronor. Kände hon igen det här dokumentet?
Mona Sahlins svar på frågorna blev osammanhängande – innan

hon tystnade helt. Och först nu formulerar hon sin fullständiga version av vad som hände.
I boken skriver hon om romansryktena. Men också om det faktiska brottet och om hur hon upplevde att polisens säkerhetsinsatser inte var tillräckliga.
Hon fick departementets tillåtelse att anställa en person som kunde ägna sig åt underrättelsefrågorna. Vad representerade egentligen gruppen de snart skulle träffa? Vilka hotfulla situationer kunde potentiellt uppstå? Hon valde att fråga en man på Säpo som hade jobbat med hennes säkerhet i många år.
– Han hade varit en del av mitt livvaktsgäng och jag funkade bra med honom. Han ingav mig trygghet. Skyddspersoner är ju väldigt olika. Vissa vill sitta tysta i bilen. Medan jag har stort behov av att lära känna vakterna. Skratta, spela musik. Vi tillbringade hundratals timmar ute på vägarna och inne i bilen blev det som en egen liten värld.
– Men i samma stund som dörren öppnades var alla strikt professionella. Så jag fick vänner,

och i Stockholm stöter jag ofta på de här killarna och tjejerna.
Den förre Säpo-vakten tackade ja. Han och Mona Sahlin samarbetade tätt och fick en bra relation.
– Vi var inte bästa vänner och vi bjöd inte varandra på middagar. Men han träffade mina barn ibland och jag vigde honom och hans hustru.
När arbetet mot våldsbejakande extremism blev allt mer utåtriktat började organisationer i andra länder visa intresse. Mona Sahlin hade länge haft en dröm om att arbeta i New York och runt 2015 höll den på att bli verklighet. Hon pratade med sin familj och med Regeringskansliet. Och med livvakten.
– Jag ville att han skulle följa med och jobba med säkerheten. Han tackade ja. Men regeringen Löfven tyckte inte att jag skulle släppa samordningsuppdraget än. Så jag väntade.
Men ambitionen bestod och parallellt med jobbet förberedde hon utlandstillvaron. Hon säger att livvakten hjälpte till och att hon då valde att betala honom från sin egen firma. 60 000 kronor under tre månader.

– Han la ju extratid på det som skulle bli mitt jobb i framtiden. Jag hade inte koll på att man först måste registrera sig som arbetsgivare.
I boken beskriver hon det som ”en investering”: ”Jag var beredd att sträcka mig långt för att äntligen kunna uppfylla drömmen om Amerika.”
Mona Sahlin säger att hon samtidigt försökte förhandla upp hans vanliga lön från 42 000 kronor till 60 000 kronor per månad.
– Min pressperson hade slutat så då fick han ta över det ansvaret också. Han förtjänade en ökning som motsvarade hans insats. Jag var kaxig och självsäker. Givetvis skulle jag lyckas med förhandlingen.
När livvakten ville ansöka om banklån – bland annat för att köpa en exklusiv villa – behövdes intyg från arbetsgivaren.
– Jag skrev ner min föreslagna lönenivå – och även den summa jag själv betalar honom. 60 000 + 60 000.
Varför skulle han köpa ett hus om ni var på väg till USA?
– Det får du fråga honom om. Men det var aldrig tal om att han

skulle jobba där i mer än något år. Och jag gjorde helt fel och det var slarvigt och nonchalant.

Vad lägger du i ordet nonchalant?

– Att ta för givet att man ska genomföra något som bara finns i huvudet. Att utan tvekan skriva ner det på ett papper. Och jag vet ju efter alla år att så fort jag signerar ett officiellt dokument så kommer det ut. Jag skulle inte medvetet skriva ner en lögn. Men jag var dumdristig. Jag tänkte inte att jag agerade brottsligt utan att jag skrev ner den lön jag skulle fixa. Som jag sen inte fixade. Men då hade intygen redan försvunnit ur mitt minne.

Ett par timmar efter publiceringen blev Mona Sahlin av med jobbet. Kritiken från de politiska kommentatorerna var hård och under fördömandena vibrerade en uppriktig besvikelse. Som om den avslöjade var en verklig person i deras liv: en människa som de redan tidigare förlåtit och gett en ny chans. Hur kunde du göra såhär mot oss igen?

När jag frågar Mona Sahlin om upprepningarna säger hon att det inte finns några enkla svar.

Men hon berättar om Tobleroneaffären och om hur den kom med odödlighetskänslor.
– Genom att jag kunde komma tillbaka. Jag visade att jag inte gav efter för de krafter i partiet som ville ha bort mig. Jag stod kvar och jag blev på något vis ännu starkare. Om jag överlevde detta så skulle jag fortsätta klara mig, säger Mona Sahlin.
Hon nämner att hon också burit på ett trots.
– En barnslig känsla av att det här är mina privata problem. Ni ska inte bry er om dem. Och då parkerar man fel ännu en gång bara för att visa att det inte är viktigt. Att en sådan sak aldrig ska få definiera mig. Det blir som en fånig inre proteströrelse. Och den hänger nog ihop med varför jag inte tydligare bett om hjälp.
Mona Sahlin berättar att hon vid flera tillfällen sett unga talanger lämna politiken efter att olika synder uppdagats.
– De personliga misslyckandena straffas mycket hårdare än om man säljer ut hela Apoteket. För i sådana lägen dyker vi:et upp. Det är vi som har agerat. Medan den som gör bort sig privat är jag. Hon. Och så skyddar man vi:et

genom att omedelbart göra sig av med den personen.
Hon menar att vår tids snabba politiska avgångar hänger ihop med ett accelererande tempo där medier inte bara nyhetsrapporterar utan också fäller domar i realtid. Men också med att partier mäter allt mer, och anpassar sig efter resultaten.
– När det avgörande borde vara att driva och förändra opinioner. Om man orienterar sig utifrån väljarna och makten ses den enskildes felsteg som förödande. Och vad säger egentligen en missad tv-licens? Jag upplever att frågan inte ens ställs. I stället är perfektionen bara en given norm.
– Och vill vi att politiken ska vara en plats för de fläckfria? När den handlar om liv och död – om att förstå *hur* och *varför* människor agerar på olika sätt. Jag vill inte försvara snedsteg. Men jag är övertygad om att de för med sig insikter.
Mona Sahlin säger att hon ser samma moralism också i resten av samhället.
– Jag minns när en tidning nyligen försökte få en intervju med löftet om att jag skulle ges en plats för försoning och för att

verkligen ”be om förlåtelse”. Ja, man erkänner sina fel och man tar konsekvenserna av dem. Men jag vägrar idén om att man ska ställa sig vid den publika skampålen och be om nåd.

I dag lever Mona Sahlin på en utmätt pension för att kunna betala av sina skulder. Att få frågor om hur situationen känns skulle av många uppfattas som okänsligt.

Men Mona Sahlin svarar utifrån den inställning hon redan tidigare uttryckt i relation till pengar.

– Att ha en begränsad ekonomi skapar såklart mer oro. Men som många människor som hamnar i den här sortens problem kämpar jag med att ta mig till en bättre plats. Och jag känner aldrig att det påverkar min status eller mitt värde. Absolut inte. Avsaknaden av pengar har inte varit mitt problem de senaste åren. Vad som fattats mig är min vilja och geist.

Hon säger samtidigt att den ekonomiska frågan måste få rymma nyanser. I långa perioder har räkningarna och pappren varit under kontroll. Och svaren hon försökt formulera är inte uttömmande.

De exakta omständigheterna till att ekonomin ibland kraschat är privata.
– I fyrtio år har jag upplevt att det är mitt ansvar att hälla ut allt om mig själv i offentligheten. Men nu kan jag i stället känna att okej, om det finns delar av mitt liv som ni inte känner till eller förstår: vad bra. Och snälla, låt det då få vara så. Jag blir glad om något är bara mitt eget. Jag vill också få fortsätta vara en gåta.
Varför tystnade Mona Sahlin när livvaktsskandalen briserat?
– Människor i min närhet blev frustrerade. Var är du? Var är den kaxiga Mona? Om det stannat vid intygen hade jag kanske kunnat. Men redan från början handlade rapporteringen odefinierat om mig. Om hela mig.
Insikten som ledde till att Mona Sahlin gav upp började med att hon sprang ihop med sin mångårige samarbetspartner – miljöpartisten Peter Eriksson – på Katarinavägen. Hon hade varit på ett gryningstidigt boxningspass. Iklädd huva och solglasögon noterade hon redan på håll att han inte var sig lik. Vit skjorta och svart kavaj. Så kom hon ihåg att

Stefan Löfven skulle presentera sin nya regering.
– När vi kramat om varandra gratulerade jag honom till att ha blivit minister. Han frågade då lite skämtsamt om jag tagit mig en älskare. Och jag stod kvar länge efteråt. Tårarna bara föll. Jag hade ju anat vad som pågick. Ändå hade jag inte fullt ut begripit det förrän där och då, säger Mona Sahlin om ryktena som vid det laget redan nått de flesta svenska fikarum.
Som blivit till skämt på sociala medier. Cirkulerande foton där hennes och livvaktens ansikten klippts in på filmaffischen till den romantiska thrillern ”Bodyguard”.
– Jag tänkte på Bosse och på min livvakt – som aldrig sökt offentligheten. Hans fru. Hans barn, och mina barn. Jag har alltid kunnat hantera granskningar, och jag har kunnat vara personlig. Men det här gick djupare och kom med så mycket skam. Skam över intygen jag skrivit. Så jävla idiotiskt. Och ovanpå det skammen över allt det smutsiga och sexualiserade man förstod att folk tänkte och skrev om mig. Om att jag måste ha blivit sol- och vårad av en yngre man.

Varför kunde du inte bara dementera?

– Ingen tidning skrev rakt ut om ryktet. Samtidigt som alla kände till det. Mitt uttalande hade bara gjort att de vidriga spekulationerna hamnat i pressen. Säkert på löpsedlarna. Varför skulle jag bidra med det? Varför skulle jag ens ge dem rätten att hinta?

Också Peter Eriksson minns mötet med Mona Sahlin på Katarinavägen.

– Vi pratade i kanske två minuter. Nästa dag stod det en notis i en av kvällstidningarna om att vi hade setts tillsammans. Att det publicerades hade ingenting med mig att göra utan det var typiskt för hennes situation.

– Och jag frågade om hon och livvakten haft en affär. Jag tänkte att hon var medveten om hur snacket gick. Jag trodde inte heller att hon skulle reagera så starkt. Hon hade ju redan varit med om så mycket.

○ ○ ○

Hultsfreds idrottsområde vetter mot en stor sjö och runt fotbollsplanen ligger glittriga vattenflaskor slängda i gräset.

Mona Sahlins åttaåriga barnbarn tar paus i träningen och visar sin mormor några tiktok-koreografier. Hennes lillebror sitter på huk en bit bort; försjunken i en stensamling.
Mona Sahlin har mått allt bättre det senaste året.
Hon tränar och läser och skriver. Hon umgås med sina närmsta och när hon lyssnar på ”Studio ett” om morgnarna formulerar hon åsikter som ingen kommer granska.
Visserligen är hon fortfarande på sin vakt när hon rör sig utanför hemmet och visserligen tackade hon precis nej till att medverka i ”Let’s dance”. Men annars har hennes liv på många sätt blivit vanligt.
Månaderna efter livvaktsskandalen stannade Mona Sahlin i Stockholm medan resten av familjen var i Hultsfred.
– De var det enda fredade jag hade i mitt liv. Och de behövde fortsätta skyddas. Om jag åkt ner hade jag dragit med mig journalisterna.
Hon erkände att hon skrivit felaktiga uppgifter. Åklagaren skrev ut ett föreläggande och hon fick böter. När målet var avslutat

föll hon ner i ett mörker som varade i över ett år.
– Jag har tidigare befunnit mig i djup sorg men det är en annan sak. Det är något som man vill känna. Att sörja sitt barn är ju att minnas honom. Men depression … Man trasas sönder inombords. Man tappar rums- och livskänslan och vet inte vad som är upp och ner och vakenhet eller sömn.
I sin bok beskriver Mona Sahlin hur minnesbilderna okontrollerat spelas upp för hennes inre syn. Knivmordet på Anna Lindh. Avgångarna och löpsedlarna. Sonens död och dykfilmerna från Estonias vrak där de sjunkna kropparna gled fram med uppspärrade ögon.
– Jag hade vant mig vid alldeles för mycket genom åren i offentligheten. Jag hade följt partilinjen och tigit om mina trauman. Allt hade kapslats in.
Du skriver att ”så länge jag har representerat något större än mig själv har det trots allt varit värt smärtan”.
– Ja, jag hade nog inte sjunkit så djupt om jag velat ta mig tillbaka till politiken. Om jag haft någon som helst stridslust. Men jag önskade mig bara bort.

Och den här gången tog partiet slutligen sin hand ifrån henne.
– Jag fick ett samtal från Stefan den där första veckan. Men därefter ingenting – utöver påminnelserna om att det snart är partikongress: ”men vi tänker att du nog inte vill komma”. Jag förstår att jag är ett stort problem för Socialdemokraterna. Men nu i efterhand gör tystnaden ont. Jag vet inte hur många gånger jag stöttat och hjälpt manliga politiker som haft affärer och ett helvete hemma. Det liksom ingick i jobbet att göra bedömningar av sådana situationer. Och alla i partiet kände ju Bosse. Var det ingen som försvarade mig mot ryktena om livvakten?
Hon står kvar vid fotbollsplanen under hela träningen.
Att vara en personlig politiker är dubbelt. I den svenska offentligheten har Mona Sahlin dömts hårdare än de flesta. Men till skillnad från många andra har hon också alltid välkomnats tillbaka.
Nyligen sommarpratade hon och när ”Makt-Lös” släpps om någon vecka kommer intervjuer ges till de flesta större medier. Mona Sahlin och Henrik Johnsson

började skriva den hösten 2017. Arbetet blev en vändpunkt.
– Min bok är ett utdraget farväl. Men jag tycker också att jag har saker att säga om hur politiken var och hur den kommit att bli. Jag hoppas kunna väcka debatt någonstans. Men framför allt har jag genom skrivandet och samtalen med Henrik fått syn på min historia.
Mona Sahlin har behövt ompröva den egna identiteten.
– Jag har alltid haft makt och hört till en stark gemenskap. Hur mycket jag än har slutat och kommit tillbaka så har jag känt mig som en skyddad del av socialdemokratin. När det bandet slets sönder blev jag tvungen att skapa mig själv. Jag är fri på ett sätt som är svårt men som också kan göra mig euforisk. Jag måste hela tiden blicka in i mig själv och undra vad JAG tycker. Vad JAG tänker. Det är därför jag känner mig utsatt i intervjuer. Snart ska jag vara med på tv och då kommer de fråga mig vilken titel som ska skrivas under namnraden. Och jag vet inte.
Jenny Sahlin säger att hennes 63-åriga mamma är en populär

mormor. Att de stora ambitionerna helt har försvunnit. – Hon är redo att bli pensionär. Och att hon är så närvarande i vardagen betyder mycket för oss. Men jag kan önska att barnen också fick uppleva den andra sidan av min mamma; att de fick se det som jag har sett.

Matilda Voss Gustavsson
matilda.gustavsson@dn.se

Mona Sahlin
Född den 9 mars 1957 i Sollefteå. Mamman var hemmafru, och pappan arbetade på bostadsdepartementet. Innan familjen Sahlin slog sig ner i Nacka hade han varit assistent på ungdomsvårdsskolor runt om i landet. De fyra syskonen är alla födda på olika orter. ”Pappa bröt mot den strikta stilen som brukade råda i sådana sammanhang. I lägenheten hade vi alltid ett rum med en bäddad säng. De var tjejerna han jobbat med som ibland rymde hem till oss.”
Bor i dag i Hultsfred och i en hyrd lägenhet i Skarpnäck. Hon är sedan 1982 gift med Bo Sahlin och tillsammans har de barnen Jenny, Gustav och Johan, som dog i en hjärtsjukdom vid ett års

ålder. Hon har också dottern Ann-Sofie från ett tidigare förhållande.

Mona Sahlins politiska karriär
När sovjetiska stridsvagnar rullade in på gatorna i Tjeckoslovakien 1968 spreds bilden av en 11-årig flicka som låg död i en öppen kista. Hon hade skjutits ihjäl när hon gjorde motstånd. Mona Sahlin var lika gammal och fotot väckte henne politiskt.
Via FNL-rörelsen blev hon aktiv i Socialdemokratiska ungdomsförbundet SSU där hon gjorde en spikrak karriär.

Som 25-åring blev hon den yngsta riksdagsledamoten – och 1991 Socialdemokraternas första kvinnliga partisekreterare.
År 2007 utsågs hon till partiordförande för Socialdemokraterna, som befann sig i opposition. Hennes fem föregångare – Per Albin Hansson, Tage Erlander, Olof Palme, Ingvar Carlsson och Göran Persson – hade blivit statsministrar direkt. Sahlin misslyckades med att återföra partiet till makten och fick avgå efter valförlusten.

Ledare: Skolpolitiken har spårat ur – här är förslag på en ny

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

På tio år har andelen elever i segregerade skolor ökat från 20 till 25 procent (Ekot 22/9). Det mesta beror på boendesituationen, men det fria skolvalet spelar in.

Lägg till att det finns rektorer som tar referenser på elever. Grundskolor som marknadsför sig så att de håller resurskrävande barn borta. Betygsinflation som inte kan förklaras av ökade kunskaper. Underrepresentation av behöriga lärare i de tuffaste områdena. Och att hundratals barn går i skolor och förskolor drivna av personer som kopplas till våldsbejakande extremism. Vi kan lätt konstatera en sak: Ingen vill ha det så här. Åtminstone inte på systemnivå. Särskilt inte kombinerat med att börsnoterade friskolebolag lett till

att betyg och antalet behöriga lärare klassas som affärshemligheter, trots att uppgifterna måste vara offentliga om det fria skolvalet ska ha en chans att fungera. Det var för övrigt samma motivering som användes när Östersunds kommun dolde att Engelska skolan planerade att starta, vilket är befängt (Östersunds-Posten 15/9).

Skolan är inte vilken verksamhet som helst. Den är en del av välfärdens kärna som lägger grunden för många barns framtid. Därför får den som har som affärsidé att med skattepengar ge minderåriga grundskoleundervisning finna sig i en helt annan insyn än den som tillverkar skjortor, vilket inte betyder att vare sig skolvalet eller friskolorna ska slängas över bord. Däremot behöver det skruvas i systemen och diskussionen skulle gynnas av att inte kretsa kring ja eller nej – för eller emot – utan hur.

För på samma sätt som de som ogillar friskolor och skolval behöver inse varför många föräldrar väljer någonting annat

än den närmaste kommunala skolan till sina barn, behöver de som värnar friskolor inse att det finns baksidor och orättvisor som inte kan tillåtas fortsätta.
Ta skolsegregationen. Enligt jämlikhetskommissionen, som presenterades i augusti, beror cirka en tredjedel av ökningen på skolvalet.
Detta kan jämnas ut genom att ta bort kötid som urvalsgrund – det missgynnar barn med mindre välinformerade och planerande föräldrar – och införa ett gemensamt obligatoriskt skolval till både fristående och kommunala skolor. Då skulle alla ha rätt att gå i en kommunal skola någorlunda nära hemmet och till översökta friskolor lottas platserna.
Denna fördelning bör skötas av Skolverket (och inte av utbildningarna själva) så att ingen kan fuska. Och det kan gott ingå i uppdraget att alla huvudmän ska sträva efter att ha blandade elevgrupper, vilket föreslogs i våras av ”Utredningen om en mer likvärdig skola”.
Här behövs även en modell för hur nyanlända ska fördelas jämnare mellan skolor, oavsett

huvudman, vilket kräver en jämnare fördelning över landet. Vidare är de fristående skolorna ekonomiskt överkompenserade, bland annat eftersom de kommunala fungerar som dragspel när elevkullarna varierar i storlek. Ett sätt att skapa mer likvärdiga förutsättningar är att inte ge friskolor hela skolpengen, utan exempelvis 85 procent, som när friskolesystemet infördes. Detta får gärna kombineras med en konkret idé om hur de mest erfarna lärarna ska lockas till de mest krävande skolorna, exempelvis genom högre löner eller mindre arbetsbörda, för att höja resultaten. I dag är skillnaderna i betyg mellan elever vars föräldrar har eftergymnasial utbildning och dem som inte har det alldeles för stor, precis som mellan elever med svensk respektive utländsk bakgrund. Därutöver bör de nationella proven rättas centralt och skolans snittbetyg knytas till resultatet. Då upphör skolors möjlighet att sätta glädjebetyg och överdriva sina prestationer.

Dessutom försvinner de värsta avarterna om Skolinspektionen verkligen har muskler att stänga

både fristående och kommunala skolor med stora brister eller som drivs av olämpliga huvudmän. På så sätt – alltså genom att lägga ner utbildningar som inte levererar, ge varje enhet resurser utifrån faktiska behov, införa rättvis betygsättning och ta bort gräddfilerna till de populäraste skolorna – kan vi ha kvar skolvalet och friskolorna, som är två viktiga reformer, samtidigt som likvärdigheten ökar. Upplägget kommer givetvis inte att vara perfekt. Men det är bättre än att behålla en modell som har spårat ur.

DN 27/9 2020

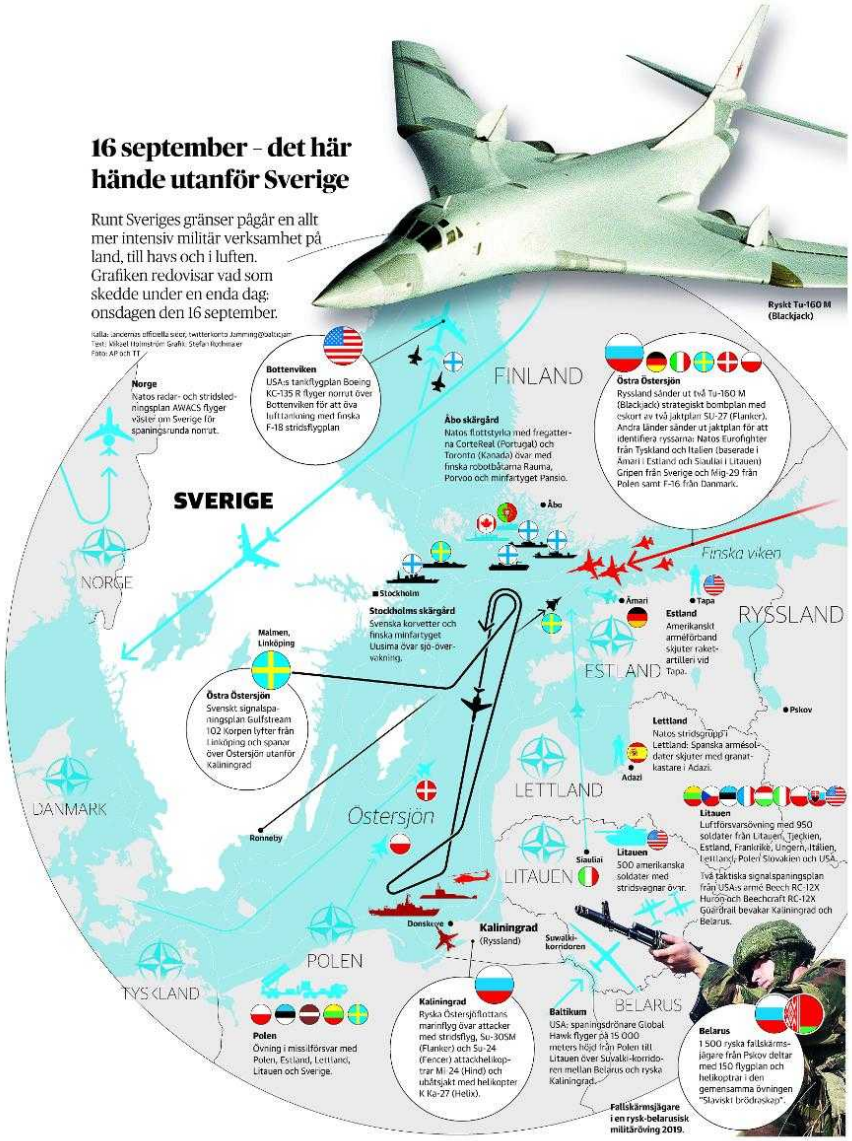

Ökad militäraktivitet försämrar säkerheten

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

Krisen i Belarus har inneburit en ökad militär aktivitet som försämrar säkerhetsläget runt Sverige. Ryssland, USA och

andra stormakter gör militära markeringar vilket ökar risken för farliga konfrontationer.
– Det är ett faktum att Ryssland är berett att använda militär makt för att flytta fram sina positioner, säger försvarsminister Peter Hultqvist (S).
I onsdags blev det känt att två ryska örlogsfartyg i nattens mörker den 14 september kränkt Sverige vid Vinga utanför Göteborg.
Kränkningar av svenskt territorium är numera sällsynta, men det betyder inte att läget är avspänt och lugnt. Tvärtom: I själva verket genomförs dygnet runt militära övningar, operationer och spaningsuppdrag i en omfattning som få känner till.
En enda dag – onsdagen den 16 september – pågick minst 15 militära övningar och operationer runt Sverige, visar DN:s sammanställning. Utöver Östersjöns nio strandstater bedrev ett dussin andra länder också militär verksamhet i vårt närområde.
De senaste åren har den militära verksamheten runt Sverige ökat,

men krisen i Belarus har vridit upp den till en ny nivå.
Niklas Granholm, forskningsledare vid Totalförsvarets Forskningsinstitut, FOI:
– Under sensommaren och tidig höst är det ofta högre militär aktivitet. Men nu försämras säkerhetsläget snabbt, nu tas ytterligare steg, säger han.
Som största Östersjöland måste Sverige reagera. Ryska landstigningsfartyg med eskortfartyg som gick öster om Gotland den 25 augusti utlöste en höjd svensk militär beredskap.
Och den senaste veckan har svenska spaningsplan varje dygn lyft och gått ut över Östersjön.
– Säkerhetsläget har försämrats över tid. Det är ju inte så att de här övningarna och aktiviteterna görs för sin egen skull. Utan varje aktivitet, varje övning innehåller ett säkerhetspolitiskt signalmoment – det måste man förstå, säger försvarsminister Peter Hultqvist.
Mycket sker utan insyn från medier och allmänhet – om inte olyckan är framme. Så skedde i onsdags morse när den ryska korvetten Kazanets kolliderade

med ett handelsfartyg på danskt vatten vid Öresundsbron. Den 72 meter långa korvetten och ett systerfartyg ur Parchim-klassen fångades på bild. Det är samma två fartyg som kränkte Sverige den 14 september, erfar DN.
Den 16 september kom ryskt strategiskt bombflyg ut över Östersjön. I måndags sände USA in ett bomplan B-52 Stratofortress över Estland och i fredags rundade två B-52:or ryska enklaven Kaliningrad genom att flyga i den sex mil smala Suvalki-korridoren mellan enklaven och Belarus.– Läget är spänt och då kan olyckor hända. Ryska jaktplan har gått upp och gjort farliga manövrer kring B-52:orna. Om det går fel och flygplanen kraschar kommer båda sidorna att anklaga varandra och det kan bli farligt, säger docent Tomas Ries vid Försvarshögskolan.
På andra sidan Östersjön har i veckan ryska strategiska bombplan av typ Tu-22 Backfire och Tu-60 Blackjack flugit längs Belarus västgräns. På motsatt sida gränsen, i Polen, cirklade amerikanska B-52:or. Bägge sidors bomplan kan bära kryssningsrobotar med lång

räckvidd och militärt behöver de inte uppträda så långt fram – utan det är frågan om politiska markeringar.
– Ryske presidenten Putin blir nervös hemmavid när folket reser sig i Belarus. Putin uppträder allt mer hårt mot oss och visar sina militära klor. Jag bedömer inte att Putin medvetet planerar en militär konflikt med väst. Men läget i Belarus är så instabilt att det påverkar också Norden, säger Tomas Ries som förklarar:
– Belarus president Lukasjenko har sagt att Nato förbereder ett angrepp och andra tokigheter. De baltiska staterna är väldigt nervösa och vill ha signaler om att Nato står bakom om dem. Det kan hända att amerikanerna uppfattat att det som ryssarna gör är så farligt för balterna att de måste visa sina egna klor och tänder, säger Tomas Ries.
I Belarus övar just nu 1 500 ryska fallskärmsoldater från Pskov, ett specialförband som snabbt kan sändas i olika riktningar. Övningen kallas ”Slaviskt brödraskap”. På andra sidan gränsen i Litauen demonstrerar Nato sin solidaritet. Dit kom ett amerikanskt stridsvagnsförband

tidigare än planerat och ska också stanna där längre.
Den ökade militära aktiviteten märks också till havs norr om Sverige. I Arktis har Ryssland byggt nya baser och genomfört offensiva övningar utanför Norden långt ner i Atlanten – som under kalla kriget. Också i Svarta havet och Stilla havet lurpassar ryska och västliga stridskrafter alltmer på varanda.
– Rent generellt har USA nu börjat markera hårdare mot Ryssland. Man hade ju en nyligen en gemensam liten brittisk-amerikansk flottenhet i Barents hav för att visa att de inte drar sig ur Europa, säger Tomas Ries.
Ryssland har sedan kriget med Georgien 2008 rustat intensivt. Men det var först den den ryska invasionen och annekteringen av Krim 2014 som ledde till västliga motåtgärder.
USA:s president Barack Obama hade 2013 tagit hem de sista amerikanska stridsvagnarna från Europa. Efter Krim skeppades de tillbaka över Atlanten. Nato svarade med att sända små, multinationella, bataljoner på 1 200 soldater vardera till sina

östliga medlemmar Polen, Estland, Lettland och Litauen. Därför finns soldater från 21 andra Natoländer plats på andra sidan Östersjön – en politisk-militär snubbeltråd mot Ryssland. Förstärkningarna har hittills fortsatt under president Donald Trump, trots att denne gång på gång kritiserar de Natoallierade.
– De lägre nivåerna i det amerikanska systemet kämpar för att bevara en militär närvaro och försvarslänkarna till Europa. Men man vet inte alls hur president Trump skulle reagera i en kris, det vore en fullständigt oförutsägbar situation, säger Tomas Ries.
Sveriges riksdag började lägga om försvarspolitiken 2015 med nationellt försvar som huvuduppgift och återinförd värnplikt. Samtidigt som försvaret får mer pengar intensifieras det militära samarbetet med Finland och USA. Så sent som i onsdags skrev Peter Hultqvist avtal med Norge och Finland om övningar och gemensam planläggning på Nordkalotten.
– Vi har för att stabilisera läget ökat den svenska övningsverksamheten och vi har

fördjupat vårt samarbete med andra länder, säger Peter Hultqvist.
Försvarsministern ser Ryssland som det största problemet när det gäller fred och stabilitet i Europa. Han räknar upp Georgien 2008, Krim 2014, de pågående striderna i Syrien, krigföringen i Ukraina, förgiftningen av Aleksej Navalnyj samt desinformation för att undergräva anda länder som realiteter.
– Det vi gör är att tillsammans med andra länder höjer tröskeln inför eventuella konflikter. För det är ett faktum att Ryssland är berett att använda militär makt för att flytta fram sina positioner. Det är någonting man i djupet måste inse: det är en realitet.
Det finns de som hävdar att västmakterna och Nato omringar Ryssland?
– Varken vi eller några andra länder i EU, och det innefattar också Nato, har några territoriella ambitioner. Utan allt som görs handlar om att upprätthålla balansen, att se till att internationell lag och rätt respekteras, svarar Peter Hultqvist.

Riksdagen ska i höst fatta beslut om att rusta upp försvaret till 2030. Det bygger på en analys från Försvarsberedningen från 2019. Men Niklas Granholm, FOI, frågar sig om utvecklingen i omvärlden håller på att köra om Sverige:

– Det finns en svensk nationell politisk logik men det finns också en militär, internationell logik. Frågan är: Räcker det vi beslutar om, och genomförs åtgärderna tillräckligt snabbt?

Mikael Holmström
mikael.holmstrom@dn.se

Covidvaccin vid resa kan bli obligatoriskt

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

Ett framtida vaccin mot covid-19 kan bli obligatoriskt för att få resa in i vissa länder. Frågan är just nu högt på dagordningen bland världens beslutfattare.

– Vill man göra vissa saker kan man behöva vaccinera sig även om man inte tänkt det, säger Sveriges vaccinsamordnare Richard Bergström.

För vissa är vaccinering en självklarhet, andra oroar sig över eventuella biverkningar. Men i diskussionerna förbises ofta en viktig dimension: Beroende på livsomständigheter kan vissa behöva vaccinera sig oavsett, enligt Richard Bergström.

– Utöver det som myndigheter rekommenderar – och vad medborgarna själva vill – så kommer vi behöva ta hänsyn till vilka krav som ställs av andra länder och på vissa platser. Det här är något som diskuteras överallt just nu; inom EU, Världshälsoorganisationen och bland kollegor i sektorn, säger han.

I sitt jobb som Sveriges vaccinsamordnare, stationerad i schweiziska Genève, hör Bergström allt fler röster höjas för framtida vaccinationskrav inom olika sektorer.

– Om man vill göra vissa saker kan man komma att behöva vaccinera sig. Gällande resande så uttrycker flera länder redan krav

på vaccinering och någon form av intyg för inresa. USA, Japan... flera länder har redan bestämt eller överväger det här, säger han. Och det är inte bara inom resenäringen som krav på vaccination kan bli verklighet. Enligt Richard Bergström diskuteras det även kring huruvida vaccinationsintyg kan komma att krävas vid lärosäten och arbetsplatser runt om i världen.

– För universitet med många internationella studenter är det en överlevnadsfråga att kunna återuppta sin verksamhet. Det kan handla om USA, Storbritannien, Singapore och andra platser dit många reser för att plugga. Jag har redan hört om universitet som kommer att kräva att både personal och studenter vaccineras för att skapa ett säkert campus. Men hur ska det egentligen fungera? Just nu pågår ett omfattande arbete för att ta fram en plan kring de tekniska detaljerna.

– Det finns projekt hos WHO som tittar på olika tekniker och standarder för exempelvis ett digitalt gult vaccinationspass. Många jobbar med

infrastrukturen kring det här; vad som kommer att behövas, vilka som kommer att behöva och efterfråga dem.
I sin roll som vaccinsamordnare ansvarar Richard Bergström för att ett framtida vaccin kommer in i Sverige, men också för att hålla utkik kring vad som händer i omvärlden – hur diskussionerna går, vad som är nytt – och rapportera tillbaka till regeringen.
– Jag har delat med mig av observationen kring vaccinationskrav. Jag tror att man måste ha detta i bakhuvudet och börja uppmärksamma de krav som kan komma att ställas, inte bara från myndigheter men även från civilsamhället och det privata, säger han.
TT

För första gången på länge känner jag mig som en riktig marinbiolog.

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

Lars Gamfeldt, marinbiolog vid Göteborgs universitet, deltog på lördagen i räddningsinsatsen av en strandad haj vid Styrsö i Göteborgs skärgård. Efter en flera timmar lång insats kunde den sex meter långa hajen, av arten brugd, bogseras till djupare vatten.

TT

Gorillaungen var en hona

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

Den 12 september föddes en gorillaunge på Kolmården. Nu står det klart att ungen är en liten hona – och hon ska heta Kione. ”Nu har den första gorillahonan i Sverige fötts och det ska bli så spännande att få följa hennes utveckling”, säger Linda Berggren, djurchef på Kolmården, i ett pressmeddelande.

Totalt finns nu fem gorillor på Kolmården. De tillhör alla arten västlig låglandsgorilla, en underart till den västliga gorillan, och räknas som akut utrotningshotad.

TT

Dna kan lösa våldtäkt

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

En fyra år gammal våldtäkt på en 14-årig flicka i Husie i Malmö kan vara på väg mot en lösning tack vare ett europeiskt samarbete. Ett dna-test på en 39-årig svensk medborgare som gripits i Tyskland för sexualbrott gav också träff på Malmövåldtäkten.

– Min bedömning är att utsikterna att mannen kommer att åtalas i Sverige för våldtäkten i Husie är goda, säger kammaråklagare Kajsa Kavallin till SVT Skåne.

Våldtäkten skedde vid Husiegårdens idrottsplats mitt på dagen i juli 2016. Den misstänkte gärningsmannen kom på cykel, stannade vid flickan och drog sedan in henne i ett buskage och våldtog henne.

TT

Nytt svenskt snabbtest

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

Svenska forskare har tagit fram ett snabbtest för att upptäcka om någon är smittad av coronaviruset. Testet kan ge svar redan inom 2,5 timmar och är billigare och enklare än tidigare tester, rapporterar Sveriges Radio Ekot.

– Eftersom metoden är både enklare och billigare, så skulle man kunna sätta upp covid-19-tester under mycket enklare förutsättningar, och det skulle också vara väldigt passande för återkommande test, säger Björn Reinius, forskningsledare vid institutionen för medicinsk biokemi och biofysik på Karolinska Institutet, till Ekot.

Testmetodens tillförlitlighet har utvärderats och jämförts med runt 600 prover som tagits genom traditionell diagnostik.

– I den jämförelsen var samstämmigheten mellan vår och den metoden 98 procent, om man slår samman positiva och negativa resultat, säger Reinius.

TT

Restaurangägare trotsar nya restriktioner – vägrar stänga

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

DN i Marseille

Det växer ett uppror mot coronarestriktioner i södra Frankrike. Vid midnatt natten till måndagen införs ”maximalt nödtillstånd” i miljonstaden Marseille, där alla restauranger och kaféer måste stänga.

– Jag tänker fortsätta hålla öppet, säger Guillaume Paineau, en av hundratals restaurangägare som nu protesterar öppet mot restriktionerna.

Det finns få städer i Frankrike med en så upprorisk tradition som Marseille. Denna storstad vid Medelhavets kust har fungerat som en motvikt till centralmakten i Paris i århundraden; från upproren mot 1600-talets monarki, via franska revolutionen till motståndet mot den tyska ockupationsmakten under andra världskriget

Nu kan det vara dags igen.
– Här drar vi inte ned några jalusier, det säger jag dig! På måndag håller jag öppet, säger Guillaume Paineau, medan han bär ut en skylt på trottoaren.
På den står det: ”Jag är restaurangägare och jag stänger inte!”
– Vi har pratat med vår advokat och jo, det finns en risk att polisen stänger restaurangen. Vi får hoppas att det inte går så långt, säger Paineau bistert.
I fredags rapporterade Frankrike fler än 16 000 nya fall av covid-19. Marseille är den region i Frankrike som är hårdast drabbad, med 281 fall per 100 000 invånare.
När regeringen i veckan lanserade ett nytt fyrgradigt system för lokala restriktioner var Marseille och västindiska Guadeloupe också de enda regioner som försattes i ”maximalt nödläge”.
Konkret innebär det att alla barer, restauranger, gym och andra affärsinrättningar utan ”strikta smittskyddsprotokoll” nu måste stänga.
När liknande restriktioner infördes i våras protesterade nästan ingen – men nu har såväl

vänsterledaren Jean-Luc Mélenchon som högerextrema Marine Le Pen kallat åtgärderna överdrivet hårda.
I fredags samlades flera hundra restaurang- och kaféägare i centrala Marseille för att demonstrera. ”Vi håller öppet”, skanderade de. En av dem var Guillaume Paineau.
– Mina anställda kan ju korttidspermitteras, men som småföretagare har jag andra fasta utgifter som inte täcks. Och vi har redan haft stängt i tre månader i år! utbrister han.
– Det är klart att man ska ta sjukdomen på allvar. Men det känns som om man straffar oss som bor i Marseille onödigt hårt. Här på restaurangen håller vi distans, hela personalen bär mask och vi spritar händerna. Jag tror att det är farligare att åka kollektivt!
Servitrisen Fayzina Ali, 21 år, är orolig för sitt jobb.
– Det är klart att jag undrar vad som ska hända, och om jag kan fortsätta arbeta här sedan. Det finns många andra platser i samhället där man kan smittas, så det känns orättvist att de riktar in

sig just på restauranger, säger hon.
Även Marseilles gröna borgmästare Michèle Rubirola är upprörd över det hon beskriver som centralregeringens ensidiga agerande.
– Vi förstår restaurangägarnas irritation. Den kommunala polisen kommer inte att ingripa om de håller öppet. Men vi är betydligt mer osäkra på vad den nationella polisen kommer att göra, säger Romain Pastor, vice borgmästare i 16:e arrondissementet i Marseille.
Hälsominister Olivier Verán håller fast vid att åtgärderna är nödvändiga. De träder i kraft vid midnatt, natten till måndag.
– Det här handlar inte om att peka finger mot Marseille. Men vi måste bromsa viruset, sa ministern när han besökte en intensivvårdsmottagning i Marseille.
Från en del sjukhus i staden kommer larm om att intensivvårdsplatserna är på väg att ta slut, till följd av epidemin.
Den omstridde medicinprofessorn Didier Raoult, som har sin bas i Marseille, menar dock att en del

läkare ägnar sig åt ”alarmism”. Raoult har tidigare fått kritik för att ha förespråkat användandet av malariamedicinen klorokin vid behandling av covid-19. Men han är populär i breda folklager – inte minst i rörelsen Gula västarna.
– Det här är inte värre än en förkylning. Att jag har ett munskydd på mig är bara för att slippa böter, säger 61-åriga Josette Heinz irriterat.
Hon bär en gul väst – och på sitt blå munskydd har hon skrivit ”diktatur”. DN möter henne vid en protest med ett hundratal ”gula västar” i hamnen i Marseille.
– Titta, regeringen använder det här för att tysta sina kritiker, säger hon och pekar mot några poliser som för iväg en man som saknar munskydd – och som vägrat betala böter på 135 euro.
Men långtifrån alla Marseille-bor motsätter sig regeringens restriktioner. Det finns de som tvärtom vill ha en total nedstängning, som i våras.
– Skolorna och många arbetsplatser får ju vara fortsatt öppna. Jag tror att vi måste stänga dem också, säger 17-åriga Maissa Bouched, som går på promenad i

en park med sin vän Ruben Taofifenua.
De berättar båda om familjemedlemmar, klasskamrater och lärare som blivit sjuka.
– Det är klart att man är rädd. Inte lika mycket som i våras, då det var helt nytt. Nu vet vi att det inte är så farligt för oss unga. Men det är ändå otäckt att gå i skolan och sedan återvända hem och träffa släktingar, säger Maissa Bouched.

Erik de la Reguera
erik@delareguera.se

Hemester får Skistar att satsa på sommaren

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

Coronapandemin gör att Skistar nu storsatsar på sommarsäsongen. Bolaget ska försöka locka svenskar att rata utlandsresor för aktiva semestrar på hemmaplan.

Svenska skidanläggningar och högsommar låter kanske inte som en naturlig kombination. Skistar släpper nu på tidigare restriktioner gällande investeringar vilket infördes i anslutning till coronautvecklingen.
Affärsidén som beskrivs som ”den största sommarsatsningen i bolagets historia” går i korthet ut man ska erbjuda ett utbud av olika aktiviteter, inledningsvis vid anläggningarna i Åre, Sälen och norska Trysil.
Rent praktiskt handlar det om aktiviteter som vandring, löpning, paddel och fiske och barn- och ungdomsklubbar.
– Vi vill bygga ett helt nytt affärsben. Inom en treårsperiod bedömer vi att det här ska vara lika stort som vår skidskoleverksamhet som omsätter 150 miljoner kronor årligen, säger vd:n Stefan Sjöstrand.
Till detta ska adderas en prognos för ökat antal boendenätter, från i nuläget 25 000 gästnätter på sommaren till en fyrdubbling under samma treårsperiod.
– Till det kommer kringaktiviteterna, att vi kan sälja

fler sportartiklar och uthyrning av inte bara stugor och hotell utan till exempel utrustning.
Målsättningen är att det sedan ska expanderas till flera anläggningar och även vintersäsongen.
Affärskonceptet är dock inte nytt, liknande upplägg har flera olika charterarrangörer sedan tidigare och det finns även en rad resebolag som specialiserat sig på aktivitetsresor.
Skistar drabbades svårt av coronapandemin i våras då man fick se en halverad omsättning till följd av att man tvingades stänga sina anläggningar i förtid.
Gällande bokningsläget i vinter vill Stefan Sjöstrand inte uttala sig med hänvisning till att man släpper nya delårssiffror i början av oktober. Sedan tidigare har man dock kommunicerat ut ett ökat bokningsläge för jul och nyår när det gäller bolagets verksamhet i Sälen.
Från bolagets sida har man också tagit tillbaka den personal som varit korttidspermitterad från och med 1 september.
– Vi rekryterar faktiskt fullt ut inför säsongen. Vi räknar på att kunna köra på för fullt med lika mycket personal som tidigare.
TT

Så kan chefen motivera anställda – trots en utebliven löneökning

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

Det är ingen vild gissning att avtalsrörelsen slutar med små löneökningar.

Men hur ska då en chef motivera sina anställda när belöningen i lönekuvertet riskerar att utebli? Faktum är att lönen fungerar dåligt som motivationsfaktor – och för ledare är det hög tid att inse att det finns bättre verktyg.

Nivån på nästa års löneökning är ännu inte beslutad. Men risken finns att höjningen kommer bli liten eftersom industrin, som haft ett tufft år, sätter märket för andra branscher. Att få besked om att det önskade lönepåslaget uteblir kan vara svårt för medarbetare.

– Vi kan intala oss att det är annat som spelar roll, men i slutändan jobbar vi för att få in pengar. Därför är lönen central, säger Johan Fogelberg, ansvarig för karriärs- och kompetensutveckling på Unionen.
Att lämna ett sådant besked kan även vara svårt för en chef.
– Det känns naturligtvis inte bra, eftersom lönen är en viktig del för alla medarbetare. Samtidigt är det mycket som är märkligt nu med många som drabbats, så det handlar om att ha förståelse för att det är ett speciellt år, säger Monica Längbo, hr-direktör på Axfood.
Det viktigaste är att lönen är i nivå med jämförbara tjänster, så att den anställda inte känner sig nervärderad. Det menar Eva Willstrand, kommunikations- och ledarskapskonsult som är specialiserad på engagemang och kommunikativt ledarskap.
– Men i övrigt visar forskningen att lönen är en kortsiktig motivator som sjunker relativt snabbt, säger hon.
Det som främst skapar motivation och engagemang hos medarbetare

är snarare att de känner sig sedda och uppskattade.
– Vi vill ha en trygg och öppen ledare som involverar och uppmärksammar det vi gör. Ingen ska behöva oroa sig för vad chefen tycker – det ska vara tydligt att chefen litar på de anställda, berömmer det de gör bra och korrigerar om det behövs.
Att, som det kallas på organisationsspråk, ”ge feedback” är dock en konst i sig. Det borde alla träna på, tycker Eva Willstrand.
– Den ska vara konkret, oavsett om det handlar om att förstärka ett positivt beteende eller när vi behöver korrigera något. Det är kanske inte enkelt i början men det är aldrig för sent att börja öva! Finns bara viljan så kan alla individer träna sig i den här förmågan, säger hon.
Den som trots allt vill erbjuda en morot kan föreslå kompetensutveckling. Om det inte finns utrymme att betala för extern utbildning finns det kanske andra lösningar, som att erbjuda en mentor inom organisationen, tipsar Monica Längbo.
Men alla medarbetare är olika. Därför bör man som chef ta reda

på vad som motiverar respektive person.
– Det gäller att ha en nära dialog och ett genuint intresse för dem man leder, så att man vet vad de drivs av och vad de behöver för att det ska kännas bra. Det handlar om att skapa meningsfullhet, där lön visserligen är en del, men inte nödvändigtvis det som är avgörande, säger Monica Längbo. Hon tycker att man ska vara transparent och förklara varför löneökningen uteblir.
– Det gäller att medarbetare förstår att det inte handlar om dem, utan visa att jag ser dig, din kompetens och vad du har åstadkommit under året.
Den händelserika våren har stärkt de mänskliga banden och viljan att göra skillnad, tror hon. Det i sin tur kan göra att vi tydligare värdesätter andra faktorer nu.
– Vi har ett internt ledord som är ett av våra kärnvärden att vi är starkare tillsammans, och det har verkligen prövats nu. Vi ställer upp, vi tänker nytt och vi gör det tillsammans, säger Monica Längbo.
Den som övar sig i att få alla medarbetare med på tåget har mycket att vinna.

– Om en chef har förmågan att involvera och engagera är vi ganska toleranta med allt annat, säger Eva Willstrand.

Lovisa Ternby
lovisa.ternby@dn.se

Fakta. Att motivera – utan lönepåslag

Var transparent och förklara varför löneökningen uteblir eller blir liten. Visa att du har sett medarbetarnas prestationer under året och ta reda på vad som driver respektive person.

Lönen må vara viktig, men framför allt vill medarbetare känna sig sedda och uppskattade. Öva på att visa det.

Historiens vingslag i charmiga Vadstena

SÖNDAG 27 SEPTEMBER 2020

Få svenska städer rymmer en så rik och spännande historia som Vadstena. Folkungaättens Birger Jarl, kung Gustav Vasa och Heliga Birgitta, alla har de satt sin prägel på pilgrims- och

klosterstaden vid Vätterns strand.

När jag i det svavelgula eftermiddagsljuset vandrar längs strandpromenaden utmed Vätterns nästan spegelblanka vatten vilar en magisk atmosfär över staden. Det råder ett välsignat lugn bland de stora lönnarna i slottsparken som bara då och då bryts av en flock kajor som sveper i skränande flockar från träd till träd. Det är ett lugn som vi delvis kan tacka Heliga Birgitta för, en av de mest fascinerande kvinnorna i svensk historia. Hon var åttabarnsmor, profet, politiker och helgonförklarades av påven 1391. För snart 700 år sedan fick hon sina uppenbarelser om att grunda ett kloster i Vadstena och skapa en ny klosterorden. Men staden är så mycket mer än sitt kloster.

– Vadstena är som en fransk by där alla talar svenska, säger stockholmaren Carl Elfgren som sedan många år hyr en lägenhet med rosenträdgård mitt i stan.

– Här finns ett rikt kulturliv med teater, opera och musik, en fantastisk natur och god mat. Vad mer kan man önska?

Närvaron av Vätterns vatten med fiske, bad och båtturer, samt den omgivande trolska naturen i Ombergs mytomspunna skogslandskap och sjön Tåkerns fågelliv, lockar med andra ord inte bara pilgrimer till Vadstena.
När jag efter ett spännande guidat besök i Gustav Vasas renässansslott vandrar Sjögatan fram skymtar jag på andra sidan gatan en Birgittasyster i svarta nunnekläder med symboliskt birgittinerdok på huvudet som med raska steg kommer gående med ryggsäck. Jag sneddar över gatan, hälsar och presenterar mig.
– Nej, någon intervju får jag inte att göra. Det måste abbedissan först godkänna, säger hon bestämt och tillägger urskuldande med ett varmt leende:
– Jag har glass i ryggsäcken som smälter, så jag måste skynda mig hem.
Det visar sig vara syster Monika som porträtterades i tv-programmet ”Landgång”. Det var syster Monikas fotbollsintresse, som föddes under fotbolls-VM i München 1974, som väckte hennes intresse för Sverige och som senare i livet ledde till

Birgittasystrarna i Vadstena kloster.
– I dag är jag mer intresserad av damernas fotboll, berättar syster Monika och fortsätter:
– Den är inte lika brutal som herrarnas och jag finner spelarna lite tuffare än killarna. De lägger sig inte på planen och vrider sig av smärta för minsta lilla tackling. Deras spel är renare och mer intressant, säger hon innan hon viker av i en tvärgränd ner till klostret med glassen till sina medsystrar.
Det går inte att komma ifrån att Vadstena har en stark andlig prägling. Över 100 000 pilgrimer besöker staden under ett vanligt år. Heliga Birgitta som lät bygga den mäktiga Klosterkyrkan mellan 1370–1430 är självklart starkt förknippad med staden eller som kyrkoherde Magnus Svensson säger:
– Det råder ett välsignat ljus över Vadstena. Det kan även de icke troende vittna om. Jag som präst ser staden som ett fönster mot himmelriket.
Det han gillar bäst med Vadstena är att det är lika högt till tak som i Klosterkyrkan när det gäller samarbete över alla gränser, både

när det gäller livsåskådning så väl som på det världsliga planet.
– För några år sedan uppträdde Cirkus Cirkör i kyrkan i en fantastiskt fin föreställning. Men det är ändå våra gudstjänster som det över året kommer mest människor till.
Det går inte att förneka att denna dualism mellan det världsliga och andliga är Vadstenas signum. Det som i dag är Klosterhotellets frukostmatsal var i mitten av 1200-talet folkungaättens Birger Jarls och Kung Valdemars kungapalats, en tummelplats och festlokal för Europas förnämsta elit. Under Gustav Vasas tid blev det nybyggda renässansslottet i stället samlingsplatsen för adelsfolkets baler och festligheter.
Efter ett besök i Klosterhotellets vinkällare och en middag i restaurangen blir vi inbjudna till en kvällskonsert i Klosterkyrkan. Det blir en minnesvärd avslutning med orgelmusik och sång av två elever från Vadstenaakademien vars framförande berör mig djupt. Kanske beror det starka intrycket på det magnifika framförandet, på den suveräna akustiken eller så var det Heliga Birgitta som hade ett finger med i spelet. Hennes

visioner om alla kyrkans mått, som hon sägs ha fått från gud, sammanfaller denna kväll till en minnesvärd upplevelse.
Jörgen Ulvsgärd

SE & GÖRA

Riddarfest och klosterliv
Sancta Birgitta klostermuseum
Museet ligger i den byggnad från 1260-talet där stora delar av Vadstenas klosterhistoria har utspelats. Här har riddartidens fester övergått till Birgittaordens klostervardag. Guidade turer, utställningar och butik.
klostermuseum.se

Musik i klosterstaden
Vadstena gamla teater
Scen för Vadstenaakademiens mindre operaföreställningar. Vadstena Nya teater är stadens krog- och musikscen.
riksteatern.se
vadstena-akademien.org
vadstenanyateater.se

Natursköna utflykter
Omberg och Tåkern
Vandra i Ombergs ekopark med fornborgar från folkvandringstiden och från vissa ställen vidunderlig utsikt över Vättern. Tåkern är en av landets främsta fågelsjöar.

ÄTA & DRICKA

Mysig kvarterskrog
Restaurang Bakgatan
Serverar välsmakande à la carte-meny tillsammans med väl valda viner.
restaurang-bakgatan.business.site
Modernt och spännande
Restaurang Hörnet
En av Vadstenas bästa restauranger. Här lagas mat med närodlade råvaror på ett modernt och spännande sätt.
restauranghornet.se
Vällagad lunchmat
Restaurang Ladugård 206
Valdes i år till en av de tio mest populära restaurangerna i Sverige i en omröstning i tidningen Livets goda. Här serveras fräsch och vällagad lunchmat, grönt och närodlat, med kött och fisk som tillbehör. Här finns även designbutik och ostar från världens alla hörn.
ladugard206.se
Kafé i klassisk stil
Gamla konditoriet
Bryggkaffe, goda bakverk tillagade av kaféets konditor.
Storgatan 18

BO BRA

Boende med anor

Vadstena klosterhotel & spa
Detta är stället för dig som vill uppleva historiens vingslag i modern tappning. Fin spa- och hälsoanläggning.
klosterhotel.se
Lantligt i stan
Starby hotell
Vackra herrgården Starby i lantlig stil ligger mitt i staden.
starbyhotell.se

Ledare: Det måste bli konstigt att vara rasist igen

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

Budgetdebatter bjuder sällan på överraskningar, men förra veckans var ett undantag. Plötsligt sa Sverigedemokraternas finansministerkandidat Oscar Sjöstedt: ”Vad säger ni om att i stället för att föra en migrationspolitik där vi attraherar människor med lågt intellekt, så för vi en politik där vi attraherar

människor med högt intellekt?” – där lågt intellekt syftade på personer med funktionsnedsättning.
Uttalandet väckte ett fåtal reaktioner, bland annat från en handfull rikspolitiker, och Funktionsrätt Sverige krävde Sjöstedts avgång. Därutöver var det rätt tyst, trots att det inte är första gången som partiets ekonomiskpolitiska talesperson uttrycker sig anmärkningsvärt.
För några år sedan publicerades en film där han skrattandes berättar om tiden på ett slakteri, där han hade tyska kollegor som heilade på fester och sparkade på döda får som de låtsades var judar.
Vidare avslöjade Expressen nyligen att SD:s gruppledare i Haninge, som även jobbar i riksdagskansliet, bland mycket annan använt den nazistiska hälsningsfrasen ”hell seger” i en chatt och gjort klart vilka människor som är att föredra: ”Vi vet båda vilken ras som är överst. Arier – slaver”.
Samma typ av indelning skedde på SD:s landsdagar 2017, där en företrädare gick upp i talarstolen och slog fast att det finns ”en skala

från 0 till 100”: ”I den ena änden av den skalan då är man 100 procent fullt ut människa, human, allt vi lägger in i det begreppet. I den andra ändan då är man 100 procent muhammedan. Och alla muslimer finns någonstans på den skalan… Om man är ex-muslim då har man kommit ganska långt mot att bli fullt ut människa.”

Även om resonemanget var ovanligt grovt för att yppas i ett officiellt sammanhang – och personen har lämnat partiet – är den negativa synen på islam mainstream i Sverigedemokraterna.

Partisekretare Richard Jomshof liknar religionen vid en trojansk häst. 2009 skrev Jimmie Åkesson en debattartikel i Aftonbladet med rubriken: ”Muslimerna är vårt största utländska hot”. Året efter bestod partiets valfilm av en kapplöpning mellan kvinnor i burka och en pensionär med rullator.

I samma anda tycker Åkesson att det är problematiskt att många nyfödda heter Muhammed. Och riksdagsledamoten Björn Söder har jämfört homosexualitet med pedofili och tidelag.

När exempel läggs till exempel på det här sättet blir bilden tydlig. SD delar konsekvent in människor i olika grupper, där den ena anses bättre eller mer önskvärd än den andra.

Kategoriseringen ligger i linje med Åkessons vision om att ”återupprätta folkhemmet”, där han målar upp en idé om homogenitet i motsats till dagens ”själlösa och splittrade” samhälle, vilket borde få varningsklockorna att ringa. För som Mona Sahlin sa i DN-intervjun i helgen rymde folkhemmets ”vi” inte alla, och tillsammans med andra har hon jobbat för att addera nya grupper.

Den sortens uttalanden som SD-företrädare gör – och ibland blir uteslutna för – leder till att utvecklingen går åt andra hållet. Matskribenten Zeina Mourtada beskrev det för några dagar sedan med att: ”Samhället är annorlunda nu. En vuxen människa med jobb kan öppet skriva jätteelaka kommentarer om mig och det är tydligen okej. Det är inte längre konstigt att vara rasist”.

Vi måste tillbaka till en verklighet där det är det.

DN 28/9 2020

”Regeringens uppgörelse med Eon är onödig”

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

Eon har en uppgörelse med regeringen som ger bolaget åtta miljarder extra under tolv år för att lösa effektbristen i södra Sverige.

DN kan nu avslöja att myndigheten Svenska kraftnät redan löser elproblemet för en bråkdel av summan på 20 miljoner kronor.

Flera tunga experter säger att miljarduppgörelsen därför inte behövs.

Svarta rubriker om Skånes effektbrist har fyllt tidningarna under flera år och hotat företagsexpansioner och jobbtillväxt. Pågen AB i Malmö och Polykemi i Ystad har klagat och frågan har debatterats.

Den 25 oktober förra året kallade energiminister Anders Ygeman (S) till presskonferens. Leendena var lättade inne på Pågens bageri i

Malmö där energiministern stod invid vd:n för Eon Energidistribution AB Johan Mörnstam. De sade sig nu ha löst effektbristen ända fram till 2024 i en ny uppgörelse som tog många på sängen.
Eon skulle kunna starta ett reservgasverk i Malmö - Heleneholmsverket. I en bisats nämndes att nätföretagen skulle tillåtas använda så kallade outnyttjade intäkter från tidigare år under vissa betingelser.
Bisatsen skulle bli sprängstoff. I somras kunde DN avslöja innebörden: Eon skulle få ta 8 miljarder kronor mer av elkunderna i vinster mellan 2020 och 2027 i Skåne. Uppgörelsen med Eon är nu en omstridd regeringsproposition som gäller samtliga elnätsföretag och 28 miljarder kronor.
Regeringens andemening var att nätbolagen skulle investera mer i näten. Men det stämde inte enligt remissvar från tillsynsmyndigheten Energimarknadsinspektion (Ei) och Konkurrensverket
DN kan nu berätta att regeringens uppgörelse inte behövs alls. Den ansvariga myndigheten Svenska

kraftnät skulle nämligen lösa problemet med ett eget åtgärdsprogram.
Enligt mejlväxlingar som DN tagit del av på infrastrukturdepartementet var den ansvariga myndigheten Svenska kraftnät i princip klar med en stor åtgärdsplan samtidigt som energiminister Anders Ygeman stod inför kamerorna hösten 2019.
– Vi kommer att erbjuda ett större effektuttag än Eon behöver i regionen redan nu från november, säger Daniel Gustafsson, chef för avdelning kraftsystem på Svenska kraftnät.
Det rör sig om en åtgärdsplan som löser exakt de problem som Ygeman sa att han skulle lösa ihop med Eon: hela effektbristen i Skåne fram till 2024, men till en bråkdel av kostnaden – mellan 15 och 20 miljoner kronor.
– Vi kallar arbetet för Åtgärds-paket Skåne. Det är en sjupunktslista. Vi ökar effekten med nära 500 Megawatt, vilket är i paritet med en stad i Uppsalas storlek. Det hanterar hela Eons prognostiserade effektuttag fram till 2024, säger Daniel Gustafsson.

Huvuddelen är att Sverige får större möjlighet att låta el stanna i landet istället för att åka utomlands. Även Eon är med i två punkter på sjupunktslistan.
Ändå presenterade Eon och energiministern en egen uppgörelse inför medierna på Pågens.
– Jag personligen hade ingen kännedom om uppgörelsen, säger Daniel Gustafsson på Svenska kraftnät, som är ytterst ansvarig och ordförande i styrgruppen för den sjupunktsplan som nu löser flaskhalsarna i transmissionsnätet.
– Vad jag kan bedöma är regeringens uppgörelse med Eon faktiskt onödig och låter närmast som en dyr lösning på ett problem vi inte har, det vill säga för långsam investeringstakt i region- och lokalnäten, säger Hannes Sonnsjö, som det senaste året varit huvudförfattare till den 160 sidor långa länsstyrelse-rapporten ”Trygg elförsörjning i Skåne län” som lämnades till regeringen den 7 september.
Han har nu lämnat Länsstyrelsen och är doktorand i miljö- och energisystem vid Lunds

universitet. Hannes Sonnsjö fortsätter:
– Svenska kraftnäts sjupunktslista är tillräcklig – den löser med råge problemet med att överföra elen norrifrån.
Hannes Sonnsjö delar inte heller uppfattningen om att uppgörelsen skulle bidra till en lösning på de skånska problemen:
– Flaskhalsarna och trängseln förekommer på det större transmissionsnätet där Svenska kraftnät är ansvarig - inte Eon vars rådighet över problemet är väldigt begränsad. Detta är också något som Eon återkommande lyfter upp själva.
DN kan nu avslöja att det ligger mer gömt bakom detta beslut än vad som tidigare varit känt. Energiministern avslöjar i en DN-intervju i anslutning till denna artikel att Eon ställde som krav att Ygeman måste godkänna den så kallade ”överrullningen” av intäkter för att de skulle vara med och lösa den akuta effektbristen i Skåne med Svenska kraftnäts sjupunktsprogram – där Eon bland annat ska bidra med 7 miljoner kronor i investeringar.

Eon är det bolag som i särklass berörs mest av få nyttja gamla intäkter – 8 miljarder kronor. Där är Johan Mörnstam sedan årsskiftet chef för Eons hela nätverksamhet i Europa.

Stämmer det som Ygeman säger?

– Det är en hypotetisk fråga.

DN ställer om samma fråga tre gånger – utan att få svar på själva frågan.

Du kan inte dementera det?

– Nej.

Exakt vilka investeringar hade uteblivit om Eon inte fick göra denna överrullning?

– Jag kan inte svara på det eftersom vi alltid utgått ifrån förutsättningar med tillgänglig överrullning.

Förslaget om överrullning gick på remiss och där avstyrker tillsynsmyndigheten Energimarknadsinspektionens generaldirektör Anne Vadasz Nilsson regeringens förslag i starka ordalag:

”Eftersom elnätsbolagen redan får täckning för sina investeringar i den nuvarande regleringen, så kommer det föreslagna regelverket endast att leda till

utökade vinster i elnätsverksamheten.”
Hon får medhåll av Sveriges ledande expert på området, professor emeritus Stefan Yard vid Ekonomihögskolan vid Lunds universitet. Han pekade i sitt remissyttrande på att det skulle leda till att ”i princip alla elnätsbolag kan utnyttja gamla outnyttjade intäktsramar utan att öka sina investeringar”.
Elpriserna – och elnätbolagens vinster – har ökat i betydligt högre takt än vad konsumentprisindex gjort, och betydligt mer än vad tillsynsmyndigheten Ei ansett vara rimligt. Det har varit möjligt genom att elnätbolagen systematiskt klaga hos förvaltningsdomstolen som gett dem rätt.
Men 2018 genomförde regeringen en nätreglering där nätavgifterna skulle sänkas med 20 procent och börja gälla under 2020.
Regeringen beslöt också att stoppa elnätsbolagen från att skjuta upp outnyttjade intäkter genom en lagändring. Mellan 2012 och 2015 fanns mycket outnyttjade intäkter – totalt 28

miljarder kronor varav Eon stod för det allra mesta: 8 miljarder. Det var dessa miljarder som nu stod på spel för elnätsbolagen. Eon har i dag sålt av nästan alla andra verksamheter och får i princip enbart sina intäkter från elnätsavgifter.

Ygemans uppgörelse innebär att nätbolagen får möjlighet att öka intäkterna med 28 miljarder, vilket går rakt emot denna lagändring.

Tillsynsmyndigheten Ei:s generaldirektör Anne Vadasz Nilsson är också starkt kritisk mot detta och skriver i sitt remissvar att ”lagändringen helt förlorar sin betydelse”. ”Förslagen kan sägas strida mot varandra” och att det varken är ”förutsägbart eller rättssäkert”. Hon skriver vidare att regeringens kommande proposition ”förefaller endast vara en konstruktion för att ge elnätsföretagen möjlighet att ta ut de intäkter de inte hunnit ta ut under tidigare tillsynsperioder”.

Regeringen valde vid regeringssammanträdet den 17 september att gå vidare och göra en proposition av lagförslaget som nu ska gå till Riksdagen för beslut.

Hannes Sonnsjö, huvudförfattare till länsstyrelsens rapport ”Trygg elförsörjning i Skåne län”

Jonas Fröberg

jonas.froberg@dn.se

Fakta. Därför kan det bli effektbrist

El är en färskvara.
Effektbrist uppstår när efterfrågan på el i Sverige vid en viss tidpunkt är större än vad utbudet är.
Det produceras helt enkelt inte tillräckligt mycket el vid vissa tider på året när behovet är som störst.

Anders Ygeman: Energimarknads-inspektionen har fel

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

Energiminister Anders Ygeman (S) försvarar sin uppgörelse där elnätsbolagen får miljardintäkter med att han vill undvika rättsprocesser.
Han sågar därmed den egna tillsynsmyndigheten Energimarknadsinspektionen.

Ygeman berättar också att Eon hotade med att omkullkasta en stor del av nätutbyggnaden i Skåne – såvida de inte fick igenom att få nyttja 8 miljarder av tidigare intäkter.

Energiministern har hamnat på kollisionskurs med sin egen tillsynsmyndighet Energimarknadsinspektionen (Ei).

– Track record i teorin ger dem rätt. Track record i verkligheten talar för att jag har rätt, säger Anders Ygeman.

Ei totalsågade hans lagförslag som bygger på en uppgörelse med elnätsbolagen som ska ge mer effekt i elnäten i Skåne.

Uppgörelsen har i dagarna blivit proposition som ska gå till riksdagen. Förenklat gav Ygeman elnätsbolagen okej att ta med sig tidigare outtagna intäkter på totalt 28 miljarder kronor de närmaste 12 åren framåt – mot att de ska investera i elnäten.

I remissvaret skrev Ei: ”Eftersom elnätsbolagen redan får täckning för sina investeringar i den nuvarande regleringen, så kommer det föreslagna regelverket endast att leda till

utökade vinster i elnätsverksamheten.”

– Jag tycker att Energimarknadsinspektionen har fel, säger Anders Ygeman och pekar på att elnätsbolagen vunnit i rättsprocesser mot Ei i nära 30 år och därigenom kunnat höja priserna.

DN avslöjar i en anslutande artikel att myndigheten Svenska kraftnät redan löser effektproblemet i Skåne fram till 2024 för en bråkdel av de summor som elnätsbolagen kan ta in i extra intäkter – 20 miljoner kronor.

Men Svenska kraftnäts paket bygger på att Eon är med och betalar vissa delar. När DN frågar Ygeman om hans miljarduppgörelse med elnätsbolagen behövs säger han:

– Jag tror inte att vi hade löst kapacitetsproblemen i Skåne utan den här uppgörelsen.

Vad menar du?

– Det är ett antal saker som nätägaren Eon betalar i Svenska kraftnäts paket. De hade inte gjort det utan vårt gemensamma initiativ.

Energiministern kommer också med en nyhet visar sig vara

sprängstoff. Enligt Ygeman hotade Eon med att vägra bygga ut effekten i Skåne ihop med Svenska kraftnät om man inte fick igenom sina krav på ytterligare miljarder i intäkter – som nu Ygeman lagt fram som lagförslag.

Är det rimligt att ett elnätsbolag med vinstmarginal på 51 procent i ett monopolnät agerar så?

– Nej, det är inte rimligt.

Det står nu klart att han ändå valt en ny strategi gentemot elnätsbolagen: Dialog och samarbete i stället för rättsprocesser.

Det är en totalvändning. Företrädaren Ibrahim Baylan använde lagvapnet för att sänka priserna med 20 procent och därmed elnätbolagens intäkter. Nyligen ändrande regeringen också i ellagen för att elnätsbolagen inte skulle få skjuta upp tidigare vinstmedel. Det är detta som nu Ygemans nya lagförslag river upp.

Han värjer sig emot att han går rakt emot regeringens tidigare hållning.

– Nej, elnätsbolagen får nu använda outnyttjade tidigare intäkter under förutsättning att de

gör investeringar och skjuter till ytterligare 25 procent medel. Men Ei säger att det enbart kommer att leda till extravinster för elnätsbolagen.

– Jag menar att de har fel. Deras uppfattning bygger på att man inte tar hänsyn till berättigade uppfattningar och vinner i domstol. Jag är i grunden stolt över den här uppgörelsen.

En av Sveriges ledande experter på området, professor emeritus Stefan Yard vid Ekonomihögskolan i Lunds universitet pekade i sitt remissyttrande att Ygemans lagförslag skulle leda till att ”i princip alla elnätsbolag kan utnyttja gamla outnyttjade intäktsramar utan att öka sina investeringar”.

Har professor Stefan Yard fel också?

– Jag har inte läst exakt vad han skrivit, men om det rör detta gör vi en annan bedömning.

Det dominerade elnätsbolaget i Skåne är Eon Energidistribution vars rörelsevinstmarginal år 2019 var 51 procent.

Vad är lämplig vinstnivå – 10 procent?

– Till och med det är lite högt. Där delar jag i grunden Energimarknadsinspektionens hållning. Problemet är hur man når dit.

Han kan inte svara på när Eon Energidistribution kan ha en vinstmarginal på under 10 procent och exakt hur det ska gå till.

Men han säger att han tror på en bredare dialog – utan domstolsprocesser.

Men ni har ju möjlighet att stifta lagar - som ju ligger till grund för domstolarnas domar. Kan ni inte göra det?

– Vi har ju gjort det i de här 26 år. Jag tror inte att det är en bra ordning att vi sitter i ett torn och stiftar lagar, att elnätföretagen sitter i ett annat och överklagar våra lagar och konsumenterna sitter bredvid och får betala.

Om det här inte funkar. Skulle du vara öppen för att förstatliga?

– Ja det är klart. Om du har en situation där elnätsbolagen inte har kapacitet till kunderna och inte bygger ut elnäten och har stora vinster.

Är du öppen för det?

– Ja självklart, men vi är inte där.

Vem ska styra?

– Politiken ska styra. Men vi måste ha verktyg att göra det så att inte domstorkarna de facto styr – som det varit.

Jonas Fröberg

jonas.froberg@dn.se

51

procent uppgick Eons rörelsevinstmarginal till 2019 enligt årsredovisningen. Omsättningen var 10 123 miljoner kronor, varav 5 172 miljoner kronor i rörelsevinst.

Nya coronaregler för äldreboenden får kritik

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

Socialstyrelsens föreslagna regler som ska ersätta det nationella besöksförbudet på äldreboenden kritiseras av tunga remissinstanser.

– Man lägger på ytterligare regler och ökar en detaljstyrning. Det är inte det mest optimala, säger Linda Almqvist, chefsjurist på

Inspektionen för vård och omsorg (Ivo).
Det handlar om Socialstyrelsens föreskrifter, alltså bindande regler, som bland annat kräver att ett äldreboende ser till att boende och besökare både känner till Folkhälsomyndighetens allmänna råd och får tillgång till handsprit.
Reglerna är ämnade att ta vid när det nationella besöksförbudet upphör på torsdag och under måndagen väntas Socialstyrelsen fatta beslut om de ska gälla.
Men förslagen får kritik. Inte minst från Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) som hävdar att reglerna inte behövs.
– Det blir i huvudsak en upprepning av saker som redan finns. Det är vi tveksamma till, säger Greger Bengtsson, samordnare för äldreomsorg på SKR.
– Jag tycker att man kan avstå från föreskrifterna och i stället lägga krut på konkret stödmaterial. Till exempel om var besök bör ske och att det då bör vara i den enskildes rum i stället för i gemensamma utrymmen, fortsätter han.

Även tillsynsmyndigheten Ivo tycker att de föreslagna reglerna redan täcks upp av andra bestämmelser, och att Socialstyrelsen i stället bör fokusera på icke-bindande rekommendationer.
– Det finns risk att det uppstår både en regeltröttnad och en regelförvirring, och vi är snarare ute efter att förenkla, säger Linda Almqvist, chefsjurist på Ivo.
Myndigheten har under pandemin gjort en tillsyn på Sveriges samtliga äldreboenden och upptäckt att nya regelverk har försvårat det praktiska arbetet.
– Det är en av alla saker som framkommer att man har många olika regler att förhålla sig till, och det kan också vara svårt att veta om något ska ha företräde framför det andra, säger Almqvist.
Ivo har upptäckt fall där boenden har infört egna tvingande åtgärder, utan stöd i lagen. Enligt myndigheten kan en orsak vara att man är så mån om att till exempelvis Folkhälsomyndighetens regler följs att man är beredd att bryta mot andra regler.
– Man har inte fått lämna sitt rum, sin avdelning eller fått hjälp

att öppna en dörr eller komma ut i trädgård. Det kan uppstå sådana glidningar, säger Linda Almqvist.
Men Socialstyrelsen ser inte någon sådan risk. Myndigheten kommer ta hänsyn till kritiken, men Katrin Westlund, rättssakkunnig på Socialstyrelsen, anser inte att föreskrifterna redan finns.
– Just de här specifika och detaljerade reglerna finns inte, däremot finns regler på området som reglerar på ett mer övergripande plan, säger hon.
Katrin Westlund tycker tvärt om att det finns behov av fler bindande regler.
– Följsamheten blir säkrare om det är ett bindande krav. Rekommendationer kan man välja om de ska uppfyllas eller inte. Och på det här området kan det bli väldigt allvarliga konsekvenser om arbetet inte sköts på rätt sätt, säger hon.
Under veckan ska Socialstyrelsen även presentera stödmaterial och checklistor som det är frivilligt att följa.
TT

Fakta. Socialstyrelsens föreslagna regler

Socialstyrelsen har arbetat fram nya föreskrifter, bindande regler, som riktar sig till verksamhetsansvariga på äldreboenden. Syftet är att möjliggöra säkra besök.
Föreskrifterna är inte beslutade utan endast utskickade på remissrunda för synpunkter.
Enligt förslagen ska verksamhetsansvariga för äldreboenden:
Fastställa rutiner för hur man ska begränsa smittspridning av covid-19, i enlighet med Folkhälsomyndighetens föreskrifter och råd.
Säkerställa att personal har kunskap om rutinerna.
Ta fram riskanalyser i samband med besök.
Se till att personal har tillgång till stöd från arbetsledare om det - uppstår konflikter i förhållande till besökare.
Se till att både boende och besökare får information om Folkhälsomyndighetens allmänna råd.

Se till att det vid besök finns möjlighet att tvätta händerna med tvål eller handsprit.
Källa: Socialstyrelsen

Hovet i ekonomisk kris – vill få ytterligare stödpaket från staten

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

Kungliga slott har slagit igen och parkernas skötsel är eftersatt. Hovet gör

miljonförluster sedan turisterna försvunnit i spåren av coronakrisen.

Nu hoppas hovet att staten tar över ansvaret för finansieringen av de elva kungliga slotten.

Kungliga slottet i Gamla stan i Stockholm står spökligt öde. Staffan Larsson, chef för Ståthållarämbetet vid hovet, beskriver det som surrealistiskt att vandra genom de tomma våningarna.

– I vanliga fall är det långa köer av besökare i nästan varje rum. Nu är det kanske hundra personer på ett helt dygn som besöker oss. Det är stor skillnad.

När coronapandemin rasade som värst i slutet på mars stängdes samtliga av de elva kungliga slotten för besökare. När stormen sedan mojnat något, i juli, fanns det bara resurser kvar att öppna fyra av dem. För till skillnad från Hovstaten, som finansierar kungens uppgift som statschef, så är Slottsstaten, som sköter de kungliga slotten och parkerna, inte helt statligt finansierad. Slottsstaten är till 80 procent beroende av intäkter, och därmed av turister. För att gå runt behövs

intäkter på 105 miljoner kronor om året, men i år räknar man bara med att få in 28 miljoner.
– Hittills i år har vi haft 167 000 besökare i slotten. Ett normalt år så borde vi ha haft omkring 1,5 miljon vid den här tiden, säger Staffan Larsson.
– Vi behöver intäkterna för att kunna ha anställda lokalvårdare, slottsvakter, visningspersonal, människor som sköter om våra parker och trädgårdar och personal som vårdar lösöret.
Genom nedskärningar, anställningsstopp och omplacering av personal lyckades Slottsstaten spara in drygt 30 miljoner kronor. Men siffrorna lyste fortfarande klarröda och prognosen pekade mot ett underskott på drygt 50 miljoner i slutet av året, enligt Staffan Larsson.
Det var då regeringen kom till undsättning.
I höständringsbudgeten föreslogs Slottsstaten få 40 miljoner kronor i extra anslag.
– Hade vi inte fått det här stödet så hade vi haft stora problem, säger Staffan Larsson
Samtidigt är bekymren långt ifrån över, hävdar han.

– Nu har man räddat oss i år, men nästa år blir det en ny situation igen. Jag tror inte att turisterna kommer att komma tillbaka i någon större utsträckning. Många av kryssningsturerna för nästa år planeras redan nu och vi har inte fått några förfrågningar alls.

Och coronakrisen är inte det enda hotet. Staffan Larsson målar upp en bild av en allt mer ombytlig och orolig omvärld.

Klimatförändringar, ekonomiska kriser och potentiella handelskrig mellan stormakter – allt kan slå hårt mot Slottsstatens intäkter.

Ni fick ju pengar av staten i år, vad är det som säger att skattebetalarna ska fortsätta betala även i framtiden när det kanske ordnar sig till nästa sommar?

– Min poäng är ju att det inte ordnar sig till nästa sommar. För ett så här viktigt kulturarv kan man inte ha ett system som går från noll till hundra hela tiden. Det finns en strukturfråga här som vi måste titta på tillsammans med regeringen och riksdagen.

TT

Fakta. De kungliga slotten

Det finns elva kungliga slott:
Kungliga slottet (öppet sedan 1 juli)
Drottningsholms slott (öppet sedan 1 juli)
Gripsholms slott (öppet sedan 1 juli)
Kina slott (öppet sedan 1 juli)
Ulriksdals slott
Strömsholms slott
Rosersbergs slott
Tullgarns slott
Haga slott
Rosendals slott
Gustav III:s paviljong
Källa: De kungliga slotten

Hundraårig lag kan leda till kraftigt höjda avgifter

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

De äger sina bostäder, men inte marken de står på. Hyran till kommunen har varit densamma sedan 2005, men 2025 ska den räknas upp.

Enligt en ny beräkning kan den bli drygt sex gånger så hög.

– Det skulle få stora konsekvenser för föreningens ekonomi, säger Kjell Johansson, förvaltningschef för landets största bostadsrättsförening, Brf Masthugget.

Från fönstret i vardagsrummet i fyrarummaren har Mischa Gavrjusjov kunnat se den nya Hisingsbron i Göteborg växa fram. Utsikten över Göta älv, de gröna gårdarna mellan lägenheterna och närheten till stadens centrum gör att en flytt känns avlägsen, även om boendet skulle bli betydligt dyrare.

– Jag är i den ålder och ekonomiska situationen att jag kan bo kvar om jag vill. Men jag tänker på yngre personer, som har lånat mycket pengar och som kanske inte känner till hur det ligger till.

Det som vissa av grannarna kanske inte tänker så mycket på är att deras bostadsrättsförening inte äger marken bostäderna är byggda på. I stället hyr föreningen marken av Göteborgs stad, och betalar så kallad tomträttsavgäld. Stadens modell för att avgöra nivån på hyran utgår från marktaxeringsvärdet, en beräkning av vad marken är värd.

För Brf Masthugget gjordes den senaste beräkningen 2005, och 2025 är det dags igen. Uppräkningen är ett orosmoln på förvaltningschef Kjell Johanssons himmel.

– Mellan 2000 och 2019 har marktaxeringsvärdet ökat med 870 procent. Samma period har konsumentprisindex stigit med 27 procent. Markvärdet har alltså exploderat i jämförelse med annan prisutveckling, och det är det som skapar problem, säger han.

Om Göteborgs stad står fast vid sin beräkningsmodell skulle en motsvarande höjning av föreningens årsavgifter ligga på 42 procent. Enligt förvaltningschefens beräkningar hade det handlat om i genomsnitt 1 648 kronor per lägenhet och månad.

– Det är självklart att avgälden ökar kraftigt efter att ha legat still i 20 år, det är inget konstigt. Men att på förhand veta att de ska stiga till den nivån vi nu riskerar… Det hade vi inte kunnat förutse.

Nu arbetar Kjell Johansson på en annan lösning. Det är inte hållbart att fortsätta hyra marken av kommunen, säger han.

– Vårt huvudfokus är friköpande av marken. Jag skulle vilja säga

att det inte finns någon bostadsrättsförening i dag som skulle teckna ett tomträttsavtal – alla förstår vilken skuldfälla det utgör.
Men att köpa loss marken är inte heller en billig historia. Exakt vad det skulle kosta är en fråga för politikerna i fastighetsnämnden, som just nu arbetar med ett förslag på en ny modell för prissättning. De är inte överens. Vice ordförande i nämnden, Emmali Jansson (MP), är tydlig med var hon står.
”Att låta någon köpa en fastighet för rabatterat pris är olagligt, och det vill vi inte göra”, skriver hon till DN.
Brf Masthugget försöker nu tillsammans med Fastighetsägarna Göteborg, HSB och Riksbyggen få politikerna att gå med på en lägre prisnivå. Ordföranden i fastighetsnämnden, Mats Ahdrian (KD), skriver till DN att han arbetar för att hitta en politisk lösning som kommunfullmäktige kan godkänna.

Lovisa Herold
lovisa.herold@dn.se

Så bra är de veganska mjölkdryckerna

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

Vilken växtbaserad dryck är godast till kaffe? Och hur nyttiga är de egentligen? Elin Peters, mat- och dryckesredaktör på DN, Liisa Tolvanen, dietist på Karolinska institutet, och John Falkirk, reporter på DN, testade fem av de mest populära veganska alternativen till mjölk.

Oatly Ikaffe 21,95 kronor per liter

Näringsinnehåll per 100g:
Energi 59 kcal, Kolhydrat 6,6 g (varav sockerarter 4,0 g), fett 3 g (varav mättat 0,3 g) protein 1,0 g, fiber 0,8 g.
Liisa: Denna innehåller mer energi och fett än de andra dryckerna. Det är fett av bra kvalitet, omättat fett från rapsolja. Drycken är berikad med kalcium och vitaminerna B12, B2 och D-vitamin. Havredryckerna innehåller mest fiber, vilket är bra. Ikaffe innehåller surhetsreglerande medel, som

underlättar om man vill skumma den till kaffe.
Elin: Den här är rundare i smaken än den andra havredrycken. Jag tycker att den är godast av alla i kaffet, och får andraplats som dryck för sig. En märklig parentes är att havredryck faktiskt inte passar att koka havregrynsgröt på. Jag testade en gång. Det blev klibbigt och inte gott.
John: Havredrycker är det överlägset mest populära alternativet. Denna variant har lite för oljig smak för att dricka som den är, men passar bra i kaffe. Sett till utsläppen är havredryck mycket bättre än vanlig mjölk (0,3-0,4 kilo koldioxid jämfört med 1 kilo per liter). Men den siffran går att problematisera.

Oatly ekologisk havredryck mellan 17,95 kronor per liter

Näringsinnehåll per 100 g:
Energi 37 kcal, fett 0,5 g (varav mättat 0,1 g), kolhydrater 6,7 g (varav sockerarter 4,1 g), fiber 0,8 g, protein 1,0 g.
Liisa: Eftersom drycken är ekologisk får den inte vara berikad med något mer än D-vitamin, så ur det hänseendet kan det vara mer hälsosamt med en berikad

variant. Drycken innehåller bra fett från rapsolja och har ett lägre energiinnehåll än Ikaffe. Fibersorten betaglukaner, som havre innehåller, kan ha en gynnsam effekt på ens kolesterolnivåer om man får i sig minst tre gram per dag.
Elin: Den luktar mer havregrynsgröt än Ikaffe, och smakar mycket gryn. Den har en lite sträv känsla i munnen, som tanniner. Och den är tjock och klibbig. Den passar inte lika bra i kaffe som den andra havredrycken.
John: Smakar lite som om man hade lagt havregryn i blöt och sedan silat bort grynen och druckit vätskan. Inte så god, och passar heller inte i kaffe. Men den har ett lågt klimatavtryck och är ekologisk, så bra för miljön.

Alpro sojadryck sötad 21,95 kronor per liter

Näringsinnehåll per 100 g: Energi 39 kcal, fett 1,8 g (varav mättat 0,3 g), kolhydrater 2,5 g (varav socker 2,5 g), fiber 0,5 g, protein 3 g.
Liisa: Sojadrycken är en bra basdryck för vegetarianer och veganer. Den är berikad med

vitaminer och mineraler och har en hög halt protein av bra kvalitet. Fettkvaliteten är också bra, och den innehåller en del fibrer. Så ur näringssynvinkel är nog detta det bästa alternativet av de dryckerna vi har provsmakat nu. Nackdelen är att den innehåller tillsatt socker, men det finns osockrade varianter också.

Elin: Söt och vaniljig, och den känns lite fet i munnen. Lite vaniljsåskänsla. Ganska gul i färgen. Jag tycker inte att den passar jättebra i kaffe, det blir sött, lite som kaffe med kondenserad mjölk.

John: Sojadrycken lämnar en hinna i munnen och har en söt och lite fadd eftersmak, som att den är utspädd. Den har snäppet högre klimatutsläpp än havremjölk, men betydligt lägre än komjölk, enligt University of Oxford.

Alpro roasted almond sötad 29,95 kronor per liter

Näringsinnehåll per 100 g: Energi 22 kcal, fett 1,1g (varav mättat 0,1 g), kolhydrater 2,4 g (varav socker 2,4 g), fiber 0,4 g, protein 0,4 g.

Liisa: Mandeldrycken har ett lågt energiinnehåll, så om man vill hålla nere på sitt energiintag kan

den vara bra. Å andra sidan ger den inte så mycket näring, varken protein, fett eller kolhydrat. Den är berikad med kalcium och vitaminer, vilket är bra, men den är sötad med socker.
Elin: Mandelmjölken var den som smakade bäst. Den lämnar inte samma feta känsla som sojan. Jag gillade den lite rostade smaken och den var god för sig. Den hade liksom en egen karaktär. Men den passade inte med kaffe.
John: Drycken innehåller bara 2,3 procent mandel, och består alltså till runt 95 procent av vatten. Den smakar gott, rostat, men skar sig tyvärr med kaffet. Sett ur ett klimatperspektiv är utsläppen låga, men det krävs mycket vatten för att odla nöten, vilket är dåligt för miljön. Nötterna odlas heller inte i Sverige.

Alpro coco and rice osötad 21,95 kronor per liter

Näringsinnehåll per 100 g:
Energi 20 kcal, fett 0,9 g (varav mättat 0,9 g), kolhydrater 2,7 g (varav socker 1,9 g), fiber 0,1 g, protein 0,1 g.
Liisa: Denna har ett lågt energiinnehåll och innehåller nästan inget protein. Men den är berikad, vilket är bra.

Fettkvaliteten är sämre eftersom kokosfett är mättat. Det vore en fördel om man tydligt kunde se att drycken också innehåller ris. Livsmedelsverket avråder från risdrycker till barn under sex år, eftersom ris kan innehålla arsenik.

Elin: Lite simmig färg och konsistens, vilket jag inte gillar. Och den luktar solkräm. Jag undrar vad användningsområdet skulle vara. Kanske för smoothies eller chiapudding? Den smakar inte så gott att dricka direkt, men kanske med lite bär och rostad kokos till. Eller i en drink.

John: Smakar lite som utspädd kokosmjölk. Jag gillar det, men har svårt att hitta användningsområden. Klimatmässigt bättre än exempelvis vanlig mjölk. Men kokosnötsproduktion är ofta behäftad med tvivelaktiga arbetsförhållanden i länder i Sydostasien, så det är bra att välja fair trade-varor.

Priserna är tagna från inköpstillfället på Hemköp i Hornstull och Marieberg i Stockholm. De kan skilja sig jämfört med i andra butiker.

John Falkirk

john.falkirk@dn.se
Elin Peters
elin.peters@dn.se
Liisa Tolvanen

Familjen Bergström skippade mjölken – för klimatets skull

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

De senaste åren har försäljningen av havredryck ökat kraftigt i Sverige. Familjen Bergström i Stockholm har ersatt alla mejeriprodukter med

växtbaserade alternativ. Men blir du en klimathjälte bara för att du ”spolar mjölken”?
Havregurt, havregrädde, sojamjölk och havredryck. Konrad Bergström visar upp familjens kylskåp i villan i norra Ängby i Stockholm. Sedan tre år tillbaka finns där inga animaliska produkter.
– Vi vill rädda klimatet för våra barn, för att de ska få en bra framtid.
Allting började när han såg dokumentären ”Cowspiracy” 2015, som handlar om hur djuruppfödning bidrar till den globala uppvärmningen. Först blev Konrad och hans fru Johanna Bergström vegetarianer, men efter ytterligare efterforskningar upptäckte de att även mejeriprodukter har en stor inverkan på klimatet.
– När vi blev vegetarianer började vi ersätta mycket kött med ost. Men det har ju också en väldigt hög klimatpåverkan, säger Konrad Bergström.
2017 bestämde sig paret för att helt sluta med animaliska produkter, delvis även av djurrättsskäl. Fyraårige sonen Ruben Lo har varit vegan sedan

han var två år, tvååriga Viola sedan födseln.
– Barnen älskar havremjölk och Oatly var ett av orden som Viola lärde sig först. Komiskt nog har det blivit synonymt med havredryck för dem, säger Johanna Bergström.
Den växtbaserade alternativet till mjölk har snabbt blivit väldigt populärt i Sverige. Hos Axfood, som äger Hemköp och Willys, har försäljningen av havredrycker ökat med 40 procent det senaste året, på Ica har den gått upp med 26 procent jämfört med i fjol.
Oatly, den största producenten, har på bara ett par år gått från att vara en litet uppstickarföretag till att bli en internationell jätte som värderas till drygt 17 miljarder kronor.
De marknadsför sig som ett klimatsmart val till mejeriprodukter och många av deras kunder är som Johanna och Konrad Bergström – medvetna storstadsbor som vill göra gott för miljön och djuren.
Men hur stor insats gör man egentligen för planeten om man ”spolar mjölken”, som Oatly uttrycker det?

Kossor släpper ut växthusgasen metan när de gör väder och icke-ekologiska nötdjur äter soja och annat foder som inte alltid är bra för miljön. Enkelt räknat är det också betydligt bättre för klimatet att välja bort mjölken. För varje liter mjölk som produceras släpps drygt ett kilo växthusgaser ut i atmosfären, jämfört med runt 0,3 kilo för en liter havredryck.
En femtedel av en genomsnittssvensks klimatutsläpp från konsumtion kommer från maten och mejeriprodukter står i sin tur för 20 procent av det. Av det utgör osten drygt hälften. All ost som en genomsnittlig svensk äter på ett år resulterar i 200 kilo växthusgaser – och resterande mejerivaror 180 kilo, enligt siffror från Chalmers.
– Av en svensks totala utsläpp från konsumtion står mjölk, fil och yoghurt för sammanlagt två procent, säger Fredrik Hedenus, forskare i fysisk resursteori vid Chalmers i Göteborg och delägare i Carbon Cloud, som gör klimatberäkningar åt bland annat Oatly.
Fast det är inte riktigt så enkelt, menar Gunnar Rundgren, lantbrukskonsult och

medgrundare till miljömärkningen Krav. Svenska nötdjur har nämligen flera centrala funktioner för ett hållbart jordbruk, argumenterar han. Bland annat äter de restprodukter från spannmålsodling som inte hade kunnat tas tillvara på något annat sätt. Som exempel använder man bara kärnan av havre till drycken – resten av grödan blir foder.

– Hade det inte funnits några djur som åt restprodukterna hade havredrycken varit mycket dyrare och haft en större miljöpåverkan. Många varianter innehåller också rapsolja och 60 procent av rapsen blir till foder för grisar och kor. Kornas dynga används dessutom som gödsel, och vallodling behövs för att jordarna ska kunna återhämta sig efter att de använts för andra grödor, enligt Gunnar Rundgren. Nötkreatur spelar också en viktig roll för den biologiska mångfalden. Ekologiska kor betar på ängar stora delar av året och ser på så vis till att hålla dem öppna. Gunnar Rundgren har skrivit en rapport om mjölk och havredryck åt det EU-stödda projektet Matlust. Hans slutsats är att det

inte går att jämföra enskilda livsmedelsprodukter ur miljö- och klimathänseende eftersom det svenska jordbruket utgör ett slags ekosystem där många delar är beroende av varandra.

– Att ställa mjölk mot havredryck är en konstlad konflikt som framför allt Oatly använder i sin marknadsföring.

Däremot hade Sverige kunnat klara sig med färre kor än i dag. En studie från Sveriges lantbruksuniversitet tyder på att det hade räckt med ungefär hälften så många nötdjur för att hålla betesmarkerna öppna och ta tillvara på restprodukterna från jordbruket. Korna hade kunnat minska från 1,4 miljoner till mellan 500 000–800 000 – men det förutsätter att de betar ute oftare och äter mer vallväxter än vad de gör i dag, enligt studien.

Havredrycken som Oatly säljer är en svensk uppfinning. Den togs fram som ett mjölkalternativ för laktosintoleranta av forskaren Rickard Öste under början av 1990-talet. Öste var med och grundade företaget som senare blev Oatly.

Bolaget har expanderat snabbt efter flera lyckade

marknadsföringskampanjer på 2010-talet. Deras försäljning har ökat med över 25 procent flera år i rad i Sverige. Samtidigt har de tagit sig in på marknaden i flera andra länder och de bygger just nu fabriker i Nederländerna och USA.

Det har också skrivits mycket om Oatlys reklam. Förra året blossade en konflikt upp mellan bolaget och Arla, som benämndes som ”mjölkkriget” i media. Det var efter en kampanj om att ”spola mjölken” som havredrycksproducenten bland annat anmäldes till Konsumentverket av flera personer.

De senaste veckorna har Oatly fått hård kritik för att de tagit in kapital från det amerikanska riskkapitalbolaget Blackstone, som nu äger 10 procent av företaget. Företaget anklagas bland annat för att ha bidragit till skogsskövling i Amazonas (vilket de förnekar) och så kallade renovräkningar, alltså att de köper billiga bostäder, renoverar dem, höjer hyran och säljer vidare.

Sedan tidigare ägs dessutom Oatly till 30 procent av företaget China

resources, som i sin tur ägs av kinesiska staten, en av världens största investerare i kolkraft. Att Kina beskylls för folkmord på minoritetsbefolkningen uigurer har även hållits emot Oatly. Havredrycksproducenten svarar med att de måste ta in kapital för att kunna expandera för att rädda klimatet, och att de trots sina investerare är ett oberoende företag.
”Alla som investerar i Oatly måste stå bakom vår mission och våra värderingar och förstå vikten av att förändra det globala livsmedelssystemet i grunden, vilket alla våra investerare gör”, skriver bolagets presschef Linda Nordgren i ett mejl till DN.
Johanna och Konrad Bergström är insatta i debatten om Oatly. De tycker att det är bra att företaget granskas och känner inte att de nödvändigtvis måste köpa sin havredryck från dem.
När DN är på besök bjuder paret på vegansk banankaka och smoothie på havrebas. De tycker inte att argumentet om att dricka mjölk för att hålla landskapen öppna är övertygande.
– Större delen av våra betesmarker är frukten av vårt

jordbruk och är nödvändigtvis inte naturligt i den utsträckning vi ser i dag. Jag håller med om att öppna landskap är viktigt, men vi behöver inte dricka mjölk för att ha betande djur, säger Konrad.
Johanna och Konrad Bergström menar också att havredrycken bara är en liten del av vad de gör för klimatet.
– Det är bara en liten pusselbit, medan flygresor, kött och konsumtion är större faktorer. Att bli vegan kan minska ens klimatutsläpp från det vi äter med 70 procent, säger Konrad.
John Falkirk

john.falkirk@dn.se

Fakta. Säljer mer

Konsumtionen av havredrycker går stadigt uppåt i Sverige.
Den största tillverkaren, Oatly, har ökat sin försäljning med runt 27 procent per år de senaste två åren. Axfood, som äger Willys och Hemköp, sålde 40 procent mer havredryck i år jämfört med året innan, och hos Ica har försäljningen gått upp med 26 procent.

Havrelivsmedel trendiga redan för 100 år sedan

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

På kaféer i New York och Berlin skummar baristor svensk havremjölk till cappuccino och caffelatte. Men det är inte första gången som havre blir trendigt. – För 100 år sedan sågs du som en nyttig framtidsmänniska om du köpte havregryn, säger mathistorikern Richard Tellström.

I en artikel i The New York Times från 2018 beskrivs en ny trend på New Yorks kaffebarer. ”Baristorna är begeistrade över dess krämiga men ändå neutrala smak, att den skummar bra och över de ekologiska fördelarna”, står det i artikeln.

Det är svensk havremjölk som beskrivs. Vid sidan av kokosmjölk, mandelmjölk och andra hälsoalternativ går det numera att få sitt kaffe med en dryck gjord på svenskt havre i den amerikanska metropolen.

En havreprodukt som trendigt val för moderna storstadsbor. Låter

det underligt? Faktum är att det påminner mycket om havregrynets framgång vid förra sekelskiftet.
Innan dess var sädeslaget föda för hästar. På 1700- och 1800-talen var Sverige en storproducent av havre, som var en betydande exportvara. Från de regniga trakterna i Dalsland, Västergötland och Värmland, där spannmålet växer som bäst, fraktades kornen via den så kallade havrebanan till hamnen i Göteborg – och vidare till Storbritannien och kontinenten.

– Havret var bränsle för de europeiska taxidroskorna på 1800-talet. Från hamnarna i Västsverige skickades det till alla snabbt växande storstäder, där det blev foder till hästarna som drog den tidens taxifordon, säger Richard Tellström, etnolog och måltidsforskare.
Sädeslaget användes en del i de svenska köken och var grunden i bland annat havretunnbröd, men det var generellt inte särskilt populärt. Det beror på att kornen är svårtillagade. Havrets stora skal, kliet, gör att den tar lång tid att tillreda. Till exempel skulle det

ta flera timmar att göra gröt på obehandlat havre.
Men runt förra sekelskiftet utvecklades livsmedelsindustrin snabbt, och på flera håll i världen kom man på nya sätt att förädla och tillaga mat i större skala. 1894 upptäckte bröderna Kellogg i USA att om man plattar till majs och värmebehandlar den så får man ätbara flingor, vilket gav upphov till cornflakes.
Denna behandling visade sig även fungera på havre. Om kärnorna ångbehandlas, plattas till och rostas blir de ätbara gryn. Flera olika sorters produkter med grynen togs fram, som havrekakor, havremust, havrekex och havregrynsgröt.
– Det var först när livsmedelsindustrin utvecklade den processen som havret tog ett ordentligt kliv in i svensk matkultur, säger Richard Tellström.
Detta skedde samtidigt som reklambranschen blomstrade, och varorna marknadsfördes till medvetna och stressade stadsbor. I dagstidningarna annonserade livsmedelsföretagen om sin nya, lättillagade hälsoprodukt.

”Det är dock långt ifrån alla som veta, att föda, beredd av AXA Havregryn och AXA Havremjöl i själva verket förmår att att underrätta underverk, i fråga om hälsans bevarande och arbetskraftens underhåll.”, står det i en annons i DN den 5 september 1912.
– Havreprodukterna såldes i förpackningar, inte i lösvikt, och på förpackningarna var det bilder på framgångsrika och moderna personer. Köpte du dem var du en nyttig framtidsmänniska. Ungefär på samma sätt som havreprodukter marknadsförs i dag, säger Richard Tellström. Havre har flera näringsfördelar jämfört med andra spannmål. Bland annat innehåller det protein, fett och höga halter betaglukaner, ett kostfiber som sänker blodsockernivån och bidrar till att minska kolesterolhalten i blodet. Den höga fiberhalten gör också att man känner sig mätt länge.
– Att bli mätt är väldigt viktigt i svensk matkultur. När man lanserade det ”nyfranska köket” på 1980-talet, med små köttbitar och fint skurna grönsaker, tyckte

folk på restaurang att ”det var visserligen gott, men man blev inte mätt”.
Under 1900-talet blev gröten alltmer populär och på 1970-talet var det Sveriges fjärde mest populära kvällsmål. Men användningsområdena utvecklades aldrig riktigt för grynen, och de har hittills inte letat sig in i någon mer avancerad matlagning, enligt Richard Tellström.
– Havregryn är rekorderlig, ordentlig mat. Skurkar äter inte havregrynsgröt. Arbetare äter havregrynsgröt. Den har fått en liknande stämpel som mjölken i Sverige.
Återigen ökar mängden havre som odlas i Sverige. Men huruvida havredrycken kommer att bli en stapelvara som havregrynen och mjölken återstår att se. Richard Tellström tror att de närmaste åren blir avgörande. Antingen så befäster drycken sin roll som kaffetillbehör och blir en självklar del i kylskåpen, eller så blir den en kortlivad modeprodukt – som 1980-talets havreschampo.
– Frågan är vad som händer om vegotrenden dör ut, vilket det finns risk för. Då kommer

företagen att behöva hitta på nya varianter för att klamra sig fast vid marknaden. Ett tydligt sådant tecken är när det kommer sorter med smaker som mango och chili.

John Falkirk
john.falkirk@dn.se

Fakta. Från djurfoder till trenddryck

• 1800-tal: Före 1900-talet var havre främst foder för djur och i synnerhet hästar. Sverige var en viktig exportör av spannmålet, som fraktades till Storbritannien och kontinenten.

• 1900-tal: Vid förra sekelskiftet utvecklades en process för att tillverka havregryn, som är mycket lättare att tillaga än obehandlade havrekärnor. Grynen kunde ätas som de var och användas i gröt.

• 1910-tal: Den nya produkten marknadsfördes som ett trendigt hälsoalternativ för medvetna stadsbor. I reklamannonser sades grynen ”underrätta underverk” för hälsan och kroppen.

• 1970-tal: Med åren har havregryn blivit en vanlig stapelvara i svenska kök, och havregrynsgröt var landets fjärde mest populära kvällsmål 1970.

Men grynen användes sällan i avancerad matlagning.
• 2010-tal: Havredrycken, som togs fram på 1990-talet, har blivit alltmer populär och exporteras numera från Sverige till flera länder i världen. Mellan 2020 och 2019 ökade marken för havreodling med 25 procent i Sverige.

Här mäter hon koldioxiden – hundra meter upp i luften

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

På hundra meters höjd i en mast i Norunda utanför Uppsala mäts koldioxidhalten i atmosfären över hela Mellansverige.
Här ser man ingen coronaeffekt alls.

– För att koldioxidhalten i atmosfären ska minska måste utsläppen halveras, säger Anders Lindroth, professor i naturgeografi vid Lunds universitet.

Där alla grusvägar tar slut i uppländsk John Bauer-skog står en hundra meter hög mast som bland annat mäter koldioxidhalten i atmosfären. Masten har en 300 kilometers mätradie och täcker hela Stockholms län och stora delar av Mellansverige.

Irene Lehner som är forskningsingenjör stationerad på Norunda mätstation tar vant på sig klättersele. Klättring ingår i arbetsuppgiften och en klarblå himmeldag som denna kan hon skymta Uppsala domkyrka i horisonten.

– När man väl kommer över trädtopparna och har allting under sig får man inte svindel längre, efter det kan man klättra hur högt som helst, säger Irene Lehner.

Hon tar masten meter för meter med snabba steg och syns snart mindre än en fågel. DN:s klätter-vana fotograf Thomas Karlsson följer med upp för att

dokumentera en del av sensorerna som mäter koldioxidhalten i atmosfären här sedan 2009.
På hundra meters höjd är luften lika koldioxidtung som vanligt, trots att såväl Stockholm som Sverige stängde ned i våras.
– Vi kan inte se någon corona-effekt alls. Utsläppsminskningen är 7 procent globalt och 11 procent i EU i år, enligt sajten Carbon monitor. Men nedstängningarna varade en väldigt kort period, några veckor, det är ju bara ett ögonblick. Även om vi skulle stänga ned allt så tar det decennier innan halterna minskar, säger Irene Lehner.
Kollegan Anders Båth övervakar höghöjdsarbetet för att hjälpa klättrarna ned om något händer, det finns inga stegbilar som når över 30 meter. Han berättar att en viss coronaeffekt faktiskt har kunnat mätas på lägre nivå i större städer runt om i världen.
– Jag tror säkert att stockholmare märkt en förbättring i luftkvalitet, på partikelnivå. Förmodligen var också koncentrationen av koldioxid i stadsluften lägre. Man kan se det lokalt i stora städer som stängde ned helt. Men det

blir så försvinnande lite när koldioxiden blandas med hela atmosfärshavet, säger Anders Båth.
Han visar mätstationen där höghöjdsluften kontinuerligt analyseras för växthusgaser som varken syns eller luktar.
Resultaten skickas varje natt till Italien och delas i det europeiska nätverket ICOS för att ge globala data över utsläppen av koldioxid, metan och andra växthusgaser.
En mätare visar att halten av koldioxid i dag ligger omkring 400 ppm (miljondelar).
– 400 ppm koldioxid var tidigare ett skräckscenario, men nu ligger vi på 410–420 ppm i snitt. Vi kommer sällan ned under 400. Det ska vara en riktigt fin sommardag när träden tar upp mycket koldioxid, säger Anders Båth.
Utsläppen av växthusgaser i Stockholms län har minskat de senaste decennierna från både industri, uppvärmning och transporter. Men i Norunda pekar kurvan stadigt uppåt varje år. Halten är något högre på vintern när vi eldar mer och lägre på

sommaren när skogen tar upp mer koldioxid.
Här ser man inte heller några utslag från enstaka större utsläppsminskningar. Inte ens när Värtaverket, länets största koldioxidbov, helt stängde sin kolpanna i våras.
– Det är inte alls konstigt, om man eldar biobränsle får man lika mycket koldioxid i atmosfären som med kol. Ved är ju inte noll koldioxidutsläpp. På kort sikt blir det faktiskt mer koldioxidutsläpp om man sågar ned skogen och eldar upp den, säger Anders Båth.

Han guidar i skogen där hundratals mätinstrument registrerar förändringar på ekosystemnivå på marken. Vita tygbyttor, så kallade förnafällor, samlar in allt som faller från träden och på vissa trädstammar sitter plåtsensorer som används för forskning av flera universitet.
– En välbevarad skog har ju plockat upp kol i hundra år och lagrat in den i trädstammar, rötter och organiskt material i marken. Kolet är taget ur atmosfären och bundet ned i mark och biomassa. Därför behöver vi mycket skog och måste både beskoga platser

och återplantera där man tagit bort den för att öka koldioxidupptaget, säger Anders Båth.
Kring de hyperkänsliga mät-instrumenten gäller minst två-metersregeln. En enda mänsklig utandning kan ge 15 000 ppm i utslag på koldioxidmätaren.
– I Helsingfors finns en station där man kan se att koldioxidhalten ökar när människor är ute och tränar. Vi människor sätter våra spår. Vi kan inte sätta hur stora spår som helst, men vi måste ju leva, och att träna är ju bra för hälsan, säger - Anders Båth.
Mätningarna i Norunda stämmer väl överens med globala data. Enligt Anders Lindroth, professor i naturgeografi vid Lunds universitet, har man inte sett någon minskning av koldioxidhalten i atmosfären - någonstans i världen.
– Nej. Det kommer att finnas en coronaeffekt på koldioxidhalten i atmosfären men den blir så liten att den är svår att fastställa med hjälp av mätningar, säger Anders Lindroth.

Trots att koldioxidutsläppen minskar kommer halten i luften att öka i decennier framåt.
– Det beror helt enkelt på att utsläppen av fossil koldioxid från förbränning samt utsläppen från avskogning i tropikerna är ungefär dubbelt så stora som upptagen i ekosystemen och haven och det är skillnaden mellan dessa som syns i atmosfären.
Vad krävs för att koldioxidhalten ska minska totalt sett?
– Att summan av utsläppen blir mindre än upptagen i ekosystemen och havet. I dag innebär det att utsläppen måste halveras för att man ska uppnå detta.
Vilken är den viktigaste åtgärden för att minska koldioxidhalten?
– Oj, det är en tiotusenkronors-fråga. Så här tror jag – omedelbart sätta i gång med att utveckla CCS-tekniken, alltså att ta hand om utsläppen i punktkällor och pumpa ned i geologiskt förvar. Men det räcker inte, vårt energibehov är för stort. Därför måste vi satsa på ny teknologi för kärnkraft som inte har samma problem med kärnavfall som dagens anläggningar. Och

fortsätta utvecklingen av fusionskraft. Detta måste vi göra eftersom vi kommer att vara beroende av fossil energi för lång tid framåt. Men det får inte hindra oss från att utveckla klimatsmarta lösningar som vind och sol, säger Anders Lindroth.

För klimataktivisten Greta Thunberg, som besökte Norunda mätstation under sensommaren för en dokumentärserie i brittiska BBC, kommer det ökade koldioxidflödet inte som någon överraskning.

– Det är ju den ackumulerade mängden växthusgaser i atmosfären som räknas. Det är som en ballong man blåser upp. När man blåser in mer och mer luft så växer den. Men när man slutar blåsa in så krymper den inte. Den håller samma form, även om man blåser in lite mindre, säger Greta Thunberg.

Hon är skarpt kritisk till att medierapporteringen mest handlar om klimatet, kryddat med en tjej i flätor och gul regnjacka och en och annan isbjörn, och inte om klimatkrisen som är här och nu – och högst akut.

– Bara det faktum att folk tror att koldioxidhalten i atmosfären

skulle minska i och med corona visar på hur mycket man har misslyckats med att kommunicera klimatkrisen. Faktum är att när vi stängde ned vårt samhälle som allra mest i april så var vi ändå bara nere på utsläppsnivåer av koldioxid som vi hade 2006, säger Greta Thunberg.

Är det då någon mening att sluta äta köttbullar eller att sluta flyga?

– Jag har inte slutat flyga för att minska mina egna utsläpp utan det är ju för att påverka omgivningen och signalera att vi är i en kris. Det som måste till nu är den kollektiva krisinsikten som skapas om fler pratar om det och börjar ifrågasätta saker. Men självklart gör varje liten förändring skillnad. Vi har inte längre tid att ställa utsläpp mot varandra. Att det är bättre att bli vegan än att sluta flyga. Vi måste göra allt som vi kan göra, säger Greta Thunberg.

I Norunda har Irene Lehner hittat ned till fast mark igen. Hon tror ändå att coronapandemin långsiktigt kommer att ge en effekt.

– Den visar att det finns möjligheter till förändring. Vi jobbar annorlunda, vi reser mindre, vi är på rätt spår. Jag

hoppas att det har förändrat vårt tankesätt, det kan bli en coronaeffekt på sikt, säger Irene Lehner.

Jessica Ritzén
jessica.ritzen@dn.se

Fakta. Norunda mätstation

Norunda är en av tre ICOS-mätstationer i Sverige som mäter växthusgaser i atmosfären, tillsammans med Hyltemossa i Skåne och Svartberget i Västerbotten.
Norunda mäter även växthusgaser på ekosystemnivå och ingår i det europeiska forskningsnätverket ICOS – Integrated carbon observation system – som samlar resultaten på en öppen webbplats, www.icos-cp.eu.
Koldioxid
Koldioxid är en växthusgas med den kemiska beteckningen CO2. Den är färglös och luktfri och finns naturligt i atmosfären. Koldioxiden förstärker växthuseffekten som påverkar den globala strålnings-balansen och leder till temperatur-ökningar och klimatförändringar. Utan växthusgaser skulle jordens medeltemperatur vara cirka 30 grader lägre.
Källa: SMHI

Nu är det klart: Inga skyskrapor

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

Nu är det definitivt – det spektakulära höghusprojektet Tellus Towers vid Telefonplan skrotas.

Det var i förra veckan som det framkom att Stockholms stads stadsbyggnadskontor hade strukit Tellus Towers i sitt nya förslag för den framtida bebyggelsen vid Telefonplan. Planen var från en början att de två skyskraporna skulle vara 78 respektive 58 våningar höga.

Men staden förespråkade istället ”en grupp av höga hus” på 20–30 våningar.

Resonemanget grundade sig på att tornen ansågs inverka negativt på kulturmiljön och stadens siluett i allt för hög utsträckning.

Nu har stadsbyggnadsnämnden klubbat förslaget, uppger Stockholm Direkt.

– Vi delar stadsbyggnadskontorets uppfattning, att den här typen av skyskrapor inte är möjliga på den

här platsen. Det som nu har presenterats är att utreda vidare en ensemble av höga hus på platsen och då kan vi ändå uppnå 1 000 bostäder, säger Joakim Larsson (M), stadsbyggnadsborgarråd, till tidningen.

DN

dn@dn.se

De stod i kö för lyxboende – nu är deras pengar i fara

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

Tusen personer har ställt sig i kö till de exklusiva lägenheterna i projektet Urban Park i Järfälla och betalat in 20 000 kronor. Men i veckan gick bolaget Well fastigheter i konkurs och nu uppger

konkursförvaltaren för Mitt i att chanserna är små för kunderna att få tillbaka sina pengar.

Det var i onsdags som Well fastigheters vd Christofer Carlson via ett mejl meddelade Urban Parks kunder att bolaget försatts i konkurs.

Planen har varit att det storslagna lyxlägenhetsbygget Urban Park, som omfattar 1 000 lägenheter, skulle uppföras i Veddesta i Järfälla kommun. På sin hemsida skriver Well fastigheter att Urban Park ”är en chans att bo lyxigt, även för dig som inte har kapital eller rika föräldrar.”

På tomten finns det i dag lagerlokaler. Inflyttning har varit tänkt att ske redan 2022.

Men Mitt i som följt händelseutvecklingen kring projektet har rapporterat om ett antal oklarheter. Man har bland annat berättat att Well fastigheter med stor framgång började sälja förhandsbokningar för 20 000 kronor styck i höstas. När lokaltidningen kontaktade Järfälla kommun meddelades det emellertid att inget detaljplansarbete pågick vare sig på den aktuella tomten eller på någon av granntomerna.

Advokaten Gustav Kling som ansvarar för handläggandet av konkursen säger till Mitt i att 1 000 personer har tecknat upp sig, vilket i sin tur innebär att det totalt rör sig om cirka 20 miljoner kronor.

Möjligheterna för kunderna att få sina pengar återbetalade bedömer han dock som små.

– I de allra flesta fall blir det ingenting, alternativt är det en liten del som ersätts, men det beror helt på vilka tillgångar som finns och vad de är värda, och det vet vi ingenting om ännu, säger han.

På frågan om hur det är ställt med tillgångar svarar Gustav Kling att han än så länge inte har sett några pengar i bolaget.

Andreas Nordström
andreas.nordstrom@dn.se

SD–politiker anklagar SR-anställda för -politisk aktivism

MÅNDAG 28 SEPTEMBER 2020

Tidigare i veckan protesterade 39 medarbetare på Sveriges Radio mot rasism och brist på representation. Nu skriver sverigedemokraten Josef Fransson att de som undertecknat uppropet har politiska motiv och torde vara ”enkla att avskeda”.

Riksdagsledamoten Josef Fransson (SD) kommenterade på söndagen nyheten om ett protestupprop mot rasism på Sveriges Radio.

”De som skrivit under detta upprop har tydligt visat att de är politiska aktivister och torde vara alldeles särdeles enkla att avskeda från en institution som har som signum att vara politiskt neutral”, skriver han i ett meddelande på Twitter.

Uppdateringen delades även av Sverigedemokraternas officiella Twitterkonto.
Som DN tidigare har rapporterat anser medarbetarna på Sveriges Radio att bolaget diskriminerar vid rekryteringar samt underbevakar frågor som rör minoriteter. De vittnar dessutom om flera fall av rasism på arbetsplatsen.
”Vi är inte ett företag som genomsyras av strukturell rasism, det vill jag verkligen understryka”, svarade SR:s vd Cilla Benkö som även sade att hon blev ”superledsen och jäkligt bekymrad” när hon läste uppropet.
DN har sökt både Sveriges Radio och Sverigedemokraterna.
Mohamed Yussuf

Ledare: Givetvis kan LO och Svenskt Näringsliv enas

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

På bilden ovan skrivs svensk historia. Där undertecknas det så kallade Saltsjöbadsavtalet som än i dag, drygt 80 år senare, reglerar hur löner och villkor bestäms på arbetsmarknaden.
Den här veckan kan det vara dags igen. I alla fall om man får tro den fackliga veteranen Anders Ferbe: ”Går man i mål nu är det en lika stor bedrift som 1938”, säger han. Och syftar på de pågående förhandlingarna där Svenskt Näringsliv, LO och PTK, som företräder tjänstemän inom TCO och Saco, senast på onsdag ska enas om ett avtal som ger ”ökad trygghet och flexibilitet på svensk arbetsmarknad”.
Om de inte lyckas väntar lagstiftning, enligt den utredning som presenterades i somras. Detta är en punkt signerad Liberalerna och Centerpartiet i januariavtalet, som i sin tur var en förutsättning för att Stefan Löfven (S) skulle få bilda regering.

”Det ligger mycket i potten. Misslyckas vi att komma överens får den svenska modellen sig en rejäl törn”, som Mattias Dahl, förhandlingschef på Svenskt Näringsliv, uttrycker saken – och detsamma gäller Socialdemokraternas relation med samarbetspartierna.
På grund av hur situationen ser ut är Dahl och hans kollegor beredda att betala ”med det mesta och med mycket” för att det ska bli ”lättare, billigare och mindre riskfyllt att anställa och säga upp folk”. I praktiken handlar det framför allt om att arbetsgivarna ska kunna göra fler undantag från turordningsreglerna och förenkla uppsägningar av personliga skäl. Allt för att underlätta för småföretagare och möjliggöra för nya grupper att komma i arbete, vilket är nödvändigt.
Svensk arbetsmarknad 2020 ser inte ut som svensk arbetsmarknad 1938. Däremot fungerar den väl ”för de allra flesta”, som det står i en utredning från Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering. Problemet är att många faller utanför, som nyanlända och den stora gruppen ungdomar utan

fullständiga gymnasiebetyg.
Vidare sätter principen ”sist in, först ut” käppar i hjulen för många mindre företag.
Med det sagt är ingenting gratis i en förhandling. Om arbetsgivarna får flexiblare las-regler i sin vågskål kommer LO och PTK att kräva samma tyngd i sin. LO vill exempelvis slopa allmän visstid och göra det lättare för inhyrda att få fast jobb. PTK prioriterar ökat skydd för dem som blir av med jobbet och möjlighet till ständig kompetensutveckling så att folk bibehåller sin anställningsbarhet på en arbetsmarknad i förändring.
Här är framför allt det senare viktigt. I dag minskar chansen att bli kontaktad vid en rekrytering redan i 40-årsåldern, och efter 55 är man praktiskt taget oanställningsbar enligt författaren Marcus Priftis som intervjuas i dagens tidning. Detta eftersom arbetsgivarna ofta tänker att äldre är mindre flexibla och har svårt att lära nytt.
Förutom att det är en myt väljer arbetsgivarna därmed att blunda för ihoparbetad kompetens och fördelen med anställda som inte behöver passa tider på förskolan. Vilket visar varför en

attitydförändring är nödvändig. En sådan förutsätter dock dels goda fortbildningsmöjligheter under hela yrkeslivet, dels upplättade las-regler som sannolikt leder till ökad cirkulation på arbetsmarknaden. Därför är det i den andan det uppdaterade avtalet måste landa. Varför inte presentera det på Grand hotel i Saltsjöbaden?
DN 29/9 2020

Preems beslut ger anledning till reserverad optimism

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Att det inte lönar sig med en tung investering i en industri för att raffinera fossila bränslen är på många sätt ett välkommet besked. Preems tillbakadragna ansökan om miljötillstånd för expanderad verksamhet i Lysekil kan därför vara goda nyheter.
Men det är för tidigt att utropa klimatseger. Preems beslut skulle kunna innebära att samma volym

bränsle framställs under mindre nogräknade villkor på andra ställen i världen. Då är det en förlust för klimatet, hur mycket svenska miljövänner än jublar över beskedet. Givet att den förekommer är det bättre om raffinaderiverksamhet bedrivs i länder som Sverige, under strikta miljökrav och där miljöskadliga utsläpp är kostsamma.

Det kan fortfarande vara så att det verkliga skälet till Preems beslut är den utdragna tillståndsprocessen och Miljöpartiets försök att få regeringen att förbjuda utbyggnaden. I så fall är risken stor att samma verksamhet bara omlokaliseras.

Men om de anledningar Preem anger för sitt beslut verkligen stämmer ger det anledning till viss optimism. Coronakrisen har inneburit en minskad efterfrågan på diesel och bensin, och när den sjunker finns heller inte tillräckligt av de restprodukter som Preem tänkt sig utvinna fartygsbränsle ur. Det gör investeringen mindre lönsam. Preems ekonomi är dessutom, som DN nu avslöjar, så pass ansträngd att det rimligen

påverkar alla slags investeringsplaner.
Lägg till detta en framtid som genom EU:s klimatpolitik innebär att utsläppspriset på koldioxid stiger. Samt att allt fler transporter ser ut att drivas av el eller förnybara bränslen i framtiden. Då anpassar sig företag inom bränslesektorn, vilket är hela poängen med en dynamisk marknadsekonomi.
Är det i stället för utvinning av tjockolja och andra restprodukter läge att gå direkt på investeringar i förnybara bränslen, så är det goda nyheter för Lysekil, för Sverige och världen. Men det återstår som sagt att se. Är det något den här processen påminner om, är det att få saker är klara förrän spaden sätts i jorden.
Men det allvarliga klimathotet till trots börjar det finnas allt fler små ljuspunkter kring möjligheterna att ställa om moderna ekonomier efter klimatkrav, precis som de kunnat anpassas efter tidigare miljökrav.
Senare decenniers dramatiska prisfall på förnybar energi från sol och vind, bilföretagens tävlan om att introducera elbilar till

överkomliga priser, och förväntningar på vad som kan följa av förbättrade batterier är några exempel. Till samma trend kan vi förhoppningsvis addera oljebolag som ställer om till drivmedelsföretag, med förnybart i sina tankar.

Mattias Svensson
mattias.svensson@dn.se

Preem ansökte om att få tillbaka skattemiljarder för att rädda ekonomin

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Oljejätten Preem har sedan i våras varit i en svår ekonomisk situation och fått anstånd av Skatteverket med moms och arbetsgivaravgifter på 1,5 miljarder kronor.

När Preem dessutom ville ha tillbaka och få uppskov på energi- och koldioxidskatter på sammanlagt 2,27 miljarder sa Skatteverket nej – det finns en risk att bolaget inte ska kunna betala tillbaka, visar DN:s granskning.

Efter det plötsliga beskedet från Preem om att avbryta utbyggnaden av raffinaderiet i Lysekil kan Dagens Nyheter nu avslöja flera omständigheter om bolagets ekonomiska svårigheter. DN har under en tid granskat Preems ekonomi och funnit att bolaget dras med likviditetsbrist och tvingats pausa en rad investeringar. Redan tidigt i förra veckan började DN ställa frågor till Preem om den ekonomiska situationen. På en rak fråga om framtiden för utbyggnaden i Lysekil svarade Mattias Backmark, chef för investerarrelationer på Preem, i ett mejl:

”Våra långsiktiga strategier och klimatmål ligger fast, trots det pressade konjunkturläget.”

På en rad andra frågor har bolaget ännu inte återkommit.

På måndagsförmiddagen uppgav presstjänsten att de hade kontakt

med styrelseledamöter och revisor, samt att svar skulle komma under dagen. Vid lunchtid skickade i stället Preem ut ett pressmeddelande om att hela projektet i Lysekil avbryts.
Förra året omsatte Preem 84 miljarder kronor. Men lönsamheten har minskat de senaste tre åren.
I samband med coronapandemin blev den ekonomiska situationen för bolaget mer akut, enligt handlingar från Skatteverket.
För att klara verksamheten har oljebolaget ansökt om flera bidrag från staten. Enligt beslut från Skatteverket har Preem fått anstånd med 1,5 miljarder kronor för moms, arbetsgivaravgifter och inkomstskatter för de anställda för perioden januari till och med mars i år. Utöver det har bolaget ansökt om det statliga omställningsstödet som ska hjälpa bolag i kris att täcka fasta kostnader – något de fick avslag på.
Handlingar från Skatteverket visar dessutom att Preem försökt få tillbaka 1,5 miljarder kronor i så kallade punktskatter – skatt på bland annat energi och koldioxid – som de betalat in för sin

bränsleförsäljning i januari och februari.
Bolaget ville även få uppskov på -inbetalningen för motsvarande skatter för mars månad på drygt 800 miljoner kronor. Totalt försökte Preem få anstånd på punktskatter med 2,27 miljarder kronor. Preem förnekar i sina svar till DN att de skulle ha fått avslag: ”Vi fick inte avslag, tvärtom fick vi anstånd med skatten för alla delar som gick att söka för och för den fulla tid som regeringens initiativ medgav,” skrev Mattias Backmark förra veckan.
Men att det rör sig om avslag bekräftar både Skatteverkets handläggare och dokumenten som DN tagit del av.
I sin ansökan till Skatteverket hänvisade Preem till kraftigt sjunkande oljepriser orsakade av den globala coronapandemin.
Men myndigheten ansåg inte att argumenten var tillräckliga:
”Ni har dock inte visat att era betalningsproblem enbart utgörs av covid-19-pandemin utan att det till en inte oväsentlig del är sjunkande världsmarknadspriser på olja som orsakat era

betalningsproblem”, står det i handlingarna.
Skatteverket slog också fast att sjunkande världsmarknadspriser på olja är ett normalt risktagande i Preems näringsverksamhet.
I handlingarna beskrivs hur - Preem försöker rädda ekonomin:
”Preemkoncernen har vidtagit kraftfulla åtgärder för att på kort sikt stärka kassaflödet och på lång sikt skapa bättre lönsamhet genom att avsluta i princip samtliga konsultavtal, dra ner på rörliga kostnader för allt utom produktion och pausa alternativt cancellera planerade investeringar.”
Punktskatterna – energi- och koldioxidskatter – finns inte med i regeringens åtgärdspaket med anledning av coronapandemin.
Preems ansökan prövades därför mot den gamla lagen, men myndigheten bedömde att kreditriskerna för staten var för stora. Skatteverket skriver i sitt beslut:
”Skatteverkets bedömning är att detta inte visar att ni kommer att ha medel att kunna återbetala skattebeloppet efter anståndstidens utgång.”

De skriver också att det är oklart hur stor del av betalningsproblemen som härrör från covid-19-pandemin och hur stor andel som härrör från sjunkande världsmarknadspriser på olja.

Josefin Sköld
josefin.skold@dn.se
Mattias Carlsson
mattias.carlsson@dn.se

Styrelseordförande fick 116 miljoner till brevlådebolag

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Preem fick miljardhjälp från - staten för att klara sin ekonomiska situation.

Bara några månader tidigare betalade oljejätten ut 116,5 - miljoner kronor till ett brevlådeföretag i skatteparadiset Jersey – som tillhör Preems styrelseordförande Jason Milazzo.

DN:s granskning visar att Preem har haft brist på likvida medel och tvingats vända sig till staten för hjälp. Även 30 procent av personalen har korttidspermitterats med stöd från staten.

Den 25 augusti år kunde Preem trots allt göra en vinstutdelning på en extra bolagsstämma om totalt 247 miljoner kronor.

Reglerna för korttidspermittering säger att vinstutdelning inte är tillåten samtidigt som man får stöd från staten. Men enligt Preem gjordes utdelningen i överenskommelse med Tillväxtverket, som ska ha godkänt upplägget.

Mattias Backmark, chef för investerarrelationer på Preem, skriver i ett mejl till DN att det inte handlar om en vinstutdelning till ägaren utan ett koncernbidrag.

I mejlet skriver han:

”Det var ingen utdelning till vår ägare utan det är ett koncernbidrag för att betala räntan på ett banklån i vårt holding-bolag, Corral Petroleum Sweden AB”.

Enligt handlingar från Bolagsverket gällde den extra vinstutdelningen år 2019.

Samma år förhandlade Preem om sitt avtal med styrelseordföranden i Preem och Corral Petroleum Sweden AB, Jason Milazzo.
Enligt uppgifter i tidigare årsredovisningar anlitades han till styrelsen på konsultbasis från företaget Sparrow Winds Ltd och hade då rätt till 30 månaders uppsägningstid.
När avtalet förhandlades om betalades 116,5 miljoner kronor ut till bolaget.
I årsredovisningen beskrivs affären så här:
”Ersättningen utgörs av ett engångsbelopp baserat på ett ackumulerat utfall av en 30 månaders uppsägningsklausul i konsultavtalet.”
Det motsvarar 3,8 miljoner kronor i månaden.
DN spårar företaget Sparrow Winds Ltd till en brevlåda i staden St Helier på den lilla ön Jersey i Engelska kanalen, känd som ett skatteparadis.
Vem som är den verklige ägaren till bolaget är dolt i bolagshandlingarna. Istället är det professionella bolagsrepresentanter från företaget Withmill som anges.

Withmill erbjuder bland annat bolagsbildningar och ”flexibel förmögenhetsplanering”.
I Sverige är det inte tillåtet att fakturera arvoden för styrelseuppdrag - istället ska arvodet betalas ut direkt till individen och beskattas som inkomst av tjänst.
Jason Milazzo är inte skriven i Sverige och ska därför inte betala inkomstskatt här – i stället gäller den så kallade sink-skatten för utlandsboenden som arbetsgivaren ska betala.

Preem uppger att de tidigare betalade ut hans styrelsearvode till Sparrow Winds Ltd.
Men enligt pressekreteraren Dani Backteg slutade Preem med det ”direkt efter att reglerna ändrades i Sverige”. Nu betalas styrelsearvodet om 900 000 kronor per år ut som lön och parallellt med det har han kunnat fakturera konsultarvodet till Jersey.
Preems vd Petter Finn Holland hade under 2019 en årslön på 16,5 miljoner kronor enligt årsredovisningen.

Kan man verkligen vara styrelseordförande och konsult samtidigt?
– Ja, om du frågar mig rent juridiskt så kan man det och uppenbarligen har parterna tyckt att det funkar, säger presschefen Dani Backteg.
Enligt ett uttalande från Preem hade Sparrow Winds Limited bland annat en central roll i omförhandlingarna av koncernens lån.
Josefin Sköld
josefin.skold@dn.se
Mattias Carlssonmattias.carlsson@dn.se

”Ingen politisk påtryckning bakom beslutet”

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Beslutet att dra tillbaka sin ansökan om att bygga ut olje-raffinaderiet Preemraff i Lysekil fattades av Preems styrelse i söndags.
– Det här är ett beslut fattat på rent kommersiella grunder, säger koncernchefen Magnus Heimburg till DN.
Utbyggnaden av Preems raffinaderi i Lysekil har mötts av

starka protester och under året kommit att bli rikspolitik. Eftersom beslutet om en utbyggnad anses påverka möjligheten att nå Sveriges nationella klimatmål blev det upp till regeringen att ta beslut om en utbyggnad.
På måndagen kom beskedet att Preem avbryter utbyggnads-planerna och avvecklar det så kallade ROCC-projektet.
– Det här beslutet som styrelsen fattat är taget helt och hållet på kommersiella grunder. Det handlar om projektets lönsamhet men också dess tekniska genomförbarhet, säger Magnus Heimburg och förklarar att även covid-19-pandemin har haft betydelse.
ROCC-projektet syftade till att omvandla tjockolja till mer miljövänligt bränsle bland annat inom sjöfarten. Samtidigt skulle koldioxidutsläppen vid raffinaderiet fördubblas.
Miljöpartiet har motsatt sig utbyggnaden, och det har under hösten spekulerats i om beslutet kring utbyggnaden i Lysekil skulle kunna spräcka regeringen, då Socialdemokraterna enligt DN:s källor lutat åt ett ja.

Heimburg förnekar att företaget utsatts för påtryckningar från regeringen.
– Nej, återigen, det handlar om kommersiella skäl, men generellt sett upplever vi på Preem att vi har ett starkt politiskt stöd för vår existerande verksamhet men också för framtida utvecklingsplaner för våra raffinaderier, säger Magnus Heimburg.

Jens Littorin
jens.littorin@dn.se
Lovisa Herold
lovisa.herold@dn.se
Hugo Ewaldhugo.ewald@dn.se

Starka reaktioner i Lysekil efter oljejättens vändning

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Glädjeskutt och framtidstro, - eller oro och ovisshet. Knappt två veckor efter att kommunen gett klartecken drog Preem tillbaka sin ansökan om att bygga ut raffinaderiet i Lysekil. I samhället på västkusten togs beskedet emot med blandade reaktioner.

Lysekil.

– Var ska vi få alla jobb ifrån då? Rynkan är djup mellan Jan-Åke Bladhs ögonbryn. Han var med och byggde raffinaderiet i Lysekil i början av 70-talet och hoppades på en framtid där även kommande generationer skulle kalla det sin arbetsplats. Nu är han orolig att samhällets unga ska flytta härifrån.

– Det här är ett slag i ansiktet. - Naturligtvis är jag besviken på - Preem, säger Jan-Åke Bladh.

Maria Granberg, gruppledare för Miljöpartiet i Lysekil, känner precis tvärtom.

– Det här är fantastiska nyheter. Preem har tagit sjumilakliv i och med att de övergett planerna på den här fossila investeringen, säger hon.

För Maria Granberg står beskedet för en början på något nytt. Hon säger att industrin nu ser att det varken är miljömässigt eller ekonomiskt hållbart att investera i fossila bränslen.

– Det har att göra med de politiska beslut som fattas nu, som kräver att vi måste ställa om. Marknaden följer strömningarna i samhället, säger hon.

Debatten om raffinaderiets framtid har väckt starka känslor i Lysekil. På sociala medier har tonläget varit högt och personer som DN pratat med vittnar om att de undviker att diskutera frågan med grannar och bekanta.
Miljöaktivister har rest till västkustsamhället från olika delar av landet för att protestera mot utbyggnaden.
Kommunstyrelsens ordförande Jan-Olof Johansson (S) såg positivt på Preems planer. Bolagets mål att fasa in en större andel förnybart bränsle gav hopp om arbetstillfällen som skulle finnas kvar i kommunen under en lång tid framöver. Lysekils folkvalda hade planerat för nya bostäder och vägar för att klara en befolkningsökning.
Är du besviken på Preem?
– Nej, det kan jag inte säga. Vi har förstått att luften gått ur marknaden nu på grund av corona. Folk flyger knappt, det går åt mindre diesel och bränsle. Att i det läget planera för en mångmiljardinvestering måste vara svårt, säger Jan-Olof - Johansson.
Preem har meddelat att man kommer att lämna in en ny

ansökan under hösten, ”för att möjliggöra storskalig produktion av förnybara drivmedel vid raffinaderiet”. Vad det innebär för Lysekil är i nuläget oklart.
– Just nu är det en tid av ovisshet för kommunen, konstaterar Jan-Olof Johansson.
Bakom kassan i en fiskebutik i hamnen står Gustav Ljung. Han är född och uppvuxen i Lysekil, med en pappa som är anställd på raffinaderiet, och kan se både för- och nackdelar med Preems ändrade planer.
– Men framför allt tycker jag att det är bra. Visst, en utbyggnad hade inneburit en boost med inflyttning. Men Lysekil är ändå en levande kommun, säger han.

Lovisa Herold
lovisa.herold@dn.se

14 december 2016: Preem ansöker om nytt miljötillstånd hos mark- och miljödomstolen vid Vänersborgs tingsrätt.
9 november 2018: Domstolen godkänner ansökan. Beslutet överklagas av bland annat Naturskyddsföreningen.
17 juni 2019: Mark- och miljöverdomstolen meddelar prövningstillstånd.

Naturskyddsföreningen skickar en underrättelse till regeringen, som enligt organisationen borde ta över prövningen av tillståndet.
27 juni 2019: Även Naturvårdsverket skickar en underrättelse till regeringen.
23 augusti 2019: Regeringen beslutar att ta över det slutgiltiga beslutet om Preem miljötillstånd.
30 oktober 2019: Preem - kompletterar sin tillståndsansökan. Bland annat minskas den planerade utbyggnaden av raffinaderiet med 20 procent.
10–12 mars 2020: Mark- och miljööverdomstolen håller sin förhandling.
15 juni 2020: Domstolens yttrande blir offentligt.
16 september 2020: Lysekils kommunfullmäktige säger ja till Preems utbyggnad av oljeraffinaderiet.
28 september 2020: Preem drar tillbaka sin ansökan om att få bygga ut oljeraffinaderiet i Lysekil.
TT

Krav på ny utredning efter uppgifter om hål i skrovet

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Uppgifter om ett stort hål i Estonias skrov som avslöjas i en ny dokumentärserie har åter väckt frågor om hanteringen efter förlisningen handlar om mörkläggning.

Anhöriga, överlevare och även Estlands regering kräver nu en ny oberoende granskning av katastrofen.

Under tysk flagg genomfördes i september förra året dykningar vid vraket efter Estonia som sjönk i Östersjön för 26 år sedan och som kostade 852 människor livet. I den dokumentär som blivit resultatet, ”Estonia – fyndet som ändrar allt”, avslöjas uppgifter om en tidigare okänd skada – en fyra meter lång spricka i Estonias skrov.

– Det börjar som en spricka och utvidgar sig till ungefär en och en

halv meters bredd. Det behövs en expert på fartygskonstruktion för att uttala sig säkert om hur den kan ha uppstått. Med den information som finns i dag kan man inte dra några slutsatser om hur skadan har uppstått, eller om det var innan eller efter fartyget sjönk, säger Linus Andersson, sjöbefäl och specialist på undersökningar av sjunkna vrak, som var med och genomförde dykningarna.
Uppgifterna har väckt starka reaktioner och lett till förnyade krav på att tillsätta en internationell oberoende granskning av förlisningen.
– Myndigheterna måste fastställa rent tekniskt vad det här hålet är för något, säger Lennart Berglund, ordförande i Stiftelsen Estonia-offren och Anhöriga, SEA.
Överlevaren Kent Härstedt, i dag ambassadör, instämmer i kravet.
– Det finns så många brister och tillkortakommanden i de utredningar som har gjorts. Jag är inte konspiratoriskt lagd, men med det som framkommit nu blir det ytterligare frågetecken – varför finns inte hålet med i den officiella utredningen, säger han.

Han och före detta riksrevisorn Inga-Britt Ahlenius, överlevaren Rolf Sörman samt före detta riksdagsledamot i försvarsutskottet Lars Ångström har vid flera tillfällen framfört kritik mot utredningen kring fartygsolyckan. Vid en pressträff på måndagen tog de upp bristerna på nytt.
De anser att det finns flera tekniska orsaker som talar emot förklaringen att olyckan berodde på ett uppslaget bogvisir.
Dessutom finns frågetecken kring uppgifterna om att svenska försvaret använt fartyget för att i hemlighet transportera militär utrustning.
– Det går inte att utesluta en militär last på Estonia. Det är viktigt att vi får klarhet i de här frågorna och att hemlighållandet från parlament och regeringar inte får fortgå, säger Lars Ångström.
Han menar att de nya uppgifterna visar att det är något som har kolliderat i Estonias sida med en kraft av flera tusen ton, och då ett fartyg. En teori som även Jørgen Amdahl, professor i marin teknik i Trondheim, är inne på.

– Man kan inte utesluta att skadan haft betydelse för sjunkförloppet, säger Amdahl i dokumentären på Dplay.
Även Estland kräver en ny undersökning av passagerarfartyget.
Premiärminister Jüri Ratas vill att man undersöker skrovet, något som inte tidigare har gjorts.
– Enligt vår mening ska den tekniska undersökningen inkludera undervattensobservationer och vi har också informerat Finland och Sverige om den saken, säger han enligt det estniska etermediebolaget ERR.
I tisdags var Jüri Ratas på besök i Stockholm hos statsminister Stefan Löfven (S). Statsministerns pressekreterare Gösta Brunnander bekräftar till TT att de nya uppgifterna från Estoniadokumentären togs upp på det mötet.
– En rad andra frågor togs också upp, men detta var naturligtvis en av anledningarna till mötet.
Sverige, Finland och Estland ska nu gemensamt utvärdera de nya rönen.

Att dyka vid Estonia är förbjudet då vraket har status som gravplats. Men Tyskland har inte ratificerat den lag som som uttryckligen förbjuder dykningar vid Estonia. Linus Andersson och ytterligare en svensk, Henrik Evertsson, som var med vid dykningarna har åtalats misstänkta för brott mot grifte-friden.

Katarina Lagerwall
katarina.lagerwall@dn.se

Fakta. Estonia

Estoniakatastrofen inträffade natten till den 28 september 1994. Färjan lämnade hamnen i Tallinn på kvällen den 27 september 1994 men kantrade knappt halvvägs till Stockholm och sjönk helt på mindre än en timme. 852 människor omkom i katastrofen. 137 överlevande räddades.

Krav har tidigare kommit från överlevare, anhöriga och andra engagerade personer om att vraket måste undersökas för att hitta en förklaring till att färjan sjönk så snabbt.

Estonia ligger på internationellt vatten cirka 25 sjömil söder om finska Utö.

Chef påstod sig vara brittisk krigsveteran

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

En chef med falska meriter har i många år haft en central roll vid Försvarsmaktens högkvarter utan att avslöjas.

Mannen påstår att han är - brittisk krigsveteran, som

deltagit i hemliga operationer på Irland och skjutits ned i Irak. Det är den andra personen med påhittad bakgrund inom försvaret som DN avslöjar i år.

DN avslöjade tidigare i år en falsk officer som ljugit om sin bakgrund och fått känsliga tjänster med tillgång till hemliga uppgifter. Nu kan DN rapportera om ytterligare en person som det senaste årtiondet har haft en central roll på Försvarsmaktens högkvarter och som lämnat falska uppgifter om en militär karriär inför kollegor och på sina cv. Först under hösten 2019 väcktes frågor om mannen och efter en internutredning köptes han ut.

I sin chefstjänst vid Högkvarterets insatsstab har mannen arbetat med att analysera det svenska försvarets styrkor och svagheter. Arbetet har inneburit ”rådgivning till chefer på högsta nivå”. Enligt uppgift till DN har han åtminstone tillfälligt varit placerad i den högsta säkerhetsklassen, Försvarsmakten vill inte kommentera det utan hänvisar till sekretess.

Mannens anställning har varit - civil men för kollegor och på flera cv har han ofta och utförligt

berättat om sin militära bakgrund i Storbritannien. Hans påstådda erfarenheter är så uppseendeväckande att de – om de stämmer – borde göra honom i det närmaste unik inom det svenska försvaret.

I september 2019 skrev mannen ett inlägg på sin Facebooksida: *”Gulfkriget, januari 1991, och jag är utlånad till ett visst förband. Vi är på väg tillbaka efter ett uppdrag på andra sidan irakiska gränsen. Det är mörkt och någonstans på vägen blir vi beskjutna. Helikoptern slår i marken, tre av besättningen dör i nedslaget, jag och ena dörrskytten överlever men skadas mycket svårt.”*

Mannen lägger upp bilder på det nedskjutna vraket, och i kommentarerna får han stöd av vänner och kollegor. Uppgifterna om att han skjutits ned i Irak återges också i tre av mannens cv som han genom åren lämnat in till Försvarsmakten. Men berättelsen tillbakavisas av det brittiska försvaret.

”Vi kan bekräfta att ingen helikopter tillhörande [den påstådda enheten] sköts ned

under Gulfkriget 1991”, uppger det brittiska flygvapnet för DN.
En närmare granskning av bilderna på helikoptervraket visar att de publicerats på nätet flera år innan mannen lade upp dem på sin Facebook. Bilderna uppges i stället visa en amerikansk helikopter som kraschade i en uppmärksammad olycka i Saudiarabien i mars 1991.
När mannen flyttade till Sverige i början av 2000-talet anställdes han av Totalförsvarets Forskningsinstitut, FOI. I hans cv och i en kompetensgranskning som genomfördes av FOI står det att han huvudsakligen arbetat med ingenjörsuppgifter inom flygelektronik och ledningssystem, och därefter som analytiker, innan han flyttade till Sverige.
Men i cv:n från 2013, 2014 och 2016, då mannen anställs vid Försvarsmaktens högkvarter, börjar nya uppgifter dyka upp. Han påstår att han vid sidan av sin karriär som ingenjör och analytiker även tjänstgjort som attackpilot redan som 20-åring, sedan omskolats till helikopterpilot och tjänstgjort inom den brittiska flottan under

1980- och 1990-talet där han nått graden kommendörkapten.
Enligt DN:s uppgifter har brittiska Royal Navy inte kunnat hitta information om att någon med mannens namn har tjänstgjort i flottan.
I flera Facebookinlägg från 2019 och 2020 ger mannen färg åt uppgifterna i sina cv. I ett inlägg från juni 2019 berättar han om hur han hamnade i eldstrid under ett hemligt uppdrag på Irland och Nordirland.
”Jag hör vinande ljud, små skarpa smällar från kulor. Bakhåll. Kollegan skjuter, dom vi hämtar skjuter. Allt går med automatik, utan att tänka tar jag MP5:an och skjuter ut genom dörröppningen, tömmer magasinet. Vet inte om jag träffar något. Samtidigt drar jag igång motorn med vänsterhanden, lyfter så snabbt det bara går.”
Flera av inläggen innehåller bilder som mannen påstår att han själv tagit eller att de föreställer honom. När DN granskar sex bilder från 2019 och 2020 visar det sig att alla publicerats på nätet i andra sammanhang innan de dykt upp på försvarschefens

Facebooksida. En bild som han påstår visar hur han landar en helikopter på ett brittiskt fartyg är i själva verket en skärmdump från en videoinspelning av en övning som utfördes av danska flottan. Videon har publicerats många gånger på Youtube sedan 2010 under rubriker som ”crazy helicopter landing” och ”amazing ship landing”.
Efter att ha utretts internt undertecknade försvarschefen en överenskommelse med Försvarsmakten i mitten av mars som innebar att han omedelbart arbetsbefriades och att hans anställning upphörde en månad senare. I överenskommelsen som DN tagit del av framgår att han även fick ett engångsbelopp motsvarande sex månadslöner för att sluta.
DN har varit i kontakt med den tidigare försvarschefen som inte vill svara på frågor. Under det korta samtalet säger han att uppgifterna om hans förflutna i Storbritannien omfattas av sekretess och att det aldrig kommer gå att få dem bekräftade. Han svarar inte på varför han i så fall skriver om de hemliga

operationerna på sin Facebooksida.
I ett uppföljande sms skriver mannen att han säkerhetskontrollerats flera gånger av Försvarsmakten, senast i september 2019, och godkänts.
”Om det finns frågetecken kring min bakgrund så borde dom ha upptäckts långt innan jag slutade, och även innan jag anställdes.”
Den tidigare chefen vill inte kommentera bilderna han lagt upp på Facebook utan säger att han fått dem av vänner.
Han säger också att han lämnade Försvarsmakten på grund av personliga skäl och att det inte hade något att göra med de frågetecken som uppstått kring hans bakgrund.

Mikael Delin
mikael.delin@dn.se

DN:s granskning av falska meriter vid Försvarsmakten

I början av året avslöjade DN att en person med falska meriter och påhittad bakgrund kunnat göra officerskarriär inom Försvarsmakten. Han

rekryterades till ledande roller i flera utlandsinsatser, arbetade vid den militära underrättelse- och säkerhetstjänsten och vid Natos militära högkvarter. Efter avslöjandet kallades försvarsminister och överbefälhavaren till riksdagens försvarsutskott, en internutredning vid Försvarsmakten visade på flera allvarliga brister och mannen fick strafföreläggande för två fall av brukande av falsk urkund.

DN kan nu avslöja att ytterligare en person med falska meriter arbetat på känsliga roller inom Försvarsmakten. Granskningen bygger på ett stort källmaterial med anställningshandlingar, utredningar och cv från Försvarsmakten och Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI. DN har även granskat mannens inlägg i sociala medier.

Försvarsmakten: Det är svårt att skydda sig mot folk som ljuger

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Försvarsmaktens personaldirektör säger att den chef som avslöjats med falska meriter utgjort en risk för både sig själv och det svenska försvaret.

– Det är svårt för Försvarsmakten att skydda sig mot folk som ljuger, säger Klas Eksell.

Försvarsmaktens personaldirektör Klas Eksell bekräftar att den chef som DN granskat har kommit med falska uppgifter när han anställts och arbetat vid Försvarsmaktens högkvarter.

– Jag ser det som allvarligt, människor som ljuger och ljuger om sitt cv, det är beklagligt. Det är eländigt. Det är svårt för Försvarsmakten att skydda sig mot folk som ljuger. Vi borde ha kontrollerat den informationen bättre.

Klas Eksell betonar att det rör sig om ett fall bland tusentals anställnings- och

personalärenden. Enligt honom har mannen utsatt sig för risk genom att ljuga, något som - exempelvis skulle kunna göra - honom sårbar för utpressning.
– Det är därför vi inte vill ha människor som ljuger på olika sätt. Och även om det inte är brottsligt att ljuga i ett cv så är det något som är beklagligt och belastande.
Försvarsmakten har inget som tyder på att mannen utsatts för påtryckningar eller inneburit en skada för Försvarsmakten.
– Vi har inga indikationer på informationsförlust eller att vi lidit skada med utgångspunkt i det som skett i det här fallet.
Den 7 augusti hölls en dragning om ärendet på regeringskansliet. Försvarsminister Peter Hultqvists (S) pressekreterare bekräftar att ministern informerats men han vill inte svara på några frågor om vilken information som nått regeringskansliet.
Klas Eksell säger att mannens uppgifter borde ha kontrollerats innan mannen fick de säkerhetsklassade tjänsterna, och att han inte vet varför det inte skedde. En anledning kan vara att den påstådda militära

erfarenheten inte var relevant för mannens civila uppdrag.
– Det är uppseendeväckande absolut. Men det arbete som han bedrivit hos oss är ett civilt arbete på insatsstaben, inte som en officer. Då blir den informationen så klart spännande men inte avgörande för hans arbete, säger Klas Eksell.
Regeringen har gett Försvarsmakten i uppdrag att redovisa hur man arbetar med säkerhetskontroller.
Myndighetens internrevision ska även inleda en kontroll där andra personers meriter kan komma att granskas.

Mikael Delin
mikael.delin@dn.se

Tung mask blev problem i vården

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Flera anställda vid på Akademiska sjukhuset i Uppsala har blivit sjukskrivna sedan de fått besvär av skyddsmasker som använts under pandemin, rapporterar SVT Nyheter. Maskerna har lånats in från Försvarsmakten och är så tunga att personal fått problem med nacke och axlar. **TT**

Jag är fantastiskt hedrad.

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Vänsterpartiets Nooshi Dadgostar efter att partiets valberedning som väntat föreslagit att hon ska bli ny partiledare efter avgående Jonas Sjöstedt.

Sex års fängelse för grov våldtäkt

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Två män döms till sex års fängelse för att gemensamt ha utsatt två tonårsflickor för grov våldtäkt. Den ena flickan var bara 14 år och männen döms i det fallet för grov våldtäkt mot barn. Enligt domen förmådde de först flickan att dricka så mycket alkohol att hon inte kunde försvara sig, rapporterar P4 Kalmar.
En av männen gjorde dagen efteråt sökningar på internet om sexualbrott mot minderåriga, vilket tingsrätten ser som ett bevis för att han visste att flickan var under 15 år.
TT

Man anhållen för mord på kvinna

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

En man i 50-årsåldern har anhållits skäligen misstänkt för mord på en kvinna i 60-årsåldern på en ort söder om Filipstad. Kvinnan hittades död på söndagsmorgonen och polisen kunde inte utesluta att kvinnan utsatts för brott. Någon timme senare greps den misstänkte mannen.

TT

Stort narkotikatillslag – 17 gripna

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Dansk och svensk polis har gripit 17 personer, misstänkta för omfattande produktion och smuggling av cannabis till Sverige. Under måndagen gjordes husrannsakan på 26 adresser i Danmark och Sverige. De som greps är misstänkta för delaktighet i ett smugglingsnätverk som försett Sverige med dansk cannabis.

– Det här är en undersökning vi jobbat med de senaste månaderna, så det ligger en längre planering bakom det här, säger Henrik Andersen, chef för Gränscenter Öresund och polisinspektör vid polisen i Danmark.

Tillslaget är det första som sker genom det nyinrättade Gränscenter Öresund i Köpenhamn, som ska underlätta samarbetet mellan polismyndigheterna över sundet.

TT

M: Ge rättsväsendet mer pengar

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

I sitt budgetalternativ anslår Moderaterna 1,7 miljarder kronor mer till rättsväsendet än i regeringens och samarbetspartiernas budgetförslag för 2021.
En av posterna är mer pengar till Åklagarmyndigheten, en fråga som blivit aktuell sedan myndigheten larmat om att den måste ha mer resurser för att inte bli en flaskhals i rättskedjan.
Moderaterna vill ge Åklagarmyndigheten 75 miljoner mer nästa år än vad regeringen, C och L har avsatt i budgeten.
– Det är obegripligt för mig att regeringen och stödpartierna inte skjuter till mer resurser, för Åklagarmyndigheten går på knäna, säger Elisabeth Svantesson.
TT

Eonchefen vägrar svara på Ygemans anklagelse

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Eon hotade med att punktera effektlösningen i Skåne om de inte fick igenom sitt krav på extra miljarder i intäkter, enligt energiminister Anders Ygeman (S). Eons högste nätchef Johan Mörnstam vill inte svara på DN:s frågor om det. Han försvarar att de ska få nyttja extra miljarder till investeringar – trots att tillsynsmyndigheten dömer ut förslaget.

Den 25 oktober 2019 stod Johan Mörnstam på Pågens bageri i Malmö med energiminister Anders Ygeman. De presenterade en lösning på den akuta effektbristen i Skåne.

I den ingick att elnätsbolagen, där Eon ingår, skulle få använda så kallade outnyttjade intäkter från tidigare perioder på mellan 30 och 40 miljarder kronor – mer än

dubbelt så mycket som statens kulturbudget i år.
Elnätsbolagen skulle kunna nyttja miljarderna precis när regeringen lagvägen tvingat ner elpriserna – och därmed bolagens intäkter – med 20 procent i elnäten från 2020.
Energiminister Anders Ygeman (S) har uppgett för DN att Eon Energidistribution ställde som krav att regeringen måste godkänna miljardrullningen till elnätsföretagen. Annars vägrade Eon vara med och lösa den akuta effektbristen i Skåne ihop med Svenska kraftnät.
Johan Mörnstam var då chef för Eon Energidistribution, men sedan årsskiftet är han chef för Eons hela nätverksamhet i Europa.
Stämmer det som Ygeman säger?
– Det är en hypotetisk fråga, säger Johan Mörnstam.
Sedan säger han att han ser en överenskommelse med regeringen i två delar; den kortsiktiga akuta lösningen i Skåne som Eon nu löser ihop med Svenska kraftnät.
– Den andra delen handlar om att på medellång sikt framtidssäkra näten med outnyttjade intäkter, där hela branschen har en

överenskommelse med Infrastrukturdepartementet att investera i näten.
DN ställer om frågan ”Stämmer det som Ygeman säger” fyra gånger – utan att få svar.
Du kan inte dementera det?
– Nej.
I det som Johan Mörnstam kallar kortsiktig lösning ska Eon och Svenska kraftnät öka effekten i Skåne från runt 750 till 1 150 megawatt redan från november och fram till 2024. Det är mer än de 1 000 megawatt som Eon själva begärt av Svenska kraftnät.
Så behövs då överrullningen av intäkter som ni kämpar för?
– Sjupunktsprogrammet är en dellösning på problemen i Skåne. Det krävs också kraftfulla framtida investeringar i hela elnätet och överrullningen är svar på det.
Men ett flertal experter säger att de så kallade outnyttjade intäkterna inte kommer att leda till ökade investeringar. Energimarknadsinspektionens skriver i sitt remissvar:
”Eftersom elnätsbolagen redan får täckning för sina investeringar i den nuvarande regleringen, så

kommer det föreslagna regelverket endast att leda till utökade vinster i elnätsverksamheten.”
Trots flera frågor vill inte Johan Mörnstam kommentera Energimarknadsinpektionens analys.
– Nej, jag kan bara lämna vårt perspektiv på det. Det är att vi hela tiden räknat med överrullning när vi ska investera framåt enligt de regler som gällde då.
Han kan inte svara på vilka investeringar som uteblivit om Eon inte fick göra denna överrullning.
Eon Energidistribution AB gjorde 2019 en rörelsevinst på 5,17 miljarder kronor – 51 procents rörelsevinstmarginal. Av det lämnades tre fjärdedelar – 3,81 miljarder kronor – i koncernbidrag till moderbolaget. De agerar på monopolnät.
Ni gav större delen av vinsten i koncernbidrag, kan ni inte använda det till investeringar i stället?
– De som investerar har rätt till en avkastning. Utan avkastning hade vi aldrig kunnat attrahera kapital

till investeringar. Jag förstår att storleksordningen i beloppen isolerat kan tyckas stora. Men om man sätter det i relation till hur mycket vi investerar så tycker vi att över tid är detta en fullt rimlig avkastning.
Bolag överlag har ofta 10 procents rörelsevinstmarginal eller mindre. Eon Energidistribution höjde priserna i sina elnät med 38,1 procent mellan 2014 och 2019 – samtidigt som konsumentprisindex gick upp 6 procent under samma period.
Är det rimligt i ett monopolnät?
(tyst)
– Vi har sänkt priserna från 1 januari 2020 med 18 procent för majoriteten av elkunderna.
Men det var efter en lagändring som förre energiministern Ibrahim Baylan (S) genomförde för att få ner priserna med 20 procent – som började gälla 2020.
– Staten sätter de regler och intäktsramar som elnätsföretagen förhåller sig till.

Jonas Fröberg
jonas.froberg@dn.se

Bakgrund.

I en intervju i DN avslöjade energiminister Anders Ygeman att Eon bakom kulisserna satte krav för att lösa effektbristen i Skåne tillsammans med Svenska kraftnät. Eon skulle göra det enbart om regeringen rev upp lagen och Eon därigenom åter skulle få ta med sig sina outnyttjade 8 miljarder i intäkter. Energimarknadsinspektionen sågar uppgörelsen i sitt hårt formulerade remissvar och menar att det inte kommer att leda till mer investeringar utan bara att bolagen kan ta mer intäkter från elkunderna

Regeringen går vidare och har nu en proposition om den så kallade överrullningen av vinster.

Fakta. Koncernbidrag

Koncernbidrag är en överföring mellan företag i en koncern med syfte att utjämna resultatet mellan företagen. Källa: Visma

C hotar fälla ministerns lagförslag

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Energiminister Anders Ygeman (S) kallas till Näringsutskottets möte på tisdagen och Centern hotar att fälla lagförslaget. Det sker efter DN:s avslöjanden om att regeringen lagt lagförslag om miljardrullning till elnät-bolagen.

– Jag känner mig förd bakom ljuset, säger Lars Hjälmered (M), ordförande i näringsutskottet.

På måndagen kom starka reaktioner från flera politiska håll efter DN:s avslöjande om elsituationen i Skåne.

Det var energiminister Anders Ygeman (S) som drev igenom att elnätsbolagen skulle få möjlighet att ta ut mångmiljardbelopp i ext-ra inkomster de närmaste åren.

Men DN har kunnat avslöja att myndigheten Svenska kraftnät redan hade en plan som täcker effektbehovet i Skåne med råge.

– Om uppgifterna stämmer är det helt nya uppgifter för mig, säger Lars Hjälmered (M), ordförande i näringsutskottet och näringslivspolitisk talesperson för Moderaterna.
– Detta har över huvud taget inte varit på bordet trots att Anders Ygeman varit flera gånger i utskottet och redogjort för situationen i Skåne.
Centerns energipolitiska talesperson Rickard Nordin (C) sitter med i Näringsutskottet säger att han är beredd att stoppa propositionen.
Jonas Fröberg
jonas.froberg@dn.se

Therése Lindgren. ”Det bästa med att vara vegan är att det är en osjälvisk handling”

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Influeraren Therése Lindgren har gått från att knappt tänka på vad hon äter till att bli en av landets kändaste veganer. Allt började när hon såg filmer som

visade hur köttuppfödning kan gå till.

Före 2016 var Therése Lindgrens favoriträtt spagetti med köttfärssås. Sedan såg hon klipp på Youtube om industriell djuruppfödning. På filmerna såg hon grisar och kycklingar som levde i trånga lador och burar, och kalvar som tidigt togs från sina mammor.

– Jag trodde inte att det var sant. Förstår du att många grisar inte får se solljus innan de dör? Att man har ihjäl nästan alla tuppkycklingar?

Hon slutade först äta griskött, sedan slutade hon med kyckling och efter ett knappt år även med nötkött och mejeriprodukter. I dag är influeraren, som har en miljon följare på Youtube, en av Sveriges mest kända förespråkare för en helvegansk livsstil. Mycket av hennes bok ”Vem bryr sig?” (2017) kretsar kring det valet.

– Jag blev vegan uteslutande för djurens skull. Det var inte för klimatet eller min egen hälsa. Men även om klimatet inte var huvudanledningen så finns det stora miljömässiga vinster med att

välja bort animaliska produkter. Genom att äta växtbaserad kost kan vi minska utsläppen från livsmedel med 70 procent, enligt forskare på Chalmers.
Therése Lindgren tycker att argumentet om att naturbetesdjur bidrar till att hålla landskapen öppna och stärker den biologiska mångfalden inte väger upp för det lidande som köttätande medför.
– Inga av alla miljoner kycklingar och grisar som föds upp betar ute. Och hur många kor behövs egentligen för att hålla ängarna öppna? Jag tycker inte att domesticerade djur ska sluta finnas. Vi skulle kunna ha hästar och lamm som är ute och betar, men som inte går till slakt efter två år.
Hon anser att mjölkproduktionen också är problematiskt ur ett djurrättsperspektiv.
– Jag tycker inte att det är schyst att ta kalvarna från deras mammor. Och korna behöver ju ha kalvar för att producera mjölk, och de flesta hankalvarna slaktas. Så man kommer inte från det där med att döda djur.
Therése Lindgren tycker inte att det har varit någon uppoffring att bli vegan. Hon äter ungefär

samma mat som hon gjorde tidigare, men har bytt ut köttprodukterna till växtbaserade varianter.

– När jag blev vegetarian fick jag göra mycket research om hur jag skulle få i mig alla näringsämnen, och jag äter vitamin B12-tillskott. Men hittills har jag inte haft några problem.

Det allra bästa med att vara vegan är att det är osjälviskt, menar hon.

– Det gör väldigt mycket för mig gå och lägga mig varje kväll och veta att jag gör någonting helt oegoistiskt. Så mycket vi gör i dag är bara för oss själva, men att vara vegan är en osjälvisk handling.

Vad har varit svårast?

– Jag var ganska snabb med att sätta etiketten vegan på mig själv, och blev fort tvungen att svara på många frågor om valet från vänner och familj. Det kan också vara svårt att äta ute i mindre städer. Det blir oftast bara isbergssallad eller pommes frites med ketchup.

John Falkirk
john.falkirk@dn.se

Fakta. Veganism i Sverige

Enligt en enkätundersökning av Kantar-Sifo åt Axfood var 5 procent av svenskarna vegetarianer i fjol, ungefär lika många som året innan. Andelen som äter mer vegetarisk kost ökar. 28 procent av de tillfrågade i undersökningen äter vegetariskt två till sex dagar i veckan, 4 procentenheter fler än 2018.
Källa: Kantar-Sifo

Gunnar Rundgren. ”Vi måste bli bättre på att ta tillvara på maten och äta hela djuret”

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Lantbrukskonsulten Gunnar Rundgren anser att det inte går att reducera frågan om mat och miljö till att handla om

animaliskt eller inte. Det svenska jordbruket är mer komplext än så, menar han.
Gunnar Rundgren driver en mindre frukt- och grönsaksodling och har även några dikor på sin gård i Uppland. Han äter kött och mejeriprodukter, men är noggrann med hur de framställts.
– Jag köper i princip bara ekologisk mat. En stor del av det jag äter producerar jag själv, säger ekobonden, som också är ledamot av Kungliga skogs- och lantbruksakademien och medgrundare till miljömärkningen Krav.
Det svenska jordbruket utgör i dag ett eget ekosystem där djur – framför allt kor – spelar en viktig roll, menar han. Nötdjuren äter många restprodukter från livsmedelsindustrin, deras gödsel används i jordbruket och de betar på ängar och håller dem öppna. Dessutom odlar man vall – alltså gräs och klöver som foder för djur – på åkrarna så att jorden kan återhämta sig mellan att den används för spannmålsodling.
– Få praktiska jordbrukare tycker att man ska utesluta animalier ur lantbruket. Det finns i princip inga naturliga ekosystem utan

djur. Varför skulle jordbruket klara sig utan dem?
En viktig sak som man kan göra för miljön enligt honom är att välja ekologiskt, närproducerat och råvaror som är i säsong. Om man vill äta kött ska man också välja styckningsdetaljer som inte brukar vara så populära, anser han.
– Vi måste bli bättre på att ta tillvara på maten och äta hela djuret, inte bara steken och oxfilén. Ska man äta kött borde man äta mer lever, njure och hjärta. Annars blir det ett enormt slöseri.
Nöt- och fårkött är bättre att välja än exempelvis kyckling enligt honom, eftersom fåglarna äter spannmål och soja som hade kunnat konsumeras av människor.
– Kyckling har inte längre någonting att göra med att omsätta restprodukter från jordbruket. De bidrar inte till jordbrukets hållbarhet på samma sätt som kor, utan är mest konsumenter. Grisen ligger lite mittemellan dem.
Mycket forskning tyder på att vi kan minska klimatutsläppen genom att välja bort animaliska

produkter, och Chalmersforskare har bland annat kommit fram till att man kan få ner sina utsläpp från det man äter med upp till 70 procent om man blir vegan.
Men Gunnar Rundgren anser att det är problematiskt att jämföra klimatutsläpp mellan olika livsmedelsprodukter som kommer från samma jordbrukssystem.
Som exempel tar han att man bara använder en del av havret när man producerar havredryck – resten blir till foder för kor.
– Dessutom så utgår man ofta från kilo eller liter när man jämför animaliska och växtbaserade produkter och inte näringsinnehållet. Hade man gjort det hade skillnaden inte varit lika stor.
Men Gunnar Rundgren har respekt för den djurrättsliga aspekten av veganism.
– Ibland kan det kännas som att den veganska rörelsen har kapat frågan om klimatet. Jag har större respekt för åsikten om att det är fel att äta djur än, även om jag inte delar den.

John Falkirk
john.falkirk@dn.se

Fem enkla tips för en mer hållbar matkasse.

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Åtta av tio svenskar vill äta mer klimatsmart och miljövänligt, men flertalet tycker att det är svårt att göra rätt val i butiken, visar en undersökning av United Minds.

Ät mer grönt

Att välja mat från växtriket i stället för animaliska produkter är avgörande om du vill äta mer miljövänligt, enligt Naturskyddsföreningens generalsekreterare Karin Lexén. Men det är viktigt att det är närproducerade varor.

En enkel tumregel är att fundera på hur lång hållbarhet frukten eller grönsaken har. Är det en exotisk frukt som snabbt blir dålig är sannolikheten stor att den fraktats hit med flyg. Svenskproducerade grönsaker har därför ofta lägre klimatpåverkan.

– Rotfrukter är ett bra val som ofta odlas i Sverige och inte kostar så mycket. Rotfrukter, linser och bönor kan vara en bra, miljövänlig grund i matlagningen, säger Karin Lexén.

Köp ekologiskt

Klimatsmart och ekologiskt är inte samma sak, men begreppen hänger ofta ihop. Ekologiska märkningar tar hänsyn till flera aspekter som närmiljön, djuruppfödningen och klimatpåverkan. Till exempel betar ekokossor utomhus på naturliga ängar, vilket är viktigt för svenska kulturlandskap och den biologiska mångfalden.

– Därför är det bra att välja ekologisk mjölk. Att ha fungerande ekosystem är även en viktig klimatåtgärd på sikt, säger Karin Lexén.

Kött, potatis och bananer är andra livsmedel som är viktiga att välja ekologiskt. Tomater som odlats i växthus utomlands kan också ha en negativ klimatpåverkan.

Ät mindre och bättre kött

Svenskar måste börja äta mindre kött. Konsumtionen minskar, från en rekordnivå på 87,8 kilo per år och capita 2016 till 81,9 kilo i fjol,

enligt Jordbruksverket. Men den måste ner till ännu lägre nivåer för klimatets skull.
Om man ska äta kött är det viktigt att välja ekologiskt, enligt Karin Lexén. Kyckling och gris har lägre klimatpåverkan än nötkött, men det sistnämnda är bäst för den biologiska mångfalden. Viltkött är också ett bra, klimatsmart alternativ.
– Industriproducerat nötkött är absolut inte bra, då är det bättre att välja kyckling. Ekologiska och svenska kossor på naturbete bidrar dock till öppna ängar. Men det viktigaste är att äta mindre kött, säger Lexén.

Välj säsongsbaserat

I dag går det att få tag på i stort sett vilka grönsaker och frukter som helst under stora delar av året. Men köper du exempelvis tomater när det inte är säsong har de sannolikt fraktats långt. Att köpa frukt och grönt som är i säsong är ett enkelt sätt att minska sin klimat- och miljöpåverkan. Det är också ofta gott, eftersom varorna är närproducerat och färskt.
– Grönsaker som är i säsong är ofta ganska billiga. Så det är

ytterligare än fördel, säger Karin Lexén.
Nu på hösten är många olika grönsaker, rotfrukter och bär i säsong i Sverige. På nätet finns det många guider för vad som är i säsong i Sverige, exempelvis har Naturskyddsföreningen en på sin hemsida.

Välj bort ost och ris

Ost är en riktig klimatbov. På grund av att mycket mjölk behövs för att tillverka en liten mängd ost, är faktiskt klimatavtrycket mycket större för ost än för kyckling- och griskött. Även kvarg och färskost är dåliga för klimatet. Mjölkkor i andra länder får dessutom ofta i sig mycket antibiotika, och bidrar på så vis till antibiotikaresistensen. Om man ändå vill äta ost är det därför bäst att välja svenskt.
En annan produkt som har en hög klimatpåverkan är ris. Spannmålet odlas på fält som periodvis dränks i vatten, vilket gör att växthusgasen metan produceras och släpps ut i luften.

John Falkirk
john.falkirk@dn.se

”Vi måste förändra matsystemet nu”

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Efter Greta Thunbergs skolstrejk har flera unga rörelser växt fram – däribland Reformaten som nu vill lyfta frågan om hur mat produceras och konsumeras.

– Vi kommer ha svårt att överleva med det matsystemet vi har i dag, säger Olga Grönvall Lund.

”Lyssna på forskarna innan det är för sent”, säger eldsjälen Olga Grönwall Lund som ligger bakom ”Reformaten” – ett initiativ som ska förändra Sveriges matsystem. Varje sekund produceras och konsumeras oändliga ton mat på ett ohållbart sätt, menar hon.

– Jag fick upp ögonen för det här när en familjemedlem drabbades av cancer. Jag spenderade en hel månad på sjukhuset under 2019 och såg att sjukhusmaten inte tog

hänsyn till patienternas hälsa och inte heller till klimatet. På sjukhuset bestod 9 av 14 måltider av rött kött, säger hon.
I samband med detta tog Olga Grönvall Lund kontakt med mat-ansvariga på sjukhuset. Till svar fick hon att det rör sig om gamla system och regelverk, som är svåra att ändra på. Vidare var det startskottet för initiativet ”Reformaten” som syftar till att bli en folkrörelse.
– Vi vill akut förändra matsystemet genom att först påverka Sverige och sedan världen. Kunskapsnivån är låg och debatten närmast obefintlig Jag är själv ingen forskare så därför väljer jag att citera Johan Rockström: ”Enkelt uttryckt, fixar vi maten så fixar vi mänskligheten och planeten. Fortsätter vi som i dag, går det illa för båda.”
Det ska vara lätt att äta rätt. Maten står för ungefär en fjärdedel av den klimatpåverkan som kommer från vår konsumtion, förklarar hon och menar att ansvaret i dag till för stor del läggs på den enskilda individen. Olga Grönvall Lund vill i stället få upp ansvaret och frågan på systemnivå.

Så hur ska det gå till konkret?
– Vi föreläser bland annat i skolor och vi sätter frågan på agendan - genom att samla forskare, makthavare och matkreatörer för att diskutera problem och lösningar. - Maten i den offentliga sektorn måste regleras, liksom marknadsföringen av mat, subventioner och skatter.
– Det handlar framför allt om koldioxidskatter och att maten bör ha en statlig märkning som visar hur den produceras, vad den innehåller och hur den sedan transporteras.
Vilka samarbetar ni med?
– Vi är omkring 50 personer som arbetar med initiativet så här långt. Det är allt från studentgrupper från Sveriges lantbruksuniversitet och Hyper Island till kommunikations- och designbyrån Familjen. Tillsammans med Norrsken Foundation har vi hållit föreläsningar om klimatsmarta menyer och produktion bland annat.
– I början av september anordnade vi en stor konferens där bland annat Elin Röös, forskare på SLU och Jonas Bane, ordförande för Klimatriksdagen,

anslöt för att arbeta mot målet om att förändra matsystemet. På plats fanns också flera kockar som pratade om hållbar mat utifrån sina egna perspektiv. Slutligen vill vi skapa ett vetenskapligt råd med forskare för vägledning.

Om ni ska säga något till en matkonsument - vad är det viktigaste att tänka på?

– Jag vill att vi slutar lägga skulden på den enskilda individen. Men viktigt är att engagera dig, för man kan göra skillnad. Det är även fantastiskt för din egen hälsa om du väljer att köpa bra mat. Sluta köp processad mat, sök dig i stället till rekoringar (en grupp konsumenter som gått ihop och köper lokalt producerade varor direkt från producenterna, reds anm), börja odla och laga mat tillsammans.

Vad tycker ni att politikerna - behöver tänka på/förändra?

– Reformaten är en uppmärksamhetskampanj som kräver att den svenska regeringen tillsätter en utredning och skapar ett nytt skattesystem för vår mat, som främjar människans och planetens hälsa.

Många har försökt reformera sättet vi äter – vad skiljer er från dem?
– Folk har varit för realistiska, men jag ser att det bara är galningar som förändrar världen. Under pandemin har vi sett att Sverige har kunnat ställa om på en natt, vi tror att detta även vidgar synsättet för matproduktionen.

Johanna Sundbeck
johanna.sundbeck@dn.se

Sex av tio barngrupper i förskolorna är för stora

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Sedan 2015 har förskolor kunnat söka statsbidrag för att minska barngrupperna. Men i Stockholms län var sex av tio åldersindelade barngrupper större än rekommenderat ifjol. Och verkligheten är ännu värre

än siffrorna visar, menar Lärarförbundets ordförande.
”Rört är fört” säger Stella Karlsson, 5, till sig själv samtidigt som hon flyttar bonden framåt. Det innebär att man inte kan ångra draget, när man väl har tagit i pjäsen. Klockan är snart 11 och lunchdags på Bromma Enskilda skolas förskola men innan dess spelar hon ett parti schack med jämnårige Lars. Det är Christofer Martin, som introducerat spelet. Han arbetar på förskolan, är gymnasielärare i botten, och styrelseledamot i Sveriges Schackförbund.
– Jag lär dem precis som vuxna, bit för bit. Vi startar alltid med bara bönder och kungarna och lägger sedan till fler pjäser, säger Christofer Martin.
Väggarna är täckta av barnens färgglada teckningar. I nästan varje rum sitter en handfull barn tillsammans med en personal och arbetar med olika projekt. Även här är barngrupperna större än rekommenderat; två storbarnsgrupper med 18 barn i varje samt en småbarnsgrupp på 14 barn.
– Våra lokaler tillåter tyvärr inte fler grupper. Det här skulle jag

säga är en maxgräns för antalet barn per grupp och det kräver att vi arbetar väldigt strukturerat, har ett tydligt schema. Hela barngruppen är i princip aldrig tillsammans i ett rum, vi delar alltid upp oss, för att förskollärarna och barnskötarna ska kunna se läroprocesser, vara delaktiga och kunna hjälpa till, säger Maria Nordvall, som arbetar som både rektor och förskollärare på Bromma Enskilda skolas förskola, en icke-vinstdrivande ekonomisk förening.
För att detta ska vara möjligt har förskolan tio anställda, alla utom en arbetar heltid. Det innebär fem barn per årsanställd.
Kommunfullmäktiges årsmål för 2019 var 4,9 men snittet i Stockholm är 5,1.
– Jag tycker inte att det vore att föredra att minska barngrupperna om det också skulle innebära färre personal. Verksamheten blir mer sårbar och arbetet skulle inte gå att dela upp lika lätt, säger Maria Nordvall.
Barngrupperna för småbarn i åldern 1–3 år ska enligt Skolverkets riktlinjer inte överstiga tolv barn. För äldre barn

är rekommendationen max femton barn.
I Stockholms län var det ifjol 61 procent av alla åldersindelade barngrupper som översteg riktlinjerna, motsvarande siffra för riket är 51 procent, enligt en sammanställning som Lärarförbundet gjort av Skolverkets statistik.
Skillnaderna är stora inom såväl länet som kommunen. Medan den genomsnittliga gruppstorleken för småbarnsavdelningar ifjol var 11,9 barn på Södermalm var den 16,3 i Hägersten-Liljeholmen, enligt Förskolerapporten 2019.

I Skolverkets statistik syns en minskning av barngrupperna. Något även statsminister Stefan Löfven tog upp i regeringsförklaringen förra året ”Barngrupperna i förskolan har inte varit så små sedan 1992”. Ett uttalande som retade gallfeber på Lärarförbundets ordförande.
Det finns nämligen en osäkerhet i Skolverkets statistik, något DN rapporterat om tidigare. Då vissa förskolor har en organisation som bygger på stora barnavdelningar som i sin tur delas in i mindre hemvister – alltså ”grupper i gruppen” men under delar av

dagen slås ihop skulle det i praktiken kunna innebära att grupperna är större än vad den officiella statistiken visar.
– Verkligheten är ännu värre, tror Johanna Jaara Åstrand, förbundsordförande för Lärarförbundet
Insamlingen av Skolverkets statistik sker på hösten, men många förskolor tar in ytterligare barn under våren. Något som avspeglats i en enkät som förbundet skickat till sina medlemmar och som besvarats av cirka 1 525 förskollärare, det vill säga 35 procent av de tillfrågade. 75 procent av förskollärarna i småbarnsgrupp uppger att de jobbade i en grupp som inte uppfyller riktmärket, enligt Lärarförbundet. I februari hade siffran ökat till 83 procent.
De stora barngrupperna gör att många förskollärare känner att de inte kan utföra sitt arbete på ett bra sätt, enligt Lärarförbundet.
”Samvetsstressen påverkar mig varje dag. Känslan av att inte räcka till, att inte hinna med uppdraget som barnen enligt lag har rätt till bryter ner mig… Jag funderar på att byta yrke om barngrupperna inte minskar

snart, uppger en av förskollärarna i enkäten.
Varannan lärare i enkäten upplever att hen inte hinner med sitt arbete och anger barngrupperna som en vikig orsak.
Under 2019 hade 28 procent av personalen i förskolan i Stockholms län förskollärarexamen (jämfört med 40 procent i riket).
– Jag är extremt bekymrad. Det är många förskollärare som får betala med sin hälsa och som lämnar yrket i förtid, inte för att de valt fel yrke utan för att de inte får förutsättningarna att göra sitt jobb, säger Johanna Jaara Åstrand.
43 procent saknar helt utbildning för arbete med barn.
– Vi har en statsminister som säger att barngrupperna är mindre än på länge och att utvecklingen går åt rätt håll. Detta samtidigt som våra medlemmar står där ute och tänker: Va! De går på knäna och känner inte alls igen sig i statsministerns bild. Det är extremt allvarligt när våra viktigaste förutsättningsgivare inte har en korrekt bild av vilka problemen är och vilka åtgärder

som behövs, säger Johanna Jaara Åstrand.
Sedan 2015 kan kommuner och fristående huvudmän söka statsbidrag för att minska barngrupperna i förskolan. För bidragsomgången 2020–2021 rör det sig om totalt 1,2 miljarder kronor.
I Österåker, som har lägst andel grupper som överstiger riktlinjerna, har man enligt Ann Bisenius, verksamhetschef för de kommunala förskolorna, kunnat minska barngrupperna med hjälp av statsbidraget och politiska satsningar.
I Nykvarn är alla barngrupper på totalt nio förskolor i kommunen större än riktlinjerna. Alla utom en förskola drivs av kommunen. I fjol beviljades de en bråkdel av det sökta statsbidraget för att minska barngrupperna, i år avslogs deras ansökan eftersom bidraget inte räckte till alla som sökt och Nykvarn inte hade tillräckligt högt ”indexvärde”.
– Nykvarn är en ung tillväxtkommun. Befolkningen här ökar mest jämfört med alla kommuner i hela landet och behovet av förskolor och skolor är stort. Vi lider av lokalbrist

eftersom inflyttningen går i rask takt. Det kostar att växa, säger Erica Thor Bergkvist, som är rektor på alla Nykvarns kommunala förskolor, och lägger till att Nykvarn har en hög andel personal med förskoleutbildning och att en nybyggd förskola kommer öppna nästa år.

Marijana Dragic
marijana.dragic@dn.se

Fakta. Barngrupper

61 procent av alla barngrupper på förskolor i Stockholms län var förra året större än vad Skolverket rekommenderar i sina riktlinjer, enligt Lärarförbundets sammanställning. Enligt Skolverket ska grupper för barn i 1–3-årsåldern helst ha max 12 barn och för de äldre barnen är maxantalet 15.

Det är stor skillnad mellan olika kommuner. I Österåker, som har minst antal grupper som överstiger riktlinjerna, var 24 procent av barngrupperna större än de borde 2019, i Nykvarn var det 100 procent.

Endast åldersindelade grupper ingår i sammanräkningen och alltså inte grupper med med barn i

blandade åldrar då det i de fallen saknas riktlinjer. I Stockholms län är 59 procent av alla barngrupper åldersindelade.

Förbättrade resultat i Järvas skolor efter ökade resurser

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Resultaten i grundskolor i Rinkeby-Kista har ökat efter att stadsdelen fått mer resurser. Fler lärare och stödgrupper har

gett mer arbetsro och högre betyg.

– Det har blivit mer lugn och ro och det är lättare att jobba nu, säger Mohammed El Hassam, 13.

På Husbygårdsskolan har klass 7C svenska när skolborgarrådet Isabel Smedberg-Palmqvist (L) och skolans rektor Magnus Duvnäs knackar på. Eleverna får ställa frågor till skolborgarrådet och flera händer sträcks upp.

– Är det du som bestämmer hur långa raster vi ska ha? frågar en av eleverna.

– Nej, det är rektorn som gör det, men tänk hur populär jag hade varit om det var jag som bestämde, svarar Isabel Smedberg-Palmqvist och skrattar.

Efter satsningar i årets skolbudget har grundskolorna i Järva ökat sina resultat. I år var det genomsnittliga meritvärdet 208 poäng jämfört med 196 poäng för 2019. Man har även arbetat för en tryggare skola genom programmet ”Mentorer i våldsprevention” tillsammans med polis och fält-assistenter.

13-åriga Mohammed El Hassam har gått i Husbygårdsskolan i två

år säger att han har börjat trivas mer och känner sig tryggare. Mohammed har inte känt att han behöver extra stöd med skolarbetet, men uppskattar att det finns minst två lärare med på lektionerna.

– Det har blivit mer lugn och ro och det är lättare att jobba nu, säger han.

Svensklläraren Malin Loman har tidigare jobbat på en grundskola i en annan del av Stockholm. Hon säger att det även där fanns elever som behövde extra stöd, men resurserna fanns inte.

– Man vet hur man ska göra men man kan inte, det går inte. Resurser som fler lärare per lektion förbättrar inte bara situationen för de elever som behöver extra stöd, utan även för de som klarar sig på egen hand då miljön i klassrummet blir lugnare, menar Malin Loman.

– Nu har vi faktiskt tid att hjälpa eleverna.

Stockholms stad delar ut ett socio-ekonomiskt stöd för att kompensera för de ojämlikheter som kan finnas mellan skolor i staden. Husbygårdsskolan är en av de skolor som får stödet.

Rektor Magnus Duvnäs framhåller att skolor som ligger i ett socioekonomiskt utsatt område måste vara bättre än skolor som inte gör det.
– Våra elever vill precis som alla andra elever göra bra ifrån sig och vara schysta kamrater. Det är lätt att man tänker att om elever har det lite svårare så ska man inte ha samma fokus på kunskap och det är verkligen att lura eleverna.
Skolborgarrådet menar att det inte bara handlar om resurser.
– Det är också metoden och ledarskapet. Vi kan ju strö pengar men om det inte finns någon som möter upp och har en bra verksamhet och rätt kompetens så är det meningslöst, säger Isabel Smedberg-Palmqvist.
I Rinkeby-Kista finns initiativet Kistagruppen som är ett samarbete mellan de fyra högstadieskolorna i stadsdelen. Målet är att kunna hjälpa alla elever i skolan, men när skolan bedömer att eleven inte är mogen för studier så får den istället vara med i gruppen under en period.
– Elever får en första placering på sex veckor i den gruppen, som befinner sig utanför skolans lokaler, där eleven får fler verktyg

att klara den ordinarie verksamheten, säger Magnus Duvnäs.
För att eleven och mentorerna på den egna skolan ska få ut så mycket som möjligt av Kistagruppen så görs en återkoppling när eleven återvänder till sin egen klass.
– En kartläggning skickas tillbaka till mentorn, vad behöver den här eleven för stöd? Vad behöver anpassas? säger biträdande rektor Mirjam Enbuske.

Trifeh Amini
trifeh.amini@dn.se

De vill få unga att välja bort brottslighet

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

I Botkyrka utanför Stockholm knyts fler unga till gäng som både blivit mer organiserade och utövar grövre våld.
Här ligger fokus på att bryta negativa mönster så tidigt som möjligt – helst redan i förskolan.

– Det handlar jättemycket om att jobba innan någonting händer, säger Angelika Aniol Björfäll, som arbetar uppsökande mot unga som områdessekreterare i kommunen.
Kriminaliteten i Botkyrka ökar och fler unga dras in i etablerade gängstrukturer. Bilden delas av såväl polisen som socialtjänsten.
– Unga vuxna och något äldre kriminella är skickliga på att identifiera yngre ungdomar som har en utsatthet. De månar om dem och erbjuder dem ersättning för att utföra olika tjänster som blir alltmer avancerade. Det är spännande, de får en tillhörighet. Och sedan blir det svårt att ta sig ur. Man vet för mycket, man kanske har börjat med droger och sen är de yngre inne i en snurr, säger Gunilla Berghager, chef för individ- och familjeomsorgen i Botkyrka.
För att hjälpa fler barn och ungdomar till en trygg uppväxt har kommunen områdessekreterare ute på skolor, fritidsgårdar, gator och torg. Arbetet går till stor del ut på att bygga relationer och identifiera skyddsfaktorer som kan hjälpa unga i riskzon bort från

kriminalitet. Och områdessekreterarna betonar vikten av att komma in tidigt i barnens liv.
– Ju yngre en person är, desto större påverkan kan vi ha, säger Angelika Aniol Björfäll.
Oroväckande signaler kan vara utåtagerande beteende i skolan, negativa attityder på lektionerna och ojuste beteende i kompisgänget. Samarbete sker också med polisen, där man exempelvis underrättar varandra om illavarslande beteende hos unga som är ute sent på kvällar och nätter.
Tanken är både att förebygga brett och identifiera de barn och unga där det är nödvändigt med extra stöd, berättar Gabriela Dominguez, som också är områdessekreterare i kommunen.
– Vi erbjuder en del generella insatser på förebyggarenheten, på det sättet kan vi även fånga upp barn eller ungdomar som har lite mer behov av olika anledningar och kan slussa dem vidare och ge rätt stöd och hjälp, säger Gabriela Dominguez.
Områdessekreterarna framhåller förskolan och skolan som

nyckelfunktioner i det förebyggande arbetet.
– Förskolepersonalen och skolpersonal i de yngre åren är extremt viktiga. De kan se och stötta föräldrar och lotsa dem vidare, exempelvis till att ansöka om att få stödsamtal eller gå en föräldrautbildning. I skolan handlar det om att fånga upp saker tidigt, till exempel om ett barn har en diagnos, att det får hjälp tidigt så att inte åren går och utanförskapet blir större, säger Angelika Aniol Björfäll.

Trots problemen i kommunen beskriver Gabriela Dominguez många positiva möten med unga.
– Jag har jobbat i drygt fyra år i kommunen och större delen av de gånger jag varit ute och fältat har det varit extremt positiva möten med barn och ungdomar när vi exempelvis går genom centrum eller passerar andra ställen.
Hon framhåller också att det för en majoritet av barn och unga som växer upp i Botkyrka går bra.
– Jag skulle önska att vi kunde sluta att stigmatisera ungdomar i utsatta situationer som gör saker som inte är positiva. Annars

reproducerar vi också en bild av en verklighet som inte riktigt stämmer, när det bara är en liten del av ett område, eller några få ungdomar, som är i de här sammanhangen. Större delen av barnen och ungdomarna är motiverade och har bra nätverk omkring sig. Kan vi sätta fokus på det tror jag att vi kommer att ha styrka att tillsammans bryta mot den negativa trenden, säger Gabriela Dominguez.

TT

”Personer som utsatts för rasism av kollegor har slutat”

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Den svenska medievärlden är inget föredöme när det gäller mångfald och representation bland de anställda. Fackklubbsordförandena på de

stora mediehusen som DN talat med menar att det finns stora brister.

I fredags kunde DN rapportera om ett internt upprop på Sveriges Radio, där 39 medarbetare riktat skarp kritik mot den egna ledningen för att inte ta frågor om mångfald och representation på tillräckligt stort allvar.

I uppropet – med rubriken ”Vems SR? Ett upprop för representation och mot rasism på SR” skrev medarbetarna om personliga erfarenheter av rasism på företaget. Undertecknarna ansåg bland annat att nyheter som rör afrosvenskar och andra minoriteter är underbevakade på SR. Man riktade även kritik mot vad man ansåg vara diskriminering vid rekryteringar, inte minst till chefsposter.

”Sveriges Radio speglar inte hela Sverige, varken bland anställda eller i innehållet. Det finns försvinnande få svarta anställda på företaget och även andra grupper med stora diasporor i Sverige är gravt underrepresenterade”, står det att läsa i uppropet.

Till DN sade Sveriges Radios vd Cilla Benkö att hon delar bilden av

att SR måste bli ännu bättre på att spegla befolkningen i dess mångfald – men också att bilden som uppropet ger av Sveriges Radio är skev.
– Vi är inte ett företag som genomsyras av strukturell rasism, det vill jag verkligen understryka. 26 procent av våra anställda har utländsk bakgrund. Skulle vi vara ett rasistiskt företag så hade inte de blivit anställda här, sa Benkö till DN.
Frågan om mångfald inom den svenska mediekåren är inte ny, men har återaktualiserats på nytt i och med uppropet samt sommarens Black lives matter-rörelse. Så hur ser det ut på de svenska mediehusen – och hur arbetar man för att komma till bukt med problemen?
Bland de fackklubbsordförande som DN har talat med är det få som ger exempel på rasism och fördomar på sina arbetsplatser, men Hanna Nyberg, fackklubbsordförande på SVT, har varit med om det på sin arbetsplats.
– Jag har haft kontakt med personer på SVT som har slutat, som har blivit utsatta för rasism av kollegor, säger hon.

DN:s klubbordförande Anders Forsström säger att vore konstigt om det inte förekom rasism även på DN:s redaktion.
– Det beror på hur man definierar rasism. Jag tror inte det förekommer att man kallar varandra för namn eller liknande, men det kan nog förekomma en jargong som är hårdare än folk inser.
Samtliga tillfrågade klubbordförande på mediebolagen är dock kritiska till hur deras medieföretag arbetar med representationen.
– Det är ju inte så att vi speglar samhället i stort, jag tror inte att det på nyhetsredaktionen är tjugo procent anställda som inte är födda i Sverige. Men man kan väl hoppas att vi kan bevaka den frågan ändå, säger Victoria Banozic, fackklubbsordförande på TV4.
Thomas Berglund, fackklubbsordförande på Svenska Dagbladet, ser uppenbara brister på tidningens redaktion när det gäller just representationen.
– Vi har bara en medarbetare hos oss som får representera den och det är Negra Efendić (vinnare av

Stora Journalistpriset 2016). Det har inte varit någon stor debatt om detta, men det har legat och bubblat länge från klubbens sida att vi skulle vilja se en bättre representation. Men det kommer man ju inte att få till om man inte aktivt har den strategin, konstaterar han.

– Det här har kommit upp till debatt i klubbstyrelsen efter det här på Sveriges Radio, vi måste ta upp detta igen.

Johan Stambro, fackklubbsordförande på Aftonbladet, betonar hur det i kvällstidningens alla rekryteringsannonser betonas att redaktionen söker journalister med olika bakgrunder.

– Vi uppmuntrar till det, men bara för att man har en statistisk återspegling i en redaktion så innebär ju inte det att det som publiceras återspeglar den procenten. Man får ju inte tro att det bara blir bra i hela representationen journalistiskt eller publicistiskt bara för att du har ett exakt antal personer på redaktionen.

Jan Spångberg, fackklubbsordförande på Expressen, beskriver tidningen

som en numera väldigt ung arbetsplats med många medarbetare som har en kulturell bakgrund som inte är enbart svensk.
– Men representationen är alldeles för dålig på Expressen. Det finns alltid anledning att fundera på den. Vi är inne i en fas nu med kraftiga nedskärningar och kan se att de som är attraktiva på andra håll är ofta arbetskamrater med någon form av utländsk bakgrund och som har en kulturell kunskap och förmågor som vi andra kanske saknar.

Göteborgs-Postens klubbordförande Gabriella Mohoff poängterar att det genomfördes en stor enkät på redaktionen i samband med metoo och att den inte visade några stora problem sammantaget.
– Men då ska man också veta att vi inte har jättemånga medarbetare som har utländsk bakgrund, vi är 112 anställda och cirka 10 procent av dem har utländsk bakgrund. När det gäller anställningar så finns det ju alltid en ambition att få en jämnare representation, men vi kvoterar ju inte, tillägger hon.

DN:s Anders Forsström säger att varken redaktionen eller ledningen är representativa för Sveriges befolkning.
– Men representation är något som vi talar om regelbundet. Det finns en strävan att förbättra den. Från fackets sida uppmanar vi särskilt att ge vikarier av en annan etnisk bakgrund än svensk en chans.
SVT:s Hanna Nyberg berättar hur public service-företaget nu kommer att gå igenom hundra rekryteringar för att klarlägga hur de gick till.
– Det är bra för det finns rekryteringar där det är andra kompetenta sökande som inte får jobben – och det har inte bara med etnicitet att göra utan också ålder till exempel, påpekar hon.
– Vi har också sagt till företaget att man borde titta på vilka det är som får igenom sina programidéer. Man ska kunna våga föreslå en idé och ha högt i tak. Där tror att jag vår företagskultur behöver göra mer.
Sveriges Television har i dag totalt 22 procent anställda medarbetare som har en eller flera föräldrar som är födda utanför Sverige –

och det ligger under genomsnittet i Sverige, säger hon.
– SVT brukar prata om språk, perspektiv och nätverk. Fler behöver kunna identifiera sig med programledarna. Men sedan behöver du inte vara född i ett land för att kunna rapportera om det. Att ta reda på något och söka upp rätt källor ligger ju i vårt yrke.

Georg Cederskog
georg.cederskog@dn.se

Enkät med mediechefer. Ser du något problem med den nuvarande representationen, och i så fall vad tänker ni konkret göra åt problemet?

Anna Careborg, chefredaktör Svenska Dagbladet
– För att göra en så bra tidning som möjligt försöker vi få till en större variation vad gäller kompetens och erfarenhet på redaktionen, bland annat i samband med rekryteringar. Däremot tror vi inte att vi löser vårt journalistiska uppdrag genom att betrakta människor som representanter för kollektiv och anställa medarbetare utifrån kön, ålder eller ursprung – yttre

faktorer som inte går att påverka. Det är journalistiken och det vi vill åstadkomma som är avgörande.

Hanna Stjärne, vd SVT

– Vi behöver bli bättre på att spegla Sverige på en rad olika sätt. Bland annat har SVT de senaste åren utökat antalet redaktioner runt om i Sverige. 2015 fanns SVT på 27 platser i Sverige, de närmaste åren ska det öka till minst 45. I arbetet framåt gör vi också flera andra grepp. I våras beslutade vi till exempel att testa en ny medarbetarundersökning, som bland annat ska lyfta frågor om interna hinder och mönster så att vi blir bättre på att vara en inkluderande arbetsplats för alla. Vi kommer också att gå igenom ett stort antal rekryteringsprocesser för att säkerställa att vi har ett brett urval av kandidater som alla behandlas lika.

Christofer Ahlqvist, chefredaktör på GP

– Vi har de senaste åren haft förmånen att få anställa fler än 30 nya journalister på GP, i alla dessa fall har vi valt den som har varit mest lämpad för tjänsten och det är en strategi vi tänker

fortsätta med framöver. Med det sagt så kan det så klart vara en lika stor fördel att exempelvis ha bra kontaktnät och erfarenheter av Askim som Angered.

Jonas Kanje, chefredaktör Sydsvenskan

– Ja, det finns problem. Vi hittar inte in till tillräckligt många olika läsare. Vi måste vara relevanta och människor måste känna att vi gör en tidning för dem, och då behöver vi hitta många olika grupper och det kan vi bli bättre på. Ett sätt att möta den utmaningen kan vara med en annan representation, det gäller ålderfördelning, kön, etnicitet och så vidare. Hur gör man det? Här kommer den stora utmaningen, vi rekryterar väldigt sparsamt, mediebranschen har varit på tillbakagång under ett decennium så rotationen på anställda är väldigt liten. Sen jobbar vi delvis med frilansare och där finns det möjligheter att hitta krönikörer och skribenter med annan bakgrund och andra möjligheter. Annars tycker jag att det varit en tuff situation att på riktigt få till en annan representation och verkligen förändra.

Lena K Samuelsson, chefredaktör och vd Aftonbladet
– Det är en utmaning som vi både har identifierat och prioriterar inför våra hr-planer 2021.
Klas Granström, chefredaktör och ansvarig utgivare på Expressen
– I första hand ser vi över vilken kompetens redaktionen saknar och letar efter den hos dem som söker sig till oss. Vi diskuterar det här internt löpande och försöker också lära oss av andra.
Samir Törnblad, hr-chef på TV4
– TV4 är måna om att samla Sverige och rekryterar därför personer med olika bakgrunder och erfarenheter i våra verksamheter. Att ha rötterna i ett annat land än Sverige är ett av flera exempel på detta. Det gör TV4 till ett bättre företag. Samtidigt är vi försiktiga med att tillskriva personer generella egenskaper eller erfarenheter utefter etnicitet.
Peter Wolodarski, chefredaktör Dagens Nyheter
– Vi har under en tid talat mycket om detta i vår ledning. Vi är överens om att vi har ett problem och arbetar aktivt med att förändra såväl rekrytering som att

säkerställa att alla känner sig respekterade på arbetsplatsen.
Jessica Linnman, kommunikationschef Discovery Networks Sweden
– Det här är ett jobb som alltid är aktuellt och som man måste jobba kontinuerligt med.

En ”Kung Lear” i feministisk tappning

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Med utsökt balans mellan nostalgi och besk inventering av grånad samtid berättar Mona Sahlin om sin väg till partiledarposten i boken ”Makt-Lös”. Men efter sortin från makten försvinner både

dramatiken och strukturen, skriver Jens Christian Brandt.

Mona Sahlin
I samarbete med Henrik Johnson
”Makt-Lös”
Albert Bonniers förlag, 241 sidor

Upptakten är bäst. De första femtio sidorna av Mona Sahlins *vad-det-nu-är-för-genre*, kanske memoarer, är genuint medryckande. Tonen som om Bruce Springsteen och Shakespeare tillsammans bestämt sig för att skapa ballad eller drama av exotiska ingredienser som ”Verkställande utskottet”, Säpobilar och presshorder i kallt novemberregn. Ränker och maktintriger i ett litet land långt borta, ”Kung Lear” i feministisk tappning, en partiledare som lutar huvudet i händerna och tänker: ”Tiden hade passerat oss” och ”Det socialdemokratiska partiet jagade bara minnen.”

Alltsammans lite för bra för att vara sant.

Men om man en stund dröjer kvar där, i första akten av den selfie i det sista falnande rampljuset som Mona Sahlin på dessa sidor iscensätter är det alltså fängslande. Hösten 2010 gör sossarna ett katastrofval. Rivalen

från Täby, en viss Fredrik Reinfeldt, har stulit diskursen och övertygat väljarna om att det är han och *nya* moderaterna som numera förkroppsligar allt det tidigare generationer applåderat under förstamajtågens vajande fanor: solidaritet, värnandet om knegaren i blåställ, en politik beredd att lyssna på vad som sägs i fikarum och på verkstadsgolvet. Kvar hos sossarna är bara skärvor, konfetti på en misslyckad och i hast övergiven valvaka. Sahlin kandiderade, Sahlin trodde sig kunna bli landets första kvinnliga statsminister; ytterst är det hon som har ansvaret. Eftersom hon kan rörelsens historia vet hon att partikamrater förlorat förr, men också att både Palme och Ingvar Carlsson gavs chansen att lära av misstagen, korrigera kursen och i lugn och ro förbereda återerövringen av Regeringskansliet. Hösten 2010 inser hon dock tidigt att för henne tickar en annan klocka. Partiet är splittrat, partiet har också en fatal tendens att allt oftare sticka huvudet i sanden. Man kommer att offra henne.

Vissheten att politiskt leva på lånad tid är förlamande för

idéarbetet, men bra för den här boken. Med utsökt balans mellan nostalgi och besk inventering av grånad samtid berättar Sahlin om sin väg till makten, framför allt kanske om hur idealen förändrades eller muterade. Mycket är sådant vi redan visste och ändå tål det att upprepas. Som mycket ung, skriver hon, gick hon med i ”Palmes parti”. Distinktionen förmodligen viktig: hon blir inte i första hand sosse, utan det handlar om att vara på samma sida som överklasskillen som förvandlades till stridbar avfälling. Det är hans karisma, hans bländande retorik, och hans outtröttliga lust att ”utmana rådande åsikter och normer” som lockar och inspirerar till egen politisk karriär.

Men är tajmningen gynnsam? När Sahlin väljs in i riksdagen 1982 är sossarna fortfarande *partiet*. Fälldin har innehaft makten, Ullsten likaså. Borgerliga regeringar är ändå en anomali; Socialdemokraterna har tecknat något slags sekellång prenumeration på statsministerposten och vid valurnorna bekräftar befolkningen att Sverige helst ska

styras av män med en röd ros på rockuppslaget. I praktiken är något ändå på väg att falla sönder. Landet Sverige blir mer heterogent, klyftan mellan stad och land vidgas, *partiet* är inte längre överens om kursen. Vill man vara moderna eller bejaka det konservativa, strukturbevarande element som kanske hela tiden funnits där men under rekordåren legat kvar i det fördolda?

”Vi sa”, tänker Sahlin hösten 2014, ”att vi stod på de svagas sida, ändå ville de svaga inte veta av oss.” När hon begrundar sin egen valförlust söker hon samtidigt svar på frågan varför hennes parti hamnat vid sidan av samtiden. Här antyds en intressant, antagligen fullt rimlig paradox: maktens korridorer leder ofta till historiens bakgård. ”Palme var död och ingen trubadur sjöng längre på samkvämen på Bommersvik – det var så många tecken på att det inte längre var som förut.” En epok är över men de akterseglade sossarna ser det inte alls på det sättet, utan bakom ryggen på Sahlin förbereds installationen av Håkan Juholt – den joviale

kronprinsen, han som obesudlad av allt som luktar ”Stockholm” ska styra skutan rätt igen.
Litterärt bäst i denna svanesång är själva sortin. Vid en hastigt inkallad presskonferens en sen novemberkväll 2014 meddelar Mona Sahlin sin avgång och kliver därpå in i en väntande bil. ”När jag sedan såg bilderna efteråt var de väldigt vackra. Det var kallt och blixtarna i mörkret fick det att se ut som om de hällt glitter över mig. Som om jag gnistrade.”
Dessvärre försvinner också allt drama och all struktur med den bortrullande bilen. Resten av denna stökiga, säkerligen extremt snabbt och av många pennor skrivna bok är som en svit Facebookinlägg. Här flimrar stort och smått förbi; senare års löpsedlar, också det viktiga arbetet som nationell samordnare mot våldsbejakande extremism. Allt konturlöst, kändisprosa på tomgång. Synd, för egentligen är Mona Sahlin värd att lyssnas på.
Jens Christian Brandt

M: Ge rättsväsendet mer pengar

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

I sitt budgetalternativ anslår Moderaterna 1,7 miljarder kronor mer till rättsväsendet än i regeringens och samarbetspartiernas budgetförslag för 2021.
En av posterna är mer pengar till Åklagarmyndigheten, en fråga som blivit aktuell sedan myndigheten larmat om att den måste ha mer resurser för att inte bli en flaskhals i rättskedjan.
Moderaterna vill ge Åklagarmyndigheten 75 miljoner mer nästa år än vad regeringen, C och L har avsatt i budgeten.
– Det är obegripligt för mig att regeringen och stödpartierna inte skjuter till mer resurser, för Åklagarmyndigheten går på knäna, säger Elisabeth Svantesson.
TT

Björn Wiman: Preems beslut är inte bara en seger för miljörörelsen, utan för alla vettiga människor

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Preem drar tillbaka sina hårt kritiserade planer på att bygga ut raffinaderiet i Lysekil. Men utan en upplyst opinion hade det första spadtaget redan varit taget, skriver DN:s kulturchef Björn Wiman.

Min pappa hade, när jag var liten, en vän som var övertygad motståndare till socialdemokratin. Inte bara till den, förresten, utan till allt vad den stod för. Så övertygad ska han ha varit att han vid ett tillfälle, då bilen fick slut på bensin, tvingade fru och barn att hoppa ur och skjuta fordonet förbi kooperationens OK-mack och vidare till den privatägda motsvarighet som låg 500 meter längre fram längs vägen.

Det är en ironi att en del av OK:s bensinstationer i mitten av 1990-talet köptes av den saudiske affärsmannen Mohammed Al-Amoudi. Numera går bolaget under namnet Preem och har på

senare år blivit ett av Sveriges sannolikt mest belastade varumärken. Företagets planer på att bygga ut raffinaderiet i Lysekil har skapat kontrovers, inte bara för att Preems egna koldioxidutsläpp skulle öka kraftigt, utan för att utbyggnaden i praktiken skulle omintetgöra Sveriges möjligheter att leva upp till sina åtaganden enligt Parisavtalet. Med samma argumentation som internationella vapenhandlare (”Om inte vi gör det så gör någon annan det”) har Preem blivit sinnebilden för vår tids kalkylerade vansinne, där den fossila energin byggs ut trots att alla vet att den måste minska. Den gröna och glada isbjörnen på företagets logotyp har visat sitt rätta ansikte som brutal klimatmarodör.

I själva verket var det nog en tidsfråga innan företaget skulle förstå vartåt vindarna på den svenska västkusten blåser. Eller i alla fall i vilken riktning pengarna är på väg. I dag skriver världens finanstidningar om hur ”big oil” är på väg att dra sin sista suck och om hur förnybar energi kommer att omskapa världens geopolitiska

förutsättningar. Oljejätten BP har förklarat att de ska minska sin produktion av olja och naturgas och i stället investera många miljarder varje år i förnybar energi. Fler och fler banker tillkännager att deras utlåningspolicy i framtiden måste stämma överens med Parisavtalet. Den fossila industrins tid är på väg att rinna ut.

Preems beslut att dra tillbaka ansökan om att bygga ut raffinaderiet i Lysekil möts nu med glädje. ”SEGER! Tack alla som har protesterat, fossila investeringar har ingen plats i vår gemensamma framtid”, jublade exempelvis Naturskyddsföreningens klimatchef David Kihlberg omedelbart efter beskedet. Att bolaget självt drar sig ur en investering som tiden har gjort omöjlig är förmodligen av större symbolisk vikt än om planerna hade stoppats i sista stund genom ett diskutabelt juridiskt ingrepp av regeringen. Preems beslut är ju inte bara en seger för ”miljörörelsen” eller för ”klimat-engagerade”, utan en seger för alla vettiga människor.

Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att beskedet inte minskar - utsläppen av koldioxid i atmosfären med ett enda milligram. Tiden må vara på väg att ta slut för fossilföretagens strateger, men detsamma gäller dessvärre för oss alla så länge utsläppen inte minskar.
Coronapandemin har förvisso öppnat ett möjlighetsfönster för världen att ta en annan riktning än den hittillsvarande. Men det kommer inte att hållas öppet av sig självt.
Liksom i all historisk utveckling finns det även i detta fall en stark dynamik mellan individen och strukturen. Utan en upplyst opinion hade det första spadtaget i Lysekil redan varit taget; den inställda utbyggnaden visar att medborgares engagemang är en oundgänglig del av demokratins sätt att fungera. När affären äntligen kom upp på den mediala agendan kunde även den breda allmänheten se det direkt förnuftsvidriga i projektet – och till slut blev det alltså uppenbart även för bolagets ägare. Vem vill se familjer som i avsmak skjuter sina elbilar förbi Preems laddstationer i framtiden?

Lika lite som ett motordrivet fordon rör sig världen framåt av sig själv. Preems beslut är en liten knuff på vägen. Men det är upp till oss alla att skjuta på i rätt riktning.

Björn Wiman
bjorn.wiman@dn.se

Leif Zern: Teaterkritiker är galningar vid sidan av litteraturkritikens dygdemönster

TISDAG 29 SEPTEMBER 2020

Teaterkritikens problematiska situation handlar inte bara om bevakning utan lika mycket om bristen på idéer. Det lidelsefulla intresset för teatern som språk och kunskapsform är satt på undantag, skriver Leif Zern i -debatten om teatern och kritiken.

Victor Malm – Expressens nytillträdande redaktör på

kultursidan – har naturligtvis rätt när han säger att kritiken fortfarande letar efter former som passar det digitala landskapet och tillägger att vi ”måste se till att kritiken som kunskapsform både anpassar sig och utvecklas” (24/9). Det finns en stark tillväxt i kritiken sedan ett par år tillbaka. Malm är själv en av dem. Men jag misstänker att det kommer att bli svårare på teaterns och scenkonstens område.

Jag talar i egen sak – jag har ingen annan. Under mina decennier som fast anställd teaterkritiker på Dagens Nyheter befann jag mig oavbrutet på resa. Ena veckan i Luleå eller i Göteborg, nästa i Milano för att se Giorgio Strehlers uppsättning av ”Kung Lear” eller Strindbergs ”Oväder” på Piccolo Teatro – det är för evigt en skandal att den senare aldrig bjöds in till Dramaten; man anar att Bergman inte vågade utsätta sig för jämförelsen.

Det var inte lika roligt att komma till hotellet i Borås en fredagskväll i januari och försöka samla tankarna till en recension medan dansmusiken trängde upp mellan

våningsplanen. Roligare på Schaubühne i Berlin där Peter Stein hade premiär på Heinrich von Kleists ”Prinsen av Homburg” med Bruno Ganz i titelrollen. För att inte tala om Christoph Marthaler i Zürich eller en halsbrytande fars av Alan Ayckbourn i Scarborough. Peter Brook och Ariane Mnouchkine i Paris.

Det handlade inte bara om - bevakning utan lika mycket om idéer. Finland var i flera år ett givet resmål. Ralf Långbacka gav mig en lektion i skillnaden mellan realism och naturalism. Jerzy Grotowski hade kurser för - skådespelare på Odin Teatret i Danmark och gästspelade med en pjäs på Moderna museet, ”Den ståndaktige prinsen”. Man - bråkade om Brecht eller - Grotowski. ”Det sakrala hindret” löd Göran O Erikssons dom över estetiken och scenografin i Grotowskis uppsättning: den förde tankarna till en avrättningsplats och ”samlade publiken under samma tystnad som till en exekution”.

Detta kunde läsas i teatertidskriften Dialog. Jo, det fanns en teatertidskrift på 60-talet

som fick läsarna att reagera, ofta ilsket. I Expressen var Bo Strömstedt hela tiden nyfiken men kritisk, medan Bergman kände sig förföljd och kallade oss för horor åt en aktualitetsneuros. Varför var teaterkritiken så vital de här åren? Det berodde naturligtvis på att teatern var vital, men framför allt på att scenkonsten och dess kritiker delade på ett lidelsefullt intresse för teatern som språk och kunskapsform. Brecht, tänker någon. Nej, all teater värd namnet bär på en idé om vad det är som gör oss till människor. Teater är en form av antropologi. Om jag saknar något i dagens teaterkritik är det inte minst detta behov av att söka det som gömmer sig i det synliga och uppenbara, det som utgör teaterns ”väsen” (ett begrepp som postmodernisterna satt i karantän men som jag tänker hålla fast vid).

Just nu diskuterar man skillnaden mellan litteraturkritik och teaterkritik, alla är överens om två saker: att teaterkritiken har - svårare att hävda sig och är svårare att utöva. Det blir inte lättare av att punktbevakning steg för steg har ersatt överblick och

idéliv. Skönlitteraturen har alla som önskar tillgång till. Vägen till teaterkritiken är längre och kräver erfarenhet och uthållighet, ofta av det trista slaget innan man kommer över på andra sidan (om någonsin).
Teaterkritiker är galningar vid sidan av litteraturkritikens dygdemönster. Frågan är närmast om de kommer att kunna överleva. I någon form, det är jag övertygad om. För den som drömmer om att kunna ta yrket på allvar återstår bara att skaffa sig en privat förmögenhet.
Leif Zernkultur@dn.se

Ledare: Sluta tycka synd om bidragsbedragarna

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

En dödsattest lämnas in till Migrationsverket. En man ska ha avlidit i Irakkriget 2005, och nu vill familjen ha efterlevandestöd, som ges till barn med en eller två döda föräldrar. Under åren betalas en halv miljon kronor ut – men så görs ett dna-test som visar att mannen med 99,999 procents säkerhet fortfarande är i livet och

är den som inkasserar efter-levandestödet.
Fallet är ett av dem som nu lyfts av SVT i en granskning av Pensionsmyndighetens återbetalningskrav. Det kan handla om dubbla pensioner, folk som inte berättar att de lämnat Sverige eller ”anhöriga som plockar ut döda släktingars pensioner”. I ett av fallen har en man fått nästan 1,5 miljoner kronor på felaktiga grunder, pengar som nu vackert ska återbetalas.
”Det som kanske var tänkt att bli ett livslångt bedrägeri blir i stället en livslång återbetalning på existensminimum”, säger Magnus Rodin, chef för Pensionsmyndighetens produktionsavdelning. Så kan det gå.
I en annan pågående SVT-granskning berättas om Södertäljes arbete mot systematisk välfärdsbrottslighet. Det handlar bland annat om bedrägerier inom hemtjänsten och assistansverksamheten som enligt kommunen kostat skattebetalarna mångmiljonbelopp.

Även TT berättar i veckan om arbetet mot bedrägerier i Södertälje. Det är skenskilsmässor, svarta andrahandshyror, fusk med sjukskrivningar, felaktiga försörjningsstöd...
Men det är också en kamp som gett resultat. Det försörjningsstöd som kommunen betalade i fjol är 40 miljoner kronor lägre än år 2014. Flera bidragsbedragare har fällts i domstol och antalet södertäljebor som får bidrag har minskat kraftigt.
Berättelserna väcker frågor. Dels om hur mycket fusk som aldrig upptäcks, och vad det kostar samhället och de behövande. Dels om varför regering och myndigheter är så flata i att uppmärksamma och bekämpa fusket.
I december i fjol kom slutbetänkandet från den statliga Delegationen för korrekta utbetalningar från välfärdssystemen. Där uppskattades att omkring 300 miljarder betalats ut felaktigt från systemen sedan 2005. Det motsvarar en tredjedel av statens utgifter under ett år.

Delegationen kom också med rekommendationer: ”Styrningen och uppföljningen av arbetet med felaktiga utbetalningar måste samordnas.” Det talas mycket om hur arbetet måste vara just samlat, hur man ska ta ett helhetsgrepp på fusket. Precis som i kampen mot all organiserad brottslighet får man resultat om flera myndigheter jobbar tillsammans.
Att samverkan är en framgångsväg visas inte minst av myndigheternas kamp mot det omskrivna kriminella släktnätverket i Angered.

Men den positiva trenden i Södertälje handlar också om en mentalitetsförändring. ”Så länge socialtjänsten tror att man bara är en relationsskapande myndighet som ska hjälpa människor med det de vågar berätta, då blir vi kidnappade i vår godhet”, säger Anna Flink, säkerhetschef i Södertälje och en nyckelperson i arbetet mot fusket.
Det har i Sverige ansetts ofint och skuldbeläggande att kontrollera och ställa skarpa frågor kring utflödet ur välfärdssystemen. Eller som ”Samira” säger när hon intervjuas i SVT: ”Det är en enorm

stress att inför varje månads utbetalning bli misstänkliggjord.” Men granskningarna görs just för att sådana som ”Samira” ska få det stöd de har rätt till. Att kontrollera är inte att misstänkliggöra dem som förtjänar bidragen. Det är att se till att de verkligen får det de ska ha.

DN 30/9 2020

Hennes val: Våldsam sambo eller utvisning

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Gravida tvåbarnsmamman Betty valde att polisanmäla att hon utsattes för våld av sin sambo. Nu riskerar hon utvisning.

Ett nytt lagförslag kan göra det svårare för andra kvinnor i liknande situation.

– Det finns män som har satt det här i system att ta hit - kvinnor och utöva våld mot dem, säger Bernardita Núñez som jobbar med våldsutsatta utländska kvinnor.

Skorna klistrar sig mot det orangebruna linoleumgolvet. Tapeterna är fläckiga och sönderrivna på flera ställen. Toalettdörren går inte att stänga och om nätterna luktar det avlopp i hela lägenheten.

Betty ligger då ofta vaken. Hon är gravid i åttonde månaden och väger bara 52 kilo. Det är när hennes två andra barn har somnat som hon släpper garden och ångesten griper tag i henne. Förra helgen var det så illa att hon trodde att hon höll på att få en hjärtattack.

– Då visade jag sonen vilket nummer han skulle ringa om jag inte pratar och inte vaknar. Han blev rädd. Men jag var så orolig att jag skulle dö i sömnen och lämna mina barn helt ensamma här.

Hon känner ingen i det lilla samhället i Västsverige där de bor i en av Migrationsverkets lägenheter. Här finns en mataffär och inte mycket annat. Barnen går inte på skola eller förskola.
Hur hamnade de här?
Betty kom till Sverige för tio år sedan efter att ha träffat en svensk man i sitt hemland i Afrika. Mannen ska ha hållit henne inlåst och utsatt henne för sexuella övergrepp, enligt vad hon berättat för Migrationsverket.
Hon flydde och levde som papperslös. Sonen fick hon med en man som kort därefter försvann ur henne liv.
I den senaste relationen fick hon en dotter. Hon flyttade ihop med flickans pappa och de levde som en familj. Eftersom mannen hade permanent uppehållstillstånd kunde de nu ansöka om uppehållstillstånd även för Betty och barnen. Men mannen var våldsam, berättar hon.
– Barnen och jag fick hela tiden trippa på tå. Varje liten grej kunde utlösa hans ilska. När han kom hem från jobbet skulle vi alla vara tysta. Han skrämde barnen och hotade mig. Han brukade säga:

Du har inga papper, om du sticker så tar jag dottern och du kommer att skickas hem.
Till slut brast det för henne. Betty berättar att hon redan var gravid när ett bråk i början av sommaren urartade. Hon ringde polisen. Socialtjänsten kontaktades och hon placerades hos Terrafem, en organisation som hjälper utländska kvinnor som utsätts för våld.
Bernardita Núñez är verksamhetsledare på Terrafem och minns Betty som helt dränerad på energi när hon kom till deras boende i Göteborg.
– Hon kunde inte ens resa sig ur sängen. Vi jobbade mycket med att bygga tillit, hitta på saker med barnen och ge stöd. När hon blev lite bättre kunde vi pusha henne mer. Vi gick till stranden varje dag. Hon började skratta igen, säger hon.
Bettys målsägandebiträde Jasmine Qazbegi hjälpte henne att göra en polisanmälan men förundersökningen lades ner.
– Det är inte sällan som detta sker i den här typen av ärenden. Det kan ofta vara svårt för en våldsutsatt kvinna att under längre tid dokumentera och samla

in bevisning. Det kan leda till att det i slutändan blir ord mot ord. Därför är det särskilt viktigt att polisen gör en ordentlig utredning, vilket man inte har gjort här, säger hon.
Bernardita Núñez har mött många kvinnor i liknande situation som Betty.
– Mekanismerna bakom våldet är likadana över hela världen men i olika kulturer finns olika bort-förklaringar. I Sydamerika säger man kanske att det handlar om passion. I Mellanöstern pratar man om heder. I Sverige är det psykisk sjukdom eller missbruksproblematik. I grunden handlar det om män som vill ha makt över en kvinna, säger hon.
Kvinnor som kommer till Sverige av anknytningsskäl är enligt Núñez särskilt utsatta.
– De är redan isolerade och kan inte språket. All information går via männen. En våldsam man kan förvandla sig själv till en allvetande gud i deras värld. Kvinnan får ofta höra att hon kan skickas hem om hon anmäler.
Det som försvårar för våldsutsatta kvinnor, menar Bernardita Núñez, är den så kallade tvåårsregeln. Den innebär att relationen måste

bestå i minst två år för att kvinnan ska få permanent uppehållstillstånd. Syftet är att undvika skenäktenskap. Den olyckliga bieffekten är enligt Núñez att en våldsam man kan ha fullständig makt över en kvinna i två års tid.

– Det finns män som har satt det i system. De tar hit en kvinna, behandlar henne illa och avslutar relationen inom två år för att hämta en ny fru. Alla kvinnojourer känner till minst en sådan man i sin stad.

Hur många av de kvinnor som har kommit till Sverige av anknytningsskäl och som utsätts för våld är oklart. I en statlig utredning från 2012 fick socialtjänsten, polisen, akutmottagningar och kvinnojourer i fem län under tre månader rapportera hur ofta de stötte på problematiken.

Resultatet överraskade utredarna – omräknat till hela riket rörde det sig om flera tusen kvinnor. I flera fall fanns det barn med i bilden.

Utredningens slutsats blev att de drabbade kvinnorna måste få bättre skydd och att tvåårsregeln bör ses över. För att förhindra

skenäktenskap föreslog man bland annat att förhållandets seriositet skulle prövas tidigare i processen.
Sedan dess har mycket lite hänt. I mitten av september i år presenterade en parlamentarisk kommitté ett förslag på ny migrationslagstiftning som går åt motsatt håll. I stället för två år ska det tillfälliga uppehållstillståndet gå att förlänga på obestämd tid. Kraven för permanent uppehållstillstånd skärps.
– Jag förstår att det måste finnas regler för att undvika missbruk. Men de kvinnor vi möter har inlett riktiga relationer och det är de som kommer att drabbas, säger Bernardita Núñez.
För Betty spelar inget av detta - någon roll. När hon lämnade sin sambo visste hon att hennes chanser att få stanna blev mycket små.
Det pågår inget krig i hennes hemland och hon anses inte ha skyddsskäl.
Dotterns pappa har permanent uppehållstillstånd men det räcker inte heller för att flickan ska få stanna. I sitt senaste beslut menar Migrationsverket att hon har en starkare anknytning till mamman

och därför bör utvisas tillsammans med henne. Beslutet är överklagat till Migrationsdomstolen.
Förlossningen närmar sig – bebisen väntas komma i slutet av oktober.
Betty säger att hon inte klarar av tanken på att tvingas lämna Sverige. Hon skulle återvända till hemlandet traumatiserad, med tre små barn och utan försörjning. Men att fortsätta leva med mannen gick inte.
– Ibland finns det bara dåliga val i livet, säger hon.

Fotnot: Betty heter egentligen något annat.

Marina Ferhatovic
marina.ferhatovic@dn.se

Kvinnojourer kritiska till förslag på ny migrationslag

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Enligt förslaget till Sveriges framtida migrationslag ska det bli svårare att få permanent - uppehållstillstånd.

Förslaget får nu hård kritik av Sveriges kvinnojourer, som menar att det kan få förödande konsekvenser för utländska kvinnor som lever i våldsamma relationer med svenska män.

I mitten av september lämnade en parlamentarisk kommitté förslag på ny migrationslagstiftning. Tillfälliga uppehållstillstånd ska, enligt förslaget, förlängas två år i taget – på obestämd tid – och kraven för att få permanent uppehållstillstånd ska skärpas. Enligt Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks, riskerar förslaget att slå hårt mot utländska kvinnor som kommit till Sverige för att gifta sig med svenska män eller

män med permanent uppehållstillstånd.
– Vi är väldigt upprörda och - oroade över att denna grupp kvinnor inte lyfts och ges ett stärkt skydd, säger Roks ordförande - Jenny Westerstrand.
En statlig utredning från 2012 uppskattade att flera tusen utländska kvinnor som kommit till Sverige av anknytningsskäl årligen utsätts för våld. Monica Burman, professor i rättsvetenskap vid Umeå universitet och en av experterna i utredningen, är kritisk till lagförslaget.
– I våldsrelationer försöker männen att kontrollera och förtrycka kvinnor. Om de lyckas hamnar kvinnorna i en situation där det tillfälliga uppehållstillståndet förlängs vartannat år i all evighet, säger hon.
Riksdagsledamoten Rikard Larsson (S), som har varit med och tagit fram förslaget, säger att man har haft de våldsutsatta kvinnorna i åtanke.
– I dag finns det med i förslaget att kvinnan ska få självständigt uppehållstillstånd om den man hon har anknytning till utövar

våld och kränker henne. Vi skulle aldrig acceptera en situation där man med hjälp av våld kan försöka hålla kvar en kvinna, säger han.
Monica Burman menar i sin tur att den så kallade våldsparagrafen, som även ingår i nuvarande lagen, är problematisk.
– Ett krav är att kvinnan har utsatts för ganska allvarligt våld för att få stanna. Det är absurt i en svensk kontext. Dessutom får många kvinnor aldrig veta att den här möjligheten finns. En del av förtrycket går ut på att hålla kvinnan okunnig om hennes rättigheter. Skulle hon få tillstånd med stöd av våldsparagrafen så får hon nu enligt förslaget bara tillfälligt uppehållstillstånd i 13 månader.
Utredningen har lämnats över till justitiedepartementet. Målet är att ny lagstiftning ska vara på plats när den tillfälliga lagen löper ut i juli nästa år.

Marina Ferhatovic
marina.ferhatovic@dn.se

Riksdagspartierna har inte lyckats få ihop en bred överenskommelse om framtida lagar. I stället

presenterades 26 förslag med hoppande majoriteter. Huvud-dragen i förslagen är:
Tillfälliga uppehållstillstånd blir huvudregel och kan förlängas vartannat år. Permanent uppehållstillstånd går att ansöka om efter tre år men det införs nu krav på svenskkunskaper, samhällskunskap och egen försörjning samt vandelskrav. Detta gäller även personer som invandrar för att gifta sig eller bli sambo – till skillnad från nuvarande lagen som normalt ger permanent uppehållstillstånd efter två år, förutsatt att relationen består.
Enbart kvotflyktingar får permanent uppehållstillstånd direkt.
Källa: Migrationskommitténs betänkande

Paddor utrustas med radiosändare

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Nu tas nya tag för att rädda den utrotningshotade grönfläckiga paddan. För att få bättre förståelse för hur de rör sig kommer ett antal paddor på Öland att förses med radio-sändare, uppger stiftelsen Nordens Ark.

Hittills har 17 paddor försetts med radiosändare – en två centimeter lång sändare med antenn som fästs med bälte runt magen.
”Det visade sig att paddorna rörde sig både längre och snabbare under tolv timmar än vad vi hade trott”, säger Kristofer Försäter på Nordens Ark.
TT

Ny studie visar på skev bild av våldtäkterna i Sverige

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

EU:s kriminalstatistik visar att Sverige ligger i topp bland våldtäktsanmälningar.
Nu visar en färsk studie från Brottsförebyggande rådet på problem med statistiken och att Sverige inte sticker ut mer andra europeiska länder.

Bilden av att det sker många våldtäkter i Sverige grundar sig på Eurostats kriminalstatistik över anmälda våldtäkter. Länderna som har klart flest anmälningar är Sverige och England/Wales med vardera 63 anmälningar per 100 000 invånare under 2013–2017. De länder som ligger längst ned är Grekland med 1 anmälan, följt av Slovakien och Bulgarien med 2 respektive 3 anmälningar.
– Man får en bild av att Sverige är ett jättefarligt våldtäktsland i förhållande till de sydeuropeiska länderna, säger Stina Holmberg, forsknings- och utredningsråd på Brå.
Hon menar att anmälningar oftast tolkas som skillnader i begångna våldtäkter.
– Det är ju helt fel. UD har med jämna mellanrum frågat vad vi kan säga om Sveriges höga våldtäktsfrekvens. Vi ansåg att det fanns skäl att belysa frågan i ett internationellt perspektiv och bestämde oss för att djupdyka i EU:s statistik, säger Stina Holmberg.
Nu släpps studien ”Anmälda och uppklarade våldtäkter i Europa – Svårigheter vid internationella

jämförelser”. Den tar upp vilka olika problem som finns när man ska jämföra olika länders våldtäktsnivåer eller uppklarningsnivåer. De fyra länderna utöver Sverige som Brå djupdykt i är Norge, Danmark, England/Wales och Tyskland.
– Det vi såg var att den legala definitionen av vad en våldtäkt är skiljer sig väldigt mycket mellan länderna, säger Stina Holmberg. I Tyskland krävs att gärningsmannen utövat våld för att gärningen ska rubriceras som våldtäkt. Men i Sverige rubriceras våldtäkt om någon har haft sex med en person som varit i en ”särskilt utsatt situation” till exempel varit kraftigt berusad, sovit eller varit paralyserad av skräck. I en genomgång av våldtäktsanmälningar i Sverige år 2016 bedömdes cirka 40 procent av målsägarna ha varit i en sådan situation som beskrivs ovan.
– Om vi då ska få jämförbara siffror så får vi direkt ta bort närmare hälften av de svenska anmälningarna.
En annan omständighet som påverkar är hur man ser på sexuella övergrepp mot barn. I Sverige är det alltid våldtäkt om

barnet är under 15 år, även om det skett med samtycke. I Tyskland är kriterierna snävare.
Ländernas registrering av anmälningar är en annan skillnad, enligt studien.
– När en person i Sverige säger att den har blivit våldtagen så skrivs det alltid en anmälan om våldtäkt. I Tyskland väntar man på att utredningen ska bli klar innan man bestämmer sig för om det ska registreras som en våldtäktsanmälan eller inte. Då faller en del bort, säger Lars Lewenhagen, utredare på Brå.

Studien visar också att i 14 europeiska länder kan en gärningsman inte anmälas för flera våldtäkter av ett och samma offer, utan det betraktas som ett brott. Men i Sverige räknas varje våldtäkt som ett eget brott.
För att se hur stor påverkan dessa skillnader har tittade Brå på var Sverige hamnade om man räknade på samma sätt som i Tyskland.
– Vi valde Tyskland eftersom landet skiljer sig stort från Sverige när det gäller anmälda våldtäkter, men på många sätt liknar Sverige, säger Stina Holmberg.

Vad såg ni?
– Om vi skulle räkna på samma sätt som i Tyskland skulle vi hamna någonstans i mitten av anmälningsfrekvens i Europa.
En annan omständighet som kan påverka är de utsattas benägenhet att anmäla. Samtidigt är det svårt att avgöra hur stor skillnaden är eftersom det inte går att säga hur många våldtäkter det faktiskt begås.
I en undersökning, som genomfördes i EU:s medlemsländer 2016, om normer och värderingar, visade tydligt att det fanns skillnader i hur man såg på olika typer av sexuella övergrepp.
Jämfört med andra länder som har en lägre anmälningsfrekvens så hamnar Sverige högt upp i frågan om förtroende för rättsväsendet, synen på jämställdhet mellan könen och att man tar avstånd från så kallade våldtäktsmyter.
Brås hypotes är att anmälningsbenägenheten är högre i Sverige än länderna med färre anmälningar.
– Tittar vi på exempelvis Slovakien och Bulgarien, som har få våldtäktsanmälningar, är jämställdheten och förtroendet för

rättsväsendet mycket lägre än i Sverige. En majoritet av befolkningen tycker att våldtäkt är en privat angelägenhet som ska hanteras inom familjen, säger Stina Holmberg.
Kan man då slå fast att Sverige inte är ett farligt våldtäktsland?
– Det finns inget stöd för att Sverige sticker ut negativt när det gäller våldtäktsanmälningar om man gör den svenska statistiken jämförbar med andra länder.

Viviana Canoilas
viviana.canoilas@dn.se

Så gjordes studien

Studien bygger på offentliga källor, främst Eurostats statistik över anmälda våldtäkter i Europa. Eftersom Eurostat publicerar data med 18 månaders fördröjning har den studerande perioden satts till 2013–2017.

Carin Ståhlberg: Åtalet är knappast överraskande

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Det är med en skarpare rubricering som överåklagare Mikael Björk nu väcker åtal mot skandalkirurgen Paolo Macchiarini. Lagens långa arm tycks efter år av anmälningar, utredningar, förhör och förnekanden äntligen ha nått den före detta stjärnkirurgen.

Analys.

Det var inte sjukvård och inte forskning. Det var heller inte grovt vållande till kroppsskada. Nej, att transplantera syntetiska luftstrupar på tre patienter på Karolinska Universitetssjukhuset var grov misshandel. Det konstaterar överåklagare Mikael Björk i sitt åtal mot kirurgen Paolo Macchiarini.

I nära två år har han och hans medarbetare dammsugit skandalen på gammal dokumentation och nya förhör har hållits med ett otal vittnen, både här hemma och utomlands. Bland annat har tre verksamhetschefer hörts misstänkta för medhjälp (ansvariga för att ha tillåtit

transplantationerna) men inte åtalats då ont uppsåt inte har kunnat bevisas.
Det är ett gediget arbete Björk har gjort – och modigt, det kan inte nog upprepas. För vad man än säger så krävs det ett viss mod att ignorera delar av det medicinska och vetenskapliga etablissemanget som helst vill att vi ska lägga Macchiariniskandalen bakom oss och blicka framåt, liksom högskoleministerns ovilja att granska skandalen på djupet.
Det visar också på en envishet och en vilja till att gå till botten med skandalen, lik den som de fyra visselblåsarna, ständigt och utan att få etablissemangets gehör, åberopat.
Macchiariniskandalen har kallats för en ”never ending story” men kanske ser vi med detta åtal nu början på slutet? När den dåvarande åklagaren lade ner förra förundersökningen 2017, framgick det att den paragrafstela juridiken hade haft svårt att följa med i den ultrasnabba tekniska medicinska utvecklingen. De gick i otakt och det bidde en tumme: man slog fast att Macchiarini hade handlat oaktsamt.

Den här gången har man gått tuffare fram och, tycks det, utgått från vilken juridisk åtalspunkt som kan gälla för ett orsakat lidande som varken är sjukvård eller forskning. Nu handlar det inte om oaktsamhet utan om ett medvetet uppsåt.

Är det ett överraskande åtal? Knappast för dem som följt skandalen genom åren och som läst eller sett det lidande som de tre patienter som transplanterades under åren 2011–2013, utsattes för. Alla tre är i dag avlidna.

Obduktionsprotokollen talar sitt tydliga och skrämmande språk. Det är ett lidande bortom vår fattningsförmåga.

Att Paolo Macchiarini kunde genomföra sina spektakulära luftstrupstransplantationer på Karolinska handlade om tillit och förtroende. Ledningen trodde på honom.

Att åtala Paolo Macchiarini handlar om precis samma sak: Om tillit och förtroende för sjukvården och dess utövare.

Carin Ståhlberg
carin.stahlberg@dn.se

Fakta. Paolo Macchiarini

Den italienske kirurgen Paolo Macchiarini anställdes 2010 som gästprofessor vid Karolinska institutet. På tre år utförde han transplantationer av konstgjorda luftstrupar på tre patienter. Samtliga är i dag döda.
Fallet uppmärksammades av SVT i januari 2016. Då hade redan försöken med konstgjorda luftstrupar stoppats och Macchiarini slutat.
En utredning om grovt vållande till annans död lades ned 2017, eftersom det inte gick att bevisa att en annan behandling lett till ett annat resultat. 2018 återupptogs utredningen med rubriceringen grovt vållande till kroppsskada. Karolinska institutet fällde samma år Paolo Macchiarini och sex andra forskare bakom flera vetenskapliga artiklar för oredlighet i forskning.
Sedan fallet uppmärksammades har rektorn och hela styrelsen bytts ut. Flera andra personer i ledande roller har fått lämna sina uppdrag.
Paolo Macchiarini har fortsatt att arbeta som läkare. Enligt SVT ska Macchiarini ha utfört operationer på ett sjukhus i Turkiet, men ska

inte ha utfört några nya transplantationer.
TT

Klädkod infördes – elever från utsatta områden försvann

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Göteborg. För fyra år sedan kom majoriteten av eleverna på grundskolan Jensen i Göteborg från utsatta områden. I dag är 90 procent av eleverna från innerstaden.

”Vi har nått toppen!” skriver rektorn i ett mejl till elevernas föräldrar.
– Man vill bara ha ungar från fina familjer, säger en upprörd förälder till DN.
Grundskolan Jensen i Göteborg beskrivs på den egna hemsidan som en skola som fokuserar på disciplin och studiero. Med ett högt tempo, avancerad nivå på studierna, mycket läxor och fler prov än andra skolor vill grundskolan vara ”det främsta valet för alla som vill nå sin fulla potential”.
”Jensen är inte för alla, men delar man vår uppfattning om vad som är viktigt, då trivs man i regel mycket bra här”. Så skriver rektor Sebastian Nyrén Vanneryr i ett mejl till sina elevers föräldrar. I samma meddelande beskriver han hur skolan gjort en resa mot toppen. När han själv började arbeta på skolan hade den fått en dålig start, skriver han.
”90 procent av eleverna kom från socialt utsatta områden och atmosfären på skolan präglades verkligen inte av den trygghet och studiero vi i dag är så stolta över.”

Med stenhård disciplin och fokus på de mest studiemotiverade eleverna förändrades det, skriver rektorn.
”Idag kommer minst 90% av våra elever från vårt närområde och vi lockar utan tvekan stadens mest ambitiösa och skötsamma elever.”
Grundskolan har även fått uppmärksamhet för den klädkod som skickades ut till eleverna i början av terminen, vilket Göteborgs-Posten nyligen skrivit om. I beskrivningen av hur eleverna bör klä sig ingår en avrådan från sådant som kan associeras med kriminalitet eller utanförskap. Som exempel anges mjukisbyxor och magväska.
En förälder som DN har varit i kontakt med säger att klädkoden exkluderar duktiga elever som har det tufft ekonomiskt.
– Att säga att skolan ”inte är till för alla” i kombination med att säga att man måste klä sig på ett speciellt sätt... Man raderar bort en hel drös elever som har ett driv och en vilja att lyckas, säger föräldern.
Hen avfärdar rektorns argument om att proper klädsel skulle ha positiv effekt på självkänsla, prestation och trygghet.

– Vi lever väl i ett fritt land? Du kan vara hur smart som helst i ett par Adidasbyxor. Det man säger här är att man bara vill ha ungar från fina familjer.
Christian Arensberg, planeringsledare på grundskoleförvaltningen i Göteborgs stad, säger att flera föräldrar med barn på skolan har kontaktat förvaltningen med synpunkter på rektorns agerande.
– Vi har därefter kontaktat huvudmannen för skolan och Skolinspektionen kring detta. Nu är det upp till dem att avgöra vad som händer vidare, säger han.
Eva Hansson, utredare på Skolinspektionen, bekräftar att man fått in ett ärende som rör grundskolan. Hon vill inte uttala sig specifikt om skolans beskrivning av att den ”inte är för alla”.
”Huvudregeln att alla skolor, både kommunala och fristående ska vara öppna för alla elever som har rätt till utbildning”, skriver hon.
DN har sökt rektor Sebastian Nyrén Vanneryr, som hänvisar till grundskolechefen Mats Rosén.
Han skriver till DN att klädkoden är ett sätt att lära eleverna att göra kloka val, och att han inte tror att

den exkluderar elever som har det tufft ekonomiskt.
”Vi vill att eleverna ska tränas för verkligheten och anpassa sin klädsel utifrån olika situationer och synliggöra hur den egna klädseln uppfattas av omgivningen. Vi vill motverka grupperingar som den typen av kläder och attribut kan betyda och som kan bidra till en otrygg skolmiljö”.
Formuleringen om att ”Jensen inte är för alla” ska inte tolkas som att vissa elever inte passar in på skolan, enligt Mats Rosén.
”Alla elever som gillar vårt koncept och våra regler är självklart välkomna”.
På tisdagen fick föräldrar ett mejl från rektor Sebastian Nyrén Vanneryr, med information om att journalister ställt frågor om hans syn på vilka områden eleverna kommer ifrån. I mejlet skriver rektorn att han inte menade att värdera elever, utan att visa att skolans kvalitet förbättrats genom att man kan locka elever från alla typer av områden.

Lovisa Herold
lovisa.herold@dn.se

Fakta. Klädkoden på grundskolan Jensen

”Särskilt vid högtider uppmuntrar vi att eleverna väljer något extra fint, kanske skjorta/blus/piké, ett par finare byxor eller kjol, kanske till och med kavaj eller klänning (exempelvis vid högtid, skolbal etc.) Vi ser gärna att eleverna har tillgång till en uppsättning skolkläder med JENSEN-tryck. Exempelvis två t-shirts och en pikétröja.”

Eleverna avråds från att bära kläder som anses skapa ett ”sämre klimat eller en negativ bild av eleven”.

”Symboler och texter som nedvärderar andra grupper eller som signalerar ett avståndstagande från majoritetssamhällets lagar och normer.”

”En kombination av klädesplagg som ungdomar och vuxna i dag associerar med machokultur, utanförskap/kriminalitet. Mjukisbyxor och så kallad becknarväska kan vara ett exempel.”

”Kläder som på ett uppenbart sätt uppfattas som utmanande och objektifierande.”

Kritik mot Försvarsmakten efter avslöjandet om falska meriter

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Försvarsmakten får hård kritik från två experter på försvars- och säkerhetsfrågor. Bakgrunden är DN:s avslöjande om ett nytt fall med falska meriter inom Försvaret.

– Det skulle vara förvånande om denna svaghet i systemet inte har lett till att fler

tvivelaktiga fall har släppts igenom, säger professor Wilhelm Agrell.

De försvarsanställda personerna med falska meriter som DN tagit upp är, enligt Försvarsmakten, enskilda fall och misstag. Men två experter på försvar och säkerhetsskydd riktar nu hård kritik mot myndigheten.

Wilhelm Agrell, professor i underrättelseanalys vid Lunds universitet, är en av Sveriges ledande experter på området. Han säger att de två fallen visar på ett större problem.

– De här båda fallen, både var och en för sig och tillsammans, blottar en svaghet i systemet. Det skulle vara förvånande om denna svaghet inte har lett till att fler tvivelaktiga fall har släppts igenom. Man har ett systemfel när det gäller bedömning av den personal som man anställer. Så länge man inte gör någonting åt det så kommer det fortsätta att komma fler och fler fall.

Han säger att fallen även visar på en blotta i säkerhetsskyddslagen som tar fasta på sådant som ekonomiska förhållanden vid en personutredning, men inte mer

svårkategoriserade trovärdighetsfrågor.
– Man har inget mytomanfilter, kan man säga.
Vad tänker du om förklaringen att de här uppgifterna, hur uppseendeväckande de än är, inte låg till grund för anställningen?
– Där visade de hur det formella tänkandet leder till att man inte ser saker som är uppenbara. Det är klart det inte har någon direkt relevans men det har indirekt en synnerligen stor relevans eftersom det säger något om personligheten och pålitligheten.

Enligt Wilhelm Agrell är det anmärkningsvärt att kontrollerna inte gjordes – dels eftersom uppgifterna borde vara lätta att kontrollera, och dels därför att Försvarsmakten har verktyg för personkontroll som andra arbetsgivare saknar.
Kritik mot Försvarsmakten kommer även ifrån Lennart Ohlsson, pensionerad överstelöjtnant som under många år arbetade vid militära underrättelse- och säkerhetstjänsten, bland annat som chef för säkerhetsunderättelsesektionen.

Efter DN:s förra avslöjande om den falske officeren skrev han en debattartikel där han menade att Försvarsmaktens utredning av fallet var missvisande och ofullständig och måste göras om. Han säger med anledning av det nya fallet att Försvarsmaktens högsta ledning kan ha bristande kunskap om hur säkerhetsärenden ska hanteras – eller ett ”generellt dåligt säkerhetsmedvetande”.
”Man verkar helt enkelt inte vilja se att de två fallen ska hanteras som säkerhetsärenden utan vill hellre tona ner det hela till ett personaladministrativt ärende”, skriver han i en skriftlig kommentar.
”Det är beklagligt att Försvarsmakten uppvisar en ovilja att inför allmänheten redovisa vem som har gjort fel, vad man har gjort för fel och framför allt varför man har gjort fel eller vilka konsekvenser det hela får.”
Lennart Ohlsson påpekar också att om försvarschefens uppgifter om tjänstgöring i det brittiska försvaret hade varit sanna så vore det anmärkningsvärt att de inte kontrollerats noggrant innan han anställdes.

”Hur vet man att lojaliteten inte fortfarande finns hos den brittiska försvarsmakten. Hade man agerat lika naivt om han hade uppgivit att han varit anställd hos Kinas eller Rysslands försvarsmakt?”

Mikael Delin
mikael.delin@dn.se

Bakgrund.

DN har avslöjat att en chef vid Försvarsmaktens högkvarter lämnat sitt jobb efter att ha utretts för falska meriter. Mannen påstår bland annat att han är brittisk krigsveteran som stridit i Irak och på Irland, något som inte stämmer.

Det är den andra personen med falska meriter som DN rapporterat om i år. Under januari publicerades flera artiklar om en falsk officer som fått flera säkerhetsklassade och prestigefulla uppdrag inom försvaret.

Jannike Kihlberg: Preems beslut är klimathistoria

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Beskedet att Preem avbryter utbyggnaden av raffinaderiet i Lysekil är ett historiskt beslut i en redan historisk fråga. Det är helt i linje med andra beslut internationellt och ett tecken på att tiden rinner ut för fossila bränslen. Beslutet är rimligen en lättnad för regeringen.

Utbyggnaden av Preems raffinaderi var redan historisk –

det är första gången som klimatet har angetts som skäl för att regeringen tar över beslutet i ett ärende. Nu har det avgjorts i förväg. Företaget drar tillbaka sin ansökan och det kan ses som tecken på att klimatförändringen har gjort att vi befinner oss i en ny era. En era där utsläpp räknas och kan avgöra investeringar.
Det har gått fyra år sedan Preem lanserade sina planer på en utbyggd verksamhet i Lysekil. Under de fyra åren har mycket hänt, även om det kanske inte ser ut så på ytan och även om många unga klimataktivister gärna skulle se att det går ännu snabbare. Snaran har börjat dras åt kring fossila bränslen. Ska klimatmålen i Parisavtalet nås måste utsläppen minska drastiskt och mycket snabbt. Hittills har de långt ifrån minskat i den takt som krävs, men det finns tydliga signaler på att attityder förändras i grunden. Tecknen på att investeringar i fossila verksamheter är alltför riskabla och inte har någon framtid har varit många och duggat allt tätare den senaste tiden.

Ett tydligt tecken kom i våras när oljepriset störtdök under coronapandemin och till och med låg under nollan en stund. Preem skriver i sin motivering att krisen och ”dess effekter på världsekonomin har bidragit till att projektet inte längre är kommersiellt hållbart”.
Oljejätten BP har deklarerat att de ska minska sin produktion av olja och naturgas och i stället investera mångmiljardbelopp årligen i förnybar energi. För två veckor sedan meddelade det finska oljebolaget Neste att de planerade att lägga ned sitt raffinaderi i Nådendal och i stället helt satsa på förnybart.
I det sammanhanget är Preems beslut att inte driva igenom en utbyggnad som skulle öka utsläppen med en miljon ton koldioxid årligen och göra raffinaderiet i Lysekil till Sveriges enskilt största utsläppskälla helt logisk och företagsekonomiskt rimlig.
Nyligen sa Björn Sandén, professor i innovation och hållbarhet vid Chalmers till DN att ”utbyggnaden är en ytterst riskfylld investering, den typen av stora investeringar som görs nu i

fossila bränslen är väldigt riskfyllda både ur ett klimatperspektiv och ur ett företagsekonomiskt perspektiv”.
För fyra år sedan fanns redan Parisavtalet men sedan dess har Sverige fått ett klimatpolitiskt ramverk med bland annat en klimatlag. Enligt ramverket ska klimatet genomsyra den politik som förs och också leda till att de svenska klimatmålen nås.
Bland annat ska Sverige senast år 2045 inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser och efter det ha negativa utsläpp.

Preems utbyggnad skulle göra de målen betydligt svårare att nå och det har också varit en anledning till de omfattande protester mot bygget.
För regeringen har Preemfrågan varit ett stort dilemma. Beslut om utbyggnaden hade väckt internationell uppmärksamhet. Ett ja hade varit förödande för Sveriges profil som föregångsland när det gäller klimatarbetet. Och då Stefan Löfven i flera tal har deklarerat att Sverige ska bli det första fossilfria välfärdslandet hade det blivit svårt att förklara ett ja till en utbyggnad. Vid ett nej

riskerade regeringen kritik mot bland annat missade arbetstillfällen.
För politikerna var det troligen en stor lättnad att Preem själva fattade ett beslut.

Jannike Kihlberg
jannike.kihlberg@dn.se

Intagen på Kumla nekades vård – fick amputera

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

En intagen på Kumlaanstalten tvingades amputera sin fot efter att ha nekats vård, skriver Nerikes Allehanda. Den intagne bröt sin

fot och när han långt senare fördes till sjukhus konstaterades att det var för sent att rädda den. Justitieombudsmannen kritiserar nu anstalten.
TT

Smugglare döms – greps med 100 kilo ål

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Två män har dömts till dagsböter efter att ha försökt smuggla 100 kilo ål ut ur landet. Männen - uppgav att de inte fiskat ålen utan köpt den av en okänd handlare. Men i Sverige är ålfisket restriktivt, och enligt utredarna fanns inga fiskare med tillstånd på ön där männen bodde.**TT**

17-åring bötfälls för falsklarm om våldtäkt

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Ett stort polispådrag inleddes efter en 17-årings larm om att hon utsatts för överfallsvåldtäkt i en gångtunnel i Halmstad i januari.

I larmsamtalet lämnade hon uppgifter som ledde till en felaktig polisinsats.
I hovrätten döms nu kvinnan till böter för falsklarm.
TT

Doldis vill bli nytt språkrör för MP

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Bara om Miljöpartiet sitter i regeringen finns det en chans för Sverige att uppnå Parisavtalet. Det menar Elin Söderberg, den senaste att kandidera till att bli språkrör efter Isabella Lövin.

I går, tisdag, gick tiden ut för att nominera kandidater till nytt kvinnligt språkrör för Miljöpartiet. Senast raden av kandidater finns doldisen Elin Söderberg, nuvarande distriktsordförande för Miljöpartiet i Västerbotten och ledamot i kommunfullmäktige i Umeå.

– Klimatfrågan måste prioriteras högre. Hur vi löser den är något jag arbetat med i hela mitt yrkesverksamma liv. Det är min passion och anledningen till att jag blev politiker 2013, säger Elin Söderberg.

Andra som kandiderar till språkrörsposten: Annika

Hirvonen, Janine Alm Ericsson, Märta Stenevi, Rebecka Le Moine och Åsa Lindagen.

Sebastian Orre

”Tänk positivt och tänk nytt. Det ordnar sig”

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Huskvarna. Mikaela Berg har förlorat jobbet och stått mitt i två svåra jobbkriser. Hur hanterar man uppsägningschocken, känslorna, stressen och

familjen? Och när går man vidare?

DN:s Ida Yttergren och Thomas Karlsson åkte till småländska Huskvarna där internationella jobbkriser slagit hårt genom åren.

Det var orolig stämning i fabriken den där onsdagen i februari 2009. I småländska Huskvarna hade symaskiner tillverkats i 300 år, men allt större del av produktionen hade flyttats till Kina. Personalen hade samma dag fått veta att 140 personer skulle bli av med jobbet. Mikaela Berg hade arbetat på företaget i 14 år, nu i rollen som mättekniker.

– Jag trodde jag skulle arbeta på ”symaskinerna” till pensionen, säger hon och tar en klunk av kaffet i vardagsrummet hemma i Huskvarna.

Redan vid lunch på fredagen samma vecka var hon en av dem som kallades in till chefen och fick beskedet att hon blivit uppsagd.

– Det var chockartat. Alla skulle ut omedelbart.

Under finanskrisen 2008–2009 uppgick arbetslösheten i Sverige som mest till 8,6 procent i Sverige, enligt SCB.

Symaskinsfabriken VSM Group AB – koncernen som Husqvarna numera ingår i – sade upp personal i tre omgångar. Mikaela Berg ingick i den andra uppsägningsrundan. Året därpå meddelade företaget att all produktion skulle flyttas till Kina. Kvar blev endast ett 60-tal anställda

Finanskrisen blev inte första gången Mikaela Berg försattes i arbetslöshet kopplat till en lågkonjunktur. Under 1990-talskrisen arbetade hon på ett ventilationsföretag och fick som en av de nyaste på företaget lämna när personalstyrkan skulle minskas. Då var hon 21 år, bodde hemma hos föräldrarna och fick snabbt ett städjobb som kunde täcka hennes relativt låga kostnader.

– Det gick ingen nöd på mig, säger Mikaela Berg.

När finanskrisen slog till var situationen annorlunda. Den här gången var hon 39 år och hade hus, man och två barn. På det personliga planet var situationen mycket tuff. Mamman hade nyligen gått bort i bröstcancer och även hennes mormor hade insjuknat i bröstcancer. Samma

dag som beskedet om uppsägningen kom följde Mikaela Berg med sin mormor på strålbehandling.
– Det är minst sagt en dag jag minns.
Det tog ett tag innan beskedet sjunkit in. Men snart kom känslorna.
– Det kändes tomt, konstigt och chockartat.
Det var dåliga tider på arbetsmarknaden och ansökningarna till fasta jobb gav inga napp. I stället drygades lönen hon fortfarande fick från symaskinsfabriken ut med ströjobb på ett vitvaruföretag, inom äldreomsorgen och som värd på Friskis och Svettis. Någon semester blev det inte den sommaren.
– Jag tog för mig av det som fanns, även om jag saknade erfarenhet.
Samtidigt hade de svåra sjukdomarna inom familjen gett henne ett nytt förhållningssätt till livet.
– Det går inte att ta saker för givet. Man ska ta tillfället i akt och inte gå och vänta.

En tanke började gro. Mikaela Berg hade alltid varit intresserad av försäljning.
– Jag tänkte att det var sista chansen att plugga innan jag blev för gammal. Det var ett bra tillfälle att passa på.
En yrkesutbildning med inriktning på försäljning, handel och inköp i Nässjö blev starten på något nytt för Mikaela Berg.
– Jag blickade framåt. Det är ingen idé att gå och gräva ner sig.
När det två år senare var dags att åter ge sig ut i arbetslivet fångade en annons i Jönköpings-Posten hennes uppmärksamhet.
Familjeföretaget Expodul Uterum och Inredning, som arbetade med inglasning av uterum, sökte en säljare.
– Det var massor av personer som sökte men jag låg på. Vid den andra intervjun erbjöds hon jobbet.
När DN besöker Mikaela Berg på arbetsplatsen är hon upptagen i telefonen. Under coronakrisen har det varit mer hektiskt än någonsin när fler har velat bygga om sina hem. Mikaela Berg trivs med tempot.
– Den här gången är jag i rätt bransch, säger hon och beskriver

hur de tidigare uppsägningarna har satt sina spår:
– Så fort det blir lite att göra blir jag orolig och tänker att jag kanske får gå.
Mikaela Bergs främsta råd till någon som blivit av med jobbet i rådande kris är att inte gräva ner sig i sina bekymmer.
– Tänk positivt och tänk nytt. Passa på att läsa vidare och vidga dina vyer, framför allt om du är yngre. Det ordnar sig.

Ida Yttergren
ida.yttergren@dn.se

Fakta. Mikaela Berg

Gör: Säljare på Expodul inredning AB i Forserum.
Bor: Huskvarna.
Ålder: 50.
Familj: Sambon Ronny och två vuxna barn.
Erfarenhet av kriser: Mikaela Berg blev uppsagd från symaskins-fabriken i Huskvarna under finanskrisen när 140 av företagets 360 anställda fick gå. Hon drabbades även av 1990-talskrisen när hon som 21-åring blev uppsagd från ett ventilationsföretag.

Kända investerare satsar på Northvolt

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Det svenska batteribolaget Northvolt tar in motsvarande 5,4 miljarder kronor via en finansieringsrunda med redan befintliga aktieägare, men också med kända tech-svenskar som investerare.

Bland dem som nu satsar kapital i Northvolt finns Spotifys grundare Daniel Ek, Klarna-grundaren Niklas Adalberths riskkapitalbolag Norrsken samt Kinneviks storägare Cristina Stenbeck.

Scania, Volkswagen, Goldman Sachs och IMAS Foundation är aktieägare sedan tidigare och går in med ytterligare pengar.

– Vi är ödmjuka för det fortsatta förtroendet vi har från våra befintliga investerare, och vi får in en hel del spännande nya investerare. Det är roligt att få med sådana personligheter som

Cristina och Daniel med de nätverk de har, säger Northvolts vd och grundare Peter Carlsson till DN.
Han pekar också på den internationella fonden Baille Gifford, en av de största investerarna i elbilstillverkaren Tesla, som också går in med kapital i Northvolt.
– Det är en väldigt spännande investerare att ha med sig i det här racet, för ett race blir det under de närmaste tio åren i hur vi klarar att ”skala upp”, rekrytera och attrahera mer kapital, säger Peter Carlsson.

Enligt Northvolt ska det nya kapitalet användas till investeringar som ökar produktionen av batterier och kapaciteten i återvinningen, och därtill för att satsa på en fördubbling av forskning och utveckling. I somras tog bolaget lån på 14 miljarder kronor – kapital som behövs för att bygga klart den första delen av batterifabriken i Skellefteå, som beräknas startas nästa år.
Hur länge räcker de nya pengar som Northvolt nu får in från investerare?

– De räcker ett bra tag. Men de räcker inte för att bygga färdigt allt i Skellefteå. Men vi har en bra kassa nu, som kommer att hålla oss flytande länge utan att vi behöver vara oroliga för likviditeten, påpekar Peter Carlsson.

Målet för Northvolt är att ha 20–25 procent av marknaden av bilbatterier i Europa år 2030. För det krävs fyra, fem batterifabriker av samma storlek som bolaget bygger i Skellefteå.

– Vi behöver en kapacitet på ungefär 150 gigawattimmar. Samtidigt, när Elon Musk (Teslas vd och grundare) nyligen sa att att de siktar på att utöka produktionskapaciteten till 3 terawattimmar (20 gånger mer än Northvolt) känns det som om vi har lagt ambitionsnivån för lågt, säger Peter Carlsson.

Torbjörn Petersson
torbjorn.petersson@dn.se

Regeringens el-uppgörelse alltmer omstridd

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

DN:s avslöjanden om mystiska turer i energiöverenskommelserna i Skåne gör nu att regerigens energiproposition ifrågasätts alltmer.

Energiminister Anders Ygeman (S) skulle kallas till näringsutskottet på tisdagens möte för att förklara sig – men han får fler med sig.

– Ett enigt utskott beslutade på tisdagen att kalla Anders Ygeman men även Energimarknadsinspektionen och Svenska kraftnät, säger Lars Hjälmered (M), ordförande i näringsutskottet.

Energiminister Anders Ygeman (S) drev igenom att elnätsbolagen skulle få ta ut mångmiljardbelopp i extra inkomster. Samtidigt har DN avslöjat att Svenska kraftnät

redan hade en plan som täcker effektbehovet i Skåne.
Uppgörelsen med elnätsbolagen har nu blivit en proposition som ska läggas fram för riksdagen.
– För Moderaterna är det en öppen fråga om vi ska stödja propositionen, säger Lars Hjälmered.
Centerpartiet har aviserat att de tänker rösta nej till propositionen och Sverigedemokraterna krävde att de berörda myndigheterna skulle kallas till utskottet.

Jonas Fröberg
jonas.froberg@dn.se

Carl Johan von Seth: V, L eller K – osäkert vilken form återhämtningen får

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

I Konjunkturinstitutets senaste mätning går svensk ekonomi brant uppåt. Men fortsättningen är osäker. Och inget tyder på att pandemikrisen kommer att likna någon tidigare lågkonjunktur – eller någon bokstav i alfabetet.

analys. DN:s ekonomikommentator

Efter vårens snabba ras på börserna, stopp i världshandeln och tapp i hushållens konsumtion inleddes något som har liknat en bokstavslek i den internationella affärspressen.
Blir ekonomins återhämtning snabb och liksom V-formad? Eller långsammare och mer som ett U? Bokstaven L, som ska föreställa ett mörkare scenario, har varit en kandidat. Även W har stått på listan.
Att återhämtningen kan bli K-formad är en av de senaste spekulationerna. Med det menar analytikerna att ekonomin klyvs itu, att nätjättar och dagligvaruhandel fortsätter uppåt medan till exempel besöksindustrin går ner.
Statliga Konjunkturinstitutets allra senaste barometer, som mäter stämningsläget bland företag och hushåll i ett stort frågebatteri, ger nya ledtrådar i pandemikrisens ABC.
Intrycket är att vårens hisnande nedgång – ett snabbare förlopp än i någon tidigare kris – nu följs av en oväntat kraftig rekyl uppåt.
Särskilt i svensk tillverkningsindustri liknar återhämtningen faktiskt ett V.

Efter att ha rasat till nivåer nära finanskrisens djup påminner industrins nya barometervärden snarast om högkonjunktur.
Men i siffrorna skymtar också en klyvning. Tjänstesektorn, där restauranger, hotell och annan personlig service ingår, släpar efter. Här råder fortfarande kris. Byggbranschen har i sin tur inte upplevt riktiga samma drastiska ras som andra näringar. Men oroväckande nog har utsikterna försämrats sedan i somras. Det ligger alltså något i det här med en K-formad kris.

Mycket talar därför för att en fullständig återhämtning i ekonomin dröjer. De viruskänsliga delarna av vår ekonomi kommer att dras med problem så länge smittan rullar fram. Det är svårt att stimulera fram fler gäster på hotellen, och fler teaterbesökare. Bekymren där får också vissa spridningseffekter.
Kina är det land som kanske tydligast har skakat av sig viruset och kanske kan ge en fingervisning om fortsättningen. Där rasade industriproduktionen under vårvintern och gick sedan snabbt uppåt igen.

Men något normalläge har Kinas ekonomi ännu inte nått. Efter en snabb ned- och uppgång har återhämtningen i industrin planat ut. Det speglar den haltande utveckling som, förutom den stora osäkerheten kring själva smittan, kännetecknar den här krisen. Det liknar ingen tidigare lågkonjunktur. Knappast någon bokstav i vårt alfabet heller.

Carl Johan von Seth
carljohan.vonseth@dn.se

Kocken gick från arbetslöshet till egen restaurang – mitt i krisen

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

I en rad artiklar har DN följt några av landets småföretagare. Flera har kämpat för att överleva under pandemin. Men kocken Martin Johansson satsade lokalt och serverade mat i hemmet. Nu flyttar han in i en riktig lokal.

– Det känns som jag fått medvind av att jag vågade satsa, säger Sköndalsbon.

I somras doftade det grillad mat på Karin Larssons väg i Lilla Sköndal, i södra Stockholm. Grannarna i närområdet flockades för att få besöka hemmarestaurangen Nice Valley, engelsk översättning av Sköndal. Vimplar blåste i luften och musik spelades från högtalarna. Vid grillen stod Martin Johansson, som i över 20 år har arbetat som kock.

Bara några månader tidigare hade han förlorat både stora och små uppdrag på sin cateringfirma. Trots det vägrade Martin Johansson att kasta in handduken. I stället för att skriva in sig på Arbetsförmedlingen öppnade han en restaurang utanför sitt radhus.

– Jag har fått oväntad bra respons. Det känns som att många i närområdet har uppskattat att ha en lokal plats där man kan samlas, säger Martin Johansson.

Lunchhaket blev snabbt populärt och uppmärksammat i en rad medier. Nu tar småföretagaren Martin Johansson nästa kliv i karriären. Den 16 september

öppnade han dörrarna till en helt egen restaurang.
Restaurangen ligger i Kristinahuset, som förstås ligger i Sköndal. Herrgården byggdes redan i slutet av 1600-talet och har inte helt oväntat fått sitt namn av drottning Kristina. Martin Johansson har länge haft ögonen på byggnaden. Redan förra året kontaktade han stiftelsen som äger Kristinahuset.
– Då lyckades jag inte riktigt övertyga dem helt och hållet. Efter att jag startade Nice Valley började vi diskutera igen. Jag bjöd även in några i stiftelsen att äta hos oss. Det känns som jag fått medvind av att jag vågade satsa under coronakrisen, säger han.
Härnäst ska Martin Johansson satsa på närodlad mat. I trädgården finns det ett växthus där bland annat tomater ska odlas. Inomhus ska konst och en rad olika blommor sätta sin prägel på atmosfären.
I dag blickar Sköndalsbon tillbaka på Nice Valley med värme. Innan Martin Johansson startade hemmarestaurangen var han osäker på hur framtiden skulle se ut.

– Jag hade inget särskilt mål och pysslade med olika projekt. Ibland kände jag mig lite vilsen, men nu hittade jag spåret som jag ska fortsätta på. Kristinahuset är en förlängning av det, säger han.
Utmaningen med Nice Valley var att särskilja privatlivet från yrkeslivet. Maten förbereddes i familjens kök och grannarna flockades utanför fönstret. Även om Martin Johansson aldrig hade fått ta över Kristinahuset har han svårt att tro att Nice Valley skulle ha överlevt.
– På slutet kändes det som att situationen slet på familjen. I efterhand har jag funderat på om man kanske skulle ha hyrt ett kök i stället, säger han.
Trots det är Martin Johansson tacksam över tiden som har varit. Bland annat lärde han sig att det finns en efterfrågan på ett lokalt och personligt hak. Ambitionen är att fortsätta erbjuda en mötesplats för hungriga grannar.
– De lokala restaurangerna kan säkert få ett uppsving i dessa tider. Folk är ju måna om det lokala och har inte heller samma behov av att ta sig in till centrum. Många håller sig i sitt eget område

och får kanske upp ögonen för det som finns där, säger han.

Raffaella Lindström
raffaella.lindstrom@dn.se

Fakta. Så gjorde Martin

Martin Johansson startade sin egen cateringfirma för två år sedan, men allt sattes på spel i mars i år. Plötsligt försvann både små och stora bokningar. Så bestämde han sig för att servera mat från grillen hemma.
Han skrev ett inlägg på nätet och satte upp lappar i bostadsområdet. Det lockade ungefär 80 lunchgäster om dagen.

”Djurens dag viktigare än kommersiellt trams”

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Almanackan. Enligt almanackan är det kanelbullens dag på söndag. Denna dag som sedan 1931 har uppmärksammats som djurens dag eftersom djurens skydds-helgon Franciscus av Assisi tillägnats dagen.
Skulle det vara mer angeläget att uppmärksamma kanelbullar än våra medvarelser som utsätts för svårt lidande?
Några exempel: kor, grisar, hönor och kycklingar plågas i så kallade djurfabriker. Marsvin, kaniner och primater plågas i laboratorier. Minkar plågas på pälsfarmer. Elefanter och sjölejon plågas på cirkusar. Isbjörnar och lejon plågas i djurparker.
Det är beklämmande att djurens lidande tydligen fortfarande inte tas på allvar. Djurens dag

ignoreras i och med att denna viktiga dag har ersatts av kommersiellt trams.

Henrik Scheutz, Bromma

”Psykiska sjukdomar minst lika stort problem som covid-19”

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Merete Nordentoft, professor i psykiatri i Danmark har i ett Facebookinlägg reflekterat över begreppet ”extra döda” och

jämfört Danmarks siffror för coronaviruset och allvarlig psykisk sjukdom. Begreppet ”extra döda” betyder antalet personer som dör i ett visst tillstånd eller sjukdom jämfört om de inte hade haft denna sjukdom.
I coronapandemin är detta tämligen lätt att räkna ut, men hur gör man för allvarlig psykisk sjukdom? Jo, Nordentoft tar utgångspunkt i en artikel i den vetenskapliga tidskriften Lancet där man försöker omvandla kända och etablerade siffror för förkortad livslängd till antal personer som får sitt liv förkortat av allvarlig psykisk sjukdom (som psykoser, depression, missbruk och samsjuklighet).
Hon överför sedan dessa beräkningar på Danmark och kommer fram till att 5 670 personer årligen dör i förtid. Hon jämför sedan dessa siffror med danska Sundhetsstyrelsens skräckscenario för totalantalet för covid-19, som är 5 000 avlidna.
Merete Nordentoft kallar dödstalen som drabbar psykiskt sjuka en stilla katastrof. Hennes reflektion är att om 2 procent av de pengar som nu satsas på coronapandemin skulle satsas på

gruppen med psykisk sjukdom skulle detta innebära ett mycket stort framsteg.
Jag har inte sett någon liknande beräkning för Sverige med nästan dubbelt så stor befolkning som Danmark. Kanske ligger talen upp emot 10 000? Ändå har jag inte sett några ministrar eller ansvariga på Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen hålla dagliga presskonferenser över den stilla katastrof som varje år drabbar människor med allvarlig psykisk sjukdom.

Hur kan det ha blivit så här? Pandemin har drabbat oss plötsligt. Tidigare friska människor riskerar att drabbas. Psykiatridöden har smugit sig på det svenska samhället. För 70 år sedan levde människor med allvarlig psykisk sjukdom i stort sett lika länge som icke-drabbade. Efter årtionden av misslyckade ”reformer”, minskade anslag och sociala experiment är nu livslängdsförkortningen cirka 20 år.
Varför oroas det svenska samhället så mycket av coronaviruset och så lite över

psykiskt sjukas öde? Vi borde inte värdera ”extra” döda olika beroende på diagnos.

Lennart Lundin, förste vice ordförande i Schizofreniförbundet

Estonia

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

De stater som – kanske – undanhöll information om Estoniaolyckan för 26 år sedan ska nu utreda vad som egentligen hände. Storartat! Det blir säkert bra. Eller?

Göran Samuelson, Bagarmossen

Vänsterpartiet ska snart välja en ny ordförande. Det finns en kandidat. Känns processen igen? Ränderna går aldrig ur.

Christer Magnusson, Sollentuna

Det delas ut miljontals kronor hit och dit. Vårdpersonal som går över från kommunal till privat på grund av att kommunal vård går back ekonomiskt. Då är det något som inte stämmer!

Christina Werner, Täby

Sveriges militär bör visa sig inför det ständiga kränkande av vårt lands gränser till sjöss och i luften.

Kenneth Liljeblad, Ramnäs

”Jag dopade idrottare under åtta år”

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Den tyske läkare som står åtalad för sin roll i dopningshärvan som avslöjades under skid-VM 2019 gjorde på tisdagen ett omfattande erkännande. Mark Schmidt medgav att han dopat idrottare sedan 2012, men förnekade att det handlade

om pengar eller att han riskerat någons hälsa, rapporterar DPA.
Mark Schmidt har suttit frihetsberövad i München i ett och ett halvt år. När rättegången mot honom nu är inne på sin tredje vecka läste hans advokater upp ett erkännande.
42-åringen står anklagad för över 100 brott och erkände de flesta. Han sade att han främst hjälpt vinteridrottare och cyklister att dopa sig, och nämnde inga nya namn.
Han motsatte sig anklagelsen om att ha äventyrat idrottares hälsa, och sade att det alltid var viktigt för honom att se till att ingen tog skada.
”Jag kan inte längre säga varför jag bestämde mig för att genomföra bloddopning. Fascinationen för och kärleken till idrott var drivkraften bakom beslutet”, sade Mark Schmidt i uttalandet som lästes upp.
”Dopning står på dagordningen om man vill lyckas.”
Han bekräftade det som kom fram i den utredning som kallades ”Operation Aderlass”: att han hjälpt idrottare med att tappa blod och sedan transportera det

sparade blodet till dem vid olika tävlingar.
Han sade att hans ersättning per person låg på 5.000 euro för en säsong, och att det enbart täckte hans kostnader. Han sade att han inte gjort någon ekonomisk vinst på dopningen.
Bland andra ertappades hemmaåkarna Max Hauke och Dominik Baldauf med att genomföra bloddopning under razzior på skid-VM i österrikiska Seefeld. Minst 23 idrottare från olika sporter ska ha varit inblandade i dopningsnätverket.
Totalt beräknas 26 rättegångsdagar i målet, och dom väntas komma strax före jul, skriver DPA.
Mark Schmidt förnekade att han varit inblandad i den dopning som tidigare avslöjats under den period han var läkare i cykellagen Gerolsteiner och Milram från 2007 till 2010.

Malena Johansson
malena.johansson@dn.se

Fallen fördubblas: ”Vi är allvarligt bekymrade”

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Antalet som testade positivt för covid-19 i Stockholm fördubblades under förra veckan, i jämförelse med veckan före. Detta enligt Folkhälsomyndighetens siffror.

– Vi är allvarligt bekymrade och ser allvarligt på läget kring den ökande smittspridningen, säger hälso- och sjukvårdsdirektör Björn Eriksson på en pressträff.

Enligt Folkhälsomyndighetens statistik testade 967 personer i Region Stockholm positivt för covid-19 förra veckan. Det är nästan en fördubbling i jämförelse med de 526 fall som uppmättes veckan innan. Vecka 37 var samma siffra 334. Samtliga veckor har antalet testade legat mellan 24 500 och 27 500.

– De nya siffrorna tyder på att smittspridningen har ökat och det

tyder i sin tur på att allt för många har slutat följa Folkhälsomyndighetens rekommendationer, säger hälso- och sjukvårdsdirektör Björn Eriksson på tisdagens pressträff.
Under Folkhälsomyndighetens presskonferens på tisdagen meddelade myndigheten att ett ökande antal fall av covid-19 syns i hela landet. Men antalet som vårdas på intensivvårdsavdelning och antalet avlidna ligger fortsatt på en låg nivå.
Den 22 september meddelade Björn Eriksson att Region Stockholm noterat tecken på att smittspridningen ökat i länet.
– Fortsätter detta uppåt kan vi snart vara i ett allvarligt läge igen, sade han då och berättade vidare att han inte utesluter familjekarantän i hemmet som en åtgärd för att hejda smittspridningen.
Under tisdagens presskonferens talade Björn Eriksson om samhällets gemensamma ansvar för att minska risken att de mest utsatta smittas av viruset.
– Varje patient som behöver vård till följd av sjukdomen är ett misslyckande för oss alla. För att

vi inte lyckats minska smittspridningen.
Gällande det Eriksson lyft under förra veckan om familjeisolering som en tänkbar åtgärd svarade biträdande smittskyddsläkare Maria Rotzén Östlund att detta fortfarande diskuteras.
– Det är många detaljer som ska finnas på plats innan en sådan förhållningsregel, så man vet exakt hur man ska hantera det.
Hon lyfte även vikten av att alla med symtom ska testa sig och att den som väntar på prov ska hålla sig isolerad.

Det finns just nu fem patienter som intensivvårdas för covid-19 på regionens sjukhus.
Anledningen till att den ökade smittspridningen inte avspeglas i stigande siffror på intensivvårdsavdelningarna säger Björn Eriksson handlar om en fördröjningseffekt.
– Först kommer den ökade smittspridningen, sedan kommer det ökade sjukvårdsbehovet.
Chefsläkare Johan Bratt var också på plats under presskonferensen och sa att det finns en beredskap hos vården av ett ökat antal coronapatienter.

– Kunskapen inom vården är större när det gäller smittspridning, symtom och behandling. Och det finns beredskap inom vården att skala upp igen.
Samtidigt lyfte han det stora behovet av att komma i kapp med den vård som pausats under pandemins mest intensiva månader.
– Vi har tre viktiga saker vi måste göra samtidigt här: Hantera pandemin, klara av all ordinarie sjukvård och ta hand om det ökade sjukvårdsbehovet som är en konsekvens av att vi har fått skjuta upp vården under våren.
Johan Bratt lyfter fram några grupper som är särskilt angelägna att komma i kapp med:
Människor med kroniska sjukdomar som behöver halvårs- och årskontroller, personer med cancer som ännu inte upptäckts och de som fått en operation framskjuten som nu inte längre kan vänta.
Avslutningsvis vädjade Björn Eriksson till stockholmarna att följa myndigheternas rekommendationer och hålla nere sina sociala kontakter.

– Arbeta hemifrån. Träna utomhus eller på tider där det inte är så mycket folk. Umgås med främst de som bor i ditt hushåll, skjut på fester och håll kontakten med äldre och riskgrupper genom telefon eller digitala kanaler.

Amanda Lindholm
amanda.lindholm@dn.se

Fakta. Coronaläget

Läget i Sverige
5 890 personer har dött efter att ha insjuknat i covid-19, 2 668 kvinnor och 3 222 män.
92 466 personer har testats positivt för det nya coronaviruset. 2 605 har behövt intensivvård. (senast uppdaterad: 29/9 kl 14.00.)
Läget i världen
33 396 784 har bekräftats smittade av det nya coronaviruset. Av dessa har 1 002 628 rapporterats avlidna. (senast uppdaterad: 29/9 kl 14.00).
Folkhälsomyndigheten uppmanar
Stanna hemma vid minsta symtom.
Tvätta händer ofta i minst 20 sekunder.
Nys och hosta i armvecket.
Undvik att röra ögon, näsa och mun.

Håll avstånd till andra.
Personer utan symtom kan resa fritt i Sverige från den 13 juni.
Personer över 70 år bör undvika fysiska kontakter.
Källor: Johns Hopkins-universitetets CSSE, Folkhälsomyndigheten

Halverat antal planerade operationer under krisen

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

De planerade operationerna i Region Stockholm var hälften så många mellan mars och juni i år som under samma period förra året. Samtidigt minskade antalet upptäckta cancerfall med 25 procent. Det visar en ny

rapport, som också lyfter risken för en kommande ökning av cancerrelaterade dödsfall.
Under pandemins mest intensiva månader pausades stora delar av den planerade vården inom Region Stockholm för att ge plats för den mer akuta.
Förra veckan kom siffror över hur en högre andel i år, i jämförelse med förra året, som fått vänta längre än vårdgarantins 90 dagar på behandling.
I en ny rapport från hälso- och sjukvårdsförvaltningen framgår att de genomförda planerade operationerna var hälften så många mellan mars och juni i år som under samma period förra året. Flest inställda operationer var inom gynekologi, ortopedi och hjärtsjukvård.
Enligt hälso- och sjukvårdsdirektör Björn Eriksson är dessa kategorier områden där många operationer görs och att vissa av dem kan vänta utan en alltför stor risk. Han säger också att vårdgivarna nu arbetar med att beta av väntelistorna.
”Många planerade operationer har gjorts bara under augusti, även om det så klart fortfarande är

många som väntar”, skriver han i ett mejl.
Under april till juli minskade antalet upptäckta cancerfall med 25 procent. I jämförelse med det genomsnittliga antalet upptäckta fall under samma period åren 2016-2019 har det i år ställts 1 346 färre cancerdiagnoser.
Förvaltningen konstaterar att det inte finns något som talar för att andelen personer med cancer skulle ha minskat.
Det är framför allt bland bröstcancer, prostatacancer och äggstockscancer som antalet upptäckta fall ligger lägre än vanligt.
”Det finns stor risk för att trenden att dödligheten minskar i regionen bryts och att vi kommer se en ökning av cancerrelaterade dödsfall framöver.” står det i rapporten.
Den organiserade screeningen för bland annat bröstcancer, livmoderhalscancer, tjock- och ändtarmscancern sattes i mars på vänt fram till maj, då beslut fattades om att detta skulle återupptas.
I analysen konstateras att det uppskjutna vårdbehovet framför

allt gäller patienter som inte diagnosticerats med cancer. Den återupptagna screeningen antas fånga upp en del, men ytterligare insatser behövs för att uppmana medborgare att söka vård, enligt rapporten.

Hälso- och sjukvårdsregionråd Anna Starbrink (L) säger att det som oroar henne mest är det minskade antalet cancerdiagnoser och hon uppmanar människor att söka till vården. Ett annat viktigt perspektiv som hon tycker rapporten belyser är pandemins påverkan på folkhälsan.

– Det jag kanske inte tänkte på i början är att människors försämrade hälsa blir en del av den här vårdskulden.

Rapporten konstaterar att de som drabbas värst av minskad tillgång på välfärdsinsatser är samma personer som drabbats hårdast av det nya viruset: Människor i socioekonomiskt utsatta områden.

Anna Starbrink säger att både vården och de förebyggande hälsoinsatserna i regionen behöver bli bättre – för att öka jämlikheten.

– Vi vet att hälsan skiljer sig åt i olika delar av länet.
I rapporten ges ett antal förslag på insatser:
Verksamheten med så kallade hälsoinformatörer och hälsokommunikatörer föreslås utökas precis som ett pilotprojekt för att förebygga ofrivillig ensamhet hos äldre. Det gäller även hembesöksprogrammet på BVC. Hälsosamtal med äldre kroniker borde också erbjudas enligt förvaltningen som även vill se fortbildningsinsatser Husläkarmottagningarnas uppdrag föreslås också utökas.
Förvaltningen föreslår att åtgärderna ska inledas redan i år, i den mån det är möjligt.
Anna Starbrink säger att hon inte förkastar något av förslagen och tror att hembesöksprogrammet på BVC kan utökas snart och att man redan börjat titta på ett sätt att bedriva hälsosamtal med kroniskt sjuka äldre.
Samtidigt kan det, med hänsyn till det ekonomiska läget, behöva bli aktuellt med ”vårdutbudsbegränsningar”, skriver rapportförfattarna.
Anna Starbrink har tidigare sagt att det ekonomiska läget är ”bis-

tert”. Hon kan dock inte utveckla hur dessa begränsningar skulle se ut innan ytterligare en analys från förvaltningen är klar. Det handlar bland annat om hur regionen kan ge ett utökat uppdrag till vissa vårdgivare, för att nå specifika patientgrupper.

– Vi måste prioritera vem som ska få vård först, säger hon.

Oppositionsregionråd Talla Alkurdi (S) säger att hon känner stor oro för den oupptäckta cancern och att regionen nu behöver skjuta till resurser till vårdcentraler, anställa mer vårdpersonal på akutsjukhusen och minska administrationen inom primärvården.

– Vi hade en vårdskuld innan pandemin och den har förvärrats. Detta handlar om människoliv och det är oerhört viktigt att vi tar detta på största allvar.

Amanda Lindholm
amanda.lindholm@dn.se

Fakta. Rapporten

Hälso- och sjukvårdsdirektören har analyserat hur pandemin påverkar hälso- och sjukvården i Region Stockholm på kort och lång sikt.

Några av slutsatserna:
Under april–juli minskade antalet upptäckta cancerfall med 25 procent. I jämförelse med det genomsnittliga antalet upptäckta fall under samma period 2016–2019 har det i år ställts 1 346 färre cancerdiagnoser.
Antalet genomförda planerade operationer halverades mellan mars till juni i jämförelse med samma period tidigare år.
Rapporten kommer att behandlas under hälso- och sjukvårdsnämndens nästa sammanträde.

Stockholms renoveringar nästan två miljarder dyrare än planerat

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

De investeringar Stockholms stad gjorde i renoveringar och ombyggnader klara mellan 2017

och 2019 blev drygt 70 miljoner dyrare än vad politikerna hade beslutat om. Men om man räknar in Östermalmshallen och Medborgarhuset som blir och blev klara i år samt Liljevalchs konsthall, enligt plan klart sommaren 2021, landar summan på nästan 1,7 miljarder kronor mer än avsett.

Den ursprungliga budgeten för om- och tillbyggnad av Liljevalchs konsthall var 130 miljoner kronor, nu är den uppe i 570 miljoner. För renoveringen av Medborgarhuset steg kostnaden från 670 miljoner till 1,1 miljard och Östermalmshallens slutnota låg på 1,35 miljarder mot först beslutade 600 miljoner.

Den provisoriska hallen på Östermalmstorg kostade cirka 100 miljoner kronor, och om staden inte lyckas sälja den får man därtill betala en rivningskostnad.

– Jag har varit mån om att försöka få till en försäljning för att få tillbaka pengar i projektet. Men om det inte finns några heta intressenter vid årsskiftet trycker jag på rivningsknappen. Därutöver ska ju hotelldelen också säljas, säger Dennis Wedin.

Kulturhusets renovering har däremot klarat både tidsplan och budgeten på 990 miljoner kronor. Fastighetskontoret har analyserat avslutade projekt över 10 miljoner kronor år 2017, 2018 och 2019. Rapporten visar en total fördyring om 4,2 procent av beslutade medel motsvarande knappt 70,7 miljoner kronor. Två projekt som sticker ut är Grimsta IP som överskridit beslutad budget med 30,5 miljoner kronor och Gubbängens IP som drog över med 17 oförutsedda miljoner.

– Det är ingen rolig läsning. Men detta är ett viktigt steg för att visa transparens. Jag är mån om att lyfta på stenar och inleda en ärlig diskussion kring varför kostnadskontrollen brustit, och hur fastighetsbeståndets underhållsskuld ser ut, säger Dennis Wedin.

På uppdrag av den grönblåa majoriteten ska Fastighetskontoret genomföra tydliga kontrollfunktioner som säkerställer beslutsgrindar när något negativt påverkar ekonomi och tidsplan. De vill också stärka budgetsäkerheten och det ekonomiska beslutsunderlaget för politikerna genom att lägga mer

tid och resurser på utredningsskeendet i respektive projekt.
– Det är viktigt att dra lärdom av att vi har haft bristfälliga underlag. Medborgarhuset krävde mer spräckning än vad vi hade räknat med, det togs prover på fel ställe. Vi måste ha tålamod och lägga mer tid på utredningar, säger Dennis Wedin.
Det betyder att ni har suttit i kommunfullmäktige och fattat beslut om projekt ni inte har vetat omfattningen på?
– Ja, det är i grunden oacceptabelt, det är inte rimligt att ha ett sådant arbetssätt. Oförutsedda utgifter påverkar andra byggprojekt – det måste finnas en koppling mellan beslut och utfall.
Fastighetskontoret vill också att staden står emot press om sena önskemål och programändringar från olika håll, att noga överväga risker för den typ av upphandling som föreslås för respektive projekt samt att ha regelbundna kontroller avseende tidplan, kvalitet och budget.
Dennis Wedin vill sätta stopp för tidigare arkitekttävlingsförfaranden inom

nämndens investeringsram, och nämner exempelvis Liljevalchs.
– Dels ska inte nämnden arrangera tävlingar utan finansiering, dels bör man inte tappa inflytandet över att kunna ändra i pågående projekt, säger Dennis Wedin.
Turerna kring Stadsbiblioteket, med bland annat en internationell arkitekttävling som utmynnade i intet, kostade 57,1 miljoner i vad fastighetskontoret kallar ”förgävesprojektering”.
Den tidigare högkonjunkturen innebar, konstaterar kontoret, en brist i förmåga och kompetens avseende att leda och driva byggprojekt – och även en brist på erfarna projektledare
– 2011 fördubblades Fastighetsnämndens fastighetsbestånd när vi tog över stadens idrottsanläggningar, då fick vi svårigheter med att kompetensförsörjningen inte var tillräcklig. Fastighetskontoret har god kompetens och goda medarbetare, men skulle ha fått hjälp att ställa om tidigare, säger Dennis Wedin.
Brister i kontorets i styrning och uppföljning av projekt har, enligt analysen, varit en avgörande

faktor och haft stor negativ påverkan. Inom vissa områden har kontoret också påverkats av att det är få aktörer på den svenska marknaden. Exempel på detta är branscherna för konstgräsfotbollsplaner, vattenrening och renovering av badanläggningar.

– Det finns ett tryck utifrån. Vi måste vara lyhörda och göra djupanalyser av marknaden, nu har det blivit för mycket lappa och laga, säger Dennis Wedin.

Renoveringsbehovet hos stadens fastigheter är omfattande och det finns en stor underhållsskuld sedan tidigare. Kontoret har i dag byggnader där risken för akut stängning hotar om inte åtgärder genomförs. I värsta fall riskerar, enligt fastighetskontoret, byggnader att rivas om det bristande underhållet går så långt att det inte längre är möjligt att få dem i funktionsdugligt skick.

Vilka byggnader måste ni stänga?

– Vi har tidigare fått stänga Zinkensdamms ishall av säkerhetsskäl. Det finns nu några simhallar som är till åren. Vi gör nu en bedömning av renoveringsbehovet, och kollar exempelvis på en privat lösning

för Västertorps simhall på en annan plats, det krävs så stora insatser att det skulle bli väldigt dyrt att renovera, säger Dennis Wedin.

Mia Tottmar
mia.tottmar@dn.se

Fulla celler och besöksförbud skapar oro på regionens anstalter

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Antalet dömda brottslingar är fler än vad Sveriges häkten och anstalter klarar av.

I Stockholm är situationen pressad för både intagna och personal.

– I det värsta scenariot får vi helt fulla isoleringsceller, säger Magnus Jönsson, chef på Hall.

Läget på landets fängelser och häkten bedöms vara akut. Lokalerna är överfulla och inflödet av dömda och misstänkta för brott ökar, enligt Kriminalvården.

I en uppmärksammad debattartikel skrev myndighetens generaldirektör Martin Holmgren att Kriminalvårdens förmåga att klara av sitt uppdrag att ta emot misstänkta och dömda brottslingar i Sverige är hotat.

För att kunna hantera överbelastningen dubbelbelägger man anstalter och har ökat på tiden som en dömd brottsling får gå fri innan han eller hon måste infinna sig på anstalt – från 50 dagar i frihet till 100 dagar.

– Vi har dubbelbeläggning på många platser nu. Två i ett rum är redan för mycket, säger Ulf Mossberg, pressekreterare på Kriminalvården.

I Region Stockholm är situationen pressad. Anstalten Hall utanför Södertälje, som är en

säkerhetsklass 1-anstalt där intagna som är dömda för allvarlig brottslighet och våld placeras, har beläggning på över 100 procent. Samma gäller för Österåker anstalt (klass 2) och Norrtälje anstalt (klass 1) i länet.
För att lösa det har man ställt in våningssängar i vissa rum för att kunna bo två och två i stället för en och en. Besöksrum har också gjorts om till sovrum. På häktet har man ibland fått lägga in en extra madrass på golvet i någon annans cell, enligt uppgift till DN.
Fulla anstalter innebär minskad möjlighet till omplacering och förflyttning om det uppstår bråk på en avdelning, enligt kriminalvårdchef Magnus Jönsson.
I stället sätts den avskilde i isolering i väntan på att en ledig fängelseplats ska dyka upp någonstans i landet. För närvarande är det lång kö mellan olika anstalter och beläggningen ökar därför även på isoleringen.
– Det kan innebära att man blir kvar på isoleringen längre. I det värsta scenariot får vi också fulla isoleringsceller där folk väntar på att bli omplacerade, säger Magnus Jönsson.

En annan konsekvens är att Sveriges redan långa häktestider blir längre, eftersom dömda personer blir kvar längre i häktet i väntan på en ledig plats på anstalt och att det blir högre press på telefontiderna.
Läget på häkten och anstalter är redan pressat i år på grund av indragna permissioner och besöksförbud som införts under coronapandemin. På häktet får sedan mars i år häktade utan restriktioner sitta under samma isolerade förhållanden som de med restriktioner eftersom det införts ett totalt besöksförbud under corona – i flera månader.
En 20-årig man som DN talat med satt häktad i över ett år för ett narkotikabrott. Han belades först med restriktioner som senare hävdes men på grund av Corona fick han fortsätta vara isolerad under samma förhållanden som tidigare .
När domen vann laga kraft tog det över en månad innan han fick plats på anstalt. Där skulle han ha fått en behandling mot sitt missbruk men det blev inget eftersom behandlingen var full. I

stället fick han sitta på en annan avdelning och tjäna av straffet.
– Det säger sig själv att det blir hetsig stämning när det är fullt och killarna inte får träffa sina flickvänner och mammor och det är tryck på telefonen. Det kan uppstå bråk om telefonen som inte skulle ha uppstått annars, säger han.
Telefontiderna till anhöriga är redan begränsade eftersom Kriminalvården på häkten och anstalter i många fall bara tillåter samtal till fast lina – inte till IP-telefoni eller mobiltelefoner.
Johan Lundby häktespräst på Kronobergshäkte, är kritisk till hur Kriminalvården hanterar besöksförbudet och telefontiderna under pandemin och överbeläggningen. För att kompensera för förlusten av den fysiska kontakten med anhöriga har Kriminalvården infört en möjlighet att tala med sina barn på en Ipad i femton minuter i veckan, i stället för ett riktigt möte på 45 minuter.
– Ibland kan det nästan skada mer än vad det ger. Jag har personer med ett barn som får 15 minuter och sitter och gråter och

tycker det är jobbigt men sen finns det personer med tre barn som får dela 15 minuter på tre. Han tycker att Kriminalvården borde kunna göra på ett annat sätt.

– Alla åklagare och poliser och alla vi som jobbar på häktet går ju in och ut. Då borde man kunna lösa det för några barnfamiljer under säkra former, kanske med en glasruta emellan.

Han tror att besöksförbudet kan få förrädiska konsekvenser för återfall i brott.

– De som hälsar på kanske är de enda vettiga personerna som finns i den intagnes liv. Har du inget positivt som muntrar upp dig och ger dig näring och hopp om framtiden fylls tankarna lätt av mörker och dåliga tankar.

Josefine Hökerberg
josefine.hokerberg@dn.se

Fakta. Beläggning på anstalter och häkten i Stockholms län

Anstalt Klass 1
Hall: 165 platser. 103,4 procents beläggning.

Norrtälje: 182 platser. 105,3 procents beläggning.

Anstalt Klass 2
Beateberg: 48 platser. 97,4 procents beläggning.
Storboda: 67 platser. 97,7 procents beläggning.
Täby: 52 platser. 98,1 procents beläggning.
Österåker: 102 platser. 101 procents beläggning.
Färingsö, kvinnoanstalt: 43 platser. 92,86 procent beläggning.

Häkten
Huddinge: 97,81 procents beläggning.
Tillfälliga häktesplatser polisen
Nacka: 100 procents beläggning.
Kronoberg: 97,5 procent.
Sollentuna: 97,95 procent.

Ur debattartikeln

Platsbristen är särskilt allvarlig i den högsta säkerhetsklassen, klass 1.
Platsbristen är nu minst lika akut som den var 2004 då Kriminalvården skakades av rymningar och fritagningar.

ur Martin Holmgrens debattartikel i DN den 22 september.

Fakta. Kriminalvårdens nödlösningar

Dubbelbeläggning – intagna delar rum.
Gemensamhetsutrymmen har gjorts om till bostadsrum.
En ökning av tiden i frihet för egen inställelse efter en dom till fängelse. Har ändrats från 50 dagar till 100 dagar.

Det uppmärksammade fallet då två tonårspojkar torterades och rånades under en hel natt i Solna begicks när den misstänkte 21-årige gärningsmannen befann sig på en sådan tidsfrist. Han var dömd för grov mordbrand men skulle inställa sig först i december i år.
Problem som kan uppstå vid trängsel på anstalter är våld, upplopp och rymningar.

Hon jagar fusk med bidrag och svarthyror

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Bidragsfusk och svarta andrahandshyror för miljoner. Socialtjänsten i Södertälje har arbetat systematiskt för att bekämpa brottslighet. Nu har kostnaderna minskat med ungefär 40 miljoner kronor per år.

När Anna Flink började jobba som områdeschef för arbete och försörjning i Södertälje 2016 hade kommunen landets högsta biståndsutbetalningar och landets högsta antal hushåll som fick försörjningsstöd i förhållande till antalet invånare.

– Jag tänkte att vi måste hitta en väg ut ur det här. Det är inte hållbart och skapar också en bred utanförskapskänsla i samhället, säger Anna Flink, som i dag är säkerhetschef i Södertälje.

När hon ställde frågor om vad det berodde på fick hon samma svar:

Det är för att Södertälje har så många barnfamiljer.
Hennes kartläggning visade att det man trodde inte stämde med verkligheten.
– Det visade sig att 80 procent av dem med försörjningsstöd var singelhushåll utan barn, trots att den fortsatta utredningen visade att Södertälje har ett mycket lägre antal singlar än övriga Sverige.
Det blev startskottet för att vi behövde ta reda på vad som låg bakom, säger Anna Flink.
Ganska snart insåg de att orsaken var att många skrev sig på en adress, men aldrig flyttade dit.
– Det gjorde man i samband med en så kallad skenskilsmässa. Man skiljer sig formellt, men fortsätter leva ihop och skriver den ena parten på den nya adressen.
Personen får då förtur till en ny lägenhet som hyrs ut i andra hand och får en inkomst som inte blir synlig för oss. Man måste kartlägga hur bidragshushållen ser ut, säger Anna Flink.
För att komma åt fusket byggde kommunen upp stödfunktioner för att handläggarna som var närmast de biståndssökande skulle få förutsättningar för att

klara sitt arbete och öka förståelsen för uppdraget.
– Vi byggde upp en hög grad av förståelse för vilka frågor man behöver ställa, som: Var bor du? Får jag komma och titta hur du har det? Det som hände var att väldigt många ringde till oss dagen efter och sade: Jag vill inte finnas hos er längre.
– Det var också ett resultat och vi började polisanmäla. För det är ju märkligt att man är bidragsberoende i 10–15 år och när vi börjar ställa frågor vill man inte ha med oss att göra längre, säger Anna Flink.

Polisanmälningarna har lett till flera fällande domar och i början av juni dömdes en kvinna för bidragsbrott sedan polisen hade spanat på henne under en längre tid. Händelsen blev mycket uppmärksammad i medierna sedan kvinnan fångats på film när hon dansade på ett bröllop trots att hon enligt läkarintygen var sjukskriven till 100 procent, helt saknade arbetsförmåga och hade svårt att ta sig fram.
Sedan socialtjänsten började arbeta på det nya sättet har kostnaderna för försörjningsstöd drastiskt minskat. 2019 betalade

Södertälje ut ungefär 40 miljoner kronor mindre i försörjningsstöd än 2014. Arbetet med otillåten andrahandsuthyrning är en viktig del i det.
Personalomsättningen har dessutom minskat från 70 procent till 20, och Södertälje har fått mycket positiv uppmärksamhet. Många kommuner vill ta efter Södertäljes arbetssätt. Anna Flink tycker att det är positivt, men säger att det kräver hårt arbete och en ny myndighetskultur.
– Så länge socialtjänsten tror att man bara är en relationsskapande myndighet som ska hjälpa människor med det de vågar berätta då blir vi kidnappade i vår godhet. Det krävs att man tar ett nacksving kring myndighetsutövningen. Vi har ett grunduppdrag och många behöver damma av det.
TT

Tonåring misstänks för mordförsök

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

I maj sköts en man i 20–25-årsåldern vid en busshållplats i Viksjö i Järfälla kommun. Nu har en pojke, som var 16 år vid tillfället, gripits misstänkt för mordförsök.
Förra veckan greps tre personer misstänkta för anstiftan och medhjälp till mordförsök. I går, tisdag, greps även den person som misstänks ha skjutit.
– Samtliga gripna har kopplingar till kriminella nätverk, skriver Jacob van Rooij, utredningsledare, i ett pressmeddelande.
Den gripne mannen är hemmahörande i Stockholms län och var vid brottstillfället intagen på ett ungdomshem som han hade rymt ifrån.

"Hela branschen står still. Det handlar om ett rent yrkesförbud."

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Läget för dansbandskulturen är minst sagt prekärt under pandemin och hälften av alla band riskerar nu att försvinna, säger dansbandsexperten och arrangören Thomas Deutgen till Kvällsposten.

Kulturen är ett ekosystem. Pandemin visar att det är dags för en kulturkommission, skriver Calle Nathanson

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Regeringens presskonferens under tisdagen om att beslut om lättnader kring publika sammankomster kommer att

fattas inom kort får ses som en seger för kulturbranschen. Att restauranger ska undantas från ordningslagen så att människor som äter en bit mat samtidigt kan berikas av en kulturupplevelse är ett självklart beslut, som borde ha fattats redan förra veckan.
Härnäst är det viktigt att regeringen verkligen fattar beslut den 8 oktober om att evenemang med sittande publik upp till 500 personer med en meters avstånd och i sällskap av två kan börja genomföras.
Kulturbranschen förstår att det gäller att ta viruset på allvar, att det inte är under kontroll och har visat att man är beredd att ta ansvar för att smittan inte sprids.
Vi förstår också att beslutet om att öka publikantalet kan komma att dröja beroende på hur smittspridningen utvecklar sig under kommande tid.
Kulturarrangörer i hela landet har förberett sig sedan i våras på hur återöppningen ska genomföras på ett säkert sätt och det var verkligen på tiden att Folkhälsomyndigheten nu fått i uppdrag att ta fram riktlinjer, förhoppningsvis tillsammans med branschen.

Det har under hela den här - perioden varit obegripligt hur shoppinggallerior kunnat fortsätta som vanligt medan kulturen brandskattas med upp till två lagar samtidigt. Det är inte kulturen som är viruset.
Inspel från Jonas Gardell i Expressen och andra personer i kulturbranschen har haft stor betydelse för att påverka regeringen att fatta de olika besluten gällande krisstöd och lättnader. Kulturministern har bevisligen jobbat med frågan i rätt riktning sedan i somras, men hon verkar tidvis haft svårt att få gehör hos en del av statsrådskollegorna. Kampen Gardell fört mot regeringen har alltmer kommit att påminna om Astrid Lindgrens mot Gunnar Sträng, med sin Pomperipossa i Monismanien. Nu ser den ut att nå framgång.
Är det något som pandemin med dess katastrofala effekter för kulturbranschen visat, så är det att den har svetsat oss samman. Att sitta i möten med företrädare för kommersiella tv-bolag som pratar sig varma för frilansande kulturskapare är inget som tillhör vanligheterna. Det har blivit en uppenbarelse för fler att kulturen

är ett ekosystem, och att när en grupp utsätts särskilt hårt drabbas alla.
De krismiljarder regeringen lagt fram är avgörande för att säkerställa att det ska finnas ett kulturliv efter att krisen är över. Men det uppstod skevheter när frilansande kulturarbetare i princip ställdes utanför.
Musikcentrum Riks visade nyligen (SVT 27/8) upp skrämmande enkätresultat: var tredje musiker är på väg att lämna yrket. Att ljud- och ljustekniker tvingats sälja sin utrustning och i bästa fall hittat ett nytt jobb innebär ett enormt kompetenstapp framöver.
Folkets hus och parker turnerar under hösten med ett hundratal scenkonstföreställningar. Vi har gått ut med tydliga rekommendationer till såväl arrangörer som artister för att publiken på max 50 personer vid varje föreställning ska känna sig trygga. Det är helt omöjligt att få detta att gå ihop ekonomiskt, men vi kan inte vänta längre. Vi behöver kulturen för att kunna andas, för att uthärda i denna globalt svåra tid.

Det råder inget tvivel om att det finns stora utmaningar för kulturen framöver. Även om regeringen presenterat kraftiga krispaket till kulturen finns det stor anledning att också belysa utmaningarna. I budgetpropositionen för kulturområdet pekas några av dessa ut, men märkligt nog nämns inga åtgärder.

Det bör därför inom en snar framtid tillsättas en kulturkommission, som fokuserar på tre saker:

• *Digitaliseringen*. Pandemin har inneburit ett digitalt sjumilakliv. Det offentliga måste hitta former för att möta digitaliseringens möjligheter för konstnärligt skapande, arrangörskap och distribution av kultur.

• *Konstens frihet*. Vi behöver en gång för alla slå fast den viktiga principen om armlängds avstånd mellan politiken och konsten. Tendensen till uppluckring av detta hotar konstens frihet och behov av integritet.

• *Flernivåstyret*. De tre offentliga nivåerna måste tydliggöra sina roller vad gäller ansvarstagandet för kulturområdet. Med en

krympande ekonomi blir detta alltmer angeläget.
Kanske mer än någonsin behöver vi nu konkreta, kraftfulla åtgärder som säkrar kulturens fortlevnad på lång sikt. Alternativet är otänkbart.
Calle Nathanson

Mångfald i medierna. Lyssna på våra - kollegor som vittnar om rasismen, skriver flera kända profiler till Sveriges Radios ledning

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

39 medarbetare på Sveriges Radio har i ett upprop vittnat om rasismen på arbetsplatsen, men i stället för att lyssna ifrågasätter vd Cilla Benkö

uppgifterna. ”Vi skriver för att ge våra arbetskamrater vårt stöd och visa att vi hör deras berättelser. Vissa av oss har själva upplevt det som uppropet vittnar om”, skriver flera kända radioprofiler i ett öppet brev till Sveriges Radios ledning.

Ord som ”färgad” och n-ordet har använts av kollegor. Liksom skämt om ”Tio små n****pojkar”. Svarta experter har valts bort till förmån för vita. Medarbetare har, med hänvisning till deras ursprung, misstänkliggjorts och deras opartiskhet har ifrågasatts. Ett kontinuerligt feluttalande av kollegors namn i sändning. Detta beskriver våra modiga kollegor som en del av sin vardag, i uppropet ”Vems SR?”

I en artikel i Dagens Nyheter (25/9) går de ut öppet och berättar om vad de upplevt i radiohusen i Stockholm och runt om i Sverige. Det de varit med om är helt oacceptabelt.

Vi skriver för att ge våra arbetskamrater vårt stöd och visa att vi hör deras berättelser. Vissa av oss som skriver här har själva upplevt det som uppropet vittnar om. Rasism finns på vår

arbetsplats, liksom i det övriga samhället.
Vår vd Cilla Benkö sa i Studio Ett att ”Sveriges Radio inte är ett rasistiskt företag och att vi inte har rasistiska medarbetare” (25/9). Det är att skyla över problemen och den tystnadskultur som uppenbarligen finns. Flera medarbetare har inte vågat skriva under uppropet, av rädsla för att verka bråkiga eller inte få en viss tjänst eller förlängt vikariat. Det är allvarligt för hela public service att en grupp medarbetare känner att de måste - organisera sig och bedriva anonym kamp för att behandlas rättvist.
Det är plågsamt att bevittna hur Sveriges Radios ledning bemöter våra kollegor och problemen de slagit larm om. I stället för att omfamna det starka engagemang de visar för public service, för oberoende journalistik och demokrati, ifrågasätter ledningen deras berättelser. Vittnesmålen har genast nagelfarits och kritiserats av ledningen, som verkar oförstående till att det bakom dessa berättelser finns fler som inte har nått dagens ljus. Hur ska vi och våra kollegor i

framtiden våga berätta för cheferna om missförhållanden, när vi riskerar att bemötas så här? Och hur ska Sveriges Radio fortsätta vara relevant och leva upp till sin vision om ”Fler röster och starkare berättelser för en större förståelse” om ledningen offentligt misskrediterar egna medarbetare?

Det vi behöver nu är intensiv intern diskussion och åtgärder. I stället använder SR-ledningen kraft till att misstänkliggöra våra kollegor, genom att hävda faktafel och hänvisa till deras ”känslor”. Sveriges Radios ledning borde lyssna på våra 39 kollegor och alla de som inte vågat träda fram, och agera för att komma åt de rasistiska strukturer som Sveriges Radio inte är undantaget från.

Cecilia Uddén
Mellanösternkorrespondent
Jesper Lindau
Rysslandskorrespondent
Gunnar Bolin
SR Kultur
Agneta Furvik
Ekot Naila Saleem Ekot
Thella Johnson

samhällsredaktionen L
Reporter
ubna El-Shanti
Östersjökorrespondent Roger
Wilson SR
Kultur Stephane
Zakrisson Producent
Ekot K Programledare
atja Magnusson
Ekot Randi
Mossige-Norheim Ekot
Loukas Christodoulou
Radio S Reporter
weden Ekot
Sofia Sofroniadou
Frilansande journalist
Ekot och Dokumentär
Hewa Abdelzadeh Ekot

Svenskt kulturliv lättat efter nytt besked om 500-gräns

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Efter veckor av väntan kom besked på tisdagen. Krogar får snart anordna mindre konserter och i mitten av oktober kan personantalet på sittande

kulturevenemang höjas till 500. Branschen välkomnar beskedet – trots regeringens brasklapp om att planerna kan läggas på is om smittspridningen i Sverige fortsätter att öka.

– Det måste också vara en epidemiologisk situation som gör att det är rimligt att införa det just då, säger Anders Tegnell, statsepidemiolog.

Under en lång tid har kulturbranschen efterfrågat nya och tydligare riktlinjer vad gäller både antalet närvarande vid kulturevenemang, samt möjligheten att anordna liveframträdanden på krogar och restauranger. Inom kort planerar nu regeringen att driva igenom förändringar, meddelade inrikesminister Mikael Damberg (S) och kultur- och idrottsminister Amanda Lind (MP) på tisdagen. För det första görs justeringar i förbudsförordningen, som innebär att huvudregeln på maximalt 50 personer vid allmänna sammankomster inte omfattar serveringsställen. Det innebär att restauranger, som redan i dag kan ta in ett obegränsat antal besökare så länge man förhåller sig till

smittskyddsreglerna, även kan anordna en konsert.
– Det blir en möjlighet att ha kulturevenemang i restaurangsammanhang. För dem som brukar spela musik i restauranger och de som inte har kunnat göra det innebär det så klart en möjlighet. Vi kommer också till rätta med en uppenbar ologiskhet, där det blir krockar mellan två olika lagstiftningar som inte blir rimlig, säger Amanda Lind till DN.
Förändringen väntas träda i kraft den 8 oktober. Veckan därpå, den 15 oktober, är planen att en andra ändring ska genomföras. Det innebär att 500 personer kan vistas samtidigt på kultur- och idrottsevenemang förutsatt att publiken är sittande och kan hålla ett avstånd på en meter mellan varandra.
Till det kommer en regel som innebär att två personer i samma sällskap kan få sitta bredvid varandra utan ett extra avstånd.
Regeringens förslag kring ett utökat personalantal vid evenemangen går i linje med de bedömningar som Folkhälsomyndigheten tidigare har gjort. Däremot lägger man in

en brasklapp om att förändringarna kan skjutas upp om smittspridningen fortsätter att öka i Sverige.
– Vi ska ha en dialog med Folkhälsomyndigheten, de ska bedöma om smittläget möjliggör det här undantaget. Men Anders Tegnell sa i förra veckan att han i grunden tror att det här undantaget går att göra, säger Amanda Lind och tillägger:
– Smittläget avgör men det är regeringens avsikt att fatta det här beslutet på regeringssammanträdet den 8 oktober så att det kan börja gälla den 15 oktober.
Regeringens ambition var tidigare att persongränsen för kulturevenemang skulle höjas redan den 1 oktober. Med kort varsel bestämde man dock förra veckan att skjuta besluten på framtiden. Anledningen var den snabbt ökande smittspridningen i omvärlden, samt signalerna om ett stigande antal sjukdomsfall i Sverige.
– Vi hade en intention att fatta de här besluten, men när smittläget såg ut som det gjorde, dels i Europa, dels här i Sverige så var

regeringens bedömning att det inte var rimligt att fatta de besluten i förra veckan, säger Amanda Lind.
Statsepidemiolog Anders Tegnell säger till DN att myndigheten i grunden är fortsatt positiv till att personantalet kan höjas.
– Det måste också vara en epidemiologisk situation som gör att det är rimligt att införa det just då. Nu är epidemin litegrand i gungning och vi vet inte riktigt vart den är på väg. Vi får avvakta lite och se hur det utvecklar sig, säger Anders Tegnell.
Planen är att genomföra ändringar den 15 oktober. Är det möjligt?
– Det är inte helt orimligt. Kan vi följa det här under en eller två veckor, och om det landar på den här nivån och inte sticker i väg, så kan det vara acceptabelt. Men det får vi se då, säger Anders Tegnell.
Fler branschorganisationer som det senaste halvåret fört nära diskussioner med kulturdepartementet förvånades förra veckan över att besked då uteblev. På tisdagen var tonläget desto mer positivt, i och med

beskedet att förändringar kan komma att genomföras i närtid.
– Vi ser det här som ett första viktigt steg och tänker att det är positivt för våra medlemmar att man kan börja ta emot större publik från och med den 15 oktober som vi förstår det. Det är också positivt att man tar till sig det som vi talat om, nämligen att det behövs en inriktning och en plan framåt, säger Mikael Brännvall, vd för Svensk scenkonst.
Regeringen planerar också att sätta samman ett publikråd för att fördjupa diskussionerna med kultur- och idrottsarrangörer om säkra evenemang.
– Det är något som vi har efterfrågat, att man ska arbeta framåt och vi förutsätter att vi finns med som en part i det sammanhanget, säger Brännvall.
En tredje del i regeringens plan för framtiden är att Folkhälsomyndigheten ska analysera om ytterligare ändringar framöver kan göras i förbudsförordningen mot allmänna sammankomster. Det kan till exempel beröra loppmarknader, demonstrationer,

mässor, nöjesparker och idrottsverksamhet utomhus. Även flera oppositionspartier i riksdagen välkomnade på tisdagen de aviserade förändringarna, samtidigt som man anser att besluten dröjt alltför lång tid.
– Det är välkommet men regeringen har varit saktfärdig. Det har tagit flera månader, och det har skett många konkurser inom kultursektorn. Det här hade man kunnat göra mycket tidigare, säger Lotta Finstorp, Moderaternas kulturpolitiska talesperson
Hon betonar att förändringar måste genomföras med försiktighet, med tanke på den pågående pandemin.
– Men det ologiska har varit att kollektivtrafiken varit packad och köpcentrum likadant. Men på restauranger har det varit förbjudet om någon tar upp en gitarr när det är fler än 50 personer.
Sverigedemokraternas Angelika Bengtsson, ledamot i kulturutskottet, är också positiv till att kultur- och idrottsarrangörer så sakteliga kan få ta emot publik.

Hon tycker att regeringen tidigare hade kunnat agera för att justera reglerna, som slår olika mot kulturevenemang och exempelvis köpcentrum.
– Det är ett ologiskt resonemang. Och det är väl därför man nu är desperata i kultur- och idrottslivet, för att man inte hört hur regeringen resonerat och tänkt när de inte ändrat 50-gränsen förrän i dag, säger Angelika Bengtsson.

Agnes Laurell
agnes.laurell@dn.se
Hugo Lindkvist
hugo.lindkvist@dn.se

Premiär för ”Stjärnklart” med 500 i publiken

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Scen.
Efter regeringens besked i publikfrågan meddelar Cirkus att de öppnar upp för sittande publik på 500 personer lagom till föreställningen ”Stjärnklart” får premiär 27 november.

– Skönt att hänga fram scenkläderna igen, nu blir det storsatsning, säger Robin Bengtsson i ett pressmeddelande. Planen är att ”Stjärnklart” ska spelas inför en publik om 500 personer i november och december. Robin Bengtsson ska stå på scen tillsammans med Wiktoria, Hanna Ferm och Andreas Johnsson. Till skillnad från tidigare år kommer showen, som startade 1987, endast att spelas på Cirkus och inte resa runt i Sverige.

– Det har vi alla längtat efter, säger Robin Bengtsson i pressmeddelandet.
”Stjärnklart” startades av - arrangören och pianisten Anders Berglund och genom åren har bland andra Lill-Babs, Magnus Härenstam och Lena Philipsson varit en del av showen.

Agnes Laurell

Så blir tillvaron meningsfull när arbetslivet är över

ONSDAG 30 SEPTEMBER 2020

Det finns personer som upplever att arbetslivets slut ger känslan av att inte längre räknas. Andra ser pensionen som en chans att göra sådant som det tidigare inte fanns tid till.

DN träffar fyra personer som har hittat gemenskap och aktiviteter på nya sätt efter yrkeslivets slut.

Seniorens tid är nu

Del 2

Synen på människorna som gått i pension har förändrats över tid – och kan behöva omprövas igen när fler får allt längre liv. Livet för dem som är över 70 år har hamnat i fokus inte minst under coronakrisen. Hur är det att vara senior i dag? Den första artikeln i serien publicerades den 29/9.

På ett kafé intill Tyresö centrum brukar vännerna Birgitta Klement, Anita Jonsson, Bert Ekergarn och Bo Carlberg ses någon gång i veckan. De har precis druckit upp kaffet när samtalet kommer in på tankarna kring hur det är att åldras i Sverige i dag.
– Så länge man är frisk spelar det ingen roll om man är 68 eller 100, säger Anita Jonsson och får medhåll av sina vänner.
Intressen utanför jobb och familj och engagemang i föreningar redan innan pensionen kan göra det lättare att finna en meningsfull tillvaro när arbetslivet är slut, tror Anita Jonsson.
– Annars kan det bli svårt att plötsligt få 50 timmar över varje vecka, säger hon.
Alla fyra har fullt upp på dagarna. Tidigare förskolläraren Birgitta Klement, 82, drogs till pensionärsföreningen PRO Tyresö – där de alla är medlemmar – eftersom den erbjöd bowling.
Socionomen Anita Jonsson, 77, sitter i ett flertal styrelser, är politiskt aktiv i Socialdemokraterna och i Tyresö handbolls valberedning. Den

tidigare taxichauffören Bert Ekergarn, 69, är passionerad boulespelare och 79-åriga Bo Carlberg arbetade som busschaufför fram till i våras när alla över 70 år togs ur tjänst.
– Det blev problem för bussbolagen eftersom det är pensionärer och invandrare som håller busstrafiken i gång i Stockholm. Vi får komma tillbaka sedan om restriktionerna ändras, säger han.
Vid sidan av jobbet spelar Bo Carlberg dragspel, är aktiv i den lokala friidrottsföreningen, skapar korsord till en lokaltidning och spelar på trav (han har egen travhäst).
– Det får jag inte heller gå på längre, säger Bo.
– Du bara håvar in pengarna, säger Anita.
Bo fortsätter:
– Jag tycker om att röra på mig också. Jag har en kompis, Nisse, han är 94 år och hur pigg som helst. När han fyllde 90 år ringde jag för att gratulera men ingen var hemma. Det visade sig att han hade varit ute och dansat. Det hänger på att man är frisk. Min mamma fick alzheimer vid 70. Har man hälsan och är lite

initiativrik kan man se till att göra saker.
Bert Ekergarn rekommenderar föreningslivet.
– Man får mycket gemenskap men också förmåner och försäkringar. Penningen för att gå med är låg och man får mycket för den.
Medlemmarna kämpar med att få med sig yngre pensionärer.
– De som är 65 år säger att de inte är tillräckligt gamla, säger Anita Jonsson.
Birgitta Klement flikar in:
– Jag har vänner som är 80 år fyllda och när jag säger att de ska gå med i PRO säger de att det bara är för gamla människor.
Birgitta, Anita och Bert är med och planerar resor för föreningen som har nästan 1 500 medlemmar och ett stort antal aktiviteter. Resorna ska passa olika typer av plånböcker och har exempelvis gått till Georgien och danska Skagen samt till Hornborgasjön och Göta kanal. Höstens resor har ställts in. I planen fanns julbord i Örebro, Mackmyra whiskyby och fängelsemuséet i Gävle.
Julkryssningen med Viking Line däremot, finns fortfarande

inplanerad. Omkring 40 personer har redan anmält sig.
– Så folk törs åka? frågar Birgitta.
– Tydligen! säger Anita.
Samtidigt som vännerna enas om att det är viktigt att aktivera sig efter pensionen ser de sina privilegier. I storstäderna finns gott om aktiviteter för alla åldrar, medan det kan vara svårare för någon som bor på landsbygden, säger Birgitta Klement.
– Vi har möjlighet att vara med i föreningar av olika slag, politiska, religiösa ... Bor man på landsbygden och saknar körkort med två mil till närmaste granne har man kanske sin radio och sin tv, säger hon.
– Vi har ett enormt utbud, tillägger Bert Ekergarn.
Är det någon skillnad på att gå i pension om man är man eller kvinna?
Anita: Till våra möten kommer både män och kvinnor. Men vilka män är det som kommer? Jo, de som går med sina fruar. Kvinnorna är oftast ensamma.
Bo: Kvinnor har mycket lättare att ta kontakt. När jag körde buss till olika resmål var det alltid fler kvinnor som åkte med.

Bert: Hur stor procent i klubben tror du att det är som är män och kvinnor?
Anita: Jag tror att det är 35/65.
Bo: Kvinnor har lättare att ta initiativ tror jag.
Anita: Jag tror att män har svårare att finna sig i pensionärslivet.
Bert: Män är trögare.
Anita: Ja, att få upp ur soffan!
Birgitta: Och kvinnor kan boka en resa som sker om fyra–fem månader, män kan inte ha så lång framförhållning. De kan inte tänka att om sex månader ska jag ut på den här resan.
Anita: De vill ha omedelbar tillfredsställelse …
Bert: Det kan ju dyka upp något annat, har man ju fått höra.
För att få med fler män på resorna har föreningen särskilt riktat in sig på att ordna resor som ska tilltala män, exempelvis till Flygvapenmuseum i Linköping, det militärhistoriska museet Arsenalen i Strängnäs samt en fiskeresa. Det har gett resultat. Bo Carlberg tror att män annars gärna avstår från att göra saker på egen hand.
– En man kan följa med på en pardag men vill inte gå ut ensam,

då sitter han hemma och dricker öl i stället, säger han.
Bert: Kommer det där att förändras? För mig var mamma hemma och pappa jobbade. Men förhoppningsvis kommer vi närmare varandra nu. Gubbarna kan ju faktiskt stå vid disken.
Anita: Jag gissar att alla våra döttrar och svärdöttrar jobbar.
Bo: Min mamma jobbade också hela tiden.
Anita: I våra barns generation jobbar alla kvinnor.
Bert: Det vore intressant att se hur det kommer bli i pensionärsföreningar i framtiden.

I våras spreds smittan på äldreboenden och i maj var 90 procent av de avlidna i covid-19 över 70 år, enligt Socialstyrelsen. Omkring hälften bodde på äldreboende. Hög ålder är en riskfaktor för att bli svårt sjuk och dö i covid-19 och personer över 70 år har fått rådet att begränsa sina sociala kontakter. Från den 1 oktober hävs besöksförbudet på äldreboenden men rekommendationerna för äldre ligger kvar.
Anita Jonsson tycker att det är bra att äldre har fått riktlinjer att

förhålla sig till. Både hon och hennes make har haft viruset.
– Jag hade hög feber i två dagar, säger hon och fortsätter:
– Att vara försiktig är en sak men om man skrämmer folk så de inte vågar gå ut kan det leda till ensamhet och depression i stället som kan bli värre än sjukdomen.
Bo Carlberg flikar in att han har en vän som inte vågat gå ut på flera månader.
Senast i förra veckan presenterade Socialstyrelsen en enkätundersökning som visade på en ökning av ensamhet, oro och ängslan bland äldre jämfört med förra året.
Under sommarhalvåret har möjligheterna att göra saker varit många eftersom det har varit möjligt att vara utomhus, men höst och vinter medför nya utmaningar, säger Birgitta Klement.
– Vi äldre har kunnat gå på promenader, fikat och ätit kräftor och surströmming men vad gör vi när det blir kallare?
Hon anser att kommunerna måste se till att äldre framöver har en chans att komma ut.

– Det är viktigt att det inte är halt och snö så att vi kan ses på promenad. Det blir vår enda möjlighet att träffas, eftersom vi inte ses i lägenheterna. Då måste vi kunna gå säkert, det blir inte kul om det blir massor av benbrott, säger Birgitta Klement.
Hon oroar sig också för om hon inte kommer att kunna hälsa på familjen i södra Sverige till jul.
– Vad gör jag då? Då sitter jag där ensam, säger Birgitta Klement.
Att inte kunna träffa och krama barn och barnbarn som vanligt har varit en stor utmaning för flera i sällskapet under pandemin.
– Det har varit skitjobbigt, säger Bert och fortsätter:
– Luftkramar är inte riktigt samma sak. Man är så nära men får inte känna dem.
– Det är värst med de minsta. Jag kramar 3-åringen i alla fall, för han fattar inte att man inte får kramas. Han vill ju kramas när vi säger hej då, säger Bo.
Vad har ni för råd till personer som ska gå i pension?
Bert: Planera lite. Tänk några år framåt. Ta kontakt med bekanta som är pensionärer och se vad de

har gjort. Vänta inte till pensionsdagen. Så gjorde jag.
Birgitta: Nu pratar vi om personer som har hälsan ...
Bo: Hälsan är viktig men det finns också många fattigpensionärer som kanske inte har råd att delta i föreningsliv och åka med på resor. De har fullt sjå att klara av att betala hyra och mat för dagen.
Anita: Ja, men om man har jobbat heltid i hela sitt liv har man en relativt bra pension.
Bert: Jag har jobbat heltid i hela mitt liv men har fasen inte mycket pension.
Anita: Har du inte?
Bert: Nej, jag ligger nog längst ner på botten. Men vad gör man då?
Jo, man går med i resekommittén för som reseledare reser man gratis!

Ida Yttergren
ida.yttergren@dn.se

Ledare: Viktigt med klarspråk om bristen på vård för äldre

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

När virusspridningen nu ökar i Sverige kommer personalen i äldrevården att använda munskydd vid varje närkontakt med de äldre. Personalen ska ha munskydd även när den använder visir. Rekommendationen följer Arbetsmiljöverkets riktlinjer för att skydda de boende, och även personalen, från smittan.

Annat ljud i skällan var det i våras. Under den hittills värsta pandemitoppen i april gick Arbetsmiljöverket och tre andra myndigheter ut med beskedet att frågan om munskydd var en lokal angelägenhet (SVT 26/4). Ett krav på både munskydd och visir vid patientnära arbete – som först beslutades med utgångspunkt i ett ärende på äldreboendet Serafen i Stockholm – skulle inte ses som en generell rekommendation.

Det fick praktiska konsekvenser. I både Stockholm och Göteborg

utfärdades instruktioner om att munskydd bara skulle bäras vid ”risk för stänk”.
Bakgrunden var påtryckningar från kommunernas och regionernas samarbetsorganisation, SKR, och en farhåga om att fler fackliga företrädare helt enligt reglerna skulle stoppa arbetet i brist på adekvat skyddsutrustning.
Det var som bekant en tid då munskydd, handsprit och liknande materiel var akuta bristvaror, särskilt i länder som slarvat med förutseende lagerhållning. Dit hörde Sverige.
I stället för att säga som det var – att nödvändig medicinsk utrustning inte gick att uppbåda och att man fick göra det bästa av vad som fanns – så lät Arbetsmiljöverket sig nöja med vagare säkerhetskrav. Detta mot bättre - vetande, vittnesmål från medicinsk expertis avfärdades i den interna beslutsprocessen av chefer som var obekväma med slutsatsen (SVT 8/8).
Sedan försommaren har munskydd och annan nödvändig utrustning snabbt börjat produceras och exporteras på världsmarknaden. Nu går det

därför att leva upp till rimliga krav på smittskydd och säker arbetsmiljö – och nu är rekommendationerna ändrade.
Att låtsas att skydd inte behövs, när sanningen är att de av olika - anledningar inte finns tillgängliga, är ett agerande som kan vara bekvämt för stunden, men som tär på förtroendet. Offentliga myndigheter måste redovisa vad som ligger bakom de avvägningar som görs.
Bristen på tydliga utgångspunkter kastar en mörk skugga också över andra svåra beslut inom sjukvård och omsorg.
Som DN har rapporterat (11/6) finns det exempel på äldre patienter med covid-19 som överlevt efter att behandling, som till en början nekats dem, satts in.
Mycket tyder på att läkar-bedömningen i det svåra krisläget varit onödigt restriktiv och gått för snabbt över till palliativ vård för att enbart lindra smärta i livets slutskede.
Ivo, Inspektionen för vård och - omsorg, granskar för närvarande sådana bristande vårdinsatser vid 91 särskilda boenden för äldre.
Som bland annat Ekot (29/9) rapporterat har det exempelvis

handlat om att anhöriga inte involverats vid det avgörande beslutet att inleda enbart palliativ vård, och att läkarbedömningar regelbundet gjorts på distans och inte vilat på individuella skattningar av patientens tillstånd. DN har granskat liknande svävande bedömningar kring när syrgas ska sättas in eller inte.

Handlar sådana beslut egentligen om valet att inte ha anställda läkare eller avancerade behandlingsmetoder som syrgas på äldreboenden, om brister i logistiken eller om påtryckningar från offentliga arbetsgivare? I så fall behöver vi veta. Det är bara genom att konfrontera sådana brutala sanningar som vi kan bli bättre nästa gång.

DN 1/10 2020

Syrgas saknades på äldreboenden – då ändrades direktiven

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Socialstyrelsens riktlinjer om syrgas vid covid-19 ändrades – från att uppmana till att pröva syrgas, till en vagare rekommendation.

Förändringen kom efter flera påpekanden i remissvar om att syrgas saknas på äldreboenden, visar DN:s granskning.

”Syrgas bör tas bort som rekommendation då detta inte kommer att vara aktuellt för särskilda boenden och hemsjukvården”, skriver medicinskt ansvarig sjuksköterska i Gävle kommun.

Riktlinjerna för palliativ vård vid covid-19 som Socialstyrelsen gick ut med i april var från början tydliga med att syrgas skulle sättas in vid svår syrebrist:

”Pröva syrgasbehandling, särskilt vid en syresättning under 90 procent”.
Men som Sörmlands nyheter beskrivit, ändrades de. I den nu aktuella versionen, som publicerades i maj, är formuleringen vagare:
”Pröva eventuellt syrgas, men ta bort syrgasen om den inte lindrat symtomen inom en timme”.
I den nya versionen uppges också att det ”oftast inte är nödvändigt att mäta saturationen (syresättning i blodet, reds anm) i livets slutskede”, och anledningen till det anges vara att det är ett lågt samband mellan upplevd och faktisk syrebrist i det skedet.
Innan döden kan syrebrist – andfåddhet – upplevas trots att man inte har det. I dessa fall hjälper inte syrgas.
Under pandemin har dock läkare globalt larmat om ett annat fenomen hos covid-19-drabbade: att de tvärtom kan ha svår syrebrist utan att uppvisa symptom som andfåddhet. Det har kallats ”tyst hypoxi”.
I Norge har äldreboenden utrustats med syrgas.
Helsodirektoratet beskrev för DN i maj att frågan blivit aktuell då

många äldre drabbats av tyst hypoxi.
Enligt den brittiska hälsomyndigheten NHS ska syresättningen mätas vid vård i livets slutskede på sjukhus.
Världshälsoorganisationen WHO räknar upp syrgas bland läkemedel som ska finnas till hands. På fråga från DN om syrgas bör användas i palliativ vård av äldre covid-patienter svarar Andrei Muchnik vid WHO:s presstjänst:
”Syrgas är en del av det grundläggande palliativa paket som ingår i våra medicinska riktlinjer.”
Av de drygt 5 800 i Sverige som avlidit med covid-19, har drygt 2 600 bott i särskilt boende, enligt siffror från den 21 september. De flesta har avlidit på boendet.
De nya riktlinjerna i Sverige togs fram snabbare, och med en mindre omfattande remissrunda än vanligt. DN har gått igenom de elva svaren från instanser som endast hade ett drygt dygn på sig att svara, i början av april då smittspridningen i Sverige var högintensiv.

En medicinskt ansvarig sjuksköterska vid bolaget Frösunda Omsorg vädjar: ”Mycket angeläget att man löser detta med syrgas! Även om många kommuner i dag har svårt att få fram kompetens och utrustning. Finns annars risk att vi kommer att tangera ”aktiv dödshjälp” med morfin när syrebristen hos våra patienter blir alltför plågsamt.”
Flera andra svarar dock att syrgas inte bör rekommenderas. Anledningen: att det inte finns tillgängligt på äldreboenden – inga medicinska skäl anges.
”Syrgas bör tas bort som rekommendation då detta inte kommer att vara aktuellt för särskilda boenden och hemsjukvården”, skriver medicinskt ansvarig sjuksköterska, mas, i Gävle kommun, och en kollega i Oxelösund skriver: ”Syrgasbehandling kommer knappast att kunna genomföras med kort varsel”.
”Dokumentet måste beakta de resurser som faktiskt kommer att finnas att tillgå (inte läkemedelspumpar och syrgas)”, skriver

Bertil Axelsson ordförande i Nationella rådet för palliativ vård.
Anhöriga har vittnat för DN om att syremättnaden inte kunnat mätas på äldreboenden. En distriktsläkare som erbjöd sig att köpa in och donera mätare fick nej, med svaret: ”Det här är ett boende, inget sjukhus”.
I en mindre hittills opublicerad kanadensisk studie från augusti har forskare kommit fram till att upplevd syrebrist – andfåddhet – i regel betyder verklig syrebrist hos covid-patienter.
– Däremot behöver normal andning inte betyda god syresättning. Syremättnaden behöver mätas. Vi tror att mätare och syrgas på äldreboenden skulle rädda en del liv, säger Nick Daneman, en av forskarna vid Toronto universitet.
Bertil Axelsson har tagit del av de preliminära resultaten i studien som nu utökas.
– Det är bra att den här forskningen görs. Det finns klinisk erfarenhet av att det är på det här viset.
Han anser att saturationsmätare bör finnas på äldreboenden – och att det bör ingå i riktlinjen.

– På marginalen tror jag att vissa ”äldre-äldre” hade kunnat tillgodogöra sig syrgas.
Den medicinskt ansvariga sjuksköterskan som varnade för att tangera dödshjälp, Helena Gustafsson, på Frösunda Omsorg AB, tonar nu ned sitt remissvar. Det handlade om farhågorna om ett ”worst case scenario” som aldrig slagit in, menar hon.
– Det rapporterades från Spanien där det blivit så plågsamma situationer att personal övergett äldre på äldreboende. Så har det inte blivit här. I Stockholm har man ju riggat för syrgas med ASIH (den avancerade hemsjukvården reds anm), och snart blev det möjligt att skicka in äldre till geriatriken. Alla med covid-19 behöver inte syrgas. Jag har inte fått någon rapport om att någon stått utan någonting som de behövt egentligen.
Anställda vid ASIH, ett mobilt team som kan tillhandahålla syrgas, beskriver dock för DN att resursen knappt utnyttjats alls till äldreboenden under pandemin.
Ulrica Carlsson, medicinskt ansvarig sjuksköterska i Gävle kommun:

– Det finns ju inte syrgas på våra boenden. Vi har inte syrgas i väggen. Om en läkare bedömer att någon ska ha syrgas så förskriver läkarna det separat. Det är inte en generell ordination, utan en individuell.
Socialstyrelsens avdelningschef Thomas Lindén svarar att man ändrade rekommendationen ”efter påpekanden om formuleringar”. På frågan om man tagit hänsyn till resurser snarare än kunskaper om bästa möjliga vård, svarar han:
– Man kan inte tillämpa en riktlinje utan sin kontext, och finns inte syrgas på ett boende men patienten behöver det, får man skicka patienten till sjukhus.
Ingmar Skoog, professor och Föreståndare Centrum för åldrande och hälsa vid Göteborgs universitet lyfter att syrgas finns på äldreboenden i andra länder.
– Om skälet till att man ändrar riktlinjerna är att man inte har tillräckliga resurser, då får man väl skaffa de resurserna. Det har ju satsats enormt på covid-19. Då måste det finnas resurser till att ge äldre på äldreboende adekvat medicinsk vård, och att du kan göra det på plats.

Socialminister Lena Hallengren (S) öppnade nyligen i möte med Socialstyrelsen och Inspektionen för vård och omsorg för ett stramare regelverk.

Lisa Röstlund
lisa.rostlund@dn.se
Anna Gustafsson
anna.gustafsson@dn.se

Ur den remissrunda som gjordes på bara ett dygn

"Mycket angeläget att man löser detta med syrgas! Även om många kommuner i dag har svårt att få fram kompetens och utrustning.
Finns annars risk att vi kommer att tangera ”aktiv dödshjälp” med morfin när syrebristen hos våra patienter blir alltför plågsamt."
Helena Gustafsson, medicinskt ansvarig sjuksköterska, äldreomsorgsbolaget Frösunda Omsorg.

"Det är svårt att hantera syrgas i kommunerna om inte det finns syrgasanrikare."

Annika Nilsson, medicinskt ansvarig sjuksköterska, Kils kommun.

"Enligt min åsikt är dokumentet alldeles för inriktat på sjukhusvård och inte anpassat för kommunal hälso- och sjukvård. Syrgasbehandling kommer knappast att kunna genomföras med kort varsel. Hanteringen blir inte säker."

Ingela Mindemark, medicinskt ansvarig sjuksköterska, äldreomsorgsförvaltningen, Oxelösunds kommun.

"Syftet med ett dokument som detta behöver vara att det ska vara ett stöd till läkare, sjuksköterskor, undersköterskor och andra som kommer att arbeta närmast dessa redan tidigare skröpliga personer när de drabbas av covid-19. Det måste gälla över hela landet. Det måste beakta de resurser som faktiskt kommer att finnas att tillgå (inte subkutana läkemedelspumpar och syrgas) och att det som i all palliativ vård också är viktigt att utesluta eller behandla det behandlingsbara och att även använda icke-farmakologiska metoder. Det

senare inte minst viktigt för undersköterskor och hemtjänstpersonal som vid sidan av kontorstid oftast är den högsta medicinska kompetensen på plats dygnet runt."

Bertil Axelsson, ordförande i Nationella rådet för palliativ vård, adjungerad professor i palliativ medicin, Umeå universitet, överläkare vid palliativa enheten, Östersunds sjukhus.

Fakta. Förändringar

1–2 april

Snabbremiss där elva experter under ett dygn får svara om utformning av riktlinjerna. Fyra svarar att syrgas inte bör rekommenderas, då det inte finns på kommunala äldreboenden.

6–12 april

Pandemin peakar med flest döda under en vecka: 2 505 personer

14 april

Första versionen av riktlinjerna ges ut. Behandling vid syrebrist: ”Pröva syrgasbehandling, särskilt vid en syresättning under 90 procent”

28 april

Ändrad riktlinje. Behandling vid syrebrist:
”Pröva eventuellt syrgas (5–10 liter per minut), men ta bort syrgasen om den inte lindrat symtomen inom en timme”.

Socialstyrelsen om ändringen: Svårt att få ihop riktlinjerna

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Det var svårt att få ihop riktlinjerna om syrgas vid palliativ vård, enligt Socialstyrelsens avdelningschef Thomas Lindén.

– Det finns kontroverser om användningen av syrgas, säger han.

Thomas Lindén beskriver anledningen till att riktlinjerna om syrgas vid palliativ vård ändrades efter vissa synpunkter på formuleringar.
– Det var egentligen inget betydelsebärande, utan mer ett förtydligande.
Ett av remissvaren vädjar om att ordna med syrgas för att inte tangera aktiv dödshjälp, vad tänker du kring det?
– Det finns en kontrovers i professionen kring användningen av syrgas just i vård i livets slutskede. Utöver det finns det en sammanblandning av två olika saker. Om man har syrebrist ska man prova att ge syrgas. När det gäller symtomet andnöd som är vanligt i livets slutskede – så är det ofta inte drivet av låga syrgasnivåer, utan av andra faktorer. Där hjälper inte syrgas, menar de flesta.
I den första versionen rekommenderade ni ju syrgas – i den andra står det att syremättnad inte behöver mätas i livets slutskede.
– Ja om man är i livets slutskede och har symtomet lufthunger är det så dåligt kopplat till syrebrist. Har man däremot problem med

en låg syresättning så är det något annat. Det är egentligen två olika problem.
Hur ska man veta det, om man inte mäter syremättnaden?
– Där får man utgå från undersökningen av patienten. Om patienten har symtom som tyder på låg saturation ska det behandlas. Men just lufthunger vid livets slutskede är inte särskilt väl kopplat till syrebrist i blodet. Forskare i Kanada har funnit att personer med andnöd som har covid-19, i regel har syrebrist – medan sambandet är lågt åt andra hållet: man kan ha syrebrist utan att vara andfådd. De menar att det därför är viktigt att mäta syremättnaden – för att upptäcka även ”tyst hypoxi”.
Ni använder argumentet låg korrelation för att *inte* mäta, hur resonerar ni där?
– I livets slutskede är det nog lite annorlunda. Då döendeprocessen börjat kanske man har uteslutit att man har ett tillstånd som kan förbättras och målsättningen är symtomlindring. Men jag får nog påminna mig om precis vad det var som gjorde att vi uppdaterade det där, och återkomma om hur

kunskapsgruppen resonerade och vilka kontroverser som fanns. Andra länder, som Storbritannien, rekommenderar mätning av syremättnad i blodet och syrgas även inom palliativ vård.
– Då vet jag inte riktigt vad de menar med palliativ vård. Det är ett tillstånd man kan befinna sig i ett år eller längre. Våra rekommendationer gäller det absolut sista skedet i livet. I Sverige har vi olika regioner med olika policies. Har man syrgas måste man ha personer som kan syrgas – det är behandling som medför risker, man riskerar olyckor eller att ha ihjäl en patient om man ger det fel.
I riktlinjerna, tar ni hänsyn till medicinska kunskaper om bästa möjliga vård för patienten, eller till vilka resurser som finns?
– Det är klart att alla ska ha patientens bästa för ögonen. Vi ger råd om symtomlindring i livets slutskede och den ska man tillämpa ovanpå sina kunskaper och utifrån de resurser man har. Man kan inte tillämpa en riktlinje utan sin kontext, och finns inte syrgas på ett boende men patienten behöver det, får man skicka patienten till sjukhus.

Lisa Röstlund
lisa.rostlund@dn.se
Anna Gustafsson
anna.gustafsson@dn.se

Flera brister när smittan spreds

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Personal saknade kunskaper i ”basala hygienrutiner”. Åtgärder sattes in väl sent på flera platser. Ansvariga chefer som blev sjuka.
Det är viktiga förklaringar som lyfts fram för att coronasmittan i våras kunde spridas så snabbt på så många äldreboenden i

Göteborg, visar en extern granskning.
Göteborgs stad har anlitat revisionsfirman KPMG för granskningen. Slutrapporten dröjer, men på onsdagen fick politikerna en dragning av slutsatserna från vad som hände på 16 av totalt 70 äldreboenden och där ett hundratal personer intervjuats.
Bland de punkter som man listar som ”direkta förklaringar till ökad smittspridning” finns de som ofta lyfts i debatten.
I ett diagram har utredarna visat hur radikalt olika snabbt som skyddsåtgärderna infördes på olika boenden – alltifrån första veckan i februari till sista veckan i april. Som ”viktigaste orsaker till smittspridningen” pekar man på ”stor personalrörlighet”, ”bristande kunskap om hur smitta sprids”, ”ej tillräckliga eller för sena åtgärder för brukare, personal och närstående”, ”ej tillräckligt nära ledarskap” – men också ”otur”.
Elisabet Lann (KD) är det kommunalråd som ansvarar för äldreomsorgen. Hon säger:
– Jag har sett mycket fram emot rapporten och känner en viss

lättnad. Egentligen finns här inga överraskningar, detta är vad vi känt själva.
Vänster- och Miljöpartiet pekar särskilt på att det ska ha saknats en tydlig ledning för smittskyddsarbetet. Men Elisabet Lann menade att det som åsyftas i rapporten ”var det nära ledarskapet”.
Socialdemokraternas Marina Johansson pekade på vad utredarna menade var brister i grundläggande kompetens om hygienrutiner, och att det delvis handlar om bristande språkkunskaper, ett ämne partiet tidigare lyft.
– All personal har faktiskt inte förutsättningar att ta till sig skriftlig information, man kan behöva öva på att ta på sig skyddsutrustning och även få annat stöd för att förstå rutiner. Det handlar återigen om språkfrågan, sa Johansson.
Om de brister i basala hygienrutiner som påpekas säger KD:s Elisabet Lann att ”det är klart att det är allvarligt”.
– Det är bra för oss att få veta att det där inte är självklarheter överallt. Det är ett viktigt

uppvaknande om något som är påbjudet från Socialstyrelsen.

Lars Näslund
lars.naslund@dn.se

Så ska de äldre skyddas när besöksförbudet hävs

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Efter sex månader hävs besöksförbudet i dag, torsdag, på äldreboenden. Men oron för smittan är fortfarande stor. På Geråshus i Göteborg, där närmare 30 personer dog under våren, är förberedelserna rigorösa.

– Våra äldre har längtat så mycket och vi känner oss redo, säger undersköterskan Frenesh Teshome.

Hennes kollega Anab Warsame beskriver det som om de har varit med om krig tillsammans, personal och de äldre. Under våren, när smittan tog sig in på äldreboendet, hoppades och bad hon för att de som hade insjuknat skulle klara sig.

– Varje gång någon dog blev man jättepåverkad. Sen fanns vissa som jag har varit jätteorolig för men som överlevde. En äldre kvinna som nu sitter i sitt rum med fixat hår och är frisk. Det känns som en seger för oss alla, säger hon.

Dagen innan besöksförbudet ska hävas finns handsprit och visir vid ingången. På väggen hänger bilder från kvällar med livemusik på äldreboendets kafé från tiden före pandemin.

– Förr luktade alltid nybakat och det var så mycket liv och rörelse. Sen blev det bara tyst. Vi har alla en så oerhörd längtan efter att saker ska återgå till det normala, säger Ulrica Reibring, områdeschef för äldreboenden i Östra Göteborg.

Riktigt så blir det inte än. Nu ska alla besök bokas i en logg som sedan ska gå att använda vid eventuell smittspårning. Personal ska agera värdar som tar emot besökare, gå igenom föreskrifterna och leda dem till och från den äldres lägenhet. Om besökaren uppvisar symtom avbokas besöket. Äldreboendet gör sig också redo för att snabbt kunna stänga om läget skulle förändras.

– Jag tror inte man förstår hur djupt rotad vår rädsla för att få in smitta är. Men det finns också risker med social isolering. Det vi kan göra, med all lärdom vi har, är att göra det så säkert som vi bara kan, säger Ulrica Reibring.

För henne har dagarna före öppningen varit hektiska. Checklistorna från Socialstyrelsen kom dagen innan och information måste sippra ner genom organisationen.

– Vi har jobbat dygnet runt för att få det att fungera när vi öppnar. Vi fick 20-tal dokument från olika instanser på två dagar. Men vi är vana. Under våren kunde det komma nya direktiv en gång i timmen, säger hon.

Personalen berättar att de i slutet av våren var utmattade.
Semestern gick åt till att vila upp sig och hantera alla känslor de inte hunnit med när krisen var som värst.
– För mig var det väldigt svårt att vi utmålades som att vi var dåliga på vårt jobb. Speciellt när jag vet att det inte är sant. Vi kämpade varje dag. Jag fick prata med en psykolog efter att allt var klart och jag bara grät och grät, säger Sarah Saleh.
Kollegan Anab Warsame tillägger:
– Det är ingen idé att älta. Vi är trygga med att vi har gjort allt vi har kunnat. Och då blir det lättare att släppa och se framåt.
Bland de äldre är förväntningarna stora, berättar Sarah Saleh.
– Det finns en äldre man här som inte ser men som hela tiden lyssnar på en liten radio. Så fort han hörde att besöksförbudet hävs bad han mig ringa hans son. Han har suttit och längtat. Det känns jättebra att vi nu kan låta dem ses igen efter så lång tid.

Marina Ferhatovic
marina.ferhatovic@dn.se

Fakta. Olika riktlinjer när besöksförbudet hävs

Beslutet om att häva besöksförbudet på äldreboenden kom från Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten den 15 september. Motiveringen var att smittspridningen i samhället minskat och att åtgärder vidtagits ute i äldreomsorgen. Som stöd för boenden och besökare inför öppnandet i dag, torsdag, har myndigheterna tagit fram dokument kring till exempel besöksrutiner, avstånd och hygien.

Olika riktlinjer gäller i olika regioner. Till exempel rekommenderar Region Västerbotten munskydd på äldreboenden i Umeå. Region Dalarna och Smittskydd Dalarna rekommenderar länets särskilda boenden att tills vidare fortsätta med besöksförbud som tidigare. I Mora kommun kommer man för närvarande ordna stora tält med värme för besök utomhus och andra kommuner fortsätter med videosamtal och utomhusbesök.

– Smittspridningen ser olika ut och då är det rimligt att regionerna anpassar sina rutiner för besök, säger Malin Grape på Folkhälsomyndigheten.
DN

Tegnell om när hotet från pandemin kan blåsas av

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

När är pandemin är över? Frågan är komplicerad eftersom WHO egentligen använder begreppet internationellt hot mot människors hälsa. Statsepidemiolog Anders Tegnell bedömer att det

kommer att ta minst ett år innan de blåser av hotet.
– Antalet fall måste minska ordentligt, säger han.
Den 11 mars i år gick Världshälsoorganisationen, WHO, ut och kallade coronautbrottet för pandemi, sedan antalet smittade utanför Kina ökat kraftigt på kort tid.
Enligt Sveriges tidigare statsepidemiolog Johan Giesecke, som numera är rådgivare till WHO, definierar organisationen en pandemi som en ”global spridning av en ny sjukdom”.
– Det finns ingen riktigt bra definition, men en pandemi är en smittsam sjukdom som sprids på minst två kontinenter, säger han.
Det är WHO:s generaldirektör som beslutar om en händelse ska deklareras som ett internationellt hot och när den ska förklaras avslutad. Till sin hjälp har han en expertkommitté, som har i uppdrag att ge råd och förslag på tillfälliga rekommendationer.
Medlemmarna väljs från en expertpool, som bland annat består av representanter utnämnda av medlemsstaterna.

Johan Giesecke, som är vice ordförande i expertgruppen ”The Strategic and Technical Advisory Group for Infectious Hazards”, är alltså en av dem som i framtiden kan komma att råda WHO:s generaldirektör – för tillfället Tedros Adhanom Ghebreyesus – i att fatta beslut om att blåsa av det internationella nödläget.
Frågan är när det kan bli aktuellt.
– Det dröjer länge, år tror jag. Jag kan inte säga hur många, men det är ingen idé att räkna i månader. Om jag ska gissa så skulle spridningen i alla fall då behöva vara borta från alla kontinenter utom en, säger han.
Giesecke har telefonmöten med gruppen varje tisdag, men slutet på pandemin har än så länge inte kommit upp.
– Nej, vi är bara i början på pandemin. Det har inte diskuterats över huvud taget, säger Johan Giesecke.
Statsepidemiolog Anders Tegnell på Folkhälsomyndigheten menar att frågan inte är när pandemin är över, utan när WHO bedömer att det internationella nödläget är över.

– Det handlar inte om x antal fall, utan de gör en samlad bedömning, säger han.
Anders Tegnell menar att det är omöjligt att veta när det kan bli aktuellt, men tidigast om ett år. Han bedömer att antalet nya fall först måste minska ordentligt och trycket lätta på sjukvården runt om i världen.
– Det blir definitivt inte i år. Om det blir en lugn sommar nästa år och man kommer in i hösten utan några större utbrott så kanske WHO känner sig så säkra att de kan släppa på det här.

Marit Sundberg
marit.sundberg@dn.se

Fakta. Deklarerade hot

WHO har deklarerat följande utbrott som ett internationellt hot mot människors hälsa:
Influensapandemi A(H1N1) 25 april 2009 – 10 augusti 2010
Polio 5 maj 2014 – pågående
Ebola 8 augusti 2014 – 29 mars 2016
Zika 1 februari 2016 – 18 november 2016
Ebola DRC 17 juli 2019 – 26 juni 2020
Covid-19 30 januari 2020 – pågående
Källa: Folkhälsomyndigheten

Statens haverikommission ska granska de nya uppgifterna

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Statens haverikommission har inlett en granskning av det filmmaterial som visar ett stort hål i M/S Estonias skrov.

– Vi kommer att göra en bedömning och så får vi se var det landar, säger Jonas Bäckstrand på Statens haverikommission.

– Vi utesluter ingenting, säger statsminister Stefan Löfven.

Beskedet kommer efter att en dokumentärserie som sänts i Discovery visade bilder på att det fanns ett hittills okänt hål i skrovet på Estonia. Sedan dess har det kommit krav från flera håll om att inleda en ny granskning av fartyget.

– Vi tittar naturligtvis på det material som har kommit fram genom de här filmerna och så gör vi våra överväganden utifrån det. Vi granskar filmerna och det material som har publicerats för att se vilka överväganden det kan

leda till, säger Jonas Bäckstrand, ställföreträdande generaldirektör på Statens haverikommission.
Kan du säga något just nu om man kan vidta ytterligare åtgärder?
– Vi får se. Vi granskar det här filmmaterialet och så kommer vi att göra en bedömning av det och så får vi se var det landar någonstans.
Vad säger du om att ministrar i Estland och Finland vill att man gör nya undervattensundersökningar av skrov och havsbotten?
– Det har jag inga kommentarer till i dagsläget. Jag kan bara säga att utrikesministrarna har kommit överens om att eventuella bedömningar ska göras gemensamt av de tre staterna.
När tror du att ni kan ge mer information?
– Säkert i slutet av veckan. Jag kan inte säga något mer just nu.
Statsminister Stefan Löfven (S) säger han vill avvakta expertmyndigheternas bedömning innan regeringen tar ställning till de nya uppgifterna om Estonia.
– Vi ska ta det här på största allvar och som regering utesluter

vi inte någonting, säger Stefan Löfven, som har en pågående dialog med Estlands regering om de nya uppgifterna som framkommit.
Sveriges, Finlands och Estlands utrikesministrar har i ett gemensamt uttalande sagt att länderna kommit överens om att utvärdera uppgifterna. Stefan Löfven och Estlands premiärminister Jüri Ratas har även tagit upp Estonia-katastrofen på ett möte efter den nya dokumentären.
Statsministern understryker att nu är det expertmyndighetens uppgift att analysera de nya bilder som kommit fram på vraket från Estonia.
– Det är viktigt att vi samarbetar och vi har sagt att vi utesluter ingenting. Det var en katastrofal händelse och vi måste vara beredda att titta på om nya uppgifter kommer fram. Men jag vill att det är expertmyndigheten som gör sin bedömning och sedan återkommer.
Den skada som har upptäckts i Estonias skrov är cirka fyra meter lång och har väckt liv i teorier om att fartyget skulle ha varit med om en kollision, rentav en attack, som

sedan mörklagts. Utifrån de nya uppgifterna tror Estlands tidigare statsåklagare och Estoniautredare Margus Kurm att fartyget förliste på grund av en kollision med en ubåt.

Andra experter är mer tveksamma till att dra några slutsatser och menar att det är svårt att säga något säkert med tanke på ljussättning och andra förhållanden från de nya bilderna. Chalmerslektorn Martin Schreuder, expert på fartygsstabilitet som deltog i en teknisk undersökning som fastställde Estonias sjunkförlopp, har tidigare sagt till DN att en kollision är ganska osannolik. En annan möjlighet som förts fram är att skeppssidan har tryckts in när den föll ner på havsbotten.

– Sverige ljuger inte om Estonias förlisning, säger Stefan Löfven.

Natten till den 28 september 1994 omkom 852 människor när Estonia förliste. 137 överlevande räddades.

Katarina Lagerwall
katarina.lagerwall@dn.se
Fredrik Samuelson
fredrik.samuelson@dn.se
Hans Olsson
hans.olsson@dn.se

Pisa 2018 granskas dubbelt

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Riksrevisionen ska granska Sveriges sätt att sköta kunskapsmätningen Pisa 2018. Ett alltför stort antal elever kan ha valts bort, vilket kan ha gjort resultatet missvisande.

– Det finns signaler om att ett oproportionerligt stort antal elever exkluderats, uppger revisionsdirektör Sofia Sandgren Massih.

Utbildningsminister Anna Ekström (S) har tidigare bett samarbetsorganisationen OECD att gå igenom elevunderlaget. Ett besked från OECD väntas inom kort.

TT

Fängelse för svartsjukemord

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

En 52-årig man döms till 14 års fängelse för ett mord i Ulricehamn i maj. Enligt åklagaren låg svartsjuka bakom då 52-åringen hittade sin sambo tillsammans med den andre mannen. När polisen kom fram var mannen svårt knivskadad. Han avled senare men hann peka ut 52-åringen.

TT

2 000 företag riskerar förlora statligt stöd

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Cirka 2 000 företag kan få sitt permitteringsstöd återkallat efter otillåtna aktieutdelningar eller koncernbidrag. Sedan stödet infördes har även ett 30-tal företag polisanmälts.

Sedan stödet för korttidspermittering blev möjligt att söka den 16 mars i våras har

nära 85 000 företag ansökt, och 28 miljarder kronor har hittills delats ut till företagen.
Nu ska Tillväxtverket inleda återkravsprocesser mot omkring 2 000 företag som trotsat reglerna, bland annat sådana som genomfört otillåtna aktieutdelningar.
– Det är företag som har fastnat i våra kontroller som görs mot andra myndigheters register, hos Skatteverket bland annat. Där ser man att en aktieutdelning har gjorts och då skickar vi ut ett övervägande om återkrav till de företagen, säger Laura Brandell Tham, chef för affärsutveckling på Tillväxtverket.
Överväganden om återkrav går ut i nästa vecka. Därefter har företagen möjlighet att svara Tillväxtverket och inkomma med uppgifter eller invändningar innan ett beslut om återkravet fattas.
Främst handlar det om två typer av så kallade otillåtna värdeöverföringar som myndigheten letat efter. Den ena är aktieutdelningar och den andra är koncernbidrag – en form av överföring av pengar mellan företag inom samma koncern.

Vad gäller aktieutdelningar är det utdelningar som genomförts efter den 16 mars som är aktuella. Koncernbidragen som är otillåtna är sådana som kopplas till årsbokslutet 2020.
Det misstänkta fusket har upptäckts i registerkontroller mot andra myndigheter, men varje ärende måste ändå prövas individuellt efter att det upptäckts.
– Vi behöver titta på om det är något som skulle kunna visa på att det här inte var en värdeöverföring som vi skulle ta hänsyn till.

Kan det alltså finnas godtagbara skäl till att ta emot permitteringsstöd och ändå genomföra aktieutdelning?
– Principiellt kan man säga att vår inställning, även om vi gör individuella prövningar, är att företaget ska ha allvarliga ekonomiska svårigheter för att beviljas stöd. Då är vår principiella ingång att man inte bör göra sådana här värdeöverföringar under stödperioden eller i nära samband med den, säger Laura Brandell Tham.

Tillväxtverket har i de här frågorna nära samarbete med bland annat polisen. Sedan stödet blev tillgängligt i våras har omkring 1 000 tips om fusk kommit in till Tillväxtverket, varav ett 30-tal resulterat i att polisen upprättat en anmälan. Vilka företag det rör eller vad de misstänks ha gjort sig skyldiga till vill Tillväxtverket inte kommentera.

Andreas Lindberg
andreas.lindberg@dn.se

Fakta. Korttidspermittering

Den 2 april röstade riksdagen ja till regeringens förslag om ett system för korttidspermittering, men stödet har kunnat sökas retroaktivt från den 16 mars. Stödet innebär att den anställde kan gå ner i arbetstid med 20, 40, 60 eller 80 procent men ändå få behålla en stor del av lönen. Staten tar den största kostnaden för att underlätta för företag som drabbats av coronapandemin på ett eller annat sätt.
Systemet gäller under 2020 och hanteras av Tillväxtverket.

Scania får skattebakslag efter nöjesevenemang

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Lastbilsjätten Scania har gjort otillåtna skatteavdrag för nöjesevenemang och restaurangbesök. Skatteverket har nu ålagt företaget att betala ett skattetillägg på nära 3 miljoner kronor.

När Skatteverket gick igenom Scanias årsredovisning för 2018 hittades flera otillåtna avdrag. Lastbilsjätten straffas även för felaktiga redovisningar av årets resultat och tjänstepensionskostnader. Nu kommer skattetillägget på nästan 3 miljoner kronor, skriver nyhetsbyrån Siren.

Bland annat anser Skatteverket att ett Scania-evenemang i Stockholms stadshus för 835 personer inte är giltigt för avdrag. Enligt Skatteverket får

kostnaderna för mat och dryck – när det avser intern representation – inte överstiga 60 kronor per person för att de ska vara avdragsgiltiga. Eftersom kostnaderna på Stadshusevenemanget uppgavs till 1 868 kronor per person godkänns inte avdraget.

Scania har i flera fall motsatt sig Skatteverkets uppfattning om representationskostnader – och menar i stället att det rör sig om pr-kostnader. Som exempel menar Scania att de behandlat utgifterna för flertalet evenemang på restaurangen Golden Hits som kostnader för marknadsföring – eftersom evenemangen ordnats i anslutning till en lansering av en ny lastbil.

Men eftersom nöjesmiddagarna skett efter avslutad arbetsdag ska kostnaderna bedömas enligt reglerna om representation, menar Skatteverket. Därför godkänns inte avdragen.

Beslutet kan komma att överklagas till förvaltningsrätten.

Maja Andersson
maja.andersson@dn.se

Ladda smart så får du batterierna att hålla längre

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Urladdade och dåliga batterier är en vardagsplåga – och kan leda till att vi byter ut våra mobiler och andra apparater oftare än vi behöver. Och många laddar fel. Här är de bästa tipsen för att ladda smart, spara på batteriet och ge mobilen ett längre liv.

Den smarta telefonen har blivit som en del av oss. Här håller vi kontakt med vänner och bekanta. Här söker vi fakta, tittar vi på film, lyssnar på poddar och musik. Så det är inte konstigt att batteriet slits ut med tiden. Det får många att byta ut sin telefon efter bara ett par år.

Just detta är ett av de stora problemen med dagens mobilanvändning, menar Carlos Lopes, senior rådgivare för energi-effektivisering på Energimyndigheten.

– Många byter ut sin mobil redan efter ett par år. Antingen för att de tycker att batteriet blivit för dåligt eller för att de vill ha en ny modell. Sedan låter de den gamla mobilen ligga kvar oanvänd i en låda. Det är ett stort slöseri, för det finns både en stor andrahandsmarknad och även tredjehandsmarknad för begagnade mobiltelefoner, säger han.
I de allra flesta fall går det även att byta ut batteriet för att förlänga mobilens livslängd. Men bäst för miljön är om man kan få batterierna att hålla länge.
Enligt Carlos Lopes handlar det om hur man laddar och tar hand om sin telefon. För det första finns det en långlivad myt om att telefonen ska laddas ur helt innan den laddas. Den uppfattningen lever kvar från den tid när mobilerna hade en äldre typ av batterier kallade NiMH.
– Med dagens batterier är det precis tvärtom. De ska aldrig urladdas, säger Carlos Lopes.
Mobiler och de flesta uppladdningsbara apparater har numera batterier av litiumjoner. De är mindre och ger betydligt

mer energi, men är mycket
känsliga för urladdningar.
Helst bör man hålla en
laddningsnivå på mellan 20 och
80 procent, varken mer eller
mindre. Mobilen mår alltså bättre
av att laddas kort några gånger
under dagen än att ligga på
laddning under natten.
Det kräver ganska mycket av
användarna, därför har
mobiltillverkarna försett
telefonerna med en mjukvara som
styr laddningen så att batteriet
ska skadas så lite som möjligt,
säger Carlos Lopes.

Den som börjat ladda sin mobil
när den lagt av har kanske märkt
att laddningen går väldigt snabbt i
början, för att sedan avta. Det är
för att batteriet inte ska bli
överladdat.
– Mobilerna är allt oftare
utrustade med system som kan
känna av om du regelbundet
laddar din telefon under natten
och när du normalt går upp. Och
så anpassas laddningen efter det.
Mjukvaran laddar mobilen
långsamt under natten. Den
känner av dina vanor, säger Carlos
Lopes.

En annan viktig sak som påverkar batteriets livslängd är temperaturen.
Hög värme är mycket skadligt för litiumbatteriet, så låt aldrig mobilen ligga framme i solen, till exempel under vindrutan i bilen.
– De flesta mobiler har i dag ett skydd som automatiskt stänger av mobilen när den blir för varm. Det hjälper ganska mycket, men gör ju också att mobilen inte går att använda innan den svalnat.
Även kyla kan vara skadligt för batteriet. Batteriet laddar ur snabbare vid låga temperaturer och mår inte bra av att laddas när det är för svalt.
– Vissa tillverkare har ett skydd som stänger av mobilen när det blir för kallt. Men de har också fått kritik för det. Det finns ju även en säkerhetsaspekt här om man befinner sig i kyla och behöver ringa.
Vid minusgrader mår den bäst i en innerficka. Ta helst inte ut den i kylan för att prata, utan använd headset.
– Mobilen är som människokroppen och trivs bäst runt 20 grader, säger Carlos Lopes.

Ska man dra ur laddaren ur väggurtaget när man laddat färdigt?
– Laddaren sitter numera i mobiltelefonerna. Det vi kallar för laddare är egentligen ett externt nätaggregat som drar väldigt lite ström. Visst är det alltid bäst att dra ur den, men det är främst en säkerhetsfråga. Vissa laddare är av dålig kvalitet vilket innebär en högre risk för brand, säger Carlos Lopes.
– Risken för brand ökar om mobiler inte ligger luftigt under laddning och det finns något brännbart material i närheten. Det har hänt men inte ofta, säger Carlos Lopes.
För några år sedan uppmärksammades att Samsungmobiler upprepade gånger börjat brinna på grund av överhettning. Det har gjort att flera flygbolag har förbjudit vissa mobilmodeller att användas ombord.
– Även detta är en liten risk, men den finns.
Flygbranschen har dock vidtagit en hel del åtgärder för att minimera risken med litiumbatterier ombord på flygplan.

Det finns även flera sätt att få batteriet att räcka längre under dagen utan att bli urladdat.
Den upplysta skärmen är den enskilda del på telefonen som drar mest energi. Därför är det bra att ha en så färglös och mörk bakgrundbild som möjligt. Ljus och färger kräver mer energi.
Vissa funktioner i telefonen drar energi även när de inte används av dig. Till exempel Bluetooth, wifi och mobildata som visar olika appar var du befinner dig. Så dessa funktioner kan vara bra att stänga av när du inte använder dem.

Många mobiler har ett batteri-sparläge som är bra att använda när man inte har möjlighet att ladda på ett tag. Batterisparläget gör att mobilen arbetar långsammare, minskar på olika bakgrundsaktiviteter.
Och ska du inte använda mobilen på en stund kan du naturligtvis koppla på flygplansläget eller helt enkelt stänga av telefonen. Då räcker batteriet längre samtidigt som du slipper att bli störd av notiser, meddelanden och påminnelser och kan koncentrera sig på det som du egentligen hade tänkt ägna dig åt.

Hans Arbman
hans.arbman@dn.se

Fakta. Så ska du göra med olika apparater

Mobiltelefon och surfplatta. Försök att hålla laddningen konstant på mellan 20 och 80 procent. Undvik urladdning! Moderna telefoner har en mjukvara som sköter laddningen på ett bra sätt. Undvik kyla och värme. Ha kvar telefonen i fickan och använd headset om det är kallt och lämna inte telefonen framme i solen.

Bärbar dator. Ha nätsladden i när du använder datorn. Den fungerar som en batterieliminator när batteriet är fulladdat och överladdar därför inte batterierna. Att ständigt använda batteriet och ladda ur och ladda sliter på det. Undvik stark kyla och värme.
Elverktyg som skruvdragare, -trädgårdsapparater och elcyklar. Ladda alltid batteriet direkt efter användning. Låt det aldrig ligga urladdat länge utan förvara alltid batteriet fulladdat och helst i rumstemperatur.
Källa: Carlos Lopes, Energimyndigheten

Bankaktie lockar småsparare

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Småsparare räds inte kursfallet i Handelsbanken – tvärtom. Ny statistik från Nordnet och Avanza visar att Handelsbanken var den klart mest nettoköpta aktien under september månad.
”Det är ett riktigt utropstecken, antalet ägare av Handelsbanken-aktien har ökat med inte mindre än 25 procent på bara en månad”, konstaterar Frida Bratt, sparekonom på Nordnet i en skriftlig kommentar.
Bland övriga aktier märks Tesla hos såväl Avanza som Nordnet. Småsparare har passat på då Tesla rasat kraftigt efter årets framgångsresa.
TT

Vinstras för statens bolag

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Den sammanlagda nettovinsten för bolag med statligt ägande under årets första halvår rasade till 6,6 miljarder kronor. Det kan jämföras med 22,9 miljarder under motsvarande period ett år tidigare.
Framförallt beror det på minskat resultat i Vattenfall och LKAB, enligt Regeringskansliet.
Vattenfalls resultat blev en förlust på 1,6 miljarder, mot en vinst på 7,7 miljarder ett år tidigare.
LKAB:s resultat rasade samtidigt med 35 procent till 2 miljarder.
Omsättningen för bolagen med statligt ägande sjönk 4,4 procent till 178,1 miljarder kronor under perioden.
TT

Shell planerar stora neddragningar

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Den brittisk-nederländska oljekoncernen Royal Dutch Shell planerar att dra ned personalstyrkan med 9 000 anställda. Det motsvarar drygt 10 procent av medarbetarna. Neddragningen ingår i en stor omställning mot lägre koldioxidutsläpp, enligt bolaget.

Shell hade 83 000 anställda vid utgången av 2019 och åtgärderna som nu planeras ska enligt planen dra ned de årliga kostnaderna med 2,0–2,5 miljarder dollar till 2022.

TT-Reuters

Nu ökar smittspridning en igen – så tacklar arbetsgivare situationen

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Många företag uppmanar fortfarande sina anställda till hemarbete. Det visar DN:s rundringning till Stockholms stora arbetsgivare.

– Planen har hela tiden varit hemarbete fram till årsskiftet, säger Sofie Sidoli, presschef på Sweco Sverige.

Uppmaningen från Folkhälsomyndigheten har under hela coronapandemin varit densamma: arbeta hemifrån om ni kan. DN:s rundringning till några av Stockholms största arbetsgivare visar att de fortsätter med restriktionerna – men tillåter kontorsarbete för dem som av olika anledningar har svårt att jobba hemifrån.

Nyheten om att coronaviruset nu ökar i spridning, särskilt i Stockholmsområdet, har därför ingen större betydelse för hur företagen arbetar.
På teknikkonsultföretaget Sweco Sverige arbetar totalt runt 6 000 personer och sedan i mars arbetar majoriteten hemifrån.
Undantagen gäller för dem som har arbeten med särskilda krav eller de som har begränsade hemförhållanden.
– Om man behöver vara på kontoret så finns den möjligheten, men då ska det beslutet tas i dialog med närmaste chef, säger Sofie Sidoli.
Planerna har hela tiden varit att Swecos anställda ska uppmanas jobba hemifrån åtminstone fram till årsskiftet. Eftersom företaget har cirka 50 kontor i Sverige och uppdrag i ungefär 70 länder, är de sedan tidigare vana med digitalt arbete.
– Vi har en upparbetad digital struktur där vi redan innan corona tagit många möten via Skype. Så för oss har omställningarna fungerat bra, säger Sofie Sidoli.

Inte heller storbanken SEB förändrar nu sina restriktioner. I dag arbetar omkring 35 procent av de anställda i dag hemifrån, och sedan i mars är alla icke-affärskritiska resor inställda.
– Vi har noterat varningarna från myndigheterna om att corona tycks öka igen i Stockholm, och följer utvecklingen kring pandemin noggrant, säger Niklas Magnusson, pressansvarig på SEB.
Enligt honom visar bankens interna undersökningar att hemarbetet fungerar bra.
– Men vi är naturligtvis lyhörda och flexibla vad gäller alla medarbetares arbetssituation under dessa utmanande tider, säger Niklas Magnusson.
På Postnords huvudkontor i Solna arbetar normalt 700 personer och även där sattes riktlinjer om hemarbete in tidigt i våras. Bland administrativ personal arbetade runt 100 procent hemifrån de första månaderna.
– I dag finns möjlighet att arbeta på kontoret, men då har vi säkrat att det kan göras utan risk att bli smittad, säger hr-chef Angelica Björkbom.

De flesta väljer trots det att fortsätta arbeta hemifrån. Att smittspridningen ökar har därför än så länge ingen betydelse för hur Postnord arbetar.
– Vi ska se över det månadsvis framöver men mest troligt kommer arbete hemifrån och begränsningar på kontoret gälla fram till årsskiftet. Men händer något totalt annorlunda agerar vi så klart efter det, säger Angelica Björkbom.
På Arbetsförmedlingen har man från början haft tydliga regler både för huvudkontoret och för de lokala kundkontoren i Stockholm: alla som inte har en uppgift som kräver lokal närvaro ska stanna hemma.
– Vi kvarstår i samma bedömning, eftersom Folkhälsomyndigheten rekommenderar att så många som möjligt arbetar hemifrån, säger hr-direktören Lena Hadad.
Sedan ett par veckor tillbaka har dock myndigheten sänkt garden lite och låter ett begränsat antal komma till huvudkontoret, oavsett om deras arbete kräver det eller inte.
– Vi har fått signaler om att det finns en del som av arbetsmiljöskäl gärna vill vistas på

arbetsplatsen fast deras arbete inte kräver det, säger Lena Hadad.
Det handlar ofta om hur hemsituationen ser ut, menar hon.
– Till exempel vad partnern jobbar med, om barnen går i skolan eller vad man själv tycker man har för behov. Det är väldigt individuellt, säger hon.

Andreas Lindberg
andreas.lindberg@dn.se
Maja Andersson
maja.andersson@dn.se

Fakta. Spridningen av coronaviruset ökar

Under vecka 38 konstaterades 539 nya fall av covid-19 i region Stockholm, att jämföra med 305 nya fall under vecka 37.
Antalet fall nationellt ökar i alla åldersgrupper – utom bland barn under 10 år och personer över 80 år.
Enligt Folkhälsomyndigheten är det fortsatt viktigt att hålla avstånd och att stanna hemma vid minsta covid-19-symptom. De som har

möjlighet uppmanas till fortsatt hemarbete.

Folkhälsomyndigheten och Region Stockholm

”Byt ut USA-action mot program från EU-länder”

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Tv-utbudet. Under pandemin och i karantäntider håller jag lite extra koll på tv-utbudet.

Förre statsminister Carl Bildt (M) ville redan på 1980- och 1990-talen avreglera det statliga

mediemonopolet. Det betydde att Sveriges Television och Sveriges Radio skulle få ”nödvändig” konkurrens.
Avregleringen genomfördes och Sverige fick med tiden också kommersiella, privata kanaler. Anledningen var, enligt förespråkarna, att vi generellt skulle få ett bättre, bredare och mer mångfaldigt programutbud.
I dag har vi facit. Det blev i stället en typ av monopol på amerikanska och brittiska filmer och program. Inte minst kommersiella kanaler visar ständigt amerikansk ”action”.
Undertecknad har under årens lopp knappast hittat eller sett några europeiska filmer eller program på kommersiella kanaler.
Ändå är vi medlemmar i EU. I SVT är det brittiskt utbud som gäller: kriminalserier, reseprogram, dokumentärer, kock- och matprogram samt ”Engelska antikrundan”.
Är det inte dags att bredda programutbudet på de skattefinansierade public service-kanalerna? Vi borde få se många fler tv-produktioner från EU:s medlemsländer, allt från nyheter till underhållningsprogram. Då

skulle vi kunna lära känna andra EU-länder bättre.
Som väl är har jag satellit-tv. Europeisk tv ser jag ofta via parabolen. Det känns lite ”avreglerat” att följa tyska och franska sändningar.
C-G Pernbring, Helsingborg

Kommentar

”Alla trafikföretag borde dela ut ansiktsmasker när det är trängsel och omöjligt att hålla avstånd. Kostnaden borde staten kunna stå för. Varför kan inte Sverige ha krav på masker i kollektivtrafiken, när det är trängsel?”
Marianne Rehnstedt om insändaren av Ahmer Aksel (29/9) som vill att flygbolaget SAS delar ut gratis munskydd till alla passagerare.

”Tvinga föräldrar att vara en dag i klassrummet varje termin”

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Det verkar som om ansvariga politiker och pedagoger saknar förmåga eller vilja att på djupet analysera haveriet i skolan och ordinera adekvat medicin.
Som vikarierande språklärare i ett stort antal Stockholmsskolor har jag under de senaste åren kunnat registrera ett antal brister. Utifrån dessa jag har brevledes framfört idéer och synpunkter till ansvariga ministrar av både röd och grön kulör.
I svar från respektive departementssekreterare har främst regeringens generösa tilläggsanslag framhållits (i och för sig inte ovälkommet). Men jag tror att de flesta instämmer i att det inte i första hand är brist på

pengar som utgör skolans problem. Och det är trist att konstatera att alla goda idéer och förslag till bot som med jämna mellanrum framförs i skrivelser och debattartiklar lämnas obeaktade.
Ett av de största hindren för en effektiv undervisning är den omvittnade stökigheten som råder i alltför många klassrum. De flesta föräldrar har en mycket diffus uppfattning om hur deras barn faktiskt har det i skolan. Hemma berättar de stökigaste eleverna knappast om sina busstreck. De flesta erkänner nog inte att de på ett eller annat sätt varit störande, ägnat sig åt annat eller varit passiva.
En idé som vuxit fram hos mig under förra läsåret är att det borde vara obligatoriskt för varje förälder att vara med sitt barn under en hel skoldag varje termin i mellanstadiet och högstadiet. Det skulle öka inblicken i barnets vardag och förstärka engagemanget i hans eller hennes kunskapsutveckling. Barnet å sin sida skulle sannolikt bete sig som föräldern förväntar sig och – om inte – infinner sig här tillfälle till allvarsord. Närvaron av

klasskamratens mamma eller pappa skulle säkert också ha en dämpande inverkan på övriga elevers störmoment.
Denna obligatoriska föräldra-närvaro med betald ledighet från arbetsgivare skulle göra föräldrarna delaktiga i barnets skolgång på ett mer påtagligt sätt. Kanske låter det inte lika lockande som den extra semestervecka för barnfamiljer som Socialdemokraterna utlovade i senaste valrörelsen, men mer verklighetsnära. En naturlig avslutning på skoldagen skulle vara det föräldrasamtal som ju redan är obligatoriskt.
Detta förslag innebär naturligtvis initialt ett organisatoriskt merarbete med schemaläggning och utspridning av föräldrarnas skoldagar under terminen. Men ett ökat engagemang för barnens skolgång och ett fördjupat samarbete mellan hem och skola är i hög grad eftersträvansvärt.
Låt ett antal skolor prova på det här så snart coronaläget tillåter, kanske redan till höstterminen 2021, för att sedan efter utvärdering införas i hela landet.

Hans Ekström, Stockholm, fil kand och språklärarvikarie

Stjärnan köps ut av Rangers: ”Tack för allt”

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Nu är det klart. Henrik Lundqvist och New York Rangers går skilda vägar efter 15 säsonger. Det meddelade NHL-klubben i ett pressmeddelande på onsdagen. Om det också innebär att 38-åringens långa och

framgångsrika karriär är över återstår att se.

New York Rangers väljer att köpa ut den svenske målvaktslegendaren Henrik Lundqvist från hans sista år på kontraktet.

Därmed är en nästan 15 år lång – mestadels framgångsrik – era över.

– Vi vill tacka Henrik för allt hans ovärderliga bidrag till New York Rangers, säger klubbordförande John Davidson i ett pressmeddelande som lades ut på klubbens hemsida vid 16-tiden under onsdagen.

– Från den dagen som jag träffade Henrik, när han först kom till New York 2005, har han varit otroligt professionell. Hans hårda arbete, hans passion för spelet och hans kärlek till Rangers och New York City gjorde det möjligt för honom att bli en av de största hockeymålvakterna, och en av de bästa spelarna någonsin i vår historia.

En kort stund efter att pressmeddelandet lades ut skrev Henrik Lundqvist på Twitter: ”Tack för allt. För 15 år sedan spelade jag min första match för New York Rangers. Jag kom hit

med höga förväntningar och stora drömmar men inte ens i min vildaste fantasi kunde jag föreställa mig vilken fantastisk resa som väntade.”

”Att spela för den här klubben har varit den största källan till stolthet och glädje i mitt liv. Jag är så tacksam för att jag fick chansen, för alla vänner som jag har fått och för alla minnen som skapats medan jag burit den röd, vit och blåa tröjan. Jag kommer alltid att uppskatta min tid som en Ranger.”

Den kommande säsongen kommer de två ryska 24-åringarna Igor Sjestjorkin, som i februari tog över som förstemålvakt, och Alexander Georgijev att bilda målvaktspar i klubben.

Henrik Lundqvist, som har både OS- och VM-guld på meritlistan och som 2012 utsågs till NHL:s bäste målvakt, kom till New York Rangers från Frölunda inför säsongen 2005–06.

Våren 2014 fick han för första och enda gången spela Stanley Cup-final, men i finalen blev Los Angeles Kings för svåra.

– Henrik har alltid varit extremt noggrann i allt han gör. Det har

varit väldigt häftigt att få se det på nära håll, sa HV71-forwarden Lias Andersson, som har spelat med Lundqvist i Rangers, till DN i samband med en intervju för ett par veckor sedan.
– Och hur bra det har fungerat för honom har ju alla kunnat se, fortsatte Lias Andersson.
När DN träffade Buffalos svenske back Rasmus Dahlin under sensommaren tog även han upp Henrik Lundqvists noggrannhet:
– Henrik är en stor förebild för mig, inte minst för det hårda jobb som han har lagt ner under så många år.
– När Henrik har varit hemma i Göteborg har han tränat i samma hall som jag, och ni skulle se hur hårt han körde den här sommaren. Han var först ut på isen varje dag, och alltid den sista som klev av.
I och medatt klubben köper ut Henrik Lundqvist från sista året på kontraktet – då den svenske stjärnmålvakten skulle ha tjänat ungefär 49 miljoner svenska kronor – frigör New York Rangers kapital vilket är viktigt med tanke på att NHL-lagen har ett lönetak som de måste hålla sig under.

Att köpa ut en spelare är dock omgärdat av en rad regler, som bland annat innebär att en del av Lundqvist lönesumma måste räknas med även kommande säsong.
De extra pengar som klubben får till sitt förfogande att spendera på nya spelare inför den kommande säsongen – eller höja lönen för några av spelarna som redan finns i klubben – stannar därför på ungefär 27 miljoner kronor.
I pressmeddelandet finns ingen information om det här också innebär att Henrik Lundqvist avslutar karriären.
I och med att Rangers nu har köpt ut honom från kontraktet är att fri att gå till en annan NHL-klubb om han får ett erbjudande.

Malin Fransson
malin.fransson@dn.se

Henrik Lundqvists karriär som seniorspelare

2000-01
Frölunda: 4 matcher. Mölndal: 9.
2001-02

Frölunda: 20 + 8
slutspelsmatcher.
2002-03
Frölunda: 28+12.
Tre Kronor: 5.
2003-04
Frölunda: 48+10.
Tre Kronor: 17.
2004-05
Frölunda: 44+14.
Tre Kronor: 15.
2005-06
NY Rangers: 53+3.
Tre Kronor: 6.
2006-07
NY Rangers: 70+10.
2007-08
NY Rangers: 72+10.
Tre Kronor: 5.
2008-09
NY Rangers: 70+7.
2009-10
NY Rangers: 73.
Tre Kronor: 3.
2010-11
NY Rangers: 68+5.
2011-12
NY Rangers: 62+20.
2012-13
NY Rangers: 43+12.
2013-14
NY Rangers: 63+25.
Tre Kronor: 6.
2014-15

NY Rangers: 46+19.
2015-16
NY Rangers: 65+5.
2016-17
NY Rangers: 57+12.
Tre Kronor: 7.
2017-18
NY Rangers: 63.
2018-19
NY Rangers: 52.
Tre Kronor: 7.
2019-20
NY Rangers: 30+2.

Fakta.

Född: 2 mars 1982 i Åre (38 år).

Klubbar: Rögle (1997-98), Frölunda (1998-2005), NY Rangers (2005-2020). Vald av NY Rangers som nummer 205 i draften 2000.
Meriter: 85 A-landskamper, *OS:* guld (2006), silver (2014). *VM:* guld (2017), silver (2004), *World Cup:* trea (2016), Vezina Trophy till NHL:s bäste målvakt (2012).
I NHL:
887 matcher, 459 segrar, 310 förluster.
Total räddningsprocent: 91,8 procent. All Star: 5 gånger (2009, 2011, 2012, 2018, 2019)

Schelin: Läkaren frågade om min huvudvärk inte var mästerskapsnerver

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Kungsbacka. Lotta Schelin upplevde att hennes problem med huvudvärk negligerades av landslagets medicinska grupp. Nu vill hon skapa större medvetande kring nack- och huvudskador inom fotbollen.

– En landslagsläkare undrade om det inte var mästerskapsnerver jag led av, säger hon.

Hon slår sig ner på kaféets uteplats med en laktosfri cappuccino. På bordet ligger självbiografin ”I huvudet på Lotta Schelin” (Norstedts), just kommen från pressarna.

Det är berättelsen om en av Sveriges mest framgångsrika fotbollskarriärer, om 185 A-landskamper, om VM-brons, OS-silver och 88 landslagsmål, om fem Diamantbollar, om tre Championsleaguetitlar och 225 fullträffar på lika många matcher med Lyon.

Det är också berättelsen om en karriär som inte fick det slut hon önskat sig och ett försök att rikta strålkastarljuset på huvud- och nackskador inom fotbollen.
Stora resurser läggs på att förebygga sargade korsband och sträckta lårmuskler, men när landslagsstjärnan sökte hjälp mot och förståelse för sin ständiga huvudvärk upplevde hon det som att problemet negligerades.
– En landslagsläkare undrade om det inte var mästerskapsnerver jag led av. En specialist på whiplashskador sade: ”Men Lotta, du har ju inte varit med om någon bilolycka”, säger Schelin.
Det har gått två år sedan hon kallade till presskonferens på Gamla Ullevi och den annars alltid leende ”Nummer 8” med en tår i ögat förkunnade att hon gett upp kampen för att komma tillbaka. I Rosengårds match mot LB07 våren 2017 föll hon i en närkamp och landade olyckligt. Det knäckte till i nacken och hon kände en ilande smärta ner i skulderbladen.
Det var den sista men långt ifrån den första av allvarliga smällar mot nacke och huvud under

karriären. Hon tror att allt började med den där kollisionen i matchen mot AIK 2005, när hon krockade med en motståndares knä och huvudet slungades häftigt bakåt.
Sedan kom stelheten i nacken och huvudvärken. Diagnosen var diffus. Från 2007 blev det värre. Nya smällar, som när en lagkompis i Lyon tappade humöret och tog nacksving på henne under en träning, förvärrades problemen. Ibland var de så svåra att hon inte tog sig upp ur sängen. Med vetskapen om smärtan som kommit och gått blir hennes prestationer än mer anmärkningsvärda.
Även lång tid efter att hon lagt skorna på hyllan kunde ett försök att diska eller lägga ner kläder i en flyttlåda resultera i förlamande värk. När hon denna eftermiddag kisar mot den svaga höstsolen över Kungsbacka konstaterar hon att hon mår mycket bättre.
– Säg att det är 80 procent av 100. Med tanke på att jag för ett tag sedan var nästan nere på noll tycker jag det är svinbra.
Vardagen är mycket bättre, sedan får jag köpa att det kan bli ett steg tillbaka nu när jag börjat jogga,

men jag känner att det går framåt och det är skönt, säger hon och konstaterar att elitidrotten har ett högt pris.
Det är förstås något hon funderat på när hon formulerat sina tankar i boken. Hon ångrar ingenting.
– Man kanske är knäpp. Att jag körde ända in i kaklet gjorde att jag fick alla mina år, som jag är så glad och stolt över. Nej, med facit i handen hade jag inte gjort annorlunda, säger Schelin.
Men det hände att hon anpassade sitt spel för att inte utsätta sig för smällar och hon berättar om hur hon med fruktan gick till vissa träningspass, där tränaren beordrat nickträning.
Schelin har tagit del av debatten om ett eventuellt förbud mot nickträning för unga spelare och säger att hon respekterar åsikten.
Hennes egna problem anser hon snarare uppkom på grund av de hårda smällar som hennes gängliga kropp utsattes för senare i karriären. Hon vill att fotbollen öppnar ögonen för den här typen av skador och efterlyser bättre kunskap och dokumentation.
– I och med att det inte pratas om det så mycket tror man kanske inte att det finns, men jag som

hamnat här hör många fotbollskompisar som säger att de har problem med huvudvärk och är säkra på att det kommer från att de nickat hela sin karriär. Och andra som har ont i huvudet kanske inte ens fattar att det kommer från fotbollen, säger Schelin, som önskar att hon dokumenterat sina svåra smällar.
– Kanske hade någon sett sambandet om jag gjort det, säger hon.
Boken har Schelin skrivit tillsammans med sin fru Rebecca, journalist och tidigare presschef för damlandslaget. För ett drygt år sedan utökades familjen med sonen Kalle.
I boken berättar Schelin om sin homosexualitet och om hur hennes föräldrar och vänner accepterade det som den naturligaste sak i världen när hon 17 år gammal berättade att hon blivit ihop med en tjej. För flickvännens familj, som hade en annan religiös bakgrund, var det svårare och efter att ha tvingats smyga med sin relation under många år kände Schelin att hon måste lämna den kvinna hon älskade. ”Kärleken övervinner inte allt”, konstaterar hon i boken.

Som firad landslagsstjärna talade hon aldrig öppet om sin homosexualitet. Hon ville inte att ämnet skulle ta energi från fotbollen.
– Jag ville verkligen ha fokus på rätt saker. Jag ville inte i varje intervju prata om det, bara för att jag öppnat den dörren. Jag har sett Nilla Fischer tvingas svara på frågor, som inte rör fotbollen, till och med efter en VM-match. Jag säger som Caroline Seger brukar säga: ”Jag vill faktiskt bara få vara fotbollsspelare”, säger Schelin.
Samtidigt är hon stolt över att hennes och landslagskollegornas engagemang i jämlikhetsfrågor varit viktigt och hjälpt damfotbollen framåt.
Hon kritiserar Svenska fotbollförbundet för en skev intäktsfördelning och för att man inte utnyttjade de kommersiella möjligheter, till exempel i samband med EM på hemmaplan 2013, där supportröjorna tog slut direkt.
– Det är lätt att säga att damlandslaget inte säljer några tröjor när de är slut efter första dagen och det inte tryckts upp några fler, säger Schelin, som även upplevde den dåliga

jämställdheten under de många åren i Frankrike.
Många gånger kände hon sig förminskad. Till exempel när Didier Deschamps, förbundskapten för franska herrlandslaget, inte hälsade på henne i samband med en gala, där hon var nominerad till priset som ligans bästa spelare.
Hon berättar att hennes tränare i Lyon under fyra år, Patrice Lair, missbrukade sin makt genom att kontrollera, bryta ner och straffa sina spelare, men konstaterar samtidigt att han nådde resultat i form av fyra Champions League-titlar och vid seriesegern 2012 hade Lyon målskillnaden 119–3.
Efter en svår och smärtsam period av livet ser Lotta Schelin framtiden an med tillförsikt. Hon vill gärna fortsätta arbetet med CSR-frågor hos SHL-laget Frölunda (klubbens jobb med - samhällsansvar där fokus ligger på barn och ungdomar), som hamnat i pausläge på grund av coronapandemin.
Skadan har lärt henne att inte ta risker och en av världens mest framgångsrika damspelare genom tiderna kommer förmodligen aldrig mer att spela en

fotbollsmatch. Däremot längtar hon efter framtida arbetsuppgifter inom fotbollen och är beredd att hoppa in i kiosken och sälja korv den dagen som sonen Kalle vill börja spela.

Jens Littorin
jens.littorin@dn.se

”Kry har fått människor att lista sig utan att de förstått”

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Krys öppnande av vårdcentraler har satt primärvården i Stockholm i gungning. På bara en månad har 10 000 patienter listats hos Kry och nu anklagas

vårdgivaren för fulspel – av kollegor och patienter.
– Kry har fått människor att lista sig utan att de ens förstått, säger Gabriel Lagercrantz, verksamhetschef på Surbrunns vårdcentral som drivs av Region Stockholm.
Krys första fysiska vårdcentral i Stockholm invigdes av finansregionrådet Irene Svenonius (M) den 1 september. När DN intervjuade Krys vd Erik Hjelmstedt inför etableringen menade han att diskussionen om listningstak är förlegad.
– Jag anser att ”the sky is the limit” så länge vi vi erbjuder patienterna en god, kvalitetssäker vård där servicenivån upprätthålls, sa han då om hur många patienter de skulle kunna ta emot.
Listningen utgör den enskilt största inkomsten för vårdcentraler eftersom de ersätts för varje enskild patient, oavsett om denna söker vård eller ej. Och nu, innan månadens slut, har nära 10 000 patienter i Region Stockholm listat sig hos Kry, enligt siffror från SLL. Ett kvitto på att Kry erbjuder bra vård,

enligt vårdbolagets presstjänst, då 80 procent utgör personer som tidigare haft kontakt med Kry. Ett bevis på att Kry med tveksamma medel lurat in patienterna, enligt personer som arbetar inom primärvården som DN pratat med.

– Vanligtvis tar det kanske tre år att bygga upp en vårdcentral med 10 000 patienter, något Kry har gjort på några veckor, säger Gabriel Lagercrantz, verksamhetschef på Surbrunns vårdcentral som drivs av Region Stockholm och fortsätter:

– Jag får massvis med rapporter från patienter som bara varit inne i deras app med bank-id och blivit listade utan att de vetat om det. På vår vårdcentral måste man underteckna ett dokument som sedan sparas, men Kry har utnyttjat appen och fått människor att lista sig utan att de ens förstått.

Det första som mött stockholmare som öppnar Krys app är ett erbjudande att lista om sig till Kry, som måste klickas bort innan man kan få hjälp i appen. De som endast vill förnya recept möts av budskapet att de nu måste lista sig

hos Kry för att använda tjänsten. Trots att detta strider mot patientlagen.
Vårdcentralen Hammarby sjöstads Husläkare som drivs av Praktikertjänst med avtal med regionen, har förlorat 60 patienter inom loppet av två veckor.
– Patienterna ringer i panik till oss och har inte förstått eller vetat om att de blivit omlistade till Kry, säger Filip Öberg, verksamhetschef på Hammarby sjöstads Husläkare som har listningsstopp på sin vårdcentral, vilket innebär att patienterna som vill komma tillbaka måste ställa sig i kö.
DN har varit i kontakt med patienter och anhöriga som blivit listade hos Kry. Flera av dem berättar att de inte ens vetat om det, förrän de kontaktat sin vanliga vårdcentral.
– Min fru hade ont i ryggen och var därför i kontakt med läkare via Kry-appen. De skrev ut penicillin för urinvägsinfektion, men det hjälpte inte. När min fru ringde till sin vårdcentral för att få hjälp där fick hon höra att hon nu var listad hos Kry, och därför inte

kunde få en läkartid, säger en man.
Ylva Sandström, ordförande i Distriktsläkarföreningen i Stockholm, har de senaste dagarna kontaktats av en rad vårdcentraler som känner oro för att de kan behöva lägga ner.
Tidigare har distriktsläkareföreningen framfört farhågor om att KRY intresserar sig för de patienter som inte är vårdtunga, och har enkla problem som kan klaras av vid ett videobesök.
– Listningssystemet fungerar som en försäkring – den bygger på att du har en blandning av patienter listade där vissa kräver mycket vård, och andra lite. Om alla de lätta patienterna försvinner riskerar ekonomin att inte gå ihop, säger hon.
Föreningen vill se att omlistning endast ska kunna göras på en neutral plattform, som 1177. Och att det ska bli tydligt för patienten att en omlistning innebär att patienten förlorar kontakten med sin gamla vårdcentral.
Krys Sverige-vd Erik Hjelmstedt säger till DN att det pågår ett misstänkliggörande av Kry och att

han själv fått ta emot många mejl och samtal:
– Hittills har jag inte fått ett enda konkret exempel som är backat eller på något sätt visar att vi gjort något fel, säger han.
– Det som framkommer nu, det är rädsla. Antingen för att man vill behålla status quo eller för att man är rädd för att bli överkörd.
Frågan om listningstak är irrelevant för Kry eftersom de snabbt kan anpassa personalstyrkan och har läkare och sjuksköterskor som vill jobba mer för Kry än de redan gör, enligt Hjelmstedt. Detta även om de lovar att patienterna kan få träffa samma person igen.
– På min lönelista på kliniker, som inte jobbar på våra vårdcentraler, har jag ungefär tusen personer, och tillägger att han snabbt kan skruva upp antalet som arbetar från 50 till 100.
Var finns dessa läkare som kan hoppa in med så kort varsel, vilka är de?
– Jag kan nog inte svara på det exakt. Men vi har inte läkarbrist i Sverige, vi har sjuksyrrebrist. Anställningsformerna gör att det inte är jättemånga som vill arbeta på golvet i primärvården. Det

försöker vi ändra, det är en av mina missions.
Eftersom de har en utbyggd digital plattform och flexibilitet i bemanningen kan de hjälpa många fler patienter än traditionella vårdcentraler, enligt Erik Hjelmstedt
– Vi hinner ge vård åt en väldigt stor del innan de över huvud taget kommer till vårdcentralen. Smidigt för alla, lägre kostnader, billigare för alla och snabbare för patienten.
Man kan fortfarande få förnyat recept i videosamtal utan att vara listad hos Kry, enligt vd:n. Men möjligheten finns inte längre tillgänglig direkt i appen för olistade patienter, ”på grund av begränsade personella resurser”.
I fredags kallades Kry till ett möte på Hälso- och sjukvårdsförvaltningen efter att många hört av sig med synpunkter, berättar Christoffer Bernsköld, ansvarig för vårdavtal:
– Det finns inga felaktigheter i det de skriver eller det de gör eftersom de kräver bank-id hela vägen.
Men enligt Bernsköld har det saknats tydligt regelverk för vilken information som ska framgå när

man listar sig. Därför ska förvaltningen nu ta fram riktlinjer.

– Detta så att vårdgivarna har något att luta sig mot och att även vi har något att luta oss emot för att bedöma om informationen som går ut är korrekt eller inte. Han säger också att listnings-ersättningens olika delar kan behöva ses över.

Gabriel Lagercrantz på Surbrunns vårdcentral vänder sig mot Kry-vd:ns beskrivning av att kritikerna drivs av rädsla:

– Det här handlar inte om att jag känner mig omkörd, det handlar om att jag värnar kvalitativ vård. Det fokuset förloras i det här vårdvinnartåget. Till slut kommer det inte att finnas några pengar kvar till den som faktiskt behöver sjukvård.

Marijana Dragic
marijana.dragic@dn.se
Anna Gustafsson
anna.gustafsson@dn.se

Fakta. Så fungerar listning

Enligt Region Stockholm finns tre sätt att lista sig på – på 1177 med bank-id, med en fysisk pappersblankett, och genom att bytet görs digitalt av vårdgivaren,

efter att patienten valt att lista om sig digitalt direkt hos vårdgivaren. Sedan två år tillbaka har regionen likställt den digitala signeringen med fysisk signering.
En patient kan bara vara listad vid en mottagning i taget.
Listningen hos en vårdcentral utgör den ekonomiska grundplåten för verksamheten.
Ersättningen består av olika delar: åldern hos de listade personerna, diagnoser/sjuklighet, som mäts genom systemet ACG hos de listade personerna genom ett socioekonomiskt index.
Källa: SLL

Gator görs om till lekplatser

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

De kallas framtidsgator, de tre gatstumpar som ligger i anslutning till tre skolor i stan och som under en provperiod görs om till lekplatser för skolbarnen.
För knappt två veckor sedan invigdes den första, nämligen Hälsingegatan mellan Frejgatan och Karlbergsvägen, utanför Gustav Vasa skola.

Nu är också Tjärhovsgatan utanför Katarina Norra skola förvandlad till lekplats medan Parmmätargatan utanför Eiraskolan fortfarande är under konstruktion. Lars Epstein

Risk för röra när 30 000 cyklister ska hitta rätt väg

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Klockan fem på morgonen den 26 oktober öppnas den nya Slussbron. Bilister som ska passera Gamla stan får byta sida och köra längs Skeppsbron i stället för Munkbron. Och det finns risk

för förvirring bland de många cyklisterna.

All trafik via Slussen kommer att ledas över den nya bron samtidigt som den västra bron stängs och rivningen påbörjas. Bilar kommer att kunna köra till och från Södermalm via Skeppsbron. Det går dock inte att vika av västerut då vägen via Slussplan och Munkbron prioriteras för kollektivtrafiken. Ett spårviddshinder kommer att placeras i höjd med Kornhamnstorg.

Även på Katarinavägen prioriteras kollektivtrafiken och ett spårviddshinder kommer att placeras strax väster om infarten till parkeringsgaraget i Katarinaberget.

– En del bussar som tidigare har gått på Katarinavägen kommer nog att återgå dit. Men det bestämmer SL, säger Eva Rosman, kommunikationsansvarig för projekt Slussen.

På den nya bron blir det ett körfält för bil och ett för kollektivtrafik i vardera riktningen. På Skeppsbron blir det ett körfält för blandtrafik i vardera riktningen.

Fotgängare kan i ett år framöver bara gå på Saltsjösidan av Slussbron. Men den största förändringen för gående sker för dem som går till och från Stadsgårdsleden, Söder Mälarstrand och Gamla stan. De hänvisas till trappor och hissar vid den tillfälliga bussterminalen för Nacka- och Värmdöbussarna.
Även för cykeltrafiken till och från Stadsgårdsleden och Söder Mälarstrand in mot city sker en förändring. Cyklister kommer att kunna ta sig till och från den nya bron via en ramp och vidare upp en på- och avfartsväg som är placerad mitt i bron, för att sedan kunna fortsätta mot Skeppsbron eller Munkbron.
Enligt planen kommer den nya lågbron för gång och cykel på Mälarsidan att vara på plats hösten 2021.
Området vid Södermalmstorg, vid Hilton hotell, stängslas in och där fortsätter arbeten med en ny torgyta och nya byggnader. Här blir det också en stor arkeologisk utgrävning under våren 2021.
– Södermalmstorg ska vara ett öppet torg. Det kan bli en uteservering och kanske en sommarscen. I Mälarterrassen,

som byggs ner mot Slussen, blir det restauranger och kulturinslag, säger Eva Rosman.
Under den nya bron fortsätter arbetet med själva slussen, därför sätts ett stängsel upp utanför gångstråket på den östra sidan.
– Vi vill inte att någon slänger ner elsparkcyklar och annat i vårt arbetsområde. Vi har haft problem med det vid Katarinavägen, säger Eva Rosman.
Antalet resenärer som åker med kollektivtrafik, gående och cyklister ökar för varje år medan biltrafiken har minskat under de senaste årtiondena. När trafikkontoret mätte i våras var det 30 000 cyklister per dygn som passerade Slussen.
Cykelströmmarna till Munkbron respektive Skeppsbron delas redan vid Södermalmstorg. Den som har kört fel kan inte byta.
– Den första veckan kommer det att bli förvirrat, vi ska ha trafikvakter ute för att hjälpa till och visa trafikanter till rätta under de första dagarna, säger Eva Rosman.
Drygt 100 000 människor beräknas dagligen komma att cykla och promenera i

Slussenområdet år 2030. Det är dubbelt så många som i dag.

Mia Tottmar
mia.tottmar@dn.se

Johan Hilton: Debatten om maxgränser har stirrat sig blind på siffran

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Regeringens nygamla besked i maxgränsen för sittande arrangemang är ett både pragmatiskt och rationellt beslut. Just nu vidtar teatrarna rigorösa säkerhetsåtgärder

som visar hur absurd debatten har varit.

Det är fredag kväll och jag går på Uppsala stadsteater. Det är en kort kö in till teatern, vi står med sisådär en och en halv meters - avstånd till varandra. En publikvärd förklarar för var och en av oss var vi kommer att sitta och pekar på en liten tavla över salongsutrymmet. Därefter skickas vi i olika riktningar för att, via ett antal olika ingångar och trappor, på säkrast möjliga vis och med största möjliga avstånd från varandra, ta oss in i salongen.

När vi väl kommer dit, efter en kort promenad genom ödsliga rum flankerade av publikvärdar och bord med handspritspumpar, är sätena där det är förbjudet att sitta prydligt, men bestämt, igen-tejpade med markeringstejp. Min man och jag får inte ens slå oss ned tillsammans, utan sitter – för första gången sedan vi träffades – på ett par meters avstånd från varandra under ett helt teaterbesök.

När det är dags för paus anmodar en röst ur högtalarna – för vilken gång i ordningen den här kvällen vet jag inte – att besökarna

lämnar salongen utifrån bänkprincipen. Bänk ett först, därefter bänk tre – eftersom publiken placerats ut på varannan rad – och så vidare. Vi blir påminda om att fortsatt hålla avståndet. Det råder närmast begravningsstämning i teater-baren, folk står utplacerade i spridda skaror.
Veckan dessförinnan har jag haft en liknande upplevelse på det nyöppnade Kulturhuset Stadsteatern. En ytterst sparsamt befolkad foajé. En teatersalong i det närmaste helt berövad på kollektiva upplevelsepotentialer, eftersom folk måste – och dessutom vill – hålla sig långt från varandra. Under publiktacket låter applåderna som någonting hämtat ur ”Café Norrköping” – de kommer från så få personer och från så många olika ställen i publikutrymmet.
Klipp till vilken stormarknad som helst, till systembolagsköerna, till uteserveringarna, till restauranger och krogar där… behöver jag ens påpeka skillnaden? Orkar jag?
De senaste veckornas debatt om maxgränsen för folksamlingar har varit fördummande. Det är en diskussion som stirrat sig blind på

siffror, men som knappt sagt någonting väsentligt alls om säkerheten i sig. I stället har det serverats moraliserande plattityder om att ”vi befinner oss i en pandemi” och att alla måste bita ihop och härda ut. Inte minst kulturen. Därför är regeringens nygamla besked om lättnader och införandet av ett publikråd med representanter från branschen både välkommet och, faktiskt, det enda vettiga. (Under förutsättning att det även blir av.)
För det måste gå att vara pragmatisk i en så pass komplex fråga med så många variationsmöjligheter som den här. I takt med att scenlivet öppnat upp har man visat att man inte bara kan och vill ta ansvar, utan också hur orimligt det är att man tvingas ta ett större ansvar än de flesta andra branscher. Ingen har, mig veterligen, heller krävt att få blåsa på som vanligt. Man har bett om att få modifiera publikmängd och insläpp efter lokaler, och utan att det utmanar publiksäkerheten.
Det finns heller, vågar jag påstå, inte en enda större institution i det här landet som under hösten inte utverkat rigorösa

handlingsplaner eller infört rutiner för en närmast parodiskt virustryggad teaterupplevelse. En representant för en av våra största scener berättar över en lunch om hur man nu förbereder sig att släppa in publiken från sju olika håll, pö om pö, och med generöst tilltagna avstånd i salongerna. På andra håll har det pratats om feberkontroller, inställda pauser, insläpp i intervaller. Förutom standardinventarierna som munskydd och handsprit. Följaktligen har rigiditeten kring maxgränser allt mindre tett sig som en ordentligt genomtänkt analys, utan om ett vidmakthållande av känslan av kontroll. Samtidigt som man dunkat säkerhetsbestämmelser i skallen på en bransch, har man sett mellan fingrarna när det handlat om andra, samhällsekonomiskt tyngre, verksamheter.

Fortsatta skeptiker har bara att besöka teatrarna och själva se vad som görs. Jag lovar, salongen är tryggare än många andra offentliga platser just nu.

Johan Hilton
johan.hilton@dn.se

Så påverkas skådespelare av att spela i ödsliga salonger

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Att spela inför mer än halvtomma teatersalonger med publiken glest spridd över bänkraderna är en tuff uppgift. DN har talat med tre skådespelare som vittnar om rädsla, sämre självförtroende och ökad självmedvetenhet – men också en stor glädje.

När Lena Endre och åtta andra skådespelare nyligen klev upp på scenen för urpremiären av Dramatens ”Kvinnostaden” var förutsättningarna annorlunda. Tre av fyra sittplatser på Elverket gapade tomma, till följd av rådande publikgräns på 50 personer.

– Det är en surrealistisk känsla, säger Lena Endre. Det är premiär och utsålt men från scenen ser man bara några utspridda själar.

Man är så van vid publik att ens hjärna börjar tänka irrationellt: ”Oj, vad tomt det är, kommer vi behöva lägga ner den här produktionen?”
Atmosfären i rummet är underlig. Även publiken, som sitter med ungefär två meters mellanrum, tycks påverkas av stämningen.
– Det är som att de inte riktigt vågar reagera. Vissa håller för munnen när de fnissar. Man får känslan av att de känner sig lite utlämnade när de sitter så där ensamma.
Hon är tydlig med att föreställningarna varit lyckade utifrån förutsättningarna, och att de 50 personerna i salongen många gånger visat uppskattning genom att applådera rejält och stampa i golvet. Ju fler föreställningar de har spelat, desto oftare har dock Lena Endre påmints om hur beroende en skådespelare är av sin publik.
– Det är inte alltid man spelar inför en full salong men i vanliga fall är det ändå flera hundra personer som reagerar som en och samma organism. Man känner av publikens respons. Nu blir det ibland knäpptyst och då är det nästan: ”Tycker de ens om det

här?” Jag har verkligen fått jobba med mitt självförtroende. Alla ens tentakler är liksom avskurna och det skapar en osäkerhet, säger Lena Endre.
Regeringens förbud mot offentliga tillställningar med fler än 50 deltagare togs i slutet av mars. I princip alla teaterföreställningar har varit satta på paus under våren och sommaren.
Simon Norrthon, ordförande för Teaterförbundet scen och film, säger att branschen sedan dess infört rutiner för att hantera publiken, och garantera personalen en smittfri arbetsplats.
Förbundet har ingen tillgänglig statistik kring hur många teatrar som i höst återupptagit föreställningarna. Men enligt Norrthon är de flesta stora institutioner nu i gång. Han säger att han själv såg det han förmodar var höstens första premiär: ”Don Quijote” på Folkteatern i Göteborg den 4 september.
– Det är ett ganska litet scenrum, vilket gjorde att det inte kändes så ödsligt. Publiken var utplacerad på lösa stolar vid bord. Det var glest mellan borden och långt till

nästa granne, men ändå trevligt både för oss i publiken och för skådespelarna, säger Simon Norrthon.
Två veckor senare hade monologen ”Dvärgen” nypremiär på Kronhuset, några kilometer bort. Den spelades i fjol på Göteborgs stadsteater men har nu bytt spelplan på grund av ombyggnaden av teaterhuset.
På scenen står Jesper Söderblom, som inför höstens nypremiär inte förväntade sig någon större skillnad gentemot förra årets föreställningar.
– Tidigare har vi kört i en salong som tar 70–80 personer och det blev en intim och härlig känsla. Jag tänkte att det skulle bli ungefär likadant, fast med lite mindre publik. Men avståndet skapar en stor skillnad. Publiken är som isolerade öar, helt frikopplade från varandra.
I likhet med Lena Endre beskriver Söderblom publiken som reserverad. Alla tecken på bekräftelse försvinner vilket gör det svårare att anknyta till personerna i salongen. Störst bekymmer blir det i pjäsens komiska sekvenser.

– Jag träder in i vissa karaktärer, till exempel en karikatyr av en furstinna. Och med 16 föreställningar under 2019 i ryggmärgen vet jag exakt när publiken brukar sucka eller gapskratta. De stunderna ger direkt bekräftelse på att de är med. När reaktionen uteblir är det lätt hänt att man tonar ner sitt uttryck, eller stressar förbi momentet.
Utmaningen ligger i att inte bli självmedveten, säger han. Att fokusera på att spela exakt likadant som han gjorde innan allting omkullkastades av pandemin.
– Det är inte lätt. Det starka med teater är ju mötet mellan scen och publik. Samtidigt har jag börjat vänja mig lite. Innan jag går upp på scenen ställer jag in mig på att det förmodligen blir koncentrerad lyssning, men mindre reaktioner. Jag förbereder mig på att inte bli överraskad av att andningen i rummet är ur fas, säger Jesper Söderblom.
Sedan den 11 september har komedin ”Liv Strömquist tänker på sig själv”, med bland andra Eric Stern i rollerna, spelats på

Dramatens lilla scen, som har omkring 150 sittplatser. Inför premiären fanns det fog för nervositet: Kommer folk ens att skratta? Och hur spelar man en pjäs som bygger på interaktion med publiken – utan gensvar från densamma?
– Vi var beredda på att det skulle kunna bli konstigt men det har gått över förväntan, säger Eric Stern. Jag upplever det som att folk varit väldigt peppade på att gå på teater.
Han medger att det låga publikantalet ger fler tveksamma skratt, men menar samtidigt att känslan kring de tomma stolarna förändrats allt eftersom.
– På något bisarrt sätt omvandlas avståndet mellan publiken från tomrum till Folkhälsomyndighetens skyddsavstånd. Det blir som luft som man inte räknar med. Och eftersom alla sitter utspridda måste jag ändå bete mig som alltid och titta åt alla möjliga håll, säger Eric Stern.
Han är positivt inställd och berättar om spelglädjen efter månader av teaterabstinens. Men också om de små justeringar som krävs vid föreställningar under en pandemi.

– Vi improviserar mycket på scenen och om jag får en impuls att krama min medspelare måste jag hejda mig och göra en luftkram i stället. Det blir nya spelregler. Utmaningen ligger i att hitta en intimitet på distans. Och helst få publiken att inte tänka på fysisk distansering. Viruset kommer inte att försvinna på ett tag, så det är lika bra att vi vänjer oss vid vår nya verklighet. Men så otroligt kul det är att få spela teater igen, säger Eric Stern.

Mohamed Yussuf
mohamed.yussuf@dn.se

Jan Troell för en ny generation

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Jan Troell, en av Sveriges största nu levande filmskapare, kallas ofta bildlyriker. Lördagen den 3 oktober öppnar en stor utställning på Trelleborgs museum om denne regissör, filmfotograf och manusförfattare.

Genom att blanda det privata med det filmiska lyfter Trelleborgs museum nu fram Jan Troells kulturgärning, samtidigt som vi får komma lite närmare personen bakom filmer som ”Utvandrarna”, ”Ingenjör Andrées luftfärd”, ”Sagolandet” och ”Maria Larssons eviga ögonblick”.
Museets konstintendent Annika Börjesson, som har tagit initiativ till utställningen, hoppas att en ny generation ska upptäcka Troells filmer:
– Jan Troell lever genom sina filmer, han är en stor konstnär och världsstjärna. Och fortfarande produktiv vid 89 års ålder, säger Annika Börjesson.
– Både Jan, hustrun Agneta Ulfsäter-Troell och dottern Yohanna har varit otroligt öppna och generösa. Jag har fått rota hur mycket jag vill i arkiven hemma hos familjen i Smygehamn.
Annika Börjesson har också givit några konstnärer i uppdrag att skapa verk inspirerade av den Troellska filmskatten, och hela utställningen skildrar hans liv från barndom till nutid.
Uppväxten i arbetarkvarteren i Limhamn, Malmö, har gjort djupa avtryck. Det speglas i valen av

ämnen som Troell har skildrat i sina filmer, från flygplan och fotografi till djur och natur, allt representerat i utställningens första rum. Likaså andra världskriget, så närvarande under Troells uppväxt och i hans filmer som ”Hamsun” och ”Dom över död man”.

– Än i dag minns jag klart ljudet av brittiska flygplan som flög över oss och medvetet inkräktade på neutralt territorium, berättar Jan Troell på telefon.

– På andra sidan Öresund ockuperade tyskarna Köpenhamn den 8 april 1940. Två dagar senare evakuerades jag, mor och mina två bröder till Småland.

I ”barndoms- och uppväxtrummet” samsas Troells gamla krigsleksaker, flygplans- och båtmodeller, med skisser, tidiga foton och ett målat självporträtt från ungdomen. Här rullar också en tidig familjefilm. Redan 1928 köpte fadern en filmkamera på avbetalning. Sonen Jan föddes in i ett hem med rörliga bilder och har på så vis stora delar av sitt liv dokumenterat på film, ända från dagen då han kom hem med sin mor från BB.

Fotografi började Troell med redan som 13-åring och när han var 19 lånade han en smalfilmskamera, för att alltmer gå över till rörliga bilder. Båda dessa kameror ställs ut.
Mitt bland alla dessa föremål dyker de första specialbeställda verken upp; katter av keramikern Margit Brundin. Katter har varit Troells följeslagare genom livet och här visas även den unge Jans kortfilm om kattungar. Den har nu tonsatts av musikern och kompositören Matti Bye.
I nästa rum ligger fokus på alla de filmer som Troell har skapat under drygt fem decennier. Här kommer Max von Sydow publiken till mötes, gående genom en björkskog med gulnande löv. En bild på von Sydow, omgiven av björkstammar och gula löv från golv till tak, har byggts upp framför fotot och skapar en illusion av verklighet.
Den store skådespelaren är central i Jan Troells skapande. De möttes första gången i samband med filmatiseringen av Eyvind Johnsons självbiografiska novell ”Uppehåll i Myrlandet”. Året var 1965 och för Troell var det ett livsavgörande ögonblick när

producenten Bengt Forslund ringde för att fråga om han ville regissera Nobelpristagarens berättelse.
– Jag var kortfilmsamatör och tackade ja omgående, säger Jan Troell, som då arbetade som folkskolelärare.
Producenten hade tänkt sig Edvin Adolphson i huvudrollen. Troell å sin sida tänkte omedelbart att Max von Sydow skulle passa bättre.
– Max var upptagen med att spela huvudrollen i Hollywoodfilmen ”Mannen från Nasaret”, men mirakulöst nog blev han tillgänglig när vi skulle börja filma, berättar Jan Troell.
– Max blev min mentor och en mycket god vän genom hela livet.
De nyfunna vännerna gjorde redan året därpå ”Här har du ditt liv!”, baserad på Eyvind Johnsons svit ”Romanen om Olof”. Den rosade filmen ledde till att Vilhelm Moberg gav Troell förtroendet att filmatisera ”Utvandrarna” och ”Nybyggarna”.
På utställningen finns Max von Sydows jacka från ”Utvandrarna” till beskådan. Det gör även Troells regissörsstol från åren i Hollywood.

I ett annat rum lufsar en stor isbjörnshona ut ur ena hörnet. Det är muralmålare Rikard Johansson som har skapat ett 3D-konstverk med inspiration från ”Ingenjör Andrées luftfärd”.
Troells konstnärliga ådra har även resulterat i skulpturer. Några av dem ställs nu ut, bland annat porträtt som han har gjort av sina vänner fotografen Georg Oddner och konstnären Botvid Kihlman.
– Jag skulpterar bara till husbehov, säger han själv.
En skulptör som har följt Troell sedan barnsben är Söderslättskonstnären Axel Ebbe (1868–1941) – och för drygt fyra år sedan kom dokumentären ”Vem var du Axel Ebbe?” som han gjorde tillsammans med Jan Hemmel.
Axel Ebbe finns representerad på utställningen i form av ett grovhugget träporträtt av Johan Röing. Jan Cardell har i sin tur valt att tolka en scen ur ”Nybyggarna”, där Arvid dricker förgiftat vatten under jakten på guld. Och modellmakaren Oscar Nilsson har tagit fram en realistisk version av ett öra, inspirerat av scenen i ”Utvandrarna” där Robert får en örfil av husbonden,

som spräcker trumhinnan. När det susar i örat säger han till vännen Arvid att han hör oceanen.
Just det kan man göra i verket på utställningen, som kommer att innehålla en del överraskningar. Materialet från Jan Troells långa framgångsrika karriär är så rikt att det både kan bytas ut och tillkomma ting under utställningens gång.

Charlotta E Lindell

Jan Troell.

Jan Gustaf Troell föddes den 23 juli 1931 i Limhamn. Han utbildade sig till folkskollärare och redan på 50-talet spelade han in sina första kortfilmer. Han har sedan 60-talet varit verksam som filmfotograf, regissör, manusförfattare och klippare, och skapat cirka 25 kort- och långfilmer.
Troell har fått många priser, bland annat flera Guldbaggar, Guldbjörnen på Filmfestivalen i Berlin 1968 för ”Ole dole doff”, Silverbjörnen på Filmfestivalen i Berlin 1992 för ”Il Capitano” (bästa regi) och

Svenska Akademiens stora pris 2010
Utställningen om Jan Troell på Trelleborgs museum pågår till hösten 2022. I museets biosalong ska det visas en kavalkad av Troellfilmer. Särskilt inbjudna gäster och olika evenemang är också inplanerade.

Det som göms i snö

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

”Renegater”, den avslutande delen i Klas Östergrens ”Gentlemen”-trilogi, är en mäktig prosakatedral, konstruerad av en mästerlig ingenjör. Per Svensson ser hur mörka hemligheter blottas i den smältande svenska snön.

Klas Östergren
”Renegater”
Bokförlaget Polaris, 748 sidor

Det är över 45 år sedan Klas Östergren första gången - recenserades i Dagens Nyheter. Det var den 28 februari 1975. Östergren hade bara en vecka tidigare fyllt 20 år. Hans debutroman ”Attila” fick nu en mycket kort och mästrande recension längst ner i högra hörnet på en annonssida: ”...man kan inte artikulera en vilsenhet genom att skriva vilset.” Rubriksättaren gav i gengäld den vilsne unge mannen en tröstande klapp på axeln: ”Kom igen!” Och det får man ju säga att att han gjorde.

I en av Klas Östergrens 80-tals-romaner, ”Plåster”, finns en man som bokstavligen blir illamående av klyschor och slitna fraser. Suckar någon ”vi ska alla den vägen vandra” kräks han på golvet. Jag gissar att ”romanbygge” är ett ord som skulle få honom att känna sig - åtminstone lätt opasslig.
Det måste ändå sägas: ”Renegater” är ett mäktigt och märkligt romanbygge, en prosakatedral, vars byggmästare behärskar varje moment i sitt hantverk och varje dimension av sin konst, ett storverk i mer än ett

avseende (också rent konkret, vi talar här om en bjässebok på nära 750 sidor).
Vad handlar den om? Mitt bästa svar hittills lånar jag av Tage - Danielsson: Sverige är vackert på vintern säger man. Hur vet man det? Då är det ju täckt av snö.
Om ”Renegater” är en katedral så är romanen också ett system av snögrottor med labyrintiska och förrädiska förbindelsegångar.
Men när berättelsen tar sin början står vi inför en sommar av stekande sol och stickande brandrök. Det är maj 2018 och ”Klas Östergren” har placerat sig vid grinden för att spana ut över nejden kring sin gård på Österlen. Han får syn på en gestalt han känner igen. Henry Morgan kommer vandrande från ”Gentlemen” och ”Gangsters”, nu inte längre en elegant med windsorknuten slips utan en åldrad och trött pilgrim i ”janker”, en folkloristisk jacka från alptrakterna.
”Han såg inte ut som en som kunde mörda. Han såg ut som en som kunde joddla”, konstaterar Östergren, kryptiskt men träffande.

Nostalgifest för de generationer som tycker att samtiden är mer än lovligt luguber i jämförelse med den gamla goda tiden då Henry Morgan gjorde livet till en fest på Hornsgatan? Nja, redan i ”Gangsters”, Östergrens virtuosa meta-roman från 2005, demaskerades berättelsen om bröderna Morgan på ett för nostalgin komplicerande sätt. Det avslöjades att Henry och Leo egentligen var två sidor av samma person, och denna person var förmodligen berättaren själv, ”Klas Östergren”.

I ”Renegater” blir Henry Morgans funktion som en avspjälkning av Klas Östergren än tydligare, han är den kraft som får författaren att sätta sig i arbetshuset och skriva, ett slags Mefistofeles-funktion om man så vill. Henry får sin gamla kumpan ”Klasa” att författa en rapport om det gångna halvårets händelser i ”kungliga hemliga klubben”, det vill säga Svenska Akademien. Och, här knyts trådarna samman, bakom Morgan finns en annan gammal bekant, ”envoyén”, kronans blåögda skepnad, den korporativa maktens chefsstädare.

Rapporten om turerna i akademien upptar över 150 sidor av romanen och ger intryck av att vara skriven i en enda lättad utandning. Nyhets- och underhållningsvärde saknas inte. Ledamöterna har försetts med alias hämtade från gräsriket. Östergren själv är herr Svingel. När han under ett sammanträde framhåller att akademien kommer att få ”tugga sten” om den inte hanterar kritiken som riktas mot den seriöst och ansvarsfullt säger ledamoten herr Styvrepe: ”Jag älskar att tugga sten!”

Har Klas Östergren skrivit denna rapport för att förklara varför han inte längre sitter på stol nummer 11? Delvis, antagligen. Men framför allt har han i interiörerna från den sönderfallande akademien hittat ännu en manifestation av sitt stora tema, det som bär upp trilogin om ”Henry Morgan”, ja egentligen hela författarskapet: Sverige täckt av snö. Det verkliga Sverige gömt under ett vit täcke av tystnad.
I ”Renegater” glider verklighet och fiktion, världen och föreställningarna om världen, ut och in i varandra, raffinerat och

smidigt. Klas Östergren, berättaren, minns att Henry ogärna gick på den dåvarande bohemkrogen Prinsen när de delade lägenhet i slutet på 70-talet. Han gillade inte gästerna, bland dem en fransman ”som kunde göra entré genom draperiet mot garderoben som om det var en ridå på en intim teater, som om han ägde stället”.
Det är den man som 40 år senare blir rikskänd som ”kulturprofilen”. Berättaren gör en för hela romanen central reflektion: Henry Morgans ”aversion mot ’den där Rastignac-figuren’ kan ha berott på att de var samma andas barn, att han kände igen något ofördelaktigt hos sig själv i honom.”
Parallellt kan man tänka sig att Sveriges genom den moderna historien återkommande iver att vara rättskaffenhetens röst i världen har något att göra med allt det som genom samma historia förtigits, förträngts, dolts under det vita täcket. Det är detta gömda och medvetet glömda Sverige Klas Östergren och hans protagonister gräver efter i roman efter roman. Och liksom i ”Gentlemen” och ”Gangsters”

handlar det i ”Renegater” om svenska vapenaffärer.
Med den så kallade ”Sydafrikasatsningen” som fond konstruerar Klas Östergren en thrillerintrig. Det var 1999 som den svenska regeringen satsade stort på en *good will*-kampanj i Sydafrika. I kampanjen ingick en svensk artistgala på en jättearena i Soweto. Det blev ett legendariskt fiasko: doktor Alban och The Real Group lockade knappt ett halvdussin betalande. Å andra sidan hade huvudsyftet med satsningen knappast varit att sälja svensk populärkultur. Det som skulle säljas var Jas-plan.
Östergren ligger nära verkligheten i sin berättelse men låter den pr--byrå som fick bära hundhuvudet för fiaskot, ersättas av en fiktiv reklambyrå, vars kreativa motor Torsten Ljung är besatt av snö, eller rättare, bilder av snö.
Det är så han kommer i kontakt med romanens Klas Östergren. Torsten Ljung har en stor samling snömålningar. Han vill att Östergren ska skriva en text om samlingen, ”snögalleriet”. Det är via detta uppdrag som berättaren dras in i Torstens och hans

livslånga kärlek Lollos allt mer kallsvettigt paranoida tillvaro. Och, att man är paranoid behöver ju som bekant inte betyda att man inte är förföljd. Maktens hantlangare ser dig, också när du minst anar det.
Å andra sidan kan man, tycks Klas Östergren vilja säga, också hitta oaser av värme och mänsklig anständighet där man minst anar det, luckor som öppnar sig för ”renegater”, avfällingar och avhoppare. Som när Torsten och hans son under en *bonding*-resa i Dalslands tassemarker drabbas av bilhaveri i rykande snöväder och söker skydd i en gammal nedlagd Konsumbutik, nu förvandlad till den föga frekventerade strippklubben ”Kit Cat”. Där, i syndens sunkiga näste, möter de genuin hjälpsamhet, bjuds på krögarpytt och en hemmakväll framför videon (”Doktor Zjivago”).
Det är en en bild av ett Sverige som kanske också har funnits, lite sjaskigt och solkigt, men i grunden ändå hyggligt.
”Renegater” är mer än så, det är en av Klas Östergrens bästa romaner och samtidigt ett långt farväl, förhoppningsvis inte till

litteraturen, men helt säkert till Henry Morgan och hans värld.

Per Svensson
per.svensson@dn.se

Vi kommer att fortsätta lyssna, skriver Sveriges Radio

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Vi har lyssnat, vi kommer att fortsätta att lyssna och samtalet fortsätter. Vi fick uppropet en fredag kväll för en månad sedan

och då bokade vi genast in ett möte med initiativtagarna. Vi har haft två bra möten med dem där de har berättat om hur de ser på Sveriges Radio och hur det är att jobba här. Vi har lyssnat och jämfört våra bilder av företaget Sveriges Radio. Vi har också berättat om och hur vi jobbar med de frågeställningar som de har lyft.
Alla namngivna medarbetare som skrev under brevet har haft samtal med sina närmaste chefer. Eftersom vi tycker att det här är en mycket viktig fråga som vi har tagit största allvar har vi nogsamt gått igenom det material som vi har fått. Sedan har diskussionen om arbetsmiljö och bemötande förts vidare på de berörda redaktionerna. Fram till i dag har cirka 500 medarbetare varit delaktiga i den processen.
Vi har nu ett mycket viktigt arbete framför oss med ett antal inplanerade aktiviteter för att fortsätta diskutera och utveckla företaget framåt. Som företagsledning på Sveriges Radio har vi ansvar för alla våra medarbetares arbetsmiljö och välmående.
Cilla Benkö

Sveriges R vd
adio Björn
programdirektör Löfdahl
Sveriges Radio
Carolina Wikström
HR och ekonomidirektör

Mats var sexköpare: ”Jag klev över en moralisk gräns”

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

Mats hade köpt sex under flera år när vändpunkten kom. Han fick barn med sin sambo och sökte hjälp för att kunna sluta.

– På lång sikt hoppas jag kunna återfå en sund kvinno- och människosyn. Den som köper sex kan inte ha det, enligt mig, säger han.

Mats beskriver sig som en ”vanlig man” med sambo och barn, ett bra jobb och många vänner. Han berättar att han under flera år var besatt av att köpa sex av prostituerade.

– Jag var inte ute efter någon särskild sorts kvinna, inte heller extremt eller våldsamt sex. Det kunde vara kvinnor i alla åldrar, förutom minderåriga. Poängen var att jag var i fokus, att det var jag som hade makten och inte behövde bry mig om någon annan.

Mats berättar att han sedan tonåren varit storkonsument av porr och när han blev äldre besökte strippklubbar både i Sverige och utomlands.

– Det var inget jag pratade om eller gjorde tillsammans med kompisar, det var min hemlighet. Nu, efter att jag gått i terapi, förstår jag ju att jag redan sedan jag var ung har haft ett extremt stort behov av bekräftelse och att sex och porr har varit min drog.

Första gången Mats köpte sex var utomlands. Då hade han hunnit bli 28 år och hade fantiserat om att göra det under flera år, till exempel sökt sig till Malmskillnadsgatan så snart han blev berusad, bara för att titta.
– Jag var i Berlin med kompisar, men en kväll när de satt på krogen sa jag att jag skulle ta en promenad och försvann i väg. Jag hittade ganska snart ett ställe eftersom det fanns väldigt många sexklubbar och bordeller där. Efteråt uppstod en tudelad känsla, berättar han.
– Inte så att jag ångrade det, men det hade ju verkligen inte varit som jag föreställt mig det: typ en fotomodelliknande kvinna i en sensuell omgivning. I själva verket hade det varit rätt sjaskigt. Samtidigt var det det där sjaskiga som var lite upphetsande. Och att det bara handlade om min njutning.
Nu när Mats hade passerat gränsen och köpt sex på riktigt, började han ganska snart fundera på att göra om det, i Sverige. Han beskriver att det steget var lättare att ta – och efter första sexköpet fortsatte han att köpa sex ungefär

varannan månad under flera års tid.
Mats har alltid varit i en relation parallellt med sexköpen.
– Mina ”ordinarie relationer” har varit förhållanden som man vill ska vara jämlika, och det har snarare blivit så att det varit på kvinnans villkor. Om hon inte velat göra något har jag omedelbart respekterat det.
Han beskriver ett slags dubbelliv i förhållande till kvinnor och sex. Han berättar att han ofta har varit otrogen, flirtat med kollegor och kommit med närmanden som ibland gränsar till ofredanden.
Han menar att allt handlar om hans starka behov av att bli bekräftad som man, men att kicken och maktkänslan han får av att köpa sex överskuggar det andra.
För några år sedan fick Mats barn med sin sambo. Parallellt med det kände han att han började tappa kontroll över sina impulser. Planerandet av sexköpen upptog alltmer tid, han tänkte på det så mycket att han fick svårt att koncentrera sig på jobbet.
– Jag fick alltmer ångest över sexköpen, jag började fundera över vad jag var för person

egentligen. Jag visste att jag riskerade mycket varje gång jag gjorde det och det skrämde mig att jag trots det fortsatte. Så snart jag fått en impuls om att köpa sex var jag tvungen att fullfölja, trots riskerna. Och jag visste ju att om jag åkte fast skulle jag förlora min sambo och kanske till och med vårdnaden om mitt barn. Jag insåg att jag inte kunde fortsätta så här.

Mats tog kontakt med Kast, det vill säga Stockholms stads samtalsstöd till den som vill sluta köpa sexuella tjänster, och fick snabb respons. Han började gå i samtal och tillsammans med terapeuten ringade han in olika riskbeteenden, som att dricka alkohol ute på stan.

När den kända programledaren och träningsprofilen åkte fast för sexköp i våras tänkte Mats att det lika gärna hade kunnat vara han. Han menar att det är bra att folk förstår att sexköpare är alla möjliga sorters män.

I samtalen med Kast har Mats börjat att rannsaka sig själv, men också tänka mer på kvinnorna.

– Jag har väl aldrig haft någon idé om den lyckliga horan, men ändå tänkt att de föredrog att träffa mig

eftersom jag såg mig själv som en schyst sexköpare. Men i samtalen punkterades mina skyddsbarriärer. De blev verkliga för mig och jag började förstå att de självklart inte hade drömt om att sälja avsugningar. Jag började förstå vad jag hade gjort, att det aldrig är okej att köpa en annan människas kropp.

Hur var det möjligt för dig att koppla bort kvinnornas situation från sexköpen?

– Det är ångestladdat för mig att svara på den frågan. I grund och botten handlar det väl om något slags vidrig egoism som innebär att jag kopplade bort kvinnornas situation, och i stället fokuserade helt på mina egna behov, säger han.

Det faktum att de var just prostituerade innebar i sig en stark lockelse.

– Det låter sjukt, vilket det också är, men för mig blev kvinnorna ett slags levande dockor som jag kunde få leva ut mina sexfantasier med. För att ens kunna göra det förminskade jag kvinnorna, de blev inte till verkliga människor längre. Så här i efterhand mår jag vansinnigt dåligt över hur jag såg på de prostituerade, men jag är

samtidigt livrädd för att jag har klivit över någon slags moralisk gräns när det gäller hur jag ser på kvinnor som aldrig kan återskapas.
Mats sambo vet fortfarande inget om hans tidigare dubbelliv. Men han försöker nu ändra sin livsstil för att lyckas hålla sig borta från sexköpen, till exempel dricker han numera aldrig alkohol ute på stan, har slutat att titta på porr och till och med slutat följa Instagramkonton med lättklädda bilder. Men för Mats fungerar det också avskräckande att få höra de prostituerades egna berättelser.
– På lång sikt hoppas jag kunna återfå en sund kvinno- och människosyn. Den som köper sex kan inte ha det, enligt mig. Att vara sexköpare är en skam som jag kommer att bära med mig för resten av livet. Det blir jag aldrig av med.
Har du några tankar om vad samhället kan göra för att få bukt med sexköpen?
– Jag tror att polisens Insats Torsk har fungerat som en väckarklocka för många sex-köpare. Rädslan för att bli påkommen finns alltid där, men

under många år har risken varit rätt minimal.
– För mig har sexköpen och porrkonsumtionen gått hand i hand. Det har varit ett sätt för mig att förverkliga sexfantasier som är 110 procent påverkade av porren.

Mats heter egentligen något annat.

Catia Hultquist
catia.hultquist@dn.se

Här kan män som vill sluta köpa sex få hjälp

TORSDAG 1 OKTOBER 2020

I sitt arbete med att stötta män som vill sluta köpa sex möter hon alla sorters män.
– Det är män från alla klasser och de har ofta en relation och familj med barn, säger Marie Johansson på

behandlingsenheten Kast, Köpare av sexuella tjänster.
När den kända programledaren och träningsprofilen åkte fast i ett tillslag mot sexköpare i våras var det många som hörde av sig till Kast-verksamheten, berättar Marie Johansson, som är samtalsbehandlare på Kast.
– Det var absolut fler som hörde av sig. Men inte bara för att det var just han som åkte fast, det brukar bli en ökning när polisen gör insatser och medier skriver om det. Jag tror att det är många sexköpare som tänker: ”Det kunde ha varit jag.”

Om en sexköpare tar steget att höra av sig till Kast är samtalsbehandlarna snabba att återkoppla.
– Vi försöker se till att de får komma hit inom några dagar, eftersom det är så skambelagt och ett så stort steg. Sedan utgår vi från vilket läge de befinner sig i och vad de behöver. Här är ett ställe där de kan få komma och vara anonyma, och få hjälp och stöd.
De flesta som hör av sig till Kast har problem med ett tvångsmässigt sexuellt beteende –

de porrsurfar och köper sex även fast de inte vill.
– Vårt mål är inte att ta bort sexualiteten, utan att de ska få tillbaka ett sunt sexuellt beteende, understryker Marie Johansson.
Samtalsterapin utgår från psykodynamisk grund, målet är att ”medvetandegöra och att åstadkomma beteendeförändring och konsekvenstänkande”.
– Många har varit inne som i en egen bubbla av porrsurfande och tankar på sex, där det inte finns något annat. Andra har använt sex som ångestdämpande från tidig ålder, till exempel om det har varit bråk hemma har man kanske gömt sig i en garderob för att onanera, som tröst.
Som äldre fortsätter man att automatiskt ta till sex så snart man känner ångest eller är i behov av tröst eller bekräftelse.
– Det kan också finnas mönster av att man själv har blivit utsatt för sexuella övergrepp. För en del handlar det om makt och våld – men de med riktigt allvarlig våldsproblematik kommer sällan hit.
Det är inte ovanligt att de som har partner lever en form av dubbelliv.

– Jag kan tänka mig att det sex man har med prostituerade, känslolöst och utan prestationskrav, ses som något helt annat än det man har med sin partner. Det är ju där det här med att medvetandegöra kommer in, att man genom att köpa sex faktiskt är en del av både porrindustrin och kriminaliteten, utifrån exempelvis människohandel och kopplerivverksamhet.
Mottagningen tar också emot anhöriga till sexköpare, berättar Marie Johansson:

– För dem är det här också otroligt skuld- och skambelagt, de känner ofta hat och besvikelse mot sin partner. Då brukar vi dela upp det så att en samtalsbehandlare pratar med sexköparen och en annan pratar med den anhöriga.
Kast-verksamheten i Stockholm startade år 2000 i samband med att sexköpslagen infördes.
– Till en början var det mest telefonrådgivning, men efter hand utvecklades verksamheten till att erbjuda samtalsterapi. Vi tänkte att om man ska försöka nå någon förändring vad gäller prostitution,

måste man jobba med båda parter, det vill säga både de prostituerade och sexköparna. När Stockholmspolisens prostitutionsgrupp drog i gång 2008 inleddes ett nära samarbete med den.
– Vi följde med dem ut och ibland var vi med när sexköpare greps. Då kunde det handla om akuta krissamtal, eller så hörde de av sig senare för att få hjälp att sluta.
Med hjälp av ett Instagramkonto och annonser på eskortsidor har det blivit allt lättare för Kast att nå ut till den potentiella målgruppen.
Enligt Marie Johansson är det alla sorters män som hör av sig:
– Det är män från alla klasser. Förra året var medelåldern 37 år, de har ofta en relation och familj med barn, de har arbete och ett socialt liv med vänner.
Stockholmsmottagningen behandlar cirka 200 sexköpare om året. 70 procent av männen som går hos dem en längre tid lyckas sluta köpa sex.
Och vinsterna för dem som lyckas blir påtagliga, menar Marie Johansson.
– Livet börjar vända. De börjar leva, och blir mer närvarande.

Många börjar tycka om sig själva igen. Det blir vinster för alla inblandade, även för partnern. Hur brukar det går för dem som har sin partner med sig till er?
– Ibland tror jag att det kan vara lättare för de män som blir avslöjade även inför sin partner. Då slipper de fortsätta att ljuga och leva dubbelliv, det kan vara skönt att berätta allt och vara öppen. Jag kan också säga att av de par som kommer hit och där den anhörige har fått vetskap om problemet blir det sällan skilsmässor.

Hur tycker du att samhället på längre sikt ska möta problematiken runt prostitution?
– Man ska börja i skolan, redan i låg ålder, och prata om problemet med porrsurfande. En del börjar ju porrsurfa redan som sexåringar, och om du hela tiden tittar på porrfilmer är det klart att det blir gränsförflyttningar. Till slut tror du att det är normalt med till exempel sex med våldsinslag. De vet inte längre vad som är rätt och vad som är fel. Det här är ett stort problem, det förstör hela deras ungdom och sexualitet.

Catia Hultquist

catia.hultquist@dn.se

Kast står för Köpare av sexuella tjänster och är en samtalsmottagning som finansieras av Stockholms stad. (Liknande verksamheter finns även i flera större städer i Sverige, som Göteborg och Malmö). Mottagningen vänder sig till den som köper sexuella tjänster eller har ett tvångsmässigt sexuellt beteende, men också till anhöriga. Samtalsbehandlarna erbjuder hjälp och stöd att bryta det tvångsmässiga sexuella beteendet.

I Stockholm startade Kast år 2000 i samband med att sexköpslagen infördes, då handlade det mest om telefonrådgivning.
2006 utvecklades verksamheten till att erbjuda samtalsterapi.
2008 inleddes ett samarbete med Stockholmspolisens nybildade prostitutionsgrupp.
Mer information om verksamheten i Stockholm finns på *stockholm.se/kast*. Kontakt via Facebook, *@kaststockholm.se* eller telefon *020–220 440.*

Ledare: Nu avgör S om det kan bli fler samarbeten med liberaler

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Det blev ingen historisk uppgörelse mellan Svenskt Näringsliv, LO och tjänstemännens PTK. Las-förhandlingarna strandade på natten till torsdagen och nu väntar lagstiftning som många inte vill ha. Det gäller i synnerhet LO, vars ordförande Susanna Gideonsson menar att förbundet inte kommer att acceptera att utredningen blir lag.

Det är dock vad statsminister Stefan Löfven (S) måste göra. I januariavtalet, som är villkoret för att han ska få regera, står det att las-utredningen ska genomföras om inte parterna kommer överens på ett sätt som ger ökad flexibilitet, vilket de inte har gjort. Därför är det bara för S–MP-regeringen att gilla läget och inse att vänsterledaren Jonas Sjöstedt har fel när han skriver: ”Stefan Löfven kan inte sitta kvar som statsminister om han avser att

lägga fram las-utredningens förslag”.
I själva verket är det tvärtom. Löfven kan inte sitta kvar om han bryter januariavtalet och framför allt har han i så fall garanterat att Socialdemokraterna inte kommer att komma i närheten av regeringsmakten under det närmaste decenniet. För även om han skulle lyckas klamra sig fast till nästa val, genom att dra ärendet i långbänk, vore Centerpartiets och Liberalernas förtroende för honom därmed förbrukat.

Därför är det nu – när det är dags att genomföra något som S ogillar – som det är upp till bevis för Löfven att visa att viljan att samarbeta över blockgränsen inte bara är löst prat som går ut på att andra ska stödja Socialdemokraternas politik. Alla samarbeten handlar om att ge och ta, annars byggs ingen god relation, och det vet förhandlings-veteranen Stefan Löfven.
Dessutom är det inte bara förtroendet för socialdemokratin som står på spel, utan även framtida möjligheter att bilda stabila regeringar. Januariavtalet

kom till efter en historiskt lång regeringsbildning och ingenting tyder på att det kommer att bli enklare framöver.
Här kan Belgien fungera som skräckexempel, där man i veckan enades om en ny regering – ett år och fyra månader efter valet. Senfärdigheten visar på vikten av att partierna förhållandevis snabbt kan ingå överenskommelser i nya konstellationer, vilket bara fungerar om alla inblandade vet att att ingen kommer att stoppa en reform eller hota med att hoppa av om det bränner till en bit in i mandatperioden. Alternativet skulle vara ett handlingsförlamat Sverige. Och här ser vi redan en oroväckande trend: makthavarna klarar inte att göra upp om besvärliga men avgörande frågor som migrationen, försvaret – och nu kanske arbetsrätten.
Med det sagt var det trist att arbetsgivarna och facken inte klarade av att ta sig i mål när de äntligen hade chansen att reda ut frågor som har ältats i åratal. Ifall överenskommelsen var så nära som det stundtals har låtit bör de

få mer tid, vilket alla januaripartier öppnat för. Mycket tyder dock på att positionerna var låsta, vilket är ett underbetyg för den svenska modellen. Som Svenskt Näringslivs förhandlingschef uttryckte saken bygger den på att parterna orkar ta ansvar.
Om LO drömmer om en framtid med socialdemokratiska statsministrar, eller en där las-utredningens förslag inte är verklighet, finns det alltså bara en sak att göra: Ringa tillbaka arbetsgivarna till förhandlingsbordet.
DN 2/10 2020

Löfven kan gå till historien som fackens fiende

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Statsminister Stefan Löfven (S) hoppades att bli räddad av sina gamla fackliga kamrater. Det ser inte ut att hända sedan förhandlingarna om arbets-rätten brutit samman. Nu måste regeringen liberalisera

arbetsrätten. I förlängningen hotar både proteststrejker och en misstroendeförklaring.
Statsministern har tillbringat större delen av sitt yrkesliv i fackföreningsrörelsen. Hans förhandlingskunskaper har hjälpt honom att få regera sex år i rad, trots en tillbakagång i det senaste valet och trots att det finns en majoritet till höger om S i riksdagen.
Men priset för framgången blev högt. Socialdemokraterna fick lova att liberalisera arbetsrätten, i strid med sitt vallöfte. Ett skäl till att Stefan Löfven accepterade eftergiften var tron på att arbetsmarknadens parter skulle värna den svenska modellen och förhandla fram ett eget avtal som skulle lösa regeringen från löftet till Centern och Liberalerna.
På natten till torsdagen havererade de förhandlingarna och parterna lämnade över till politikerna. Det finns en liten möjlighet att de kan återuppta samtalen. Troligen skulle det underlättas av nya löften från staten om ekonomiska stöd eller annat.
Men sannolikt lyfts frågan till regering och riksdag. Ett färdigt

utredningsförslag om arbetsrätten är ute på remiss, ett som de fackliga organisationerna ogillar skarpt och enigt.
Den 26 oktober går remisstiden ut och januaripartierna ska börja förhandla om hur deras lagförslag ska se ut. För Centerpartiet och Liberalerna är det viktigt att det blir just las-utredningen i dess nuvarande form som läggs fram, med nya undantag i turordnings-reglerna. De hänvisar till januariavtalets skrivning om att ifall parterna inte kommer överens ska regeringen gå vidare med utredningens förslag.
Men det står också i överenskommelsen att alla lagändringar ska ske så att ”en grundläggande balans mellan arbetsmarknadens parter upprätthålls”.
Det senare tog arbetsmarknadsminister Eva Nordmark (S) till intäkt för att underkänna utredningsförslaget som lämnades i juni. ”Det är en kraftig slagsida till arbetsgivarens fördel”, sade Eva Nordmark då.
Nu väntar en strid mellan januari-partierna. S pressas hårt av LO att inte acceptera det nuvarande förslaget. Kommunal har hotat

med strejker och demonstrationer utanför riksdagshuset och i bakgrunden riskeras LO-förbundens ekonomiska stöd till Socialdemokraternas valrörelser. Det är en mardröm för ett arbetareparti att vara på rak kollisionskurs med hela fackföreningsrörelsen.
Men avtal ska hållas, som statsminister Stefan Löfven själv påpekat. Han har åter gjort social-demokratin regeringsfähig, det skulle raseras om S svek sitt löfte. Uttalandena från Centerns Annie Lööf och Liberalernas Nyamko Sabuni på torsdagen signalerar att det inte finns något stort utrymme för socialdemokratiska reträtter. Samtidigt har Vänsterpartiet lovat att göra sitt bästa för att fälla regeringen om den lägger fram utredningens förslag.
Men Moderaterna vill inte hjälpa vänstern att få igenom sin politiska agenda genom att hota regeringen med en misstroendeförklaring. Partierna har olika intressen i detta. Moderaterna vill ha en liberalisering av arbetsrätten. Partiet vill samtidigt bli kvitt Löfven och få ta över regeringsmakten. Det är

motsatsen till vad Vänsterpartiet vill. Målet för vänstern är att stoppa förändringen av arbetsrätten och behålla Stefan Löfven som statsminister.
Det kan mycket väl sluta i en regeringskris, men utgången är inte självklar. Om Vänsterpartiet verkligen vill fälla regeringen kan V haka på om högerpartierna skulle begära en misstroendeomröstning med anledning av brottsutvecklingen. V kan också samarbeta med KD om att ställa ett misstroende och sedan hoppas att M när det kommer till kritan inte vill rädda kvar Stefan Löfven.
Men M och KD har alla skäl att avvakta lite och låta Socialdemokraterna plågas när de ska försöka minimera skadorna på deras livsviktiga LO-samarbete. Socialdemokraterna har kämpat hårt och länge för att vara LO-medlemmarnas parti. Det försvåras om de tvingas ge efter för Miljöpartiet och liberalisera migrationspolitiken. Och det försvåras än mer om regeringen ger arbetsgivarna rätt att undanta fler från turordningsreglerna och gör det billigare att säga upp

arbetstagare av personliga skäl, om det är sakligt grundat.
Det måste kännas som ett slag i veka livet på en statsminister som fortfarande minns hur det var när hans fackförbund stred för att inte gamla trotjänare ska tvingas bort när orderböckerna glesnade.

Ewa Stenberg
ewa.stenberg@dn.se

Fakta. Så fungerar en misstroendeförklaring

Om riksdagen antar en misstroendeförklaring mot en enskild minister så måste hen avgå.
Riktas misstroendet mot statsministern så måste hela regeringen avgå, alternativt utlysa extra val. I bägge fallen krävs att en majoritet, alltså minst 150 ledamöter, röstar för misstroendet.
För att få till stånd en misstroendeomröstning måste den begäras av minst 35 riksdagsledamöter.
Partierna bakom ett misstroende behöver inte ha samma motiv till varför man röstar för att avsätta en minister, eller hela regeringen.
Tio misstroendeomröstningar har hållits i riksdagen men i samtliga fall har en majoritet röstat nej.

Ministrar har däremot avgått när de ställts inför hotet om misstroende.

Det här betyder kraschen för dig

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Kommentar

De har beskrivits som de viktigaste förhandlingarna på svensk arbetsmarknad på 80 år. Men vad betyder de kraschade las-förhandlingarna för

dig? DN:s Dan Lucas reder ut begreppen.

1 Förhandlarna kunde inte komma överens – på vilket sätt berör det löntagarna?

Det handlar om ett huvudavtal, ett avtal som fungerar som den ram andra avtal har att hålla sig inom. Avtalsparterna är LO och PTK, som förhandlar för tjänstemannafacken TCO och Saco, samt motparten arbetsgivarna i Svenskt Näringsliv. Avtalet berör nästan tre miljoner löntagare. Arbetsgivarna ville i förhandlingarna få igenom att det ska bli lättare att både anställa och säga upp personal. Facken, i synnerhet LO med Kommunal i spetsen, vägrade att gå med på vad de ser som en uppluckring av anställningstryggheten.

2 Nu ska tydligen regeringen och riksdagen avgöra frågan. Varför det?

Därför att det är den överenskommelse som regeringen slutit med Centerpartiet och Liberalerna i det så kallade januariavtalet, det avtal som reglerar samarbetet mellan dem. Förhandlingarna utgick från den så kallade las-utredningen av

justitierådet Gudmund Toijer. Redan när denne presenterade utredningen i somras kritiserades den av arbetsmarknadsminister Eva Nordmark (S) för att den försköt balansen på arbetsmarknaden till arbetsgivarnas fördel. Toijer föreslog bland annat ökat antal nyckelpersoner som kan undantas från turordningen vid uppsägningar. Trots att utredaren också föreslog mer generösa villkor för den som blir av med jobbet och för kompetensutveckling, vägde de inte över för facken när det gällde tolkningen av det som kallas för ”saklig grund” vid uppsägningar.

3 Vad är det då?

Enligt lagens om anställningsskydd (las) finns det två grunder. Den första är arbetsbrist, att de arbetsuppgifter som den anställde haft inte längre finns. Det kan handla om nedskärningar på grund av att arbetsgivaren fått ekonomiska svårigheter eller en omorganisation eller något annat skäl som inte har med den anställde som person att göra. Den andra sakliga grunden kallas för personliga skäl. Det kan

handla om att den anställde på något sätt stört arbetet eller misskött sig. Här ville arbetsgivarsidan se bredare definitioner av saklig grund, med andra ord göra det lättare att säga upp anställda. Facken såg det som att maktbalansen på arbetsmarknaden skulle förskjutas på ett sätt som inte har skett på många decennier – och det till motpartens fördel.

4 Betyder det att mitt jobb blir mer osäkert om politikerna stiftar lag efter de här principerna?

Det återstår väl att se – vi är långt från ett lagförslag. Men visst ligger det något i att förändringarna skulle nagga anställningstryggheten i kanten, i synnerhet i mindre företag där varje anställds insatser väger tungt på ett helt annat sätt än i större företag. En felrekrytering får större konsekvenser för mindre företag.

Dan Lucas
dan.lucas@dn.se

Statsministern pressas – får en vecka på sig

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Marken skakar under regeringen Löfven. Efter sammanbrottet i förhandlingarna om arbetsrätten hotas statsministern både av misstroendeförklaring och regeringskris.

– Han har en vecka på sig, säger V-ledaren Jonas Sjöstedt.

Efter att arbetsmarknadens parter misslyckats med att komma överens om förändringar av arbetsrätten hamnar nu frågan åter på regeringens bord. Det är mycket som står på spel för statsminister Stefan Löfven. Han kan bli tvungen att blidka både Vänsterpartiet och samarbetspartierna Centerpartiet och Liberalerna för att behålla regeringsmakten. Plan A för regeringen är att övertala parterna att återuppta förhandlingarna.

– Jag ser väldigt gärna att parterna sätter sig vid förhandlingsbordet igen. Vi uppfattar att parterna stod nära varandra och hade kommit väldigt långt, säger arbetsmarknadsminister Eva Nordmark (S).
Hon tillägger att en dialog inletts med parterna men vill inte spekulera om möjligheterna till nya samtal.
– Det har varit tuffa förhandlingar och man behöver reflektera lite, sen får vi se var det landar.
Både LO och Svenskt Näringsliv är tveksamma till att sätta sig i nya förhandlingar. Mattias Dahl, vice vd på Svenskt Näringsliv, understryker att parterna förhandlat om arbetsrätten från och till sedan 2017.
– Det är inte tidsfaktorn som har fällt det här, det är sakinnehållet. Det är viktigt att komma ihåg, säger Mattias Dahl.
– Vi har inga förhandlingar inplanerade. Sen jobbar inte vi med att stänga dörrar så jag kan inte säga vad som händer i morgon, säger han.
LO-ordföranden Susanna Gideonsson är inne på samma linje.

– LO stänger aldrig dörren för förhandlingar, men nu har vi precis avslutat dessa. Om det öppnas nya möjligheter att förhandla kommer vi att ta ställning till dem då. Problemet var inte bristen på tid, problemet var las-utredningen som låg som en blöt filt över förhandlingarna, säger hon.

Utredningen om en moderniserad arbetsrätt som presenterades i juni riskerar därmed att bli Stefan Löfvens nästa stora huvudvärk. Enligt Januariavtalet mellan regeringspartierna och C och L ska utredningens förslag genomföras om arbetsmarknadernas parter inte kommer överens om en annan lösning. Utredningen föreslår bland annat fler undantag från turordningsreglerna och förenklingar för företagen att säga upp personal.

Centern och Liberalerna kräver att utredningens förslag genomförs i sin helhet medan S är missnöjda med förslaget. Både C-ledaren Annie Lööf och L-ledaren Nyamko Sabuni upprepade på torsdagen sina ståndpunkter men öppnade också för att ge parterna mer tid.

– Parterna har haft väldigt lång tid för att komma överens om en mer moderna arbetsrätt. Är det så att parterna ser möjlighet att ändå komma överens, så är det klart att Centerpartiet inte stänger dörren för det. Men lagstiftningsprocessen kommer nu att påbörjas, säger Annie Lööf.
Nästa grynna som statsministern måste undvika är Vänsterpartiets hot om att rikta misstroende mot Stefan Löfven om regeringen går vidare med utredningens förslag.
V-ledaren Jonas Sjöstedt kräver nu att Stefan Löfven ger besked på tre punkter om han ska klara sig undan en misstroendeförklaring:
Att utredningens förslag inte kommer att läggas fram som ett lagförslag.
Om det läggs ett annat lagförslag så ska det präglas av en annan balans mellan arbetsgivarnas och löntagarnas intressen.
Att det även i fortsättningen måste finnas saklig grund för uppsägning utan kryphål.
– Det är rimligt att Stefan Löfven svarar i närtid. Inte mer än en vecka, säger Jonas Sjöstedt.
V-ledaren menar att utredningens förslag är ett frontalangrepp på

alla löntagare i Sverige och skulle försvaga fackföreningsrörelsen och strida mot den svenska modellen. Enligt Jonas Sjöstedt är det tillräckliga argument för att riskera ett extraval.

– Det blir fri sparkningsrätt. Människor som har slitits ut under ett långt arbetsliv, dem kan man slänga på sophögen och ta in någon annan, säger Jonas Sjöstedt.

Vänsterpartiets misstroendehot bygger på att man får med sig fler riksdagspartier.

Kristdemokraternas partiledare Ebba Busch har sagt att KD är berett att stödja en misstroendeförklaring men Moderatledaren säger i nuläget nej. Orsaken är att Moderaterna inte vill stoppa förändringen av las. Men han utesluter inte att rösta bort regeringen i ett senare skede.

– Vi vill ju genomföra förändringarna. Om det sen finns ett läge där Vänsterpartiet även senare vill byta regering så kommer vi att vara med på det, säger Ulf Kristersson.

Ulf Kristersson tror inte att mer tid för parterna att förhandla kommer att lösa frågan.

– Jag tror att de som säger det vill nog mest slippa att ta itu med problemet. Det är inte tidsbrist som lett till det här. De tycker olika i viktiga frågor, säger han.

Hanna Jakobson
hanna.jakobson@dn.se
Sebastian Orre
sebastian.orre@dn.se
Hans Olsson
hans.olsson@dn.se
Hans Rosén
hans.rosen@dn.se

Här är några av förslagen till ny lagstiftning som har utretts:

Vid uppsägning ska alla arbetsgivare få undanta fem arbetstagare från turordningen efter anställningstid. I dag gäller högst två endast för företag med högst tio anställda.
Arbetsgivarens skyldighet att erbjuda kompetensutveckling lagstadgas.
Som huvudregel ska anställningen inte fortsätta under tiden som det sker en domstolsprövning av om en uppsägning är saklig.
Kostnaden för sakliga uppsägningar ska bli lägre.

”Klart man blir orolig nu – om det blir regeringskris”

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Torslanda. Oktobermorgonen är grå vid Volvo i Torslanda, Göteborg. Under natten stod det klart att förhandlingarna om en ny arbetsrätt hade kraschat. – Är det någon lag som våra medlemmar känner till, så är det ju lagen om anställningsskydd. Så visst är det lite oroligt bland medlemmarna, säger Adrian Avdullahu.

Sedan ett år tillbaka är han vice ordförande för Volvo Car Verkstadsklubb. Den är IF Metalls enskilt största medlemsförening med drygt 8 000 medlemmar och den brukar beskriva sig som Nordens största verkstadsklubb. Vissa centrala frågor i de kraschade arbetsrättsförhandlingarna i Stockholm har kanske i högre utsträckning berört mindre

företag och fackklubbar, som frågan om fler undantag från reglerna om ”sist in först ut”.
– Men det är klart att vi har pratat om det här i vår klubbstyrelse och det har varit lite oroligt bland medlemmarna. Är det någon lag som de känner till, så är det som sagt las (lagen om anställningsskydd), säger Adrian Avdullahu medan några av verkstadsklubbens medlemmar passerar in och ut genom den klassiska så kallade TK-porten.
En annan central knäckfråga för parterna i Stockholm har varit möjligheten att göra det lättare att säga upp av så kallade personliga skäl.
– När det gäller saklig grund-begreppet anser jag att vi redan har klara riktlinjer här, vi vet hur vi ska hantera frågorna. Det har inte varit ett problem här, vi har mötts i förhandlingarna. Sen kan arbetsgivaren förstås ha en annan åsikt. Det är klart att vi inte alltid sett på frågan på samma sätt.
Om de kraschade förhandlingarna säger Adrian Avdullahu att ”parterna ska lösa frågan”.
– Jag hade önskat att de kommit fram till något vi varit nöjda med. Det blir svårare att påverka om

politiken tar över, då hamnar det utanför våra händer. Förslagen i den statliga utredningen var inte bra.
Tänker du på något särskilt i utredningen?
– Jag har inte gått igenom den i detalj, det ska jag tillstå, men en grundförutsättning skulle vara att inte rubba balansen på arbetsmarknaden och det har man gjort här anser jag. Vi ska ha trygga anställningar, det rubbas här.
Samtidigt som förhandlingarna om en ny arbetsrätt kraschade slutfördes under onsdagen Volvo Cars förhandlingar med tjänstemannafacken om hur Volvo Cars ska ställa om från fossila bränslen till elbilar. På torsdagsmorgonen meddelade ledningen att 650 medarbetare sägs upp.
Under presskonferensen fick hr-chefen Hanna Fager även frågor om de kraschade avtalsförhandlingarna i Stockholm.
– Det är jätteviktigt för Sverige att de kan komma överens i de centrala förhandlingarna. Det är viktigt för Sverige, säger Hanna Fager.

I förslagen som har lagts fram föreslår utredaren Gudmund Toijer att arbetsgivarna får undanta fem personer från principen sist in först ut vid uppsägningar, och det oberoende av företagets storlek.
I dag gäller undantag för två anställda för företag med högst tio anställda.
Hanna Fager säger att det för en stor arbetsgivare är bättre med en procentsiffra än fasta numerärer kring hur många som kan undantas från las.
– Men vi skulle även vilja att frågan om saklig grund förändras, tillägger hon.
En av verkstadsklubbens medlemmar är Gert Jonsson som arbetar på expeditionen. Han säger att han precis har lyssnat på morgonnyheterna – och han är bekymrad.
– Att inte kunna säga upp folk utan saklig grund är ju en av våra grundpelare, så den frågan är absolut viktig. Men den är också svår, förstås. Men att släppa på mer där ska nog kräva mycket till, säger han.
Vad tänker du om läget nu?

– Det är klart att man blir orolig, om det ska bli regeringskris nu eller inte.

Lars Näslund
lars.naslund@dn.se

Ovisst bland facken om fortsatt förhandling

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Regeringen vill se parterna vid förhandlingsbordet igen, men fackens besked otydliga.

– Ärligt talat måste vi fundera, säger Veli-Pekka Säikkälä, avtalssekreterare på IF Metall.

Exakt vad som var orsaken till att förhandlingarna om en ny arbetsrätt kraschade sent natten mot torsdag vill ingen av de inblandade prata om i klarspråk än. Tydligt är åtminstone att de aldrig kom överens, och nu är frågan vilka som över huvud taget vill det.

Regeringen önskar att förhandlingarna ska återupptas så den svenska modellen – där arbetsmarknadens parter kommer överens om spelreglerna utan politisk inblandning – kan upprätthållas. Men bland facken är signalerna otydliga.

Kommunal, LO:s största förbund, säger att de nu kommer att ta bland annat frågan om otrygga anställningar in i de löneförhandlingar som börjar snart.

– Vi kommer att driva frågor avtal för avtal i stället, och köra stenhårt när det gäller att förbättra arbetsvillkoren. Inte minst coronapandemin har visat riskerna med dem. Jag är övertygad om att många andra förbund gör detsamma. LO står starkt efter de här förhandlingarna, säger Tobias Baudin.

Inom PTK, som företräder tjänstemän inom TCO och Saco, ser man alltid förhandling som huvudalternativ, säger förhandlingschef Martin Wästfelt. Samtidigt finns åtminstone två omständigheter som stör.

– Dels har politiken satt en skarp gräns (den 30 september, red anm) och vi tar sådant på allvar. Alla har inte gjort det men PTK har tagit deadlinen på allvar. Dessutom finns ett skäl till: nu börjar vår lönerörelse och de här frågorna accepterar inte arbetsgivarna att de blandas in i varande – och det har vi respekt för, säger Wästfelt.

Veli-Pekka Säikkälä, avtalssekreterare på IF Metall, som också ingår i LO, är mycket tveksam till att fortsätta förhandla.

– Ärligt talat måste vi fundera, vi har suttit i de här förhandlingarna och bytt förslag med varandra och då har det gjorts positioneringar, säger han.

– Vi ska fundera på det. Men i vilka former det skulle gå att dra upp förhandlingarna igen ... Jag vet inte om det är möjligt tyvärr.

Enligt Svenskt Näringsliv är inga nya förhandlingar planerade.

Andreas Lindberg
andreas.lindberg@dn.se
Hans Strandberg
hans.strandberg@dn.se

1 300 varslades i våras – nu sägs 650 tjänstmän och ingenjörer upp

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Torslanda. Förhandlingarna med tjänstemannafacken om hur Volvo Cars ska ställa om

från fossila bränslen till elbilar är färdig. ”Kompetensskiftet” innebär att 650 medarbetare sägs upp.
– ”Tvingas”, det är kanske ändå inte rätt ord för många här, säger Anna Margitin som inte är en fackbas av den traditionella typen.
Fem månaders förhandlingar efter varslet i våras om att 1 300 tjänster måste bort på tjänstemanna- och ingenjörssidan slutade i att 650 personer sägs upp. Men av dessa 650 har omkring nio av tio valt att göra upp om frivillig avgång.
Om hur det skulle se ut har Anna Margitin haft en central roll. Hon är ordförande för Akademikerna Volvo Cars, ett Saco-paraply där Sveriges ingenjörer ingår men även ekonomer och jurister. Föreningen har 3 300 medlemmar och åtta av tio är ingenjörer.
Det hör förstås till att hävda att man kämpat in på mållinjen. Men Anna Margitin säger:
– Vi har verkligen förhandlat om innehållet i uppgörelserna för de som väljer att sluta, genom mbl och las. Men vi har fått företaget att vara flexibla i de frivilliga lösningarna. Sen är det givetvis

jättetråkigt med tvingande åtgärder som uppsägningar. Omställningen som nu sker är den första stora sedan 2008, då finanskrisen ledde till att flera tusen fick sluta. Även då var nu 51-åriga Anna Margitin med, anställd som elingenjör.
– Beskeden som kom då var också en svart dag. Men vi är ju ständigt i rörelse, som företag måste vi vara konkurrenskraftiga, säger den fackliga företrädaren och tillägger att Volvo Cars i ett globalt sammanhang inte är så stora.

Det Anna Margitin säger kanske man normalt hör från moderna managementgurus och hr-chefer.
– Även om jag är elingenjör måste jag titta på hur min kompetens kan användas. Vad har vi för tjänster som kan förändras? Annars kommer någon annan. Alla vill inte köra bil, eller ens ta körkort, nu för tiden. Då måste jag som person också tänka om. Jag måste vara i ständig rörelse, hela tiden tänka kritiskt.
Leder det inte till mycket stress bland dina medlemmar, att ständigt känna att jobbet kan hänga i luften?

– Om du är konkurrensutsatt sker en utveckling hos dig själv, att ständigt vara relevant. Vi som facklig förening vill ju att företaget ska vara relevant. Företaget *är* ju de anställda! Det står ”People Centric” på väggarna här. Jag började alltså här när jag var 25. Det blir upp till dig själv och på vissa områden sker saker långsamt, andra snabbt. Nu behöver vi, till exempel, hitta de bästa batterierna.
Anna Margitin talar om att ”få ut det bästa av alla” och se till att matcha kompetens mot behov. Det här kanske inte är det typiska sättet som fackliga företrädare brukar uttrycka sig?
– Nja, kanske inte, men det *måste* vara så. Har man en gedigen utbildning i botten kan du i princip hamna var som helst om du vill vara i rörelse. Vi behöver både generalister och specialister. Det du säger nu skulle väl även personaldirektören säga?
– Ja, visst, men vi i facket vill ju inte att någon ska bli uppsagd.

Lars Näslund
lars.naslund@dn.se

Mördade kvinnans familj: Vi har blivit av med bördan

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Anna-Lena Svenson föll offer för dubbelmördaren i Linköping. Nu berättar hennes familj för första gången om ovissheten de dragits med under alla år.

– Vi har blivit av med bördan och kan leva som ”vanligt” folk igen, säger maken i en intervju med Corren.

56-åriga Anna-Lena Svensons make säger att familjen nu kan pusta ut. Det var en väldigt stark upplevelse när Nyqvist till sist erkände.

– Ja det svaret är kopplat till det som vi har levt med sen 2004 och sen sitter han där i sin gröna overall och säger ”ja”, säger han till Corren.

Maken menar att han under åren har byggt upp egna svar på vem och varför någon dödade hans hustru.
Dottern säger att hon på något sätt lärde sig att leva med ovissheten under alla år.
– Sen när gripandet kom så blev det så livsomvälvande. Jag kan titta på kort på mig själv från tiden före lösningen och tänka ”hon där visste inte”. Lika viktigt som att det fanns ett före och efter 2004 så fanns det ett före och efter att gärningsmannen greps.

Familjen har godkänt att Dagens Nyheter återger intervjun i Corren.

Marit Sundberg
marit.sundberg@dn.se

Brev från 1284 blir fall för rätten

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Riksarkivet vill ha tillbaka det över 700 år gamla brevet. Jönköpings kommun vill behålla det. Nu blir privilegiebrevet från 1284 ett fall för Stockholms tingsrätt. Dragkampen mellan Riksarkivet och Jönköpings kommun har pågått länge. I onsdags träffades parterna på nytt utan att komma överens. Privilegiebrevet, som utfärdades av Magnus Ladulås, förvaras i dag i Jönköpings stadsarkiv, formellt på lån.

TT

Därför dömer tingsrätten 37-åringen för mord

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Nästan 16 år efter dubbelmordet i Linköping har nu 37-årige Daniel Nyqvist dömts till rättspsykiatrisk vård. – Det är en stor dag för mina klienter som väntat 16 år på att mordet på deras lille pojke ska lösas, säger Elisabeth Massi Fritz, målsägarbiträde för den mördade 8-årige Mohammad Ammouris familj.

37-årige Daniel Nyqvist döms till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsrövning för mordet på 56-åriga Anna-Lena Svenson och 8-årige Mohammad Ammouri i Linköping.

Domen var väntad och den stora frågan har varit om 37-åringen skulle dömas för mord eller dråp. Försvaret menar att det egentligen inte fanns någon planering för brotten. 37-åringens allvarliga psykiska störning vid tidpunkten

var närmast psykotisk och det snabba händelseförloppet vid brotten borde bedömas som dråp. Tingsrätten gör dock en annan bedömning och följer åklagarens linje i både skuld- och påföljdsfrågan. I domen skriver tingsrätten att angreppen mot 8-årige Mohammad Ammouri och 56-åriga Anna-Lena Svenson var ”brutala och helt oprovocerade”. Trots att Daniel Nyqvist led av en allvarlig psykisk störning vid tillfället och såg något slags inre bild som gjort honom ”tvingad” att döda, hindrar det inte domstolen från att betrakta omständigheterna som ”så allvarliga att gärningarna är att bedöma som mord”.

– Jag står fast vid att det har funnits utrymme för dråp, men nu har tingsrätten sett det på ett annorlunda sätt. Men det viktiga var att det blev rättspsykiatrisk vård som påföljd och, utifrån min klients önskan om det, så är jag nöjd, säger Johan Ritzer, Daniel Nyqvists försvarare.

Under rättegången motsatte sig försvaret också bestämmelsen om att vården skulle vara förenad med särskild utskrivningsprövning. Ritzer

menade att det inte finns risk för återfall i allvarlig brottslighet. Tingsrätten menar att det inte kan uteslutas att ”tankar av samma slag som de som ledde fram till brottet 2004 återkommer”.
37-åringen greps den 9 juni i år och erkände omgående att han dödat Mohammad Ammouri och språkläraren Anna-Lena Svenson i Linköping den 19 oktober. Pojken som var på väg till skolan och språkläraren, som först blev vittne och sedan offer, höggs båda med våldsam kraft och många gånger av den då 21-årige Daniel Nyqvist.
Offren valdes ut slumpmässigt, men att det blev just Mohammad Ammouri berodde på att han var ett barn och därmed lättare att döda, berättade Daniel Nyqvist i rätten.
Chefåklagaren Eva Nemec Nordh säger att det var en förväntad dom med ”den enda rimliga påföljden”. För offrens anhöriga var domen betydelsefull och något som de väntat på i nästan 16 år.
Elisabeth Massi Fritz som företräder familjen Ammouri skriver i en kommentar till Dagens Nyheter att familjen känner sig nöjda att Daniel Nyqvist dömdes

för mord och inte dråp. Dock blev skadeståndsbeloppet på sammanlagt 350 000 kronor till familjen lägre än vad de hade begärt.

– Det finns inget skadeståndsbelopp som står i proportion till familjens lidande. Beloppen som yrkats har varit en viktig markering från målsägandesidan. Beloppen som anhöriga i detta mål beviljas för föräldrarna är för låga, även om tingsrätten delvis går på vår linje. Det är dags att se över dem och det är lagstiftarens ansvar i första hand.

Anhöriga till Anna-Lena Svenson har inte begärt skadestånd. 37-åringen ska även betala drygt 1,4 miljoner kronor i skadestånd till staten.

Ossi Carp
ossi.carp@dn.se
Viviana Canoilas
viviana.canoilas@dn.se

Bakgrund. Dubbelmordet i Linköping

Strax före klockan 8 den 19 oktober 2004 attackerar Daniel Nyqvist 8-årige Mohammad Ammouri på Åsgatan i Linköping med en butterflykniv. Kort efter

huggs även språkläraren Anna-Lena Svenson ihjäl som råkade vara på samma ställe.
Daniel Nyqvist flyr till fots och i nästan 16 år lever han under radarn.
Den 9 juni grips han efter att polisen använt sig av ett nytt sätt att kombinera dna och släktforskning.
Dubbelmordet i Linköping är Sveriges näst största polisutredning någonsin.

”Förbud mot besök ett lagbrott”

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Besöksförbudet på svenska äldreboenden lyftes på torsdagen, men en del kommuner vill fortsätta hindra besökare, vilket enligt Folkhälsomyndighetens chefsjurist Bitte Bråstad är olagligt.

Några av de kommuner som valt att förlänga besöksförbudet är enligt SVT Nyheter: Askersund, Bollebygd, Västervik, Ludvika och Leksand.

– Det är myndiga personer som bor i sitt eget boende och det finns ingen laglig grund för att hindra dem från att ta emot besökare, säger Thomas Lindén på Socialstyrelsen.

Kommuner som fortsätter att förbjuda besök riskerar att klandras av Justitieombudsmannen, och Folkhälsomyndigheten har inget ansvar för att se till att kommunerna följer reglerna, enligt FHM:s chefsjurist Bitte Bråstad.

– Rörelsefriheten och rätten till familjeliv är grundlagsskyddade rättigheter som gäller alla. Om beslutande kommun inför besöksförbud som inskränker det så är det olagligt, säger hon.

Ivan Solander
ivan.solander@dn.se

Det här får du göra och inte göra i familjeisolering

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Från och med torsdagen gäller nya förhållningsregler för personer som bor med någon som smittats av covid-19, genom så kallad ”familjeisolering”. Men det finns inte en solklar gräns för vad isolerade personer får och inte får göra, enligt statsepidemiolog Anders Tegnell.

– Tanken är inte att vi ska låsa in någon men man bör dra ner på kontakterna, säger han.

Folkhälsomyndigheten meddelar att personer som bor tillsammans med någon som har konstaterats smittad av covid-19 ska hålla sig hemma i minst en vecka.

– Man ska stanna hemma i sju dagar och testas efter fem dagar, säger statsepidemiolog Anders Tegnell.

Detta gäller inte för barn i för- och grundskoleåldern, eller personer

som tidigare har ett positivt pcr-test eller påvisat antikroppar inom de senaste sex månaderna.
Det Folkhälsomyndigheten kallar nya förhållningsregler innebär inte nya rekommendationer eller ny lag, myndigheterna och regionerna kommer att använda smittskyddslagen på samma sätt som man tidigare gjort på exempelvis salmonellapatienter. Det gör att personer som omfattas av reglerna kan få ersättning för exempelvis inkomstbortfall.
– Det är samma smittbärarpenning och samma regelverk som gäller.
Det finns ingen klar gräns för vad personerna som kontaktas får och inte får göra. Det är exempelvis tillåtet att gå till matbutiken, apoteket, eller att hämta barnen på förskolan.
– Nödvändiga saker måste man fortfarande få göra, det är inte vår tanke att låsa in någon men man bör verkligen dra ner på alla kontakter så mycket som möjligt, kan någon annan gå och handla är det så klart bättre. Man får hämta barnen, det är viktigt att de kan gå till skolan på ett bra sätt.
Får man gå och träna?

– Nej, inte på träningsanläggningar och liknande, man får möjligtvis vara utomhus på egen hand, om man inte träffar någon.
Anders Tegnell säger till DN att man väljer att göra denna förändring först nu eftersom vården är mindre belastad och de konstaterade fallen är lägre än i våras, samtidigt som man vet mer om sjukdomen. De senaste veckornas ökning av nya konstaterade smittofall är också en faktor som spelar in.
– Det har också varit en resursfråga, både för vården att genomföra de åtgärderna, men också för hur många som försvinner från arbetsmarknaden, inom inte minst hälso- och sjukvården. Det fanns inte någon möjlighet att införa den här typen av åtgärder.
– Bedömningen vi har fått från regionerna är att det nu finns tillräckligt med resurser för att genomföra den här typen av åtgärd.
Förändringen innebär att regionerna och smittskyddsläkare får ansvaret för att smittspåra och att se till att förhållningsreglerna följs.

Ivan Solander
ivan.solander@dn.se
Fakta. Läget just nu

Inga nya dödsfall hos personer med bekräftad covid-19 har rapporterats i Sverige, enligt Folkhälsomyndighetens senaste statistik.
Sammanlagt har 5 893 smittade personer avlidit i landet.
93 615 personer har bekräftats smittade av covid-19 i Sverige.
De senaste dagarna har antalet patienter med covid-19 som vårdas inom intensivvården ökat.
På knappt tre veckor har antalet fördubblats, från tolv till dagens 24 patienter.

Professor om riktlinjer: Ingen av oss experter på palliativ vård var vidtalade

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Det gick för fort när Socialstyrelsen tog fram riktlinjer för symtomlindring för

äldre på äldreboenden vid covid-19.
Det anser Bertil Axelsson, ordförande i Nationella rådet för palliativ vård – som även lyfter vikten av att alla får en individuell läkarbedömning.
– Pandemin har satt strålkastarljus på hur lite tid för läkarstöd som finns för samhällets sköraste patienter, säger han.
Bertil Axelsson, som även är överläkare och adjungerad professor i palliativ medicin vid Umeå universitet, anser att de riktlinjer som togs fram av Socialstyrelsen i början av april togs fram för snabbt, utan att vända sig till rätt expertis. Av en händelse fick han reda på att Socialstyrelsen gjorde en snabb-remissrunda – kvällen innan svaret skulle in.
– Normalt sett brukar ett nationellt expertråd sammankallas när man ska gå ut med en riktlinje, så att man får en uppfattning om hur verkligheten ut, vad vi har för kunskapsnivå och vårdtagare. Men ingen av oss som är experter på palliativ vård var vidtalade. Nu har inte riktlinjerna varit till så stor hjälp

utan lämnat stor frustration hos både personal och anhöriga.
Han anser att riktlinjerna blev ”verklighetsfrånvända”.
– Likaväl som det oftast saknas syrgas i väggen och läkemedelspumpar, så saknas ofta saturationsmätare.
En sådan mäter syremättnaden i blodet, för att upptäcka syrebrist hos patienter. Bertil Axelsson understryker att alla äldre med covid-19 inte behöver syrgas – men alla måste bedömas individuellt. En saturationsmätare på boendet skulle enkelt kunna underlätta just det, menar han.
– Det är en smidig liten apparat att ha som stöd – en viktig parameter för att ta ställning om en - patient ska behandlas med syrgas. En sådan sak hade kunnat vara en bra nivå att ha på plats vid ett coronautbrott, och hade kunnat ingå i en riktlinje.
Som DN skrivit har Inspektionen för vård och omsorg, Ivo, i sin pågående granskning av äldreomsorgen konstaterat att bedömningarna av de äldres vårdbehov i inledningen av pandemin i vissa regioner var snarare generella än individuella.

– Det viktigaste är att det görs en bedömning av vad som gagnar den enskilda patienten bäst, säger Bertil Axelsson.
Han tar upp att man då måste väga in om patienten, om det till exempel är en person med svår demens, accepterar att ha en syrgasmask eller grimma för ansiktet. Han säger också att ”äldre-äldre” personer som får en svår covidinfektion ofta inte klarar sig till den senare fas då andnöd brukar inträda, och då patienten konstaterats befinna sig i livets absoluta slutskede kan läkemedel som opioider ge bättre lindring än syrgas.
– Men på marginalen tror jag att vissa ”äldre-äldre” hade kunnat tillgodogöra sig syrgas.
DN har beskrivit hur de fysiska läkarbesöken till äldreboenden minskat drastiskt i Region Stockholm under början av pandemin – en tredjedel av besöken har i stället skötts på distans, av de två läkarbolag som ansvarat för merparten av vården.
Bertil Axelsson anser att pandemin har satt fokus på hur lite läkarstöd på plats som ges till

samhällets sköraste och svårast sjuka medborgare.
– På många ställen har de fått alldeles för lite stöd av den typen, inte minst i Stockholm. Där hoppas jag, och många med mig, att det äntligen kan bli en väckarklocka så att de här människorna kan få större tillgång till läkarkompetens.
DN har även uppmärksammat fall där äldre på äldreboende ordinerats palliativ vård direkt efter konstaterad covidinfektion – beslut som även kunnat tas av läkare över telefon utan att anhöriga informerats. Det är ett förfarande han ställer sig kritisk emot.
– Det är inte rätt att göra bedömningar om palliativ vård i livets slutskede över telefon. Det ska göras på plats och i kommunikation med anhöriga och personal.
I ett mejl till DN den 28 maj beskrev Henrik Brehmer, kommunikationschefen för vårdbolaget Capio som ansvarar för läkarvården på nära hälften av alla äldreboenden i Region Stockholm, att de flesta på boendena befinner sig i det man betecknar som ”i livets slutskede”:

”Merparten av de som flyttar in på särskilt boende avlider där, många redan inom ett halvår, några efter något mer än ett år. Därmed anser vi att det rör sig om livets slutskede och det är ovanligt att ett dödsfall på särskilt boende kommer helt oväntat.”

Enligt Bertil Axelsson råder förvirring om begreppen – även bland läkare. I stället för palliativ vård är det enligt honom mer korrekt att säga ”vård i livets slutskede”, om en person är svårt sjuk och kanske inte bör flyttas.

– Även vid vård av äldre patienter med covid-19 är behandlingen alltid kurativ inledningsvis. Tiden då man vet att den här patienten inte kommer att överleva handlar oftast bara om timmar eller möjligtvis en dag eller två. Först då är det palliativ vård i livets slutskede, säger han och tillägger:

– Du kan inte veta att en människa håller på att dö av någonting som de flesta överlever förrän väldigt sent i förloppet. Innan ska det vara kurativ vård.

Lisa Röstlund
lisa.rostlund@dn.se
Anna Gustafsson
anna.gustafsson@dn.se

Bakgrund.

DN skrev i går om hur Socialstyrelsens riktlinjer om syrgas vid covid-19 ändrades – från att uppmana till att pröva syrgas, till en vagare rekommendation.
Förändringen kom efter flera påpekanden i remissvar om att syrgas saknas på äldreboenden, visar DN:s granskning.
Detta trots att till exempel världshälsoorganisationen WHO räknar upp syrgas bland läkemedel som ska finnas till hands för palliativ vård av äldre covidpatienter.

Kritik mot granskning av Pisaresultat

FREDAG 2 OKTOBER 2020

En stor andel elever i Sverige exkluderades från kunskapsmätningen Pisa 2018.
I en rapport som regeringen beställt av OECD kallas Sveriges resultat för ”acceptabla”.
Men oppositionen ifrågasätter granskningens oberoende.

– Jag är glad att Sveriges Pisa-resultat står sig. OECD konstaterar att det antal elever man exkluderat är rimligt givet att vi hade så många nyanlända åren innan, säger utbildningsminister Anna Ekström (S).
När resultaten från senaste mätningen kom hade Sveriges elever förbättrat sina resultat. Men förbättringen har ifrågasatts. Andelen elever som exkluderades från att skriva testen i Sverige var drygt 11 procent, jämfört med gränsen som egentligen går vid 5 procent.
Men OECD kallar nu i sin granskning Sveriges resultat för acceptabla, med tanke på att Sverige tagit emot många invandrar- och flyktingungdomar. Enligt OECD:s beräkningar är det uppskattade antalet elever som exkluderades på grund av språket, jämförbart med det uppskattade antalet elever som potentiellt kunde bli exkluderade.
Beslutet att låta OECD sköta granskningen har kritiserats av Moderaterna och Liberalerna.
– Det här är ett uppdrag som de fått av Sveriges regering och utbildningsministern, vilket vi har

kritiserat. Med en oberoende extern granskning menar vi att det ska vara någon part som inte varit delaktig i genomförande och planering av Pisa 2018, och både OECD, Skolverket och regeringen genom utbildningsdepartementet har ju varit involverade på olika sätt, säger Roger Haddad (L), utbildningspolitisk talesperson.
TT

Niklas Orrenius: Förbudet mot mjukisbyxor i skolan väcker mitt tonårstrots

FREDAG 2 OKTOBER 2020

På min amerikanska high school var t-shirts med ”vulgära budskap” förbjudna, liksom kläder som anspelade på sex, tobak, alkohol eller marijuana. Klädreglerna – och hur man

kunde runda dem – upptog en stor del av vår tankeverksamhet.
– Har du hört om Johnson--tröjorna? frågade min kompis Scott.
Året var 1990. Jag hade just påbörjat mitt år som utbytesstudent i en konservativ liten stad i Ohio.
”Johnson” var slang för snopp. En typisk Johnson-tröja hade ett tryck med en kille med ett långt fiskespö, en massa tjejer omkring sig och ett lyckligt flin. Texten löd: ”When you’ve got a BIG JOHNSON, it’s easy to reel ’em in”.
Finessen med Johnsontröjorna var, i våra tonårshjärnor, att man kunde bära en t-shirt som på ytan handlade om en sak, men som egentligen handlade om något annat. Om någon lärare, låt oss säga den träiga Mr Zohrer, konfronterade en, så kunde man bara spela dum.
– Vadå, min t-shirt har ett fiskespö på sig. Vad tänker NI på, Mr Zohrer?
Som 46-åring är det inte lätt att minnas hur det egentligen var att vara tonåring. Men när jag läser om ett brev skrivet av Sebastian Nyrén Vanneryr, rektor för

grundskolan Jensen i Göteborg, känner jag igen den. Den trotsiga tonårsreflexen.
Rektorn uppmanar eleverna att klä sig ”propert”. De avråds från kläder som anses skapa ett ”sämre klimat eller ge en negativ bild av eleven”.
Man bör undvika ”utmanande kläder” och klädesplagg som ”-mjukisbyxor och så kallad becknarväska”. Sådana kläder signalerar, enligt rektorn, machokultur, utanförskap och kriminalitet. Däremot får pikétröjor, skjortor och kavajer tummen upp.
Min garderob är full av pikétröjor, skjortor och kavajer. Jag klär mig som en svensk medelklassgubbe – tänk Åhléns herravdelning och fem par likadana byxor, för att det ”är lika bra när man hittat nåt som funkar”.
Men något med rektorns sätt att uttrycka sig får mig att bli sugen på tjocka Adidas-mjukisar, feta sneakers och en liten märkesaxelremsväska på magen. En sån som mina ungar – och rektor Nyrén Vanneryr, uppenbarligen – kallar ”becknarväska”, eftersom folk som ”becknar”, alltså säljer knark,

anses bära sådana (beckna är ett låneord från romani).
Jag fantiserar om att klä mig som en knarklangarkliché och på något sätt hamna intill rektor Nyrén Vanneryr, gärna på någon finare middag, och säga: ”Vadå rektorn, min väska är en prydlig Gucci, vad tänker DU på egentligen?”.
Rektorn på min skola i USA ogillade att påminnas om att vi elever tänkte på sex, cigg och alkohol. Och grundskolan Jensen i Göteborg gillar uppenbarligen inte folk från förorten. Förutom att man vill att eleverna ska klä sig som 46-åriga medelklassgubbar, så skryter skolan öppet med att andelen elever från ”socialt utsatta områden” har sjunkit kraftigt och att 90 procent av eleverna i dag kommer från innerstan.
Andra skolor har andra förbud. En rektor berättar för mig om en svensk skola med muslimsk - inriktning, som tidigare hade en oskriven regel om att flickor inte fick ha jeans och att slöjan skulle täcka en tillräckligt stor del av panna och kind. Flickor som bröt mot regeln hamnade i bråk med andra elever, berättar rektorn,

”och lärare och andra anställda - tittade bort från det som skedde”. Rektorn, som slog larm till kommunen om jeansförbudet, säger att skolan i fråga inte ville se sekulära elever på skolan. Han ser likheter med Jensens klädregler: ”Båda skolorna bidrar till en mer polariserad stad, båda driver på segregation”.

Men tonåringar är inte alltid så lättstyrda. När politikerna i Skurup i vintras röstade för ett förbud mot slöjor i skolan, började högstadietjejer bära slöja i protest.

På grundskolan Jensen i Göteborg vill rektorn gärna se ”skolkläder med JENSEN-tryck”. Jag skulle inte utesluta att ett och annat JOHNSON-tryck smyger sig in.

Niklas Orrenius
niklas.orrenius@dn.se

Barn och vuxen funna döda i Sandviken

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Ett barn och en vuxen person har hittats döda inomhus på en adress i Sandviken, meddelar polisen. Vad gäller barnet har polisen inlett en förundersökning om vållande till annans död. För det andra dödsfallet finns inga misstankar om brott.

TT

Sänkt straff för dråp på sjuk hustru

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Den svårt sjuka kvinnan vill avsluta sitt liv och hennes man gav henne en dödlig dos morfin. Ångermanlands tingsrätt dömde mannen till 1,5 års fängelse för dråp. Hovrätten ändrar nu tingsrättens dom så att fängelsestraffet bestäms till ett år.

TT

27,7

FREDAG 2 OKTOBER 2020

grader i skuggan uppmättes i Lund den 15 september – det är den varmaste septemberdagen som uppmätts där sedan 1886. På många håll i landet var det varmare än normalt under månaden, i landets sydöstra delar var det hela 2–3 grader varmare än vanligt, enligt SMHI:s sammanställning.

TT

Allvarligt läge efter låsta mejlkonton

FREDAG 2 OKTOBER 2020

För två veckor sedan kraschade Göteborgs universitets mejlservrar. Hälften av universitetets 12 000 mejlkonton låstes. Nu är fortfarande 3 000 konton helt omöjliga att nå. ”Ett mycket allvarligt läge för hela vår verksamhet”, skriver GU:s rektor Eva Wiberg till DN.

Några studenter vid universitetet ska inte vara påverkade, men bland forskare och annan personal är det många som fortfarande har svårt att utföra sina arbetsuppgifter.

DN

Fortsatt covidökning i Västsverige

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Antalet nya covid-19-fall fortsätter att öka även i Västra Götalandsregionen. Enligt den senaste summeringen har antalet fall nu ökat i fyra veckor i rad. Under vecka 39 rapporterades 494 nya fall in i regionen, vilket är 155 fler än veckan dessförinnan. Ökningen är störst i åldrarna 20–29, men syns även i andra åldersgrupper.

Antalet covidsmittade som behöver sjukhusvård i regionen ligger dock sedan augusti relativt stabilt på omkring 40 personer, varav ett fåtal behöver intensivvård.

TT

Läkarbrist inom mammografin

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Svenska mammografiavdelningar lider av svår läkarbrist, visar en ny undersökning som svenska Bröstcancerförbundet har gjort.
– Det blir en stress hos personalen och patienterna kan behöva vänta längre, säger bröstradiologen Joakim Ramos.

Enligt undersökningen så upplever 86 procent av enheterna en brist på bröstradiologer, den typen av röntgenläkare som specialiserar sig på just bröst. Hela 82 procent av enheterna uppger att deras personal som en följd har behövt jobba övertid under det senaste året.
TT

Paket kan få statliga avgifter

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Statliga avgifter för paket kan bli ett verktyg för att finansiera framtida posttjänst. Det kan bli följden av den utredning som ska ta fram förslag för framtida finansieringsmodeller för posttjänsten.

– Man skulle kunna tänka sig att en väldigt liten avgift på paketförsändelser, oavsett vem som levererar dem, skulle kunna finansiera en samhällsomfattande posttjänst, säger energi- och digitaliseringsminister Anders Ygeman.

Redan i januari meddelade regeringen att den skulle tillsätta en utredning som skulle ta ett samlat grepp om postlagen och hur verksamheten ska finansieras. Det är först nu, åtta månader senare, som den blir verklighet. Fördröjningen innebär att utredningen beräknas bli klar först i januari 2023 – efter valet.

Men enligt Ygeman är det en ren tillfällighet.
– Vi har berett direktiv och sett till att få okej från en utredare, den utredaren vi vill ha, säger han. Utredningen ska titta på vilka tjänster som ska ingå i en samhällsomfattande posttjänst och hur den kan finansieras när verksamheten inte kan vara helt självfinansierad. Med andra ord, när brevvolymen minskar drastiskt.
– Det är rimligt att, nu när vi sett den här utvecklingen, att vi också utreder om vi ska ha de här två otroligt olika världarna – en helt genomreglerad postlagstiftning för brev och helt regelfritt för paket, säger Anders Ygeman.
Han ser ingen konflikt mellan Postnords lönsamhetskrav och god samhällsservice, utan ser lönsamheten som en förutsättning för att kunna finansiera den allmänna postverksamheten.
– Viker lönsamheten för Postnord krävs det naturligtvis andra finansieringsmodeller.
Hur mycket pengar som regeringen kan tänka sig att skjuta till vill Ygeman inte svara på. Men han är öppen för att ha en bättre service på landsbygden.

– Man kan ställa krav på högre servicenivå på landsbygden än vad man kanske har i storstäder där alternativen till service är så mycket större.

Lovisa Ternby
lovisa.ternby@dn.se

Förälder friad för misshandel av lärare – nu prövas fallet igen

FREDAG 2 OKTOBER 2020

En förälder till en elev som var missnöjd med sitt betyg friades från misstankar om våld mot tjänsteman i tingsrätten. Enligt åtalet hade han tagit strypgrepp

och slagit SO-läraren Lars Nivbrant. På onsdagen – tre år och fyra månader senare – togs fallet upp i Svea hovrätt. Lärarnas riksförbund hoppas på en ändring av domen.

Det var sent i maj 2017. Dagen innan betygen skulle vara satta fick SO-läraren Lars Nivbrant på Spånga grundskola upprepade besök av en elev som skulle gå ut 9:an.

Eleven ville veta varför han fick betyget B och inte A i religion. Betyget hade satts redan under höstterminen.

Vid 14-tiden knackade det på dörren till lärarnas arbetsrum. Utanför stod elevens föräldrar, både pappan och mamman. Eleven själv var också med, i bakgrunden.

Så långt är alla överens. Enligt Solna tingsrätt gick det dock inte att leda i bevis att pappan tagit ett strypgrepp och slagit läraren i huvudet under det tumult som uppstod. Detta trots flera vittnesmål samt fotografier på de rodnader som uppstod kring Lars Nivbrants hals, tinning och panna.

– Jag fick en chock när pappan friades i tingsrätten. Jag blev oprovocerat angripen i min tjänsteutövning, sade Lars Nivbrant när DN skrev om den friande domen.
Kammaråklagare Carolina Frohm överklagade. Först på onsdagen – nästan tre och ett halvt år efter att händelsen inträffade – togs fallet upp i Svea hovrätt.
I hovrätten åberopade åklagaren två nya vittnen, båda kollegor till Lars Nivbrant. Den ena sa under ed att hon såg hur pappan tog strypgrepp på Lars, den andra vittnade om hur hon rusade fram till platsen där det hela utspelade sig när hon såg att det var ”slagsmål”.
– Jag tänkte att nu får jag stryk. pappan var otroligt upprörd och arg. Han backade inte undan, i stället knuffade han även mig, berättade det vittnet.
Pappan nekar dock till brott. Han hävdar att det var han som först blev angripen av läraren och att han agerade i nödvärn. Hans upprördhet berodde på att familjen inte fått några rimliga förklaringar till att betyget blev B och inte A. Han ska inte ha krävt någon ändring av betyget.

Det sistnämnda motsägs av flera vittnen som befann sig i lärarrummet. Enligt dem var pappans krav mycket tydliga. Det första han sa när dörren till lärarrummet öppnades var att Lars Nivbrant skulle följa med till rektorn för att de skulle ändra betyget från B till A. Pappan beskrivs av vittnena som ”rasande” och ”aggressiv”, medan läraren beskrivs som ”förvånansvärt kontrollerad”.
Tingsrätten fann att det inte gick att reda ut vem som egentligen gjort vad och att båda parterna hade lämnat ”rimliga och trovärdiga” berättelser om vad som hände utanför lärarrummet. Domstolen resonerade också kring möjligheterna att pappan upplevt en så kallad ”upplevd nödvärnsituation”.
Det är mycket ovanligt att föräldrar åtalas för våld mot tjänsteman i den här typen av situationer.
– I det här fallet är den misshandeln som läraren utsattes för direkt kopplad till hans tjänsteutövning, så för mig råder det ingen tvekan om att det är våld mot tjänsteman det handlar om, pläderade åklagaren i

hovrätten och yrkade på vilkorlig dom kombinerad med samhällstjänst för den 50-årige pappan.

Pappans advokat menade dock fortsatt att bevisningen är svag. Alla som vittnet till lärarens fördel är hans kollegor och den långa tid som förflutit sedan händelsen inträffade kan ha påverkat vad de tror sig ha sett. Det påverkar också deras tillförlitlighet, enligt advokaten.

De bilder som togs efter det misstänkte angreppet kan vidare ha manipulerats, menade advokaten.

– Numera är det väldigt enkelt att förstärka färger på bilder som tagits med en mobiltelefon. Jag anser att bilderna är väldigt svårtolkade. Det finns heller inget rättsintyg, argumenterade advokaten som anser att åtalet bör ogillas även av hovrätten.

Lars Santelius, biträdande kommunombud på Lärarnas riksförbund, ser fram emot domen.

– Det är bra att en prövning sker. Givetvis hoppas vi på en ändring. Lärarna upplever sig i dag ofta som värnlösa i många situationer.

Det är orimligt om de också är rättslösa, säger han.
Eleven var högpresterande. För honom var det viktigt att få så bra betyg som möjligt för att kunna söka sig vidare till en skola med mycket höga intagningspoäng. Konkurrensen om platserna kan ha bidragit till det som hände – och som lärarna på skolan beskriver som ”chockartad” och ”väldigt obehaglig”.
Rektor på skolan var Christine Akalla, hon gjorde polisanmälan samma dag som händelsen inträffade. När DN uppmärksammade den friande domen sa hon:
– Det som hände är fullständigt oacceptabelt. Vi har sett under de senaste åren att föräldrar dras med i den betygshets som eleverna ibland drabbas av – men oftast kommer det till uttryck via samtal och mejl. Det här är första gången i mitt yrkesliv som en lärare attackeras på det här sättet, säger hon.
Dom faller om ett par veckor.

Ulrika By
ulrika.by@dn.se

Fakta. Så säger lagen

Våld eller hot mot tjänsteman regleras i brottsbalkens kapitel 17, paragraf 1.
Av den framgår att den som med våld eller hot om våld förgriper sig på någon i hans myndighetsutövning eller för att tvinga honom till eller hindra honom från åtgärd däri eller hämnas för sådan åtgärd, dömes för våld eller hot mot tjänsteman till fängelse i högst fyra år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader.
Som myndighetsutövning räknas till exempel arbete som polisman, skyddsvakt, ordningsvakt eller annan som utövar myndighet eller någon som arbetar i en särskilt utsatt yrkesgrupp, om brottet motiveras av brottsoffrets tjänsteställning.
Skyddet gäller även andra än myndighetsanställda om det finns särskilda föreskrifter.

Nya riktlinjer tas fram efter den hårda kritiken mot Kry

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Efter hård kritik från läkare och patienter och anklagelser om fulspel i samband med Krys blixtetablering i Stockholm tas nu nya riktlinjer fram. Alldeles för sent, enligt oppositionen, som kallar de styrande politikerna ”naiva och slapphänta”.

– De arbetar bakvänt. Regelverket borde redan ha funnits på plats, säger Aida Hadzialic (S), oppositionsregionråd.

DN kunde på onsdagen berätta att sedan Kry påbörjat listning av patienter har det blåst upp till storm inom primärvården. Detta då Krys ökning av antalet patienter – 10 000 patienter på en månad – saknar motstycke samtidigt som många patienter

uppger sig omedvetna om att de blivit listade. Vårdcentraler, som förlorat patienter till Kry, larmar om drastiskt minskade intäkter och överhängande hot om nedläggning.
I fredags kallades Kry till ett möte på Hälso- och sjukvårdsförvaltningen efter att många hört av sig med synpunkter, berättar Christoffer Bernsköld, ansvarig för vårdavtal. Enligt honom har det saknats ett tydligt regelverk för vilken information som ska framgå när man listar sig. Därför ska förvaltningen nu ta fram riktlinjer och också se över listningsersättningens olika delar.
– Det moderata regionstyret har varit oerhört slapphänt och naivt i sin politik. Det är systemet och den politiska ledningen som brustit oerhört, säger Aida Hadzialic (S), oppositionsregionråd.
– Och de som hamnar i kläm är de patienter som har fått bristfällig information, listat om sig och nu förlorar kontakten med sin nuvarande vårdcentral där de kanske har gått i många år och känner sig trygg med personalen.

Hon är kritisk till att det ”saknas ett ramverk för hur digitala nätläkare ska agera”.
– Vi måste ha samma regler för alla. Det innebär att sjukvårdssystemet måste regleras för att det ska bli så. Region Stockholm saknar i dag riktlinjer för hur man ska skapa likvärdigheten, så att vi får en sammanhållen sjukvård både digitalt och fysiskt, säger Aida Hadzialic.
Under Krys invigning på Hamngatan i centrala Stockholm var finansregionrådet Irene Svenonius (M) på plats.
Svenonius uttryckte förhoppningar om minskade kostnader tillsammans med ökad kontroll över vårdinnehållet i samband med evenemanget.
– Jag är dessutom övertygad om att de kommer bidra till en utveckling av vården som är positiv för övriga aktörer, inklusive regionen själv.
Irene Svenonius vill i dag inte svara på frågor eller bemöta kritiken utan hänvisar till sjukvårdsregionrådet Anna Starbrink (L).
– Att Kry etablerar sig i Stockholm med fysiska vårdcentraler är jag

väldigt positiv till. Sedan är det upp till oss patienter att välja vilken vårdcentral vi vill vara knutna till, säger Anna Starbrink, som säger att patienterna måste vara medvetna om vad man gör.
– Det tror jag att inte att alla har varit. Men om man har upplevt att man blivit vilseledd så är det allvarligt. Därför måste vi gå ut med vad som gäller när man lämnar sin vårdcentral och att man inte kan vara knuten till två vårdcentraler. En uppstramning av vad som gäller för information är på gång.

Patienter uppger att de är omedvetna om att de har blivit listade. Hur upplever du att listningen har gått till?
– De har ju haft en uppmaning till patienterna att lista sig på sin hemsida. Men jag tycker att den informationen måste kompletteras med vad det egentligen innebär. Jag tror att många även väljer Kry för att det är attraktivt och uppfattar att de har ett bra erbjudande.
Som DN har berättat har patienter uppmanats lista sig för att förnya recept vilket är i strid med patientlagen.

– Nej, så får det inte vara. Det måste de ändra på, säger Anna Starbrink.
När det gäller larm från vårdcentraler som på kort tid riskerar att förlora ekonomisk ersättning och kanske till med tvingas till neddragningar säger Starbrink:
– Vi har ju velat ha ökad konkurrens mellan vårdgivare med fler vårdcentraler i Stockholm, men det är klart att för vissa blir det tufft nu. Vi är i full gång med att se över våra ersättningsmodeller så att det blir mindre lönsamt att ha många snabba besök än det har varit hittills. Och styra resurser till vårdcentraler med patienter som har en tuffare tillvaro utifrån diagnoser och ekonomiska förutsättningar.
– Sedan tror jag att andra vårdcentraler måste ställa om. Kry erbjuder patienter att träffa en läkare inom 24 timmar och lovar god kontinuitet. Det tycker många är viktigt, och även andra vårdcentraler bör ställa om så att de får en hög tillgänglighet.
Hård kritik mot Krys fysiska etablering kom på ett tidigt stadium från Vänsterpartiet.

Vänsterpartiets sjukvårdspolitiska talesperson Jonas Lindberg säger:
– Irene Svenonius är naiv när hon säger att regionen nu har fått Kry under sina armar genom att låta dem etablera sig här.
I stället är det Kry som har fått regionen under sig, menar Lindberg, och nu kan fortsätta sin aggressiva expansion och underminering av svensk primärvård.
– Detta visar hur orimligt det är att vårdbolag genom ”lagen om valfrihet” släpps in till skattefinansiering men kan göra i princip vad de vill utan att regionerna kan styra.
Aida Hadzialic säger att hon känner en stark oro över att många lokala vårdcentraler kommer att tvingas slå igen om den här utvecklingen fortsätter.
– Vårdens pengar ska gå till vården. Den moderata ledningen har skapat väldigt många vårdmarknader utan reglering där aktörer har fått göra nästan som de själva velat. Då är det inte konstigt att vi saknar en sammanhållen sjukvård, att vi inte kan garantera vård efter behov eller patientsäkerhet – trots

att Stockholm är Sveriges rikaste region, säger Aida Hadzialic.

Marijana Dragic
marijana.dragic@dn.se
Anna Gustafsson
anna.gustafsson@dn.se

Johan Norberg skriver vinnarnas historia – men hans egen öppenhet övertygar inte

FREDAG 2 OKTOBER 2020

I boken ”Öppen/sluten” undersöker Johan Norberg hur människan genom historien skapar och förstör framsteg. Allt som är bra kommer från öppenhet och frihandel. Hans tankar är för frälsta, skriver Håkan Lindgren. Marknaden kan inte fixa allt.

Johan Norberg
”Öppen/sluten. Hur människan skapar och förstör framsteg”
Övers. Ulrika Junker Miranda, Volante, 450 sidor
Johan Norberg gillar kreativa, invandrarvänliga storstäder där handel och tolerans frodas, samhällen där ”idéer har sex med varandra”. Det är lätt att dela hans entusiasm för sådana miljöer; svagheten med hans nya bok ”Öppen/sluten” är att det är förbannat tråkigt att ha sex med Norbergs idéer. Hans tankar är så frälsta och repetitiva att han borde prova det råd han vill ge resten av världen: öppna dig för utveckling och förändring!
Boken är full av påståenden som säkert fungerade utmärkt för att reta gallfeber på sossar omkring 1992. Allt som är bra kommer från öppenhet och frihandel – en politisk ståndpunkt som det inte är svårt att argumentera för, det gäller bara att plocka rätt sorts lagom ytliga exempel ur världshistorien.
Är dagens sverigedemokrater så lika sossarna att samma provokationer fungerar lika bra på dem? Den politik som engagerar människor just nu handlar om att

återvända till religion, etnicitet och andra inskränkta kollektiva identiteter. Kommer folk att vilja ändra sig bara för att Norberg dyker upp och säger: Hej, har ni tänkt på att öppenhet är bättre än slutenhet?
”Det är viktigare än någonsin att förstå världen”, skriver Norberg. Varpå han ger oss vinnarnas historia. Av den ska vi lära oss att vinnarna alltid gjorde rätt, eftersom de är vinnare.
Boken skrevs på engelska och utkommer samtidigt i Storbritannien (”Open”; Atlantic books). Den svenska utgåvan är översatt av Ulrika Junker Miranda.
Norbergs bärande tanke är att öppenheten inte är bunden till någon specifik kultur. Framgångsrika, öppna samhällen har uppstått på en mängd platser i världen – och gått under. Kina kunde kanske ha haft en industriell revolution 400 år före Europa, men de styrande satte stopp för utvecklingen. Hot och osäkerhet aktiverar det intoleranta vi-mot-dom-tänkandet inom människor. Rädda och aggressiva reaktioner är kontraproduktiva; de dödar

öppenheten och ”förvandlar livet till det helvete som vi redan har fått för oss att det är.”
Finns det något att hoppas på när sådana reaktioner ligger djupt i människans natur? Visserligen tänker vi ”i termer av ingrupp och utgrupp”, fortsätter Norberg, men det hoppfulla är att grupperna inte är statiska, utan lika föränderliga som allt annat i människors liv. Det är lika naturligt för oss att bli vän med främlingar som att beskylla dem för allt ont.
Bor du i ett samhälle som inte är öppet verkar det, enligt Norberg, inte finnas något att göra förutom att sticka därifrån, till ett land som fungerar bättre. Han citerar ekonomen Julian Simon, som menar att invandring ”är det närmaste vi kommer en politisk åtgärd som gör alla till vinnare”. Och tillägger sedan: ”en del amerikaner kanske inte hade kunnat starta företag eller få Nobelpris om det inte hade varit för att hembiträden, städare och trädgårdsmästare som kom från andra länder underlättade deras tillvaro.” Om det är Norbergs definition av att båda parter

vinner är det lätt för honom att vara positiv till öppna gränser. Varje ny invandrargrupp betraktas som oassimilerbara fiender, men historien visar att de på ett par generationer accepteras och blir en självklar del av samhällsgemenskapen, skriver Norberg. Förutom judarna i Europa, frestas jag tillägga. Samt kineserna i Östasien, indierna i Sydafrika ...

Trots att invandring är så bra, ska ”rika EU-länder” inte tvinga andra medlemsländer att ta emot invandrare om de ”inte har någon tradition av att släppa in” dem.

Det är inte ofta Norberg uppträder som traditionernas försvarare, men här har vi tydligen en tradition som är värd att respektera.

Kan handel leda till orättvisor och minskad öppenhet? Det är hederligt av Norberg att själv ställa frågan, men observera vad han gör sedan. Han lämnar marknaden och flyr in på ett labb. Fördelen med laboratoriemiljön är att man slipper världshistorien – som det nyss var så viktigt att lära känna. När Norberg uttalar sig om människans natur föredrar han att hämta sina exempel från

spelteoretiska experiment, som om han avsiktligt undvek alla kunskaper och slutsatser som skulle kunna genera honom. Det är inte vad jag kallar öppenhet. Den rätta slutsatsen, som experimenten ger honom, lyder så här: ”Det är inte bara så att generösa människor oftare bedriver handel, de som ägnar sig åt handel blir också mer generösa.”

Liksom Norberg önskar jag mig ett samhälle där alla, oavsett ursprung, kan konkurrera med sina bästa idéer, men hur vill han skydda sitt öppna samhälle mot mäktiga affärsmän som, i likhet med Peter Thiel, tänker ”competition is for losers” (WSJ 12/9 2014)? Det öppna samhälle som Norberg vill försvara kan aldrig upprätthållas av marknaden ensam. Det kräver så mycket som inte är marknad – skolor, bibliotek, kulturinstitutioner, rättsväsende, granskande massmedier, frihet från korruption, medborgare som är någorlunda överens om det öppna samhällets principer. Om detta har Norberg inte mycket att säga.

Trots att han har över 400 sidor på sig går Norberg aldrig på djupet med den svåra frågan om hur öppna samhällen ska försvara sig mot terrorism, fake news och andra hot utan att förlora sin öppenhet. ”I programmerarkretsar finns ett talesätt: bara det finns tillräckligt med ögon är alla buggar lättlösta”, berättar han. ”Detsamma gäller samhällen.”

Mot slutet av boken tappar Norberg en del av sin optimism. I dag ”har det bildats en bisarrt lång kö av intellektuella och politiker som väntar på sin tur att be om ursäkt för att öppenheten och globaliseringen har gått för långt.” Vänta nu, är det här samma författare som några sidor tidigare hyllade den fria debatten som en av samhällets ”mekanismer för självkorrigering”? Han fortsätter: ”få saker är farligare just nu än överdriven självkritik bland dem som tror på öppenhet.”

I det ögonblicket slutar hans ”öppenhet” att vara ett vackert ideal, och blir en ideologi som alla andra.

Johan Norberg medarbetar i DN. Hans bok recenseras därför av

Håkan Lindgren, kritiker i Svenska Dagbladet.
Håkan Lindgren

Varför är polisen passiv när NMR hetsar mot judar, undrar Svante Weyler

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Söndagen den 27 september var en vanlig söndag för de flesta i

Sverige. För de svenska judarna var det en av årets viktigaste dagar, Yom Kippur, Försoningsdagen.
För de nordiska nazisterna en dag för hets. I Norrköping klistrades ett stort antal affischer upp i kvarteren runt den gamla synagogan. På ett av dem lydde texten: ”Visste du att alla judiska pojkar ska omskäras när de är åtta dagar gamla och att sen rabbiner flockas runt barnet för att suga upp blod från penisen? Enligt judarnas allra heligaste skrift Talmud får judar ha sex med barn som är över tre år gamla?”
Inte bara affischer. Organiserade medlemmar av Nordiska motståndsrörelsen stod under dagen med flaggor och plakat i händerna framför synagogan. I hela Norden gjorde de samma sak, för övrigt.
I Norrköping gick en upprörd medlem av församlingen till polisen för att göra en anmälan om hets mot folkgrupp. Den avvisades först av tjänstgörande polisman med orden: ”Det är ingen mening. Enligt JK är detta religionskritik.”
Efter att ha insisterat noterade polismannen klagomålet på en

lapp, efter ytterligare insisterande upprättades till sist en anmälan. Där talas om ”okänd gärningsperson”. Inte ett ord om att affischerna är undertecknade med NMR eller att polis uppgetts ha varit på plats vid demonstrationen utanför synagogan på dagen. PÅ NMR:s hemsida kan polisen, om de vill, se vilka som stod där om de inte tagit egna bilder.
Nazisterna i NMR har varit aktiva i Norrköping tidigare. I samband med minnet av Novemberpogromerna, den 9 november i fjol, sprayades kvarteret kring den gamla synagogan ned med gula stjärnor. Polisanmälan den gången ledde inte till någonting. När församlingen anordnade ett fackeltåg den 27 januari i år till minnet av befrielsen av dödslägren 1945 utlovades polisbeskydd – som inte dök upp. En ung polis i Norrköping som tolkar lagen självsvåldigt, det är en plågsam sak för Norrköpingsborna – inte bara för stadens judar! – men i första hand en sak för hans befäl. För oss andra aktualiserar detta frågan om när judehat blir hets mot folkgrupp.

I Finland har den högsta domstolen nyligen kommit fram till en annan tolkning av verkligheten. Där är Nordiska motståndsrörelsen numera förbjuden.
Svante Weyler

Missnöjet är stort efter Sidas flytt

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Det blev ingen flytt till Botkyrka för Sida. I stället hamnar biståndsorganet i Rissne i Sundbyberg. I Botkyrka är missnöjet stort.

– Det har varit uppenbart från start att Sida gjort allt de kan för att inte flytta till Botkyrka,

säger kommunstyrelsens ordförande Ebba Östlin (S).
I januari 2018 offentliggjorde regeringen stolt, med Isabella Lövin (MP) i spetsen, att biståndsorganet Sida med sina 500 anställda skulle flytta från Gärdet i Stockholm till Botkyrka kommun.
Nu står det klart att Sida i stället flyttar till Rissne i Sundbyberg – enligt Sida fanns inga lämpliga lokaler i Botkyrka.
Kommunstyrelsens ordförande Ebba Östlin (S) har en annan bild.
– Min bild är att Sida aldrig kände sig bekväma med att flytta till Botkyrka. Jag har mött enormt mycket fördomar från Sida-anställda kring förorten.
Enligt Ebba Östlin var hon redan från början tydlig med att det inte fanns några lediga lokaler åt Sida i kommunen. Utgångspunkten var i stället att – som med polishuset i Rinkeby – bygga nytt.
– Men Sida har alltid sagt att det vill de inte göra. Eftersom det är grundförutsättningen så har det känts som ett moment 22, säger Ebba Östlin, som menar att Sida redan tidigt i processen började leta alternativ i andra kommuner,

och fokuserade på problemen i Botkyrka.
Sidas överdirektör Marie Ottosson håller inte med. Hon tycker att samarbetet med Botkyrka kommun i grunden gått bra, men att det ändå varit omöjligt att få till flytten.
Till saken hör att Sida som myndighet inte har möjligheten att göra en byggentreprenadupphandling, vilket krävs för att bygga nytt. Regeringen kan ge tillstånd – men Sida har efter lång utredning landat i att det skulle bli för komplicerat.
– Vi är bra på bistånd, men att veta hur lagen om offentlig upphandling ser ut är inte vår kärnkompetens. Det vi lärt oss under den här processen är att det är svårt juridiskt, och för oss är det viktigt att göra rätt. Vi vill hantera statens pengar väl, säger Marie Ottosson.
TT

Blodbuss stulen från garage i Stockholm

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Årstaberg. En blodbuss stals från ett bussgarage i Årstaberg på torsdagsförmiddagen. Personal larmade polisen när bussen åkte i väg i hög fart, rapporterar tidningen Mitt i. En sådan stöld har aldrig inträffat tidigare, säger Karolina Blom Wiberg vid Blodcentralen till tidningen. I bussen fanns utrustning för blodgivning.

Enligt polisen kördes bussen ut genom en port som inte var öppen. Ungefär två timmar senare hittades den i Västertorp.

TT

Mats Löfving blir ny regionpolischef

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Biträdande rikspolischefen Mats Löfving blir ny regionpolischef i Stockholm och på Gotland. Han har de senaste sex åren varit chef för Nationella operativa avdelningen och kommer att fortsätta vara ställföreträdande rikspolischef.
Löfving tillträder som regionpolischef den 1 oktober. I ett pressmeddelande säger han att en av de långsiktigt viktigaste frågorna blir att stoppa rekryteringen av barn till kriminella gäng.
TT

”Hans drickande skapar problem – hur kan jag hjälpa honom?”

FREDAG 2 OKTOBER 2020

Hennes make har gått från att vara ”glad i alkohol” till att dricka ofta, bli för full och bete sig oförskämt. Nyligen körde han rattfull. Hon har hotat med att lämna honom, men vill egentligen inte separera.

Fråga:

För fem år sedan träffade jag min man och vi har varit gifta i två år. I början av vår relation så var jag inte det minsta orolig över hans alkoholkonsumtion. Visst var han ”glad” i alkohol, men det blev aldrig något problem och han verkade aldrig ha några problem att avstå. Men de senare åren är det som att konsumtionen på ett smygande sätt har ökat och problemen blivit större. Har han blivit alkoholist? Vad ska jag göra?

Jag har försökt få honom att dricka mindre, som att säga ”det räcker nu” eller försöka få honom

till att dricka varannan vatten med mera. Har också blivit förbannad när han blivit packad och oförskämd hos våra vänner och jag har då givit honom ett ultimatum att om han dricker så lämnar jag honom. Kanske överreagerade jag, han har inte blivit så otrevlig igen.
Han verkar inte själv tycka att han har något problem utan att det mest är jag som överdriver. Det kan hända att han medgett att han druckit för mycket någon gång men det händer sällan. Jag vill egentligen inte separera, jag älskar honom och han har många fina sidor. Det är inte ofta alkoholen blir ett problem, men när han dricker verkar det bli för mycket. Och för några veckor sedan hände något som gjorde mig mycket orolig: han körde rattfull. Han har aldrig gjort det tidigare såvitt jag vet.
Vad kan jag göra och kan jag hjälpa honom på något sätt?
”Frugan”
Svar:
Det är onekligen en svår situation att leva nära och bry sig om någon med problematisk alkoholkonsumtion. Du gör klokt i att söka hjälp och få inspiration

från andra. Redan nu kan jag säga att jag hoppas att du söker mer stöd än det jag hoppas kunna ge dig här, exempelvis så finns självhjälpsgrupper såsom Alanon men även kommunen stödjer anhöriga till någon med beroendeproblem. Ett program som riktar sig till anhöriga som dels vill ha hjälp att ta hand om sig själva i denna svåra situation men också att hjälpa sin närstående till hjälp kallas Craft (Communityr reinforcement approach and family training). Kolla om det erbjuds i din kommun.

Ofta brukar en förändring gällande alkoholproblematik vara en lång process och det kan vara skönt att få stöd i den processen under längre tid.
Genom det du skriver så förstår jag att det här problemet är något som har växt sig tydligare allteftersom och du har under en längre tid försökt hjälpa honom genom olika strategier som att dricka varannan vatten med mera. Det verkar inte ha givit det resultat du hoppas på. Läget låter som att det är allvarligt eftersom din make klivit över gränsen att också köra rattfull. Huruvida han

har blivit alkoholist eller inte kan jag tyvärr inte uttala mig om. Han behöver träffa en läkare som gör den bedömningen. I vilken grad man har utvecklat en beroendeproblematik brukar tolkas utifrån de kriterier som står i DSM-V eller ICD 10. Om du vill kan du googla dessa för att skapa dig en bild av graden av hans problematik. Oavsett detta så låter det viktigt att han förändrar sin konsumtion. Ju tidigare man bryter det negativa mönstret desto lättare är det.
Det du skriver väcker flera frågor, hoppas det är okej för dig att jag ställer dem rakt fram och kanske kan du besvara själv om du vill: De tillfällen han medgivit att han druckit för mycket – varför har han medgivit det då? Har det varit extra allvarliga situationer? Eller har det varit för att kommunikationen er emellan har varit annorlunda? Eller något annat? Genom att spinna vidare på dessa tillfällen då han också under en stund verkar tycka att det finns skäl att förändra sin alkoholkonsumtion så kan man hjälpa honom att stärka hans egen motivation till förändring (så länge han genuint menar det och

inte bara säger det för att få slut på samtalet). Ett tips som du kan testa om du vill är att ställa frågor till honom (när han är nykter) som gör att han själv behöver analysera vad som kan vara positivt med förändring, exempelvis:

Vad tycker du själv är problematiskt med din alkoholkonsumtion?

Vad ser du för risker med din alkoholkonsumtion?

Vad finns det för vinster med att minska/sluta dricka på det sätt du gör i dagsläget?

Vad skulle det göra för skillnad för dig gällande mående, relationer med mera om du valde att dricka mindre/sluta?

Forskning har visat att det är mer effektfullt när vi själva får berätta om argument till förändring än när någon annan säger till oss att vi borde göra en förändring. Vi behöver hitta de skäl som känns övertygande för oss själva.

För många personer kan det vara ett (för) stort steg att söka hjälp. Ett steg som kan kännas enklare är att söka hjälp anonymt, exempelvis genom Alkoholhjälpen (www.alkoholhjalpen.se). Fråga

honom; kanske kan han tänka sig att söka något sorts stöd för att förändra sin alkoholkonsumtion. Du kan testa genom att uttrycka dig positivt om vad det skulle innebära för dig, honom och er relation ifall han sökte hjälp.
Sist, men väldigt viktigt; Hur påverkas du av det här? Hur mår du? Vad behöver du göra för att ta hand om dig själv och skydda dig själv från konsekvenserna som hans drickande innebär? Både just i det aktuella skedet när han dricker men också långsiktigt. Det framgår inte heller i frågan om ni har barn som kanske påverkas av hans alkoholkonsumtion. Om så är fallet: prioritera barnens mående först.
Jag passar på när jag ändå är i farten att tipsa om några böcker som kanske kan vara hjälpsamma. En bok som jag tycker är väldigt givande om man vill veta mera om beroendesjukdomens utveckling i hjärnan är ”Alkohol, droger och hjärnan – Tro och vetande utifrån modern neurovetenskap” av Markus Heilig. En annan bok som är lättsam, rent utav lite skämtsam, om alkoholproblematik som kan vara tillgängligare för även personen

som utvecklat ett alkoholproblem är boken ”Glasklart: drick smartare” av Anna Sjöström Hoppas mitt svar kan hjälpa dig några steg på vägen framåt! Carina Bång

Lönebidrag för miljoner tros ha betalats ut på falska grunder

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Ett 60-tal arbetslösa anställdes för att öka tryggheten och förbättra integrationen i Tensta. Totalt betalade Arbetsförmedlingen ut över 21

miljoner kronor till de föreningar som skulle fixa jobben. Nu har misstankar om omfattande bidragsfusk väckts och satsningen stoppats.

I en liten parkleksfastighet i Tensta, ägd av Stockholms stad, huserar ett stort antal ideella föreningar. De första startades i början av 2000-talet av en grupp vänner med syfte att värna kurdisk kultur. Sedan dess har verksamheten utvidgats med nya föreningar och engagemang inom områden som demokrati, utbildning, jämställdhet och lokala trygghetsfrågor.

Kommunpolitiker, tjänstemän och även regeringsföreträdare har genom åren bjudits in för informella samtal över en tallrik kurdisk mat.

”En av de stora utmaningarna i Järvaområdet är trygghetsfrågorna”, sa till exempel förre integrationsministern Erik Ullenhag (L) i samband med en så kallad trygghetsgrillning 2012.

Arbetsförmedlingen har sett så positivt på verksamheten att åtta av de närbesläktade föreningarna kommit att anlitas för ett både viktigt och svårt uppdrag: att rehabilitera långtidsarbetslösa

med nedsatt arbetsförmåga. Utmaningen har varit särskilt stor i de cirka tio fall där personerna också haft en kriminell bakgrund.
– En del av våra arbetsförmedlare jobbar direkt mot anstalterna och det var så några av de här anställningarna kom att starta, berättar Christina Thuvander, verksamhetscontroller inom Arbetsförmedlingen.
Från 2012 och framåt har föreningarnas företrädare, som ofta varit samma personer, åtagit sig att ordna lönebidragsjobb åt cirka 60 arbetslösa. Vissa anställningar har varat i många år, andra i kortare perioder.
Arbetsuppgifterna har, enligt DN:s uppgifter, bestått i att påverka unga i positiv riktning, delta i ”trygghetsvandringar”, stödja nyanlända och sköta praktiska uppgifter i föreningslokalerna.
Anställningarna har finansierats genom lönebidrag och andra ersättningar. Beloppen har uppgått till mellan cirka 19 000 kronor och 24 000 kronor i månaden per anställd. Mellan 2012 och 2019 har Arbetsförmedlingen betalat ut

21,2 miljoner kronor till de åtta föreningarna.

Nu kan DN berätta att arbetsmarknadssatsningen är stoppad. Alla lönebidrag är indragna och inga fler arbetslösa får placeras inom föreningsverksamheterna. Orsaken är misstankar om osanna redovisningar och att anställda i många fall inte ska ha utfört något arbete.

– När vi började granska föreningarna reagerade vi på att alla hade gemensam adress. Frågan vi ställde oss var hur det ens var möjligt att så många anställda skulle jobba i samma lilla lokal och utföra likartade arbetsuppgifter? berättar Christina Thuvander, som leder i Arbetsförmedlingens internutredning.

– Annat som vi såg som var konstigt var att någon sjukfrånvaro aldrig rapporterats, trots att många anställda hade funktionsnedsättningar och tidigare haft svårt utföra vanliga arbetsuppgifter.

Misstankarna om felaktigheter stärktes under ett oannonserat besök i det lilla huset i Nydalsparken i Tensta. Ingen av

de cirka 15 personer som hade pågående anställningar fanns på plats.
– Föreningsföreträdarna kunde inte ge tydliga svar på var de anställda var och vilka sysslor de utförde. Vi fick till exempel höra att de skulle ha jobbat under helgen och därför var lediga den här dagen. Men de trygghetsvandringar som påstods ha ägt rum kände polisen inte till. Ärendet har nu blivit föremål för en myndighetsgemensam granskning. Skatteverket, Kronofogden, Försäkringskassan och polisen hjälper Arbetsförmedlingen att utreda hur bidragen har använts.
Återbetalningskrav har riktats om totalt cirka 2,5 miljoner kronor, vilket lett till att flera föreningar nyligen försatts i konkurs. Även Skatteverket tillhör fordringsägarna på grund av obetalda arbetsgivaravgifter.
– Vi har flera pågående processer, berättar Christer Ahlroth som är särskilt kvalificerad beslutsfattare vid Skatteverket.
I takt med att allt fler stenar vänts kring föreningarna har nya uppgifter kommit fram. Enligt vad DN erfar har det i flera fall funnits

personliga relationer mellan de anställda och föreningarnas företrädare. Exempelvis gick ett av de första lönebidragsjobben till en kvinna som var närstående till en styrelsemedlem. Kvinnan ska ha fått ut totalt nära 1,5 miljoner kronor – löneutbetalningar som godkänts av hennes närstående.
– Med åren verkar det ha spritt sig att det gick att fixa bidrag på det här sättet och mängder av nya personer har beviljats anställningar, säger en av DN:s källor.
En fråga som tidigt uppstått i granskningen är varför ingen inom Arbetsförmedlingen slagit larm om de misstänkta missförhållanden, då dessa av allt att döma pågått så länge. Enligt vad DN erfar är en del av svaret att arbetsmarknadssatsningen under många år betraktades som en succé inom myndigheten. Tack vare placeringarna kunde många långtidsarbetslösa tillfälligt flyttas över till den kolumn i statistiken som visar personer med full sysselsättning.
– Men några varaktiga jobb var det ju inte fråga om. Ingen av lönebidragsanställningarna övergick i en vanlig anställning,

vilket är hela tanken med den här stödformen, berättar en källa.
En av de ansvariga arbetsförmedlarna hävdar i samtal med DN att myndigheten har accepterat tveksamma placeringar för att arbetslöshetssiffrorna ska se bättre ut.
– En grön pinne trumfar allt, så var det länge, säger arbetsförmedlaren.
Ett av flera fall som DN tittat närmare på gäller en 37-årig tidigare gängmedlem som straffats för mordförsök och andra våldsbrott. Som ett led i mannens rehabilitering godkände Arbetsförmedlingen i Sollentuna 2017 att han anställdes av Komhuner kulturförening i Tensta, med placering i parklekshuset. Arbetsuppgifterna angavs vara ”trygghetsvandring” och stöd till nyanlända i deras myndighetskontakter.
Ersättningen bestämdes till 17 500 kronor i månaden i lönebidrag plus 130 kronor per dag i utvecklingsbidrag.
Komhuner kulturförening lovade i sin tur att tillgodose mannens stora behov av ”strukturer i vardagen”, vilket bland annat

skulle ske genom att han alltid måste arbeta i par med någon annan.
På pappret såg allt bra ut. Månad efter månad intygade föreningens kassör att 37-åringen skötte anställningen exemplariskt och efter en tid höjdes ersättningen. I själva verket var mannen sällan på jobbet.
– I stället kunde polisen ofta se honom tillsammans med aktiva kriminella på olika platser och i olika bilar, berättar en av DN:s källor.
En arbetsdag våren 2019 kontrollerades 37-åringen i biltrafiken i Västerås och visade sig vara narkotikapåverkad. Dagen därpå stoppade polisen åter mannen, nu efter att han hade kört en gängledare till Jönköping där denne skulle hämta ett parti cannabis. 37-åringen häktades – men Komhuner kulturförening fortsatte ändå att rekvirera lönebidrag från Arbetsförmedlingen i hans namn.
– Den här verksamheten har tillåtits pågå i många år och blivit ett riktigt råttbo. Den enkla förklaringen är att Arbetsförmedlingen inte har brytt

sig om hur pengarna använts, menar en person som fått insyn i verksamheten.
Internutredaren Christina Thuvander vill å sin sida ogärna rikta kritik mot den egna myndigheten.
– Felet ligger hos föreningarna och vår uppfattning är att flera av dem kan ha startats enbart i syfte att få ut bidrag. Däremot har det varit en brist hos oss att våra handläggare inte kunnat se vilka andra anställningar som funnits på den här arbetsplatsen. Det har gjort att de inte fått hela bilden.
Huruvida någon polisanmälan har gjorts eller inte mot föreningsföreträdarna vill Christina Thuvander inte kommentera.
– Det år sånt som omfattas av sekretess.
Christina Thuvander avfärdar att de ifrågasatta utbetalningarna skulle vara en följd av att kriminella lyckats infiltrera Arbetsförmedlingen, en generell problembild som myndighetens ledning nyligen berättade om i Sveriges Radio.
– Nej, det finns inga sådana indikationer här. Men i vilket fall

som helst är det nödvändigt att vi funderar på hur vi ska kunna undvika sådant här i fortsättningen. Vi behöver stärka vår kontroll och uppföljning och skapa ett liknande risktänk som inom Försäkringskassan. Konkret handlar det bland annat om ett bättre systemstöd som gör det möjligt att upptäcka kopplingar mellan olika juridiska personer.

Lasse Wierup
lasse.wierup@dn.se

Fakta. Lönebidrag

Arbetsgivare har sedan år 1980 kunnat söka ersättning från staten när de anställer en person med nedsatt arbetsförmåga.
Maxtiden är ett år, men om förutsättningarna ändras kan bidraget förlängas.
I år beräknas lönebidragen kosta staten totalt 14 miljarder kronor.
LO och Unionen har kritiserat Arbetsförmedlingen för att inte göra tillräckliga kontroller av de arbetsgivare som beviljas bidrag.

Ordförande: ”Vi kan inte hålla koll på alla hela tiden”

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Burhan Yildiz (L) är ordförande inom de föreningar som nu utreds för misstänkt bidragsfusk. Han slår ifrån sig alla anklagelser om falska redovisningar.

– Om de anställda var borta kunde det bero på att de var hos läkaren eller sökte jobb.

Som lokalpolitiker för Liberalerna, kommunal miljösamordnare och marknadsgeneral för Tensta Marknad är Burhan Yildiz, 57, ett känt ansikte för många i Järva-området. Parallellt med dessa uppdrag har han, i egenskap av styrelseordförande, under många år företrätt flera av de ideella föreningar som nu är föremål för granskning av Arbetsförmedlingen och andra myndigheter.

– Jag är besviken på hur Arbetsförmedlingen har agerat och vad man nu påstår om oss. Är detta verkligen belöningen för allt ideellt arbete? säger Burhan Yildiz när DN träffar honom i föreningslokalen i Tensta.
Enligt honom har alla de cirka 60 personer som anställts mot lönebidrag haft verkliga arbetsuppgifter och jobbat full tid.

– Det var inga problem att sysselsätta dem. De var i lokalerna och hjälpte till att hålla öppet, städade runt parkleken och kollade så att barnen i området inte började bråka. Under fredagar och lördagar har vi dessutom haft trygghetsskapande åtgärder, säger Burhan Yildiz.
De gånger de anställda inte var på plats fanns det, enligt honom, giltiga skäl.
– Vi tillämpade flextid, så jobbade de lördag eller söndag kunde det kvitta ut det under veckan. Om de var borta av andra skäl kunde det bero på att de var hos läkaren eller sökte jobb. Men vi är ju inga spanare, vi är vanliga knegare och kan inte hålla koll på alla hela tiden.

– Inget av det här är några nyheter för Arbetsförmedlingen, de har granskat oss och vi har fått mycket beröm. Egentligen är det vi som har blivit lurade av dem. De kom jätteofta och sa ”snälla, kan ni ställa upp och ta den här killen?” Sen i efterhand blir vi anklagade för allt möjligt, det tycker jag är förfärligt.
Fotnot. Burhan Yildiz var ledamot i Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd till och med 2014. I dag företräder han Liberalerna i Stockholms stads fastighetsbolag Svenska Bostäder och Stadsholmen.
Lasse Wierup
lasse.wierup@dn.se

Karolina Skog vill leda MP

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Ett kaxigare MP med tydligare ledarskap ska lyfta partiet. Det säger Karolina Skog, den åttonde kvinnan som vill ta över språkrörsposten.

– Vi är inte som alla andra och det ska vi verkligen stå för, säger hon.

Nästa kvinna att meddela sin kandidatur till att bli Miljöpartiets nästa språkrör efter avgående

Isabella Lövin är Karolina Skog. Hon tror att hennes långa erfarenhet av olika roller inom partiet är till hennes fördel. Karolina Skogs klättring inom partiet började i lokala avdelningar, som språkrör för Gröna studenter och flera år i kommunpolitiken. 2016 blev hon miljöminister och sedan 2019 har hon varit ekonomisk-politisk talesperson för partiet.
– Vi ska ha en bättre berättelse om vår miljöpolitik och visa sambandet mellan när vi förbjuder tops och stora gröna kreditgaranter. Väljarna får aldrig tvivla på att miljö är huvudfokus för oss, men de måste också veta att vi har svar på frågor som sjukvård och trygghet.
Varför tror du inte att MP skulle må bättre av att bara fokusera på klimatet och miljön?
– Även väljare som prioriterar klimatet vill känna att det finns en fungerande välfärd och sjukvård. Därför är det viktigt att vi inger trygghet och förtroende även i dessa frågor.
Avsaknaden av tydligt ledarskap är ytterligare en anledning till partiets tuffa opinionsläge, anser

hon. Om Karolina Skog blir
språkrör vill hon förändra det.
– Vi har en partikultur som är
skeptisk till ledarskap. Jag
uppfattar att det hämmar oss.
Samtidigt tror jag på involverande
ledarskap, men att vi har en
skepticism kring konceptet
ledarskap och jag tror att det
sipprar ut till väljarna, säger hon.
Miljöpartiet i dag är alltså
motsatsen till toppstyrt?
– Ja, men det är nödvändigtvis
inte en toppstyrning vi behöver.
Vi behöver en mer strukturerad
organisation och tydligare mandat
till de som leder partiet.
– Men jag är inte Annie Lööf som
behöver vara inne i varje detalj,
lägger Karolina Skog till.
Du skrev under morgonen på
Twitter att du vill göra MP till
kaxiga igen. Vad är kaxigt för dig?
– Att vi står upp för Miljöpartiets
särart. Att inte springa på samma
bollar som alla andra. Vi är inte
som alla andra och det ska vi
verkligen stå för.
Det pågår spekulationer om
partiet verkligen ska vara en del
av regeringen. Men Karolina Skog
är säker. Hon vill att Miljöpartiet
fortsätter att regera även efter
valet.

– Självklart ska vi eftersträva makt för att genomföra vår politik. Men vi har ju ett svårt parlamentariskt läge och så kommer det att vara efter nästa val. Jag kommer att verka för att det finns partier i regeringen som präglas av anständighet.

Kommer det vara aktuellt att lämna regeringen på grund av exempelvis migrationspolitiken om du blir språkrör?

– Min förhoppning är att vi ska hålla ihop och det hoppas jag Stefan Löfven vill också. Han har visat en fantastisk förmåga att hålla ihop regeringen och vi har hanterat många olika frågor och kriser gemensamt. Jag förväntar mig att han gör det han ska för att hålla ihop regeringen. Men självklart har vi gränser.

Den slutliga listan över kandidater presenteras på onsdag.

Sebastian Orre
sebastian.orre@dn.se

Kristdemokraterna vill se norska poliser i Sverige

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Sänkta skatter är en av huvud-ingredienserna i Kristdemokraternas skuggbudget. KD föreslår också att norska poliser ska kunna anställas i Sverige.

– Norge har ett överskott på poliser, vi vill göra det möjligt för dem att jobba i Sverige, säger KD-ledaren Ebba Busch.

Kristdemokraterna är först ut bland oppositionspartierna att presentera sin skuggbudget för nästa år. Huvudfokus är stora skattesänkningar och satsningar på vård och omsorg. Målet med skattesänkningarna är att bromsa den växande arbetslösheten.

– Nu behövs omfamnade reformer som bryter arbetslösheten, säger Jakob Forssmed, ekonomisk-politisk talesperson.

KD vill bland annat stimulera nyanlända och långtidsarbetslösa att jobba genom att ge dessa grupper dubbla jobbskatteavdrag. Även personer som tar akademisk

examen innan de fyllt 25 år ska få dubbelt jobbskatteavdrag, enligt KD.
Enligt Jakob Forssmed föreslår partiet skattesänkningar på drygt 30 miljarder kronor nästa år, vilket är något mer än vad regeringen och samarbetspartierna lade fram i höstbudgeten i förra veckan. KD säger samtidigt nej till utformningen av de skattesänkningar som regeringen och samarbetspartierna föreslår och vill i stället se andra lösningar.
KD säger även nej till den föreslagna sänkningen av arbetsgivaravgifter för unga. Partiet vill hellre se en modell som riktar sig till arbetslösa, inte bara gruppen 19–23-åringar.
KD föreslår också mer pengar till rättsväsendet, bland annat en riktad satsning för att anställa norska poliser.
– Norge har ett överskott på poliser, vi vill göra det möjligt för dem att jobba i Sverige, säger Ebba Busch.
Enligt KD:s förslag ska de norska poliserna efter en kort introduktionsutbildning få samma

befogenheter som sina svenska kollegor. Enligt KD finns det i dag cirka 250 arbetslösa poliser i Norge och dessa skulle kunna erbjudas jobb i Sverige.
KD vill också genomföra ytterligare satsningar inom vård och omsorg. Partiet vill bland annat se en nationell vårdförmedling för att minska vårdköerna.
– Det är märkligt hur litet intresse som visas för sjukvården från andra partier, säger Ebba Busch.
Förbättrade villkor och fortbildning för personal inom äldreomsorgen är en annan ingrediens i KD:s skuggbudget.
– Denna storsatsning kommer att öka kvaliteten för de äldre, säger Jakob Forssmed.

Hans Olsson
hans.olsson@dn.se

Dödlighet i droger hög i Sverige

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Sverige toppar listan över narkotikadödlighet i Europa, visar en rapport från EU:s narkotikabyrå (EMCDDA).

Rapporten visar att Sverige under 2018, det senaste året som undersökts, hade 81 narkotikarelaterade dödsfall per miljoner invånare. Det är nästan fyra gånger fler än genomsnittet för EU-länderna.

– Främst är det så klart bland missbrukare. De som dör i narkotika är de som använder narkotika, där ser vi ingen drastisk ökning, säger Mimmi Eriksson Tinghög, utredare på Folkhälsomyndigheten.

EMCDDA poängterar i rapporten att det är vanskligt att jämföra olika länders resultat, dels på grund av olika undersökningsmetoder men också på grund av potentiella mörkertal.

– Sverige är väldigt bra på den här typen av statistik. Jag skulle inte

säga att det är den största orsaken till att vi hamnar högst upp, men det är definitivt en stark bidragande orsak. I andra länder vet vi att det inte är samma typ av rapportering, säger Eriksson Tinghög.

Skottland är dock den region i undersökningen som sticker ut mest. 295 dödsfall/miljoner invånare rapporterades där 2018. För Storbritannien som helhet blir antalet dödsfall per miljoner invånare till betydligt färre – 76. Dödsfall orsakade av opioider, såsom heroin, dominerar tydligt i rapporten. 2018 dog 98 svenskar på grund av heroin. Enligt rapporten minskade dock de drogrelaterade dödsfallen i Sverige mellan 2017 och 2018.

– Om vi ser på Sverige de senaste fem åren har vi sett en ökning, men de senaste två åren går det neråt, säger Eriksson Tinghög.

TT

Vårdbrister anmäls – äldre fick inte rätt stöd

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Flera äldreboenden har brustit under coronapandemin, visar en kartläggning av vårdärenden gjord av Sveriges Radio Ekot.

Omkring 70 ärenden påvisar brister i omvårdnad under covid-19. Oftast är det äldreboenden som har haft stor smittspridning som är föremål för anmälningarna till Inspektionen för vård och omsorg (Ivo). Äldre har inte fått duscha på flera veckor, inte fått medicin på rätt tid och personal har inte haft tid att vara med äldre som legat på dödsbädden, visar granskningen. Bland annat har ett boende i Helsingborg anmälts flera gånger och staden utreder nu vad som hänt där, och på andra boenden där smittan varit utbredd. Omsorgsdirektören Annika Andersson säger till Ekot att hon ser allvarligt på kritiken.

– Vi fick ett stort smittutbrott under bara några få dagar och vi hade inte den beredskapen. Vi har den största respekt både för anhöriga och boende som också blir drabbade men jag har också respekt för det arbete medarbetare har gjort.

TT

Förseningar av skydd mot it-angrepp kritiseras

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Sveriges nya cybercenter för skydd mot it-angrepp skulle ha startat i år, men dröjer. Försvarsutskottets ordförande Pål Jonson (M) kritiserar regeringen för att dra benen efter sig.

Regeringen tror dock på en start i år, men ärendet bereds fortfarande.

– Nu under pandemin ökar hoten och riskerna i cybermiljön ytterligare eftersom alltfler jobbar på distans hemifrån. Det är en exponentiell ökning, så det är helt klart att det brådskar att få det här centret på plats, säger Pål Jonson (M).

– Jag kan konstatera att arbetet går långsamt. Detta inger naturligtvis oro.

I torsdags hördes de fyra myndigheterna, Försvarets Radioanstalt (FRA), Försvarsmakten, Säkerhetspolisen och Myndigheten för Samhällsskydd och beredskap (MSB) av försvarsutskottet. Den 16 december förra året lämnade de in ett förslag om ett gemensamt cybersäkerhetscenter som skulle starta i år.

– De fyra främsta myndigheterna redovisade det arbete som sker. Jag har inga invändningar eller kritik mot deras agerande. Men de behöver vägledning från regeringen om organisation och struktur. Det är ytterst ett politiskt beslut, säger Pål Jonson.

I regeringsförklaringen i september 2019 lovade statsminister Stefan Löfven (S): ”Nästa år inrättas ett nationellt cybersäkerhetscenter”.
I dag arbetar ett mindre antal personer från de fyra myndigheterna i en provisorisk lokal hos MSB i Solna. I regeringens budgetförslag för 2021 finns pengar för myndigheternas arbete i centret.
Men enligt Pål Jonson saknas fortfarande avgörande besked.
– Regeringen har inte beslutat om lokalisering, vem som ska vara chef och vilken relation centret ska ha till regeringskansliet. Man måste också slå fast hur samarbetet med näringslivet ska gå till. Det är helt avgörande med tanke på att nästan all samhällsviktig verksamhet numera sker i privata företag.
De fyra myndigheterna föreslog att verksamheten skulle ledas av roterande chefer från de fyra myndigheterna. Arbetet skulle styras genom ”konsensus” mellan myndigheterna. Men den modellen tror inte Moderaterna på:
– Vi moderater anser att det är viktigt att det finns en tydlig

ledningsstruktur och att FRA blir huvudman för centret eftersom de besitter den tekniska förmågan, säger Pål Jonson.
– Man måste kunna kombinera arbetet med informationssäkerhet och signalspaning. Vi ha ju tittat på den brittiska modellen där deras signalspaningsmyndighet GCHQ har ett center för cyberoperations. Det vore naturligt att man utformar det svenska centret på samma sätt.
Vilket departement är ansvarigt för bildandet av centret?
– Ja, det undrar jag också. Det är inte klart om det är justitiedepartementet, försvarsdepartementet eller näringsdepartementet. Uppdraget till myndigheterna att föreslå centret kom från försvarsdepartementet, men det finns oklarheter eftersom regeringen skjutit på frågan och inte satt ner foten.
Ni tycker att regeringen drar fötterna efter sig?
– Ja. Med tanke på att centret ska bli operativt senast 1 januari 2021. När de får hälften så stor budget som de begärt och inte får respons av regeringen på den utformning

av centret som de föreslagit - då kommer vi att förlora tid.
Försvarsministerns pressekreterare Toni Eriksson säger att centret ska startas i år och att ärendet bereds av försvarsdepartementet och justitiedepartementet:
– Det är svårt att bemöta kritik mot något som inte är presenterat i sin helhet än, säger Toni Eriksson.

Mikael Holmström
mikael.holmstrom@dn.se

Fakta. 250 personer skulle arbeta med cybersäkerhet

2017 slog Försvarsberedningen fast att cyberattacker är ett allvarligt hot som likställdes med väpnade angrepp. Därför måste Sverige ”agera proaktivt för att upptäcka eller få information om ett cyberintrång, olika former av cyberattacker, en hotande cyberoperation, eller för att fastställa en cyberoperations ursprung”.
FRA, MSB, Säpo och Försvarsmakten föreslog i december 2019 att cybersäkerhetscentret byggs upp stegvis för att 2025 bestå av en arbetsstyrka motsvarande 250

personer, i huvudsak från FRA och MSB. Kostnaden bedömdes 2021 vara 71 miljoner kr för att öka till 123 miljoner år 2025.

”Äldre ledamöter bör lämna Akademien”

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Det ökade ifrågasättandet av fakta oroar Nobelstiftelsens vd Lars Heikensten. Det är med hjälp av vetenskapen som vi byggt välstånd under över 200 år, säger han i Studio DN:

– Skulle den utvecklingen vända är det en katastrof för mänskligheten.

Nästa vecka tillkännages vilka personer som belönats med årets Nobelpris. Normala år får Lars Heikensten träffa pristagarna, men i år är prisutdelning och program bantade, digitala och annorlunda. Banketten är inställd. Det är lite snöpligt för Nobelstiftelsens vd, som avgår vid årsskiftet.

I en intervju i podcasten Studio DN berättar han om Nobelstiftelsens roll och vad som präglat hans tid.

De upptäckter som varit ”till störst nytta för mänskligheten” ska ges Nobelpriset, men misstron och motståndet mot vetenskap ökar i stora grupper, något som märks också i Sverige.

– Under de senaste mer än 200 åren har vi haft en fantastisk ekonomisk utveckling med en dramatisk förbättring av välfärden. Det handlar mycket om vetenskap – vi har lärt oss saker, både inom natur- och samhälls-vetenskap. Skulle det här vända är det en katastrof för mänskligheten. Till exempel har USA:s hantering av coronakrisen

betydande inslag av vetenskapsförakt.
Hur påverkar faktaresistens demokratin?
– Idén med demokrati är att människor ska vara med och fatta beslut i samhället. Då måste man ju veta hur det ligger till. När jag arbetade i Riksbanken använde jag ett exempel: för att sätta räntan använde vi den kunskap som fanns, även om den var ofullständig. Det blir fel ibland, men ambitionen är att bete sig på ett sätt som är förenligt med världen som den ser ut. Om vi i stället hade tittat på stjärnbilderna hade ingen blivit särskilt lycklig.
Nobelstiftelsens utåtriktade verksamhet är ett sätt att värna om och visa vetenskapens värde. Området har utökats kraftigt under Heikenstens tid som vd. Han har även ägnat kraft åt den infekterade processen kring ett Nobelcenter i Stockholm. Placeringen på Blasieholmen stoppades till slut i domstol. I stället ska centret uppföras vid Slussen, längs Stadsgårdskajen, något Heikensten är positiv till. Bygget kan, spår han, med lite tur komma i gång 2026.

Hans senaste år har dock i hög grad dominerats av krisen i Svenska Akademien. Den har, anser han, kommit en bit på vägen i arbetet för att återställa förtroendet.

– Det är en helt annan grupp nu, med fyra nya kvinnliga ledamöter. Man har tagit fram regelverk som är skarpare och bättre.

Det har inte varit lätt att få igenom, säger han, och han vill ha mer:

– Nobelstiftelsen anser att det vore värdefullt med mer rotation i de kommittéer som utser pristagare. Det har man i de andra institutionerna, och det vore bra även för Svenska Akademien.

Han vill också se tidsbegränsade förordnanden:

– Framför allt när man är äldre och har svårare att bedriva arbetet enligt de krav som ställs. Då borde man ha en rörelse ut ur organisationen.

Han tillägger att krisen kunnat undvikas om de närmast berörda akademiledamöterna snabbt och självmant hade avgått.

– Det tyckte jag då, och det tycker jag fortfarande.

Sanna Torén Björling

1,2

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

miljarder kronor satsar Trafikverket på att bygga om olycksträckan från Kaunisvaara till Svappavaara. I januari i fjol omkom sex personer i Masugnsbyn då deras bil krockade med en malmbil på länsväg 395. Nu byggs vägen om för att förbättra trafiksäkerheten.
TT

Covidvaccin från Astra Zeneca ska granskas

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Den europeiska läkemedelsmyndigheten EMA har nu påbörjat den första utvärderingen av ett covid-vaccin för ett eventuellt godkännande.

Det aktuella vaccinet är utvecklat av det svensk-brittiska läkemedelsföretaget Astra Zeneca i samarbete med forskare vid Oxford University. Detta är också ett av de vacciner som den svenska regeringen slutit avtal om.

Granskningen, skriver det svenska Läkemedelsverket i ett pressmeddelande, kommer att ske löpande genom en så kallad ”rolling review”, vilket är en process som kan användas för att påskynda bedömningen av ett läkemedel om situationen bedöms som kritisk.

I nuläget, konstaterar myndigheten, går det inte att dra några slutsater om vaccinets säkerhet eller effektivitet.

”Det går inte att förutse när ett eventuellt beslut om ett godkännande av vaccinet skulle kunna fattas, även om den löpande granskningen kan förkorta utredningstiden avsevärt”, säger Läkemedelsverkets vaccinkoordinator Charlotta Bergquist.

TT

Pandemin försenar förhör med IS-kvinnor

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Förhör som skulle ha hållits med svenska kvinnor som misstänks ha samröre med terrorrörelsen IS har skjutits upp, rapporterar Ekot. Orsaken till fördröjningen är coronapandemin. Med förhören skulle det bedömas om kvinnorna ska åtalas för terrorbrott, krigsbrott eller samröre med IS – eller om de ska frias helt.

TT

Två nya covid-19-dödsfall

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Ytterligare två personer med bekräftad covid-19 har rapporterats döda i Sverige, enligt Folkhälsomyndigheten.
Därmed har totalt 5 895 smittade avlidit i landet. Sammanlagt har 94 283 personer bekräftats smittade av covid-19.
TT

Coronakrisen gör löneförhandlingarna svårare än på länge

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Nu drar årets lönerörelse igång. Den kan bli stökigare än vanligt – på grund av lågkonjunkturen och att LO-förbunden i år inte är överens. Arbetsgivarna säger

att pandemin gjort att de nu lägger ett ännu lägre bud än de lade i vintras.

Efter de havererade samtalen om arbetsrätten ska nu samma personer sätta sig vid ett nytt förhandlingsbord – för att försöka enas om lönerna för flera miljoner svenskar. De allra flesta avtal förlängdes i mars på grund av pandemin.

Fem fack inom industrin sätter tillsammans med arbetsgivarorganisationer det så kallade märket på arbetsmarknaden. Det är ingen lag, snarare en social norm som utgår från konkurrenskraften i exportindustrin och ska fungera som ”tak” för miljontals svenskar.

Industrifacken krävde i vintras bland annat 3 procent i löneförhöjning, en särskild låglönesatsning, fortsatta avsättningar till delpensioner och en plan för anställda inte hejdas i sin yrkes- eller löneutveckling efter föräldraledighet.

Nu har de nya förhandlingarna börjat, deadline är 31 oktober.

– Våra krav är de samma nu, och vi hävdar att det finns utrymme för detta. Det är inget nattsvart läge inom våra branscher, och nu

har bilindustrin rullat igång också, säger IF Metalls avtalssekreterare Veli-Pekka Säikkälä.
Han fortsätter:
– Vi försöker vara långsiktiga och ansvarsfulla – kräver inte massor när det går jättebra för Sverige, och inte noll när det är tufft.
Men andra branscher är hårt drabbade, och kan ha svårt att klara ”märket”?
– Jag har förståelse för det, samtidigt som andra branscher tycker det är för låga krav.
Industriavtalet har fungerat i över 20 år och gett reallöneökningar. Med denna modell ger vi också styrka till de grupper som själva inte orkat drivs sina krav.
Arbetsgivarsidan erbjöd i vintras 1,4 procent i årligt lyft, men då ingår alla krav som innebär högre kostnader. En av parterna är Industriarbetsgivarna, som organiserar företag bland annat inom stål-, gruv- och pappersbranschen. Där är Per Widolf förhandlingschef:
– Vår syn på förhandlingarna präglas av att pandemin gjort att vi glidit ner i en ordentligt djup lågkonjunktur. De svenska arbetskostnaderna är höga

jämfört med våra viktigaste konkurrentländer. Det kan gå snabbt utför om vi prisar ut oss. Vi vill ha ett balanserat avtal.
Och ert bud är inte längre 1,4 procent?
– Nej det accepterades inte av motparten och finns inte kvar. Men jag vill inte säga något om något nytt bud, det tar vi vid förhandlingsbordet.
Ni är i efterhand glada för att avtalet förlängdes?
– Glada är fel ord – men det var bra att vi inte skrev avtal då. Det har varit tuffare i andra länder, i Finland träffade man avtal strax före att pandemin bröt ut, säger Per Widolf.
Årets avtalsrörelse kompliceras av att två arbetarfack – Pappers och Kommunal – har krävt högre löneökningar än industriförbunden, vilket väckt irritation inom LO-familjen. Kommunals ordförande Tobias Baudin har sagt till DN att man känner folkets stöd efter pandemin och vill ”krama ut så mycket det går”.
På fredagen lade man därför till nya krav för sina medlemmar inom bland annat äldrevården,

som till exempel helt slopad karensdag och en extra fridag.

Hans Strandberg
hans.strandberg@dn.se

Fakta. Så sätts märket för de svenska lönerna

LO-facken IF Metall, GS-facket och Livs, TCO-facket Unionen och Saco-förbundet Sveriges Ingenjörer samarbetar under namnet Facken inom industrin. Genom ett samordnat avtal med ett antal arbetsgivare sätter man ”märket” för svenska löntagare inom ramen för det så kallade Industriavtalet.

Utgångspunkten är att svensk exportindustris konkurrenskraft ska vara styrande för lönebildningen.

Arla anmäls: Mjölkreklam anses försköna verkligheten

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Arla påstår i sin senaste reklam ”det nya kolivet” att korna ska ha möjlighet till massage och extra lång betestid. Flera menar att reklamen ger en förskönande bild av verkligheten och anmäler nu Arla till Konsumentverket.

På Arlas mjölkpaket och affischer kan man läsa om att företaget nu har en ”ännu bättre djuromsorg”.

I reklamen påstås att korna nu får möjlighet till massage, sköna bäddar att ligga på samt längre betestid.

Flera personer anmäler nu reklamen till KO – och menar att den är vilseledande för konsumenten. Flera anmälare saknar information om hur korna ska kunna erbjudas den utlovade massagen, samt hur många – och

vilka – gårdar som innefattas av ”det nya kolivet”.
Enligt Arla lever de upp till den djurhållning som utlovas i reklamen.
– Det är ett faktum att den här mjölken kommer från kor som får längre sommarbete utomhus och går lösa inomhus, de får en ännu bättre inomhusmiljö och skön massage från roterande ryktborstar. Det är vi stolta över, säger Konrad von Otter, kategoriansvarig för mjölken på Arla, till nyhetsbyrån Siren.
Anmälarna menar att reklamen är otydlig. Flera önskar att Arla i reklamen skulle besvara frågor om hur den påstådda djurhållningen kontrolleras och inspekteras i praktiken.
– Vi har varit så tydliga som det bara går. Både på paketen och på vår hemsida. Vi lever upp till vad vi lovar, på varenda gård, det har vi varit ute och kontrollerat, säger Konrad von Otter till nyhetsbyrån Siren.

Maja Andersson
maja.andersson@dn.se

Han knivhöggs i axeln när en festdeltagare gick till angrepp

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

21-åriga Arizona Spegel blev knivhuggen på en lägenhetsfest förra året när en ung man gick till plötslig attack.

Händelsen är typisk. I fjol vårdades 212 personer i Stockholms län för knivskador – något som ställer höga krav både praktiskt och psykiskt på sjukvården.

Det är natten mot fredagen den 24 maj 2019 och det gamla kompisgänget har samlats. Under kvällen har de firat att en av killarna ska ta studenten någon vecka senare.

– Det var skithärlig stämning. Alla var glada, säger Arizona Spegel till DN drygt ett år senare.

Men på efterfesten i lägenhet på Kammakargatan i centrala Stockholm förändras allt. En pojkvän till en kurskamrat har följt med. Han börjar bråka med sin flickvän och några i kompisgänget försöker stoppa honom från att bli våldsam. Plötsligt står pojkvännen med en kniv i handen som han börjar hugga med mot flera av personerna i lägenheten.
– Han var ju förbannad, men han var helt stel och bestämd i sitt känslouttryck i ansiktet, säger Arizona Spegel.

Arizona Spegel väljer att gå fram mot knivmannen och verbalt försöka få honom att släppa sitt vapen. När han konfronterade mannen blev han själv en måltavla.
– Han gör två snabba hugg här i axeln. Jag kämpar inte emot eller försöker stoppa honom. Jag fattar inte, säger Arizona Spegel.
Huggen tar illa och det kommer mycket blod från såret. Arizona Spegel lägger sig ner på golvet och får snart hjälp av två av tjejerna i lägenheten för att hålla tryck på skadan. Under tiden går knivmannen till attack mot andra

i lägenheten. Han skadar flera personer i lägenheten innan han till slut springer iväg.
Skjutningarna får ofta de stora rubrikerna, men knivvåldet är vanligare. Under 2000-talet har kniv använts vid i genomsnitt drygt 40 procent av samtliga fall av dödligt våld, enligt Brottsförebyggande rådet.
Totalt fick 46 personer vård för skottskador i Stockholms län under förra året, samtidigt som 212 vårdades för knivskador, enligt siffror från Socialstyrelsen.
Händelsen vid lägenhetsfesten som beskrivs ovan är på många sätt ett typiskt fall när det gäller knivskärningar.
Kristoffer Samsing, insatschef vid Stockholmspolisen, berättar att det är relativt vanligt att personer som han ingriper mot bär kniv.
– Jag jobbade i natt och tog i alla fall två knivar, säger han när DN talar med honom.
Den allmänna tillgången till knivar gör att våldsamma situationer blir potentiellt livsfarliga – ofta utan att förövarna hade den avsikten.
Problemet är enligt Kristoffer Samsing kombinationen av att

knivar är lättillgängliga och att straffen är så låga.
– Jag anser att det är allvarligt. Man har tillgång till ett livsfarligt vapen. Det är många som har blivit mördade i stridens hetta. Poliserna hamnar ibland själva i riskzonen på grund av att knivar är så vanligt förekommande.
Kristoffer Samsing tar exemplet med polisen Ted Eriksson som knivhöggs i nacken vid Medborgarplatsen i augusti 2017. Lösningen, enligt Kristoffer Samsing, är en straffskärpning för brott mot knivlagen. Nu är den vanliga påföljden böter.
Adrian Iliescu, överläkare vid Södersjukhuset, har drygt 20 års erfarenhet av akutsjukvård och han beskriver de typiska skadorna som åsamkas med knivar som allvarliga.
– Ett sådant föremål kan penetrera kroppen på djupet och skada vitala organ. En kniv som sitter i mjälten kan orsaka ett dödsfall på några minuter. En kniv som sitter i låret och träffar arteria femoralis, ett kärl stort som en tumme, kan orsaka en katastrofal blödning som gör att patienten avlider på mindre än ett par minuter. Får man det rakt i

hjärtat kan det vara kört direkt, säger han.
Han berättar också att denna typ av skador kan vara oförutsägbara.
– En inre blödning orsakad av ett skadat kärl syns inte direkt på patientens kläder eller på huden men kan leda till ett livshotande tillstånd inom bara några minuter, säger han.
Men det finns också risker med knivvåld som kan innebära allvarliga somatiska problem på lång sikt, om man exempelvis får skador på tarmarna eller nerverna.

Adrian Iliescu betonar hur viktigt det är med samkörda larmteam där organisationen är tydlig. Kampen mot klockan är ofta påtaglig vid den typen av händelser. Nyckeln till framgång är bra ledarskap, kommunikation och tydliga roller inom larmteamet. Detta nås genom återkommande interdisciplinär träning, berättar han.
– En knivhuggen patient är alltid ett tungt och mycket krävande fall för traumateamet. De jobbar under ett stort psykologiskt tryck för att kunna rädda patientens liv. Vid ett stort traumalarm kan det

finnas 18–20 vårdpersonal runt patienten som jobbar aktivt för att rädda patientens liv. Det kan bli väldigt trångt, säger han.
Hur ser det typiska fallet ut?
– I princip är det unga män som är offren. Det är oftare på helgerna, på nätterna.
Är det ofta alkoholrelaterat?
– Scenariot är ofta att de går ut och festar och så blir det bråk, antingen på restaurangen eller på vägen hem. Ofta är det vid 2–3-tiden på natten. Men det finns också andra omständigheter kring knivskadorna. Det kan vara exempelvis rånförsök, gängkriminalitet, psykisk ohälsa och så vidare.
Arizona Spegel hade tur, berättade läkarna för honom. När han blev knivhuggen den där dagen i maj 2019 fick han en skada på den djupa halsvenen vid vänster axel och förlorade mycket blod. Men han fick snabbt hjälp – först av de två tjejerna i lägenheten och därefter av en polis – innan han togs till sjukhuset för operation.
Men innan beskedet kom från läkarna om att han skulle klara sig var han rädd för att han skulle dö av blodförlusten.

– Det var inte som på film, men man tänkte så här: Nu har jag blivit knivhuggen. Så kanske jag dör i den här lägenheten i kväll. Det gör inte jätteont. Men jag kan förblöda. Det var det jag tänkte, säger han.

I dag är han helt återställd – liksom de andra som skadades på festen.

Knivmannen – en i dag 21-årig man som tidigare har dömts för småbrott – dömdes efter knivattacken till nio års fängelse i tingsrätten för mordförsök i två fall, grov misshandel och olaga hot. Hovrätten slog senare fast tingsrättens beslut.

Arizona Spegel ägnar sig nu på heltid åt sina universitetsstudier. Men han har tänkt mycket på händelsen och menar att mannen som nu har dömts för att ha försökt knivhugga honom till döds gjorde något som inte riktigt går att förstå.

– Det är så jävla dumt. Han hade så många möjligheter att släppa den där kniven, att bara gå därifrån. Jag tycker inte synd om honom, säger han.

Adam Svensson
adam.svensson@dn.se

Fakta. Brott mot knivlagen

Det är förbjudet att ha knivar, stickvapen, skärvapen och andra farliga föremål på allmän plats, inom skolområde eller i fordon på allmän plats om inte innehavet är befogat.
2019 anmäldes 11 600 brott mot knivlagen att jämföra med 7 400 brott mot vapenlagen. Bägge brottstyperna ökade med 11 procent jämfört med året innan.

2019 misstänktes 8 139 personer för brott mot lagen om förbud beträffande knivar. Av dessa var 20 procent mellan 15 och 20 år. Av de misstänkta för knivbrott var 7 procent kvinnor.
Andelen knivbrott där en misstänkt kan knytas till brottet är mycket hög jämfört med andra brott, närmare två tredjedelar av brotten klaras upp. Det hänger ihop med att polisen ofta griper den misstänkta personen på bar gärning.
Knivbrott upptäcks ofta i samband med hotfulla situationer eller vid misshandelsfall. Källa: Brå

Fem andra fall 2019 där personer knivskadats

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Man hittas rånad och dödad i lägenhet

En man hittas död i en lägenhet i Gustavsberg i november 2019. Utredningen visar att att flera personer har rånat honom på soft airgun-vapen. Tingsrätten kommer fram till att mannen har blivit mördad och att bland annat en köttklubba eller en köttyxa har använts. En av rånarna erkände också att han hade utdelat två knivhugg.
Dom: 16 års fängelse för en 30-årig man, 5 års fängelse för en 31-årig kvinna samt 10 månaders fängelse för en 36-årig man.

Man hittas med omfattande stickskador

En man hittades med omfattande skador i halsen och på kroppen i Bandhagen i oktober 2019. Han

hade också flera stick- och skärskador på lungsäcken. I tingsrätten berättar offret att han har druckit runt tio öl och även tagit kokain, och att han fick sys med 15–16 stygn i halsen. Bevisningen höll dock inte i tingsrätten.
Dom: En 23-årig man frikändes från mordförsök men dömdes för ofredande samt en 27-årig man frikändes från misshandel.

Man fick livshotande skador av knivhugg

I Norsborg i oktober 2019 blir en man huggen i ryggen och i högra skinkan och fick livshotande skador. Enligt vittnen hade en konflikt utbrutit i samband med att den ene inte ska ha visat "respekt" för en kvinna på platsen. Offret var enligt utredningen mycket påverkad av alkohol vid tillfället.
Dom: En 27-årig man döms till 6 års fängelse.

Man knivskuren i ryggen och sparkad i huvudet

En 36-årig man åtalades för att ha huggit en man i ryggen med en kniv och sparkat honom i huvudet i Skärholmen i juni 2019.

Blödningarna blev sedan så allvarliga att de var livshotande, enligt tingsrätten. En kvinna som var närstående till den misstänkte valde att inte medverka i vittnesförhör. Enligt vittnen föregicks händelsen av ett bråk utanför en festlokal.
Dom: Mannen dömdes till 8 års fängelse i tingsrätten men friades från mordförsök i hovrätten.

Kvinna hittas med punkterade lungor
En kvinna hittades allvarligt - skadad i ett trapphus i Kista i augusti 2019. Båda hennes lungor var punkterade och hon hade skador på de “stora kärlen vid halsen” och en fraktur på ryggen efter en attack från en man som var svartsjuk på att kvinnan hade en relation med en annan man, enligt tingsrätten. Mannen var berusad vid tillfället.
Dom: 8 års fängelse för en 31-årig man i tingsrätten. Straffet skärptes sedan till 9 års fängelse i hovrätten.

DN
dn@dn.se

Vite för krogar som inte följer reglerna

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

25 000 kronor – så mycket kan krogar som inte följer Folkhälsomyndighetens rekommendationer komma att få betala i vite.

I ett halvår har reglerna funnits: endast sittande sällskap tillåts, gäster ska ha minst en meter till andra sällskap och trängsel ska motverkas. Trots det hittas brister på mer än en tredjedel av krogarna i Stockholm vid kontroller som görs fyra dagar i veckan av Stockholms stads inspektörer, rapporterar SVT.

– Alla har inte förstått och vi behöver fortfarande vara ute och göra kontrollerna, säger Kristine Fornander på Livsmedelskontrollen i Stockholm till SVT.

Så länge misskötsamheten pågår kan nu krogarna och restaurangerna tvingas betala ett vite på mellan 10 000 och 25 000 kronor för varje vecka som

felaktigheterna kvarstår. Ett sådant beslut tas av förvaltningsrätten.
– Hittills har inga beslut fattats, det är ju en process. Så än så länge har det inte utdömts några viten, säger Kristine Fornander på Livsmedelskontrollen i Stockholm till SVT, och menar att ett föreläggande med vite är ett effektivt sätt att få krogar att åtgärda problem.
DN
Dela

Upprustningen nära en halv miljard dyrare

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Roslagsbanan blir nästan en halv miljard kronor dyrare. Socialdemokraterna riktar nu kritik mot Moderaterna för att inte ha koll på Region Stockholms ekonomi. Men trafikregionrådet Kristoffer Tamsons (M) slår ifrån sig kritiken – och menar att dyra

överprövningar har fått kostnaderna att skena.
Arbetet med att rusta upp Roslagsbanans stationer, depåer och tågvagnar har pågått sedan 2010. Bland annat har sträckan fått 19 kilometer dubbelspår. Men kostnaderna för projektet har ökat allt eftersom arbetet dragit ut på tiden. Nu menar oppositionsregionrådet Jens Sjöström (S), med ansvar för trafikpolitik, att den blågröna majoriteten inte har tillräcklig kontroll på utgifterna och slösar med skattebetalarnas pengar.

– Det är extrema kostnadsfördyringar vi talar om, säger han. Efter successiva höjningar var budgeten för projektet strax under 10 miljarder kronor inför trafiknämndens möte den 22 september. Under mötet klubbades kostnader på ytterligare 485 miljoner kronor, berättar Jens Sjöström. Han är tydlig med att även Socialdemokraterna röstade ja till kostnaderna – men att de hade hamnat i en situation när det var nödvändigt att göra det.
– Ja, vi deltog i beslutet den här gången. Det är mot bakgrund av

tio miljarder som redan har rullat ut och om man då inte fullföljer det så blir inte projektet klart, säger han.
Jens Sjöströms kritik riktas mot Moderaterna med trafikregionrådet Kristoffer Tamsons (M) i spetsen. Han menar att Moderaterna inte har haft tillräcklig kontroll över ekonomin när det gäller arbetet med Roslagsbanan.
– För mig är det helt horribelt hur man utövar politisk ledning att dra igång stora miljardprojekt och att samtidigt inte ha kostnadskontroll över dem, säger han och menar att revisorerna återkommande också har tagit upp problemen med ekonomin för SL:s investeringar.
Kristoffer Tamsons reagerar starkt på Jens Sjöströms kritik och ifrågasätter hans påståenden på flera punkter.
– Låt oss börja med att han kritiserar sitt eget beslut. Låt oss då också konstatera att att frågan väcktes långt tidigare. Riskerna med Roslagsbanans utbyggnad pekades ut i ett genomförandebeslut redan 2016, säger han.

Enligt Kristoffer Tamsons har de ekonomiska ramarna för projektet satts på ett sätt där man har kalkylerat med vissa risker – men inte haft så stora ramar att man har budgeterat för ett värstascenario.

– Upprustningen har pågått i över tio år. Man budgeterar aldrig för dem fullt ut för sådana risker eftersom de ju är risker. Kostnadssätter man dem för tidigt så finns det en möjlighet att de faller ut på grund av detta, eller att pengarna slukas ändå, säger han.

Flera överprövningar av trafikförvaltningens beslut har tagit mycket tid under arbetet med Roslagsbanans upprustning. Detta har också inneburit stora kostnader, berättar Kristoffer Tamsons. Han nämner tre större sådana överprövningar: upphandlingen av de nya tågen, järnvägsplanen, och en överklagad detaljplan. Dessutom har corona-utbrottet inneburit kostsamma förseningar.

Adam Svensson
adam.svensson@dn.se

Man död efter skjutning i Märsta

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

En 24-årig man har avlidit efter att ha skjutits i södra Märsta vid lunchtid på fredagen. Offret ska ha överraskats utanför sin bostad och träffats i huvudet.

– Någon misstänkt har ännu inte gripits, säger Martin Wallin, samordnare i Sollentuna lokalpolisområde mot grov organiserad brottslighet.

Enligt uppgift till DN hade mordoffret nyligen frigivits från fängelse. Belastningsregistret visar domar för flera olika brott, men ingenting tyder på att 24-åringen tillhört något kriminellt nätverk.

– Det handlar mer om en ensamvarg, säger en källa till DN.

Larmet kom in till polisen klockan 11.47 under fredagen. Per Fahlström, presstalesperson vid Stockholmspolisen, berättar att mannen hittades skadad utomhus

i bostadsområdet Valsta i Märsta, Sigtuna kommun.
– Det var en förbipasserande som såg en skadad person liggandes utomhus, säger han.
Polisen hade under eftermiddagen flera patruller på plats i Valsta. Strax före 14-tiden meddelades att 24-åringen dött av sina skador, vilket innebär att brottsrubriceringen nu är mord.
– Spaningarna leds av sektionen för grova brott vid polisområde Nord och många delar av polisorganisationen kommer att arbeta på bred front hela helgen, säger Martin Wallin som arbetar mot grov organiserad brottslighet.
Märsta har de senaste åren drabbats av såväl flera skottlossningar som sprängdåd. Ett lokalt nätverk om ett 40-tal personer har vuxit fram på orten och tidigare händelser tyder på att nätverket har hamnat i konflikt med narkotikasäljare och andra kriminella i just Valsta.
– Det är alldeles för tidigt att spekulera i vad som kan ligga bakom i det här fallet, säger Martin Wallin till DN.

Lasse Wierup
Adam Svensson

SL och Stadsmissionen samarbetar för att öka tryggheten

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Stockholms Stadsmission och SL har inlett ett samarbete. Tanken är att man genom att hjälpa utsatta grupper ska öka tryggheten i kollektivtrafiken.
I ett pressmeddelande skriver SL att målgrupperna är personer som lever i hemlöshet, EU-medborgare som tigger och unga vuxna som omfattas av den nya gymnasielagen. Stadsmissionen bidrar bland annat med resurser från Nattjouren, EU-medborgargruppen och Baba-teamet, som vänder sig till ensamkommande barn och unga. Rent praktiskt kan handla om att ge stödsamtal och skapa relationer.
– Vår trygghetscentral kommer att få stor nytta av att jobba nära en organisation som har stor kunskap om de utsatta grupper vi nu vill förstärka tryggheten hos. Eftersom många utsatta rör sig i våra miljöer är det ett måste att

veta hur vi bäst bemöter dessa människor, säger Fredrik Skarp, förvaltningsledare för trygghet på trafikförvaltningen.

Andreas Nordström

Brombergs förlag köpt av Norstedts: ”Enormt roligt”

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

En stor affär i bokbranschen har färdigställts: Norstedts förlagsgrupp köper Brombergs bokförlag. Norstedts vd Eva

Gedin beskriver samarbetet som en ”perfect match”.

– Brombergs har en väldigt tydlig utgivningsprofil och ett otroligt starkt varumärke, säger hon till DN.

Brombergs förlag startades för 45 år sedan av Adam och Dorotea Bromberg, och på torsdagen blev det klart att förlaget förvärvas av Norstedts förlagsgrupp. Diskussionerna har förts under den senaste tiden, men enligt Eva Gedin har affären gått förhållandevis snabbt att genomföras.

– Det är viktigt att borga långsiktigt för kvalitetslitteratur av det slag som Dorotea ger ut på Brombergs. Jag är väldigt glad, säger Eva Gedin.

Brombergs kommer under den nya ägaren att kvarstå som en förlagsetikett, och grundaren Dorotea Bromberg fortsätter att arbeta med att utveckla nya och befintliga författarskap som senior förläggare.

– Dorotea Bromberg är en förlagslegend. Det är enormt roligt att vi nu ska sitta under samma tak, säger Eva Gedin.

Hur kommer det här stärka Norstedts?
– Vi får ytterligare en utgivningslinje och det passar bra in i vår profil. Vi kommer också kunna hjälpa till att utveckla förlaget, bland annat när det gäller digitalisering. Det som vi har kompetens, kraft och resurser att göra.
Brombergs ger ut flera välkända författarskap, där Nobelpristagarna Octavio Paz och JM Coetzee, samt författare som Jonathan Franzen, Patti Smith, Ian McEwan, Nicole Krauss och Umberto Eco.
Grundaren Dorotea Bromberg ser med tillförsikt fram emot vad det nya ägandeskapet kan innebära.
– Jag har varit förläggare i 45 år. Jag älskar att arbeta med författare och vill fortsätta att göra det. Men det hänger på åldern, jag tycker att det ska bli fantastiskt att ägna sig åt författarna mer och driva företag mindre, säger Dorotea Bromberg, och fortsätter:
– Det andra är att jag tycker att det är en ovanligt bra match mellan mig och Eva Gedin. Vi har känt varandra i många år och hon har stor respekt för oss som förlag.

Dorotea Bromberg, som i fjol belönades med London book fairs hederspris för ”ett betydande avtryck inom global förlagsverksamhet”, ser också positivt på att hon kommer få större möjlighet till att utveckla förlaget.

– Jag är uppriktigt glad och det är kul att få en samtalspartner. På Norstedts finns flera förläggare som jag högaktar. Några att snacka med helt enkelt. När man driver ett litet förlag är det ett ganska ensamt jobb.

Parterna har kommit överens om att inte offentliggöra köpesumman.

Agnes Laurell
agnes.laurell@dn.se
Hugo Lindkvist
hugo.lindkvist@dn.se

Emma Bouvin: En dålig bild i skolkatalogen kunde förstöra ett helt läsår

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

”Hur blev du i skolkatalogen?” är en utrotningshotad fråga. Även om en av gruppbilderna lade grund för mitt mellanstadieöknamn ”Rabbit” kommer jag att sakna dem. Eller?

Någon taggar mig i ett gammalt skolfotografi på Facebook. Det är från nian. Kommentarerna är glada. ”Otroligt underhållande!” Underhållande? Jag tittar på bilden, på mig själv iklädd en tjock collegetröja som jag gömde min kropp i, min kropp som jag tyckte var tjock fast den var smal som en sticka, eftersom jag fick höra det så ofta. Mitt hår som är fluffigt på bilden fast jag försökt tygla det, min lilla mun. Leendet som inte når ögonen.

Jag tittar på bilden och känner en vrede välla upp.

Jag minns fortfarande hur den där förväntansfulla anspänningen kändes. Känslan som fick mig att skynda hem varje dag efter skolan i mitten av hösten, för att se om det hårda, tjocka brevet hade kommit. Och även känslan när det låg där på hallmattan, nervositeten medan jag slet upp kuvertet och bläddrade fram rätt sida.
En bild där man precis var på väg att blunda och dessutom log på ett töntigt (alltså: glatt) sätt i skolkatalogen kunde förstöra ett helt läsår. En där man log ett coolt, gåtfullt leende och fick till precis rätt vinkel av ansiktet mot kameran kunde kanske öka ens status (även om det aldrig hände mig).
Vi levde med de där katalogerna, allas fotominer dissekerades, allas stil likaså. Jag ritade hjärtan runt snällisar och kryssade över elakingar.
– Hur blev du i skolkatalogen? var den enda frågan som ställdes i dagarna då den levererades i olika takt till olika elever.
Man tittade på de äldre eleverna, tog reda på vad den där snygga killen egentligen hette i efternamn, så man kunde

tjuvringa hem till hans fasta telefon och lägga på när han svarade.
Förutom gruppbild var det enskild fotografering.
Vi klippte ut våra små porträttbilder från arken de levererades i och så bytte man med varandra. Det var en sport att få byta med så många som möjligt, en utmaning att våga fråga de coolaste eleverna om de kunde tänka sig att byta.
En enorm förnedring att få ett nej.
Jag tittar ibland på bilden av mig själv som tioåring, fjärdeklassare, klädd i röd hästklubbströja, med håret vilt hängande. Jag ler så mina stora framtänder tar upp halva bilden. Det brydde jag mig inte om.
Det var sista året jag inte brydde mig om det.
För sedan kom skolkatalogen, där jag log samma öppna leende, och några killar i klassen började kalla mig ”Rabbit” till vardags.
(Mamma försökte trösta med att hennes bästa kompis kille kallade henne ”min lilla kanin” som smeknamn, men jag var ju inte dum i huvudet bara för att jag var tio år.)

Jag gillar den där skolbilden av den obrydda lilla Emma. Som såg kroppen som ett redskap för att klättra högt och rida snabbt med, och tänderna som tuggredskap. De hade ju upptäckt mina tänder ändå, förr eller senare.
Skolkatalogen skyndade kanske på det, men jag tror inte man kan stoppa retfulla barn genom att dra in den typen av yttre faktorer.
Jag vet heller inte om det är den huvudsakliga orsaken till att flera Stockholmsskolor redan har slutat ta både enskilda foton och skolkatalogsbilder – skälen mina kompisar som har barn i dessa skolor uppger skiftar från ”för lågt intresse hos föräldrarna” till ”stigmatiserande för barnen”.
På min sons skola tar de i år bara enskilda bilder, på grund av corona. Inga klassfoton. Ingen skolkatalog.
Jag tänker att detta är början på det definitiva slutet för skolkatalogerna. Ännu en sak som kan rationaliseras bort. ”Det gick ju bra utan hösten 2020, varför ska vi börja med det där tjabbet igen?”
Kanske för att det för vissa av oss är bra att bli påminda ibland. Om hur roligt man hade det. Eller om

att det var vidriga tider, som är över.
När skolfotografiet från min ungdom dyker upp i mitt Facebook-flöde, i sällskap av hurtiga kommentarer, skriver jag utan att kunna hindra mig själv: ”Nä, riktigt vidriga tider faktiskt.”
Det tar ett litet tag och sen skriver en annan person, som kanske var mer som jag även på den tiden, ytterligare en kommentar: ”Eller hur Emma.”
Sen är det tyst i kommentarsfältet.

Emma Bouvin
emma.bouvin@dn.se

Emma Bouvin började som reporter på Dagens Nyheter 2009. Hon jobbar med granskande journalistik till vardags och har fått höra att hon borde sprudla mer. I september 2020 kom hennes debutbok “Det här är den bästa tiden i ditt liv”. Hon skriver krönika i DN Lördag varannan vecka.

Pehr G Gyllenhammar: Det pågår en gnagande skrapning av jordens yta. Det kommer inte människosläktet att överleva.

LÖRDAG 3 OKTOBER 2020

Från karantänen i Toronto hojtar Pehr G Gyllenhammar till DN:s reporter: ”Jag är kategori dödsriket, Kristina!” Det är verkligen full kräm i kontakten över Atlanten.

Runt den 85-årige industrimannens fötter leker fyraåriga dottern Barrett och med

en ny bok lämnar PG nu över till henne

– och andra – som ska leva in i nästa sekel.

Det ser mörkt ut, tycker han.

Det står inte vem det är. Alltså vet jag precis.

När ”Inget uppringnings-ID” lyser upp mobilskärmen är det 90 procent av gångerna Pehr G Gyllenhammar. Det kan vara en fredagskväll, mitt i rödvinet – för mig alltså, i Kanada där PG bor sedan ett drygt år tillbaka är det strax efter lunch – och den

drastiska, otåliga och nasala rösten på andra sidan världshavet får mig nästan alltid att skratta till.
Att just PG ringer för att småprata – för en göteborgare är det lite som att Kungen hör av sig bara för att kolla läget.
Han måste vara den sämst lämpade människan genom alla tider att sättas i karantän. En doer och energispruta, som hellre gör fel än gör ingenting. Men nu är han där han är. Kanada kör lock-down. Och född den 28 april 1935 är Pehr G Gyllenhammar riskgrupp så det skriker om det, eller ”kategori dödsriket”, som han säger själv.
Men han är också – småbarnspappa. Dottern Barrett är fyra och ett halvt år nu.
– Hon är en originell person, som talar babyspråk med sina dockor, men har ett märkligt stort ordförråd när hon talar mig tillrätta. Hon oscillerar mellan de två lägena, säger Pehr om yngsta barnet.
I mitten av september var det upprop för fyraåringen och hennes jämnåriga klasskamrater i Toronto. Men ingen annan har en 85-årig far, det skiljer ut henne.

– Hon börjar skolan på distans. Därför att vi inte kan ha henne bland de andra och plötsligt få en covid-attack hos oss. Så hon är den enda i sin klass som inte kommer att vara närvarande, säger PG.

Ett väldigt speciellt sätt att växa upp?

– Ja, det är lite tunt. Det är klart, säger pappa PG.

När Barrett var bebis filmade jag PG Gyllenhammar för en porträttdokumentär åt SVT. Vi möttes vid gungorna på Humlegårdens lekplats i centrala Stockholm och hans val att bli pappa då – för femte gången, och efter 80 – väckte förstås stor uppmärksamhet i parken. Men för mig som följt Pehr G Gyllenhammar genom historien, och tidvis ganska tätt inpå, är det helt i linje med allt annat han gjort. Tillvaron får bara inte sakta ner. Då somnar han. På riktigt. Som ung jurist sov han ofta på jobbet. Det berättade han om i filmen vi gjorde.

– Det var så trist. Och jag kan inte fatta efteråt hur jag kunde somna, därför att jag är alltid nästan febrigt aktiv. Och att då sitta och somna på ett kontor… Du kan ju

tänka dig hur trist det var! Eller hur trist *jag* tyckte det var.
Plikt leder helt enkelt ingen vart för PG. Han måste känna lust.
Febrigheten gör sig påmind under vårvintern 2020, när pandemins täcke lägger sig över jorden. Vi har haft professionell kontakt till och från under tio års tid och mellan varven hörts av också vid sidan av arbetet. Nu ringer den otålige världsmedborgaren och nätverkaren och undrar hur jag uppfattar den svenska linjen. Jag hinner aldrig svara innan han meddelar sin syn.

– Den är ganska slafsig, tycker jag. Tyskland visar ju upp en enorm disciplin.
PG har börjat skriva på en bok visar det sig, och där ska han markera avstånd till Sverige. Han kommer berätta om sin erfarenhet under andra världskriget, och hur han aldrig kunnat glömma den svenska undfallenheten gentemot tyskarna. Det gav honom en känslig detektor, menar han, som genomskådar ytlighet och förklädnader.
Pehr G Gyllenhammar berömmer sig av en ganska osentimental

hållning till uppbrott. Eller med hans egna ord:
”När integriteten har gått förlorad är det tid att gå vidare till fast mark någon annanstans.”
Nu bor han i Toronto och samtidigt som han lovar mig att få läsa det svenska manuset först av alla går vintern mot sitt slut och vi försöker alla hantera det nya virusets härjningar.
– Och här i Kanada är man inlåst i sitt hus. Vi har i och för sig ett trevligt hus, men det blir som ett litet fängelse, säger Pehr.
Vad gör du då?
– Rutinen ser ut så att jag ringer och ringer och ringer, och skriver och skriver och skriver.
Det är inga memoarer i strikt mening, han arbetar på, utan tio tematiska kapitel om avgörande möten han haft genom livet. Förordet skrivs av förre statsministern Ingvar Carlsson.
”Behåll detta för dig själv tills vidare”, förmanar Pehr G Gyllenhammar i april. Att PG och Palme umgicks både i arbetssammanhang och på fritiden, när den ene var Volvos vd och den andre var socialdemokratisk statsminister,

är väl känt. Men att också Olof Palmes mer stillsamme efterträdare räknas till vänkretsen är nytt för mig.
– Jo, Ingvar och jag är mycket goda vänner. Vi är nära vänner, även om vi är väldigt olika i energierna.
Ja, du är väl mer lik Palme egentligen?
– Jo... Kanske det.
Pehr G Gyllenhammar hade som ledare för Volvo en närmast fräck ledarstil – som både imponerade och skavde. Han som varken var ekonom eller ingenjör, utan jurist, gick in i bilindustrin med ett märkvärdigt självförtroende och brydde sig mycket lite om hur saker hade gjorts förr, om han trodde att de kunde göras bättre. Tidigt påverkad av 70-talets miljörörelse stoppade han till exempel en bensinslukande bil-modell som annars var fix och färdig för lansering. Till många kollegors förtret gick han ut i pressen och sa att ”Det är klart vi smutsar ner. Vi ska bli bättre.”
Nu säger han om den värld han lämnar över till yngsta barnet att han inte är stolt.
– Det pågår en gnagande skrapning av jordens yta. Det

kommer inte människosläktet att överleva.

Många småbarnsföräldrar i dag har ju ganska stor ångest inför framtiden. Delar du den?

– Nej, jag känner ingen ångest inför den, men däremot är det ju en helt annan värld.

Ja, du har ju 85 år på jorden, och Barrett har kanske 100 år framför sig. Tänk att ni två just nu delar hushåll och tillsammans spänner över tre sekler...

– Ja, det gör vi. Det stämmer. Och nu umgås vi ju hela tiden.

Jag började följa Pehr G Gyllenhammar på nära håll många år efter Volvo-eran, och flera år efter en genomsnittlig yrkesmänniskas pensionsålder. Men hittills har han ändå alltid varit i rörelse. Till och med svårfångad. Nu är det annorlunda. Pandemin har slagit bojorna i både honom och den marknad han verkat på. Under våren permitterar Volvo Torslandaverken alla arbetare och produktionslinan stannar. Golvet där PG brukade tjingsa på fotfolket töms. Jag frågar om han

är sorgsen över att världen som vi känt den släcks ner.
– Nej, marknaden är inte viktigare än människan. Det är ingen katastrof att stoppa ekonomin för att skydda människor från att dö, säger Pehr i ett av våra många telefonsamtal.
När maj månad närmar sig har vi efter många om och men lycktas ordna ett videomöte. Mitt kök i centrala Göteborg kopplar upp sig mot Pehrs vackra, stilla rum i villan i Toronto. Konst från Halmstadsgruppen hänger på den duvblå väggen bakom Gyllenhammars glada ansikte. Det är roligt att ses.
Volvoprofilen undrar hur Göteborg hanterar viruset. Han blir ”ganska nöjd” över beskedet att Stockholm vid den tiden fortfarande har en mycket mer dramatisk spridning.
Var har du Barrett föresten?
– Hon är på annan ort, alltså på våningen ovanför. Hon har sitt. Men hon är lovad att vara med mig efter detta. Då ska vi spela spel och rita. Korta stunder – hon vill byta hela tiden.
Undrar var hon kan ha fått det ifrån...?

Han skrattar. En snabb replik gör honom ofta glad. Hellre syrligt, eller till och med hårt, än räddhågset. Aldrig sakta ner, som sagt. Som reklamfilmen för stabila Volvo från tidigt 60-tal: *”You can drive it like you hate it. Cheaper than psychiatry.”* Den sortens kommunikation gillar Pehr G Gyllenhammar.

Han som blev Mr Volvo och omåttligt populär i folklagren, tyckte själv ofta inte att uppdraget som bilfabrikant var nog. Han ville mer, ville ut och var orädd i det arbetet också. Gyllenhammar grundade industriledarnätverket European Round Table som skissade på en bro över Öresund och en tunnel under Engelska kanalen. De skisserna trafikeras i dag.

PG vann under lobbyarbetet den franske presidenten Mitterands respekt och bjöds in att följa arbetet i Engelska kanalen från första parkett.

– Jag fick åka med i det lok som grävde tunneln. Jag satt en meter från leran, minns han som nu inte rör sig utanför det kanadensiska hemmet, annat än för korta promenader i närområdet.

Lika avlägset i både tid och rum och tanke är uppdraget han hade som medlare i Israel-Palestina-konflikten när 1970-talet byttes till 80-tal, eller för den delen, den kyliga morgonen i dåvarande arbetsgivaren Lazards bankkontor på Manhattan. Den 11 september 2001.

Pehr G Gyllenhammar hade hört den chockerande nyheten om att ett plan flugit in i en skyskrapa. Han och en kollega möttes framför fönstret på 62:a våningen och tittade ut mot den bruna rökpelaren från World Trade Centers norra torn. Han beskriver stunden i nya boken.

”I samma ögonblick såg vi ett andra flygplan närma sig hastigt från sydväst. Vi stod bredvid varandra och tittade misstroget på när planet kraschade in i det södra tornet, vilket skapade ett massivt eldklot som sköts upp i skyn.”

Jag stryker under de meningarna i det pinfärska svenska manuset som mejlas till mig i slutet av augusti. Dagarna innan har jag hört av mig för att fråga hur det går med löftet om att få läsa, och

Pehr svarar med karaktärsenligt humör:
”I HAVE NOT HEARD FROM YOU IN MONTHS!”
Mycket riktigt har jag haft semester och inte legat på i kontakten. Då blir det engelska versaler och en uppläxning från Gyllenhammar.
Men det svänger snabbt. Att ta sig genom de 240 sidorna går lätt och jag skriver tillbaka redan dagen därpå att jag tycker detta var en riktigt spännande text. Då kommer det en generös reträtt:
”Efter det långa uppehållet är vår kontakt återställd! Det gläder mig. Att du tycker om min bok gläder mig än mer.”
Den frasen är klassisk PG-lingo. Han gläds. Något gläder honom. Men i boken är det tydligt att han som är född optimist, numera blivit bekymrad. ”Gräv en tunnel, bygg en bro” kunde han säga när hindren hopade sig vid horisonten. Dagens problem går inte att attackera med samma framåtanda.
Klimatet är hotat. Och demokratin, tycker PG. När han och hustrun Lee Croll tröttnade på stereotyperna på Östermalm i Stockholm för ett par år sedan var

USA den internationella familjens förstaval i jakten på ny hemmaplan. Men Donald Trumps presidentskap fick dem att välja Kanada i stället, där Lee är född.
I nya boken skriver Pehr G Gyllenhammar att Donald Trump är en ledare som ljuger varje dag och att det amerikanska folket står handfallet inför detta beteende. Konstitutionen rår inte på situationen, eftersom den är skriven utifrån förutsättningen att folk beter sig ”förnuftigt”. PG formulerar en liknelse:
”Precis som att den som konstruerar en lucka till en ubåt utgår från det grundläggande antagandet att ubåtskaptenen kommer att stänga luckan innan de dyker ner i undervattensläge.”
I ett av våra samtal försöker jag fösa in Pehr i en jämförelse mellan honom och presidenten han hatar. Trump verkar ju nå fram till många genom att tala direkt och begripligt, börjar jag.
– Ja, men han är helt obildad, han har en vokabulär som är den minsta man kan tänka sig för en president i USA, svarar PG.
Och så rundar han gärna expertisen …

– Han *har* ingen expertis. Han är en folktalare, men han är vidrig. En manipulerande galning.

Okej, du känner inte igen dig alls då, i viljan att vara på golvet till exempel?

– Nej, han har aldrig haft fötterna på jorden, min uppfattning är att det är en missuppfattning om honom.

Så om man skulle säga att just där är ni lika – då värjer du dig mot det?

– Helt. Jag värjer mig helt mot det! Jag har aldrig försökt manipulera någon, tror jag. Han har lurat alla i hela sitt liv.

Lee och Pehr talar ofta om den gemensamma dotterns framtid och i boken citerar PG sin hustrus uttalade ambition med Barretts fostran: ”Man behöver stå upp och ta risker och vara villig att sticka ut hakan för de riktigt viktiga principerna. Man har inte råd att vara tyst.”

Själv har han inget lika tydligt system som pappa, säger han.

– Jag har min person, som hon har fått vänja sig vid. Och som hon gjort också. Och gör.

När tror du det kommer krävas mod av henne?

– Ja, det kommer ju vara det att … Ja, jag kommer ju att dö ganska snart.

Mmmm.

– Inte för att vi talar mycket om det, men hon är begåvad. Hon förstår att mitt liv är ändligt.

En av Sveriges stora industrialister är inne på upploppet. Yngsta dottern ligger i startblocken för ett liv på ett klot där temperaturen stiger.

I boken skriver Gyllenhammar att fordonstillverkaren Volvo, som han ledde under så många år, självklart bidragit till föroreningar och processer som inte var miljövänliga. Han minns hur han talade på FN:s miljökonferens 1972 och sa att ”Vi är en del av problemet, men vi är också en del av lösningen”.

Avsnittet avslutas med en retorisk fråga:

”Varför är det så sällan någon erkänner sådant som inte går att förneka och i stället tar ansvar för det?”

Jag testar honom på detta.

Ångrar du att du sålde så många bilar?

– Jag var faktiskt pionjär när det gäller miljögrejen. Det har du aldrig kopplat va?

Jo, jag vet ju vad du gjorde när du stoppade den bensinslukande modellen. Men ingen av oss gjorde väl tillräckligt?
– Jo, *jag* gjorde tillräckligt. Tron att klimatet skulle ändras och behovet av rena bilar – det har gått som en röd tråd genom mitt liv, ska jag säga dig. Nu skryter jag lite.
Då har du rent samvete gentemot Barrett?
– Ja, det tycker jag.
I sin bok skriver han så ömsint om familjen han nu lever med. Att han har haft en ”enastående tur” som mötte en kvinna av Lees ”kaliber” och att tillsammans med henne få Barrett, ”den gryende solen i våra liv”. Han slutar sin text med att beskriva hur mor och dotter tillsammans kommer in i rummet där han sitter.
”I min hustrus och mitt barns söta ansikten kan jag se det ögonblick som jag tänker mig som början på framtiden. Detta är ögonblicket. Dessa är människorna. Det är nu.”
I efterordet som Lee Croll skrivit till sin make är hennes slutord lika innerliga. Hon kommenterar det faktum att han ofta uttrycker sin lycka över henne.

”Sanningen är dock att jag är den som haft turen att få lära känna honom.”
Pehr G Gyllenhammar släpper ifrån sig ett befriat skratt när jag läser meningen högt i telefon.
– Det är väldigt vackert, eller hur? Nu är vi på god fot. Dags att sätta punkt och summera kanske? Då vill han – igen – säga att det var en besvikelse när jag inte hörde av mig. Jag säger att det är skönt att han ändå inte stänger dörren och att även om det svänger så är vår kontakt alltid spännande.
Ibland är det kärvt att prata med dig, men det är aldrig tråkigt.
Pehr skrockar till.
– Det där sista gillar jag!
Kristina Hedberg
kristina.hedberg@dn.se

PG var Sveriges mest beundrade man

1971 tillträdde Pehr G Gyllenhammar som vd för Volvo. Hans tid där innehöll flera spektakulära affärer.
1978 planerade Gyllenhammar för att köpa in sig i de norska

oljefälten. Planerna röstades ner av aktieägarna.
1993 kraschade planerna att slå samman Volvo med franska Renault och därefter avgick PG.
Under åren 1985 till 1993 blev Pehr G Gyllenhammar vald till Sveriges mest beundrade man i Sifo och ICA-kurirens årliga mätning. Nio år på raken alltså.
Han har gift sig tre gånger. Med Christina Engellau 1959, Christel Behrmann 2010 och Lee Croll 2013.
Med Christina har han barnen Cecilia (född 1961), Charlotte (född 1963), Oscar (född 1966) och Sophie (född 1969).
Med Lee har han dottern Barrett (född 2016).